

BIBLIOTECA SPIRITUALE UCRAINA

N° 76

OPERE ASCETICHE

DI SAN BASILIO MAGNO

Tradotte dal greco in ucraino
dal metr. ANDREA ŠEPTYCKYJ, OSBM

(Ristampa dall'edizione pubblicata a Lviv nel 1929)

EDIZIONI DEI PP. BASILIANI

Roma — 1989 — Italia

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА БІБЛІОТЕКА

Ч. 76

АСКЕТИЧНІ ТВОРИ

СВ. ОТЦЯ НАШОГО ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО

Переклав з грецького
Митр. АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ, ЧСВВ

ВИДАВНИЦТВО ОО. ВАСИЛІАН

РИМ — 1989 — ІТАЛІЯ

Ч. Орд. 117.

Позволяється печатати.

Від Митрополичого Ординаріату.

Львів, дня 30 січня 1928.

Алекс. Бачинський
Вік. генерал.

Фотопередрук зі серії «Праці Богословського
Наук. Тов. і Греко-Кат. Богосл. Академії у Льво-
ві», том IV-V, Львів 1929.

ВВЕДЕННЯ.

1. Щоби зрозуміти велику вагу, яку мають аскетичні твори св. Василя, треба передусім зважити їх значіння в хвилі, коли повстали, а опісля поглянути, як вплинули у пізніших століттях на богословську науку й на християнське життя. Св. Василій жив у четвертому столітті, в добі величезного перевороту, спричиненого в усьому світі прийняттям християнської віри цісарем Константином і неначе цілою римською Імперією. Історичні події, від яких залежав дальший⁷ розвій усього тодішнього культурного світа, змінили зовсім його вид; столиця римської держави з Риму переноситься над Босфор до ново-закладеного Константино-городу. Константин стає християнином і впроваджує з собою у християнську Церкву велику скількість людей, що по його прикладі приймають християнство більше для зовнішнього положення Церкви й її тріумфу, ніж із внутрішнього пересвідчення. У Церкву входять, приймаючи хрещення, люде, що досі не тільки були чужі християнству і стояли далеко від християнської гадки, але й ті, що недавно ворожо ставилися до християнської Церкви, або й переслідували християн. Християнство, досі з усіх боків стиснене переслідуваннями, плило неначе вузкою, але глибокою рікою, розливається тепер на широкі світові рівнини і стає подібне до широкого розливного озера.

Ново-навернені християне, лишаючися ще перенятими поняттями давного поганства, приймаючи щось із науки Ісуса Христа, стараються цю науку примінити до своїх давніх по-

IV

нять, примирити обявлену віру з традиційними практиками, звичаями та інституціями. Сам цар Константин, хоч і щиро був став християнином, хоч вірив у науку І. Христа, хоч почитав Церкву й навіть уважав себе обов'язаним їй служити, хоч любив із богословами диспутовати про тайни християнської віри, про св. Тройцю і єдиносущність Божого Сина, заховував одначе поганські поняття про владу імператора і про право мужа чи вітця засуджувати на смерть жінку чи сина, і цим правом у дійсности користувався. Скількиж більше поганські лишалися верстви урядництва й аристократії, яких усі родові й бюрократичні традиції вязали з давним поганством.

2. Християнська суспільність прийняла та заасимілювала надто багато чужих елементів, щоб не проявилася незабаром тенденція і в теорії і в доктрині примінити Євангеліє до раціональних понять поганства, переробити обявлену віру в якусь науку, що її можна більше прийняти та у ближчу до тих умів, привиклих дивитися на світ очима грецької філософії та римської політики. З'являється ересь Арія, що представляє І. Христа не Богом, не одним із Тройці, а якимось еством посереднім поміж Божеством і людством. Вона подає людям якусь злуку Євангелія із поняттями, до яких були привикли люде і до яких легко доходили самим розумом, ціле діло І. Христа представляє як систему чоловіка, відсуває Божество у простори небес і тим потрапляє до несвідомої тенденції, до того невираженого бажання: зробити з християнства щось ближчого, більше зрозумілого і лекшого до прийняття. Наука Арія, хоч у дуже короткому часі після повстання осуджена як ересь на першому Соборі Нікейському (325 р.), довго ще удержується поміж християнами і при помочі римських володарів одержує ще часто великі побіди. Хоч вона у самому коріню підкопувала самі основи християнства, заперечуючи Божество І. Христа, знаходила поміж християнами загальне і одушевлене прийняття, а й поміж самими представниками церковної ерархії, поміж богословами, поміж ученими знаходила багатьох прихильників. Ще більше подобається вона

представникам влади та потрапляє до пересвідчення імператорів та усіх тих, що попри християнство хотіли заховати усі принципи давнього державного устрою.

3. Супроти тої нової науки й її загального прийняття повстає, ясна річ, могутня реакція чистої й первісної християнської ідеї. Звідси майже через ціле століття триває завзята боротьба поміж прихильниками Нікейського собору й його дефініції і аріянами та усіма тими, що науку Арія ще хотіли через посередні різні дефініції погодити з нікейською наукою. Уся боротьба ведеться за одно слово: „*ὁμοούσιος*“ — „єдиносущний“. Тим словом означив Нікейський собор рівність Божого Сина з Богом-Отцем. Те слово скупляє усю науку церкви, воно стає прапором, довкруги якого стають у ряди усі поборники Нікейського собору у боротьбі з аріянами, піваріянами й усіма їхніми прихильниками. Ніколи ще від трьох сот літ не було такої боротьби, ніколи ще такі численні, такі учені і такі вправні в дискусії богослови не вели з собою такі безконечні спори, дискусії й диспути. В боротьбі виробляються люде, дискусії ведуть до що раз яснішого означення, до що раз повнішого доказування, до що раз систематичнішого укладання церковної науки. В огні боротьби родиться наука богословів.

4. Досі вона була неначе в колиці. В перших трьох століттях церковні учителі боронили що правда християнство перед закидами поган чи Жидів і представляли вірним науку обявлену, передусім св. Письмо. Але досі не мали нагоди боротися з таким могутнім внутрішнім ворогом, яким був аріянізм. Звідси церковних учителів — письменників було не багато і в їхніх творах проявляються ледви самі початки богословської науки. В третьому столітті толкування св. Письма дійсно прибирає вид справжньої науки, усі інші галузі богословського знання майже ще не існують. Щойно у четвертому столітті великі учителі кладуть основи богослов'я. Поміж ними св. Василій, названий Великим, здається, більше для адміністраційної праці у церкві, ніж для інших своїх великих прикмет, чоловік всебічно образований у всіх напрямках тодішнього

знання, знаменитий бесідник, незрівняний знавець св. Письма, знаменитий догматист та полеміст у боротьбі проти аріянів, є першим церковним письменником, який дає хоч ще не систематично, научно опрацьовану, але повну науку аскези. У ній усі проблеми порушені й розв'язані, так, що аскеза св. Василя творить першу неначе кодифікацію цілої науки християнства, що дотикає християнської обичайности. В добі, в якій не було ще виробленої догматики, а тільки перші її спроби, коли скриптуристика, розвинена найбільше з усіх богословських наук, ще не поставила основних принципів толкування св. Письма, св. Василій дає першу моральну аскетичку і тим заслугу на назву першого християнського мораліста і аскетика; першого в значінні історичному, першого що до часу. Але це прикмета лише зовнішня. Орігенес був першим екзегетом, але його екзегетична система: алегоричне толкування св. Письма — не остоялася, лишилася цікавим тільки документом екзегетичної гадки. Не те аскетика св. Василя. Вона досі є книжкою актуальною, живою, бо не лиш поставила ті основи і моральної й аскетички, від яких богослови від ряду століть аж до наших часів не відступили, але до того поставила їх так, що досі з великою користю і зацікавленням ту книжку читають не лиш учені дослідники богослов'я, але й усі, що шукають евангельської досконалости. На фундаментах св. Василя пізніші письменники науку розвинули, розділили на поодинокі дисципліни, задержуючи одначе бодай чи не усі засади, поставлені св. Василієм. Розуміється, в аскетичних творах не знайдемо розрізнення науки про обовязки від окремої науки про християнську досконалість, а ще менше знайдемо моральну як науку сповідників. Св. Василій що правда пише і *єди́на* „етіка“ і *аскетична* „аскетика“, але, здається, „етіка“ бере не в розрізненню від „аскетички“, бо в етіках містить усі науки, що дотикають і аскези. А аскезою називає, згідно з термінологією четвертого століття, працю над досконалістю. Але і в аскетиках подає багато засад, що дотикають загально християнських обовязків. Моральна, як наука для сповідників, то твір щойно XV й XVI століття. Аскетика, як наука про

досконалість, приступну всім християнам у відріженню від аскетики, як науки про досконалість монашого життя, то також поняття багато нізніше (XIII й XIV ст.). Усіх тих розріжень не треба шукати у св. Василія, хоч можнаби досліджувати елементи тих дистинкцій, оскільки вони вже в завязку у св. Василія містяться. Не порушуючи усіх тих проблемів, можна ствердити одне, що аскетичні твори св. Василія подають нам повну науку про аскезу, повну аскетичку в цьому значінню, яке ми даємо цьому слову в розріженню від моральної, і що ця аскетика має світове та вічне значіння.

5. Аскетика св. Василія стала таким кодексом для всіх пізніших богословів, що усі з неї черпали і на ній спиралися, свідомо чи несвідомо, наводячи її, — так, що майже немає тези св. Василія, яка би не набула права горожанства в науці аскетичного богослов'я. Цю незвичайну прикмету, рідку у богослова четвертого століття, завдячують твори св. Василія тому, що так вірно і може так виключно подають доктрину св. Письма. Св. Василій так уживав св. Письма, так уміє вискази його приміняти до життя, так ними орудує, так одні другими поясняє, так їх подає слухачам, що неначе нічого свого не додає, неначе його наука — це лиш наука св. Письма. Він тільки її порядкує, зіставляє, пригадає, а сам неначе усувається. Усе його завдання: св. Письмо наблизити до нас, навчити нас черпати з нього та просвічувати нас його світлом. Аскетичні твори св. Василія — це збірка не ним уложена, якої історія ще не опрацьована. І ціла збірка і поодинокі твори, що до неї увійшли, представляють багато проблем, вони по більшій частині в патрологічній літературі ще не оброблені, як зрештою і всі твори св. Василія. Коли в році 1730 вийшов у Парижі третій том творів св. Василія видання Венедиктинів, французької конгрегації св. Мавра, закінчилися усі важніші праці й студії над творами св. Василія. Венедиктини: о. Гарнієр і о. Маран, що приготували до друку те видання, — перший два перші томи в 1721—1722 рр., а другий — том третій 1730 р., — були останніми великими знавцями творів св. Василія. До їх вислідів ніхто досі нічого не

VIII

додав. Автори Патрольоґії, не виключаючи, Барденгевера, не розв'язали навіть тих питань, у яких ріжнилися учені видавці творів св. Василя. Маємо що правда цінні розправи, найчастіше докторські, про деякі твори або про деякі науки св. Василя, але вичерпуючої праці над усіма його творами не маємо. Сам навіть текст не є ще критично оброблений. Усі видання, які появились після 1730 року, є тільки повторенням парижського видання. Найновіше видання Патрольоґії берлінської Академії Наук ще не дійшло до св. Василя. У всіх бібліотеках світа лежать не перестудіовані рукописи св. Василя.

Хоч св. Василій більшість аскетичних творів написав для монахів, у деяких бесідах відзивається до світських, а в Етіках говорить про усі християнські обов'язки, одначе і се, що подає, і спосіб, у який це подає, справляє, що збірка його аскетичних творів може бути і є цінна й корисна для людей, які й на світі хочуть жити духовним життям. Монах для св. Василя — це християнин, що хоче бути досконалим. Він його так і просто називає: „християнин“ навіть у таких місцях, які виключно відносилися до монахів, н. пр. питає: яка має бути одіж християнина? (О. П. 22). Тому здається, що й напакі по св. Василію наука про досконалість християнського життя може послужити й не монахам. А що в творах св. Василя знаходимо повну науку про чесноти і досконалість взагалі, можемо сказати, що ті аскетичні твори є справді кодексом християнської аскетички.

б. Але крім того й поза тим є вони й кодексом монашого життя. А як такі були у четвертому столітті великою реакцією проти біжучих і загально принятих понять і може більше ще, ніж теорії загально аскетичні, вони стали підставою й усієї монашої аскетички пізніших віків і усіх законодавств монаших. Теорія про чернецтво, монаша аскетичка, яку знаходимо у головних аскетичних творах, є так загально людська, так вища над одну добу, один край або один рід монахів, що вона не менше дається примінити до законних згромаджень, що повстають у наших часах, ніж до

перших кападокійських і палестинських монастирів, в яких була введена в життя. І у тому бачу незвичайну прикмету тих творів.

Але в чому були вони реакцією супроти біжучих понять четвертого століття? Щоби відповісти на це питання, треба коротко пригадати початок монашества. З самого початку християнства являється у Церкві ця гадка, з якої мала з часом зродитися монаша організація: першу громаду християн, між якими усе було спільне, представляли пізніші монахи усе як первовзір монашого життя. І не дивно, бо коли чернецтво є життям по євангельським радам, життям по Євангелію, то воно мусить бути неначе суцною частию християнського життя; від самого початку голошення Євангелія мусіли бути й дійсно були люде, що хотіли досконалого життя через виконання не тільки приписів, але й рад св. Євангелія. І так, ціле християнство було передсказане і представлене в прообразах Старого Завіта, і монашество мало свої прообрази в пророчих школах і інституції Назореїв. Першою формою організацій, яку в св. Церкві прибирає життя з Євангелія, була інституція посвячених Богу дівиць, одначе як зорганізована інституція проявляється монашество щойно у четвертому століттю у формі пустельничого життя. Утікаючи від зіпсуття цього світа, біжать ті, що шукають досконалости душі, на пустиню. Идеалом монашого життя стається життя самітне, віддане виключно молитві й умертвленню тіла. Той спосіб життя впроваджує св. Антоній, відомий під назвою Антонія Великого. Св. Атанасій Александрійський пише його життепис, книжку, що стала неначе правилом пустельничого життя. Під впливом тої книжки та великої поваги св. Атанасія, під впливом прикладу св. Антонія і безчислених пустельників Тебаїди, під впливом усіх творів, що або дійсно походили від пустельників, як Макарія Єгипетського і Макарія Александрійського, Серапіона, Палядія, Пахомія, або були списані з традиції, як бесіди й листи св. Антонія, виробляється у четвертому століттю поняття, яке отожднює життя монаше з життям пустельничим. Монах у поняттю християнина четвертого століття — це пустельник, чоло-

вік, що втікає від людей і не хоче з ними й говорити, кормиться корінням, живе у безлюдній пустині, в печерах, одягається у волосінницю і є відданий тільки молитві; це чоловік, що йде слідами Антонія Великого пустельника.

Св. Пахомій організує що правда монаше життя, лучить монахів у монастирі й каже їм жити в монастирі разом, але ця організація не є спільністю життя духовного, не збирає монахів в кіновії, спільність їх життя має на думці правила св. Пахомія, тільки значіння більш матеріяльне, зовнішнє. Її мета — запевнити конечні потреби, вона організує працю монахів, щоб їм улекшити подвиги пустельничого життя. Звідси, здається, походить, що організація св. Пахомія так мало розвинулася і так коротко тревала.

7. Василій протиставляє тому пустельничому ідеалови монашества поняття багато ширші й глибші. Він бачить небезпеки пустельничого життя й енергійно перед ними перестерігає (правила обширніші). Досить трудно відповісти на питання, до якого ступня св. Василій позволяв при своїх кіновіях жити під властю настоятеля і правдивим пустельникам, отшельникам. Свідощтво св. Григорія Богослова і спосіб, у який приймали й толкували монаші правила св. Василія монахи в Палестині вже у п'ятому столітті, опісля усе монашество східньої Церкви, є доказами, що св. Василій тим способом допускав і пустельниче життя. Одначе в писаннях св. Василія такого доказу не знайдемо, бо усі твори, в яких є науки і для пустельників (н. пр. монаші науки), є певне не автетичні приписування їх у монаших традиціях святому законодателеви, є тільки доказом тої інтерпретації Василієвого духа, про яку я сказав. Як би там не було, пустиня чи отшельництво може бути у монашестві св. Василія хіба виїмком, а засадою, правилом є кіновія: спільність життя духовного, як середник до осягнення монашої святости. Вона дає монахови і передусім тій суспільности, якою є монастир, спромогу виконання усіх заповідей, вправи й виховання у всіх чеснотах. Бо усі чесноти потрібні монахови. Св. Василій вимагає від нього всестороннього християнського життя і ніякої односторонности не допу-

скає. В тому лежить і реакція проти попередніх понять про монашество, в тому ширина, сила й тревалість його монашої аскези. Можна до певної міри думати, що всестороннє його формування, знання класичної літератури вплинули на ту ширину його понять. Св. Василій був без сумніву гуманістом видно о ціле небо вищим від гуманістів Відродження і як такий знав, цінив і любив культуру Гелляди. Булоби тому можливе, що на його думку про пустельниче життя вплинули поняття про людську природу, зачерпнені з грецьких філософів, однак правдоподібніше, що на той суд вплинули самі аргументи, взяті із св. Письма. В семім обширнішій правили тільки поверховно переходить він над аргументом із розуму чи досвіду, а спирається на аргументах св. Письма і вищість спільного життя над життям пустельничим виводить із закону християнської любови, з потреби виконання всіх заповідей і з тої засади, що ми одним тілом і головою маємо Христа. А після багатьох ще аргументах, винятих із потреб християнського життя і з частин св. Письма, кінчить він прикладом первісної християнської громади, первовзору монашества. По поняттям пустельничим початком монашого життя було покинути світ, стати анахоретом; багатьом могло видаватися, що йде про зовнішнє перетяття звязків із світом і що зірвання тих звязків вистачало для досягнення стану чи досконалости монашого життя. В подорожах, які св. Василій відбув у Єгипті і Палестині, мусів наш святий здибати таких анахоретів, що тільки тілом жили поза світом. Таке відречення світа видно йому не вистачало. На його гадку треба монахови відречися не тільки світа й родини, але й усякого привязання до власного життя, треба покинути зовнішні річі, родину, посідання, славу, але усе те було для нього тільки першим кроком, а метою була цілковита смерть для світа по прикладі св. Павла, який, живучи серед людей, своє відречення світа представляв сильним образом розп'яття, цілковитої смерти усяких звязків, що його лучили із світом; світ для мене, а я для світа розп'ятий (обшир. правило 8). Для досягнення тої ціли, ясна річ, треба самоти, але разом із тими, що вибрали той сам спосіб

життя. Та самота (прав. 6) так, як і мовчання (прав. 13) потрібні, конечні, але до перероблення внутрішнього чоловіка, до поконання усіх злих звичаїв, до очищення душі, до піднесення її до безнастанного розважування Божої волі. Треба здержуватися навіть від сміху (обш. прав. 17), треба поздержности в їді (пр. 16), але та поздержність мусить бути уміркована і мусить зважати на потреби тіла й здоровля. А при крайному навіть умертвленню стеретися треба пересади (обш. прав. 18).

Досконала поздержність дотикає не самої їди, вона поконує усі пристрасти, освячує цілого чоловіка. Це гадка, до якої св. Василій часто вертає, при кожному поняттю любить вказувати на безмірну глибіню святости: чи говорить про піст, чи про умертвлення, чи про поздержність, чи про дівство, любить завсіди звертати увагу на те, що неначе поза тим поняттям криється в глибині. Сама та чеснота, про яку говорить, буде плітка й без значіння, як не буде злучена з усіма іншими прикметами й чеснотами, що вяжуться з нею, як не буде виконана до повної міри безоглядно, до крайної границі, до цього відречення самої любови до власного життя, до того крайного послуху аж до смерти.

8. Всі вискази св. Письма приймає й толкує св. Василій із великою простотою, можнаби сказати без тонких дистинкцій, без ніякого застереження, без захитання, так сказано й кінець. Не допущений ніякий сумнів, ніяка відповідь. Тим то й аскеза св. Василія робить таке могутнє, таке велике вражіння. Так безпосередно промовляє до душі словами св. Письма. Тільки люди, що прості як діти, можуть світло Боже так приймати, ту простоту дітей може заступити хіба велика чистість і невинність або велика святість. Зеркало людської душі рідко буває таке рівне, таке чисте, щоби без ніякого заломання приймати Божу обявлену правду. Хіба душа прозора, як хрусталь, як джерельна гірська вода може так приймати чи віддавати образ неба. Звичайно той образ, відбитий у людському умі й серці, та правда, передана людською бесідою, є в дечому однобічно представлена. Не може бути людського ума, який цілу, повну,

безконечну, предвічну правду мігби з цілковитою вірністю віддати. Боже обявлення мусить о цілі неба переходити усякі людські розуми й всяку людську бесіду. Тому то, здається, і св. Письмо не віддає цілої повні Божої правди, і воно і св. Євангеліє і самі Божі слова І. Христа мусять бути доповнені, пояснені і примінені безконечним у своїй глибині й висоті церковним переданням, яким править Божий Дух. Безконечність Божої правди, стиснена в малий обмежений людський ум, висказана односторонною і слабою людською бесідою, може бути представлена чи висказана тільки способом дуже неповним, односторонним, нестилим майже невірним. Тому то такі рідкі учителі духовного життя, що у всім безпечні, що дають науку певну й у всім здорову. Таким учителем є св. Василій. Під його проводом душа учиться передусім думати і думати по божому. Учиться шукати у Святому Письмі і находити в ньому цінні укриті скарби Божої глибини духовного життя. Вона під його проводом учиться подивляти і любити красу Божої правди, яснішої від сонця і гарнішої від усякої сотвореної земської краси (О. П. 2—3). Божу доброту і Його безконечні добродійства представляє той незрівняний учитель із таким теплом, із таким ентузіазмом, що, здається, вкладає в душу щось із тої нависказаної жадоби Бога, про яку так гарно говорить, виразно описуючи досвід власного життя. Практичний в усіх радах, які дає, рішучий і могутній, коли картає зло, говорить з ентузіазмом, кілька разів прийдеться йому представляти усю вартість монашого життя. У своїх бесідах уживає він часом патосу, в монаших правилах бесіда його завсіди проста, стається одначе дуже вимовна, коли дотикає улюбленого свого предмету. Монаше життя то ангельський спосіб життя, безтілесний, що переходить границі людської природи, до життя в якому наслідуємо Божу безпристрасну природу.

9. Аскетичні твори св. Василя є дуже добрим підручником для духовного читання, дуже гарним представленням усіх тих наук, що їх у щоденному життю треба знати й памятати кожному, що хоче жити аскетичним чи монашим життям. І за

XIV

такі беремо їх звичайно, коли її по монастирях читаємо як правила чи писання св. нашого Отця. Занадто часто забуваємо, а часом і зовсім не здаємо собі справи, що ті аскетичні твори є поза тим усім, що в них бачимо, чимось безконечно ціннішим, що мають прикмети, яких часто і не спостерігає чоловік, що їх бере на духовне читання. Передусім то твори, що написані більше, ніж півтора тисячі літ тому назад, в часах розвою Церкви, у яких подібних писань в церкві було ще незвичайно мало, в часах, у яких ціла церковна література була ще убога. Св. Василій є першим християнським письменником, який зібрав усю християнську науку, що дотикає християнської обичайности й досконалости. Крім того мають ті твори й ту незвичайну прикмету, що християнську науку так представляють, що пізніші віки і усі пізніші церковні письменники нічого або майже нічого не могли опустити і нічого або майже нічого не могли додати до нього. Твори великих отців і великих учителів церковних, що попередили св. Василя або й наступили по ньому, лишилися лиш цінними пам'ятками їх доби і науки Церкви, але стражили значіння життєвої актуальности, від давна перестали бути книжками, що з них можна ще черпати практичну науку життя. Твори св. Василя не перестають, а певне й не перестануть бути цінним, корисним і милим читанням для усіх, що у простоті серця шукають, як примінити своє життя до науки св. Євангелія.

Великий французький поет Альфред де Віні сказав, що великі мистецькі твори пізнається щойно з того, що перейдуть ці три проби: смерть автора, кілька поколінь і в них загальне признання. Аскетичні твори св. Василя більше, ніж його гомілії, більше, ніж славний його Гексамерон, більше, ніж багато-багато великих творів великих отців церкви і богословів, перейшли ту потрібну пробу. По смерті їх автора через довгі й довгі століття загально прийняті і подивлювані, є вони нині ще ліпшою, ніж тисячі інших побожною книжкою до читання.

Вони є великими мистецькими архитворами.

ВСТУПНЕ СЛОВО.

В 1910 році видав я для вжитку монахів і монахинь пять аскетичних бесід св. Василя, а 1911 його обширніші монаші правила. Тепер до поправленого й дещо переробленого перекладу тих творів додаю переклад усіх інших творів св. Василя, зібраних у виданнях усіх його писань під спільною назвою *документи*. До них додаю ще переклад кільканацяти листів св. Василя, в яких він говорить про монаше життя або до монахів чи інокінь.

Директор др. В. Щурат і професор др. Я. Гординський переглянули й поправили мої переклади, написані ще перед війною й за те складаю їм найщирішу подяку.

У Львові, дня 30. І. в день Трьох Святителів р. 1928.

† М. А.

I. ВСТУПНА АСКЕТИЧНА НАУКА.

„Καλὰ μὲν...“

1. Велике значіння мають царські розпорядки для підданих, але важніші та значніші від них є ті, що їх видано для воїнів. Хто бажає великого, високого достоїнства, хто хоче стояти все при Христі, а почує голос: „Коли хто служить мені, нехай іде за мною; де я, там буде і мій слуга“ (Йоан 12, 26), нехай повинується тому слову, неначе тому вищому царському розпорядкови воїнам.

Де Христос цар? В небі. Туди і ти, воїне Христа, повинен прямувати. Забудь на всякий відпочинок на землі, воїн не буде дому, не набуває рилі, не вдається в торгівлю, що приносить дохід. „Хто служить у війську, не вмішується в справи світа, щоб приподобатися вождови“ (2 Тим. 2, 4). Воїн має харч від царя, не потребує приготувляти їди, це до нього не належить. Доми підданих з приказу царя стоять йому отвором, він не журиться про мешкання. На дорозі шатро, харч відповідно до потреби, вода напитком, сну, скільки вимагає природа. Походи великі, часті нічні сторожі; спека і холод, боротьба з ворогом; безнастанна небезпека смерти, а часто і смерть, але смерть славна. Почести, дари царські. Життя повне трудів на війні, повне слави в часі мира. Нагородою мужества і вінцем за труди є начальство, приязнь царя, його товариство, приятельський привіт, влада над підданими, можливість упрощення, чого хоче для друзів.

2. Від тих земських прикладів перейди, воїне Христа, до роздумування про вічні добра. Вибери життя без дому, без міста, без власности; будь свобідний, увільнися від усякої життєвої журби; нехай тебе не вяже пожадання жени, ані журба про діти; це неможливе в военній службі Бога, „бо збруя нашого воїнства не тілесна, а сильна Богом“

(2 Кор. 10, 4). Нехай не поконе тебе тіло, нехай не в'яже проти волі, нехай з свобідного не робить невільником, не дбай про потомство на землі, але про духовні діти, яких ти провадивби до неба. Не входи в звязки тілесного супружества, пожадай духовного звязку, правління над душами, духовного вітцвіства. Наслідуй небесного Жениха, відпирай напади невидимих ворогів, веди боротьбу проти ворожих сил, відганяй їх передусім від власної душі, щоби не мали до тебе приступу, а опісля від тих, що будуть до тебе прибігати і виберуть тебе вождом у боротьбі, яких наукою збережеш від злого. Розбивай розумовання, противні Христовій вірі, наукою побожності збивай розумовання безбожних, „збивай гадки і всяку гордість, що противиться Божій науці“ (2 Кор. 10, 5).

Усе довіря покладай передусім на Всемогучу руку Всевишнього Царя, що як тільки покажеться, відразу приневолює противників до страху і втечі; а коли Бог схоче, щоби ти виправлявся через небезпеки і щоби Його військо зударилося з військом противника, на всякий труд будь не до поконання силою волі, душею незломною в небезпеці, з охотою переходи з краю до краю, з моря на море, як каже Христос: „Коли вас переслідують в цім місті, утікайте до іншого“ (Мат. 10, 23).

А коли тебе візвуть перед суд і прийдеться стати перед воеводами та зносити зневаги людей і суворий погляд ката і почути дикі крики і бачити знаряди муки і зазнати мук і боротися до смерти, не трать тоді відваги, памятай на Христа. Він за тебе перетерпів, усе те тобі треба за Нього терпіти, будь певний, що побідиш і серед мук. Ідеш за побідним Царем, що хоче тебе зробити учасником своєї побіди. Навіть умираючи не будеш побіджений, навпаки, саме тоді побідиш, бо заховаєш ненарушену правду і свободу її визнавати.

3. По смерті перейдеш до вічного життя, від пониження у людей до Божої слави, від горя цього світа, від кар до вічної відради з ангелами в небі. Земля не приняла тебе за горожанина, небо тебе прийме. Світ переслідував, а ангели понесуть тебе і представлять Христу. Христос назове тебе другом, почувеш найсолодші похвали: „Славно, добрий, вірний слуго, воїне хоробрий, насліднику Господа, товаришу Царя,

в нагороду ось мої дари, слухатиму твоїх просьб, бо ти слухав моєї бесіди. Будеш просити про спасення братів, що ще лишилися у трудах і випросиш у Царя для товаришів віри і святої любови участь у вічних добрах; будеш вести вічні хороводи, вінценосець серед ангелів, будеш царювати над створінням в імені Царя і в блаженстві будеш вікувати з ликами блаженних“.

А коли Бог схоче ще лишити тебе на цім світі у боротьбі, щоб ти здобув ще більше вінців побіди і спас неодного у видимих і невидимих війнах, то навіть на землі буде велика твоя слава. Други будуть тебе шанувати, бо знайшли в тобі опікуна, оборонця і посередника. Будуть тебе славити як мужного воїна, будуть уважати першим і найліпшим. Будуть витати і з радістю приймати як Божого післанця, як самого Ісуса Христа по словам апостола Павла.

Такі то приклади Божого воїнства. І не до самих мужчин ця бесіда, бо і жіночий рід воює у Христа; вчислений між воїнів за духовну хоробрість, не відкинений для слабости тіла. Багато невіст відзначилося в тій службі, не менше ніж мужчини. Не брак і таких, що заслужили і на більшу славу. До них належать ті, що зачислені до лика дів, і ті, що відзначилися смілим визнанням віри або засяли славою мучеництва. І не самі мужчини, а й невісти товаришили Христови в часі Його перебування на цім світі. Оба поли служили Спасителеви.

Отож коли такі світлі нагороди призначені для Христового воїнства, нехай же бажають їх батьки для сунів, а матері для доньок, нехай разом приводять свої діти, нехай тішаться надією вічних дібр, які дістануть з дітьми. Нехай бажають мати своїх дітей заступниками й молитвенниками у Христа.

Не будьмо малодушні для дітей, тішмося їх будучою славою, віддаймо Панови те, що дав, щоб ми стали учасниками блаженства наших дітей. І себе разом з ними віддаваймо на службу Христови.

Хто так буде настроений і так буде жити, сповниться на нім слово Давида: „Ви благословенні у Господа, що сотворив небо і землю“ (Пс. 43, 23) або Мойсея: „Благослови, Господи, силу його, прийми діла його рук, розбий бедра тих,

що повстали на нього, ворогів його, й ненавидників його, щоб уже не встали“ (Второзак. 33, 11). Будьте мужні, біжіть дорогою до небесних вінців у Христі Ісусі Господі нашім, котрому слава на віки амінь.

II. БЕСІДА ПРО ВІДРЕЧЕННЯ СВІТА І ПРО ДУХОВНУ ДОСКОНАЛІСТЬ.

„δεῦτε πρὸς μὲ πάντες.“

1. „Прийдіть до мене всі, що трудитеся і обтяжені, а я успокою вас“ (Мат. 11, 28). Це Божий голос. Чи означає відпочинок на цім світі, чи у вічності, все таки взиває нас, щоб ми тягар багатств відкинули, роздали його убогим. Взиває і до того, щоби ми сповіддю й ділами милосердя скинули з себе тягар гріхів і прибігли до хрестносного життя монахів.

Тому, хто постановив слухати Христа і спішить до життя убогого, життя молитви, той справді гідний подиву, щасливий. Одначе перестерігаю, нехай не береться до того легкодушно, нехай не думає, що це життя вигідне, що це спасення без боротьби; нехай вправляється у переносенню прикростей і тілесних і душевних. Вдавшись в боротьбу без приготування, за слабкий опертися покусам, готовби вернути до життя, яке покинув, наразивби себе на стид і сміх і на осудження за згіршення багатьох. Бо вертаючи на світ, давби всім причину думати, що неможливе є життя у Христі. А яка це небезпека, знаєте всі, що читаєте св. Євангеліє, ті Божі слова: „Ліпше булоби йому, якби повісити на шию його жорновий камінь, і нехайби потонув у морській глибині, як що мавби згіршити одного з цих малих“ (Мат. 18, 6).

Стягне на себе не тільки засуд за відступництво, але й відповідь ще і за погубу тих, що через нього впали. Хочби вмовляв у себе, що добрими ділами зможе переблагати загніваного Бога, — то воно неможливе! Бо якоеж у повнім усякого гріха життю без проводу й помочі зможе здобутися на чесноти, коли не мав спромоги відбити ударів ворога у безгрішнім життю і в зібранню молитви? А якби

й зумів ввести порядок у життя, то не уйде закиду, що покинув Христа, як ті ученики, що про них каже Боже Євангеліє: „Багато учеників його пішло собі назад і вже не ходило з ним, кажучи тверде це слово: і хто може слухати його“ (Йоан 6, 60).

І саме тому чоловіколюбець Бог, дбючи про наше спасення, поділив людське життя на два стани: на подружжя і дівичтво. Хто не зможе перенести подвигів дівичтва, може одружитись, але нехай знає, що відповідь перед Богом за супружу здержливість, святість і наслідування життя святих, що жили в подружжі й мали діти. Такий був у Старім Завіті Авраам, якого св. Письмо хвалить за те, що з любови до Бога готов був свого сина безпощадно жертвувати, а двері його хати стояли все отвором для гостей. Він не чув того слова: „Иди, продай своє майно, дай убогим“ (Мат. 19, 21). А більших діл доконав Йов і багато інших святих і Давид і Самуїл. А в Новім Завіті був такий Петро й Апостоли.

Від усіх зажадають овочів любови до Бога і ближнього і кожного будуть карати за те, що не заховав тих заповідей і усього закона, як Христос сказав: „Хто любить батька або матір більш мене, той мене не є гідний і як хто.. не зненавидить батька свого і матір і жену і дітей і братів і сестер та ще й душу свою, не може бути моїм учеником“ (Лука 14, 26).

2. Чи ж Євангеліє не є й для тих, що живуть у подружжю? Чи ж не ясне, що всі відповімо, як ми слухали Євангелія, і монахи і подружені? Досить, що їм дозволено жити з женою. Усі інші заповіді однаково обов'язують усіх; усім небезпечно ломати закон, бо й Христос, проголошуючи волю Небесного Вітця, говорив до людей, що живуть на світі. А коли випадком на питання відповідав самим ученикам, то й додав: „Це, що вам кажу, всім кажу“ (Мрк. 13, 37).

Тому не будь недбалий ти, що вибрав подружжя. Не думай, що тобі вільно любити світ, навпаки, треба тобі більше трудів і більшої обережності, щоби спастися: таж ти вибрав життя серед сітей, де перевагу мають ворожі сили. Будеш мати безнастанно перед очима принади до гріхів, твої змисли стоятимуть отвором у день і в ночі для пожадання. Не втічеш від боротьби з зрадником. Не поконаеш його без багатьох трудів, щоби заховати євангельські закони. Бо яким

чином, живучи на самому полі боротьби, зможеш увільнитись від неї? Поле боротьби є уся земля під небом. Наш світ ворог мов скажений пес обходить та шукає, кого пожертиб, як це видно з оповідання про Йова. Як не хочеш боротьби з противником, то перейди на інший світ, де його не булоб, там буде тобі вільно не боротися і без небезпеки занедбувати виконання заповідей Євангелія.

А коли воно неможливе, то скоро добре пізнавай спосіб боротьби з противником; з св. Письма научися тої воєнної штуки, щоби ти побіджений за несвідомість не дістався в вічний огонь.

Стільки сказав я мимоходом до тих, що в подружжю не бояться занедбувати заповіді Христа.

А ти хочеш полюбити небесну науку, ангельське життя, ти хочеш статися товаришем Христових учеників; приготуйся на неодну прикрість й біду, нужно приступай до монашої дружини; а з самого початку відречення будь мужчиною, не дай себе відтягнути любови до свояків, відважно заміняй дочасне й смертне на безсмертне й вічне. Будь незломний у відреченню усякої власности, ти свої добра наперед висилаеш до неба, відаючи їх убогим, і віднайнеш усе у Бога з великими відсотками. А прощаючися з друзями і близькими, не сумуй, лучишся з Христом, розп'ятим за тебе. Чи можеш подумати щось милішого?

А коли за Божою поміччю в тій першій боротьбі побідши ворога, не кидай себе самого як яку безвартісну посудину, бо коли ти відречешся світа, ти вже здобув славу у Христа; старанно і прозорливо шукай чоловіка, що бувби безпечним провідником у життю й умів вести тих, що хочуть зближитися до Бога. Шукай чоловіка повного чесноти, що вже дав докази любови до Бога, що знає св. Письмо, є сталий, не любить грошей, не займається багатьома справами, а є спокійний, смирний, не пустий, не гордий, постійний, що нічого не любивби більше над Бога. А коли такого знайдеш, піддайся його проводови, відречися зовсім власної волі, будь немов свята чиста посудина, заховай на похвалу власну добрі його науки і приклади, бо як лишиться в тобі щобудь з давних пристрастей, в оцет переміниться усе, що в тебе доброго зложать, викинеться тебе, як непотрібне начиння.

3. Це друга боротьба з ворогом спасення, бо як науки добрих учителів є добрі, так науки злих є злі. Тому то, коли нашому ворогови не дасться задержати нас серед заколоту й загибелі цього світа, намовляє він нас, щоби вести не зовсім досконале життя, відводить нас від доброго провідника, що поправивби всі наші помилки і прогріхи. Намовляє нас вибрати такого, що залюблений в пустій славі під покривкою поблажливости для товаришів покривавби власні прогріхи і так розбуджувавби в нас силу пристрастей і вязавби кайданами власних гріхів.

Коли віддаш себе під провід чоловіка повного чеснот, станешся наслідником його прикмет і будеш щасливий перед Богом і людьми. Навпаки коли будеш шукати учителя вигідного, поблажливого на твої пристрасти чи радніше такого, що з тобою разом ішовби в пропасть, безкорисна буде для тебе боротьба за покинення світа; ти на ново зачнеш життя пристрастей; за сліпим провідником упадеш у пропасть. „А як водить сліпець сліпця, оба в яму впадуть“ (Мат. 15, 14). „Доволі з ученика, щоби був як учитель“ (Мат. 10, 25).

Це слова Божого обявлення, вони все справдяться. Уложи собі життя по правилам атлетів, інакше не будеш вінчаний, як каже Апостол: „А коли хто бореться, не одержить вінця, коли не боровся по правилам“ (2 Тим. 2, 5).

4. І так коли за Божою ласкою знайдеш доброго учителя (а певно знайдеш, як будеш шукати), заховай те правило: нічого не роби поза його гадкою. Бо усе, що без нього зробиш, є крадіжжю і святокрадством, що веде до смерти, не до життя, хоч і здається добре. Як воно добре, то чому укривається? Чому не діється явно? Так питай себе самого. уважай, щоб ти не ошукував себе. Непослухом для добрих гадок сходиш на дорогу злих діл.

Не берися до того, чого не розумієш. Не пробуй поправляти пристрастних людей, як не маєш потрібної науки і досвіду, бо можеш і сам заразитися їхньою пристрастю, не дати собі з нею ради і марно згинуть. Не берися поправляти замовлювання тих, що їх ідовиті вужі покусали, коли не знаєш штуки замовлювання — бо можеш стягнути на себе вужі і не дати собі з ними ради, марно від них згинуть.

Не спирайся на походженню тілеснім, не шукай люд-

ської слави: бо тілесний не розуміє справ духовних: „Тілесний же чоловік не приймає того, що є Духа Божого“ (I Кор. 2, 14).

Не трібуй змінити що в тих річах, які з давного звичаю признаються добрими й правдивими. Не давай прикладу м'якого життя — пошкодиш братам і стягнеш на себе багато гріхів, не уживай м'якшої постелі, ані одежі, ані обувку. Не уживай ніякої вигоди або інших страв проти монашого звичаю; не виявляй м'яккости, стоячи, чи сидячи в ручній праці. Не шукай того, що миліше, лекше, вигідніше. Усе те хочби тільки в бажанню не вийде тобі на користь. Коли скоро не спостережешся, що це диявольські покуси і не відкинеш їх від себе, то вони відтягнуть тебе від Христового способу життя.

Раз на все скажи собі в душі, що ти з усіх людей послідній, найбільший грішник, що як чужого жебрака з милосердя монахи тебе прийняли до монастиря; усіма силами намагайся бути з усіх посліднім і слугою всіх. Це принесе тобі славу, а не тамті зверхні признаки світової слави.

Нехай твій слух буде звернений на слухання приказу, руки все готові на його виконання.

Нехай твої уста будуть мовчаливі, а серце острожне. Погорджуй пустими бесідами, радо слухай читання святих Божих книг — це річ спасенна. Нехай будуть гіркі для твого смаку оповідання про справи світові, а плястром меду нехай будуть для тебе бесіди святих. Наслідуй тих, що перед тобою йшли дорогою самовідречення; зачинай сьогодні, не чекай, аж будеш усе знати. Старайся про великі чесноти, малих не занедбуй; не легковаж найменшої помилки, хочби й була така мала, що зовсім не дає згіршення. Зараз покутою поправляй помилки, хоч люди так часто і в малих і в великих справах грішать і не каються.

Не суди упадки інших. Є справедливий суддя, що „віддасть кожному по ділам його“ (Рим. 2, 6).

Пильнуй тільки свого, намагайся власний тягар по змозі зробити легким, бо хто збільшає тягар гріхів, понесе його. Покаяння є спасенням, а несвідомість покаяння смертю.

5. Утікай від пустих людей, а часто-часто ставай перед Богом; оскільки можна зовсім не показуйся поміж людьми; уникай розсіяння серця.

Ти вийшов з келії й покинув здержливість. Ти поглянув на світ і зустрів упавшу жінчину і вона прикувала тебе до себе немов чаром бесід і краси, гостиною, смачною стравою. Зближилася тільки до тебе, а вже сильна постанова твоя вічної здержливості змякла; поволі відтягне тебе від святого життя. Та навіть тоді, як за ласкою Божою уйдеш її сітей, вернеш до келії, то ти вже не той сам, — вернеш зломаний і хорий, нездатний до добрих діл і довгий час не будеш міг повернути до первісного настроєння. Суперечна воля життя на світі і життя в монастирі, безнастанні покуси будуть непокоїти тебе і мучити і тільки по довгій праці побідиш.

Тому коли для якої конечности випаде вийти з келії, візьми на себе немов панцир страх Господній, а в руку візьми меч Христової любови і поконавши всякою здержливістю покуси пристрастей, як тільки справу закінчиш, зараз не гаючись вертай, як голуб, випущений з Ноевого корабля, скорим летом, вертай у монастир. Як той голуб ніс оливну галузку, так ти неси гадку про Христове милосердя. Будь сильно в душі пересвідчений, що на ніякім іншому місці не знайдеш спокою.

Ти молодий, чи тілом чи настроєнням, усувайся від товариства своїх ровесників, утікай від них, як від огня. Неодних ворог погубив у вічних огні, розбудивши в них пристрасть через товариство молодих. Під призором духовної любови кинув їх у страшну пропасть мерзенного проступку п'ятьох міст; у пристані затопив недбалих з кораблем і з спільниками подорожі, хоч на повнім морі спаслися від бурі і хуртовини.

На лавці сідай далеко від ровесника, як ідеш спати, не клади своєї одежі близько його одежі; старайся, щоби вас ділив старець. А коли з тобою говорить або напроти тебе псалми співає, відповідай йому з лицем зверненим до землі, щоби припадком, дивлячися на його лице, ти не наразився на покусу змисловости і щоби ворог не вкинув у твою душу зерна зіпсуття й погібелі.

Дома або на місці, де ніхто вас не бачить, не лишайся сам на сам з ним, навіть під призором розважання св. Письма або іншої якоїнебудь важної справи: нема нічого важнішого над душу, за яку Христос умер.

Не вір тій хитрій думці, що в такому товаристві нема небезпеки, будь пересвідчений про небезпеку і про можливу покусу з досвіду тих багатьох, що вже впали.

6. Вір моїм словам, вони пливають з любови до братії, шукай старців, що легко до себе людей не допускають, що науками заохочують молодих до чесноти, а їм не можуть пошкодити. Усяким способом стережи свого серця (Притч. 4, 23).

Як злодії безнастанно день і ніч чигають на золото і ненадійно тебе грабують, так і тебе готов ворог втягнути в гріх праотця і скоро викинути з раю щастя.

Він позбавив Адама життя за крадіж їди і сподівався самого Христа спокусити до того гріха; а тобі подасть ту чашу ще скорше. Це перша причина усякого зла.

Наш ворог знає, що це страшна отруя; гріх обжирства не лежить у скількості їди, але у бажанню і смакови. Тому коли бажання короткого смаку зможе тебе зіпхнути в пристрасть неуміркованости, легко передасть тебе на смерть.

Як потік, розділений на багато рамен, справляє, що уся наводнена ріля зазеленіє, так саме пристрасть неуміркованости в їді, діставшись до душі, напоює всі твої змисли і справляє, що твоя душа стається неначе лісом гріхів, повним диких звірят.

Я бачив багато таких, що вернули до здоровля і покаяли великі пристрасти, але не бачив я ані одного, що був би або неуміркований в їді або їв би потайки і з того поправився. Усі вони або покидають життя здержливости і в світі марно гинуть або намагаючись укритися поміж постниками, стаються товаришами діавола через пристрасть неуміркованости.

Вони бувають усе брехливі, клянуться, ломлять присяги; вони сварливі, скорі до бійки, крикливі, крутії, скриті; словом, бувають противниками життя побожного і святого. Впадають в усі ті прогріхи, намагаючись прикрити свою пристрасть непомірковання. Поверховно належать до вибраних, а на ділі до засуджених.

7. Непомірковання в їді передало Адама смерті, а світови принесло погібіль через розкоші черева. З Ноя насмівається син, Хам стається проклятим, Ісав тратить право первородства і входить у семейні звязки з Хананеями, Лот паде в гріх противний природі.

Непомірквання в Іді спонукало Ізраїльтян до ідолопоклонства й довело до того, що їх трупи покрили пустинню, вона й пророка, що його Бог післав для скартання безбожного царя, вчинила жиром диких звірів, і той, що його цар Єрвоам з усім військом не міг відперти, той поконаний пристрастю черева гине марною смертю.

Даніїл, муж желання, поконавши черево, став паном халдейського царства; знищив ідоли, убив дракона, посмирих льви, проповів втілення Бога і вияснив скриті тайни.

Три молодці показалися вищі від приемности черева. Злегковажили гнів царський, відважилися без страху увійти до страшної „огненної печі,“ яку запалив цар Навуходносор. Показали, що була порожня статуя, яку поганці мали за Бога. Здобули і принесли Богу в жертву те, що сатана від давна приготував був на зневажання Бога. Вони вчинили, що безбожний цар і усе його військо, зібране проти Господа Бога, стали хвалити Бога з усіма створіннями.

Скажу одним словом, як поконаєш черево, будеш мешкати в раю, як не поконаєш, згинеш на віки.

8. Станься неначе скарбницею безпечною, повною чеснот, бесіда твого вітця духовного нехай буде немов ключем до тої скарбниці, нехай цей ключ отвирає твої уста, як треба поживитися, та нехай замикає. Не приймай за дорадника свого змія, що замість добре порадити, хоче взяти тебе в полон. Стережися їсти потайки і в найменшому, як н. пр. покушати чого, бо як тебе в малому поконає, так певна його побіда, певна твоя неволя.

Не слухай того, що хто балакає, не відповідай пустому на слова, що не годяться з метою монашого життя. Слухай наук, заховуй серце на їх розважання, стережи свій слух від світових оповідань, щоби болото світа не обризкало твоєї душі.

Не будь цікавий на чужі бесіди, не встрявай у чиюсь розмову серед бесідуєчих; висміють тебе та станеш іще може причиною, що згрішать обмовою.

Не будь цікавий, не старайся усе бачити, щоб не втягнути в свою душу отруї пристрасти. З користю дивися, з користю слухай, з користю говори, з користю відповідай.

При старшим не зважуйся сідати, а як каже тобі сісти,

не сідай коло нього, розглянься, чи не знайдеться нище місце, щоби Бог тебе прославив для покори.

Запитаний відповідай умірковано і покірним голосом, а як тебе не питають, мовчи.

Як хто іншого питає, здержуй язик. Відповідаючи з поспіхом і без розваги, ти готов якого старшого монаха образити й наразитися на справедливі закиди.

Сядячи, не закидай ногу на ногу, це знак душі розсіяної і нерозважної.

Як говориш з нищим або як він тебе про що питає, не відповідай недбало. Легковажити брата — це значить Бога зневажати. „Хто насміхається з убогого, ображає того, що його створив“ (Притч. 17, 5).

Поміж твоїми словами нехай знайдеться слово потіхи, щоби всякому була видна любов до ближніх. Нехай твоя бесіда має початок і кінець, нехай буде мила, а лице веселе, щоби розвеселити цього, що з тобою говорить.

Тішся кожним добрим ділом ближнього, прославляй Бога за нього, його добрі діла є твої, як і усе твоє належить до нього.

Обминай перше місце на зібраннях, бери останнє, щоби ти почув слово: „Приятелю, сядь вище“ (Лук. 14, 10).

При столі нехай ліва рука не мішається до усього замість правої. Нехай радніше спокійно і чемно чекає або нехай помагає правій.

А скільки разів кличуть на молитву, співай устами Божу хвалу і тревай при правилі аж до останньої молитви. Бо як ледви чи покинеш трапезу, заки наситиш тіло, і не зробиш цього без конечної потреби; оскількиж більше належить витревати при духовній поживі і молитвою скріпити душу, бо як небо ріжниться від землі і річи небесні від земських, стільки душа ріжниться від тіла.

9. Душа подібна до неба, в ній перебуває Бог; а тіло походить з землі, на якій живуть смертні люде і нерозумні звірята. Тому відповідно до годин, призначених на молитви, уложи потреби тіла й приготуйся на покусі, що буде тебе відтягати від церковного правила.

Такий є вже звичай діяволів, що намовляють нас до переривання молитви, ніби то для якоїсь справедливої причини

відтягають нас від молитви, цієї дороги до спасення, підсуває всякі викрути, що видаються добрі.

Не удавай, не кажи: „Ой голова моя, ой мій живіт“. Кличеш свідків, яких годі переслухати, щоби переконатися про біль, якого нема, а просто сказавши, захочується тобі спати й освободитися від вставання в ночі. Радніше помолися в тайні, в укриттю, „а твій Отець, що бачить в тайні, заплатить тобі“ (Мат. 6, 18).

Змагай до як найдосконалішого життя, збирай як найбільше заслуг, щоби ти знайшов скриті скарби в час біди.

А коли на тебе прийде черга послугувати іншим, додай до тілесної послуги слово потіхи, покажи братню любов тим, що їм служиш. Нехай твої услуги будуть їм милі, як страва сіллю приправлена. Не дозволяй, щоби хто інший сповняв за тебе твої обов'язки. Не дай відбирати собі нагороди; не допусти, щоби хто хвалився твоїм багатством, а ти був упокорений перед Божим судом. Сповняй докладно діла своєї служби сумирно і старанно, бо „проклятий чоловік, що діло Господне сповняє з недбалістю“ (Єрем. 48, 10).

У кожному ділі, хочби здавалося марне, бережися пересяди і легковаження, усе роби, немов на Божих очах. Усяка послуга є велика, коли заслугує на небесне царство. Усяка послуга є немов вязанкою усіх чеснот, неначе має в собі всі заповіді Божі, а передовсім покору, чесноту всіх чеснот, що приносить силу усяких дібр. Дальше в кожній послuzі міститься і те: „Бо я був голодний, а ви дали мені їсти; я був жадущий, а ви напоїли мене; я був подорожний і недужий... і у вязниці... і ви прийшли до мене“ (Мат. 25, 36).

Передовсім так є, коли послуга сповнена з покорою, без гордості, нарікання і негодовання.

Наслідуй тих, що живуть свято, записуй собі їх приклад у серці, старайся належати до числа тих, що їх мало. Добре є рідке, тому й мало тих, що входять у царство небесне.

Не думай, що будуть всі спасені, що живуть у келії, і добрі і злі. Ні, воно не так. Багато приходить до Христа святого, але мало таких, що понеслиб ярмо, бо царство небесне належить до тих, що уживають насильства: тільки силою можна здобути царство небесне. „Царство небесне терпить насилу і насильники здобувають його“ (Мат. 11, 12).

Це слово Євангелія. Насилою називає воно труд тіла, який доброхіть переносять ученики Христа, зрікаючись власної волі й усякої вигоди тіла й заховуючи всі заповіді Христові.

Тому як хочеш здобути царство Боже, станься євангельським насильником, піддай шию під ярмо Христової служби, привяжи ланцюх того ярма до шиї, нехай давить плечі; вчини його легким працею чесноти, в постах, неспанню, безсонності, послусі, мовчанню, у псальмоспівах і молитвах і в словах і в ручній роботі, в терпеливім зношенню усякої прикрости від диявола і людей.

10. Ніколи, навіть і по довгих літах не дай себе поконати гордій думці, що вже досить. Не дай, Боже, щоби знайшли тебе при дверях смерти обнаженого з усякої чесноти, щоби ти не знайшовся поза брамами вічного царства.

Не гордися духовним ступінем клирика, навпаки корися. Поступ душі — це поступ покори, а гордість родить усякі помилки й веде до безчестя. Чим більше будеш зближатися до вищих ступнів священства, тим більше себе упокоряй. Лякайся прикладу синів Арона.

Знання побожності — це знання покори і кротости. Покора це наслідування Христа, а гордість, безмірна смілість, безстыдність, — це наслідування диявола.

Отож станься наслідником Христа, а не антихриста; Бога, а не Божого противника; Пана, а не невірника; Милосерного, а не злобного; чоловіколюбця, а не ворога людей; тих, що з небесним Женихом, а не тих, що у вічній пітьмі.

Не убігайся про начальство, щоби ти тягару чужих гріхів не стягнув на свої плечі.

Сліди справи кожного дня, порівнюй їх з попереднім днем і так працуй над поправою. Поступай у чеснотах, щоби ти зблизився до ангелів, перебувай у келії не днями, не місяцями, але літами, довгі ряди літ, хвали Бога день і ніч, наслідуй херувимів. Коли так зачнеш і так закінчиш, ідучи вузкою дорогою, в короткому часі свого монашого життя за Божою ласкою увійдеш у рай у блиску духовного світла, з Христом будеш радуватися у віки віків амінь.

III. БЕСІДА ПРО АСКЕЗУ, ЩО ПОВИН- НА БУТИ ОКРАСОЮ МОНАХА.

„*Δεί τὸν μοναχὸν*“.

1. Скарбом монаха є життя без власности, самота тіла, скромність одежі. Уміркований у нього голос, бесіда розважна. Про їду, прожиток не журиться, їсть мовчки, при старших мовчить, розумніших слухає, любить рівних, для нижчих має раду повну любови. Усувається від людей злих, тілесних і світових: багато думає, мало говорить. У бесіді він обережний, рідко розмовляє, до сміху не скорий; окрасою його є стидливість. Очі у нього в діл — душа в гору. Не противиться, послушний, працює руками, все памятає про останні річі. Тішиться надією, в біді терпеливий, безнастанно молиться, за усе дякує. До усіх покірний, не терпить гордості, постить і береже серце від злих гадок. Скарби збирає в небі, заховуючи закон. Себе самого судить з щоденних гадок і діл; не вмішується до справ і пустих бесід цього світа. — Не цікавиться тим, як живуть світські люде, а наслідує життя святих Отців. Тішиться побожним життям інших, ніколи їм не завидує, співчуває з тими, що терплять і з ними плаче. Жалує їх, а не судить. Того, що наvertsається з гріха, не картає, себе не оправдує; признає, що є грішником перед Богом і людьми; наминає некарних, потішає малодушних. Служить хорим, мисе ноги святим. Дбає про гостинність і братню любов, мир заховує з вірними, еретика уникає. Читає добрі книжки, злих не доторкнеться. Про Отця, Сина і святого Духа не піднімає розправ, але сміло визнає несотворену і єдиносущну Тройцю; а тим, що питають, каже хреститися так, як передано, вірити так, як ми охрестилися, а величати так, як віримо. Занятий добрими ділами і бесідами, ніколи не присягається, не зичить гроший на лихву, ані збіжжя, ані вина, ані оливи для користи; здержується від п'янства і світової журби. У розмові не хитрить, ні про кого зле не говорить, не обмовляє, ніколи не слухає радо обмов. Не легко повірить що злого про ближнього; не піддається гнівови, ані пристрастям. Не гнівається на ближнього без причини, не ховає жалю до нікого, не віддає злим за зле, воліє бути зневаженим, ніж зневажити; дати себе бити,

ніж кого бити; давати себе кривдити, ніж кривдити; давати себе обманити, ніж обманювати.

2. А передовсім повинен монах здержуватись від товариства жінщин і вина. Бо вино і невісти до відступства ведуть мудрих (Сірах. 19, 2). Спovняючи по силам Божі заповіді, нехай не знеохочується, нехай ожидає від Господа нагороди і похвали, нехай жде відпочинку у вічному життю, нехай має все на памяти слова Давида: „Я маю все Господа на умі, бо Він праворуч мене є, щоб я не захитався“ (Пс. 15, 8). І як син нехай усім серцем, усею силою, усім умом і всею спроможністю любить Бога; а як слуга нехай шанує, боїться і слушає, із страхом і трепетом нехай працює над спасенням; духом нехай горить, одягнений у зброю св. Духа, нехай не біжить на непевне, нехай у боротьбі не бе неначе по повітрю.

Монах „біжить, не як на непевне, так бореться, не як воздух бючи“ (1 Кор. 9, 26). Нехай побороє ворога в слабости і в убожестві духа; нехай „усе, що приказано робить“, а себе непотрібним називає; нехай дякує святому, славному, страшному Богу; нічого нехай не робить для супірництва і марної слави, але для Бога, щоби Йому подобатися; бо „Бог розсипав кости чоловікоугодників“ (Псал. 52, 6). Нічим нехай не чваниться, похвал своїх нехай не голосить. В укриттю нехай служить у всім, а нічого нехай не робить про людське око, одинокої похвали нехай шукає у Бога; нехай розважає страшний і славний Христовий прихід; і думає про хвилю відходу звідси, про добра приготовані праведним і про огонь, „що приготований дияволу і його ангелам“. А до того усього нехай памятає на висказ Апостола: „Бо думаю, що терпіння цього часу недостойні будучої слави, що має в нас обявитися“ (Рим. 8, 18) і з Давидом нехай повторяє: „Коли їх хоронити, заплата велика“ (Пс. 18, 12). Тим, що заховують заповіді, велика заплата, нагорода безмірна, вінці справедливости, вічні мешкання, життя безконечне, невисказана радість, безнастанне перебування у Отця і Сина і св. Духа, правдивого Бога на небесах, оглядання Бога лицем у лице; радість з ангелами, з Отцями Патріярхами, Пророками, Апостолами, мучениками, ісповідниками й тими, що від віка угодили Богу.

Стараймося там з ними дістатися за ласкою Господа нашого Ісуса Христа, якого слава і сила на віки віків. Амінь.

IV. СВ. ОТЦЯ НАШОГО ВАСИЛІЯ ВЕЛ. ПЕРЕДМОВА ПРО БОЖИЙ СУД.

1. З доброти і чоловіколюбя доброго Бога, ласкою Господа нашого Ісуса Христа, діланням св. Духа я устерігся від блудів поганства і з роду виховали мене християнські родичі; від дитинства я вчився від них св. Письма; воно дало мені пізнання правди. А коли я став мужем, в частих подорожах, займаючися ріжними справами, я пізнав, що в інших штуках чи науках усі ті, що одній з них щиро віддаються, зберігають велику згоду між собою; а в одній тільки Божій Церкві, за яку Христос умер, на яку обильно злив св. Духа, я спостеріг незвичайно великі суперечности і поміж людьми в їх відношеннях і з святим Письмом. А що найстрашніше, я видів, що самі зверхники Церкви так дуже між собою ріжняться і наукою і поглядами; вони в такій суперечности з заповідями Господа нашого Ісуса Христа, так немилосерно роздирають Божу Церкву, так безоглядно розбивають Христове стадо; що як коли, то тепер при появі Аноміїв — сповняється те слово: „З вас самих повстануть люде, що казатимуть розпусне так, що потягнуть за собою і учеників (Діян. 20, 30).

2. Коли я усе те бачив і шукав причини такого великого зла, я зразу проживав якби в глибокій темряві і неначе на вазі клонився то в один бік, то в другий. В один бік тягнули мене до себе люде, з якими я від давна жив у приязні, то знов на другу сторону попихало мене це, що я пізнавав як правду в Божих книгах. Довго я таке переживав, довго шукав причини усього того. Вкінці пригадав я собі книгу Суддів, яка оповідає, що кожний ділав те, що було добре в його очах, і показує причину того: „В ті дні — каже — не було царя в Ізраїлю“ (Суд. 21, 25). Пригадавши собі це, я подумав і про наші часи — що може видається страшне і дивне, що одначе є великою правдою; я подумав, що і тепер ця така велика незгода і взаїмна боротьба в Божій Церкві походить з усунення одного і великого, правдивого і одинокого Царя всіх і Бога; кожний відступає від науки Господа нашого Ісуса Христа; кожний вибирає собі якісь думки і власні правила по власній вподобі; кожний радніше хоче правити проти Господа, ніж піддаватися Господній владі. Застановля-

ючися над тим, вражений надміром безбожності, коли я глибше це розважав, я переконався також і з справ цього життя, що справді така є причина зла. Бо я побачив, що усякий лад і гармонія в якійсь многоті задержується так довго, як довго триває послух усіх одному зверхникови, а кожний нелад і розстрій і правління багатьох походить із браку управи одного, з анархії. Я колись бачив, як то багато пчіл піддається закономі природи і слухає своєї королеви. Таких прикладів я видів багато і багато чув; ті, що займаються подібними справами, знають їх більше; таким чином і з того виявляється правда мого спостереження. Бо коли ті, що слухають приказу одного і мають одного короля, визначаються ладом і однодушністю; нелад і незгода є знаком браку тої одної влади. Тому то і суперечність, яка знаходиться поміж вами взаємно і супроти заповідей Христа, є закидом або відступлення від правдивого Царя по словам: „Тільки щоби той, хто тепер держить, держав, доки не буде усунений“ (2 Сол. 2, 7) або запереченням Його по словам: „Сказав безумний у серці своїм: нема Бога“ (Пс. 13, 1); а до тих слів доданий якби знак який чи закид: „зіпсувались і стали мерзеними в починаннях“.

3. Тут св. Письмо показує, що злоба, яка виявляється на вні, є якби знам'ям тої безбожності, що то в укриттю закралася до душі. А блажений Апостол Павло, щоб довести до страху перед Божими судами зіпсутих, так представляє засуд належний замість кари тим, що не дбали про щире пізнання Бога: „А як не уважали відповідним мати пізнання Бога, передав їх Бог ледачому умови, щоби робили те, що не годиться, наповнених всякою несправедливістю, злобою, ласкімством, лукавством, повних зависти,“ і т. д. (Рим. 1, 28, 29). Думаю, що Апостол не вигадав того засуду сам від себе (бо мав Христа, що говорив у ньому). Навели Апостола на ту науку Христові слова, якими сказано, що тому до людей говорить у притчах, бо не розуміли Божих тайн Євангелія, бо самі попередю прижмурили очі й притупили слух і нерозумне їх серце потовстіло (Мат. 13, 14) так, що замість кари мають зносити сліпоту в вищих науках ті, що самі наперед вибрали темряву (затемнили очі душі). Тої кари боявся Давид, коли казав: „просвіти очі мої, щоб коли не уснув я смертю“ (Пс. 12, 4). З таких то і подібних висказів видів я напевне,

що неправдиві гадки походять із злости пристрасти, з незнання Бога; а зокрема крайні різниці гадок поміж багатьома походять з того, що ми стали недостойні правління Божого і якби я мав дати оцінку такого життя, я не бувби в силі змірити величи тої нерозваги чи нерозуму чи божевілля чи безмірної злости; слів не маю на її виречення. Бо коли у нерозумних звірят знаходимо взаїмну згідливість, оперту на підданню провідникови, щож скажемо ми, коли побачимо такі поміж нами роздори і таку суперечність з заповідями Господа? Чиж не пізнаємо, що добрий Бог і тепер допускає це для нашої науки і навернення, а колись у великий і страшний день суду для засоромлення і засуду непослушних оповістить те, що і тепер і все каже: „пізнав віл властителя і осел свого пана, а Ізраїль мене не пізнав і люде мої не розуміли мене“ (Іс. 1, 3) і багато подібного; і те, що Апостол каже: „І коли терпить один член, терплять разом усі члени, коли славиться один член, радуються разом усі члени“ (1 Кор. 12, 26) і те друге: „щоби не було роздвоєння в тілі, але щоби члени однаково одне про одного дбали“ (там саме 25). Нехай усі члени тіла мають те саме старання й бажання, коли одна душа в них мешкає. І чому такий заведено лад поміж членами тіла? Я думаю, що тому, щоб був захований такий сам і ще більший устрій і лад в Церкві Бога, до якої сказано: „Ви ж є тілом Христовим і членами кожний з окрема“ (там саме, 27). Коли справді одна голова, якою є Христос, удержує і лучить кожну часть з іншими в однодушности; великою небачністю булоби називати членами Христа таких, у яких нема тої однодушности, які не зберігають звязку мира, не заховують покори в дусі, у яких є роздори і спори і супірництва. Як казати, що ними Христос править? Простий розум показує і треба сміло сказати, що тут царюють і правлять земські похоти. По словам Апостола, який рішучо твердить: „кому віддаєте себе в слуги на послух, то ви слугами того, кого слухаєте“ (Рим. 6, 16). Вчисляє ясно знамена того настрою, коли каже: „Бо коли між вами зависть і сварня, чи ви не тілесні?“ (1 Кор. 3, 3); при чім і вчить, що важкі його наслідки, а неможлива злука з набожністю: „мудрованне тіла це ворогованне супроти Бога, бо закониви Божому не кориться, бо й не може“ (Рим. 8, 7). Тому то: „Ніхто не може двом панам служити“ (Мат. 6, 24).

4. Сам Єдинородний Син Бога Господь наш Ісус Христос, через якого усе сталося, каже: „Я зійшов з неба, не щоби чинити волю мою, а волю того, що післав мене“ (Йо. 6, 38) і: „сам від себе нічого не роблю“ (Йо. 8, 28), і: „той дав мені заповідь, що маю казати і що говорити“ (Йо. 12, 49). А св. Дух, що роздає великі дивні харизмати й усе в усіх справляє, не „від себе“ говорить: „а що почує, говоритиме“ (Йо. 16, 13). Оскількиж більше необхідно треба, щоби уся Церква Бога, жадна зберігати єдність духа у звязку мира, сповняла те слово, записане в Діяннях: „А у множеств віруючих було одне серце і одна душа“ (4, 32) — тоб то, щоби ніхто не сповняв своєї власної волі, а всі спільно шукали в одному св. Дусі волі одного Господа Ісуса Христа, що каже про себе: „бо я зійшов з неба, не щоби чинити волю мою, а волю того, що мене післав“ (Йо. 6, 38), Отця, до якого моляться: „Не про цих же тільки молю, але й про тих, що задля їх слова увірять в мене, щоби всі були одне“ (Йо. 17, 20). З тих і багатьох інших уступів, яких я не навів, ясно і певне переконаний про необхідну конечність єдності духа в усій Божій Церкві по волі Христа в св. Дусі і про небезпеку й шкідливості невіри супроти Бога, яка міститься у взаїмних роздорах, „бо хто не вірить, не побачить життя, але гнів Божий перебуває на нім“ (Йо. 3, 36), я признав відповідним ще виложити, які гріхи знайдуть помилування у Бога, а з другого боку, яких і яких великих гріхів треба на те, щоби заслужити на закид невіри. Тому беручи св. Письмо, знаходжу і у Старім і у Новім Завіті, що ані за численність провин, ані за величину гріхів, а за саме тільки переступлення якої-небудь заповіді ясний є осуд невіри в Бога, а Божий суд є спільний для усякого непослуху. В Старім Завіті читаю про ту страшну смерть Агара або це оповідання про того, що в суботу збирав дрова; бачу, що ніякий з них нічого ані проти Бога не согрішив, ані чоловіка не скривдив, ані у великому, ані у малому; а одначе один за саме тільки і то уперве збирання дров терпить таку кару і не має часу на покаяння, з наказу Бога зараз побиває його камінням весь нарід (Чис. 15, 32 і дальші); а другий тільки тому, що заховав щось з добичи, посвяченої Богу, хоч ще не була знесена разом, ані принята священниками; одначе він став причиною погібелі

і то не тільки для себе, але для жінки і для дітей і для дому і для усього, що було його. Зло того гріха мало вже і весь нарід погубити, немов огонь, хоч він і не знав, що сталося, ані не був свідомий гріха; якби нарід не був спостеріг Божого гніву і не був каявся повний жалю з причини розгрому і побиття своїх мужів, і якби Ісус Навин разом із старшими не був посипав пороху на голову і не був припав (на молитву); шойно так висліджено виновного жеребом, який, як сказано, потерпів належну кару (Іс. Н. 7, 2).

5. Але мігби хто може сказати: справедливо можна думати, що вони допустилися й інших гріхів, для яких і тамті відкрилися, а св. Письмо згадує тільки про ті одні як про тяжчі й гідні смерті. На те треба відповісти, що передовсім булоби великою зухвалістю щонебудь додавати або пропускати із св. Письма; крім того, чи і Марію, сестру Мойсея, обжаловує в багатьох гріхах, хоч її чеснота нікому з вірних не є невідома? А одначе коли сказала проти Мойсея тільки одно слово нагани і то правдиве (бо сказала тільки, що взяв за жінку етіопку), стягнула на себе таку ярість Бога, що не вважаючи на молитву самого Мойсея, не відпущено їй провини. Тому коли бачу самого Мойсея, Божого слугу, який удостоївся такої великої слави у Бога, якого Бог так часто відзначав, якому казав: „Я тебе знаю більше всіх і маєш у мене ласку“ (Ісх. 33, 12); коли бачу, що за одно слово при воді противлення, за ніщо більше, як тільки за те, що сказав до народа, який бурмотів для браку води: „Чи з каміння цього роздобуде вам воду“, і за те одно дістає таку кару, що до обіцяної землі не увійшов, а цеж було для Жидів верхом обітницї; коли бачу, що моляться, а не одержує відпущення; коли бачу, що не вважаючи на великі його чесноти і добрі діла за коротке те слово не удостоївся прощення; справді пізнаю строгість Бога по апостольській науці (Рим. 11, 22), справді бачу ясно, як правдивий є той висказ: „А коли праведник ледви спасається, то безбожник і грішник де може показатися?“ (1 Петр. 4, 18). Але чому це кажу, коли чую ті страшні слова Бога, висказані проти того, що переступив одну заповідь з незнання? Не знаходжу, як достойно боятися величі гніву (Лев. 5, 17—19), бо написано: „А коли хто согрішить і переступить яку заповідь Господню, вчинивши, чого

не годиться чинити, хочби не знав, то провинився і гріх лежить на йому. Такий нехай принесе барана без скази на жертву за провину; а священник спокутує провину його, що нею провинився, не знавши, і проститься йому — бо провинився перед Господом* (Левіт. 5, 16). Колиж такий жорстокий засуд спадає на тих, що грішать з незнання, і є конечна жертва очищення, яку і праведний Йов приносив за синів, як свідчить св. Письмо (Йов 1, 5), то що сказати про тих, які свідомо грішать або на гріх мовчать? А щоби не здавалось, що тільки на здогадах опираємо гадку про належний їм гнів, знов згадаймо богонадхнене Письмо. Вистачить одно оповідання, щоб представити суд на таких: „Сини ж Ілії, — каже — сини затрачення“ (1 Цар. 2, 12). І тому що були такі і що отець строгіше їх не картав, то це так загнівало довготерпеливого Бога, що коли піднялися інородці в війні, оба ті сини згинули одного дня, а весь нарід був побитий, багато людей згинуло і при самім Кивоті святого Божого Завіта такі діялися річі, про які ніколи передтим ніхто не чував: Кивот, якого не вільно було доторкатися ані навіть самим священникам, якого не вільно було денебудь ставляти, той Кивот взяли безбожні і всюди його з собою переносили і складали його в біжницях ідолів замість святині. З того можна думати, кілька було і проти самого Божого Імени сміху і зневаг від чужородців. Св. Письмо додає, що Ілій скінчив сумною смертю, почувши погрозу, що його потомство буде позбавлене священничого достоїнства, що і сталося.

6. Таке нещастя впало на нарід. Кілько потерпів отець за гріх синів, хоча сам власним життям ніколи не заслужив на ніяку нагану, а і на їх провини не мовчав, навпаки ревно перестерігав, щоби не тревали в гріхах: „ні, діти, ні, не добрі річі чую про вас“ (1 Цар. 2, 24) і навіть побільшав величину гріха, ставляв їм перед очі страшнішу небезпеку: „бо коли хто — каже — согрішить гріхом проти чоловіка, будуть люде за нього молитися до Господа; але коли проти Бога согрішить, хтож за нього помолиться?“ (1 Цар. 2, 25). Одначе коли, як я сказав, не показав супроти синів достойної ревности, сталося так, як ми сказали. Таких то я находжу чимало суддів у Старім Завіті проти всякого непослуху. А коли знов вернуса до Нового Завіта, бачу, що Господь наш Ісус

Христос не увільняє від карі навіть за гріхи з незнання, тільки з більшою строгістю грозить за свідомо зділані, коли каже: „Цей слуга, що знав волю свого Пана, а не приготувався та не виконав волі його, дістане велику кару, а той, що не знав, а творив діла каридостойні, матиме малу кару“ (Лук. 14, 57). Коли знаходжу такі вискази самого Єдинородного Божого Сина, коли застановляюся над досадою св. Апостолів супроти тих, що грішать, коли бачу стільки таких терпінь людей, що допустились не більше одного гріха і терпіння ці не менші від записаних в Старім Завіті, а навпаки більші, розумію строгість суду, бо і кому дано багато, від того й багато жадають (Лук. 12, 42). Тим то й блажений Павло, доказавши велику гідність покликання і обурення проти усякого гріха, ось що каже: „Бо збруя воювання нашого не тілесна, а сильна Богом на зруйнування твердинь, руйнуючи видумки і всяку висоту, що встає проти знання Божого, і займаючи в полон усякий розум на послух Христу“ (2 Кор. 10, 4, 5). І не досить того, бо додає: „і будучи на поготові пімститись над усяким непослухом“ (там саме, 6). Коли ближче застановимося над усім сказаним, зможемо ясніше пізнати наміри св. Письма. Воно ніяк не дозволяє нам сходити за блудними гадками на бездорожжа в погибель гріха, немовби то деякі гріхи були карані, а деякі лишалися без карі. Бо щож каже Апостол: „руйнуючи видумки і всяку висоту, що повстає проти знання Божого“ (2 Кор. 10, 5)? Кожний гріх за знехтування Божого закону називається висотою, що повстає проти знання Божого, що ще ясніше висказує книга Числ. Бог вчисляє недобровільні гріхи і установляє жертви задоситьучинення за них, опісля ставляє народи відповідні закони, що відповідають добровільним гріхам, і так зачинає: душа, що підійме руку гордості (рукою гордості називає зухвалість тих, що добровільно грішать, те саме Апостол називає висотою, що повстає проти знання Божого), так то: душа, що підійме руку гордості, чи він жид чи з чужинців приходнів (прозеліт), наругався він з Господа і викоріниться та душа зпосеред свого люду, бо зневажив він слово Господнє і зломив заповідь його, викоріниться душа тая, гріх її на ній (знищенням знищиться душа тая“) (Числ. 15, 30, 31).

7. Тут треба завважати, що коли не буде знищена та душа, її гріх не тільки лишиться на ній самій, але й на

тих, що не виявили досить щирої ревности, як часто написано і як часто сталося. А щоб ми навчилися з менших річей боятися про більші, пригляньмося словам досади проти тих, що не послухали священника або судді. В книзі Второзаконія так записано: „А чоловік, що чинитиме очайдушно (в гордості) та не послухає священника, який там стоїть, щоб служити Господу Богу твому, або судді, який би не був в тих часах; такого чоловіка стратити. Тим робом будеш викоріювати зло зпоміж Ізраїля і весь нарід чутиме і боятися і не чинитиме вже безбожно“ (Второзак. 17, 12, 13). На те треба нам зважати, щоби як слід перенятися страхом тої погрози. А опісля Апостол додає: і займаючи в полон усякий розум на послух Христа (2 Кор. 9, 5), усякий розум, не тільки цей або той. А далі: і будучи на поготові пімститися над усяким непослухом — знов не цим або тим, але усяким непослухом; справді обдурює нас препоганий звичай. Дійсно обманчive передання людей стається нам причиною великого зла, ми привикли стеречися одних гріхів, а інші байдуже творити. Буває, що люде мовби з великим обуренням відносяться до деяких злочинів, як: убійство, чужоложство і подібні, а інші гріхи не уважають навіть річами наганними, як: гнів, зло-слова, п'янство, захланність і інші подібні, про які св. Павло, що говорив у Христі, сказав те саме слово: хто таке говорить, заслугоє на смерть. Де всяка висота, що повстає проти знання Божого, руйнується, де всякий розум займається в полон на послух Христа і всякий непослух однаково карається, там не лишається нічого незруйнованого, не відпускається нічого без кари, нічого не лишається поза послухом Христа. Бо загальна і найгірша безбожність лежить у кожному непослуху, як каже Апостол: „Ти, що хвалишся законом, переступом закона Бога зневажаєш?“ (Рим. 2, 23). Чи ж це є тільки самі слова, а не діла? Ось маєш діла. В Коринті чоловіка, що жив з женою вітця, хоч крім того одного гріха не був обжалований у ніякім іншим, не тільки самого передано сатані на погибель тіла, доки гріха не поправлено достойними овочами покаяння, але до того Апостол вину того гріха складає на усю церкву, що гріха не покарала: „Що хочете, — каже — чи маю прийти до вас з палицею?“ А кілька стихів дальше: „І ви розгорділи, а не ліпше би сумувати вам, щоб вилучено зміж вас такого,

що здіймає це діло?“ (1 Кор. 5, 2). А що ж той Ананія, що про нього говорять Діяння? Яке інше зло здіймає крім того одного? Як же став достойний такого гніву? Продав власний маєток, приніс гроші і поставив у ніг Апостолів, але тому, що скрив частку ціни, за те в ту саму хвилину разом з женою був засуджений на смерть. Не признали його достойним почути й слово про покаєння за здійснений гріх, не мав ні хвилини часу жалувати, не мав ані хвилини на покаєння, а сам блаженний Петро, виконавець того страшного засуду, служитель того страшного Божого гніву на грішника, хоч був поставлений зверхником усіх учеників, одержав більші похвали від усіх інших, був названий блаженим, дістав ключі Царства Небесного, коли почув від Господа: „Коли не умию тебе, не будеш мати участі зі мною“ (Йо. 13, 8). Чи це не є приклад, який міг би і камінне серце довести до страху і трепету перед Божими судами? До того він не дав найменшого вигляду гріха або легковаження, навпаки виявив велику честь для свого Пана. Віднісся до нього з пошаною, належною від слуги і ученика; бо коли побачив, що Бог вселенної Господь і Цар і Пан і Учитель і Спаситель як слуга, перепоясаний лентієм, хоче йому ноги умивати, тоді він, свідомий свого недостойнства, захоплений гідністю приступаючого до нього, закликав: „Господи, ти мені миєш ноги!“ і далі: „Не умиєш моїх ніг во вік“ (Йо. 14, 6). А на те одержує таку погрозу: що колиб не був пізнав правди Господніх слів і зараз не поправив послухом несвідомий непослух, не булиб йому помогли давні добрі діла, ані чесноти, ані похвали і почести від Господа, ані дари і обітници; ані обявлення благоволення Бога і Отця супроти свого Єдинородного Сина. Нічого з того усього не булоб могло поправити його непослуху.

8. Але коли я хотів би згадувати усе, що знаходжу в Старім і Новім Завіті, не стало би може часу на оповідання. А коли доходжу до самих висказів в Євангелію самого Господа Нашого Ісуса Христа, коли розважую слова Його, що має судити живих і мертвих, які всі вірні уважають достовірнішими від усякої іншої історії, від усякого іншого доказу, знаходжу в них повну, сказати би, конечність у всім слухати Господа Бога; а зовсім ніякого помилування в ніякому ділі для тих, що не покаються непослуху. Нерозумом було би навіть припустити щось про-

тільки таким ясним висказам. „Небо — каже — і земля минуться, а мої слова не переминуть“ (Мат. 24, 36). Нема тут різниці, ніякого відрізнєння, нічого поза тим словом не остається. Не сказав: ці або ті слова, але: мої слова, — значить: загалом усі мої слова не переминуть. Бо написано: „Вірний Господь в усіх ділах своїх“ (Пс. 144, 13), чи що забороняє, чи приказує, чи обіцяє, чи грозить, чи що до діл заборонених, чи що до залишення приказаних. А що однаково карається сповнення злих діл, як і залишення добрих, то душі, яка не зовсім хорує на невіру, вистачить за повний доказ те, що ми сказали про св. Петра. Він не зділав нічого забороненого, ані не провинився залишенням, яке би свідчило про недбалство або легковаження; він тільки з любови і набожності відмовлявся прийняти від Господа услугу і почесть і дістав таку погрозу, якої не був би уникнув, якби не був здержав гніву скорою і горячою поправою. Бог одначе ласкавий і милосерний і поступає з нами довготерпеливо, часто нам різними прикладами на те саме вказує, щоб душа, порушена вкінці багатством і ревністю тих наук, скинула з себе довголітні грішні звичаї; тому то поки що згадаю тільки про тих, що в великий і страшний день суду стануть ліворуч Господа Нашого Ісуса Христа. Він, що прийняв від Небесного Отця Суд, Він, що прийшов просвітити тайни темряви і виявити наміри сердець, скаже до них: „Відступіть від мене, прокляті, в вічний вогонь, приготований діяволу й ангелам його“ (Мат. 25, 41). І додасть причину. Не скаже: бо ви убивали, чужоложили, говорили неправду, кривдили або сповнили яке інше діло заборонене, хочби найменше. Але скаже: бо ви занедбали добрі діла. „Я був голодний — скаже — і ви не дали мені їсти, я мав спрагу і ви мене не напоїли; я був чужинцем і ви не прийняли мене; я був нагий і ви не прикрили мене; я був хорий і у вязниці і ви не відвідали мене“. — Такі то я річі пізнав із св. Письма за ласкою доброго Бога, який хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання правди та учить людей знання. Так то я пізнав страшну причину такої великої суперечности, яка виявляється у людей взаємно між собою і з заповідями Господа нашого Ісуса Христа; так я навчився та переконався про страшний засуд за таке велике беззаконня. Так я навчився, що усякий непослух усякій запо-

віди Божій карається однаково; а до того ще я пізнав той страшний засуд, який спадає на тих, що самі що правда не согрішили, а одначе стали учасниками гніву тому, що не мали слушної ревности супроти тих, що грішили, хоч часто про гріх не знали. Тому я думав, що воно конечне, щоб я по силам вибрав з богонадхнених книг те, що Богу не подобається, і те, що Богу миле, як того загально бажають.

Хоч це може роблю і пізно, тому що я завсіди вижидав тих, що вибрали ту саму боротьбу за побожність, і що я на власні сили не здавався; може одначе не буде не в пору пригадати усе те тим, що боряться за побожне життя. Бо ми всі маємо одне бажання; доступити ласки Господа нашого Ісуса Христа і науки св. Духа та відступити від власної волі і заховування людського передання та поступати по Євангелію Господа нашого Ісуса Христа блаженного Бога і в нинішнім часі, живучи так, як Йому подобається, чи то ревно відступаючи від річей заборонених, чи то стараніше виконуючи, що приказано, щоб сподобитися в будучім віці безсмертности і втечи від гніву, грядучого на синів непослуху. Дай, Боже, щоб ми знайшлися достойними вічного життя і небесного Царства, обіцяного Господом Ісусом Христом усім тим, що заховують закон Його і мають на памяти заповіді Його, щоби їх сповняти. А що памятаю на слова Апостола: „У Христі Ісусі ані обрізання що може, ані не обрізання, але віра ділаюча через любов“, я вважав відповідним і потрібним предложити передусім здорову віру і побожне переконання про Отця і Сина і св. Духа і так щойно дати науку про обичаї.

ПРО ВІРУ.

1. За ласкою доброго Бога я дістав ваше поручення; бажаєте мати від мене на письмі визнання правдивої віри. Те бажання достойне вашої у Христі любови Бога. Я зразу свідомий моєї мірноти та слабости боявся відповідати; але коли я пригадав собі слова Апостола: „терпіть один одного в любови“ і знова: „серцем вірується на праведність, а устами визнається на спасення“ (Рим. 10, 10), я подумав, що не булоби безпечно противитися вашій волі й замовчати спасенне визнання

та постановив вдоволити вашому прохання, покладаючи надію через Христа на Бога, як написано, бо ми не в силі самі від себе щось думати як із себе, а сила наша від Бога (2 Кор. 3, 5). Бог тоді Їх, а тепер нас і то для вас робить спосібними служителями Нового Завіта, — не його букви, а духа. А урядом вірного служителя є — як самі добре знаєте заховувати ціло, чисто й ненарушено те, що добрий Пан повірив йому для співслужителів. Моєю повинністю є передати вам по Божій волі те, чого я навчився по Божій волі з богонадхненого Письма для спільного добра. Мушу держатися св. Письма. Бо й сам Господь, в якому мав уподобання Отець, в якому скриті є всі скарби премудрости і розуму (Кол. 2, 3), який прийнявши від Отця усяку владу й усякий суд, каже: дав мені поручення, що маю вчити і що казати (Йо. 12, 49); і знов: що я говорю, так говорю, як поручив мені Отець (Йо. 12, 50), коли і сам св. Дух від себе не говорить, а тільки це говорить, що почув від Нього (Йо. 16, 13); скількиж більше і для нас буде поступовання побожне і безпечне так само думати й ділати в ім'я Господа нашого Ісуса Христа! А що мені треба боротися проти ересей наших часів, йдучи за прикладом попередників, я думаю, що треба мені відповідно до різниці між безбожними науками, засіваними дияволом, противними висказами здержувати й поборювати ширені хули і відповідно до потреби хорих ужити різних способів говорення, не чужих здоровому розумінню Письма, хоч і неуживаних в св. Письмі. Так саме й Апостол не цурався уживати для власної ціли висказів поган. Так то й тепер думаю, що відповідає і нашій і вашій ціли, коли з простотою здорової віри сповнимо ваше бажання у Христі і скажу те, чого я навчився із св. Письма; так, що буду мало уживати тих слів і назв, які до слова не знаходяться в св. Письмі, хоч і заховують значіння, укрите в ньому. А висловів, які не тільки чужі звуком, але й мають чуже значіння та яких не уживали святі, тих буду зовсім уникати, як противних і чужих здоровій вірі.

Так то віра є прийняттям і одобренням без найменшого сумніву того, що чується, в переконанню, що воно голошене з Божої ласки. Таку віру виявив Авраам, як свідчить св. Письмо: Він не сумнівався невірою, але ободрився вірою, даючи славу Богови і був переконаний, що той, хто обіцяв,

зможе те й зробити (Рим. 4, 20). Коли: „Господь є вірний в усіх своїх ділах“ (Псал. 144, 13), то й: „вірні всі його заповіді утверджені у вік віка“, у правді й правоті виповнені (Пс. 118, 8). Є явним упадком і гріхом гордості, як хто відкидає те, що написано, або додає щось, що не записане, бо Господь наш Ісус Христос сказав: „Мої вівці слухають мого голосу“ (Йо. 10, 28), коли дещо передтим був сказав: „за чужим не йдуть, але втікають від нього, бо не знають голосу чужих“, а Апостол на прикладі людських справ строго забороняє щобудь додавати або віднімати з богонадхненого Письма словами: „Людського заповіту ствердженого ніхто не відкидає, ані додає до нього“ (Гал. 3, 15).

2. Так то ми постановили і тепер і все уникати всякого слова і всякої гадки, далекої від Божої науки, бо і ціль, яка стоїть перед нами і перед вами, дуже різниться від тих намірів, які в іншому часі були для мене приводом щось писати або говорити. Тоді моїм наміром було поборювати ересь і нищити диявольські хитрощі, а тепер іде про просте й ясне представлення визнання здорової віри. Тому не треба нам вже того самого способу говорення. Бо як чоловік не бере до руки тих самих знарядів на війну і до рільництва (бо інші є оруддя тих, що в мирі працею здобувають собі середники життя, а інша зброя тих, що готовляться на війну), так інакше говорить той, що учить здорової науки, а інакше той, що збиває противників. Інша бесіда полемічна, а інша звичайної заохоти. Інша простота тих, що в мирі признаються до побожності, інші труди тих, що стають до боротьби з ложною наукою. Тому так і ми, розділюючи спосіб говорення з розвагою, всюди будемо уживати середників відповідних як до оборони так і до будівництва віри; раз тим, що диявольськими хитрощами намагаються збурити віру, будемо протиставити боротьбу, а опісля тим, що хочуть віру будувати, з більшою простотою і популярністю будемо її представляти, будемо строго те робити, що сказав Апостол: „щоби ви знали, як повинні кожному відповісти“ (Кол. 4, 6). Але заки прийдемо до самого визнання віри, треба ось що завважити. Воно неможливе одним словом або одною гадкою висказати або подумати Божу велич і Божу славу, вона не дасться висказати бесідою, не дасться обняти умом. Святе Письмо багатьома

словами, яких звичайно уживаємо, ледви тим, що є чистого серця, представляє її неясно в образах (1 Кор. 13, 12). Огляданням лицем у лице повне пізнання є обіцяне в будучім життю достойним, а тепер, хочби був хто Павлом або і Петром, бачить що правда вірно те, що видить, не блудить, не йде за уявою, одначе видить тільки загадочно. Приймаючи з вдячністю частинне пізнання, ожидає в радості повноти пізнання в будучім віці. Це потверджує Апостол Павло, коли говорить приблизно таке: „Як я був малоліток та зачинав учитися перших початків Божої науки, як малоліток я говорив, як малоліток я думав (1 Кор. 11, 13), а коли я став чоловіком та стараюся дійти до міри віку повноти Христової, то я покинув дитяче; тоді я так поступив та поправився в пізнанню Божих справ, що пізнання Старого Завіта требаби порівняти з діланям диточого ума, а пізнання, яке дає Євангелія, з розумом совершенного мужа“. Так само в порівнянню з тим знанням, яке буде відкрите в будучім віці тим, що на те заслужать, навіть те, що тепер видається досконалим пізнанням, є чимсь марним і темним і дальше віддаленим від ясности будучого віка, ніж відстає від видження лицем у лице оглядання в зеркалі і в загадці. Стверджують це блаженні Петро і Йоан і їх товариші Христові ученики. Хоч вони в цім віці все поступали вперед, одначе свідчать про те, що безконечно вище є знання, заховане для будучого віка. Коли сподобилися бути вибраними Господом і разом з ним жити, бути Його Апостолами, одержати від Нього духовні дари; коли почули: „вам дано є пізнати тайни небесного царства“ (Мат. 11, 13); по такім пізнанню, по обявленню річей, закритих іншим, одначе по усім тим ще, перед самою мукою Господа почули: „ще маю много вам сказати, але того не можете тепер ще знести“ (Йо. 16, 12).

3. З тих і подібних слів учимося, що оскільки богонадхнене Письмо має безконечну глибіню премудрости, остільки вона є для людської природи недоступна в теперішнім життю. Кожний може безнастанно рости і поступати в тім знанню, але ніколи ніхто не осягне усього знання, доки не прийде те, що совершенно, а не уступить те, що частинне. Тому то ніяке слово не вистарчає на висказання усієї разом Божої слави, а ніякого слова не можна самого ужити без небезпеки. Коли хто каже „Бог“, не вискажує того, що значить слово Отець;

а в слові Отець нема того, що значить Сотворитель. А усіх ті слова не виражають понять доброти, премудрости, сили і всіх інших прикмет, про які говорить св. Письмо. А знов коли слово Отець з нашим способом уживання перенесемо на Бога, допускаємося безбожності; бо в тім слові по нашому містяться поняття і почування і незнання і слабисть і інші подібні. Те саме і в поняттю Сотворитель. По нашому до того увійдуть поняття часу, матерії, знарядів, помочи, а побожна гадка про Бога повинна бути, оскільки воно можливе, очищена з усіх тих понять. Бо хочби й усі уми злучилися до слідження, а всі язики зєдинилися до висказу, одначе ніколи ніхто не дійшовби до гадки і слова, достойних Бога. Ту саму гадку ясно представляє нам і наймудріший Соломон: „Я сказав собі: хочу бути мудрим, а мудрість віддалилася від мене ще дальше, ніж була“ (Екл. 7, 24). Не щоб утікала, але тому, що як раз ті, що за Божою ласкою мають більше знання, тим ясніше пізнають її висоту понад усякі поняття. Звідси богонадхнене Письмо мусить уживати багатьох імен і багатьох слів на якесь висказання частинне і загадочне Божої слави; а ми не маємо покищо спромоги, ані свобідного часу вчисляти усе, що в ріжних місцях є висказане про Отця й Сина і св. Духа; бо домагаєтесь скорої відповіді. Думаємо отже, що коли подамо деякі вискази, вони вистачать і для вашого сумління і для показання, що наша наука оперта на св. Письмі. Вистачить і на те, щоби утревалити переконання ваші і всіх тих, що того бажають. Бо коли багато уступів доказує нам одну побожну науку, мудра голова, думаю, з нечисленних слів розпізнає правду науки, що міститься в усіх.

4. Так то віримо і визнаємо, що один одинокий правдивий і добрий Бог Отець Вседержитель, що з Нього усе походить. Віримо в Бога і Отця Господа Нашого Ісуса Христа і в Одного Єдинородного Його Сина Господа і Бога нашого Ісуса Христа; Одинокого правдивого, що через Нього всі річі сталися, видимі і невидимі і в якому всі річі існують. Він з поконвіка був у Бога і був Богом, а опісля по Письмі явився на землі і пожив з людьми. Він, існуючи в Божій природі, не вважав посяганням бути рівним Богу, тількиж умалив себе, прийнявши вид слуги, будши в чоловічій подобі (Филип. 2, 6, 7). Виповнивши усе, що про нього було записане, по заповіді Отця стався

послушний аж до смерти, а смерти хреста (1 Кор. 15, 4), і в третій день воскрес із мертвих по Писанню і явився св. своїм ученикам і іншим, як написано, і вознісся на небеса і сидить по правиці Вітця, звідси прийде при кінці цього віка пробудити всіх і віддати кожному по ділам його. Тоді то праведних візьмуть у вічне життя і в небесне царство, а грішників засудять на вічну кару, де їх хробак не кінчиться, а вогонь не гасне (Мар. 9, 43). Ми віримо в єдиного св. Духа Утішителя, що Його печать ми одержали в день відкуплення (Єфес. 4, 30), в Духа правди, в Духа синівства, в яким кличемо: Авва, Отче! В св. Духа, що розділяє кожному на користь, як хоче, і творить духовні дари від Бога. В св. Духа, що учить і пригадує усе, що почув від Сина; в доброго Духа, що наставляє на всяку правду, що утверджує всіх віруючих у певному знанню і в докладному визнанню і в побожній службі і в духовному Богопоклоненню; св. Дух учить поклонятися правдивому Богу Отцю і Єдинородному Його Синови Господу і Богу нашому Ісусу Христу і Собі. Кожне імя ясно представляє нам (особові) прикмети названих. В кожному з тих трьох названих побожно спостерігаємо якісь окремі прикмети: Отець має прикмету Отця, Син прикмету Сина, а св. Дух свою власну. Ані св. Дух від себе не говорить, ані Божий Син від себе нічого не робить. Отець посилає Сина, а Син посилає св. Духа; так віримо, так хрестимося в Єдиносущну Тройцю по заповіді Господа нашого Ісуса Христа: „Ідіть, научайте всі народи та хрестить їх в імя Отця і Сина і св. Духа і учить їх заховати усе, що я вам заповів“ (Мат. 28, 19). Коли це заховаємо, виявимо любов до Нього і сподобимося перебувати в тій любови, як записано (Йо. 15, 10). А коли цього не заховаємо, будемо обвинувачені в браку любови. „Хто не любить мене, — каже Господь — не заховує моїх заповідей“ (Йо. 14, 24) і далі: „Хто має мої заповіді і заховує їх, той мене любить“.

5. Одна річ видається мені незвичайно дивна. Сам Господь наш Ісус Христос сказав: „Не тіштеся, що духи вам повинуються, а радше тіштеся, що імена ваші написані на небесах“ (Лук. 10, 20) і далі: „По цьому знатимуть усі, що ви мої ученики, коли любов будете мати один до одного“ (Йо. 13, 35), а Апостол звідси виводить конечність любови і отверто заявляє: „Коли я говоривби і людськими і ангельськими бесі-

дами, а любови не мавби, то я ставби як мідь звеняча і грімкий барабан. Коли маю пророцтво і знаю всі тайни і все знання і коли маю всю віру так, щоби і гори переставляти, а любови не маю, то я ніщо“ (1 Кор. 13, 1, 2) і дещо далі: „чи то пророцтва — вони устануть, чи то мови — вони замовкнуть, чи то знання — воно зникне і д. (ст. 8); а вкінці додає: „а тепер пробувають віра, надія, любов, ці троє, а більша із них — любов“ (ст. 13). А коли так говорить і Господь і Апостол, дивно мені, як люде так ревно дбають про річі, що переминуть і устануть, а про річі, що тревають і передусім про найбільшу з них — про любов, що є знаменем християнина, не тільки самі зовсім не дбають, але до того противляться тим, що дбають і поборюють їх; вони сповняють ті слова: „самі не входять і входячим перешкоджують увійти“ (Лук. 11, 32). Тому то прошу і закликаю вас: нехай устане лишне бажання і невмісні спори, будьте вдоволені тим, що сказали святі і сам Господь, майте поняття і бажання достойні небесного поклику, жийте відповідно до Христового Євангелія, в надії вічного життя і небесного Царства, приготованого всім, що заховують заповіді Бога і Отця по Євангелію блаженного Бога Ісуса Христа Господа нашого в святім Дусі і правді.

Так то я уважав своїм обовязком відповісти вашому бажанню і представити усю ту науку. Хочу її передати в імя Ісуса Христа вам, а через вас усім у Христі братям на те, щоб ви і вони утвердилися в переконанню та щоб нікого не дивувало, коли я деінде щось інакше представив. Я тоді був приневолений спорити з доказами противників правди. Нехай не бентежать вас спротиви тих, що радо підсувають нашим словам інше значіння і для обманення простих приписують нам свої власні помилки що до нашої науки; стережіться їх як людей чужих апостольській вірі і любови, памятайте на слово Апостола: „Колиб і ми або ангел з неба проповідував вам поза тим, що ми вам проповідували, нехай буде анатема“ (Гал. 1, 8), зберігайте і те поручення: „Остерігайтеся лжепророків“ (Мат. 7, 15) і те друге: „Відлучіться від усякого брата, що ходить непорядно і не по переданню, яке прийняли від нас“ (2 Сол. 3, 6). Поступаймо по правилам святих, які „збудовані на підвалині Апостолів і пророків і на угольнім камені —

на самім Господі нашім Ісусі Христі, на котрім вся будівля разом сподена росте у Церкву святу в Господі“ (Єф. 2, 20, 21). „А сам Бог мира нехай освятить вас усіх і весь ваш дух, і душа і тіло нехай збережуться непорочно до приходу Господа нашого Ісуса Христа. Вірний Бог, що покликав вас, Він це зробить“ (1 Сол. 4, 23, 24), коли заховаємо Його заповіді за ласкою Христа і св. Духа.

6. Думаю, що ми покищо доволі сказали про те, що дотикає здорової віри; тепер будемо намагатися висловити в імя Господа нашого Ісуса Христа обітницю що до моральних основ; тому ми старалися по силам зібрати в правила по розділам для лекшого перегляду читачів те, що знаходимо розкинене в самім Новім Завіті як заборони або накази. До кожного правила додаємо числа тих розділів св. Письма, які знаходяться в кожному правилі чи то з Євагелія чи з Апостолів, чи з Діяній, щоби кожний, читаючи правило, знайшовши при нім н. пр. 1 чи 2 число, міг опісля взяти саме св. Письмо і вишукавши розділ того числа, знайти так уступ, з якого зложено правило. Я зразу бажав додати до правил і уступи Старого Завіта, оскільки вони відповідають наведеним уступам Нового Завіта. Але коли братя стали горяче від нас домагатись виконання давньої обітниці, я мусів поспішитися. Я пригадав собі те слово: „Дай мудрому нагоду, а він стане ще мудріший“ (Притч. 9, 6). Хто тільки схоче, може скористати з даної нагоди наведених відступів Нового Завіта, взяти Старий Завіт і сам із себе пізнати схожість усієї науки св. Письма. А в тім — і один відступ вистарчає віруючим і переконаним в правду Господніх слів. Тому також я думав, що не треба наводити всіх відступів Нового Завіта, а тільки деякі про всі науки.

VI. ІНДЕКС МОРАЛЬНИХ.

1. Про покаяння, його пору, прикмети та овочі.
2. Хто хоче подобатися Богови, повинен того бажати щиро і не мати іншої ціли.
3. Про любов до Бога і які Її знаки.
4. Чим почитається Бог, а чим зневажається.
5. Про взаїмну любов та Її прикмети.
6. Про потребу смілости в визнаванні Бога і Його Христа й (Помазанника).
7. До спасення не вистачає визнання Господа, коли переступається заповіді.
8. Про віру і пересвідчення в правду Господніх слів.
9. Про знання й незнання наших обов'язків.
10. Про наслідки гріха і Божого закону.
11. Про Божі суди і страх перед ними.
12. Про знехтування і спротив, про послух і заховування Божих заповідей.
13. Про безнастанну готовість і невідкладну ревність тих, що хочуть Богови подобатися.
14. Є пора на кожне поодиноке добре діло.
15. Не треба надіятися на чужі заслуги, не занедбувати свого обов'язку.
16. Про тих, що вміють користати з товариства добрих і побожних, а самі нічого доброго не творять.
17. Як нам користати з теперішньої хвили.
18. Про спосіб і настрої при повненню Божих заповідей.
19. Про тих, що перешкоджають або зазнають перешкоди у Божих заповідях.
20. Про хрещення, його вагу й силу.
21. Про причастя Тіла і Крови Христа і яке його значіння.
22. Чим можна відчужитися від Бога і чим з Богом примиритися.
23. Про упадок у гріхи, навіть зненавиджені.
24. Про брехню і правду.
25. Про пустослов'я та мудре уживання пожиточних бесід.
26. Треба нам уживати свідоцтв (слів) св. Письма на потвердження того, що робимо або говоримо, а далі й життєвого досвіду.

27. Про подобу до Бога і Святих.
28. Про конечність добре відрізняти приклади добрих і злих людей.
29. Про спосіб доказувати наші пересвідчення ділами.
30. Про почитання усього, що Богови посвячене.
31. Про уживання річей, призначених для Святих.
32. Про те, що належиться і що кому віддається.
33. Про тих, що гіршать або бувають згіршені.
34. Про обовязок давати по силам добрий приклад іншим.
35. Про тих, що ганяють добрі діла.
36. Про почитання Святих і настрої супроти них.
37. Про тих, що по силам зважають і на малі річі.
38. Як приймати гостей.
39. Про сталість у згіршеннях.
40. Про тих, що інакше учать (як віра).
41. Про відділення тих, що гіршать і лагідність супроти слабих (у вірі).
42. Господь прийшов сповнити закон.
43. Про ріжницю між приписами закона і Євангелія.
44. Ярмо Господне легке, а гріх тяжкий.
45. Про рівність пошани і покору.
46. Про старання і більші та менші добрі діла.
47. Про багатство і убогість і про річі, звязані з ними.
48. Про добрі діла супроти братів і про праці для них.
49. Про того, що процесується або себе боронить або ближнього.
50. Про мир і миротворення.
51. Який має бути цей, що хоче ближнього поправляти.
52. Про смуток над грішниками і як треба з ними обходитися, коли їх уникати, а коли приймати.
53. Який засуд на тих, що памятають те, що видається їм кривдою.
54. Про судження і сумніви.
55. Про любов до Господа Бога — про визнання дарів Божих та вдячність за них.
56. Про молитву, коли, про що, як і за кого треба молитися.
57. Про вивищування себе за добрі діла.
58. Про набуття Божих дарів і уділювання їх іншим.
59. Про людську славу і честь.

60. Про різницю між Божими дарами, про згідність між вищими й нижчими.
 61. Про марноту на людський погляд тих, що дістають ласку Божу.
 62. Про покуси, що треба перед ними втікати або їх поборювати і як це чинити.
 63. Про страх і відвагу в небезпеках.
 64. Про радість в терпіннях для Христа.
 65. Як треба молитися і в останній хвилі життя.
 66. Про тих, що покидають борців побожності і про тих, що їм помагають.
 67. Про тих, що піддаються смуткови за померших.
 68. Про різницю між теперішнім віком і будучим.
 69. Про те, що в св. Письмі відразу або заборонене або приказане.
 70. Про тих, кому поручена проповідь Євангелія, коли, кого і чого учити і як передусім себе поправляти та як сміло говорити і як дбати про повірених собі і з яким почуванням займатися тим, як заховати себе чистим від звичайних помилок, до чого вести тих, яких учить, як впливати на противників, як поступати з тими, що не приймають проповідей з страху, із злости або нерозуму; як кого рукополагати і напаминати рукоположених; вкінці, як настоятель повинен уважати себе відповідальним за тих, що йому повірені, за усе, що роблять або говорять.
 71. Про те, що відразу поручене настоятелям.
 72. Як повинні розрізняти духовних учителів ті, яких учать, від тих, що ними не є, і як до них мають бути настроєні та як від них приймати науки.
 73. Про тих, що живуть у супружжі.
 74. Про вдовиці.
 75. Про слуг і господарів (панів).
 76. Про діти і родичів.
 77. Про дівиці.
 78. Про жовнярів.
 79. Про начальство і підданих.
 80. Загалом які по Божій науці мають бути християне і яка їх старшина.
-

VII. ПОЧАТОК МОРАЛЬНИХ.

I. Правило.

Глава 1.

Ті, що вірують у Господа, повинні передовсім творити покаяння так, як це проповідав Йоан і сам Господь наш Ісус Христос; бо гірше будуть осуджені ті, що не каються тепер, ніж ті, що їх осуджено перед Євангелієм.

Мат. (4, 17) Від тоді почав Ісус проповідати й говорити: *Покайтеся, бо наблизилося царство небесне. (11, 20) Тоді почав Ісус докоряти містам, в котрих сталося дуже багато його чуд, що не покаялися. Горе тобі, Хоразине, горе тобі, Витсаїдо, бо колиб у Тирі і Сидоні сталися були ті чудеса, що сталися у вас, давно в волосінниці та попелі булиби покаялися. (Та я кажу вам*): Тирови і Сидонови буде відрадніше в день суду, як вам.*

Глава 2.

Тепер то час покаяння і прощення гріхів, а в будучім віці прийде справедливий суд заплати.

Марко (2, 10) Та щоби ви знали, що Син Чоловічий має власть на землі відпускати гріхи, каже: Мат. (18, 18) *Істинно кажу вам, що звяжете на землі, буде звязане на небі, а що розвяжете на землі, буде розвязане на небі. Ще кажу вам, що коли двох з вас згодяться на землі про всяку річ, про котру проситимуть, станеться їм від мого Вітця, що на небесах. Йоан. (5, 28)... бо йде година, коли всі, що в гробах, почувуть голос Сина Божого; і вийдуть, що чинили добре в воскресення життя, а що зле чинили, в воскресення суду. Рим. (2, 4) Або погорджуеш багатством його доброти і поблажливости й довготерпеливості, не знаючи, що доброта Божа приводить тебе до покаяння? Та по твоїй твердоті і нерозкаянності серця збираєш собі гнів на день гніву і обявлення справедливого суду Бога. Діян. (17, 30) І не вважаючи на часи того незнання, звіщає тепер Бог людям, щоби усі усюди каюлися, тому, бо назначив день, в котрім має судити весь світ.*

*) Слова Євангелія пропущені св. Василієм.

Глава 3.

Каючися повинні гірко плакати й усе інше, що належить до покаяння з серця виявляти.

Мат. (26, 75) І згадав Петро слово Ісуса, котре був сказав: Перш заки півень запіє, тричі мене відречешся. І вийшовши звідти, плакав гірко. 2 Кор. (7, 6) Та Бог, що потішає смиренних, потішив нас приходом Тита. А не тільки його приходом, але й потіхою, котрою він потішився о вас, оповідаючи нам про ваше бажання, про ваш плач, про вашу ревність для мене. (11) Бо от те саме, що ви засмутилися по Богу, яку велику спричинило у вас старанність, яке виправдання, яке негодовання, який страх, яке бажання, яку ревність, яку відплату! У всім показалися ви чистими в тім ділі.. Діян. (19, 18). І многі з віруючих приходили, визнаючи і виявляючи свої діла. І многі з тих, що займалися чародійством, позносили книги і спалили перед усіми.

Глава 4.

Тим, що каються, не вистачить до спасення сама здержливність від гріхів, треба їм ще й оwoчів гідних покаяння.

Мат. (3, 7—11) А коли побачив многих фарисеїв і садукейв, що приходили на його хрещення, сказав їм: Плоде гадючий, хто вас навчив утікати від будучого гніву? Приносьть отже owoч достойний покаяння. І не думайте говорити в собі: Маємо вітця Авраама; бо кажу вам, що може Бог із цього каміння збудити дітей Авраамови. Бо вже й сокира приложена до кореня дерев; отже кожна деревина, що не приносить доброго owoчу, буде зрубана і вкинена в огонь.

Глава 5.

По відході з цього життя не буде часу на заслуги, бо Бог призначив у великодушности теперішній час на таке діланья, щоби Йому подобатись.

Мат. (25, 1—13) Тоді уподобиться царство небесне десяти дівам, що взявши свої світильники, вийшли на зустріч женихови. Пять же з них було нерозумних, а пять мудрих. Та нерозумні, взявши світильники, не взяли із собою оливи. А мудрі взяли оливу в посудях wraz із своїми світильниками. Коли забарився жених, задрімали усі й поснули. Та о півночі повстав крик: Се жених іде, виходіть йому на зустріч. Тоді

повставали усі ті діви і прикрасили свої світильники. А нерозумні сказали мудрим: Дайте нам вашої оливи, бо наші світильники гаснуть. Мудрі відповіли, кажучи: Щоби часом не стало нам і вам; ідіть радніше до продаючих і купіть собі. Колиж вони пішли купувати, прийшов жених; і ті, що були готові, увійшли з ним на весілля і зачинено двері. А опісля прийшли й інші діви, кажучи: Господи, Господи, відчини нам. А він у відповідь сказав: Істинно кажу вам, не знаю вас.. Лука (13, 24—25)... Старайтеся увійти через тісні ворота; бо многі, кажу вам, будуть старатися увійти і не зможуть. А коли встане господар дому і зачинить двері, зачнете на дворі стояти і стукати в двері, кажучи: Господи, відчини нам. І відповідуючи, скаже вам: Не знаю вас, звідки ви. 2 Кор. (6,2—3) Се нині час догідний, се нині день спасення. Нікому в нічім не даємо соблазну, щоби наша служба була без догани, але у всім представляємо себе яко слуги Божі. Гал. (6, 10) Для того доки маємо нагоду, робім добре всім...

II. Правило.

Глава 1.

Неможливо, щоби служив Богови той, хто мішається також у справи невластиві побожності.

Мат. (6, 24) Ніхто не може двом панам служити: бо або одного зненавидить, а другого полюбить; або одного буде держатися, а другим стане погорджувати. Не можете Богу служити і мамоні. 2 Кор. (6, 14—16) Не піддавайтеся чужому ярму з поганями. Бо яка спільність праведности з безбожністю або яка спільність світла з темрявою? Або яка згода Христа з Веліяром? Або яка участь вірного з невірним? І яка згода церкви Божої з ідолами?

Глава 2.

Той, хто є послушний Євангелію, повинен передовсім очиститися від усякої плями на тілі й на душі, щоби так стався милий Богови у виповнюванню діл освячення.

Мат. (23, 25—26) Горе вам, книжники і фарисеї лицеміри, що очищуєте зверху чашу і миску, а в середині повні здирства й погани. Фарисею сліпий, очисти перш середину чаші і миски, щоби й зверху стали чисті. 2 Кор. (7, 1) Маючи отже, улю-

блені, такі обітниці, очищуймо себе від усякої скверни тіла й духа, виконуючи освячення в страху Божім.

Глава 3.

Неможливо, щоби став учеником Господа той, хто прив'язаний до якоїнебудь сучасної річі або задержує щось таке що бодай децю противиться заповіді Божій.

Мат. (10, 37) Хто любить батька або матір більш, як мене, не є мене достойний; а хто любить сина або доньку більш як мене, не є мене достойний. І хто не візьме свого хреста і не піде за мною, не є мене достойний. (16, 24—25) Коли хто хоче за мною йти, нехай відречеться себе самого і візьме свій хрест і за мною іде. Бо хто хоче свою душу спасти, погубить її...

III. Правило.

Глава 1.

Першою великою заповіддю в законі, Богом оголошенім, є: любити Бога з усього серця, а другою: любити ближнього як самого себе.

Мат. (22, 37—39) Сказав йому Ісус: любитимеш Господа Бога твого усім серцем твоїм і усею душею твоєю і всею думкою твоєю. Це найбільша і перша заповідь. Друга подібна до неї: Любитимеш ближнього твого, як себе самого.

Глава 2.

Доказом браку любови Бога і Христа Його є незаховування заповідей його; а признакою любови Бога є зберігання заповідей Христа в зношенню терпінь з їх причини аж до смерти.

Йоан (14, 21 і 24) Хто має мої заповіді і захоче їх, той мене любить... Хто мене не любить, моїх слів не захоче... (15, 10) Коли заховате мої заповіді, перебуватимете в моїй любові; як і я заховував заповіді мого Вітця і перебуваю в його любові. Рим. (8, 35—38) Хто відлучить нас від любови Божої? Чи горе, чи тіснота, чи переслідування, чи голод, чи нагота, чи біди, чи меч? Як написано: Задля тебе умертвляють нас цілий день; уважають нас вівцями на заколення. Та в тім усім побіджаємо через того, що нас полюбив...

IV. Правило.

Глава 1.

Той почитає й прославляє Бога, хто сповняє Його волю, а зневажає, хто переступає Його закон.

Йоан (17, 4) Я прославив тебе на землі, діло довершив, що казав еси мені зробити. Мат. (5, 16) Так нехай світить ваше світло перед людьми, щоби бачили ваші добрі діла і прославляли вашого Вітця, що на небесах. Филипян (1, 10—11)... щоби були чисті і без образи в день Христа, повні плодів справедливости, що через Ісуса Христа, на славу й хвалу Богу. Рим. (2, 33)... ти хвалишся в законі, а переступленням закона Бога зневажавш.

V. Правило.

Глава 1.

Треба бути чистим від усякої ненависти у відношенню до всіх і ворогів любити; а за другів, коли того вимагалаби конечність, душу положити, таку маючи любов, яку мав Бог і Христос Його.

Мат. (5, 43—44; 48) Ви чули, що сказано: Люби твого ближнього, а ненавиди твого ворога. А я кажу вам: Любіть ваших ворогів і моліться за тих, що переслідують вас. — *А де-що нище* — Будьте отже звершеними, як і ваш Отець небесний є звершений. Йоан (3, 16) Так бо полюбив Бог світ, що Сина свого єдинородного дав... (15, 18—19) Це моя заповідь, щоби ви любили один одного, як я полюбив вас. Більшої від цієї любови ніхто не має, щоб хто свою душу положив за своїх другів. Лука (6, 35)... І будете синами Вишнього, бо він добрий для невдячних і злих. Будьте отже милосерні, як і Отець ваш є милосерний. Рим. (5, 8) А Бог являє свою любов до нас, що як ми були ще грішниками, Христос умер за нас. Ефесян (5, 1—2) Будьте отже наслідувачами Божими як улюблені діти і ходіть у любові, як і Христос вас полюбив і віддав себе за нас на приношення і жертву Богу.

Глава 2.

Признакою учеників Христа є взаїмна їх любов у Ньому.

Йоан (13, 35) По тім пізнають всі, що ви мої ученики, коли любов матимете між собою.

Глава 3.

Явним знаком браку любови до Христа і до ближнього є робити щонебудь такого, що йому шкодить: приносить прикрість в ослабленню віри, хоч навіть на таке діло призволялоб на якимсь місці св. Письмо.

Рим. (14, 15) Бо коли ізза їди твій брат сумує, то вже не по любові ходиш. Не погубляй своєю їдою того, за котрого Христос умер.

Глава 4.

Християнин має навіть тому, що йому чинить прикрість, виявляти усяким можливим способом свою вичливість.

Мат. (5, 23—24) Коли отже приносиш твій дар до віттаря і там пригадаєш собі, що твій брат має щонебудь проти тебе, лиши там твій дар перед віттарем і йди помирися перш із своїм братом і тоді прийди і принеси твій дар. 1 Кор. (4, 12) Нас лають, а ми благословимо, нас переслідують, а ми терпимо, нас лихословлять, а ми молимося.

Глава 5.

Хто має любов по науці Христа, буває, що й засмутить любленого для його добра.

Йоан (16, 5—7) Тепер же йду до того, хто післав мене, і ніхто з вас не питає мене, куди йдеш? Та що я це вам сказав, смуток наповнив ваші серця. Але я вам правду говорю: Ліпше вам, щоб я пішов, бо як не відійду, Утішитель не прийде до вас... 2 Кор. (7, 7—9) Так, що я дуже радувався. Дятого хоч я й засмутив вас, тепер я радуся, не тому, що ви засмутилися, але що засмутилися на покаяння. Бо ви засмутилися по Богу, щоби в нічім не мали шкоди від нас.

VI. Правило.

Глава 1.

Треба без боязни і без стиду бути відважним у визнаванні Господа нашого Ісуса Христа і Його науки.

Мат. (10. 27— 28) Те, що говорю вам у темноті, кажіть при світлі, а що чуєте на ухо, проповідуйте на дахах. І не бійтеся тих, що тіло убивають, а душі вбити не можуть; а бійтеся більше того, хто може і тіло і душу погубити в пеклі.

(10, 32) Кожного отже, хто визнасть мене перед людьми, визнаю його і я перед моїм Вітцем, що на небесах. Лука (9, 26) Бо хто повстидається мене і моїх слів, цього Син чоловічий повстидається, коли прийде в славі своїй і Вітця і святих ангелів. 2 Тимот. (1, 8) Не стидайся отже свідоцтва нашого Господа, ані мене його вязня, але страдай з євангелієм при Божій допомозі як добрий воїн Ісуса Христа.

VII. Правило.

Глава 1.

Хоч здавалося, що хтось визнає і приймає Його науку, але не слухає Його заповідей, то такий є осуджений, якби навіть був завдяки якомусь провидінню наділений духовними дарами.

Мат. (7, 21—23) Не кожний, хто каже мені: Господи, Господи, увійде в царство небесне; але той, хто творить волю мого Вітця, що на небесах. Многі скажуть мені у той день: Господи, Господи, чи ми не твоїм іменем пророкували і не твоїм іменем бісів виганяли і не твоїм іменем многі чуда творили? І тоді заявлю їм: Я ніколи не знав вас; відступіть від мене ви, що чините беззаконня. Лука (6, 46) На щож звете мене: Господи, Господи, а не робите, що я кажу?... Тита (1, 16) Визнають, що знають Бога, а ділами заперечують, будучи мерзкими і непокірними і до усякого доброго діла неспосібними.

VIII. Правило.

Глава 1.

Не треба судити й сумніватися про те, що сказав Господь, але бути пересвідченим, що кожне слово Боже є правдиве й можливе, хочби й природа тому противилась. Бо в тім лежить боротьба віри.

Мат. (14, 25—31) О четвертій сторожі ночі пішов до них, ідучи по морі. А ученики, побачивши його, що йде по морі, стрівожилися, кажучи, що се мара і закричали зі страху. Ісус же зараз промовив до них, кажучи: Успокойтеся, це я, не бійтеся. А Петро у відповідь сказав: Господи, коли це ти, звели мені прийти до тебе по воді. А він сказав: Прийди. І Петро вийшов з човна, ходив по воді і підійшов до Ісуса. Та поба-

чивши сильний вітер, злякався і як став потапати, закричав, кажучи: Господи, ратуй мене. А Ісус простяг зараз свою руку, взяв його і каже йому: Маловіре, чого ти усумнівся? Йоан (6, 52—53) І сперечалися між собою Жиди, кажучи: Як може він дати нам тіло їсти? І сказав їм Ісус: Істинно, істинно говорю вам: коли ви не будете їсти тіла Сина Чоловічого і не будете пити його крові, життя не будете мати в собі. Лука (1, 13; 19) І сказав до нього ангел: Не лякайся, Захаріє, бо вислухана твоя молитва і твоя жінка Єлисавета породить тобі сина. *А децю дальше:* І сказав Захарія до ангела: По чім це пізнаю, бо я старий і моя жінка постарілась у своїх днях? А ангел у відповідь сказав йому: Я Гавріїл, що стою перед Богом; і післано мене сказати тобі і благовістити тобі про це. І це замовкнеш і не зможеш говорити аж до дня, коли це станеться, бо ти не повірив моїм словам, котрі сповняться в своїм часі. Рим. (4, 19—22) І не знемігся вірою та не зважав на своє тіло вже умертвіле, маючи около сто літ, і на заумерлу утробу Сари. А в обітницю Божу не сумнівався невірством, але скріпився вірою, віддавши славу Богу, вповні переконаний, що те, що обіцяв, в силі є зробити. Дятого й почислено йому за праведність.

Глава 2.

Хто в менших речах не вірить Господови, певне є, що тим скорше і в більших виявиться невірним.

Йоан (3, 12) Коли я про земське сказав вам і не вірите, якже, коли скажу вам про небесне, повірите?... Лука (16, 10) Хто вірний в найменшій, і в багатьох є вірний, а хто неправедний в найменшій, і в багатьох є неправедний.

Глава 3.

Не можна спиратися на своїх розумованнях для перення того, що говорить Господь, бо треба знати, що більше заслужують на віру вискази Господа, ніж власні пересвідчення.

Мат. (26, 31—34) Тоді каже їм Ісус: Усі ви соблазнитесь мною цієї ночі. Бо написано: Ударю пастиря і розбіжаться вівці стада... А Петро у відповідь сказав йому: Хоч і всі соблазняються тобою, я ніколи не соблазнюся. Сказав йому Ісус: Істинно кажу тобі, що цієї ночі, заки півень запіє, тричі мене відречешся. (26, 20—22) А як настав вечір, засів до стола із

своїми дванадцятьома учениками. І коли вони їли, сказав: Істинно кажу вам, що один з вас видасть мене. І засумовані дуже почали йому говорити один за другим: Чи то я, Господи? Діян. Ап. (10, 13—15) І дався чути голос до нього: Встань, Петре, заколи і їдж. А Петро сказав: Годі, Господи, бо я ніколи не їв нічого звичайного й нечистого. А голос знов вдруге до нього: Що Бог очистив, те не називай звичайним. 2 Кор. (10, 5) ..котрею (збруя) ми буримо помисли і всяку висоту, що повстає проти пізнання Божого і бере в полон кожний розум під послух Христа.

ІХ. Правило.

Глава 1.

Не треба занедбувати пізнання того, що є нашим обов'язком, але зрозуміти з увагою вислухані слова Господа й волю Його сповняти.

Мат. (15, 15—18) А Петро у відповідь сказав йому: Виясни нам сю притчу. Він же сказав: Чи й ви ще без розуміння? Чи ще не розумієте, що усе, що входить в уста, йде в черево і виходить на двір? А що з уст виходить, йде до серця, і те сквернить чоловіка. (13, 19; 23) До кожного, хто чує слово про царство і не розуміє, приходить лукавий і вириває посіяне в його серцю. Це те, що при дорозі посіяне... А посіяне на добрій землі, це той, хто чує слово і розуміє та й плід приносить і то приносить один у сто, а другий у шістдесят, а інший у тридцять. Марко (7, 14) І покликавши знов нарід, говорив їм: Слухайте мене всі і розумійте. Єфесян (5, 15—17) Глядіть отже, як би вам обережно ходити, не як немудрі, а як мудрі, користаючи добре з часу, бо дні є лукаві. Дятого не будьте нерозумними, а зрозумійте, що є воля Божа.

Глава 2.

В тих речах, що до нас не належать, не треба бути цікавим.

Йоан (13, 27) А за куснем увійшов тоді в нього сатана. І сказав йому Ісус: Що робиш, роби скоріш. А цього ніхто не розумів з тих, що сиділи за столом, до чого це йому сказав. Діян. Ап. (1, 7—7) А вони, коли зійшлися, питали його, кажучи: Господи, чи під цей час привернеш царство Ізраїлеве?

І сказав до них: Не ваше діло знати часи і хвили, котрі Отець положив у своїй власти.

Глава 3.

Питомим знаменем ревних людей в приподобанню Богови є радитися в тім, що до їх повинности належить.

Мат. (13, 36) І приступили до нього його ученики, кажучи: Поясни нам притчу про кукіль на ниві. (19, 16) І це один приступив і сказав йому: Учителю, що маю доброго робити, щоби мати життя вічне? Лука (3, 7; 10) І говорив людям, що виходили хреститись у нього: Плоде гадючий, хто навчив вас утікати від будучого гніву... а децю дальше — І питав його нарід, кажучи: Що отже маємо робити... Рівнож митарі і воїни. Діян. Ап. (2, 37) Почувшиж це, сокрушилися серцем і сказали до Петра та до інших апостолів: Щож нам робити, мужі брати?

Глава 4.

Запитаний має старатися розумно відповідати.

Лука (10, 25—29) І це один законник встав і спокушував його, кажучи: Учителю, що треба робити, щоби досягнути життя вічного? А він сказав до нього: В законі що написано? Як читаєш? Він же сказав у відповідь: Люби Господа Бога твого усім серцем твоїм і усею душею твоєю і усею силою твоєю і усею думкою твоєю, а ближнього свого як себе самого. І сказав йому: Ти добре відповів; це чини, а житимеш. Колосян (4, 6) Ваше слово нехай буде завсіди миле, приправлене солею, щоби ви знали, як мете кожному відповідати.

Глава 5.

Тяжчий єде суд тих, що знають, а не роблять, хоч не вє безпечний є той, хто блудить з невідомости.

Лука (12, 47—48) Той же слуга, що пізнав волю свого пана, а не приготовився, ані не зробив по його волі, буде сильно битий. А котрий не знав і зробив достойне кари, буде битий мало.

Х. Правило.

Глава 1.

Кінець гріха смерть.

Йоан (3, 36) А хто не вірить в Сина, не побачить життя, але гнів Божий перебуває на нім. Римлян (6, 20; 23) Бо коли

ви були слугами гріха, були свобідні від праведности. Яку ж користь мали ви тоді? Того тепер соромитесь. Бо кінець того смерть... а децю дальше... Бо заплата за гріх смерть. 1 Кор. (15, 56) А жалом смерти гріх.

Глава 2.

Кінець заповіді Божої життя вічне.

Йоан (8, 51) Істинно, істинно говорю вам: коли хто збереже моє слово, не побачить смерти по віки. (12, 49) А Отець що мене післав, той дав мені заповідь, що маю казати і що говорити. І я знаю, що його заповідь це життя вічне. Римлян (6, 22) А тепер, визволившись від гріха і ставши слугами Божими, маєте вашу користь на освячення, а кінець — життя вічне.

ХІ. Правило.

Глава 1.

Не треба легковажити судів Божих, але боятися їх, хоч вимір кари не зараз наступає.

Мат. (10, 28) ...А бійтеся більш того, хто може і душу і тіло погубити в пеклі. Лука (12, 45—46) Колиж скаже той слуга в своїм серці: Бариться мій пан прийти і зачне бити слуг і служниці і їсти і пити і упиватися; прийде пан того слуги в день, в котрий не сподіється, і в годину, котрої не знає, і розігне його, а його часть з невірними покладе. Йоан (5, 14) Це ти став здоров; вже не гріши, щоб тобі що гіршого не сталося. Єфесян (5, 6) Нехай ніхто не зводить вас пустими словами. Бо за це приходять гнів Божий на невірних синів.

Глава 2.

Якби той, хто за попередні гріхи покараний удостоївся прощення, знов соґрішив, то він приготує собі тяжчий від попереднього суд гніву.

Йоан (5, 14) Це ти став здоров; вже не гріши, щоби тобі що гіршого не сталося.

Глава 3.

Тим, що деякі попали під суд гніву Божого, повинні інші переняті страхом повчитися.

Лука (13, 1—5) І були деякі в той час, що оповідали

йому про Галилейців, котрих кров Пилат змішав з їх жертвами. І сказав їм у відповідь: Чи думаєте, що ці Галилейці були більшими грішниками від усіх Галилейців, що те потерпіли? Ні, кажу вам; та коли не покається, всі так само погибнете. Або ті вісімнадцять, на котрих впала вежа Силоамська і побила їх, чи думаєте, що і ті були більш винуваті від усіх людей, що живуть в Єрусалимі? Ні, кажу вам; та коли не покається, всі так само погибнете. Діян. (5, 5) Як почув Ананій ці слова, упав і вмер. І обняв великий страх усіх, що це чули. 1 Кор. (10, 10) Ані не ропчіть, як деякі з них роптали і погинули від губителя. А це все сталося для них прообразом, написане воно для напіннення нас, на котрих прийшов кінець віку.

Глава 4.

Досить часто дехто за попередню безбожність переданий замість кари самим злим ділам.

Рим. (1, 28) А як не уважали відповідним мати пізнання Бога, передав їх Бог ледачому умови, щоби робили те, що не годиться. 2 Солун. (2, 10—11) Бо не прийняли любови правди, щоби спастися. Дятого зішле на них Бог силу обману, щоби вірили ложі.

Глава 5.

Багато грішників ніколи не убогає Бога, тільки той, хто йому милий, чи то буде мущина, чи жєницина.

Лука (4, 25—26) По правді кажу вам: Много було вдовиць в дні Ілії в Ізраїлі, коли замкнулося небо на три літа і шість місяців, коли настав великий голод по усій землі, та й ні до одної з них не післано Ілії, тільки в Серепту Сидонську до жінки вдовиці. 1 Кор. (10, 1—5) Бо не хочу, брати, щоби ви не знали, що всі наші батьки були під облаком і всі перейшли через море і всі охрестилися в Мойсея, в облаці і в морі і всі їли ту саму духовну страву і всі пили той самий духовний напиток. Бо пили з духовної скелі, що ішла за ними, а скелею був Христос. Та не многих з них уподобав собі Бог. Бо полягли на пустині.

ХІІ. Правило.

Глава 1.

Якийнебудь спротив, хочаби походив з любови й почтання, відчужує Господа від того, що противиться Йому;

а кожне слово Господа треба приймати в повним пересвідченням.

Йоан (13, 5—8)... І почав умивати ноги ученикам та обтирати ручником, котрим був опоясаний. І прийшов до Симона Петра; і сказав йому той: Господи, ти мені ноги умиваєш? Ісус відповів і сказав йому: Що я роблю, ти тепер не знаєш, а зрозумієш опісля. Сказав йому Петро: Не умиєш моїх ніг по віки. Відповів йому Ісус: Коли не умию тебе, не будеш мати часті зі мною.

Глава 2.

Не треба так іти за переданнями людей, щоб нехтувати Божу заповідь.

Марко (7, 5—8) Потім питали його фарисеї та книжники: Чому твої ученики не ходять по переданню старших, але звичайними руками їдять хліб? А він сказав їм: Добре пророкував Ісаїя про вас лицемірів, як написано: Цей нарід устами мене почитає, а серце їх далеко від мене. Та на дармо почитають мене, навчаючи наук людських установ. (Ісаїя 29, 13) Занехавши заповідь Божу, держитесь передання людського і д.

Глава 3.

Усе без виїмку треба перестерігати, що Господь передав через Євангеліє й апостолів.

Мат. (28, 19—20) Ідїть отже, навчайте всі народи, хрестячи їх в імя Вітця і Сина і святого Духа, навчаючи їх заховувати все, що я заповідав вам. Лука (1, 6) А були обое праведні перед Богом і ходили у всіх заповідях та оправданнях Господніх безпорочно. (10, 16) Хто вас слухає, мене слухає, а хто вами погорджує, мною погорджує. 2 Солунян (2, 15) Длятого, брати, стійте і держіться передань, котрих навчилися чи словом, чи нашим посланієм.

Глава 4.

Не треба власну волю ставити понад Божу волю, але в кожній справі досліджувати й сповняти її.

Йоан (5, 30)... Бо не шукаю своєї волі, а волі того, хто мене післав. Лука (22, 41)... І приклонивши коліна, молився, кажучи: Отче, коли хочеш, віддали від мене цю чашу, та не моя воля, а твоя нехай буде. Єфесян (2, 3) Між котрими і ми

всі жили колись в похотях нашого тіла, виповняючи волю тіла і думок і були з природи дітьми гніву, як і інші.

ХІІІ. Правило.

Глава 1.

Треба все сторожити й бути готовим до ревного сповнювання діл Божих, знаючи про небезпеку відкладання.

Лука (12, 35—40) Нехай будуть ваші бедра опоясані і світильники засвічені в ваших руках. І ви подібні до людей, що очікують свого пана, коли поверне з весілля, щоби як прийде й застукає, зараз йому відчинити. Блажені ті слуги, котрих пан, прийшовши, знайде не сплячих; істинно кажу вам, що опояшетесь і каже їм сісти за стіл і обходячи, послугуватиме їм. А коли прийде в другу сторожу, коли в третю сторожу прийде і знайде так, блажені ті слуги. Цеж знайте, що, колиби знав господар дому, в котру годину злодій прийде, стороживби і не давби підкопати свого дому. І ви будьте готові; бо в котру годину не думаєте, Син Чоловічий прийде. Сол. (5, 1) А про часи і про пори, брати, не потребую вам писати. Бо ви самі добре знаєте, що день Господній, як злодій в ночі, так прийде. *А дещо дальше: Не спім отже як інші, але сторожим, будьмо тверезі.*

Глава 2.

Кожну хвилину часу треба використати на ревне виповнення того, що Богу подобається.

Йоан (9, 4) Мені треба сповняти діла того, хто мене післав, поки день. Филипан (2, 12) Дятого, мої улюблені, як ви завсіди були послушні, не тільки як у моїй присутности, але ще більше тепер у моїй відсутности, зі страхом і трепетом дбайте про своє спасення.

ХІV. Правило.

Глава 1.

Не треба мішати з собою річі незгідні, але кожний раз, коли що робиться або говориться, вибрати властиву хвилю.

Мат. (9, 14—15) Тоді приступили до нього ученики Йіоанові, кажучи: Чому ми і фарисеї постимо часто, а твої ученики не постять? І сказав їм Ісус: Чи можуть сини весільної

світлиці сумувати, поки з ними жених? Прийдуть же дні, коли возьмуть від них жениха і тоді поститимуть. Галатів (4, 31; 5, 1) І так, брати, ми не діти невольниці, а вільної. Для свободи Христос нас освободив. Стійте отже і не піддавайтеся знову під ярмо неволі.

XV. Правило.

Глава 1.

Не годиться, уповаючи на добрі діла інших, свої власні занедбувати.

Мат. (3, 8) Приносіть отже овочі достойні покаяння. І не думайте говорити собі: Маємо вітця Авраама.

XVI. Правило.

Глава 1.

Нічого не допоможе тим, що живуть спільно з людьми, які Богу подобаються, коли не поправлять своєї вдачі, хочби й на погляд здавалося, що ведуть подібне їм життя.

Мат. (25, 1—4; 11—12) Тоді уподобиться церство небесне десяти дівам, що взявши свої світильники, вийшли на зустріч женихови. Пять же з них було нерозумних, а пять мудрих. Та нерозумні, взявши світильники, не взяли зі собою оливи. А мудрі взяли оливу в посудах зі своїми світильниками. — *Дещо дальше це додає про нерозумних: — А опісля прийшли й інші діви, кажучи: Господи, Господи, відчини нам. А він у відповідь сказав: Істинно кажу вам, не знаю вас. Лука (17, 34; 35; 37) Кажу вам: тої ночі буде двох на одній постелі; одного візьмуть, а другого оставлять. Будуть дві разом молоти; одну візьмуть, а другу оставлять. Сказали йому у відповідь: Де Господи? А він сказав їм: Де тіло, там зберуться вірли.*

XVII. Правило.

Глава 1.

Коли по знаках, обявлених нам у св. Письмі, пізнаємо, який настає час, то повинні ми відповідно до того упорядковувати наші справи.

Мат. (24, 32—33) Від смоковниці ж навчіться притчі. Коли вже галуззя її стане гнучке і листя прозябне, знайте, що близько

жниво. Так і ви, коли побачите те все, знайте, що близько є при дверях. Лука (12, 54—56) Коли побачите хмару, що іде від заходу, говорите зараз: Дощ буде, і буває так. А коли з полудня віє, кажете: Спека буде, і буває. Лицеміри, лице неба і землі умієте розпізнавати, а цього часу чому не розпізнаєте? 1 Кор. (7, 29—31) Лишається, щоби й ті, котрі мають жінки, начеби їх не мали; а котрі плачуть, начеби не плакали; а котрі радуються, начеби не радувалися, а котрі купують, начеби не посідали, а котрі уживають цього світа, начеби не уживали. Бо проминає образ цього світа.

XVIII. Правило.

Глава 1.

Божі заповіді треба вивняти, як Господь приказав, бо коли хто в способі вивнення їх провиняється, хоч і здавалобися, що сповняє заповідь, негідний є в очах Бога.

Лука (14, 12) А сказав і до того, що його запросив: Коли справляєш обід або вечерю, не клич своїх друзів, ні своїх братів, ні свояків, ні багатих сусідів, щоб вони тебе запросили і була тобі відплата. Але коли справляєш гостину, клич убогих, калік, кривих, сліпих; і блажений будеш, що не можуть тобі відплатитися; бо віддасться тобі у воскресенню праведних.

Глава 2.

Ніколи не треба вивнювати заповіді Божої, щоби приподобатися людям, або для якоїсь іншої пристрасти, тільки в усьому треба мати ту ціль, щоб Богу подобатись і Бога прославляти.

Мат. (6, 1—2) Уважайте, щоби не виконували вашої праведности перед людьми, щоби вони вас бачили; інакше не будете мати нагороди у вашого Вітця, що на небесах. Коли отже даєш милостиню, не труби перед собою, як лицеміри роблять у божницях і на улицах, щоби славили їх люде; істинно говорю вам, вони одержують свою нагороду. 1 Кор. (10, 31) Чи отже їсте, чи пете, чи що іншого робите, все на славу Божу робіть. 1 Солунян (2, 4—7) Але як нас удостоїв Бог повірити нам Євангеліє, так проповідуємо, не щоби приподобатися людям, але Богу, що досвідчає наші серця. Бо

ніколи не було в нас облесного слова, як знаєте, ані думки збогатитися, Бог свідком, ані не шукали ми у людей слави, ані у вас, ані у інших.

Глава 3.

Заповіді Господа треба виконувати сумлінно з добрим наміренням перед Богом і людьми. Тому хто так не діяв, є осуджений.

Мат. (23, 25—26) Горе вам, книжники і фарисеї лицеміри, що очищуєте зверху чашу і миску, а в середині повні здирства і погани. Фарисею сліпий, очисти перш середину чаші і миски, щоби й зверху стали чисті. Римлян (12, 8) Хто роздає, в простоті. Филипян (2, 14) А все робіть без нарікання й вагання. 1 Тимотея (1, 5; 19) Кінець же заповіді є любов з чистого серця та доброї совісти і необлудної віри. — А маючи віру і добру совість, котру деякі, відкинувши від віри, відпали.

Глава 4.

За добре завідування малими речами справеливо припорується більші.

Мат. (25, 23) Добре, слуго добрий і вірний, в малім був ти вірний, над многими тебе поставлю. Бо кожному, хто має, дасться і надто матиме, а від того, хто не має, і те, що здається мати, відбереться від нього. Лука (16, 11—13) Коли ви отже в неправедній мамоні вірними не були, хто повірить вам правдиве? А коли ви в чужім вірними не були, хто дасть вам ваше?

Глава 5.

Заповіді Господа треба сповняти з безнастанною жадобою та завсідні більше бажати.

Мат. (5, 6) Блажені голодні і жадні правди... Филипян (3, 13—14) Брати, я про себе не думаю, що я дійшов до цілі. Але одно; забуваючи те, що позаду, а спішачися до того, що переді мною, біжу до мети по нагороду високого покликання Божого в Христі Ісусі.

Глава 6.

Заповіді Бога так треба виконувати, щоби оскільки воно в силі діляючого, всіх просвітити та Бога прославити.

Мат. (5, 14—16) Ви є світло світа. Не може укритися

місто положене на горі. Ані не засвічують світильника і не ставлять його під посудину, а на свічнику і світить усім, хто в хаті. Так нехай світить ваше світло перед людьми, щоби бачили ваші добрі діла і прославляли вашого Вітця, що на небесах. Лука (8, 16) Ніхтож світильник засвітивши, не накриває посудиною або кладе під ліжку, а ставить на свічнику, щоби входячі бачили світло. Филипян (1, 10—11) Щоби ви були чисті і без образи в день Христа, повні плодів справедливости, що через Ісуса Христа на славу і хвалу Божу.

XIX. Правило.

Глава 1.

Не треба перешкоджувати тому, хто чинить Божу волю чи то на основі заповіді Божої, чи послушний приказови; також той, що сповняє, не повинен уступати тим, що перешкоджають, хочби вони були в добрій вірі, але повинен у своєму переконанню витривати.

Мат. (3, 13—15) Тоді являється Ісус з Галилеї над Йорданом у Йоана, щоби від нього хреститися. Та Йоан збороняв йому, кажучи: Мені треба у тебе хреститися, а ти приходиш до мене? А Ісус у відповідь сказав йому: Лиши це тепер, бо так треба нам сповнити кожду правду. *І дальше...* (16, 21—23) З того часу почав Ісус виявляти своїм ученикам, що йому треба відійти в Єрусалим і много потерпіти від старшин і первосвящеників і книжників і бути убитим і в третій день воскреснути. І взяв його Петро і почав корити, кажучи: Хорони тебе, Господи, нехай не буде тобі цього. А він обернувся і сказав Петрови: Геть від мене, сатано, ти спокусою для мене, бо не думаєш про Боже, але про людське. Марко (10, 13—14) І приносили до нього діти, щоби їх діткнувся; а ученики заборонювали тим, що приносили. Ісус, побачивши, негодував і сказав їм: Оставте дітей приходити до мене, не бороніть їм, бо таких є царство Боже. Діяння (21, 10—14) І коли перебували ми там більше днів, надійшов з Юдеї один пророк, на імя Агав. І він прийшов до нас і взяв пояс Павла; і звязавши собі ноги та руки, сказав: Мужа, котрого цей пояс, так звяжуть в Єрусалимі Жиди і видадуть в руки поган. А коли ми це почули, просили ми і місцеві, щоби він не йшов до Єрусалиму. Тоді відповів Павло: Що робите, плачучи і засму-

чуючи моє серце? Бо я готов не тільки бути звязаним, але і вмерти в Єрусалимі для імени Господа Ісуса. А коли він не послухав, перестали ми, кажучи: Нехай діється воля Господня. 1 Солунян (2, 15—16) Котрі вбили Господа Ісуса і пророків, і нас прогнали і Богу не вгодили і всім людям противні, заборонюючи нам проповідувати поганам, щоби спаслися, щоби доповнились їх провини всякого часу. Постиг же їх наконець гнів.

Глава 2.

Коли хтось виповняє Божу заповідь не з доброго намірення, але захоче на вні докладність науки Господа, то перешкоджувати йому не треба, бо оскільки справді так є, нікому не шкодить, а деколи й помочи може; одначе треба його упімнути, щоб ум мав достойний ділам.

Мат. (6, 2—4) Коли отже даєш милостиню, не труби перед собою, як лицеміри роблять в божницях і на улицах, щоби славили їх люде; істинно говорю вам, вони одержують свою нагороду. А ти коли даєш милостиню, нехай не знає твоя лівиця, що робить твоя правиця. Щоби була твоя милостиня в тайні, а твій Отець, що бачить в тайні, заплатить тобі — *так саме і про молитву* — Марко (9, 37—40) Йоан сказав йому: Учителю, ми бачили одного, що твоїм іменем виганяв бісів, а він не ходить за нами; і ми заборонили йому. А Ісус сказав: Не бороніть йому, бо нема такого, що робив би чудо в моє ім'я і міг би скоро лихословити мені. Бо хто не проти вас, цей за вами. Филипян (1, 15—18) Деякі, вправді також із зависти і перекору, а інші з доброї волі проповідують Христа. Одні з любови, знаючи, що я поставлений до оборони Євангелія, а інші з перекору проповідують Христа, не щиро, думаючи збільшити тягар моїх оков. Бо щож? Колиби тільки усяким способом, чи то про око, чи то по правді проповідувано Христа! І тим я тішуся, а й буду тішитися.

XX. Правило.

Глава 1.

Треба тих, що вірують у Господа, хрестити в ім'я Отця і Сина і святого Духа.

Мат. (28, 19) Ідіть отже, навчайте всі народи, хрестячи

їх в ім'я Отця і Сина і святого Духа. Йоан (3, 3—5) Істинно, істинно, кажу тобі, коли хто не родиться з висоти, не може бачити царства Божого. — / знов: — Істинно, істинно кажу тобі, коли хто не родиться з води і Духа, не може увійти у царство Боже.

Глава 2.

Яке є значіння або сила хрещення? Що охрещений змінється що до думок, слів і діл та по даній йому силі стається тим, чим є те, з чого родився.

Йоан (3, 6—8) Що зродилося з тіла, є тілом, а що зродилося з Духа, є духом. Не дивуйся, що я тобі сказав: Треба родитися з висоти. Дух, куди хоче, дише, і голос його чуєш та не знаєш, звідки приходить або куди йде; так є кожний, що народився з Духа. Римлян (6, 11; 3—7) Так і ви уважайте себе мертвими для гріха, а живими для Бога в Христі Ісусі.. Ми усі, котрі хрестилися в Христа Ісуса, в смерть Його охрестилися? Бо ми погреблися з ним через хрещення у смерть, щоби як устав Христос із мертвих славою Вітця, так і ми ходили в обновленню життя. Бо коли ми зрослі з ним у подобі його смерти, то будемо й воскресення, це знаючи, що давний наш чоловік з ним став розпятий, щоби знівечити гріховне тіло і щоби ми не служили більш гріху. Бо хто вмер, є звільнений від гріха. Колосян (2, 11—12) ...В котрім ви й обрізані нерукотвореним обрізанням, відложенням гріховної тілесної плоти, обрізанням Христовим, погребані з ним у хрещенню, в котрім ви й воскресли вірою в силу Бога, що воскресив його з мертвих. Галатів (3, 27—28) Бо ви всі, що в Христа хрестилися, в Христа одяглися. Нема Жида, ані Грека, нема невільника, ані вільного, нема мушчини, ані жєнщини. Бо ви всі одно в Христі Ісусі. Колосян (3, 9—11) Скинувши з себе давного чоловіка з його ділами, а одягнувшись у нового, що відновляється в пізнанню по образу того, що його сотворив, де нема поганина і Жида, обрізання і необрізання, варвара і скита, невільника і вільного, але всі і у всім Христос.

XXI. Правило.

Глава 1.

Конечне до вічного життя є Причастя тіла і крові Христа.
Йоан (6, 53—54) Істинно, істинно говорю вам, коли ви.

не будете їсти тіла Сина Чоловічого, не будете пити його крові, життя не будете мати в собі. Хто їсть моє тіло і п'є мою кров, має життя вічне — й *дальше*.

Глава 2.

Коли хто приступає до Причастя без застанови над причиною, для якої дається Причастя Тіла і Крови Христа, ніякої не має користі; а хто негідно причащається, є осуджений.

Йоан (6, 53; 61—63) Істинно, істинно говорю вам: Коли ви не будете їсти тіла Сина Чоловічого, не будете пити його крові, життя не будете мати в собі, — *а дещо дальше*: — А Ісус, знаючи це сам в собі, що негодують на те його ученики, сказав їм: Це вас соблазняє? Коли отже побачите Сина Чоловічого, як входить, де був перш? Це дух, що оживляє, тіло не помагає нічого. Слова, що я їм вам говорив, це дух і життя. 1 Коринтян (11, 27—29) Дятого хто їстиме цей хліб або питиме чашу Господню недостойно, буде винен тіла і крові Господньої. Нехайже досвідчає себе самого чоловік і так нехай їсть цей хліб і п'є цю чашу. Бо хто їсть і п'є недостойно, суд собі їсть і п'є, не розріжняючи тіла Господнього.

Глава 3.

У якому розумінню треба їсти Тіло й пити Кров Господню? На спомин послуху Господа аж до смерті, щоби ті, що живуть, вже не для себе жили, а для Того, що за них помер і воскрес.

Лука (22, 19—20) І взяв хліб, віддав хвалу і переломив і дав їм, кажучи: Це є моє тіло, що за вас дається. Робіть це на мій спомин. Так само чашу по вечері, кажучи: Це є чаша новий завіт у крові моїй, що за вас проливається. 1 Кор. (11, 23—26) ...Що Господь Ісус тої ночі, котрої був виданий, взяв хліб і віддавши хвалу, переломив і сказав: Це є моє тіло, що за вас (є ломане), це чиніть на мою памятку. Так само чашу по вечері, кажучи: Ця чаша це новий завіт в моїй крові, це чиніть, скільки разів питимете на мою памятку. Бо скільки разів їсте цей хліб і п'єте чашу, смерть Господню віщаєте, аж він прийде. 2 Кор. (5, 14—15) Бо любов Христа заглить нас, котрі так думаємо, що як один умер за всіх, то всі вмерли; а він за всіх умер, щоби живі жили вже не для себе, а для того, що вмер за них і воскрес. *Щоби всі були*

одно тіло в Христі. 1 Кор. (10,16—17) І хліб, котрий ломимо, чи це не причастя Тіла Господнього? Бо ми многі є одним хлібом, одним тілом. Бо всі причащаємося від одного хліба.

Глава 4.

Хто причащався св. Тайн, повинен піснями благодарити Господа.

Мат. (26, 26; 30) Колиж вони їли, взяв Ісус хліб і поблагословив і переломив і дав своїм ученикам — і даліше що слідує — додавши опісля: І заспівавши, вийшли на гору Оливну.

XXII. Правило.

Глава 1.

Сповнення гріха відчужує від Господа, а зближає до діавола.

Йоан (8, 34; 44) Істинно, істинно говорю вам, що кожний, хто допускається гріха, є невільником гріха. — Ви є від вітця діавола і похоти вітця вашого хочете робити. Римлян (6, 20) Бо коли ви були слугами гріха, були свобідні від праведности.

Глава 2.

Злука з Господом не пізнається по звязку тілеснім, але удосконалюється в ревнім сповнюванню Божої волі.

Йоан (8, 47) Хто від Бога, слів Божих слухає. Лука (8, 20—21) І сповіщено Його: Твоя мати і твої брати стоять на дворі, бажаючи тебе бачити. А він у відповідь сказав до них: Мати моя і брати мої це ті, що слухають і чинять слово Боже. Римлян (8, 14) Бо ті, що водяться духом Божим, є синами Божими.

XXIII. Правило.

Глава 1.

Коли хто мимохить чує наклін до гріха, нехай знає, що він уже звязаний попередно сповненими гріхами і що піддаючись їм добровільно, потягається вкінці й до того, чого не хоче.

Римлян (7, 14—20) Бо ми знаємо, що закон є духовий, я ж тілесний, проданий під гріх. Бо не розумію, що роблю; бо не те роблю, що хочу, а що ненавиджу, те ділаю. Колиж те

роблю, що не хочу, хвалю закон, що він добрий. А тепер не я вже те роблю, а гріх, що в мені живе. Бо знаю, що не живе в мені, це є в моїм тілі, добро; бо хотіння є в мене та виконання доброго нема. Бо доброго, що хочу, не роблю, а зле, чого не хочу, те роблю. Колиж роблю те, чого не хочу, не я те роблю, а гріх, що в мені мешкає. Лука (5, 30—32) І не годували фарисеї та їх книжники, кажучи до його учеників: Чому з грішниками та митарями їсте та пете? А Ісус сказав до них у відповідь: Не треба тим, що здорові, лікаря, а тим, що недужі. 2 Тимотея (2, 4—5) Ніхто, що вибирається на війну, не омотується життєвими клопотами, щоби подобатися тому, хто його прийняв у військо. Навіть і силач не дістає вінця, коли не по приписам бореться.

XXIV. Правило.

Глава 1.

Не треба говорити неправди, але у всьому правду.

Мат. (5, 37) А ваше слово нехай буде: Так, так; ні, ні; а що більш над це, є від лукавого. Єфесян (4, 25) Дятого, відкинувши лож, говоріть кожний правду із своїм ближнім. Колосян (3, 9) Не говоріть ложі один на одного.

XXV. Правило.

Глава 1.

Не треба витягати питання безкорисні й спірні.

2 Тимотея (2, 14; 23) Це пригадуй, свідчи перед Господом, що не треба спорити словами, бо це на ніщо непотрібне, хиба на загибель тих, що слухають. А від дурних і неповчачючих питань ухилийся, знаючи, що викликають спори.

Глава 2.

Не треба висказувати пусті слова, з яких ніякої немає користі, бо не для збудовання віри бесідувати або що й доброго чинити, то значить засмучувати Духа св. Бога.

Мат. (12, 36) Говорюж вам, що за кожне слово пусте, котре скажуть люде, відповідять за нього в день судний. Єфес. (4, 29—30) Ніяке погане слово нехай не виходить з ваших уст, а тільки добре на збудовання того, що корисне, щоби

принесло добродійство слухаючим. А не засмучуйте св. Духа Божого, котрим ви запечатані на день відкуплення.

XXVI. Правило.

Глава 1.

Усякий висказ або річ треба ствердити свідоцтвом богонадхненого Письма для повного утвердження добрих, а засоромлення злих.

Мат. (4, 3—4) І приступив спокусник і сказав йому: Коли ти Син Божий, скажи, щоби те каміння стало хлібом. А він у відповідь сказав: Написано: Не одним хлібом житиме чоловік, а всяким словом, що виходить з уст Божих. (Второз. 8, 3) Діяння (2, 4; 12—17) І наповнилися усі Духом святим і почали говорити різними мовами, як їм Дух давав промовляти. І дивувалися всі і чудувалися, кажучи один до одного: Що це має бути? А інші посміхаючися, казали: Вони молодим вином повпивалися. А Петро з одинадцятьма встав, підніс свій голос і сказав їм: Мужі юдейські і всі, що мешкаєте в Єрусалимі, нехай це вам буде відомо і прийміть до ух мої слова: Бо ці не п'яні, як ви думаєте, бо є третя година дня; а є це, що сказав пророк Йоїль: І буде в останні дні (говорить Господь), виллю з мого Духа на всяке тіло і прокуватимуть... і далі...

Глава 2.

Навіть і те, що є відоме з природи й звичаю життя, треба ужити на потвердження того, що діється або говориться.

Мат. (7, 15—17) Стережіться ложних пророків, що приходять до вас в овечій одежі, а в нутрі вони є хижими вовками. По їх овочах пізнаєте їх. Чи збирають з тернини виноград або з бодяків смокви? Так то усяке добре дерево овочі добрі родить, а зле дерево лихі овочі родить...

XXVII. Правило.

Глава 1.

Не треба ставатись подібним до тих, що є чужі для науки Господа, але наслідуйте Бога і святих Його по силі, даній вам Ним.

Мат. (20, 25—28) Знаєте, що князі народів панують над ними, а ті, що великі, виконують владу над ними. Не так буде між вами; а хто схоче бути між вами великим, нехай буде вам слугою. І хто схоче між вами бути першим, нехай буде вам рабом. Як Син Чоловічий не прийшов, щоби служити йому, але послужити і дати свою душу за многих. Римлян (12, 2) Не уподобляйтесь цьому світові, а переображуйтесь обновленням вашого ума, щоби ви переконувалися, що є воля Бога. 1 Коринтян (11, 1) Наслідуйте мене, як я Христа.

XXVIII. Правило.

Глава 1.

Не треба сліпо й без застанови дати себе піврати тим, що удають правду, тільки по знакам, поданим нам у св. Письмі, пізнавати кожного.

Мат. (7, 15—16) Стережіться ложних пророків, що приходять до вас в овечій одежі, а в нутрі вони є хижими вовками. По їх овочах пізнаєте їх. Йоан (13, 35) По цім пізнають всі, що ви мої ученики, коли любов матимете між собою. 1 Коринтян (12, 3) Дятого заявляю вам, що ніхто, котрий говорить Духом Божим, не каже: Проклін на Ісуса.

XXIX. Правило.

Глава 1.

Кожний повинен власними ділами посвідчити своє ісповідання.

Йоан (5, 36) Ті діла, що я творю, свідчать про мене, що Отець мене післав. (10, 37—38) Коли не роблю діл мого Вітця, не вірте мені. Коли ж роблю, хоч мені і не хотілиби вірити, ділам вірте, щоби ви зрозуміли і пізнали, що Отець в мені, а я у Вітці. 2 Коринтян (6, 3—4) Нікому ні в чім не даємо соблазну, щоби наша служба була без догани, але у всім представляємо себе яко слуги Божі, у великій терпеливості, в горю і бідах і далі.

XXX. Правило.

Глава 1.

Святі річі не треба зневажати вмішуванням до них того, що призначене до спільного уживання.

Мат. (21, 12—13) І увійшов Ісус у храм Божий і вигнав всіх, що продавали і купували в храмі і поперевертав столи міняйлів та ослони тих, що продавали голуби. І сказав їм: Написано є: Мій дім домом молитви буде зватись, а ви робите його „вертепом розбійників“. (Ісаія 56, 7; Єрем. 7, 11). 1 Кор. (11, 22; 34) Чи не маєте домів до їдження і пиття? Або чи легковажите Церкву Божу і завстиджуєте тих, що не мають?... Коли хто голодний, нехай їсть дома, щоби ви не сходилися на суд.

Глава 2.

Річ, віддану Богови, так довго треба почитати як святу, як довго в ній перестерігається воля Божа.

Мат. (23, 37—58) Єрусалиме, Єрусалиме, що вбиваєш пророків і каменуєш тих, що послані до тебе. Скільки разів хотів я зібрати твої діти, як збирає птиця свої писклята під крила, а ви не хотіли. Це оставляється вам ваш дім пустий.

XXXI. Правило.

Глава 1.

З річей, назначених для тих, що віддалися Богови, не можна для інших зуживати нічого, хіба те, що злишне.

Марко (7, 26—29) А жінка була Грекинею, Сирофеніянкою родом; і благала його, щоби вигнав з її доньки біса. І сказав їй: Дай перш насититися дітям, бо не добре віднимати хліб дітям і кидати псам. А вона у відповідь сказала йому: Так, Господи, тай пси їдять під столом кришки від дітей. І сказав їй: За це слово іди; вийшов біс твоєї доньки.

XXXII. Правило.

Глава 1.

Що кому належить, треба віддати по справедливості.

Лука (20, 21—25) І запитали його, кажучи: Учителю, ми знаємо, що ти добре говориш і навчаєш і не дивишся на особу, але по правді дороги Божої навчаєш; чи годиться нам давати цісареві данину, чи ні? Пізнавши їх лукавство, сказав до них: Покажіть мені динар. Чий маєте образ і надпись? Сказали йому у відповідь: Цісаря. І сказав їм: Віддайте отже, що цісарське, цісареві, а що Боже, Богови. Римлян (13, 7—8)

Відайте отже всім, що кому належиться: кому данину, данину, кому мито, мито, кому страх, страх, кому честь, честь. Не будете нікому нічого винні, хіба щоби любити один одного.

XXXIII. Правило.

Глава 1.

Не треба гіршити.

Мат. (18, 6—7) А хто соблазнить одно з цих малих, що вірять в мене, краще булоби йому, якби завішено на його шию млиновий камінь і якби утонув в морській глибині... і знов... Горе тому чоловікови, через кого соблазнь приходить. Римлян (14, 13) А старайтеся радніше про те, щоби не давати братови образи або соблазни.

Глава 2.

Усе, що противиться волі Божій, є згіршенням.

Мат. (16, 21—23) З того часу почав Ісус виявляти ученикам своїм, що йому треба відійти в Єрусалим і багато потерпіти від старшин і первосвящеників і книжників і бути убитим і в третій день воскреснути. І взяв його Петро та почав корити його, кажучи: Хорони тебе, Господи, нехай не буде тобі цього. А він обернувся і сказав Петрови: Геть від мене, сатано, ти спокусою для мене, бо не думаєш про Боже, але про людське.

Глава 3.

Також і в святім Письмі ужите слово або річ треба полишити, коли деякі з чогось подібного почувають наклін до гріха або зменшається їх ревність до доброго.

1 Коринтян (8, 4—13) Щож до страв, котрі жертвуються ідолам, знаємо, що ідол це ніщо в світі і що нема іншого Бога, тільки один. Бо хоч і є так звані боги, чи то на небі, чи то на землі, так як є багато богів і багато панів, для нас одначе один є Бог, Отець, від котрого все, а ми для нього. Та не в усіх є знання. А деякі з ідольською совістю аж досі їдять яко ідольську жертву їх совість, будучи немічною, скверниться. Та страва не поручає нас Богу. Бо ані, коли їмо, не зискаємо, ані коли не їмо, не стратимо. Глядіть же, щоби часом ця свобода ваша не стала соблазною для немічних.

Бо коли побачить хто того, котрий має знання, що їсть в ідольським храмі, чиж його совість, будучи немічна, не спонукве його їсти ідольські жертви. Так згине немічний через твоє знання брат, за котрого вмер Христос. А так грішачи проти братів і раячи їх немічну совість, грішите проти Христа. Дятого, коли страва соблазняє мого брата, не їстиму мяса по віки, щоби не соблазнити мого брата. (9, 4—7) Чи не маємо власти їсти і пити? Чи не маємо власти жінку-сестру водити, як і інші апостоли, брати Господні і Кифа? Або один я і Варнава не маємо власти цього робити? Хто служить коли при війську на власний кошт? Хто садить винницю і не їсть її плоду? Хто пасе стадо і не їсть молока від стада? і далі.

Глава 4.

Щоби когось не згіршити, то треба робити й те, що не є конечне.

Мат. (17, 24—27) Колиж прийшли в Капернаум, приступили до Петра ті, що збирали дідрахми і сказали йому: Чи ваш учитель не дасть дідрахми? Сказав: Так. І як увійшов у дім, упередив його Ісус, кажучи: Як тобі здається, Симоне? Від кого царі земські беруть данину або податки? Від своїх синів чи від чужих? А він сказав: Від чужих. Сказав йому Ісус: Отже сини є вільні. Але щоби ми їх не соблазнили, іди до моря і закинь вудку і котру рибу першу піймаєш, візьми і, отворивши її уста, знайдеш статир; візьми його і дай їм за мене і за себе.

Глава 5.

У тому, де є воля Господа, хочби й деякі грішились, треба виявляти нічим не звязану свободу.

Мат. (15, 11—14) Не те, що входить в уста, сквернить чоловіка, а те, що виходить з уст, це сквернить чоловіка. Тоді приступили його ученики і сказали йому: Чи знаєш, що фарисеї, почувши це слово, соблазнилися? А він у відповідь сказав: Кожна ростина, що не насадив її Отець мій небесний, буде викорінена. Зіставте їх; вони сліпі проводирі сліпих, а коли сліпий веде сліпого, оба в яму впадуть. Йоан (6, 53; 66—67) Істинно, істино говорю вам: Коли ви не будете їсти тіла Сина Чоловічого, не будете пити його крови, життя не будете мати в собі — дещо дальше — Від тепер многі з його учеників

відступили і вже не ходили з ним. Ісус же сказав дванадцятьом: Чи й ви хочете відійти? 2 Коринтян (2, 15—16) Бо ми є запахом Христовим для Бога в тих, що спасаються, і тих, що погибають, для одних запахом смерти на смерть, а для других запахом життя на життя. А хто до цього здібний?

XXXIV. Правило.

Глава 1.

Кожний по своїй спроможі повинен для інших бути взірцем добрих діл.

Мат. (11, 29) Навчіться від мене, бо я лагідний і покірного серця. 2 Коринтян (9, 2) Бо знаю вашу охоту, котрою хвалюся про вас Македонянам, що Ахая приготувилася від минушого року, і ваша ревність заохотила многих. 1 Солун. (1, 6—7) А ви стали послідувателями нашими і Господніми, прийнявши слово у великім горю з радістю святого Духа так, що ви стали взором усім віруючим в Македонії й Ахаї.

XXXV. Правило.

Глава 1.

Ті, що в кімсь бачать овод Духа святого, що зберігає всюди правила побожності, а не відносять це до святого Духа, тільки приписують це ворогови, ті хулять на самого святого Духа.

Мат. (12, 22—25; 28; 31—32) Тоді привели до нього бісноватого, сліпого і німого; і уздоровив його так, що німий промовив і прозрів. І дивувалися всі люде і говорили: Чи цей не є син Давида? А фарисеї, почувши, сказали: Цей не виганяє бісів, тільки через Велзевула князя диявольського. І знаючи їх думки, сказав їм... А коли я Духом Божим виганяю бісів, то прийшло на вас царство Боже. — *А опісля додає* — Для того кажу вам, кожний гріх і хула відпустяться людам; а хула проти святого Духа не відпуститься. І коли хто скаже слово проти Сина Чоловічого, відпуститься йому; а хто скаже слово проти Духа святого, не відпуститься йому ні в цім віку, ні в будучім.

XXXVI. Правило.

Глава 1.

Тих, що зберігають образ науки Господа, треба приймати з усею охотою й почестю на славу самого Господа, а хто їх не слухає і не приймає, є осуджений.

Мат. (10, 40) Хто вас приймає, мене приймає, а хто приймає мене, приймає того, хто мене післав. (10, 14—15) А хто не прийме вас, ані послухає ваших слів, виходячи з дому або міста, обтрусить порошок з ваших ніг. Істинно говорю вам: Відрадніше буде землі Содомській і Гоморській в день судний, як тому місту. Йован (13, 20) Хто приймає, кого я пішлю, мене приймає; а хто приймає мене, приймає того, що післав мене. Филипян (2, 25; 29) А вважав я потрібним післати до вас Епафродита, мого брата і помічника і товариша в боротьбі, а вашого посла і служителя в моїй потребі — *а опісля зараз* — Прийміть же його в Господі з усякою радістю і майте таких в почеси.

XXXVII. Правило.

Глава 1.

Усяка услуга по силам, навіть у найменшій річі, є Богови мила, хочби походила і від жєнищини.

Мат. (10, 42) І хто напоїть одного із цих найменших чашею студеної води тільки в імя ученика, істинно кажу вам, не втратить своєї заплати. Лука (21, 1—4) А оглянувши, побачив багатих, що вкидали в скарбону свої дари. Побачив також і одну вдовицю убогу, що вкинула дві лепті, і сказав: Справді кажу вам, що оця вдовиця убога більш від усіх вкинула. Бо ці всі із свого надміру кидали в дар Богови, а вона з недостатку свого весь свій прожиток, котрий мала, вкинула. Мат. (26, 6—10) Колиж Ісус був у Витанії, в домі Симона прокаженого, приступила до нього жінка, маючи алябастрову посудину многоцінного мира, і вилила йому на голову, як сидів за столом. А ученики, побачивши, негодували, кажучи: На що така втрата? Бо можна було це продати дорого і дати вбогим. А Ісус, зрозумівши, сказав їм: Чого смутите цю жінку? Бо добре діло вчинила для мене. Діянія (16, 15) *(Про Лідію)* Якже охрестилася вона і її дїм, благала, кажучи: Коли ви

осудилили мене, що я вірна Господови, увійдіть до мого дому і проживайте. І присилувала нас.

XXXVIII. Правило.

Глава 1.

Християнин повинен і братів гостити поодинокі і без заміщення.

Йоан (6, 8—11) Сказав йому один з його учеників, Андрей, брат Симона Петра: Є тут один хлопець, що має п'ять ячмінних хлібів і дві риби, але що це на стільки? Ісус же сказав: Скажіть людям посідати; а було на місці много трави. Посідало отже мужів числом з п'ять тисяч. Взяв отже Ісус хліби і хвалу віддавши, роздав сидячим; так саме і риби, скільки хотіли. Лука (10, 38—42) І сталося, коли ішли, і він увійшов в одно село, а одна жінка, на імя Марта, приняла його в свій дім. А була у неї сестра на імя Марія, котра й сіла в ноги Господні і слухала його слова. А Марта клопоталася всілякою послугою. І станувши, сказала: Господи, чи тобі байдуже, що моя сестра саму мене оставила послугувати? Скажи отже їй, щоби мені помогла. А Господь у відповідь сказав їй: Марто, Марто, журишся і клопочешся про многе, а мало чого потреба. Марія добру часть вибрала, котра не відбереться від неї.

XXXIX. Правило.

Глава 1.

У вірі не треба бути змінчивим, але непохитним і також не дати себе позбавити тих дібр, які є у Господа.

Мат. (13, 20—21) А на каменистім місці посіяне, це той, хто чує слово і зараз з радістю його приймає. Та не має кореня в собі, але є до часу; якже настане горе або гонення за слово, зараз соблазняється. 1 Коринтян (15, 58) Дятого, мої улюблені брати, будьте тверді непохитні, завсіди повні ревности в ділі Господнім, знаючи, що ваш труд не марний в Господі. Галатів (1, 6) Дивуюся, що так скоро відвертається від того, котрий покликав вас до ласки Христової, до іншого евангелія.

XL. Правило.

Глава 1.

Тих, що подають ложну науку, не треба терпіти, хочби удавали, що це роблять для зведення і випробовання непростійних.

Мат. (24, 4—5) Глядіть, щоби вас хто не звів. Бо многі придуть в мое імя, кажучи: Я є Христос і многих зведуть. Лука (20, 46—47) Стережіться книжників, що хочять ходити в довгих одежах і люблять поздоровлення на торговиці і передні сідалища в божницях і перші місця на бенкетах; що зїдають доми вдовиць і про око довго моляться. Вони приймуть більше осудження.

XLI. Правило.

Глава 1.

Усе, що спричиняє згіршення, треба відтяти, хочби й як видавалося зросте й конечно.

Мат. (18, 7—9) Але горе тому чоловікови, через кого соблазнь приходить. А коли твоя рука або твоя нога соблазняє тебе, відітни її та кинь від себе: ліпше тобі увійти в життя калікою або кривим, як маючи дві руки або дві ноги, бути вкиненим в огонь вічний. І коли твое око соблазняє тебе, вирви його і кинь від себе.

Глава 2.

Лягідніше треба поступити з тими, що є слабші у вірі, й великим старанням довести їх до досконалости, розуміється, так обережно, щоби не занедбувати заповіді Божої.

Мат. (12, 20—21) Тростини надломленої не переломить і дим'ячого льну не загасить, доки не доведе суду до побіди. І на імя його уповатимуть погани (Ісаїя 42, 1—4). Римлян (14, 1) А немічного в вірі приймайте. Галатів (6, 1—2) Брати, коли й опанує чоловіка який гріх, ви, духовні, напутіть такого в душі лагідности, уважаючи на себе самого, щоби й ти не впав в покусу. Один одного тягарі носіть і так сповните закон Христа.

XLII. Правило.

Глава 1.

Не треба думати, що Господь прийшов розв'язати закон та пророків, тільки щоб доповнити та додати те, що досконаліше.

Мат. (5, 17) Не думайте, що я прийшов знівечити закон або пророків: я не прийшов знівечити, а доповнити. Римлян (3, 31) Чи ж ми зносимо закон вірою? Зовсім ні, а утверджуємо закон.

XLIII. Правило.

Глава 1.

Як закон забороняє злі діла, так Євангеліє не дозволяє і на самі тайні пристрасти душі.

XLIV. Правило.

Глава 1.

Ярмо Христа миле і тягар його легкий для успокоєння тих, що його приймають; а усе, що не згідне з наукою Євангелія, прикре й тяжке.

Мат. (11, 28—30) Прийдіть до мене всі втомлені і обтяжені, а я успокою вас. Возьміть моє ярмо на себе і навчіться від мене, бо я лагідний і покірного серця і знайдете спокій для ваших душ. Бо моє ярмо миле і мій тягар легкий.

XLV. Правило.

Глава 1.

Не можуть бути достойні царства небесного ті, що не наслідують дітей в захованню повної рівності між собою.

Мат. (18, 3) Істинно кажу вам, коли не навернетесь і не будете, як діти, не ввійдете в царство небесне.

Глава 2.

Хто бажає в царстві небеснім більшої доступити слави, повинен тут полюбити усе, що останнє й найгірше.

Мат. (18, 4; 20, 26—27) Хто отже упокориться як ця дитина, той є більший у царстві небеснім, а хто схоче між вами бути великим, нехай буде вам слугою. І хто схоче між

вами бути першим, нехай буде вам рабом. Филипян (2, 3) Нічого не ділаючи зі сварливости або з пустої слави, але в покорі один одного вищим уважаючи від себе.

XLVI. Правило.

Глава 1.

Відповідно до старання, яке заховується в менших речах, вагається ревности в більших.

Лука (13, 15—16) Чи кожний з вас в суботу не відв'язує свого вола або осла від ясел і не веде поїти? А цю доньку Авраама, котру зв'язав сатана вже вісімнадцяте літо, чи не треба було розв'язати від цих узів у день суботній? (18, 1—7) І сказав їм також притчу, що треба завсіди молитись і не уставати, кажучи: Був один суддя в однім місті, що Бога не боявся і людей не стидався. А була в тім місті одна вдова і приходила до нього, кажучи: Оборони мене від мойого противника. І не хотів довгий час, а відтак сказав собі: Хоч і Бога не боюсь і людей не стидаюся, але що наприкрється мені ця вдова, обороню її, щоби не приходила докучати мені. І сказав Господь: Слухайте, що суддя неправедний говорить. А Бог чи не оборонить своїх вибраних, що кличуть до нього день і ніч? 2 Тимотея (2, 4—5) Ніхто, що вибирається на війну, не омотується життєвими клопотами, щоби подобатися тому, хто його прийняв у військо. Навіть і силач не дістає вінця, коли не по приписам бореться.

Глава 2.

В порівнянні з тими, що в менших речах страхом віри переняті з похвального бажання виявляли велику старанність, інші, що в більших речах виявляються легкодушні й недбайливі, тяжчий матимуть засуд.

Лука (11, 31) Цариця з полудня встане на суд з мужами роду цього і осудить їх; бо прийшла з кінців землі послухати мудрости Соломона; а це тут більш від Соломона. Мат. (12, 41) Мужі Ниневитські стануть на суді з тим родом і осудять його, бо покаялися від проповіді Йониної, а це тут більший від Йони.

Глава 3.

Той, хто виявляє ревність у менших речах, не повинен

легковажити більших. Першим обов'язком є виповняти більші прикази і рівночасно задоситьучинити меншим.

Мат. (23, 23—24) Горе вам, книжники і фарисеї лицеміри, що даєте десятину з м'яти і кропу і кміню, а залишили, що важніше в законі: суд і милосердя і віру. Це належить робити і того не залишати. Проводирі сліпі, що переціджуєте комаря, а проковтуєте верблюда.

XLVII. Правило.

Глава 1.

Не треба громадити собі скарб на землі, тільки в небі; і як треба збирати скарби в небі.

Мат. (6, 19—20) Не збирайте собі скарбів на землі, де ржа і міль нищить і де злодії підкопують і крадуть. Збирайте собі скарби на небі, де ані ржа, ані міль не нищить і де злодії не підкопують, ані крадуть. Лука (12, 33) Продайте, що маєте, і дайте милостиню; робіть собі мішки, що не старіються, скарб, що не зменшається на небі. (18, 22) Усе, що маєш, продай і дай убогим, а матимеш скарб на небі. 1 Тимотея (6, 18—19) Були щедрими, обдільними, збирали собі скарб як добру підвалину на будучність, щоби доступили правдивого життя.

XLVIII. Правило.

Глава 1.

Треба бути милосерним та охочим до давання, бо ганяться тих, що такі не є.

Мат. (5, 7) Блажені милосерні, бо вони милосердя доступлять. Лука (6, 30) І кожному, хто просить у тебе, дай. Римлян (1, 31—32) Немилостивих, немилосерних. Вони пізнали Божий присуд, що хто таке робить, достойний смерти. Тимот. (6, 18) Були щедрими і обдільними.

Глава 2.

Усякий, хто має більше над те, що конечне до життя, обов'язаний віддати на добрі діла по приказу Господа, що віддав нам усе, що маємо.

Лука (3, 11) Хто має дві одежі, нехай дасть тому, хто не має; а хто має страву, нехай так саме робить. 1 Коринтян

(4, 7) Щож маєш, чого ти не прийняв? 2 Коринтян (8, 14—15) Ваш надмір нехай служить для їх недостатку, щоб і їх надмір служив для вашого недостатку, щоби була рівність, як написано: Хто мав багато, не мав надміру, а хто мало, не мав недостатку.

Глава 3.

По словам Господа не треба бути багатим, але убогим.

Лука (6, 20, 24) Блажені убогі, бо ваше є царство Боже. Але горе вам багатим, бо ви отримали вашу утіху. 2 Корин. (8, 2) Їх крайнє убожество розлилося у багатство щедроти. 1 Тимотея (6, 9—10) Бо ті, що хочать бути багатими, впадають у покусу і в сіті диявола і многі безхосенні та шкідливі похоти, що втручають людей у загибіль і загладу. Бо коренем усього злого є грошелюбство, котрого деякі бажаючи, відвернулися від віри і заплуталися у многі болі.

Глава 4.

Не треба журитися про надмір річей потрібних до життя, ані дбати про обильність і виставність, але треба бути вільним від усякого призору лакімства й окраси.

Лука (12, 15) Глядіть і стережіться усякого лакімства, бо не в надмірі того, що хтось має, лежить життя його. 1 Тим. (2, 9; 6, 8) Щоби строїлися не заплітанням волосся та золотом або перлами або дорогою одіжжю. Маючи однак поживу і в що одягнутися, цим будемо вдоволені.

Глава 5.

Не треба журитися про річі для себе конечні, ані не класти надії на те, що служить до удержання теперішнього життя, але усі свої справи поручити Богови.

Мат. (6, 24—34) Не можете Богу служити і мамоні. Дятого говорю вам: Не журіться вашою душею, що вам їсти або пити; ані вашим тілом, у що одягнутися. Чи душа не більш корму, а тіло більш одежи? Глядіть на птиці небесні, що не сіють, ані не збирають у стодоли, а ваш Отець годує їх; чи ви не много ліпші, як вони? І хто з вас, журичися, може додати собі зросту на один локоть? І одіжжю чого вам журитися? Подивіться на пільні лелії, як ростуть; не працюють, ні прядуть. Кажу вам, що ані Соломон у всій своїй славі не одягався

так, як одна з них. Колиж пільну траву, що сьогодні є, а завтра кидається її у піч, Бог так одягає: оскільки більш вас, мало-віри? Не журіться отже, кажучи: Що їстимемо або що питимемо або в що одягнемось? Бо усім тим погани журяться; таж знає ваш Отець небесний, що вам треба того усього. Шукайтеж перш Царства Божого і його правди, а це все доложиться вам. Не журіться отже про завтра, бо завтрішній день сам про себе буде журитися. Доволі дневи його злови. Лука (12, 16—19) Одному багатому чоловікови зародила нива. І міркував собі, кажучи: Що зроблю, що не маю де зібрати своїх плодів? І сказав: Оце зроблю: розберу мої стодоли і більші збудую і там зберу усі плоди і моє добро і скажу моїй душі: Душе, маєш много добра, що лежить на многі літа; спочивай, їдж, пий, веселися... і далі. 1 Тимотея (6, 17) Багатим цього світа прикажи, щоби не горділи, ані уповали на непевне багатство, а на живого Бога, котрий дає нам усього обильно до уживання.

Глава 6.

Одначе треба по волі Бога журитись і клопотатися про потреби братів.

Мат. (25, 34—36) Прийдіть, благословені Отця мого, наслідуйте приготоване вам царство від основання світа. Бо я був голодний, а ви дали мені їсти; я був жадучий, а ви напоїли мене; я був подорожній, а ви прийняли мене; нагий, і ви одягли мене; недужий, і відвідали мене; у вязниці був, і ви прийшли до мене... а дальше — (40) Істинно кажу вам, оскільки ви це вчинили одному із цих найменших братів, мені вчинили. Йоан (6, 5) Коли отже Ісус підніс очі і побачив, що дуже велике множество йде до нього, сказав до Филипа: Звідки купити хліба, щоби вони їли? і далі. 1 Коринтян (16, 1—2) А що до збірок, котрі уладжують для святих, як я наказав церквам галатійським, так і ви робіть. Першого дня тижня нехай кожний з вас складає у себе, ховаючи, що йому подобається, щоби не уладжувати збірок тоді, коли я приїду.

Глава 7.

Хто має силу, повинен працювати та помагати потребуючим, а хто не хоче працювати, негідний їсти.

Мат. (10, 10) Заслугує робітник на свій прожиток. Діян.

(20, 35) Я усе показав вам, що так працюючи, треба підіймати немічних і пам'ятати на слово Господа Ісуса, що він сказав: Щастям є радніше давати, як приймати. Єфесян (4, 28) Хто крав, нехай вже не краде, але нехай радніше працює, роблячи своїми руками те, що добре, щоби мав з чого дати тому, що в нужді. 2 Солун. (3, 10) Бо й коли ми у вас були, приказували вам це: Коли хто не хоче працювати, нехай і не їсть.

XLIX. Правило.

Глава 1.

Не треба правуватися, хочби й за річі, що служать до одягнення тіла, навіть за конечне його прикриття.

Лука (6, 29—30) І хто бє тебе в лице, настав і друге; а тому, хто бере тобі одежину, і сорочки не борони. І кожному, хто просить у тебе, дай, а у того, хто бере твое, не упоминайся. 1 Коринтян (6, 1) Чи сміє хто з вас, маючи справу з другим, судитися перед неправедними, а не перед святими? — *А дещо дальше* — (7—8) Вже взагалі хиба у вас, що судитися між собою. Чому радніше кривди не приймає? Чому радніше шкоди не терпите? Та ви робите кривду і шкодите і то братам.

Глава 2.

Не треба боротися або мститися, але по приказу Господа в усіма, коли воно можливе, жити в згоді.

Мат. (5, 38—39) Ви чули, що сказано: Око за око і зуб за зуб. А я вам кажу: не противтеся злу; але коли тебе хто вдарить у твое праве лице, поверни до нього й друге... *і далі.* Марко (9, 49) Майте сіль в собі і мир майте між собою. Римлян (12, 17—19) Нікому злом за зле не платіть, дбайте про чесне перед усіма людьми. Не мстіться за себе, а дайте місце гнівови (Божому). 2 Тимотея (2, 24) А слuzі Господньому не годиться сваритись, але бути лагідним супроти всіх.

Глава 3.

Не треба навіть, щоб пімстити покривдженого, відплачуватися тому, хто чинить кривду.

Мат. (26, 50—52) Тоді приступили і наложили руки на Ісуса і снімали його. І це один з тих, що були з Ісусом, просягнувши руку, витягнув свій меч і ударивши слугу перво-

священика, відтяв йому ухо. Тоді сказав йому Ісус: Вложи свій меч в його місце, бо всі, що беруть за меч, від меча гинуть. Лука (9, 52—56) І післав вісників перед лицем своїм; і пішли в місто самарянське, щоби зробити для нього приготування. Та не прийняли його, бо він прямував до Єрусалиму. А його ученики Яків і Йоан, побачивши, сказали: Господи! хочеш ми скажемо, щоби огонь зійшов з неба і спалив їх (як і Ілія зробив). І обернувшись, зганив їх. І пішли в іншу місцевість.

Л. Правило.

Глава 1.

Треба й інших приводити до Христового мира.

Матей (5, 9) Блажені миротворці, бо синами Божими назвуться... Йоан (14, 27) Мир оставляю вам, мир мій даю вам.

ЛІ. Правило.

Глава 1.

Треба передусім очистити себе від усякого прогріху й тоді упоминати другого.

Мат. (7, 3) Чогож ти бачиш скалку в оці твого брата, а бервена в твоїм оці не бачиш? Або як скажеш твому братови: Позволь, нехай вийму скалку з твого ока, а це бервено в твоїм оці? Лицеміре, вийми перш бервено з твого ока і тоді побачиш, як виняти скалку з ока брата твогого. Римлян (2, 1) Дятого неоправданий ти, кожний чоловіче, що судиш. Бо в чім судиш другого, самого себе осуджуєш, бо те саме робиш, що судиш. А знаємо, що суд Божий є по правді на тих, що таке роблять. І ти це думаєш, чоловіче, котрий судиш тих, що таке роблять, а те саме робиш, що ти втечеш від суду Божого?

ЛІІ. Правило.

Глава 1.

Не можна бути рівнодушним супроти тих, що грішать, треба з їх приводу смутитися й плакати.

Лука (19, 41) І як приблизився, побачивши місто, заплакав над ним, кажучи: Колиби й ти бодай у цей твій день зрозуміло, що для твого спокою, та нині закрите це від твоїх

очей. 1 Кор. (5, 1) Взагалі чути між вами про розпусту, та таку розпусту, якої нема й між поганями, так, що один має жінку свого батька. І ви згорділи, а не радніше жаліли, щоби виключити зпоміж вас того, котрий допустився цього діла. 2 Кор. (12, 21) Щоб знов, коли прийду, не упокорив мене мій Бог між вами і щоб я не оплакував многих, що перше згрішили і не покаялися.

Глава 2.

Не можна мовчати, коли хто грішить.

Лук. (17, 3) Коли грішить твій брат, скартай його... і дальше. Єфесян (5, 11) І не беріть участі в неплідних ділах тьми.

Глава 3.

Можна згодитися з грішниками тільки в тій цілі, щоби їх довести до каменя і як це можна зробити без гріха.

Мат. (9, 10) І це прийшли многі митарі і грішники і за-сіли за стіл з Ісусом і з його учениками. А фарисеї, побачивши, говорили його ученикам: Чому ваш учитель їсть з митарями й грішниками? А (Ісус) почувши, сказав: Не треба здоровим лікаря, а недужим. Підіть і навчіться, що є: Милости хочу, а не жертви. Бо я не прийшов призивати праведників, а грішників. Лука (15, 1) І приближувалися до нього всі митарі та грішники, щоб слухати. І негодували фарисеї та книжники, кажучи, що він грішників приймає і з ними їсть. І сказав до них цю притчу, кажучи: Котрий чоловік з вас, маючи сто овець і згубивши одну з них, не оставить девятдесять девять у пустині і не піде за тою, що загинула, поки її не знайде? і т. д. 2 Сол. (3, 14) Колиж хто не слухає нашого слова у цім посланню, цього назначіть і не приставайте з ним, щоб його застидати. Та не уважайте його ворогом, а наминайте його як брата. 2 Кор. (2, 5) Колиж хто засмутив, то не мене засмутив, але по часті усіх вас, щоби багато не говорити. Досить такому цеї карі від многих, так що противно ліпше вам дарувати і потішити, щоби надмірний сум такого не зломив.

Глава 4.

Треба відвернутися від тих, що треваять у власній злобі, вичерпавши всі способи поправи.

Мат. (18, 15) Коли згрішить проти тебе твій брат, іди

і напімни його між тобою і ним одним. Коли послухає тебе, ти позискав свого брата. А коли тебе не послухає, візьми із собою ще одного або двох, щоби при устах двох-трьох свідків було стверджене кожне слово. Колиж їх не послухає, скажи церкві; а коли церкви не послухає, нехай буде тобі як поганин і митар.

ЛІІІ. Правило.

Глава 1.

Християнин не повинен пам'ятати зла, а в серця повинен прощати тим, що проти нього провинилися.

Мат. (6, 14) Коли не відпустите людям їх провин, то й Отець ваш не відпустить вам ваших провин. А коли відпустите людям їх провини, і вам Отець ваш відпустить (св. Василій змінює порядок Євангелія).

ЛІV. Правило.

Глава 1.

Люде не повинні взаємно осуджувати себе в справах, дозволених в св. Письмі.

Мат. (7, 1) Не судить, щоби вас не суджено. Бо яким судом судите, будете суджені. Лука (6, 37) Не судить, а не будуть і вас судити; не осуджуйте, а не будуть і вас осуджувати. Рим. (14, 2) Бо один думає, що можна усе їсти, а немічний їсть ярину. Хто їсть, нехай не легковажить того, хто не їсть. А хто не їсть, нехай не осуджує того, хто їсть, бо Бог його прийняв. Ти хто є, що судиш чужого слугу? Свому Господеві стоїть він або паде. А остоїться, бо в силі Бог поставити його. Бо один відріжняє день від дня, а другий зрівнює кожний день. Кожний нехай буде певний свого переконання. Хто захоче такий день, задля Господа захоче, а хто не захоче такого дня, задля Господа не захоче. І хто їсть, для Господа їсть, бо дякує Богу, а хто не їсть, для Господа не їсть і дякує Богу... А по кількох словах: (12) Кожний з нас за себе здасть справу Богу. Не судім отже більше один одного. Кол. (2, 16) Нехай вас отже ніхто не судить за їду і за питток або що до свята або нового місяця або суботи, це є тінь того, що має прийти.

Глава 2.

Не треба сумніватися в тім, що св. Письмо дозволяє.

Рим. (14, 22) Блажений, хто не осуджує себе в тім, що похваляє. Хтож відріжняє, коли їсть, осуджується, бо не з віри. А все, що не з віри, є гріх. Кол. (2, 20) Коли ви вмерли з Христом для засад світа, чогож ще, начеби живучи в світі, сперечаетесь? Не дотикайся, не коштуй, не рухай, те все є погубне через надуживання, основане на наказах і науках людських.

Глава 3.

Не треба видавати суду про річі неясні.

1 Кор. (4, 5) Дятого не судить перед часом, аж прийде Господь, котрий освітить покрите темрявою і виявить заміри сердець і тоді буде кожному похвала від Бога.

Глава 4.

Не треба судити, зважаючи на особи.

Йоан (7, 23) Коли обрізання приймає чоловік в суботу, щоби не був нарушений закон Мойсеїв, гнівається на мене, що я цілого чоловіка ісцілив в суботу? Не судить по виду, а праведним судом судить.

Глава 5.

Ми не повинні нікого засуджувати, доки наперед в його присутності не розслідино докладно судів проти нього, хочби багато людей його обжаловувало.

Йоан (7, 50) Сказав до них Никодим, той, що приходив до нього ночею, один з них: Чи наш закон судить чоловіка, коли перш не вислухає його і не пізнає, що він робить? Діян. (25, 14) І як перебули там більше днів, Фест сповістив царя про Павла, кажучи: Одного мужа полишив Фелікс увязненого, котрого, як був я в Єрусалимі, обжаловували первосвященики і старші жидівські, жадаючи проти нього засуду. Тим я відповів: Що нема звичаю у Римлях засуджувати якогось чоловіка перш, заки обжалований не матиме перед собою позовників і не буде мати спромоги боронитися проти обжаловання.

LV. Правило.

Глава 1.

Треба знати і визнавати, що від Бога походить ласка кожного діла й саме зношення терпіння для Ісуса Христа.

Йоан (3, 27) Не може нічого взяти чоловік, коли не буде йому дано з неба. 1 Кор. (4, 7) Щож маєш, чого ти не прийняв? Єфес. (2, 8) Бо ви спасені ласкою через віру і це не з вас, бо це Божий дар. Не з діл, щоб ніхто не хвалився. Филип. (1, 38) І то від Бога. Бо вам дано для Христа не тільки вірити в нього, а і терпіти задля нього, ведучи таку саму боротьбу і т. д.

Глава 2.

Не треба замовчувати Божих добродійств, але благодарити за них.

Лука (8, 38) І просив його муж, з котрого вийшли біси, щоби був при нім; та Ісус відпустив його, кажучи: Вертай в свій дім і розкажи, що тобі вчинив Бог. І пішов по цілім місті, оповідаючи, що вчинив йому Ісус. Лука (17, 12) І як входив в одно село, зустрів його десять прокажених мужів, що стояли здалеку. І піднесли голос, кажучи: Ісусе, учителю, помилуй нас. І побачивши, сказав їм: Ідіть, покажіться священикам. І сталося, як ішли, очистилися. Один же з них, коли побачив, що одужав, вернув, величаючи Бога великим голосом. І впав на лице при його ногах, дякуючи йому; а був він Самарянином. А Ісус у відповідь сказав: Чи не десять очистилося? А девять де? Не знайшлися, щоби вернути і дати славу Богу, крім цього чужинця? І сказав йому: Встань, іди, віра твоя спасла тебе. 1 Кор. (15, 10) Ласкоюж Божою я є тим, чим є. 1 Тимот. (4, 4) Усяке Боже сотворіння добре і нічого не можна відкидати, що з подякою приймається.

LVI. Правило.

Глава 1.

Треба бути витревалим у молитвах і стороженню.

Мат. (7, 7) Просіть, а дасться вам; шукайте, а знайдете; стукайте, а відчиниться вам; бо кожний, хто просить, одержує; а хто шукає, знаходить; а хто стукає, тому відчинять. Лука (18, 1) І сказав їм також притчу, що треба завсіди молитися і не уставати, кажучи: Був один суддя в однім місті і т. д. Лука (21, 34) Уважайте на себе, щоб часом не були обтяжені ваші серця обжирством і п'янством і клопотами цього життя і щоб не найшов на вас той день несподівано. Бо як сіль

прийде на всіх, що сидять на поверхні цілої землі. Сторожіть отже по всякий час, молячися, щоби удостоїлися втічи від того всього, що має статись, і стати перед Сином Чоловічим. Кол. (4, 2) Занимайтеся щиро молитвою, сторожачи в ній з подякою. 1 Сол. (5, 16) Завсіди веселіться, без перестанку моліться.

Глава 2.

Навіть у справах щоденної потреби тіла треба передусім Бога благодарити, а щойно опісля уживати.

Мат. (14, 19) І взявши пять хлібів і обі риби і поглянувши на небо, благословив і переломив і дав ученикам хліби, а ученики людям. Діян. (27, 35) А як це сказав, взяв хліб, дякував Богу перед очима всіх, переломивши, почав їсти. 1 Тимот. (4, 4) Усяке Боже сотворіння добре і нічого не можна відкидати, що з подякою приймається.

Глава 3.

Не можна на молитві пу стословити та просити про річі проминаючі, недостойні Господа.

Мат. (6, 7) А молячися, не говоріть багато як погани, бо думають, що із своєї мнгомовности будуть вислухані. Не будьте отже їм подібними, бо знає ваш Отець, чого вам потреба, заки його просите. Лука (12, 29) І ви не шукайте, що їстимете і що питимете; і не виносіться в гору, бо того всього народи світа шукають, а ваш Отець знає, що ви того потребуєте.

Глава 4.

Як треба молитися і в якому настроєнню душі.

Мат. (6, 9) Отче наш, що еси на небесах, нехай святиться імя твоє; нехай прийде царство твоє; нехай буде воля твоя і т. д. *такоже стих 33.* Шукайтеж перш царства Божого і його правди. Марк. (2, 25) Як станете на молитву, відпускайте, коли що маєте на кого. 1 Тимот. (2, 8) Хочу отже, щоби мужі молилися на усякім місці, піднімаючи чисті руки без гніву і спору.

Глава 5.

Треба взаємно за себе молитися та за тих, що є начальниками слова правди.

Лука (22, 31) (І сказав Господь): Симоне, Симоне, це сатана зажадав розсівати вас як пшеницю; та я молився за

тебе, щоби не ослабла твоя віра. Ефес. (6, 18) Молячися кожного часу духом і сторожачи в нім з усякою витревалістю і молитвою за всіх святих і за мене, щоби мені було дане слово, коли отворю мої уста, сміло голосити тайну Євангелія, для котрого я сповняю посольство в кайданах так, щоб в нім був я смілий говорити, як це є моїм обов'язком. 2 Солунян (3, 1) Наконєць, брати, моліться за нас, щоби слово Боже ширилося і славилось, як і у вас.

Глава 6.

Треба також молитися за ворогів.

Мат. (5, 14) Моліться за тих, що переслідують вас; щоб ви стали синами вашого Вітця, що на небесах.

Глава 7.

Мужчина не повинен молитися, ані пророкувати з накритою головою, ані невіста з відкритою.

1 Кор. (2, 3) Але хоч, щоб ви знали, що головою кожного мужа є Христос, а головою жінки муж, головоюж Христа Бог. Кожний муж, що з накритою головою молиться або пророкує, соромить свою голову. А кожна жінка, що з ненакритою головою молиться або пророкує, соромить свою голову і т. д.

LVII. Правило.

Глава 1.

Не треба високо думати про свої добрі діла, ані легковажцти інших.

Лука (18, 9) Сказав також деяким, котрі вповали на себе, що вони є праведні і погорджували іншими, оцю притчу: Двох людей увійшло у храм помолитися, один фарисей, а другий митар. Фарисей, стоячи, так в собі молився: Боже, дякую тобі, що я не такий, як інші люде, рабівники несправедливі, чужоложники або як цей митар. Пошу двічі у тиждень, десятину даю з усього, що маю. А митар здалеку стоячи, не хотів і очей звести до неба, а бив себе в груди, кажучи: Боже, милостив будь мені грішному. Кажу вам, цей відійшов у свій дім більш оправданий від того; бо кожний, хто виносить себе, буде понижений, а хто понижає себе, буде вивищений.

LVIII. Правило.

Глава 1.

Не треба думати, щоб можна Божий дар набути за гроші або якою іншою штукаю.

Діян. (8, 18) Колиж Симон побачив, що через положення рук апостолів дається Дух святий, приніс їм гроші, кажучи: Дайте і мені ту владу, щоби на кого я положу руки, приймав Духа святого. Петро сказав до нього: Твое срібло нехай буде з тобою на погибіль, бо дар Божий думав ти за гроші здобути. Нема для тебе частини, ані участи в цім слові, бо твоє серце не є праве перед Богом. Покайся отже за цю твою злобу і проси Господа, може відпуститься тобі ця думка твого серця. Бо в жовчі гіркости і в увязі неправди бачу тебе.

Глава 2.

Кожному дається від Бога дари по вірі на користь.

Рим. (12, 6) А маючи дари по даній нам ласці ріжні, чи то пророцтво, по мірі віри, чи служення. 1 Кор. (12, 7) Кожному дається явлення духа на користь. Бо одному дається Духом слово премудрости, а другому слово знання тим самим Духом, іншому віра тим самим Духом, іншому ласка до уздоровлень тим самим Духом, іншому творення чудес, іншому пророцтво, іншому розпізнавання духів, іншому ріжні мови, іншому виклад бесід.

Глава 3.

Хто даром дістав ласку Божу, повинен її даром давати, а не повинен зловживати її для власної приємности.

Мат. (10, 8) Недужих уздоровляйте, прокажених очищайте, бісів виганяйте, дармо прийняли, дармо давайте. Не беріть ані золота, ані срібла, ані гроша у ваші пояси. Діян. (3, 6) І сказав Петро: Срібла та золота нема у мене; що маю, це тобі даю. В імя Ісуса Христа Назорея встань і ходи. І взявши його за праву руку, підніс його. 1 Солун. (2, 5) Бо ніколи не було в нас облесного слова, як знаєте, ані думки збогатитися, Бог свідком, ані не шукали ми у людей слави, ані у вас, ані у інших; хоч ми могли бути для вас тягарем, як апостоли Христа. Та ми були лагідні посеред вас; як пістунка доглядає своїх дітей, так з туги до вас хотіли ми радо передати вам не тільки

Євангеліє Боже, але й наші душі, бо ви сталися для нас дорогими.

Глава 4.

Хто приймає перший Божий дар з вдячністю і старанно уживає його на славу Божу, заслугує на інший; а той, хто не так перший приймає, стається недостойний приготованого й заслугує на кару.

Мат. (13, 10) І приступили ученики і сказали йому: Чому притчами говориш до них? А він у відповідь сказав їм: Бо вам дано розуміти тайни царства небесного, а їм не дано. Бо хто має, тому буде дано і надто матиме, а хто не має, і те, що має, візьметься від нього. Дятого притчами говорю до них, бо дивлячися, не бачать, і слухаючи, не чують, ані розуміють. І сповнюється на них пророцтво Ісаїї. Мат. (25, 14) Бо як чоловік, відходячи прикликав своїх слуг і передав їм своє майно, і дав тому п'ять талантів, тому два, а тому один, кожному по його силі, і відїхав зараз. І пішов той, що взяв п'ять талантів, і орудував ними і заробив других п'ять. Так саме і той, що взяв два, придбав других два... і децю даліше: Кожному, хто має, дасться і надто матиме, а від того, хто не має, і те, що здається мати (що має — так змінє св. Василій текст), відбереться від нього. А непотрібного слугу вкиньте в тьму кромішню; там буде плач і скрежет зубів.

ЛІХ. Правило.

Глава 1.

Християнин не повинен зважати на славу від людей, ані стреміти до більшої чести, але повинен поправляти тих, що його так почитають і мають про нього вище поняття.

Мат. (19, 16) Учителю добрий, що маю доброго робити, щоб дійти до вічного життя? А він сказав йому: Чому мене називаєш добрим? Ніхто добрий крім одного Бога. Йоан (4, 41) Слави від людей не приймаю. Як ви можете вірити, котрі славу один від одного приймаєте, а слави, що від одного Бога, не шукаєте? Лука (2, 43) Горе вам фарисеям, що любите перші місця в божницях і поздоровлення на торговицях. 1 Солун. (2, 5) Бо ніколи не було в нас облесного слова, як знаєте, ані думки збогатитися, Бог свідком, ані не шукали ми

у людей слави, ані у вас, ані у інших. Діян. (10, 25) І сталося, як увійшов Петро, вийшов йому на зустріч Корнилій і упавши до його ніг, поклонився. Петро ж підніс його, кажучи: Встань, яж сам чоловік. Діян. (12, 21) Означеногож дня Ірод, одягнувшись в царську одержу, сів на сідалищі і промовляв до них. А нарід кликав: Голос Бога, а не чоловіка. І зараз поразив його ангел Господній за те, що не віддав слави Богу, і сточений черваками вмер.

LX. Правило.

Глава 1.

Дари св. Духа є ріжні й ніхто один не може усіх дістати, ані усі той сам дар, тому повинен кожний із скромністю й вдячністю бути вдоволеним тим даром, який дістав і всі повинні бути між собою достроєні в любови Христа, як члени в тілі так, щоби нижчий в харізматах в порівнянню з вищим не тратив духа, а вищий щоб нижчим не погорджував. Бо ті, що є поділені і в спорах, заслугоють на загладу.

Мат. (12, 25) Кожне царство, розділене в собі, пустіє; і кожне місто, розділене в собі, не устоїтьсє. Гал. (5, 15) Колиж ви один одного кусаете і їсте, глядїть, щоби себе взаїмно не пожерли. Йоан (17, 20) Не про цих же тільки молю, але й про тих, що задля їх слова увірять у мене; щоби всі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоби і вони одно були в нас. Діян. (4, 32) А у множества віруючих було одно серце і одна душа; і ні один з тих, що мав, не казав, що це його, а було у них усе спільне. Рим. (12, 3) Бо ласкою, даною мені, говорю кожному з вас, щоб не думав більш, як треба думати, але думав тверезо, як уділив Бог кожному міру віри. Бо як в однім тілі маємо много членів, а всі члени не мають тої самої роботи, так ми многі є одно тіло в Христї, а з окрема взаїмно собі члени. А маючи дари по даній нам ласці ріжні, *і т. д.* 1 Кор. (1, 10) А прошу вас, брати, іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоби ви усі говорили те саме і щоб не було між вами роздорів, але будьте звершеними в тім самім розумінню і в тій самій думці. 1 Кор. (12, 12) Бо як тіло є одно, а членів має багато, всїж члени тіла, хоч їх багато, є одним тілом, так і Христос. Бо ми усі в однім Дусї охрещені в одно тіло, чи то Жиди, чи погане, чи раби, чи

свобідні і т. д. Филип. (2, 2) Щоби ви однаково думали, одну маючи любов, однодушні, згідливі, нічого не ділаючи із сварливості або пустої слави, але в покорі один одного вищим уважаючи від себе, не на своє кожний дивлячись, а на те, що є других.

LXI. Правило.

Глава 1.

Не можна погорджувати слугами Господньої благодати за їх простоту, бо такі найбільше подобаються Богови.

Мат. (11, 25) Славлю тебе, Отче, Господи неба і землі, що ти закрив це перед мудрими й розумними, а відкрив це немовлятам. Так, Отче, бо так тобі подобалося. Мат. (13, 54) І прийшов у свою вітчину і навчав їх в їх божниці так, що дивувалися і казали: Звідки у нього ця мудрість і сили? Чи він не син теслі? Чи мати його не називається Марія, а брати його Яків і Йосиф і Симон і Юда? І сестри його, чи не всі між нами? Відкиж у нього те все? І соблазнялися з нього. А Ісус сказав їм: Не є пророк без чести тільки в своїй вітчині і в своїм домі. І не зділав там многих чудес ізза їх невірства. 1 Кор. (1, 26) Бо пригляньтесь, брати, вашому покликанню, що небагато мудрих по тілу, небагато сильних, небагато знатних, а вибрав Бог глупе світа, щоби завстидати мудрих, і немічних світа вибрав Бог, щоби завстидати сильне, і незнатне світа і погорджене вибрав Бог, і те, чого нема, щоби знищити те, що є, щоби не величалось перед ним ніяке тіло.

LXII. Правило.

Глава 1.

Хто повірив Богови і охрестився, нехай зараз приготується до покуси аж до смерті і від самих найближчих. Бо хто не приготується так, легко захитається, як тільки настане хвиля досвіду.

Мат. (3, 16) І Ісус охрещений вийшов зараз з води; і це отворилися йому небеса і він бачив Духа Божого, що злітав мов голуб і сходив на нього. І це голос з неба промовляє: Це мій син улюблений, в котрім я уподобав собі. Тоді повів Ісуса дух у пустиню, щоб його спокушував диявол. Мат. (10, 16) Це я посилаю вас, як вівці між вовки; будьте отже мудрі.

як змії і прості як голуби. А стережіться людей, бо вони видаватимуть вас судам і в своїх божницях битимуть вас. І поведуть вас до намісників і царів за мене, на свідoctво поганам. *І децо дальше:* І видасть на смерть брат брата і батько сина і повстануть сини на родичів і вбють їх. І будете у ненависти у всіх ізза мого імени; хтож витреває аж до кінця, той буде спасений. Мат. (10, 38) І хто не візьме свого хреста і не піде за мною, не є мене достойний. Йоан (16, 1) Це сказав я вам, щоб ви не соблазнилися. З божниць проженуть вас, але прийде година, що кожний, хто убе вас, думатиме, що службу приносить Богу. І це вам зроблять, бо не пізнали ані Вітця, ані мене і д. Лука (8, 13) А ті, що на камені, це ті, що почувши, з радістю приймають слово, та ці кореня не мають, вони до часу вірять, а в часі покуси відпадають. 2 Кор. (1, 8) Бо не хочемо, щоби ви, брати, не знали про наше горе, що нас стрінуло в Азії, що ми надмірно були обтяжені, понад силу так, що не мали вже надії й жити. Та ми самі в собі мали присуд смерти, щоби ми не надіялися на себе, але на Бога, котрий воскресає з мертвих. 2 Тим. (3, 12) І всі, що хотять жити побожно в Христі Ісусі, будуть переслідувані.

Глава 2.

Ніхто не повинен виставляти себе на покуси перед часом Божого допусту, кожний повинен молитися, щоби в покусі не увійти.

Мат. (6, 9) Ви отже так моліться: Отче наш, що еси на небесах, нехай святиться імя твоє; нехай прийде царство твоє... *а відтак:* і не вводи нас у покусі, але свободи нас від лукавого. Йоан (7, 1) А відтак ходив Ісус по Галилеї, бо не хотів ходити по Юдеї, тому що старалися його Жиди убити. А був близько празник у Юдеїв, кучки. Сказали отже до нього його брати: Вийди звідси і йди в Юдею, щоби й твої ученики бачили твої діла, котрі твориш. Бо ніхто в тайпі нічого не творить, а старається сам бути явним; коли таке твориш, яви сам себе світови. Бо й брати його не вірили в нього. Сказав їм отже Ісус: Мій час ще не прийшов, а ваш час завсіди готовий. Не може світ ненавидіти вас, менеж ненавидить, бо я свідчу про нього, що діла його злі. Ви йдіть на цей празник; я не піду на цей празник, бо мій час ще не сповнився.

Це сказавши, лишився сам в Галилеї. Колиж пішли його брати на празник, тоді і він пішов, не явно, а якби потайки. Лука (22, 46) Встаньте, моліться, щоби ви не попали в покусу.

Глава 3.

Треба на час уступати перед переслідуванням. А коли Бог допустить на кого покусу, в молитві треба упросити сили витривати і сповнення Божої волі.

Мат. (10, 23) Колиж переслідуватимуть вас у цім місці, утікайте в друге. Мат. (12, 14) А фарисеї вийшли і зробили раду на нього, як його погубити. Ісус же, зміркувавши це, відійшов звідти. Йоан (11, 53) Від того отже дня постановили, щоб його убити. А Ісус вже не ходив явно між Юдеями. Лук. (22, 42) І приклонивши колінь, молився, кажучи: Отче, коли хочеш, віддали від мене ту чашу, та не моя воля, а твоя нехай буде. 1 Кор. (10, 13) Вас не напала покуса, хиба людська: Та Бог вірний, що не допустить спокушувати вас більш того, що можете, але разом з покусом пішли й поміч, щоб ви могли витримати.

Глава 4.

Християнин повинен в усіх покусах, які на нього приходять, пам'ятати про вискази богонадхнених книг у цій справі і так охоронити себе від шкоди й поконати противника.

Мат. (4, 1) Тоді повів Ісуса дух у пустиню, щоб його спокушував діявол. І коли він постив сорок днів і сорок ночей, відтак зголоднів. І приступив спокусник і сказав йому: Коли ти Син Божий, скажи, щоб це каміння стало хлібом. А він у відповідь сказав: Написано: Не одним хлібом житиме чоловік, а всяким словом, що виходить з уст Божих і д.

LXIII. Правило.

Глава 1.

Християнин не повинен боятися, ані журитися у нещастю, ані тратити надії на Бога. Навпаки повинен бути мужний, як у присутності Бога, що заряджує усіма його справами й скріплює його проти усіх противників і Духом святим учить його навіть те, що треба противникам відповісти.

Мат. (10, 28) І не бійтеся тих, що тіло убивають, а душі вбити не можуть; бійтеся більш того, хто може душу і тіло погубити в пеклі. Чи не двох воробців продають за шага? І ні один з них не впаде на землю без вашого Вігця. А ваші усі волоски на голові є почислені. Дятого не бійтеся: від многих воробців ви вартніші. Лука (12, 11) А коли приведуть вас до божниць і урядів і властей, не журіться, як або що відповідати або що говорити. Бо Дух святий навчить вас у ту годину, що треба говорити. Марко (4, 37) І знялася велика хуртовина і філі заливали човен так, що човен вже потопав. А він був на задній часті човна і спав на подушці; і будять його і кажуть йому: Учителю, чи тобі байдуже, що ми погибаємо? І він встав і загрозив вітрови і сказав морю: Мовчи, перестань. І втих вітер, настала велика тишина. І сказав їм: Чого ви такі боязливі? Ще не маєте віри? Діян. (5, 17) І повстав первосвященик і всі, що з ним були, що є секта Садукеїв, наповнилися завистю і наложили руки на апостолів і посадили їх в публичну вязницю. Та ангел Господній в ночі відчинив двері вязниці і вивів їх, кажучи: Ідїть і станувши, говоріть в храмі народови всі слова цього життя. І почувши, увійшли рано в храм і навчали. 2 Кор. (1, 8) Бо не хочемо, щоби ви, брати, не знали про наше горе, що нас стрїнуло в Азїї. / *дещо дальше:* Котрий виратував нас від такої смерти і на котрого надїємося, що й дальше ратуватиме.

LXIV. Правило.

Глава 1.

Треба з радістю усе терпіти аж до смерти для Господнього імени і для його заповідей.

Матей (5, 10) Блажені переслідувані за правду, бо їх є царство небесне. Блажені ви, коли вас ганьбитимуть і переслідуватимуть і злословитимуть ізза мене брехливо. Радуйтеся й веселіться, бо ваша нагорода велика на небі. Лука (6, 22) Блажені ви, коли возненавидять вас люде і коли проженуть вас і зганьблять і відкинуть ваше імя як нечесне ізза Сина Чоловічого. Радуйтеся в той день і веселіться, бо це нагорода ваша велика на небі. Діян. (5, 40) І візвавши апостолів та побивши їх, заборонили говорити в імя Ісусове і відпустили їх. Вониж пішли зперед ради, радіючи, що удостоїлися за імя.

Ісуса терпіти зневагу. І кожного дня не переставали в храмі і по домах навчати і проповідати Ісуса Христа. Колос. (1, 23) Котрому я, Павло, став служителем. Я тепер радуюсь у терпіннях за вас і доповняю те в моїм тілі, що недостає терпінням Христа за його тіло, котрим є Церква.

LXV. Правило.

Глава 1.

Навіть у самій смерті треба молитися про річі значні.

Мат. (27, 46) А около девятої години закликав Ісус великим голосом, кажучи: Елі, Елі, лема савахтані; що значить: Боже мій, Боже мій, чого ти мене оставив? Лука (23, 46) І закликавши великим голосом, сказав Ісус: Отче, в руки твої передаю духа мого. І це сказавши, умер. Діян. (7, 59) І камували Стефана, що взивав і говорив: Господи, не постав їм цього за гріх. І коли це сказав, уснув.

LXVI. Правило.

Глава 1.

Не треба покидати тих, що боряться за побожність.

Йоан (16, 31) Відповів їм Ісус: Тепер вірите? Це іде година і вже прийшла, що ви розійшлися, кожний у свою сторону і мене одного оставили. 2 Тимот. (1, 15) Ти знаєш це, що відвернулися від мене всі, що в Азії, між ними Фігель і Гермоген. Нехай Господь дасть милосердя Онисифоровому домови, бо часто мене покріпив і не стидався моїх кайдан, але прийшовиши до Риму, пильно мене шукав і найшов. Нехай дасть йому Господь знайти милосердя у Господа в той день. А скільки він для мене зробив в Єфесі, ти ліпше знаєш. 2 Тим. (4, 16) При моїй першій обороні нікого при мені не було, а всі мене опустили. Нехай їм це не почислиться.

Глава 2.

Треба молитися за тих, що знаходяться в пробі покус.

Лука (22, 31) Симоне, Симоне, це сатана зажадав розсівати вас як пшеницю; та я молився за тебе, щоби не ослабла твоя віра. Діян. (12, 5) І стережено Петра у вязниці. І заношено молитву без перестанку від церкви до Бога за нього.

LXVII. Правило.

Глава 1.

Хто сильно пересвідчений про воскресення мертвих, не може смутитися над уснувшими.

Лука (23, 27) І йшла за ним велика товпа народу і жінок, що плакали й ридали за ним. А Ісус, обернувшись до них, сказав: Доньки Єрусамиські, не плачте наді мною. 1 Солун. (4, 13) А не хочемо, брати, щоби ви не знали про померших, щоби ви не сумували, як інші, що не мають надії. Бо коли віримо, що Христос умер і воскрес, так і Бог тих, що послули в Ісусі, приведе з ним.

LXVIII. Правило.

Глава 1.

Годі ожити по воскресенню того, що відповідає цьому вікови. Але треба знати, що життя будучого віка є ангельське й повне радості.

Лука (20, 34) І сказав їм Ісус: Сини цього віку женяться і віддаються; а ті, що удостояться того віку і воскресення з мертвих, ані женяться, ані віддаються; бо вмерти більш не можуть, бо є ангелам рівні і є синами Божими, будучи синами воскресення. 1 Кор. (15, 35) Та хтось скаже: Як воскреснуть мертві? І в яким тілі прийдуть? Безумний! Те, що ти сієш, не ожие, коли вперед не вмере. А що сієш, не сієш тіло, котре має бути, але голе зерно, приміром, пшениці або яке інше. А Бог дає йому тіло, як хоче. А *дещо дальше*: стих 42. Так і воскресення мертвих. Сіється в тлінности, повстане в нетлінности. Сіється в нечести, повстане в славі. Сіється в немочі, повстане в силі. Сіється тіло тілесне, повстане тіло духовне.

Глава 2.

Не треба ожити, щоби Господній прихід був місцевий і тілесний, але в славі Вітця і по цілому світови несподівано.

Мат. (24, 23) Тоді, коли хто скаже вам: Це тут Христос або там, не вірте. Бо повстануть ложні Христи й ложні пророки і чинитимуть великі знаки і чудеса, щоби звести, як вдасться, й вибраних. Марко (13, 23) Виж глядіть; я наперед сказав вам усе. Та в ті дні, після того горя, сонце померкне

і місяць не дасть свого світла. І звізди з неба спадуть і небесні сили порушаться. І тоді побачать Сина Чоловічого, як ітима на облаках, з великою силою й славою. 1 Сол. (4, 15) Бо це говоримо вам, як слово Господне: Ми живучі, полишені до приходу Господнього, не випередимо тих, що померли, бо сам Господь з приказом і з голосом архангельським і з трубою Божою зійде з неба, а померші в Христі воскреснуть перші.

LXIX. Правило.

Глава 1.

Те, що разом є заборонене, спільний приймає засуд погрози.

Мат. (15, 19) Бо з серця виходять злі думки, убійства, чужоложства, перелюбодійства, крадіжі, ложні свідоцтва, богохульства. От, що сквернить чоловіка. Мат. (25, 41) Ідіть від мене, прокляті, в огонь вічний, приготований дияволу і його ангелам. Бо я був голодний і ви не дали мені їсти; був жадучий і не напоїли мене; подорожній був і не прийняли мене; нагий і не одягли мене; недужий і у вязниці і не відвідали мене. Лука (6, 24) Але горе вам багатим, бо ви отримали вашу потіху; горе вам насиченим тепер, бо будете голодні; горе вам, що тепер смієтеся, бо ридати й плакатимете. Горе, коли добре говоритимуть про вас люде. Лука (21, 34) Уважайтеж на себе, щоби часом не були обтяжені ваші серця обжирством і п'янством і клототами цього життя і щоби не найшов на вас той день несподівано. Рим. (1, 28) А як не уважали відповідним мати пізнання Бога, передав їх Бог ледачому умови, щоби робили те, що не годиться, наповнені всякою несправедливістю, чужоложством, лакімством, злобою і т. д. Рим. (13, 9) Бо: Не чужолож, не убий, не кради, не пожадай і коли є яка інша заповідь і т. д. 1 Кор. (6, 9) Не обманюйте себе. Ані розпусники, ані ідолопоклонники, ані чужоложники, ані м'яккі, ані мужоложники, ані злодії, ані лакомі, ані п'яниці, ані злоріки, ані хижаци царства Божого не доступлять. 1 Кор. (12, 20) Щоби не було спорів, зависти, гніву, сварок, клевети, нарікання, гордості, безладдя (між вами). Гал. (5, 19) А явні є діла тіла, котрими є: чужоложство, нечистота, розпуста, ідолопоклонство, чародійство, ворожнечі, сварні, зависти, гніви,

суперечки, незгоди, ереси, ненависти, убійства, п'янства, гульні й подібне, про котре вам предсказую, як і перше говорив, що ті, котрі таке роблять, не наслідять царства Божого. (там саме ст. 26). Не пожадаймо пустої слави, один одного подражняючи, один одному завидуючи. Єфес. (4, 31) Усяка гіркість і гнів і розярння і крик і хула нехай буде віддалена від вас із усякою злобою. Єфес. (5, 3) А розпуста і всяка нечистота або лакімство нехай ані згадується між вами, як лицює свя- тим, і безстидність або пустомельство або пусті жарти, що є негодяще. Колос. (3, 5) Умертвляйте отже ваші земські члени, розпусту, нечистоту, страсть, злу похить, лакімство, котре є ідо- лопоклонством, за котрі приходить гнів Божий на синів невір- ства. Та тепер відложіть і ви усе: гнів, розярння, злобу, лайку, соромні слова від ваших уст. Не говоріть ложі один на одного. 1 Тимот. (1, 9) Для неправедних і непокірних, без- божних і грішних, розпусних і нечистих, убійників батька й матері, душегубів, блудників, мужеложників, розбійників, лгунів і кривоприсяжників, і коли що іншого здоровій науці противиться, по Євангелію слави блаженного Бога, котре мені повірено. 1 Тимот. (6, 3) Коли хто інакше вчить і не держиться здорових слів нашого Господа Ісуса Христа і науки побожності, є гордим, нічого не знаючи, а хоруючи на спори і словні суперечки, з котрих повстає зависть, сварка, зневаги, злі підозріння, змагання людей зіпсованої душі і позбавлених правди, котрі уважають побожність оруддям зиску. Від таких відступайте. 2 Тимот. (3, 1) В останні дні настануть люті часи. Бо люде будуть самолюбні, грошелюби, чванливі, горді, хули- телі родичам, непокірні, невдячні, безбожні, без любови, непри- мирені, клеветливі, непоздержливі, люті, недобролюбиві, зрад- ники, нахабні, надуті, і люблячі розкоші більш, як Бога, що мають позір побожності, але випираються її сили. І таких оминай. Тит. (3, 3) Бо й ми були колись нерозумні, непокірні, заблукані, служили похотям та ріжним розкошам, жили у злобі й зависти, були мерзкі і ненавиділи один одного.

Глава 2.

Що разом похвалюється, це має спільну обітницю бла- гословення.

Мат. (5, 3) Блажені убогі духом, бо їх є царство небесне.

Блажені плачучі, бо вони будуть потішені. Блажені тихі, бо вони наслідять землю. Блажені голодні, бо вони наситяться. Блажені милосерні, бо вони милосердя доступлять. Блажені чисті серцем, бо вони Бога оглядатимуть. Блажені миротворці, бо синами Божими назвуться. Блажені переслідувані за правду, бо їх є царство небесне. Блажені ви, коли вас ганьбитимуть і переслідуватимуть і злословитимуть ізза мене ложно. Радуйтеся і веселіться, бо ваша нагорода велика на небі; бо так переслідували пророків, що були перед вами. Мат. (25, 34) Прийдіть, благословені мого Вітця, наслідуйте приготоване вам царство від основи світа. Бо я був голодний, а ви дали мені їсти; я був жадучий, а ви напоїли мене; я був подорожній, а ви прийняли мене; нагий, і ви одягли мене; недужий, і відвідали мене; у в'язниці був, і ви прийшли до мене. Рим. (12, 7) Чи хто навчає, в научанню, чи хто напминає, в напминанню, хто роздає, в простоті, хто старшує, в старанности, хто милосердиться, в радости. Любов нехай буде нелицемірна. Ненавидьте зла, горніться до доброго, любіть один одного братньою любовю, випереджуйте один одного пошаною. В ревности не будьте ліниві, духом горіть, Господу служіть, радійте надією, у горю будьте терпеливі, перебувайте в молитві, в потребах святих співділяйте, зберігайте гостинність. Благословіть тих, що вас переслідують, благословіть, а не кленіть. Радуйтеся з тими, що радуються, а плачте з тими, що плачуть. Будьте одної думки між собою, не мудруйте високо, а наслідуйте покірних. Не будьте зарозумілі на себе. Ніколи злом за зле не платіть, дбайте про чесне перед усіми людьми. Коли можна, оскільки від вас залежить, майте мир з усіми людьми. Не мстіться за себе, улюблені, а дайте місце гнівови. Бо написано: Моя пімста, я віддам, говорить Господь. Але коли голодує твій ворог, накорми його; коли спрагнений, напій його... Не дай побідитися злomu, а побіджай зло добром. 2 Кор. (6, 3) Нікому ні в чім не даємо соблазни, щоби наша служба була без догани, але у всім представляємо себе якo слуги Божі, у великій терпеливості, у горю, в бідах, прикростях, в биттю, у в'язницях, у ворохобнях, в трудах, в сторожнях, в постах, в чистоті, в знанню, в довготерпеливості, в добротивості, у святім Дусі, в нелицемірній любові, в слові правди, в силі Божій, з оружжям праведности, у правій і лівій руці,

славою і безчестям, ославленням і хвалою, яко зводителі, а правдиві, яко незнані, а знані, яко вмираючі, а оце живі, яко карані, а не повбивані, яко сумні, але завсіди веселі, яко убогі, а многих збогачуючі, яко нічого не маючі, а все посідаючі. 2 Кор. (13, 11) Наконєць, брати, радуйтеся, звершуйтеся, заохочуйтеся, будьте одної думки, мирно живіть. Гал. (5, 22) А плодом Духа є: любов, радість, мир, терпеливість, добротливість, доброта, віра, смирність, поздержність і чистота. Єфес. (4, 1) Прошу вас отже я, вязень у Господі, щоби ви ходили достойно покликанню, котрим вас покликано, з усякою покорою і лагідністю, з терпеливістю, терплячи один одного в любові, стараючися зберечи єдність духа у звязи мира. Одно тіло й один дух, як ви й покликані до одної надії вашого покликання. (стих 32) Будьте одні одним добрими, милосерними, прощаючи один одному, як і Бог у Христі вам простив. Будьте отже наслідувачами Божими, як улюблені діти, і ходіть у любові, як і Христос вас полюбив і віддав себе за нас на приношення і жертву, Богу на солодкі пахощі. Филип. (2, 1) Коли отже є яке потішення в Христі, коли є яка відрада любови, коли є яка спільність духа, коли є яке середечне милосердя, то звершіть мою радість, щоби ви однаково думали, одну маючи любов, однодушні, згідливі, нічого не ділаючи із сварливости або з пустої слави. (там саме 4, 8) Наконєць, брати, що тільки правдиве, що тільки чисте, що тільки справедливе, що тільки святе, що тільки любе, що тільки доброславне, чи яка чеснота, чи яка похвала, це розважайте. Чого ви й навчились і прийняли і чули і бачили в мені, це робіть. Колос. (3, 1) Коли ви отже воскресли з Христом, шукайте того, що в горі, де Христос сидить по правиці Бога. Про вишне думайте, не про земне. Бо ви умерли і ваше життя погребане з Христом у Бозі. (там саме ст. 12) Одягнітья отже яко вибрані Божі, святі й улюблені, в щире милосердя, добротливість, покору, смирність, терпеливість. 1 Сол. (5, 14) Карайте неспокійних, потішайте малодушних, піддержуйте немічних, будьте терпеливими для всіх. Глядіть, щоби хто не віддавав кому злом за зло, але завсіди старайтесь про те, що добре, і один для одного і для всіх. Завсіди веселітья, без перестанку молітья, за все дякуйте. Бо така воля Божа в Христі Ісусі що до вас. Духа не гасіть, пророцтв не легковажте, всегож

досвідчайте, доброго держіться, здержуйтеся від усякого роду лукавства. Тит. (2, 2) Щоби старші люде були тверезі, чесні, розважні, здорові у вірі, в любові, в терпеливості. Старші жінки так саме, в поведенню святі, не осудливі, не віддані п'янству, добре навчаючі, щоби навчали молоді жінки любити своїх мужів, любити свої діти, бути скромними, чистими, господарними, добротливими, своїм мужам покірними, щоби слово Боже не зневажалось. (там саме 3, 1) Напоминай їх, щоби корилися начальству і власти, слухали приказів, до всякого доброго діла були готові, нікого не зневажали, не були сварливі, але уступчиві, виявляючи особлившу лагідність до всіх людей. Євр. (13, 1) Братня любов нехай перебуває. А не забувайте на гостинність, бо через те деякі, не знаючи, угостили ангелів. Памятайте на вязнів, начеби ви були з ними увязнені, і на переслідуваних, неначеби ви й самі були в тілі. Чесне супружжя у всіх і ложе непорочне. Бо розпусників і чужоложників судитиме Бог. Поведення нехай буде без захланности, вдоволені тим, що маєте.

LXX. Правило.

Глава 1.

Ті, яким повірена проповідь Євангелія, повинні з молитвою і мольбами поставляти чи то діяконів, чи пресвитерів, ненаганних і випробованих що до попередного життя.

Мат. (9, 37) Тоді каже своїм ученикам: Жниво вправді велике, та робітників мало. Молить отже Господа жнива, щоби вислав робітників на своє жниво. Лука (6, 13) А як став день, покликав своїх учеників і вибрав з них дванадцятьох, котрих і назвав апостолами, Симона, котрого назвав Петром, і Андрея, його брата, Якова й Йоана, Филипа і Вартоломея, Матея і Тому, Якова Алфеевого і Симона, котрого називають Ревнителем, і Юду Якового і Юду Іскаріота, що й став зрадником. Лука (10, 1) Опісля назначив Господь і інших сімдесят і післяв їх по двох перед собою, в кожне місто і місцевість, куди мав сам удатися. І сказав до них: Жниво вправді велике, та робітників мало; просить отже пана жнива, щоби вислав робітників на своє жниво. Діян. (1, 1) Перше оповідання написав я, о Теофіле, про все, що почав Ісус ділати і навчати, аж до дня, коли вознісся, наставляючи вибраних святим Духом апо-

столів. (там саме, ст. 23) І поставили двох, Йосифа називаного Варсавою, що звався Юстом, і Матія. І після молитви сказали: Ти, Господи, що знаєш серця всіх, покажи, котрого із цих двох вибрав ти одного, щоби прийняв місце цього служення й апостольства, від котрого відпав Юда, щоби відійти в своє місце. І дали їм жереби і впав жереб на Матія, причислено його до одинадцяти апостолів. 1 Тимот. (3, 1) Коли хто бажає єпископства, доброго діла бажає. Повинен отже єпископ бути бездоганний, одної жінки муж, тверезий, мудрий, стидливий, гостинний, до навчання спосібний. Не п'яниця, не забіяка, але смирний, не сварливий, не захланний, своїм домом добре управляючий, що держить свої діти в послуші з усякою повагою. Колиж хто не уміє правити своїм домом, як буде міг дбати про церкву Божу? Не новохрещений, щоби розгордівши, не впав в суд діавола. А мусить він також мати добре свідоцтво від тих, що поза церквою, щоби не впав у поругу та у сіль діавола. Діякони нехай будуть так саме чесні, не двоязычні, не вживаючі багато вина, не шукаючі поганого зиску, маючи тайну віри в чистій совісті. А цих також треба перш досвідчати і так нехай служать, коли вони бездоганні. Тита (1, 5) Дятого оставив я тебе в Креті, щоби ти устроїв те, що не упорядковане і настановив по містах пресвітерів, як і я тебе назначив, коли хто без догани, муж одної жінки, має віруючі діти, не обжаловані про розпусту, ані непослушні. Бо єпископ, яко Божий управитель, повинен бути без догани, не гордий, не гнівливий, не п'яниця, не забіяка, не захланний на брудний зиск, але гостинний, добротливий, тверезий, справедливий, святий, поздержливий, щоби держався вірного слова науки, щоби міг напаминати здоровою наукою і переконати противних.

Глава 2.

Не треба бути легким у рукоположеннях, ані приступати до них нерозважно; бо не без небезпеки те, що не випробоване. А коли проти кого є який закид, треба його виявити, щоб не статись співвинним гріха і щоб інші не згіршилися, але радніше навчилися боязні.

1 Тимотея (5, 22) Рук на нікого не вкладай скоро, ані будь учасником чужих гріхів. (а ст. 19) Проти священника не

приймай жалоби, хиба при двох або трьох свідках. Тих, що грішать, картай перед усіма, щоб і інші мали страх.

Глава 3.

Той, що вибраний, не повинен сам від себе приступати до проповіді, але чекати пори Божої волі й зачинати проповідь, коли буде йому це поручене, а проповідати тим, до яких є посланий.

Мат. (10, 5) Цих дванадцятьох післав Ісус і заповідав їм, кажучи: На дорогу поган не ходіть і в міста Самарянські не заходьте. А йдіть радніше до овець, що загинули з дому Ізраїлевого. Мат. (15, 22) І це жінка Хананейська вийшла з тих сторін і кликала, кажучи: Помилуй мене, Господи, сину Давидів, моя донька тяжко біснується. А він не відповів їй ні слова. І приступили його ученики та благали його, кажучи: Відпусти її, бо кричить за нами. Він же у відповідь сказав: Мене післано тільки до погібших овець дому Ізраїля. Йоан (8, 42) Бо я від Бога вийшов і прийшов; бо не від себе я прийшов, а він мене післав. Діян. (11, 19) Тіж, що розсіялися від переслідування, що було за Стефана, перейшли аж до Фенікії і Кипру і Антіохії, нікому не проповідаючи слова, хиба самим Жидам. Рим. (1, 1) Павло, слуга Ісуса Христа, покликаний апостол, вибраний на благовість Бога. Рим. (10, 14) А як можуть почути без проповідаючого? А як можуть проповідати, коли не будуть післані? 1 Тимот. (1, 1) Павло, апостол Ісуса Христа по приказу Бога, нашого Спаси, і Христа Ісуса, нашої надії.

Глава 4.

Той, що покликаний до проповіді Євангелія, повинен зараз слухати, а не відкладати.

Лука (9, 30) І сказав другому: Ходи за мною. А він сказав: Господи, позволь мені піти перш поховати мого батька. І сказав йому: Зістав мертвим ховати своїх мерців, а ти йди і проповідай царство Боже. Галат. (1, 15) Колиж подобалося Богови, що вибрав мене з лона моєї матери і покликав своєю ласкою объявити мені свого Сина, щоб я проповідав його між поганями, то зараз не звернувся я до тіла й крові, ані не пішов в Єрусалим до тих, що були апостолами переді мною, а удався до Арабії і вернув знов у Дамаск.

Глава 5.

Не годиться голосити науки чужої Євангелію.

Йоан (10, 1) Істинно, істинно говорю вам, хто не входить дверми в овечу кошару, а вступає кудиінде, той злодій і розбійник. А хто входить дверми, є пастирем овець; *а дещо дальше: Я є дверми овець. Усі, що прийшли (переді мною), це злодії і розбійники, і не послушали їх віщі. Гал. (1, 8) Та колиби ми або ангел з неба проповідав вам більш того, що ми вам проповідали, нехай буде виклятий. Як ми перше сказали, і тепер знов говорю: Колиби хто вам проповідав більш того, що ви прийняли, нехай буде виклятий. 1 Тимотея (6, 3) Коли хто інакше вчить і не держиться здорових слів нашого Господа Ісуса Христа і науки побожности, є гордим, нічого не знаючи.*

Глава 6.

Треба вчити тих, що повірили, усього, що Господь приказав в Євангелію і через апостолів, і усього, що з того випливає.

Мат. (28, 19) Ідть отже, навчайте всі народи, хрестячи їх в імя Отця й Сина і святого Духа, навчаючи їх заховувати усе, що я заповідав вам. Діян. (16, 4) Колиж переходили міста, передавали їм хоронити правила, установлені апостолами й старшими, що були в Єрусалимі. 1 Тимот. (6, 2) Цього навчай і це поручай. Тит. (2, 1) Тиж говори, що відповідає здоровій науці.

Глава 7.

Коли той, кому повірена проповідь Господньої науки, замовчить щось конечне для приподобання Богови, стається винний крови тих, що в небезпеці, чи то зділали щось заборонене або залишили щось приказане.

Лука (11, 52) Горе вам законникам, бо ви взяли ключ розуміння, самі не дійшли і тим, що входили, заборонили. Діян. (18, 5) А коли прийшли з Македонії Сила і Тимотей, наставав Павло словом, засвідчуючи Жидам, що Ісус є Христом. Колиж вони противилися і хулили, струснувши свою одержу, сказав до них: Кров ваша на голову вашу; я чистий; від тепер піду до поган. Діян. (20, 26) Длятого свідчуся вам нинішнього дня,

що я чистий від крові вашої. Бо я не відтягався, щоби вам не обявляти всяку раду Божу.

Глава 8.

Навіть у річах, що не є у святім Письмі приказані, треба кожного заохочувати до ліпшого.

Мат. (19, 12) Бо є скопці, що з матерньої утроби так народилися; і є скопці, що скопилися від людей; і є скопці, що скопили самі себе для царства небесного. Хто може поняти, нехай понимає. 1 Кор. (7, 25) А про діви не маю приказу від Господа, а даю раду, яко той, що доступив милосердя у Господа, щоби бути вірним. Уважаю отже це пожаданим для теперішньої потреби, що добре є чоловікови так бути. Зв'язаний є із жінкою? Не шукай розводу. Розведений є із жінкою, не шукай жінки і т. д.

Глава 9.

Нікому не годиться на інших накладати обовязки, яких сам не сповняє.

Лука (11, 46) І вам законникам горе, бо накладаете на людей тягарі невиносимі, а самі одним вашим пальцем не дотикаєтеся тягарів.

Глава 10.

Настоятель слова повинен для інших бути прикладом усякого доброго діла.

Мат. (11, 28) Прийдіть до мене всі, томлені і обтяжені, а я успокою вас. Возьміть моє ярмо на себе і навчіться від мене, бо я лагідний і покірного серця. Йоан (13, 12) Колиж умив їх ноги і взяв сью одєжу і знов усів, сказав їм: Знаєте, що я зробив вам? Ви звете мене Учителем і Господом, і добре говорите, бо я є. Коли отже я умив ваші ноги, Господь і Учитель, і ви повинні один одному умивати ноги. Бо я дав вам примір, щоби і ви робили, як я зробив вам. Діян. (20, 35) Я усе показав вам, що так працюючи, треба підіймати немічних. 1 Кор. (11, 1) Наслідуйте мене, як і я Христа.

Глава 11.

Ніхто нехай не буде гордий із свого молодого віку, а будь взірцем для вірних у слові, в життю і дальше. Настоятель науки не повинен бути безпечний для своїх добрих діл, а по-

винен знати, що першим і властивим ділом порученої йому служби є робити ліпшими повірених йому.

Мат. (5, 13) Ви є сіль землі; колиж сіль звітріє, чим осолиться? На ніщо більш не придається, тільки щоби висипати геть, на потопання людям. Йоан (6, 37) Усе, що дає мені Отець, до мене прийде, а того, хто приходить до мене, не вижену геть; бо я зійшов з неба, не щоби чинити мою волю, а волю того, що мене післав. Цеж воля Вітця, що післав мене, щоби кожний, хто бачить Сина і вірить в нього, мав життя вічне. 1 Сол. (2, 19) Бо яка наша надія або радість або вінець похвали? Чи не ви перед Господом нашим Ісусом Христом при його приході? Бо ви наша слава й радість.

Глава 12.

Настоятель науки повинен обходити села й міста усі, що йому повірені.

Мат. (4, 23) І переходив Ісус усю Галилею, навчав в їх божницях, проповідав Євангеліє царства і уздоровляв усяку недугу і всяку неміч в народі. Лука (8, 1) І він ходив по містах і селах, проповідаючи та благовістячи царство Боже, і дванадцять з ним.

Глава 13.

Треба призивати всіх до послуху для Євангелія і науку голосити з усією смілістю та свідчити правді, хоч деякі перешкоджувалиб і переслідували якимибудь способами аж до смерти.

Мат. (10, 27) Те, що говорю вам в темноті, кажіть при світлі; а що чуєте на ухо, проповідуйте на дахах. І не бійтеся тих, що тіло убивають, а душі вбити не можуть. Мат. (22, 8) Весілля вправді готове, та запрошені не були достойні. Ідіть отже на роздорожжа і кого тільки знайдете, кличте на весілля. Йоан (18, 20) Відповів йому Ісус: Я говорив явно світови; я завсіди вчив у божниці і в храмі, де сходяться всі Юдеї, і потайки не говорив нічого. Діян. (5, 27) І коли їх привели, поставили перед радою. І спитав їх первосвященик, кажучи: Чи не заказали ми вам заказом, щоби ви в те ім'я не навчали? І це наповнили ви Єрусалим вашою наукою і хочете на нас навести кров того чоловіка. А Петро і апостоли сказали у відповідь: Треба більш слухати Бога, як людей. Діян. (20, 23)

Тільки що Дух святий свідчить мені по усіх містах, кажучи, що кайдани і горе ждуть мене, та я на ніщо не зважаю. І не ціню свого життя вище від себе, щоби тільки скінчити свою дорогу з радістю і службу, котру прийняв від Господа Ісуса, щоби засвідчувати Євангеліє ласки Божої. 1 Сол. (2, 1) Бо самі знаєте, брати, що наш вхід до вас не був даремний, але передше пострадавши і зазнавши зневаги, як знаєте, в Филипах, відважилися ми в нашім Бозі голосити вам Євангеліє Боже з великою боротьбою.

Глава 14.

Треба молитися про поступ тих, що повірили і за те Богу дякувати.

Йоан (17, 20) Не про цих же тільки молю, але й про тих, що для їх слова увірять у мене; щоби усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоби й вони одно були в нас. *і знова...* Отче, котрих дав ти мені, хочу, щоби, де я, і вони були зі мною. Лука (10, 21) В ту годину зрадів духом Ісус і сказав: Славлю тебе, Отче, Господи неба й землі, що ти втаїв це від мудрих і розумних, а відкрив немовлятам. Так, Отче, бо так тобі подобалося. Рим. (1, 8) Наперед дякую мому Богови через Ісуса Христа за усіх вас, що ваша віра голоситесь по цілому світі. Бо свідком мені Бог, котрому служу моїм духом у благовіщенню його Сина, що без перестанку поминаю вас завсіди в моїх молитвах. Филип. (1, 8) Бо свідком мені Бог, як я люблю вас усіх любовю Христа Ісуса. І про це молюся, щоби ваша любов більш і більш зростала у пізнанню і в усякім досвіді, щоби ви оцінювали, що ліпше, щоби були чисті і без образи в день Христа, повні плодів справедливости, що через Ісуса Христа, на славу й хвалу Богу.

Глава 15.

Добрі діла, зділані за Божою благодаттю, можна й іншим виявляти.

Лука (9, 10) А апостоли, вернувши, оповідали йому, що вчинили. Діян. (14, 27) Колиж прийшли і зібрали церков, оповіли, що зробив Бог через них. Єфес. (6, 21) А щоби і ви знали, що зі мною діється, що я роблю, усе скаже вам Тихік, дорогий брат і вірний слуга у Господі, котрого я післав саме на те, щоби ви знали, що з нами діється.

Глава 16.

Треба дбати не тільки про присутніх, але і про неприсутніх і все ділати, що вимагає потреба будовання.

Йоан (10, 16) І інші вівці маю, що не є із цієї кошари, і ті маю привести, і мого голосу слухатимуть, і буде одно стадо і один пастир. 1 Сол. (3, 1) Дятого не в силі довше видержати, постановили ми остати самі в Атенах, а післали Тимотея, нашого брата й слугу Божого у Євангелію Христовім, щоби вас утвердив і загрів у вашій вірі.

Глава 17.

Треба слухати тих, що нас запрошують до добродійства.

Мат. (9, 19) Коли він так з ними розмовляв, це один князь приступив і поклонився йому, кажучи: Моя донька щойно вмерла; та прийди положи на неї свою руку, а житиме. І вставши, Ісус пішов за ними. Діян. (9, 38) А що Лідда була близько Йопії, ученики, почувши, що є в ній Петро, післали до нього двох мужів з просьбою: Не отягайся прийти до нас. І встав Петро і пішов з ними.

Глава 18.

Треба тих, що прийняли слово правди, утверджати, відвиджуючи їх.

Діян. (15, 36) А після кількох днів сказав до Варнави Павло: Вернім і відвідаймо братів у кожному місті, в котрих ми голосили слово Господне, як вони маються. 1 Сол. (2, 17) А ми, брати, розлучені з вами на час-годину лицем, не серцем ще більш старалися великим бажанням побачити ваше лице. Тому ми хотіли прийти до вас, я Павло, і раз і другий, та перешкодив нам сатана. А децо дальше: Дятого не в силі довше видержати, постановили ми остати самі в Атенах, а післати Тимотея, нашого брата і слугу Божого у Євангелію Христовім, щоби вас утвердив і загрів у вашій вірі, щоби ніхто не захитався у цім горю. Бо самі знаєте, що ми на це поставлені.

Глава 19.

Знаменем того, що любить Господа, є з великою любовю і з усякою старанністю в усім дбати про тих, яких учить, хочби прийшлося витревати аж до смерти в проповіданню прилюднім і приватнім.

Йоан (10, 11) Пастир добрий кладе свою душу за свої вівці. Йоан (21, 15) Колиж пообідали, сказав Ісус Симонови Петрови: Симоне Йоанів, любиш мене більш, чим ті? Сказав йому: Так, Господи, ти знаєш, що люблю тебе. Сказав йому: Паси ягнята мої. Сказав йому знов удруге: Симоне Йоанів, чи любиш мене? Сказав йому: Так, Господи, ти знаєш, що люблю тебе. Сказав йому: Паси вівці мої. Сказав йому втретє: Симоне Йоанів, чи любиш мене? Засумував Петро, що сказав йому втретє: Чи любиш мене? І сказав йому: Господи, ти усе знаєш; ти знаєш, що люблю тебе. Сказав йому Ісус: Паси вівці мої. Діян. (20, 7) Першогож тижня, коли ми зійшлися ломати хліб, Павло розмовляв з ними, маючи виїхати на другий день, і продовжив слово аж до півночі. *А дещо дальше:* І як вийшов на гору і переломив хліб і спожив і доволі проповідав аж до свитання, тоді пішов. (стих 20) Як я не ухилився від нічого корисного, щоби вам не проповідати і не навчати вас, прилюдно і по домах, засвідчаючи Жидам і Грекам покаяння перед Богом і віру в Господа нашого Ісуса Христа. (стих 31) Дятого сторожіть, памятаючи, що я через три роки в ночі і в день не переставав із слізми напаминати кожного поодинокю. 1 Сол. (2, 9) Бо ви памятаєте, брати, наш труд і працю, ніч і день працюючи, щоби кого з вас не обтяжувати, проповідали ми вам Євангеліє Боже.

Глава 20.

Настоятель науки повинен бути милосерний і лагідний передусім для тих, яких душі эле настроєні.

Мат. (9, 11) А фарисеї, побачивши, говорили його ученикам: Чому ваш Учитель їсть з митарями й грішниками? Він же почувши сказав: Не греба здоровим лікаря, а недужим. Підіть і навчітьсь, що є: Милости хочу, а не жертви. Бо я не прийшов призивати праведників, а грішників до покаяння. (там саме, стих 36) І коли глянув на товпи, умилосердився над ними, що були утомлені і опущені як вівці, що не мають пастиря.

Глава 21.

Треба мати спочуття і дбати про тих, що кому повірені, також і в потребах тіла.

Мат. (15, 32) Жаль мені людей, бо вже три дні перебу-

вають зі мною і не мають що їсти, а відпустити їх голодними не хочу, щоби часом не ослабли в дорозі. Марко (1, 40) І приходить до нього прокажений з просьбою, паде на коліна й каже йому: Коли хочеш, можеш мене очистити. А Ісус зми-сердився над ним, простяг свою руку і дотикаючи його, сказав йому: Хочу, очистися. Діян. (6, 1) У тіж дні, коли зросло число учеників, повстало нарікання Греків проти Жидів, що у щоденному служенню занедбано їх вдовиці. І скликали громаду учеників і сказали: Не годиться, щоби ми полишили слово Боже і usługували при столах. Усмотріть отже, брати, сімох мужів і вас доброго свідoctва, повних Духа й мудрости, котрих поставимо над цим ділом.

Глава 22.

Настоятель науки не повинен займатися дрібними справами, залишаючи старання про більші.

Діян. (6, 2) І дванадцять скликали громаду учеників і сказали: Не годиться, щоби ми полишили слово Боже і usługували при столах... а дальше: А ми молитви й служення слова пильнуватимемо.

Глава 23.

Не годиться слова науки уживати ані для своєї слави, ані для попису, ані для користи, схлібляючи слухачам, дивлячись на свою приємність; але треба бути таким, щоб говорити перед Богом на Його славу.

Мат. (23, 5) А всі свої діла роблять, щоби їх бачили люде; бо роширюють свої хранильніці і побільшують краї. І люблять перші місця на бенкетах, перші сидження в божницях і поздоровлення на торговиці і щоби їх звали люде: Равві, Виж не називайтеся Равві, бо один є ваш учитель, а усі брати. І Вітця не звіть собі на землі, бо один є ваш Отець небесний. Ані не звіться наставниками, бо один є ваш наставник, Христос. Йоан (7, 16) Моя наука не моя, а того, що мене післав. Коли хто схоче чинити його волю, зрозуміє його науку, чи вона від Бога, чи сам від себе говорю. Хто говорить від себе, своєї слави шукає, а хто шукає слави того, що його післав, цей є правдивий і нема в нім несправедливости. 2 Кор. (2, 17) Бо ми не такі, як многі, що торгують словом Божим, але по щирости, але як від Бога, перед Богом у Христі гово-

римо. 1 Сол. (2, 3) Бо наше погішення не із злоби, ані з нечистоти, ані з підступів, але як нас удостоїв Бог повірити нам Євангеліє, так проповідуємо, не щоби подобатися людям, але Богу, що досвідчає наші серця. Бо ніколи не було в нас облесного слова, як знаєте, ані думки збагатитися, Бог свідком, ані не шукали ми у людей слави, ані у вас, ані у інших, хоч ми могли бути для вас тягарем, як апостоли Христа.

Глава 24.

Настоятель науки не повинен зловживати своєї влади на картання підчинених, ані виноситися над ними, а навпаки повинен радніше уживати своєї гідности як нагоди покори супроти них.

Мат. (24, 45) Хто отже є вірний слуга і мудрий, котрого поставив його пан над своєю челяддю, щоби давав харч на час? Блажений той слуга, котрого пан його, прийшовши, застане, що він так і робить. Істинно кажу вам, що над усім своїм майном поставить його. А коли той злий слуга скаже у своїм серці: Відтягається мій пан з приходом, і зачне бити своїх товаришів і їсти й пити з п'янцями, прийде пан того слуги в день, у який не сподіється і в годину, якої не знає, і розітне його і часть його з лицемірами покладе; там буде плач і скрегіт зубів. Йоан (13, 13) Ви звете мене Учителем і Господом, і добре говорите, бо я є. Коли отже я умив ваші ноги, Господь і Учитель, і ви повинні один одному умивати ноги. Лука (22, 34) А повстав і спір між ними, хто з них здається бути більшим. І Ісус сказав їм: Царі народів панують над ними, а ті, що мають над ними власть, добродіями називаються. Ви ж не так: але хто більший між вами, нехай буде як менший, а хто перший, як слуга. Бо хто більший, чи хто сидить при столі, чи хто служить? Чи не той, хто сидить? А я між вами є як той, що служить. Діян. (20, 17) З Мілетуж післав у Ефес і покликав пресвитерів церкви. А коли до нього прибули, сказав їм: Ви знаєте, від першого дня, коли я увійшов в Азію, як я через цілий час з вами перебував, служачи Господеви із усякою покорою із слізми й покусами, котрі приходили на мене із жидівських засідок. 2 Кор. (11, 19) Бо радо терпите безумних, будучи розумними. Бо терпите, коли вас хто поневолює, коли хто обідає, коли хто обдирає, коли

хто величається, коли хто бе вас по лиці. На сором говорю, так начеби ми знемоглись у тій справі.

Глава 25.

Не годиться проповідати Євангеліє для спорів або зависти або суперництва.

Мат. (12, 18) Це мое дитя, котрого я вибрав, мій улюблений, котрого вподобала моя душа. Положу духа мого на нього і сповістить поганам суд; не буде сперечатися, не буде кричати, і ніхто не почує на улицах його голосу. (Ісаія 42, 1) Филип. (1, 15) Деякі вправді також із зависти й перекору, а інші з доброї волі проповідують Христа. Одні з любови, знаючи, що я поставлений для оборони Євангелія, а інші з перекору проповідують Христа, не щиро, думаючи збільшити тягар моїх оков.

Глава 26.

Не треба уживати в проповіді Євангелія людських прикмет і вищости.

Мат. (11, 25) Славлю тебе, Отче, Господи неба і землі, що ти закрити це перед мудрими й розумними, а відкрив це немовлятам. 1 Кор. (1, 17) Бо Христос не післав мене хрестити, а проповідати Євангеліє, не о мудрости слова, щоби не став порожній хрест Христовий. 1 Кор. (2, 1) Я прибувши до вас, брати, прийшов не з величністю слова або мудрости, звіщаючи вам свідоцтво Бога. Бо я постановив собі між вами нічого не знати, тільки Ісуса Христа і то розпятого. І я був у вас в немочі й страхі і у великій тревозі, а мое слово і моя проповідь не в переконуючих словах людської мудрости, а в явленню духа й сили, щоби ваша віра не була в людській мудрости, а в силі Божій.

Глава 27.

Не треба думати, що зможемо осягнути успіх проповіді самим нашим старанням, але в усім надіятися на Бога.

2 Кор. (3, 4) А маємо довіря до Бога через Христа. Не для того, щоби ми були спосібні подумати що від себе мов від себе, а наша спосібність від Бога, котрий і зробив нас спосібними слугами нового завіта. 2 Кор. (4, 7) А маємо той скарб у глиняних посудах, щоб надмір сили приписувано Богу, а не нам.

Глава 28.

Той, кому поручена проповідь Євангелія, не повинен мати нічого над те, що служить конечній його потребі.

Мат. (10, 9) Не беріть ані золота, ані срібла, ні гроша у ваші пояси, ні торби на дорогу, ні двох одеж, ні обуви, ні палиці, бо заслугує робітник на свій прожиток. Лука (9, 3) Нічого не беріть на дорогу, ні палиці, ні торби, ні хліба, ні гроша, ні по дві одежині не майте. Діян. (20, 33) Срібла й золота або одежі від нікого я не жадав, самі знаєте. 2 Тим. (2, 4) Ніхто, що вибирається на війну, не омотується життєвими клопотами, щоби подобатися тому, хто його прийняв у військо.

Глава 29.

Не треба віддаватися журбі про справи дчасні для тих, що пристрасно ними заняті.

Лука (12, 13) Сказав йому хтось з народу: Учителю! скажи мому братови, щоби поділився зі мною спадщиною. А він сказав йому: Чоловіче, хто поставив мене суддею або ділителем над вами? 2 Тимот. (2, 4) Ніхто, що вибирається на війну, не омотується життєвими клопотами... і дальше.

Глава 30.

Ті, що занедбують сміло проповідати Божу волю, щоби приподобатися слухачам, віддаються на службу тим, яким хочуть подобатися і відпадають від Божої служби.

Йоан (5, 44) Як ви можете вірити, котрі славу один від одного приймаєте, а слави, що від одного Бога, не шукаєте. Галат. (1, 10) Колиб я ще людям хотів подобатися, не бувби слугою Христовим.

Глава 31.

Хто вчить, повинен мати метою довести усіх в мужа звершенна, в міру зросту повноти Христової, одначе кожного у власному стані.

Мат. (5, 48) Будьте отже звершеними, як і ваш Отець небесний є звершений. Йоан (17, 20) Не про цих же тільки молю, але й про тих, що задля їх слова увірять в мене; щоби усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоби і вони одно були в нас. Єфес. (4, 11) І той настановив одних апостолами, а других пророками, інших же євангелистами, а інших

пастирями й учителями, на звершення святих, на діло служення, на збудовання тіла Христового, аж дійдемо усі до єдності віри і пізнання Сина Божого, до звершеного мужа до міри віку Христової повноти.

Глава 32.

Треба з терпеливістю й лагідністю нагадувати противників, очікуючи їх покаєння так, щоби сповнити міру дбайливості про них.

Матей (12, 19) Не буде сперечатися, не буде кричати, і ніхто не почує на улицах його голосу, тростини надломленої не переломить і димлячого льну не загасить, доки не доведе суду до перемоги (Іс. 42, 3). 2 Тимот. (2, 24) А слугі Господньому не годиться сваритись, але бути лагідним супроти всіх, спосібним до навчання, терпеливим, лагідно картаючим тих, що противляться правді, чи не дасть їм Бог покаєння до пізнання правди, і вимотаються з сіті диявола.

Глава 33.

Треба уступати тим, що із страху й побожності випрошуються перед прибуттям провідника і не наставляти уперто.

Лук. (8, 37) І просило його ціле населення Гергесенської країни, щоби відійшов від них, бо обняв їх великий страх. А він вступивши в човен, вернувся.

Глава 34.

Треба відступати й від тих, що з нерозуму не приймають проповіді Євангелія, не приймаючи від них ніяких дарів навіть на конечні потреби тіла.

Мат. (10, 14) А хто не прийме вас, ані послушає ваших слів, виходячи з дому або міста, обтрусить порошок з ваших ніг. Лука (10, 10) А в котре місто увійдете і не приймуть вас, вийдіть на його улиці й кажіть: І порошок, що прилип до нас з вашого міста, обтрусимо на вас, однак це знайте, що приблизилося царство Боже до вас. Діян. (18, 5) А коли прийшли з Македонії Сила й Тимотей, наставляв Павло словом, засвідчуючи Жидам, що Ісус є Христом. Колиж вони противилися й хулили, струснувши свою одіж, сказав до них: Кров ваша на голову вашу; я чистий, від тепер піду до поган.

Глава 35.

Треба відступати від непослушних, вичерпавши супроти них усі способи дбайливості.

Мат. (23, 37) Єрусалиме, Єрусалиме, що вбиваєш пророків і каменуєш тих, що послані до тебе, скільки разів хотів я зібрати твої діти, як збирає птиця свої писклята під крила, а ви не хотіли, це оставляється вам ваш дім пустий. Діян. (13, 46) Вам треба було перш проповідати слово Боже, але що ви відкидаєте його і уважаєте себе недостойними вічного життя, це звертаємося до поган, бо так нам приказав Господь (Іс. 49, 6): Я поставив тебе яко світло поганам, щоб ти був на спасення аж до краю землі. Тит. (3, 10) Єретика чоловіка по першій і другій напійненню уникай, знаючи, що такий є розпутний і грішить, бо є осуджений власним судом.

Глава 36.

Супроти всіх і в кожній справі треба заховувати строго Господні вискази і нічого не робити сторонничо.

1 Тимот. (5, 21) Заклинаю тебе перед Богом і Христом Ісусом і вибраними ангелами, щоби ти це заховував без упередження, не роблячи нічого сторонничо.

Глава 37.

Настоятель науки повинен усе робити й говорити з тою ціллю, щоби приподобатися Богу; бо й треба, щоби самі йому повірені це посвідчили й потвердили.

Діян. (20, 18) Ви знаєте від першого дня, коли я увійшов в Азію, як я через цілий час з вами пробував, служачи Господеві з усякою покорюю і слізми і спокусами — і децю дальше стих 33: Срібла й золота або одежі від нікого я не жадав. Самі знаєте, що моїм потребам і тих, що зі мною, служили ці руки. 1 Сол. (2, 10) Ви свідки й Бог, як побожно і праведно і бездоганно поводитися ми з вами віруючими, як самі знаєте.

LXXI. Правило.

Глава 1.

Що сказане разом про єпископів і пресвитерів.

1 Тимот. (3, 1) Коли хто бажає єпископства, доброго

діла бажає. Але єпископ повинен бути бездоганний — *і дальше, там саме 5, 1: Старшого не картай, але проси як батька, молодших як братів, старші жінки як матері, молодші як сестри з усякою чистотою. 2 Тим. (2, 22) А від молодечих похотей втікай, а старайся про справедливість, віру, любов, мир з тими, що призивають Господа з чистого серця. А від дурних і неповчаючих питань ухиляйся, знаючи, що викликають спори. А слугі Господньому не годиться сваритися, але бути лагідним супроти всіх. І дальше там саме (3, 10). Тиж пішов слідом за моєю наукою, життям, постановою, вірою, витревалістю, терпелівістю, переслідуваннями, муками. Тит. (1, 5) Дятого оставив я тебе у Креті, щоби ти устроїв те, що неупорядковане і настановив по містах пресвитерів, як і я тебе назначив, коли хто без догани — і дальше.*

Глава 2.

Про діяконів.

Діян. (6, 5) І вибрали Стефана, мужа повного віри і Духа святого, і Филипа і Прохора і Ніканора... *і інших.* Цих поставили перед очима апостолів і після молитви вложили на них руки. 1 Тим. (3, 8) Діякони нехай будуть так само чесні, не двоязичні, не вживаючі багато вина, не шукаючі поганого зиску.

LXXII. Правило.

Глава 1.

Про слухачів. Слухачі, що знають св. Письмо, повинні розсліджувати те, що говорять учителі: і приймати, що згідне із св. Письмом, а відкидати, що чуже, а тих, що таких наук держаться, дуже уникати.

Мат. (18, 7) Горе тому чоловікови, через кого соблазнь приходить... І коли твоє око соблазняє тебе, вирви його, *так саме про ногу й руку.* Йоан. (10, 1) Істинно, істинно говорю вам: Хто не входить дверми в овечу кошару, а вступає куди інде, той злодій і розбійник. *А дещо дальше.* А за чужим не ідуть, але втікають від нього, бо не знають чужого голосу. Гал. (1, 8) Та колиби ми або ангел з неба проповідав вам більш того, що ми вам проповідали, нехай буде виклятий. 1 Сол. (5, 20) Пророцтв не легковажте, всегож досвідчайте, доброго держіться, здержуйтеся від усякого рода лукавства.

Глава 2.

Ті, що не багато мають знання св. Письма, повинні з овочів Духа пізнавати знамя святих і приймати тих, що є такі, а відступати від тих, що є інші.

Мат. (7, 15) Стережіться ложних пророків, що приходять до вас в овечій одежі, а всередині є хижими вовками. По їх овочах пізнаєте їх. Филип. (3, 17) Наслідуйте мене, брати, і дивіться на тих, що так поступають, як маєте за взір нас.

Глава 3.

Треба приймати тих, що правильно роздають слово правди, так як Господа, у славу Того, що їх післав, Ісуса Христа Господа нашого.

Мат. (10, 40) Хто вас приймає, мене приймає. Йо. (13, 20) Хто приймає, кого я пішлю, мене приймає. Лука (10, 16) Хто вас слухає, мене слухає. Гал. (4, 13) А покуса, спричинена неміччю мого тіла, не розбудила у вас ні погорди, ні відрази до мене, але ви прийняли мене, як ангела Божого, як Христа Ісуса.

Глава 4.

Хто не слухає Господніх післанців, не лише їх безчестить, але й того, що їх післав, та стягає на себе засуд гірший, ніж Содом і Гомора.

Мат. (10, 14) А хто не прийме вас, ані послухає ваших слів, виходячи з дому або міста, обтрусіть порошок з ваших ніг. Істинно говорю вам: Відрадініше буде землі Содомській і Гоморській в день судний, як тому місту. Лука (10, 16) Хто вами погорджує, мною погорджує. 1 Солун. (4, 8) Дятого хто це відкидає, не відкидає чоловіка, а Бога, котрий і дав нам свого святого Духа.

Глава 5.

Науку Божих заповідей треба приймати, як таку, що нам єдне вічне життя й небесне царство; і треба дуже у ній вправлятися, хоч видається трудною.

Йоан (5, 24) Істинно, істинно говорю вам: Хто слухає мого слова і вірить в того, хто післав мене, має життя вічне і на суд не прийде, а перейде від смети у життя. Діян. (14, 21) А коли голосили Євангеліє цьому містови і навчали многих,

вернулися в Лістру і Іконію і Антіохію, укріплюючи душі учеників і напоминаючи перебувати у вірі і що через многі муки треба нам увійти у царство Боже.

Глава 6.

Треба так приймати нагану й напiмнення, як лiк, що усуває пристрасти і дає здоровля. З чого ясно показується, що ті, які для приподобання людям удають поблажливiсть і не напiмають грiшників, роблять їм велику шкоду і наражують на велику небезпеку їх правдиве життя.

Мат. (18, 15) Коли ж згрiшить проти тебе твiй брат, іди і викажи йому між тобою а ним одним. Коли тебе послухає, ти позискав свого брата. 1 Кор. (5, 4) Зберетесь ви і мiй дух силою Господа нашого Ісуса видати такого сатані на погибель тіла, щоби дух спасся в день Господа нашого Ісуса Христа. 2 Кор. (7, 8) Той лист, хоч і на час засмутив вас, тепер я радуюся, не тому, що ви засмутилися, але що засмутилися на покаяння. Бо ви засмутилися по Богу, щоби ні в чiм не мали шкоди від нас; бо смуток по Богу спричинює покаяння на спасення, котрого не жалуємо. Тит. (1, 13) З цеї причини картай їх строго, щоби були цілі у вірі.

LXXIII. Правило.

Глава 1.

Муж від жени, а жена від мужа не повинні розлучатися, хиба одно з них буде зловлене на чужоложстві або є перешкодою в побожності.

Мат. (5 31) Хто відпустить свою жінку, нехай дасть їй відпустний листь. А я кажу вам, що кожний, хто відпустить свою жінку з вiймком случаю прелюбодiйства, приводить її до прелюбодiйства; і хто з відпущеною побереться, творить прелюбодiйство. Лука (14, 26) Коли хто приходить до мене, а не зненавидить свого батька й матір, і жінку й діти й братів і сестри та ще й свою душу, не може бути моїм учеником. Мат. (19, 9) Та я вам кажу: Що хто відпустить свою жінку, хиба за прелюбодiйство і оженився з іншою, прелюбодiйство творить, а хто оженився з відпущеною, прелюбодiйство творить. 1 Кор. (7, 10) А тим, що в супружжі, приказую не я, а Господь, щоби жінка не розлучалася з мужем, коли жби розлу-

чилася, нехай лишається незамужною або помириться із своїм мужем; а муж нехай не відпускає жінки.

Глава 2.

Не годиться мужеві по відпущенню жінки женитися з іншою, а жінка, відпущена мужем, не може за іншого виходити.

Мат. (19, 9) Та я вам кажу: Що хто відпустить свою жінку, хиба за прелюбодійство і оженився з іншою, прелюбодійство творить; а хто оженився з відпущеною, прелюбодійство творить.

Глава 3.

Мужі повинні любити свої жінки тою любов'ю, якою Христос полюбив Церкву, віддаючи Себе, щоб її освятити.

Єфес. (5, 25) Мужі, любіть свої жінки, як і Христос полюбив Церкву і себе самого віддав за неї, щоби її освятити, очистивши купіллю води через слово, а по кількох словах: так і мужі повинні любити свої жінки, як свої тіла — і даліше.

Глава 4.

Жінки повинні бути підчинені своїм мужам, як і Церква Христови, сповняючи Божу волю.

Єфес. (5, 22) Жінки нехай коряться своїм мужам, як Господеві, бо муж голова жінки, як Христос голова Церкви, він спаситель тіла. А як Церква кориться Христови, так і жінки своїм мужам у всему. Тит. (2, 4) Щоби навчали молоді жінки любити своїх мужів, любити свої діти, бути скромними, чистими, господарними, добротливими, своїм мужам покірними, щоби слово Боже не зневажалось.

Глава 5.

Жінки не повинні прикрашатися строями, але звертати усю старанність і дбайливість на добрі діла й думати, що вони саме є правдивою і властивою прикрасою християнських жінок.

1 Тим. (2, 9) Так саме, щоби й жінки строїлись приличним одінням і стидливістю й чемністю, а не заплітанням волосся або золотом або перлами або дорогою одіжжю, але як годиться жінкам, що заявляють побожність добрими ділами.

Глава 6.

Жінки повинні мовчати в церкві, а в дома роздумувати над способом приподобання Богови.

1 Кор. (14, 34) Ваші жінки в церквах нехай мовчать. Бо не дозволяється їм говорити, але нехай коряться, як і закон говорить. Коли схотять чого навчитися, нехай питають в дома своїх мужів. Бо неприлично жінці говорити в церкві. 1 Тим. (2, 11) Жінка нехай вчиться мовчки, із усякою покірністю. А учти жінці не дозволяю, ані панувати над мужем, але бути в мовчанню. Бо Адама перш сотворено, відтак Еву. І Адама не зведено, жінкаж зведена допустилася переступу. Але спасеться через родження дітей, коли перебуватиме у вірі, любови, в святости з обичайністю.

LXXIV. Правило.

Глава 1.

Вдовиця сильніша тілом повинна вести життя в праці й трудах, памятаючи на слова апостола та на свідоцтво, дане Доркаді.

Діян. (9, 36) Булаж в Йопії одна учениця на імя Тавита, називана Дорка. Ця була повна добрих діл і милостині, котрі сповняла. *А децю дальше* (ст. 39). Обступили його усі вдовиці, плачучи і показуючи йому сорочки й одежу, що робила Дорка, будучи між ними. 1 Тим. (5, 9) Вдовицю вибирати не менш як шістдесятлітню, котра була жінкою одного мужа, котра має свідоцтво добрих діл, чи діти виховала, чи посторонних людей приймала, чи свитим ноги умивала, чи тим, що в горю, помагала, чи наслідувала кожне добре діло.

Глава 2.

Вдовиця, випробована в добрих ділах, про які апостол загадує, і що доступна чину правдивих вдовиць, повинна пробувати на молитві і моленнях в постом ночами й днями.

Лука (2, 36) І була Анна пророчиця, донька Фануїла, з покоління Асирового; ця зістарілася у многих днях. Провівши із своїм мужем сім літ від свого дівництва і та вдова аж до літ 84, що не відходила від храму і постом та молитвою служила ніч і день. Тим. (5, 5) А котра є справді вдовиця і оди-

нока уповає на Бога і перебуває у просьбах і молитвах ніч і день. А котра живе у розкошах, хоч жива, є мертвою.

LXXV. Правило.

Глава 1.

Слуги повинні слухати своїх панів по тілу на славу Божу з усякою щирістю в справах, не противних Божому закону.

Єфесян (6, 5) Слуги, слухайте панів по тілу із страхом і трепетом, у простоті вашого серця, як Христа, не про око служачи, щоби сподобатися людям, але як слуги Христові, сповняючи Божу волю від серця, служачи доброю волею, як Господу, а не людям, знаючи, що кожний щонебудь зробить доброго, прийме те від Господа, чи вільний, чи невільник. 1 Тим. (6, 1) Раби, які під ярмом, нехай уважають своїх панів достойними всякої чести, щоби не зневажалося імя Боже і наука. Тіж, що мають віруючих панів, нехай їх не маловажають тому, що вони брати, але тим радніше нехай служать, що це віруючі і улюблені, які є учасниками добродійста. Тита (2, 9) Раби щоби слухали своїх панів, у всім догоджуючи, не спротивляючися, не крадучи, але у всім добровірність указуючи, щоби науку нашого Спасителя Бога у всім украшували.

Глава 2.

Пани, памятаючи на правдивого Пана, повинні по можливості відплачуватися слугам відплатою, відповідною до того, що від слуг дістають, у Божому страхі, щедрим серцем по приміру Господа.

Йоан (13, 3) Ісус, знаючи, що усе дав йому Отець в руки і що від Бога вийшов та до Бога іде, встав від вечері і зняв одягу і взявши ручник, опоясався, відтак налив води в умивальницю і почав умивати ноги ученикам та обтирати ручником, яким був опоясаний. *А відтак* (ст. 13). Ви звете мене Учителем і Господом, і добре говорите. Бо я є. Коли отже я умив ваші ноги, Господь і Учитель, і ви повинні один одному умивати ноги. Бо я дав вам примір, щоби і ви робили, як я зробив вам. Єфес. (6, 9) А, ви пани, робіть їм те саме, понежуючи погрози, знаючи, що й над ними й над вами є Господь в небі і що у нього нема зглядів на особи.

LXXVI. Правило.

Глава 1.

Діти повинні родичів почитати й повинуватися їм у всім, що тільки не противиться Божому закону.

Лука (2, 48) І сказала його мати до нього: Сину! що ти нам таке зробив? Це твій отець і я шукали зажурені тебе. І дещо дальше (ст. 51). І пішов з ними і прийшов у Назарет і був їм послушний. Єфес. (6, 17) Діти, слухайте своїх родичів у Господі, бо так годиться. Шануй свого батька й матір; це перша заповідь з обітницею, щоби тобі добре було і щоби ти довго прожив на землі.

Глава 2.

Родичі повинні свої діти виховувати з усякою карністю й строгістю, одначе з лагідністю й терпеливістю, не даючи їм ніколи, оскільки це від них залежить, причини до гніву й смутку.

Єфес. (6, 4) А ви, батьки, не розсерджуйте своїх дітей, але виховуйте їх у карности й напаминанню Господнім. Кол. (3, 21) Батьки, не розсерджуйте ваших дітей, щоби не були малодушними.

LXXVII. Правило.

Глава 1.

Дівці повинні бути свобідні від усякої журби цього віку, щоб могли Богу дякувати непереривно душею й тілом у надії небесного царства.

Мат. (19, 12) Бо є скопці, що скопили самі себе задля царства небесного. Хто може розуміти, нехай розуміє. 1 Кор. (7, 32) А я хочу, щоб ви були без журби. Хто без жінки, журиться про те, що Господне, як приподобатися Господови. А хто оженений, журиться про те, що світове, як приподобатися жінці. Є ріжниця поміж жінкою а дівцею, незамужня журиться про те, що Господне, щоби бути святою тілом і духом, а замужня журиться про те, що світове, як приподобатися мужеві. А це говорю у вашу власну користь, не щоб накладати на вас сільце, але щоби ви чесно й без перепони витривали при Господі.

LXXVIII. Правило.

Глава 1.

Не годиться воїнам кривдити й клеветати.

Лука (3, 14) Питалиж його і воїни, кажучи: А ми що маємо робити? І сказав до них: Нікого не кривдять і не оклеветуйте та будьте вдоволені вашою платнею.

LXXIX. Правило.

Глава 1.

Князі повинні бути мстниками Божих законів.

Рим. (13, 3) Бо князі є пострахом не для доброго діла, а для злого. А хочеш не боятися влади? Роби добре, а матимеш похвалу від неї. Бо вона Божий слуга, тобі на добро. Коли зле робиш, бійся, бо не без причини меч носить. Бо вона Божий слуга, мстник на покарання того, хто робить зло.

Глава 2.

Треба повинуватися постановленим властям у всім, чого не заборонює заповідь Бога.

Рим. (13, 3) Кожний нехай кориться вищим властям, бо нема влади тільки від Бога, а ті, що є, є установлені Богом. Хто отже противиться влади, Божому повелінню противиться. А ті, що противляться, стягнуть на себе кару. Бо князі є пострахом не для доброго діла, а для злого. Діян. (5, 29) Треба більш слухати Бога як людей. Тит. (3, 1) Напоминай їх, щоби корилися начальству й влади, слухали приказів, до усякого доброго діла були готові.

LXXX. Правило.

Глава 1.

Які мають бути християне по св. Письмі? Ученики Христа, які примінюються до усього, що у Нього видять або чують.

Мат. (11, 29) Візьміть моє ярмо на себе і навчіться від мене. Йоан (13, 13) Ви звете мене Учителем і Господом, і добре говорите, бо я є. Коли отже я умив ваші ноги, Господь і Учитель, і ви повинні один одному умивати ноги, бо я дав вам примір, щоби й ви робили, як я зробив вам.

Глава 2.

Вівцями Христа, що слухають голосу саодиногого свого Пастиря і за Ним ідуть.

Йоан (10, 27) Мої вівці слухають мого голосу і я знаю їх і за мною йдуть. А вище, стих 5. А за чужим не йдуть, але втікають від нього, бо не знають чужого голосу.

Глава 3.

Віттями Христа, виціпленими в Нього, які в Ньому овочі несуть, усе мають і усе творять, що Йому відповідає і є Його достойне.

Йоан (15, 5) Я виноградина, ви віги.

Глава 4.

Членами Христа, сповненими усяких Господніх заповідей, чи то уживання дарів св. Духа, злученими з Христом для слави голови, якою є Христос.

1 Кор. (6, 15) Чи ви не знаєте, що ваші тіла це члени Христові? Єфес. (4, 15) Щоби ми, виконуючи правду в любові, росли у всьому в тім, котрий є головою, Христос, з котрого кожне тіло зложене і споєне всякими в'язами взаїмної допомоги, по дійству, відповідному для кожного поодиногого члена, бере собі зріст для збудовання самого себе в любові.

Глава 5.

Невістою Христа, яка береже непорочність у тому, що живе сповненням волі жениха.

2 Кор. (11, 2) Я обручив вас одному мужеви, щоби представити вас Христу чистою дівою.

Глава 6.

Святими Божими храмами, чистими й переповненими тільки тим, що служить на Божу службу.

Йоан (14, 23) Коли хто мене любить, мої слова заховає; і мій Отець полубить його, і до нього прийдемо і в нім замешкаємо. 2 Кор. (6, 16) Бо ви є Церквою Бога живого, бо св. Письмо так каже: (3 Мойсея 26, 11) Поселюся в них і ходитиму і буду їх Богом.

Глава 7.

Жертвою непорочною, ненарушною, що зберігає здоровля побожності в кожнім члені і в кожній частині.

Рим. (12, 1) Благаю вас отже, брати, на милість Бога, щоби ви приносили ваші тіла в жертву живу, святу, милу Богу, яко вашу розумну службу.

Глава 8.

Божими дітьми, що стали Божими образами по мірі, позволеній чоловікови.

Йоан (13, 33) Діти, я ще короткий час з вами. Гал. (4, 19) Діточки мої, яких я знов роджу в болях, доки Христос вобразиться в вас.

Глава 9.

Світлом на світі так, щоби самі не були причасниками зла, а зближаючись до себе, просвічували на пізнання правди й вели їх до того, щоби сталися, чим повинні, або виявилися такими.

Мат. (5, 14) Ви є світло світа. Филип. (2, 15) Між якими сієте, як світила в світі.

Глава 10.

Сіллю землі, щоби відновляти тих, що з ними живуть, духом у нетлінність.

Мат. (5, 13) Ви є сіль землі.

Глава 11.

Словом життя, що потвержують надію правдивого життя своїм умертвленням супроти теперішніх.

Филип. (2, 15) Між яким сієте мов світила в світі, заховуючи слово життя на мою похвалу, в день Христовий.

Глава 12.

Які мають бути по св. Письмі ті, що їм повірена проповідь Євангелія? Апостолами й слугами Христа і вірними господарями Тайнств Божих, які сповняють ділом і словом в повноті і тільки те, що Господь приказав.

Матей (10, 15) Це я посилаю вас, як вівці між вовки. Мат. (28, 19) Ідїть, навчайте всі народи. 1 Кор. (4, 1) Так нехай уважає вас чоловік слугами Христовими і звідателями Тайн

Божих. Тут вже вимагайте від завідателів, щоби кожний показався вірним.

Глава 13.

Проповідниками небесного царства на знищення того, що має власть смерти у Христі.

Мат. (10, 7) Ідучи, проповідуйте й кажіть, що приближилось царство небесне. 2 Тимот. (4, 1) Заклинаю тебе перед Богом і Христом Ісусом, що судити має живих і мертвих, на його прихід і на його царство, проповідуй слово.

Глава 14.

Образом і законом побожності, щоб ті, які йдуть за Господом, були в усім досконалі, а ті, що Господа не слухають, щоб були посоромлені й поконані.

Филип. (3, 13) Забуваючи те, що позаду, а спішачися до того, що переді мною, біжу до мети по нагороду високого покликання Божого у Христі Ісусі. Скільки отже є нас завершених, так думаймо. А коли ви інакше думаете, і це вам Бог обявить. Та до чого ми дійшли, у тім самім поступаймо даліше, то є, щоби ми були одної гадки. 1 Тимот. (4, 12) Будь взором для вірних у слові, у життю, у любові, у вірі, чистоті. 2 Тим. (2, 15) Пильно старайся, щоби ти представив себе випробованим перед Богом, бездоганим робітником, що добре орудує словом правди.

Глава 15.

Вони повинні бути оком в тілі, розрізняючи добро від зла і даючи напрям членам Христа до того, що кому відповідає.

Мат. (6, 22) Світильник тіла є око. Коли твоє око буде просте, усе твоє тіло буде ясне.

Глава 16.

Вони пастирями Христових овець, що не вагаються навіть життя своє віддати, щоби їм передати Боже Євангеліє.

Йоан (10, 11) Пастир добрий кладе свою душу за свої вівці. Діян. (20, 28) Пильнуйте себе й усього стада, в яким вас Дух святий настановив єпископами, щоби пасти Церкву Божу.

Глава 17.

Вони лікарями, що з великим спочуттям лічать недуги душ відповідно до знання Господньої науки, щоб душам дати здоров'я у Христі і терпеливість.

Мат. (9, 12) Не треба здоровим лікаря, а недужим. Рим. (15, 1) Ми сильні мусимо носити немочі безсильних, а не собі догоджувати.

Глава 18.

Вони батьками та кормителями своїх дітей, які з великою любов'ю у Христі готові їм передати не тільки Боже Євангеліє, але й власні душі.

Йоан (13, 33) Діти, я ще короткий час з вами. 1 Корин. (4, 15) Бо в Христі Ісусі Євагенліям я вас зродив. і Солун. (2, 7) Як пістунка доглядає своїх дітей, так з туги до вас хотіли ми радо передати вам не тільки Євангеліє Боже, але й наші душі, бо ви сталися для нас дорогими.

Глава 19.

Вони помічниками Бога, які віддали себе цілих за Церкву в самих ділах, достойних Бога.

1 Кор. (3, 9) Бо ми помічники Божі; ви Божою рілею, Божою будівлею.

Глава 20.

Вони огородниками, що насаджують Божі вітки, які не садять нічого чужого виноградю, яким є Христос, ані ніякої неплодної деревини. А плідні й добрі деревини стараються зробити ліпшими всякою працею.

Йоан (15, 1) Я правдива виноградина, а мій Отець виноградар. Кожну вітку в мені, що не приносить плоду, відтинає її, а кожну, що приносить плід, очищує її, щоби більш плоду приносила. 1 Кор. (3, 6) Я посадив, Аполлос поливав, а Бог дав зріст.

Глава 21.

Вони будівниками Божого храму, які кожну душу так приспособлюють, щоби добре була дібрана до основи апостолів і пророків.

1 Кор. (3, 10) По ласці Божій, що мені дана, яко мудрий будівничий положив я підвалини, а другий будує на ній. Кожний

же нехай глядить, як на ній буде. Бо іншої підвалини ніхто не може положити крім тої, що положена, якою є Христос Ісус. Єфес. (2, 19) Бо ви вже не чужі і захожі, а співгорожане святих і домашні Божі, збудовані на підвалині апостолів і пророків, де наріжним каменем сам Ісус Христос, на яким уся будівля виведена росте у святу Церкву у Господі, на яким і ви будетеся на мешкання Боже в Дусі.

Глава 22.

Що є знаменем христіянина? Віра, що ділає через любов. Що є знаменем віри? Певне й сильне пересвідчення в правду Божих слів, якого би не порушила ніяка гадка ані введена природною конечністю, ані прикрита прикривкою побожності. А знаменем віруючого є бути утвердженим у тім пересвідченню силою Божих слів і не відважитися щонебудь відкинути, ані додати. Бо усе, що не з віри, є гріхом, як каже апостол.

Рим. (10, 17) А віра зі слухання, а слухання через слово Боже. Усе, що є поза святим Письмом, коли не є з віри, є гріхом. Рим. (14, 23) *Що є 'властиве любови до Бога? Заховувати Його заповіді в цілі Його слави. Що є знаменем любови до ближнього? Не шукати свого добра, але улюбленого, у користь душі й тіла. Яке знамя христіянина? На ново народитися з води й Духа в хрещенню. Яке знамя народженого з води? Бути так мертвим і невразливим на усякий гріх, як і Христос за гріхи раз умер; по тим словам апостола: (Рим. 6, 3) Ми всі, котрі охрестилися в Христа Ісуса, у смерть його охрестилися, бо ми погреблися в нім через хрещення у смерть.*

Знаючи, що давний наш чоловік з Ним став розпятий, звічечити гріховне тіло й щоб ми не служили більше гріху. Щож є знаменем того, що народився з Духа? Бути по змозі таким, який є той, з якого народився, як сказано.

Йоан (3, 6) *Що зродилося з тіла, є тілом, а що зродилося з Духа, є духом.*

Що є знаменем того, що на ново народився? Скинути з себе давного чоловіка з його ділами й пристрастями, а одягнутися в нового, що відновляється у пізнанню по образі Того, що його сотворив.

Колос. (3, 9) Як написано: Всі, що в Христа хрестилися, в Христа одяглися.

Що є знаменем христіянина? Бути чистим від усякої плями тіла й духа у Христовій крові і спознати святість у Божім страхі й Христовій любові; і не мати порока, ані скази, ані нічого подібного, але бути святим і непорочним і так їсти Тіло Христа й пити Його Кров.

1 Кор. (11, 29) Бо хто їсть і пє недостойно, суд собі їсть і пє.

Що є знаменем тих, що їдять хліб і пють чашу Господню? Безнастанно у пам'яті заховувати Того, що за нас умер і воскрес. Що є знаменем того, що заховує ту пам'ять? Вже не собі жити, але тому, що за них умер і воскрес. Що є знаменем христіянина? Що його справедливість в усім (праведність) перевищає праведність книжників і фарисейв по мірі Христової науки, поданої у Євангелію. Що є знаменем христіянина? Взаїмно себе любити, як і Христос полюбив нас. Що є знаменем христіянина? Безнастанно мати перед очима Господа. Що є знаменем христіянина? Що дня і в кожній годині сторожити і бути готовим до досконалости, що Богу подобається, знаючи це, що у годину, про яку не думає, Господь прийде.

VIII. АСКЕТИЧНА БЕСІДА (4-а).

„Ὁ Ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐγένετο.“

1. Бог сотворив людину на свій образ і свою подобу, а гріх красу образу зіпсув, втягнувши душу в пристрасть і пожадання. Бог Творець чоловіка є правдивим життям. Тому хто втратить Божу подобу, тратить тим самим і звязок із життям. Хто живе без Бога, неможливе, щоби мав щасливе життя. Тому вернімся до первісної благодати, від якої ми відчужилися через гріх; на ново приберім свої душі по Божому образи, станьмося подібні до Творця безпристрасністю.

Хто наслідує безпристрасність Божої природи по змозі у самім собі, той відновляє в своїй душі образ Божий. А хто тим чином стався подібний до Бога, той набув і подобу Божого життя, щоби на всі віки лишитися в тім щасті.

Тому коли безпристрасність повертає нам образ Божий, а це нам дає тревалість життя, то занедбаймо й усе інше, дбаймо про те одно, щоби наша душа ніколи не попалася у неволю пристрасти і щоби наша думка непорушно тревала й була непоконаною серед бур усіх спокус; так станемо учасниками Божого блаженства.

До цієї праці багато починається дівицтво, як хто має цей дар. Бо небесний дар дівицтва не лежить тільки у самій здержливості від подружжя і родження дітей, але усе життя і спосіб життя й обичаї повинні визначатися так красою дівицтва, щоби у кожній справі виявлялася чистота безженного. Бо і бесідою можна переступити шесту заповідь і слухом сплямити душу і в серце прийняти нечистоту; можна і неуміркованням у їді й питтю переступити міру здержливості; а хто в усіх тих справах захоче здержливість по правилу дівицтва, той виявляє досконалий і повний дар дівицтва.

2. Тому коли бажаємо, щоби наша душа, стаючись подібна Богу, прибиралася красою свободи від усяких пристра-

стей і щоби ми тим чином набували вічне життя, то уважаймо на себе, щоби ми випадково не вчинили чогось негідного нашої святої присяги. Так заслужилиб ми на засуд Ананії. Можна йому було зразу не обітувати Богу своєї посілості, але коли, дивлячись на людську славу, щоби люде подивляли його щедрість, посвятив обітом своє майно, а опісля відло жив часть його вартости, стягнув тим на себе такий гнів Бога, якого Петро був слугою, що йому не лишив Бог ні одної хвилі на покаяння.

Перед обітом монашого життя, хто тільки хоче, може з дозволу закону вибрати собі життя вигідне і взяти на себе ярмо супружжя: але як вже раз хто зложив обіти, то повинен себе заховувати Богу так, як який предмет, посвячений Йому, щоб вертаючи життю світовому і його уживанням тіло раз пожертвоване Господу Богу в святих обітах, не заслужити на засуд святокрадства. А у тім, що кажу, не годжуся з деякими писателями й вчителями.

Думають, що чеснота дівицтва лежить тільки у самій сторожі тіла, а я звертаю увагу на всякий рід пристрасного привязання, кажу, що той, що віддав себе Богу, мусить уважати, щоби не сплямити душі ніякою пристрасстю світа. Гнів, зависть, пам'ять образи, неправда, гордість, легкодушність, говірливість, лінивість у молитві, пожада того, чого не мається, недбальство у виконанню закона, замилювання в гарних одягах, дбання про красу лица, про товариства, про розмови без конечної потреби, — усього того мусить як найпильніше стеречися, хто у дівицтві приніс із себе жертву Богу. Бо майже однаково є небезпечно впасти в яку одну з цих провин, як просто у гріх. Усе, що походить з пристрасстей, неначе плямить красу й чистоту душі і є перешкодою у Божому життю монашому. Тому на усе те мусить уважати той, хто відкріся світа, щоби ніяк не плямити себе, немов свята, Богу посвячена посудина.

Треба і це памятати, що хто вибрав життя монаше, той перейшов границі людської природи і прийняв безтілесний спосіб життя, вибрав життя Ангелів, бо це прикмета ангельської природи — бути вільним від усякого звязку супружого і тревати в безустаннім огляданні Божого лица, не звертаючись до ніякої іншої краси.

Тому хто перейшов до ангельського достоїнства, а плямить людською пристрастю душу, той подібний до пантери, у якої волос ані зовсім білий, ані зовсім чорний, а цяткований ріжними плямами, і тому годі її зачислити ні до білих, ні до чорних.

Нехайже це буде загальною радою і напінненням для тих, що вибрали здержливість і чистоту життя.

3. Та треба докладної науки про поодинокі чесноти.

Хто покинув світ і вправляється у Божім способі життя, нехай того не робить без проводу і помочи, бо треба конечно, щоби монаше життя мало свідків, тільки так буде воно вільне від підзорів.

Духовний закон не дозволяє, щоби менше як 12 брало участь у тайні Пасхи; так і тут тих, що живуть разом у монастирі, повинно радніше бути більше ніж десять, а не менше.

Нехай один буде настоятелем, вибраний перед іншими за випробовану чесноту обичаїв й усього життя, щоби був провідником доброго порядку життя. У виборі належить зважати і на вік, бо вже сама природа неначе вказує, що старшому віком належить більша честь.

Нехай настоятель має таку повагу, щоби нікому в монастирі не вільно було противитися його волі, коли приказує, що дотикає досконалости й порядку життя. Як каже Апостол: „Поставленим від Бога треба повинуватися, а ті, що Божому повелінню противляться, стягнуть на себе кару“ (Рим. 13, 3). Так і тут у монастирі всі братя повинні бути сильно переконані, що не випадком, а з Божої¹ волі має настоятель таку владу. Вона дана на те, щоби душі поступили в добрім по Божій волі; настоятель піддає те, що корисне для душ, підвладні приймають добрі його ради.

Отож коли конечно того треба, щоби уся монаша суспільність була послушна настоятелеви і піддана, передовсім треба вибрати такого настоятеля і провідника в монашім життю, якого життя булоби прикладом усякої чесноти для тих, що дивляться на нього: він повинен бути, як каже Апостол: „Тверезий, мудрий, чистий, до навчання спосібний“ (2 Тим. 3, 2).

Мені здається, що його життя треба всесторонно перевірити, питатися не тільки про те, чи має повагу віку (бо буває часом, що не один при сивині і морщинах має вдачу молодика),

але найбільше про те, чи його душа, його спосіб поведінки має повагу сивини, чи усе, що говорить і що робить, може бути для братії законом і правилом.

Що до способу удержання життя, то монахам відповідає приписаний Апостолом: „Щоб працюючи, мовчки їли свій хліб“ (2 Сол. 3, 12).

А ручна праця все повинна бути під наглядом кого старшого, що відзначається святістю життя, що праці рук уживби в міру щоденної потреби. З одного боку треба сповнити заповідь: „В поті лица їстимеш хліб твій“ (Бит. 3, 19); а з другого боку треба, щоби спосіб життя був бездоганний і чистий від усякої плями, тоб то, щоби монахи ніколи не мусіли для поживи виходити з монастиря.

Найліпшою мірою і правилом здержливості буде обмирати пересади як у догоджуванню собі, так і в умиртвленню тіла. Нехай у виповненню заповідей Божих не перешкоджує нам ні пересадне відживлення, ні недуга з пересадного умиртвлення; з обох сторін однакова шкода для душі. Тіло занадто кормлене не може слухати і звертається до сліпих поривів пристрасти, а ослаблене і безсильне стається безчинне, немов звязане хворобою. Душа при таких стані тіла не має свободи підносити очей до неба, вона неначе приневолена зайнятися фізичним болем і звертається до тіла. — Терпіння тіла пригноблює й душу.

4. Тому нехай уживання відповідає потребі. Не треба виключати вина так, щоби навіть у час недуги не уживати його, ані знов про нього не старатися без кінцевої потреби. І так в усьому. Нехай усе служить потребам, а не пристрастям монахів.

Усе життя нехай буде часом молитви. Одначе треба перервати напруження псалмодії і коліноприклонення. Тому треба заховувати часи, призначені святими на молитву, і так, як каже великий Давид: „Я вставав у півночі, щоби визнавати Тобі, які справедливі Твої суди“ (Пс. 118, 62). За прикладом Давида пішли Павло і Сила, що „у півночі молячися, славили Бога“ (Діян. 16, 25), на молитві величали Бога у вязниці. На іншому місці каже той сам Давид: „У вечер і рано і в полудне“ (Псалом 54, 18).

У третьому знов часі св. Дух зійшов на Апостолів, як

довідуємося з Діяній Апостольських (2, 15), бо коли фарисеї сміялися з учеників за уживання ріжних бесід, Петро відповів, що вони не п'яні: „е бо третя година дня“.

Час дев'ятий пригадує нам смерть Христову, якої піднявся для нашого спасення. А коли Давид загалом каже: „Сім раз на день я Тебе хвалив за суди справедливости Твої“ (Псал. 118, 64), а часи, про які ми згадали, не дорівнюють сімразовій молитві, треба поділити полудневу молитву так, щоби одну частину її відправляти перед обідом, а другу по обіді. Таким чином і для нас Божа хвала, відправлена сім разів на день, буде правилом.

Вступ до монастиря нехай буде замкнений для женщин, а навіть мужчини нехай не входять без дозволу настоятеля. Бо коли усі без розбору входять у монастир, буває часто, що душа виливається в невідповідних бесідах, непотрібних байках, а опісля попадає у пусті мисли. Тому нехай буде це правилом для всіх монастирів, щоби тільки один настоятель говорив із гістьми про справи конечно потрібні. Нехай він на запити посторонніх відповідає, а усі інші нехай мовчать, щоби не далися втягнути в непотрібні розмови й бесіди.

5. Нехай у монастирі буде склад усіх річей спільний, нехай нічого не називається власністю одного, ані одежа, ані обувок, ані ніяка інша річ, що служить потребам тіла. Уживання нехай залежить від власти настоятеля. Із спільного складу буде він давати кожному, чого треба по приказу ігумена¹⁾.

Правило любови не дозволяє на частинні приязни і товариства в монастирі. Особливша любов кількох мусить шкодити загальній згоді. Всі повинні мати для всіх одну міру любови, в цілім монастирі мусить бути захована одна рівна, загальна любов. А якби виявилось, що якийсь монах має особлившу більшу любов до монаха (рідного) брата або свояка або для когонебудь іншого, нехай буде караний так, якби усіх інших скривдив. Надмір любови до одного є певним доказом браку любови до інших.

А як хто прогрішився, нехай буде караний по мірі провини. Покуту дасть настоятель відповідно величині й родови

¹⁾ *Καθηγουμένως* дає на приказ *τοῦ προηγουμένου*, тоб то н. пр. намісник на приказ ігумена.

провини: або заборонить вставати разом на співання псальмів або не допустить до Причастя або не дозволить засісти до їди з братією. При тім треба уважати на великість гріха і відповідно до того мірити покуту.

Нехай у монастирі служба відбувається по черзі. Двох з ряду на тиждень нехай виконує всі справи потрібні, щоби спільна була нагорода покори і щоби не вільно було навіть у добрих ділах вирізнятися від братії і щоби кожний по черзі мав відпочинок. Та зміна праці і відпочинку справляє, що монахи не відчувають утруднення.

Настоятель має власть вибрати по своїй волі, хто має в разі конечної потреби вийти з монастиря і кому знов добре лищитися дома при домашніх заняттях. Того нераз треба молодим, бо буває, що навіть у живучих в умертвленню і здержливости краса молодости так процвітає, що може статися комусь нагодою до пристрасти. Тому коли хто процвітає молодістю тіла, нехай укриває ту красу так довго, як довго не перемине.

Нехай у монахів не буде ані сліду гніву, ані урази, зависти, супірництва. Нехай такого почування не зрадить ані лицем, ані рухом, ані словом, ані поглядом, ані скривленням, ані нічим, що може товариша розгнівати.

А коли хто навіть ображений дасть себе пірвати в одну з тих провин, то образа власна не вистачає для оправдання його гріху, бо з якоїнебудь причини хто зла допустився, зло все остане злом.

Усяке присягання раз на все нехай буде зовсім з монастиря виключене, склонення голови або потвердження словом і для того, що говорить, і для того, що слухає, нехай заступить усякі присяги. А хто не повірить простому твердженню, зраджує себе самого, що не привик до правдомовности. Настоятель зачислить його до винуватих і поправить його покутою.

А коли день перейде і закінчатся всі праці і тілесні і духовні, кожний повинен перед спочинком судити власне сумління, і що тільки сталося не так, як повинно статися — чи зла гадка, чи пуста бесіда, чи ліни्वство у молитві, чи оспальність при псальмодії, чи бажання світського життя — нехай ніхто не скриває провини, а перед усіми нехай обвиниться. Спільна молитва буде ліком для того, що у чімсь провинився.

IX. АСКЕТИЧНА БЕСІДА (5-а).

„Ὁ ἀσκητικὸς βίος“

1. Монаше життя має одну мету: спасення душі. Тому треба з Божим страхом заховувати усе, що може до тої мети вести так, якби заповіді Божі, бо закон Божий не має іншої ціли, а тільки спасення тих, що його заховують.

Як той, що входить у купіль, скидає з себе всю одягу, так і той, хто приступає до монашого життя, повинен скинути з себе усе, що має звязок із світським життям, і так увійти у життя Божої премудрости.

Найважлишою справою, про яку християнин повинен дбати найбільше, є те, щоби скинути з себе ті природні схильности до злого, що плямлять душу. Далі треба, щоби той, що прямує до величного і святого життя, відрікся усього, що має, бо журба і дбання про дочасні річі є для душі причиною великого розсіяння.

Тому коли найдеться більше таких, що змагають до тої самої мети спасення, і коли зачнуть спільне життя, першим для них правилом нехай буде, щоб в усіх було одно серце, одна воля, одно бажання і щоб уся суспільність була одним тілом, зложеним з різних членів (1 Кор. 12, 12).

А того годі осягнути іншим чином, як тільки повною спільністю. Нехай нічого до нікого не належить як власність, за власність нехай нічого не уходить, ані одяга, ані посудина, ані ніяка річ, яка в життю потрібна. Нехай усі ті річі служать потребі, а не власникови.

Так саме, як більшому тілу не відповідає мала одяга, ані меншому більша, як кожному тілу вигідна і добра є одіж по мірі, так і з іншими річами: тапчан, мата, тепла одяга, сандали повинні бути для того, що їх потребує, а не для того, що їх має.

Зовсім як хорий уживає ліків, а не здоровий, так усього, що служить для ужитку тіла, повинен уживати той, що йому потреба, а не той, що має усього подостатком.

2. Поміж людьми є різні настроєння — не всі однаково думають про те, що корисно, тому, щоби не було непорядку і замішання, якби кожний жив по своїй волі, треба, щоби той, що перевищає усіх мудрістю, повагою і святістю усього

життя, був поставлений настоятелем інших. Його чесноти стануться спільним добром усіх, що будуть його наслідувати.

Як коли кількох малярів малює одно лице, а всі образи будуть подібні до себе, бо будуть усі подібні до одного, так саме й обичаї, як усі будуть звернені до наслідування одного, то на всіх однаково відібеться приклад святого життя.

А коли один буде вибраний настоятелем, устануть усі особисті волі, усі будуть підчинятися волі вибраної, найліпшої, всі підуть за приказом Апостола, що поручає: „Усяка душа властям поставленим нехай повинується... ті, що противляться, стягнуть на себе кару“ (Рим. 13, 2).

А справжній і досконалий послух підвладних для настоятеля виявиться у тім, що не тільки від злого здержуємося за радою настоятеля, але й без його гадки не робимо навіть того, що є похвальне. Здержливість і усяке умертвлення тіла є корисні, але як хто йде за власною склонністю і робить, що йому подобається, а не слухає ради настоятеля, буде це радніше прогріхом, ніж заслугою¹⁾, „бо хто противиться власти, Божому повелінню противиться“ (Рим. 13, 2), чеснота послуху має більшу нагороду від здержливости.

І того треба, щоби всі спільно однаково любилися — як чоловік з природи має до всіх членів свого тіла одну любов, бажає усьому тілу здоровля, а терпіння одної часті тіла приносить усьому тілу біль.

Але подібно як у нас біль кожної часті тіла відбивається на усьому тілі, хоч деякі часті тіла є достойніші від інших, бо н. пр. не є нам рівнодушне, чи око, чи палець у ноги болить, хочби біль був такий самий; так саме любов і співчуття повинні бути в усіх рівні для усіх, що живуть у монастирі, а більша честь справедливо належить тим, що є потрібніші.

А що загалом монахи повинні взаємно любитися одною мірою любови, то не повинно бути ніколи в монастирі яких-небудь приватних товариств і звязків. Бо хто одного любить більше, ніж інших, сам себе обвиняє, що інших не добре любить. Отож особливша любов повинна бути з монастиря видалена зовсім так саме, як неприличні сварні. Зі сварні

¹⁾ Дослівно: „буде прогріх більший від доброго діла.“ Може св. Василь хоче сказати, що непослух, хоч є прогріхом і хоч є злий і відбирає багато заслуги умертвленню, однак її не зовсім зносить.

виходить ворожнеча; з особлившої любови підзори і зависть. Всюди, де нема рівности, там для покривджених є причина до зависти і ненависти. Тому Христос казав наслідувати доброту Того, що велить сонцю давати світло праведним і неправедним (Мат. 5, 45). Отож як Бог однаково дає всім світло, так і ті, що Бога наслідують, нехай розсівають на всіх проміння спільної і рівної любови.

Де нема любови, там конечно заступає її ненависть, бо коли Бог є любовю, як каже св. Йоан (1 Йоан 5, 45), то ясне, що діявол є ненавистю. Тому як той, хто має любов, має Бога, так навпаки той, що має ненависть, живить у собі діявола.

Тому треба, щоб усі мали до всіх одну таку саму любов, а почесть таку, яка кому належиться.

При такій взаємній любови і споріднення тілесне нічого до любови не додасть. Навіть тоді, як хто мавби рідного брата або сина або доньку в монастирі, не буде їх любити для тілесних звязків більше, ніж інших. Хто у тій справі йде за голосом природи, зраджується, що від природи ще не відступив, він ще слухає тіла.

Заборонені є й безкорисна бесіда і непотрібне розсіяння у розмові з братами. Треба тільки про те говорити, що корисне для душі, а й те повинно бути сказане скромно у відповідному часі і тим, кому воно поручене. Підчинений нехай чекає на дозвіл настоятеля.

А негодовання, шепти, говорення знаками, усе те нехай буде віддалене. Негодовання треба все підозрівати як обмову, а говорення знаками братови вказує на щось тайне і недобре, що буває початком ненависти і підозріння.

А коли прийде до тебе брат на розмову, нехай потреба буде мірою голосу. До того, що стоїть ближче, говориться тихше, а до дальших піднесеним у міру голосом.

А коли хто дає братови раду або його до чого заохочує, а уживає при тім піднесеного голосу, немовби грозив, нехай буде відлучений від суспільности, бо образив брата.

Поза назначеними й конечними випадками з монастиря не виходимо.

А що є не тільки мужеські монастирі, але й женські, то всі правила чернечого життя обовязують однаково іноків

і інокінь. Одначе треба знати, що в життю інокінь треба більшої й докладнішої обережності й скромности, також треба більшого убожества, мовчання, послуху і сестриної любови, треба більшої уваги при виходженню з монастиря і при розмовах, взаємної зичливости, зберігання усякої особлившої приязни і любови. В усіх тих справах інокіня повинна більше утверджуватися.

Та, що має над інокінями зверхність, нехай не шукає того, що сестрам миле, ані не старається про їх ласку, позволяючи на те, що їм подобається; нехай буде завсіди поважна, сестри нехай бояться її і почитають. Вона повинна знати, що здасть строгу справу перед Богом з усього, що в монастирі діється не так, як повинно бути. А сестри нехай від настоятельки нічого не домагаються, що їм миле та солодке, але того, що корисне і нехай не розбирають з цікавости того, що заказане (бо такий звичай веде до бунту, непослуху).

Як без усякого застереження приймаємо Божий закон, знаючи, що св. Письмо є Богом обявлене й корисне, так саме сестри нехай приймають прикази настоятельки без осуджування, нехай виконують кожду її раду з радістю, не із смутком і не приневолені, щоби їх послух заслугував на нагороду. Нехай слухають не тільки тоді, коли настоятелька приказує щось, що дотикає строгости життя, але також і тоді, коли на пр. заборонить постити або накаже поживнішу страву або припише щось такого, що приносить пільгу або полекшу. Нехай усе сповняють однаково радо, бо усе, що настоятелька прикаже, є для них законом; нехай будуть про те пересвідчені. Але коли з конечности треба буде розмовитися з яким мужчиною, чи з таким, якому поручено якусь справу або який мігби в чім допомогти, то нехайби сама настоятелька розмовилася з ним при одній або двох сестрах, які як для свого віку, так і чесноти моглиби безпечно розмовляти, а як котрій сестрі прийде на гадку щось корисне, нехай піддасть це настоятельці і через неї нехай скаже.

Х. ВСТУПНЕ СЛОВО ДО ОБШИР. ПРАВИЛ.

1. За Божою благодаттю ми зібралися тут в імя Господа нашого Ісуса Христа. А маємо всі — і ви і я — ту саму ціль: святість життя. Ви виявляєте бажання поучитися дорогам спасення, а я маю обов'язок проповідати слово Боже, пам'ятати в день і в ночі на слово Апостола: „Три роки, в ночі і в день, не переставав із слізми нагадувати кожного поодиноким“ (Діян. 20, 31). Пора відповідна, місце таке спокійне, ми свободні від усього, що могло би перешкоджати. Молімся за себе взаємно, щоб я зумів роздавати міру збіжжя співробітникам, а ви, щоб Боже слово прийнявши, були як добра земля, принесли повні й обильні плоди праведности, як написано: „А посіяне на добрій землі це той, хто чує слово і розуміє та й плід приносить і то приносить один у сто, а другий у шістьдесят, а інший у тридцять“ (Мат. 13, 23).

Заклинаю вас на любов Господа нашого Ісуса Христа, що приніс Себе в жертві за наші гріхи, зачнім вкінці дбати про душі наші, плачмо над марністю минулого життя, ведім боротьбу про будуче на хвалу Бога, Його Христа і святого поклоняемого Духа.

Не лишаймося в тім недбальстві і рівнодушності, не тратьмо через байдужність часу тепер нам даного, не відкладаймо початку праці на завтра. Той, хто зажадає від нас рахунку з наших душ, міг би застати нас неприготованих, без добрих діл; ми були б недопущені до радісної стрічі з небесним Женихом. Безуспішний був би тоді наш плач і жаль за часом зле пережитим, коли покаяння не матиме вже вартости. „Це нині час догідний,“ — як каже Апостол, — „це нині день спасення“ (2 Кор. 6, 2).

Сьогодні пора покаяння, завтра нагороди; сьогодні час праці, завтра заплати. Сьогодні Бог помічником для тих, що навертаються із злої дороги, завтра буде страшним Суддею

людських діл, слів і гадок. Суддею, якого ніхто не ошукає. Сьогодні досвідчаємо Його довготерпеливості, завтра пізнаємо Його справедливість, коли воскреснемо — одні на вічну кару, другі до вічного життя, коли кожний дістане по заслугі.

На якийже час відкладаємо послух для Христа, що кличе нас до Свого царства небесного? Чи ж не збудимося, чи ж не воскреснемо із земного життя до євангельської святості? Чи ж не зачнемо розважувати день Господень, цей день страшної ваги, коли ті, що за добрі діла стануть праворуч Судді, дістануть царство у небі, а зіпхнутих ліворуч за недостачу добрих діл покриє гегена вогню й вічна мрака. „Там буде плач і скрегіт зубів“ (Мат. 25, 30).

2. Кажемо, що ми бажаємо царства небесного, а не дбаємо про дорогу до нього, по Божим заповідям ні грохи не працюємо, але думаємо досягнути ту саму славу, що ті, які аж до крові противилися гріхови. Чи ж це не легкодушність?

Чи ж у жнива збирає обильні плоди, хто в часі засівів дома сидів або спав? Хто ж збирає вино з чужої винниці, якої не садив, не управляв?

Овочі є того, чия була праця і труди; лиш побідникам належить ся честь, вінці. Хто ж вінчає чоловіка, що навіть не станув до бою? А в цім бою не вистане побідити; тут конечно треба „законно боротися“, як каже Апостол (2 Тимот. 2, 5), це значить, з приказаних річей найменшої не опустити, все робити, як приказано. „Блажений той слуга,“ — каже св. Письмо — „котрого пан, прийшовши, знайде, що так робить“ (Лук. 12, 42). Не каже „як небудь“, але „так“. Також „коли що добре приніс, а як добре не розділив, чи ж не згрішив ти?“ (Бит. 4, 7). А ми, коли випадком думаємо, що сповнили одну заповідь, зараз очікуємо нагороди за добре діло, а забуваємо на гнів, який нам належить ся за несповнені обовязки. І те ледви можна сказати, що ми сповнили й одну заповідь, бо по доброму розумінню ціли заповідей¹⁾, вони усі з собою так звязані, що хто одну переступить, тим самим усі переступає. Як що хто з повірених собі десяти талантів привластить собі один чи два, а решту віддасть, чи ж буде він уходити за чесного

¹⁾ Принімаємо текст венецького видання і кількох рукописів, бо видається нам яснійший: „κατά τὴν φύσιν τοῦ σκοποῦ λόγου,“ не як читає Гарнієр „τοῦ λόγου σκοποῦ.“

тому, що віддав більшу часть? Кожний закине йому несправедливість і закланність, бо вкрав, нехайби й меншу часть.

Що там казати „украва“, коли той, хто й віддав повірений йому талант навіть у цілости, ненарушений, все таки є засуджений лиш тому, що не доробив нічого.

Хто десять літ почитає вітця, а пізніше тільки раз його вдарить, того не почитають за заслуги для вітця, але за побиття засуджують.

„Ідіть,“ — каже Христос, — „навчайте всі народи... „навчайте їх:“ не каже: це заховувати, а це занедбувати, але прямо: „заховувати все, що я заповідав вам“ (Мат. 28, 19—20). Зовсім так само каже Апостол: „Нікому ні в чім не даємо соблазни, щоби наша служба була без догани, але в усім представляємо себе яко слуги Божі“ (2 Кор. 6, 3—4).

Якби не всі заповіді були потрібні до спасення, не всі булиби дані; не булоби проголошено, щоби всі заповіді зберігати конечно.

Що мені pomoже все інше зберегти, коли маю бути засуджений на гегену за те, що брата назвав дурним?

Яка користь з свободи, яку хтось має в відношенню до багатьох, коли він є невільником одного? „Хто допускається гріха, є невільником гріха“ (Йоан 8, 34). Якаж користь бути вільним від усіх недуг, коли одна нищить тіло?

3. Мігби хто сказати: абож для більшости християн, які не заховують усіх заповідей Божих, безхосенне є заховування бодай деяких?

Досить згадати св. Петра, якого за стільки добрих діл Христос назвав блаженным, а який за один прогріх почув те слово: „Коли не умию тебе, не матимеш части зі мною“ (Йоан 13, 8); не згадую вже, що його прогріх не був знаком байдужности і легковаження, а противно чести й пошани.

Можнаби ще завважити те слово пророка: „Кожний, хто призиватиме імя Господне, спасеться“ (Йоїл 2, 32); вистане значиться, взивати імя Господне, щоб спастися. Послухай слова Апостола: „Якжеж можуть призивати того, в котрого не увірили?“ (Рим. 10, 14).

А коли віриш, послухай Господа: „Не кожний, хто каже мені: Господи, Господи, увійде в царство небесне; але той, що творить волю мого Вітця, що є на небесах“ (Мат. 7, 21).

Воно певне, що хто сповняє волю Божу, але не так, як Бог хоче, і не з любови до Бога, той трудиться без користі по словам Христовим: „Роблять, щоби показатися людям: Істинно, говорю вам, вони одержують свою нагороду“ (Мат. 6, 5).

Тому й Апостол Павло навчився говорити: „І хочби я роздав увесь свій маєток і хочби віддав моє тіло на спалення, а любови не мав, ніщо мені не допоможе“ (1 Кор. 13, 3).

Взагалі виджу три настроєння душі до невмолимої конечности послуху. Або ухиляємося від злого із страху перед карою — це настроєння невірників; або шукаємо зиску, нагороди і сповнюємо заповіді для власної користі — і тоді ми подібні до зарібників; або вкінці робимо це для самої краси заповідей, з любови для Бога, що нам дав заповіді, й тішимося, що нам вільно служити такому славному й доброму Богу — і тоді маємо вдачу синів.

Невірник, який із страху сповняє заповіді і все боїться кари за недбальство, не буде в одній справі послушний, а в другій ні, бо уважатиме всяку кару за кожний непослух рівно небезпечною і страшною. Тому блаженим названий, „хто боїться усіх для пошановання“ (Притч. 28, 14). Такий сильно держиться правди і може сказати: „Виджу перед собою Господа, бо Він праворуч мене є, щоби я не захитався“ (Пс. 15, 8), тоб то він постановив не занедбувати найменшого обов'язку. „Блажений“ — каже св. Письмо, — „чоловік, який боїться Господа.“ Чому? „Бо у заповідях Його дуже любується.“ Так люде, що бояться, звичайно не опускають і не занедбують того, що приказане.

Але й зарібник, що шукає заплати, не схоче переступити приказу. Якже дістане нагороду за працю у винниці, коли не сповнить умов? Бо коли опустить щонебудь потрібне властителя винниці, стається винувний, що винниця не дасть оwoчів. І хтож за шкоду буде ще платити?

Трете настроєння до служби: любов. І якийже син, маючи на меті приподобатися вітцеві, схоче в більших справах приспорювати йому втіху, а прикрість робити з приводу якої-небудь дрібниці? Передовсім коли буде памятати на слова Апостола: „А не засмучуйте святого Духа Божого, котрим ви запечатані на день відкуплення“ (Єфес. 4, 30).

4. Кудиж належати хочуть ті, що переступають більшу

часть Божих заповідей? Не служать Богу, як вітцєви, не зважають на великі Його обітницї, не бояться яко Пана. „І коли я є Вітцем,“ — каже Бог через пророка (Мал. 1, 6), — „то деж слава моя, і коли я Господь, деж страх мій?“ Бо „чоловік, який боїться Господа, у заповідях Його дуже любиться“ (Пс. 111, 1) і „переступленням закона Бога зневажаш“ (Рим. 2, 23).

Якжеж можемо обіцувати собі блаженство вічного життя і спільне життя із святими і радість з ангелами перед лицем Христовим, коли вище цїнімо життя розкоши чим життя по заповідям Божим? Такі мрії — це дійсно знак дитячого ума.

Якжеж стану з Йовом — я, що й малої прикрости не вмію прийняти з вдячністю?

Якжеж відберу нагороду з Давидом, коли немає в мене його великодушности для ворога?

Якжеж з Даниїлом — я, що не шукав Бога безнастанно здержливістю й усильною молитвою.

Якжеж з іншими святими, коли не йшов їх слїдами?

Чи може суддя бути так мало розважний, щоби признати однакові вінці тому, що побїдив, і тому, що не боровся? Якийже полководець припустить до подїлу воєнної добичи тих, що не показалися на полі битви на рівні з тими, що осягли побїду? Бог добрий, але і справедливий; а справедливість лежить у плачєнню по заслугі, як написано: „Надїли добром, Господи, добрих і правих серцем. Бо тих, що звертаються на кривї дороги, відведе Господь з явними беззаконниками на погибіль“ (Пс. 114, 4-5).

Бог милосерний, але Він і суддя: „Любить ласкавість і суд Господь“ (Пс. 32, 5). Длятого Давид каже: „Про ласкавість і суд співатиму тобі, Господи“ (Пс. 100, 1).

Знаємо, для кого милосерний, бо казав: „Блажені милосерні, бо вони милосердя доступлять“ (Мат. 4, 7). Чи видиш, як мудро уживає милосердя? Не є милосерний без суду, ані немилосерний у суді. „Милосерний Господь і справедливий“ (Пс. 114, 4).

Не пізнаваймож Бога односторонно, нехай Його чоловілюбивість не буде причиною недбалства. На те є громи й блискавиці, щоб ми не легковажили доброти. Той сам, що „сонцю своему велить світити“ (Мат. 5, 45), дає і слїпоту. Той сам, що дає росу, зіслав з неба і „вогневий дощ“ (4 Царств 4, 18). Одно знак доброти, друге строгости; бо й до нас може бути сказане те слово: „Або погорджуєш багатством його

доброти і поблажливости й довготерпеливості, не знаючи, що доброта Божа приводить тебе до покаяння? Та по твоїй твердоті і нерозкаянності серця збираєш собі гнів на день гніва" (Рим. 2, 4—5).

Коли, значить, не можна спастися без сповнення Божих заповідей й небезпечно є легковажити щось із річей приказаних (незвичайна це гордість себе ставляти за суддю-законодавця, одні закони приймати, а другі відкидати), то всі ми, борці за святість, ми всі, що оцінили життя спокійне й віддалене від світа як поміч у сповненню євангельських заповідей, спільно потрудімся, щоб ніщо з річей потрібних не уйшло нашої уваги.

Бо коли Божий муж має бути досконалим (як це написано і як це ми вище показали), то й конечно воно, щоб він у кожній заповіді доступив досконалости „до міри віку Христової повноти“ (Єфес. 4, 13), бо і у Божому законі не приймається у жертві навіть чистого звіряти, як що лиш воно ушкоджене.

Так нехайже кожний з вас піддає спільному розважанню те, чого йому, як думає, треба, бо при усильній праці багатьох лекше нам буде вислідити укриту правду, коли по обітницї Господа нашого Ісуса Христа Бог дасть нам знайти, чого шукаємо, а Дух святий дасть нам пізнати й спам'ятати.

Як моїм обов'язком є проповідати і „горе мені, колиб я не проповідав“ (1 Кор. 9, 16), так і перед вами рівний труд і небезпека, як що будете недбалі й неухважні або не будете заховувати поданої вам науки з належною ревністю й невсипучістю.

Тому сказав Христос: „Слово, яке я говорив, воно судитиме його в останній день“ (Йоан 12, 48), а на іншій місці: „Слуга, котрий не знав волі свого пана і зробив достойне кари, буде битий мало. А той, що пізнав, а не приготувався, ані не зробив по його волі, буде сильно битий“ (Лук. 12, 47-48). Тож молимся, щоб я бездоганно голосив Боже слово та щоб воно й вам користь принесло.

На Христовому суді, відомо, поставлять нам перед очі слова Божественного Письма, як сказано: „Переконаю тебе і поставлю перед лицем твоїм всі гріхи твої“ (Пс. 49, 21) Уважаймо добре на все, що говориться і стараймося усильно Божі науки впровадити в життя, бо не знаємо ні дня, ні години, в якій Господь прийде.

ХІ. РОЗДІЛИ ОБШИРНІШИХ ПРАВИЛ.

1. Про порядок і звязок заповідей.
2. Про любов для Бога й про те, що чоловік з уродження має нахил і силу до сповнення заповідей.
3. Про любов для ближнього.
4. Про страх Божий.
5. Про скуплення мисли.
6. Про те, що самота є потрібна.
7. Про те, що треба жити разом з тими, які мають ту саму мету приподобатися Богу, та що життя пустинне є трудне і небезпечне.
8. Про відречення від світа.
9. Про те, що не ялося лишати свого маєтку кривим.
10. Кого з тих, що зголошуються до монашого життя, треба приймати і коли та як?
11. Про невільників.
12. Як належить приймати тих, що живуть у подружжі?
13. Вправа в мовчанню є корисна для тих, що вступають.
14. Про тих, що Богу посвяtilися, а опісля стараються уневажнити свої обіти.
15. Про припинання і виховання хлопців та про обіти дівць.
16. Про здержливість.
17. Треба стримуватися від сміху.
18. Треба скоштувати усього, що нам подають.
19. Яка є міра здержливости?
20. Як належить приймати поживу?
21. Як належить заховуватися при обідах і вечерях що до сидження і лежання?
22. Яка є відповідна одежа для христіян?
23. Про пояс.
24. Про спосіб спільного життя.
25. Страшний засуд чекає настоятеля, який не напинає грішників.

26. Настоятелеви належить виявляти всі тайни серця.
27. І настоятеля повинна нагадувати старша братія, коли він схибить.
28. Як повинні всі відноситися до неслухняного?
29. Про тих, що при праці виносяться і негодують?
30. Як повинен настоятель відноситися до братії?
31. З яким відношенням належить приймати службу від настоятеля?
32. Як належить відноситися до свояків?
33. Як належить говорити з сестрами?
34. Якими повинні бути ті, що роздають у монастирі потрібні річі?
35. Чи може бути в одній оселі кілька монастирів?
36. Про тих, що відступають від братії.
37. Чи належить під покрешкою молитви і псалмодії занедбувати працю; про часи відповідні до молитви, а передовсім: чи треба працювати?
38. Які ремесла і штуки відповідають нашому стану?
39. Як належить овочі продавати і як з монастиря виходити?
40. Про торги і ярмарки.
41. Про самоволю й слухняність.
42. З якою ціллю належить працювати?
43. Якими повинні бути настоятелі і як товаришами руководити?
44. Кому належить дозволяти виходити і як тих, що вертають питати?
45. Крім настоятеля повинен бути другий, що тоді, як його нема або як він зайнятий, мігби взяти на себе старання про братію.
46. Про те, що ані власного, ані чужого гріха не належить покривати.
47. Про тих, що не приймають поручень настоятеля.
48. Не належить мішати до того, що робить настоятель, а тільки пильнувати свого діла.
49. Про суперечки поміж братією.
50. Як повинен настоятель упоминати?
51. Як належить справляти схиблення?
52. З яким настроєнням належить приймати покути хлопців?
53. Як учителі ремесла справляють помилки?
54. Чи настоятелі повинні між собою радитися у своїх справах?
55. Чи уживання ліків відповідає цілі монашого життя?

ХІІ. ОБШИРНІШІ ПРАВИЛА У ПИТАННЯХ І ВІДПОВІДЯХ.

Питання 1.

Про порядок і зв'язок Божих заповідей.

Коли св. Письмо¹⁾ дозволяє нам ставити питання, то передовсім бажано повчитися, чи є який порядок і зв'язок поміж Божими заповідями. Чи є між ними перша, друга і так далі, або чи всі вони з собою зв'язані і є собі рівні з огляду на вагу їх так, що можнаби зачати з якоїнебудь, неначе в яким колесі?

Відповідь:

Питання ваше старе і давно вже поставлене в Євангелії, коли до Господа приступив законоучитель з питанням: „Учителю, котра заповідь в законі найбільша?“ Сказав йому Ісус: „Любитимеш Господа Бога твого всім серцем твоїм і всею душею твоєю і всею думкою твоєю. Це найбільша і перша заповідь. Друга подібна до неї: Любитимеш ближнього твого, як себе самого“ (Мат. 22, 36—39).

Отож сам Господь установив порядок у заповідях; заявив, що перша й найважливіша заповідь відноситься до любови Божої, а на другім місці стоїть заповідь подібна до першої, а радніше додаткова й залежна від неї — заповідь любови ближнього.

З того, що сказано, і з інших подібних уступів св. Письма пізнаємо, що в усіх Господніх заповідях є порядок і зв'язок

¹⁾ Алюзія до слів: „Питай вітця твого і пояснить тобі і твої старшини скажуть тобі“ (Второз. 32, 6).

Питання 2.

Про любов Бога й про те, що чоловік з уродження має нахил і силу до сповнення Божих заповідей.

Передовсім скажи нам про любов для Бога. Ми вже чули, що треба Його любити; бажалиб знати, як виконати цю заповідь.

Відповідь:

Любов Бога не потребує учителя, так як без нічиєї науки тішимся світлом, бажано життя. Сама природа вчить любити батьків і тих, що нас виховали й викормили. Так само, а радніше у вищій степені, не від когось учимося любити Бога, але з уродження є в нас якби насіння, якась духовна сила, нахил, хист до любови. В школі Божих заповідей та сила душі розвивається, кормиться і за Божою ласкою доходить до досконалости. І це ваше бажання відповідає нашій цілі, тож і радо його приймаю й за ласкою Божою і з поміччю ваших молитов буду старатися укрити іскорку Божої любови роздути по силі, даній мені святим Духом.

Отож треба знати, що любов Бога це одна чеснота, але силою обнімає і сповнює всі заповіді. „Коли хто мене любить, моє слово заховає“ (Йоан 14, 23) — каже Христос — і знову: „На цих двох заповідях увесь закон і пророки стоять“ (Мат. 12, 40).

Сьогодні не будемо говорити про це докладніше, щоби вже в цій частині не виложити усеї науки про заповіді, але на скільки це відповідає нам, нашій цілі, пригадаю вам любов, яка Богови від нас належить. А на вступі скажу, що до сповнення даних нам заповідей одержуємо від Бога й відповідну силу так, що не можемо ані нарікати, будьтоби Бог чогось незвичайного від нас жадав, ані величатися, будьтоби ми щось більше давали, ніж одержали. Поступаючи праведно і належно з тими Божими силами душі, живемо побожно життям чесноти. А коли нищимо силу Божого дару, звертаємося до злого. Бо таке є поняття морального зла. Зло це є протиний Божому законуви ужиток з того, що Бог дав нам на добро; як навпаки чеснота, якої Бог жадає, — це є добре уживання Божих дарів по Божій заповіді. Але коли воно

так є, то теж саме скажемо й про любов Бога. Маємо приказ Бога любити, вроджену силу любови одержуємо від природи, кожний в собі, із себе самого любови вчиться, не потребує зовнішнього наставлення. Бо з природи добра бажаємо, хоч кожному може що інше видаватися добрим, як з природи й без науки маємо наклін до того, що своє, що близьке, і у відношенню до добродіїв самі із себе виявляємо зичливість.

А щож чудесніше від Божої краси? Якаж гадка миліша від гадки про Божу велич? Чи може бути у душі пожадання сильніше і глибше від того, яке Бог вкладає в душу очищену з усякого гріха, коли душа правдиво відчуває те, що виражає цим словом: „Бо я є ранена любовю“ (Пісня Пісень 2, 5)? Невисказані дійсно й невимовні блиски Божої краси! Ніяке слово їх не виразить, не почує ніяке ухо. Скажи, блиск ранньої зорі і ясність місяця і соняшне світло, все воно темне у порівнянні з Божою славою, все даліше, більше віддалене від правдивого світла, ніж темна, глибока й сумна, безмісячна ніч від ясного полудневого сонця. Для очей тіла недоступна ця краса, лиш душа і гадка її досягають. А коли вона про-світила якого святого, лишала в душі жажду не до знесення; тоді вийшовши із себе й переступивши границі дочасного життя, казали: „Горе мені, моє вигнання продовжується“ (Пс. 119, 5). „Колиж прийду і явлюся перед Божим лицем?“ (Пс. 41, 3) або повторяли слово Павла: „Маю бажання розв'язатись і бути з Христом, бо це далеко ліпше“ (Фил. 1, 23). Вмерти, щоби бути з Христом — річ ліпша від усього, „бо моя душа пожадає Бога, сильного й живого“ (Пс. 41, 3). І нині відпускаєш слугу твого. Не зносили того життя у вязниці, не могли стримати поривів любови люде, яких Божа любов діткнула, яких душу наповнила. Переповнені жадобою оглядання Божої краси просили, щоби контемпляція Бога розтягалася на цілу вічність. Так з природи бажать люде річей красних і добрих. А нема кращої річі, милішої над добро. А Бог є добрий і коли кожний бажає добра, кожний бажає Бога.

2. Так те добро, яке походить з нашої волі, є у нас і природне, на скільки злість не зіпсула наших мислей. Тож конечним нашим обов'язком — любити Бога. Недостача Божої любови є для душі пайгіршим злом. Відчуження й відвернення від Бога є гіршим нещастям, ніж усі кари гегени; зло трудніше

до знесення, ніж для ока позбавлення світла, хочби й без болю, або позбавлення життя для живого ества.

Коли від природи дана є любов для батьків, що спостерегаємо і у звірят і у найменших дітей, які з такою любов'ю звертаються до матерей, не будьмож дурніші від нерозумних малих дітей, ані дикші від звірят, не будьмо чужі й рівнодушні для нашого Творця. Хочби ми й не знали, який Він є добрий, того одного, що створив нас, досить, щоб Його любити над усе й безнастанно пам'ятати про Нього, пам'яттю неначе держатися Його так, як діти держаться матерей.

Перед усіма, що їх із самої природи любиться, перше місце мають ті, від яких одержав хто якийсь добродійство, а це прикмета не лиш людей, але — не менше — усіх майже звірят. Вони всі відчувають якийсь нахил до тих, що їм дали щось доброго. „Пізнав“ — каже св. Письмо — „віл свого Творця і осел ясла свого Пана“ (Ісаія 1, 3). Не дай, Боже, щоби про нас хто сказав таке: „А Ізраїль мене не пізнав і мій нарід не зрозумів мене“.

Чи треба згадувати, як пес і багато інших звірят виявляють правдиве привязання тим, що їх кормлять.

А коли для наших добродіїв маємо природне привязання й любов і усильно стараємося їм відплачуватися, якаж мова зможе виразити небесні дари? Їх таке багатство! Ніхто їх не зрачує, вони так великі, вони такі, що кожний з них зокрема вистане, щоби зобов'язати нас до повної вдячності для Подавця.

Поминутиб уже всі інші дари, які хоч собою є й великі й милі, все таки у порівнянні з більшими тратять на вартости і красі зовсім так, як звізди бліднуть при сонці. Бо й трудно поминути більші дари, а лиш по меншим мірити доброту Добродія.

Тож не згадуймо про схід сонця і зміни місяця, про перемини повітряних струй і пори року, про дощі й керниці, про море й землю і про все, що видає земля, і про риби і про птиці, про міріяди різних звірят і про все, що служить нам у життю. Годі поминути — хто лиш при здоровім розумі, мусить, хочби не хотів, згадати одну ласку, дарма, що ще трудніше про неї говорити так, як належалоб, а саме, що Бог створив чоловіка на свій образ і подобу і дав йому пізнати

Себе й украсив його розумом більше від усіх сотворінь і обдарував невисказаними розкошами і красотами раю й поставив паном усього земного сотворіння, а коли чоловік дався звести змієви й упав у гріх, а з гріха в смерть і нещастя рівні смерті, то не погордив ним, але дав зразу закон на поміч, поставив ангелів на сторожу й опіку, післав пророків, які людям виказувалиб їх злість, вчили чесноти, погрозами стримав пристрасні порушення до злого, а обітницями побудив волю до доброго. На прикладі різних людей показав, до чого веде добро і зло, для науки іншим.

А коли по усіх тих, таких великих дарах ми все тревали у непослуху, не відвернувся від нас. Доброта Божа нас не покинула; зневажаючи Добродія легковаженням дарів Його, ми не зрадили Його любови для нас. Двигнув нас із смерті, оживив о Христі Господі нашім. І тим дивніше являється це добродійство. Бо „в образі Божім не уважав посяганням бути рівним Богу, але умалив себе, прийнявши вид слуги“ (Филип. 2, 6¹).

4. І немочі наші взяв на Себе і недуги поніс. „За гріхи в ранений і мучений за беззаконня наші“ (Ісаія 43, 5), щоб ми були вилічені Його раною; „Христос викупив нас від клятви закону, ставши за нас клятвою“ (Галат. 3, 13) і поніс смерть найстрашнішу, щоб нас привернути до життя слави.

І не вистало Йому оживити умерших. Дав нам славу Свого Божества і приготував у вічності відпочинок, що всяку людську гадку перевищає безмірністю розкошей.

Щож віддамо Господу за все, що дав? Він такий добрий, що не жадає взаїмних дарів, вистане Йому наша любов.

Коли маю признатися до усього, що чую, то скажу, що коли про те все думаю, впадаю в якусь страшну задуму, в страх. Боюсь бути для Христа стидом і докором, відпавши від Божої любови з легкодущности, чи наслідком заняття справами марними. Бо ворог, що тепер силкується всяким способом, через жадоби світа, попровадити нас до забуття нашого Добродія на погибіль нашу, він, напастуючи нас і топчучи нас, нашого легковаження ужие на висмівання Спасителя,

¹) Всі ті гадки находяться в Літургії св. Василія в молитві перед освяченням дарів.

буде чванитися нашим непослухом і відступством: не створив нас, не вмер за нас, а ми таки наслідували його у непослусі, у погорді для Божих заповідей.

Ця зневага, зроблена Господу, цей тріумф ворога видається мені чимсь страшнішим від усіх кар пекла; стати для Христового ворога предметом хвали, нагодою вивищення супроти Христа, що за нас умер і воскрес для нас, за що ми Йому винні ще більшу вдячність, як написано.

Але досить про любов Бога; нашим наміром не є все сказати, бо воно неможливе, але подати вам коротку пригадку, яка все булаби вам заохотою до Божої любови.

Питання 3.

Про любов для ближнього.

Але вже випадає з черги говорити про заповідь, яка і по порядку і по силі є другою.

Відповідь:

Ми сказали, що закон кормить і розвиває природні сили, що неначе які сімена є у наших душах. Тож коли приказано нам любити ближнього, як себе, переконаймося, чи до сповнення цієї заповіді маємо силу, Богом дану.

І хтож того не знає, що чоловік — то сотворіння товариське й суспільне, а не дике й самітне? Нема річи, яка більше відповідалаб нашій природі, як спільність життя і взаїмна поміч і любов людей. Колиж Бог перший дав нам сімена, справедливо жадає овочів, кажучи: „Нову заповідь даю вам, щоби ви любили один одного“. А бажаючи нас побудити до сповнення цієї заповіді, як ознаки Його учеників, не жадає чудес або незвичайних знаків (хоч і на це дає силу у св. Дусі): але що каже? „По цім пізнають усі, що ви мої ученики, коли любов матимете між собою“ (Йоан 13, 35). І так із всіх сторін звязав ці заповіді, що добре діло для ближнього переймає на Себе. „Я був голодний, а ви дали мені їсти“ і т. д. (Мат. 25, 35), а вкінці додає: „оскільки ви це вчинили одному з цих моїх найменших братів, мені вчинили“ (Мат. 25, 40).

2. Так через першу заповідь можна сповнити другу, через другу знову вернути до першої. З любови для Господа любити

ближнього, бо „коли мене хто любить, моє слово заховає“ (Йоан 14, 22) — каже Господь, і знову: „Це моя заповідь, щоби ви любили один одного, як полюбив вас“ (Йоан 15, 12). І навпаки, хто любить ближнього, сповняє любов Бога, коли Він приймає ту любов для Себе. Тому вірний слуга Божий Мойсей мав таку любов до братів, що бажав бути вимазаним з Божої книги, де був вписаний (Исход 32, 33), як що народи не мавби бути відпущений його гріх. А св. Павло відважився просити: „Сам бажавби бути відлученим від Христа за моїх братів, рідних мені по тілу“ (Рим. 9, 3). По прикладу Господа хотів стати ціною спасення всіх, знаючи рівночасно, що ніяк не міг бути відлученим від Бога, хто з любови для Нього, для сповнення найважливішої заповіді Його саму ласку в Господа Бога відкидав від себе. Знав добре, що мав відібрати нагороду багато обильнішу, ніж те, що сам давав. До такого то степеня любови для ближнього доходили святі.

Питання 4.

Про страх Божий.

Відповідь:

Для початкуючих корисніші є наставлення в Божім страху, по словам премудрого Соломона: „Початок премудрости страх Господній“ (Притч. 1, 7). Вам треба важніших заповідей, в яких міститься уся правда Христової любови, бо ви вже перейшли дитинство в Христі, вам вже не треба молока, внутрішнього чоловіка можете кормити поживнішою стравою наук. Одначе уважайте, щоб великість Божих дарів не стала для вас причиною гіршого засудження за невдячність для Добродія. „Від усякого“, каже св. Письмо „кому дано много, много вимагатимуть від нього“ (Лука 12, 48).

Питання 5.

Про скуплення духа.

Відповідь:

Треба знати, що не можемо виконати ні одної заповіді, не можемо любити ані Бога, ані ближнього, коли наша гадка

тут і там блукається, бо ніякої штуки, ні науки не перейме той, хто з одної на другу перескакує; навіть одної не навчиться, коли не знає відповідних середників до ціли. Ділання повинно відповідати ціли й нічого не осягається невідповідними середниками. Ліплячи горшки, не стане ніхто мосяжником; грою на флеті не здобувається вінців атлетів. Кожна ціль вимагає особіного і відповідного труду.

Вправу в життю Богу милім по Христовому Євангелію набувається через відсунення себе від світових старань. Треба зовсім відвикнути блукати гадкою. Тому Апостол протиставить старанню про річі Божі журбу про справи подружжя, хоч подружжя дозволене й має своє благословення. Але по Апостолу не можна погодити тих двох річей. „Хто без жінки — каже — журиться про те, що Господне, як приподобатися Господеви. А хто оженений, журиться про те, що світове, як приподобатися жінці“ (1 Кор. 7, 32).

Та і Господь дає свідоцтво щирій, простій вдачі Апостолів, коли каже: „Ви не із світа“ (Йоан 15, 19), а навпаки, світ не в силі пізнати Бога, ані прийняти св. Духа. „Отче праведний, — каже — і світ не пізнав тебе“ (Йоан 17, 25), і „Духа правди, котрого світ не може прийняти“.

2. Отож мусить увільнитися від усякого привязання до життя, хто щиро хоче Богу служити. Це осягається через повне усунення себе від світа і забуття давних звичаїв. Треба нам відчужитися від усякого споріднення крови, відступити від усякої спільности життя, як колиб ми перейшли станом душі до іншого світа, по словам Апостола: „наше життя на небі“ (Филип. 3, 20). Без того ніколи не осягнемо мети, якою є приподобання Богу. Такий Христовий закон: „Так отже кожний з вас, хто не відречеться усього, що має, не може бути моїм учеником“ (Лука 14, 33).

А коли це зробимо з усякою усильністю, пильнуймо, щоб наше серце не відпало від гадки про Бога і не сплямило памяти Божих чудес примарами річей пустих. Держім у памяти безнастанну й чисту гадку про Бога, витиснену на наших душах наче яку незатерту печать. Так дійдемо до Божої любови, яка буде нас побуджувати до сповнювання Божих заповідей, а сама через виконування заповідей буде непохибно й постійно піддержувана. Господь виразно це вказує, коли

каже: „Коли любите мене, мої заповіді заховуйте“ (Йоан 14, 15) і знову: „Коли заховаєте мої заповіді, перебуватимете у моїй любові“ (Йоан 15, 10), ще й додає як усильнішу заохоту: „як і я захищував заповіді мого Вітця і перебуваю в його любові“ (там саме).

3. Так учить нас при кожнім ділі ставити собі метою волю законодавця, до неї прямувати усіми бажаннями, як говорить: „Бо я зійшов з неба, не щоби чинити волю мою, деінде: а волю того, що мене післав“ (Йоан 6, 38).

Штуки, що відноситься до життя, усі мають свою мету і до неї приміняють діла. Усе наше життя має лиш одну мету і одно правило: виконати Божі заповіді по Божому вподобанню. Тож і докладність у сповнюванню поодиноких діл буде лежати в їх згідности з Божою волею. А коли будемо старатися сумлінно сповнити кожне діло по Божій волі, тим самим усе будемо злучені з Богом безнастанною памяттям про Нього.

Коли коваль робить н. пр. сокиру, він памятає, хто замовив роботу, думає про нього, уважає на форму, якої хоче, і на великість, діло своє робить по його волі (бо колиб це забув, зробивби інше, неподібне до замовленого). І коли християнин кожну справу, більшу чи меншу, сповнює по Божій волі, він працю свою украшує стислістю і старанністю, заховує память про Бога і так сповнює те, що написано: „Виджу Господа перед собою завсіди, бо Він праворуч мене, щоб я не захитався“ (Пс. 15, 8). Надтож виконує приказ: „Отож, чи їсте, чи пете, чи що іншого робите, усе на славу Божу робіть“ (1 Кор. 10, 31).

Хто у праці псує цей докладний порядок заповідей, той без сумніву слабкий памяттям про Бога. Памятаймож на слово пророка: „Чиж неба і землі не наповняю Я, говорить Господь“ (Єрем. 23, 24), і: „Я Бог є близький... а не здалеку“ (ст. 22), і: „Бо де є двоє або троє зібраних в моє ім'я, там Я є посеред них“ (Мат. 18, 20).

Усе, що робимо, робім якби в очах Божих, — кожна наша гадка нехай буде такою, як колиб Бог її оглядав. Так будемо мати безнастанний Божий страх і ненависть до гріха і те почування, про яке Давид говорить: „Несправедливість я зненавидів і обмерзив“ (Пс. 118, 163). І сповнимо заповідь

любви і виконаємо те, що Христос сказав: „Бо не шукаю своєї волі, а волі того, хто мене післав“ (Йоан 5, 30). Душа буде тревати у пересвідченню, що добрі діла є милі тому, хто буде наші діла судити і за них нагороду давати, а навпаки, злі діла заслугують на Його осудження.

Думаю, що при тім знайдеться і прикмета, що заповідей Божих не сповняється для приподобання людям, бо ніхто свідомий прияви вищого не звертає уваги на нижчого, а навіть коли лучиться, що якесь діло є миле особі вищій і славнішій, а нижчий видається поганим, зненавидженим, то більше ціниться похвалу старшого, а не зважається на догану нижчого. Коли так поступається в справах людських, чиж моглаб здорова і твереза душа, свідома прияви Бога, залишати діла богоугодні, а звертатися до людської слави? Якже моглаб занедбати заповіді Божі, а служити людям? Не моглаб датися побідити публичній опінії, не уляже впливови людей.

Така була вдача того, що сказав: „Говорили мені законпереступники пусті бесіди, але все воно не так, як закон Твій, Господи“ (Пс. 118, 85), а на іншій місці: „Я говорив про свідоцтва Твої перед царями і не стидався“ (Пс. 118, 46).

Питання 6.

Потреба самоти.

Відповідь:

Осібне мешкання є поміччю до осягнення скуплення духа. Шкідливо жити з людьми, які Бога не бояться й легковажать стисле заховування Божих заповідей. Того учить нас і Соломон: „Не будь“ — каже — „другом мужеви гнівливому і не мешкай з другом твердого серця, щоб ти коли не научився його доріг і приймеш сіти душі твоїй“ (Притч. 22, 24). Сюди належить і слово Апостола: „Вийдіть зпосеред них і відлучіться, говорить Господь“ (2 Кор. 6, 17).

Перша річ у монашому життю — самітний дім, віддалений від людей. Це конечно, щоб ніщо через зір або слух не побуджувало нас до гріха і щоб ми через те не привикали помалу до гріха та щоби у душі не лишилися на її шкоду і згубу образи і знаки усього, що видимо і чуємо; вкінці, щоб ми могли

третвати на молитві; так поконаємо давні звичаї з часів, коли ми жили не по заповіді Христа. (Поконати давний звичай це не мала боротьба, бо звичай, скріплений довгим часом набуває сили другої природи). Зможемо тим способом стерти усякі плями гріха через усильну молитву і витревале розважання Божої волі. Серед численних справ життя, що займають душу, дуже трудна річ витревати на молитві і розважанню. І хто зуміє серед світа виконати те слово: „Коли хто хоче за мною іти, нехай відречеться себе.“ Треба нам відречися себе, взяти Христовий хрест і йти слідом за Ним (Лук. 14, 17).

Відречися себе то значить зовсім забути все, що минуло, й відступити від власної волі; якжеж це трудно в життю на світі, щоб не казати вже, що воно неможливе! Жити на світі — то велика перешкода й до того, щоб хрест узяти й за Христом іти. Взяти свій хрест значить: бути готовим на смерть за Ісуса Христа, умертвляти тіло і всі пристрасти, зносити всякі небезпеки за Імя Христове й не мати ніякого привязання до дочасного життя. Життя на світі ставить нам у тім усім великі перешкоди.

2. Крім багатьох інших злих сторін життя на світі є й та, що коли душа видить багато грішників, вона не має нагоди спостерігати власних гріхів і з сокрушенням серцем каятися; навпаки, порівнюючися з гіршими від себе, про себе думає, що має якусь чесноту.

Серед замішання й журби світового життя душа затрачує пам'ять про Бога, яка є така цінна у життю. Тратить радість, яку находила, тратить смак побожності, уподобання у слові Божім, затрачує той настрій, що виражений у псалмах: „Згадав я на Бога і повеселів“ (76, 4) і: „Що за солодкі гортані моїй слова твої більше від меду устам моїм.“ (118, 103). Згодом привикає до легковаження й забуття Божого суду. Не може бути більшого зла, страшнішої шкоди.

Питання 7.

Треба провадити спільне життя з тими, які мають ту саму мету, що ми — приподобатися Богу; трудне й небезпечне є пустинне життя.

Свою бесідою ви переконали нас, що небезпечно жити

з тими, що легковажать Божі заповіді; даліше ми бажаємо довідатися, чи чоловік, який від них відступає, повинен жити сам один, чи з братами тої самої вдачі, що вибрали ту саму мету побожності.

Відповідь:

Знаю, що спільне життя з багатьох причин корисніше. Передовсім тому, що ніхто з нас не вистане для себе; у заспокоєнню потреб тіла потребуємо взаїмної помочи. Як нога має якусь силу й не має іншої і без помочи інших членів не може власної сили ужити й не може собі довго вистачити, ані заступити, чого їй бракує, так саме у самітному життю те, що маємо, стається безкорисне, а те, чого не маємо, не є до заступлення. Бог Творець постановив, що маємо взаїмно собі помагати і своєї помочи взаїмно уживати, щоби ми тим способом взаїмно були із собою звязані, як написано (Еккл. 13, 20): „Усяке звіря любить подібне собі, кожний чоловік ближнього свого; усяке тіло по роду сходиться і подібному собі привяжеться муж“.

Але й поза тим закон християнської любови не дозволяє шукати власної користи: „Любов не шукає свого“ (1 Кор. 13, 5). Життя пустинне має часто тільки одну мету — заспокоєння своїх потреб, що виразно противиться заповіти любови, що його зберігав Апостол: „Не шукаючи, що мені корисне, але що багатьом, щоби вони спаслися“ (1 Кор. 10, 33).

Даліше в повній самоті не легко пізнати свої помилки, бо нема кому упінути й лагідно, з любовю справити. А ворогова догана корисна стається для розумного нагодою до поправи; на скількиж більше хтось щиро любить, він зі знанням лічить недомагання: „Хто любить, карає пильно“ (Притч. 13, 25). Такогож трудно знайти на пустині, хиба що живеться з ним. Часто сповняється слово св. Письма: „Горе одному, коли упаде, і не буде другого його піднести“ (Еккл. 4, 10).

І лекше виконувати більше Христових поручень, коли кількох разом живе; одному не так: бо виконання одного може бути перешкодою у виконанню другого. На приклад, при відвідуванні хорих не можна приймати подорожних, при роздаванні милостині не можна ревно працювати, особливо, коли ті чинности довго требають; так можна опустити

найважливішу загальну заповідь, яка безпосередно до спасення відноситься: не кормиться голодного, не одягається нагого.

Так хтож хотівби вибрати життя безчинне замість життя повного плодів і устроеного по Божим заповідям?

2. Покликані до одної надії ми усі є одним тілом, якого головою Христос, і всі ми собі взаємно — членами; як що не будемо любов'ю в один звязок звязані у св. Дусі, то кожний з нас буде вибирати свій спосіб життя, а не той, що Богу милий, — не служення спільним потребам; як що кожний буде йти за власною пристрастю, за самолюбством, якжеж зможемо зберегти взаємний звязок, любов, взаємну поміч, якжеж заховаємо послух для голови, Христа, коли будемо розділені і розеднані?

Як тішитися з прославленим, співчутти з терплячим, коли по недостатці єдності ніхто не може як належить пізнати положення ближнього?

А даліше, один не може мати усіх духовних харизматів, але кожному дається по дару св. Духа: „по мірі віри“ (Рим. 12, 7), а у спільному життю дар кожного зокрема стається васністю всіх.

„Бо одному дається Духом слово премудрости, а другому слово знання тим самим Духом, іншому віра... іншому пророчтво... іншому ласка уздоровлень“ і т. д. (1 Кор. 12, 8—10). Кожний з тих дарів дістає чоловік не для себе, але для інших. У спільнім життю сила св. Духа, що знаходиться в однім, з ко-
нечности переходить на усіх. Хто сам живе, може має один дар св. Духа і робить його безкорисним, безчинністю неначе закопує його у собі, а всі, що читаєте Євангеліє, знаєте, яка в тім небезпека. В спільнім же життю кожний уживає свого дару і множить, уділяючи його іншим та збирає овочі з чужих дарів, якби із своїх.

3. Спільність у життю має ще багато добрих сторін, які не легко вичислити. Вона корисніша від самітного життя для зберігання дарів Божих і для устереження себе від засідок ворога. Добре мати людей, що сторожать і будять нас, як що коли припадком западе хто в цей сон смерти, про який Давид навчає нас, як маємо перед ним молитвою боронитися: „Просвіти очі мої, щоб коли не уснув я смертю“ (Пс. 12, 4).

При спільному життю лекше й упавший у гріх підноситься,

бо боїться нагани і засуду багатьох. До нього відноситься слово Апостола: „Досить такому цієї кари від багатьох“ (2 Кор. 2, 6). А той, хто добре творить, має велику певність з потвердження і признання багатьох. Бо як що „при устах двох або трьох свідків є ствержене кожне слово“ (Мат. 18, 16), то ще сильнішу підпору знаходить кожне добре діло в свідочстві багатьох.

Самітнеж життя має крім названих ще інші небезпеки. Перша й найважливіша — уподобання в собі. Бо коли нема такого, який би поступовання судив, легко чоловік представляє собі, що вже доступив досконалости.

Крім того брак у тім життю вправи в чеснотах. Чоловік не пізнає ані схиблень, ані поступу. Просто усунена всяка нагода до сповнення заповідей.

4. Як покаже покору, коли нема перед ким упокоритися? Супроти кого милосердя, коли зірвані всякі звязки з людьми? Якже буде вправлятися у терпеливості, коли йому ніхто ніколи не противиться?

А коли хто сказав, що до святости обичаїв досить наук св. Письма, робить так, якби учився будівництва, а ніколи не будував, або ковальства без ніякої практики. Апостол сказав би йому: „Не слухачі закона є праведні перед Богом, а виконавці закона будуть оправдані“ (Рим. 2, 13).

Подивись на приклад Господа. З безмірної любови до нас, не вдоволяючись словною наукою, в повноті любови хоче нам дати великий, ясний приклад покори; підперезався й умив ноги учеників.

І кому ж будемо ноги умивати? кому будемо служити? коли живеш сам один, як зможеш бути останнім?

А красу й добро, „як жити братам вкупі“ (Пс. 132, 1), що їх св. Дух порівнює з миром, яке спливає з голови архієрея, — як знайдеться їх у самітному життю?

Так, спільне життя братів — це дійсно поле духовної боротьби, добра дорога поступу, безупинна правда і розважання Божих заповідей. Ціль такого життя — слава Божа по заповідям Господа нашого Ісуса Христа, що сказав: „Так нехай світить ваше світло перед людьми, щоби бачили ваші добрі діла і прославляли вашого Вітця, що на небесах“ (Мат. 5, 16). Таке життя захоче знамя життя святих, про яких Апостольські Діяння оповідають, що „усі, що вірили, були

разом і мали все спільне“ (Діян. 2, 44); а на другім місці: „А у множества віруючих було одно серце і одна душа; і ні один з тих, що мав, не казав, що це його, але було у них усе спільне“ (Діян. 4, 32).

Питання 8.

Про самовідречення.

Чи треба відректися усього перед розпочаттям монашого життя по Божій волі?

Відповідь:

1. Господь наш Ісус Христос по багатьох науках і прикладах так відзивається до усіх: „Коли хто хоче за мною йти, нехай відречеться себе самого і візьме свій хрест і за мною йде“ (Мат. 14, 24) і знову: „Так отже кожний з вас, хто не відречеться усього, що має, не може бути моїм учеником“ (Лук. 14, 33). Думаємо, що те слово відноситься до багатьох річей, яких треба нам відректися; бо передовсім відрікаємося дівола й пристрастей тіла, стаємося чужими усякій пристрасти тіла, звязкам крові і товариствам людей і всякому звичаєви, що противиться повному виконанню Євангелія спасення. І до того самі себе відрікаємося, чого найбільше треба; скидаємо з себе „старого чоловіка з його ділами“ (Кол. 3, 9), „який псується в злудних похотях і оманах“ (Єфес. 4, 12). Покидаємо усі світові пристрасти, які можуть бути перешкодою в осягненню мети побожного життя.

Хто так поступає, буде уважати за батьків тих, що його в Христі наукою Євангелія зродили; за братів тих, що одержали того самого духа Божих дітей; а до усякого добра буде настроений якби до чогось зовсім чужого, бо так воно є. Одним словом — кому для Христа світ розпятий, а він світові, яким способом може ще бути учеником світових старань, коли Христос доводить до найдалших границь і ненависть власної душі і відречення від неї: „Коли хто хоче за мною йти, нехай відречеться себе самого і візьме свій хрест“ (Мат. 16, 24), а потім додає: „і за мною іде“ (Мат. 16, 24) і знову: „Коли хто приходить до мене, а зненавидить свого батька і матір і жінку і діти і братів і сестри та ще й свою душу,

не може бути моїм учеником“ (Лук. 14, 26). Отож повне само-відречення залежить на тім, щоб не мати привязання навіть до життя, але носити в собі засуд смерти. „Та ми самі в собі мали присуд смерти, щоби не надіятися на себе“ (2 Кор. 1, 9).

Таке відречення зачинається від покиннення внішніх річей, власности, марної слави, звичаїв життя, привязання до всього, що потрібне, як навчали нас святі Христові ученики Яків і Йоан. Вони покинули вітця Заведея і рибачький човен, який був для них одиноким жерелом удержання. Так зробив Матей, який пішов за Христом, покидаючи мито, що з нього жив; не лиш доходи покинув, але й не зважав на небезпеку, яка грозила і йому і родині за покиннення неупорядкованих справ данини. Павлович був світ розпятий, а він світови.

2. Хто щиро бажає йти за Христом, не може дбати про ніщо таке, що до цього життя належить. Не може дбати про любов батьків і свояків, коли противиться любови Божій (тоді як раз мають примінення слова: „Коли хто хоче за мною йти, а не зненавидить вітця і матір“...), не може зважати на людський згляд, не може із страху опустити те, що корисне. Так робили святі, які казали: „Треба більше слухати Бога, як людей“ (Діян. 5, 29). Хто йде за Христом, не може уважати на людський сміх, коли сміються з добрих діл; не може уступати навіть перед погордою.

Як що хто хоче докладніше і ясніше пізнати, як далеко може пійти бажання тих, що ідуть в слід за Господом, нехай пригадає собі, що Апостол для нашої науки про себе сказав: „Коли хто інший думає надіятися на тіло, тим більше я. Обрізаний осьмого дня, з роду Ізраїлевого, з покоління Веняминового, Євреї з Євреїв, по закону фарисей, по ревности переслідуючи церкву Божу, по законній справедливости бездоганий. Та що було для мене зиском, це уважав я для Христа втратою. А навіть я вважаю все за втрату для високого пізнання Ісуса Христа, мого Господа, що для Нього я все втратив, і маю за сміття, щоби зискати Христа“ (Филип. 3, 4—8).

Коли Апостол порівнював самі привилеї закону, від Бога дані на цім світі, скажім сміло, з тим, що є найбруднішим відпадом тіла, яким брідимося і що від себе як найскорше відкидаємо тому, що було перешкодою до пізнання Христа

і християнської справедливості й не дозволяє йти за прикладом Христової смерті, то щож сказати про людські установи.

Але на щож нашим розумованням і приміром святих стверджувати ту правду, коли можна Христові слова повторити і збудити боязку душу? Христос говорить так ясно, що не лишає місця ані на викрут, ані на сумнів: „Так отже кожний з вас, хто не відречеться усього, що має, не може бути моїм учеником“ (Лука 14, 33); а на другім місці по тих словах: „Коли хочеш бути звершеним,“ каже: „іди, продай, що маєш і дай убогим,“ а відтак додає: „і прийди та йди за мною“ (Мат. 19, 21). Сюди також належить притча про купця; кожний це спостереже. „Подібне царство небесне до чоловіка купця, що шукає добрих перел; і знайшов одну дорогоцінну перлу, пішов і продав усе, що мав, та купив її“ (Мат. 13, 45—46). Царство небесне порівнюється з дорогоцінним жемчугом. Не спосіб нам його досягнути, як показує Христове слово, без покинення для Нього усього, що маємо: багатства, слави, роду, усього, що лиш світ високо цінить.

3. Вкінці неможливо воно, щоби хтось сповняв добре своє діло, коли ум зайнятий різними клопотами, як Христос сказав: „Ніхто не може двом панам служити“ і далі: „Не можете Богу служити і мамоні“ (Мат. 6, 24). Ми повинні вибрати лиш один небесний скарб, щоб у нім було й наше серце. „Бо де є скарб твій, там буде й серце твоє“ (Мат. 6, 21). Тим то коли ховаємо собі яку власність на цім світі, якесь дочасне багатство, наш ум з конечности буде закопаний якби у якій ямі, а душа не підніметься до боговійного життя. Лишиться невразливою на бажання вічних дібр і обіцяної в небі нагороди; тих дібр не набути, як лише тоді, коли усильне й постійне пожадання веде нас до досягнення їх і полекшує всякі труди.

Отож відречення, як виказано, — це зірвання всіх людських вузлів цього матеріяльного, дочасного життя й увільнення від усіх обовязків. Воно робить нас спосібнішими вступити на дорогу, що веде до Бога, є умовою набуття і уживання дорожчих „над золото і багато каміння дорогого“ (Пс. 18, 10). Одним словом, відречення від світа — це перенесення людського серця до небесного способу життя по словам Апостола: „Бо наше життя в небі“ (Фили. 3, 20). А що

найважливіше, це початок наслідування і уподібнення Христови, що „для нас зубожів, хоч був багатим“ (2 Кор. 8, 9).

Ранше такого відречення неможливе, щоб ми дійшли до способу життя, відповідного Христовому Євангелію. Бо якже серед багатства і життєвої журби, серед привязання до світа і життєвих звичаїв набути сокрушення серця, покору, свободу від гніву, смутку, всякої журби і взагалі всіх небезпечних зворушень душі.

Словом, кому не вільно журитися навіть про конечні річі, як про їду, одягу, яким чином буде йому дозволено застрягати в непорядних журбах багатства, неначе в тернях, які приголомшують плоди насіння, киненого Божим рільником у наші душі, як Христос сказав: „А те, що між тернину впало, це ті, що слухають, але журбами і багатствами і розкошами життя придавлені, відходять і не приносять плоду“ (Лук. 8, 14).

Питання 9.

Чи той, хто вступає до монастиря, повинен свою власність лишити своякам без огляду на те, чи вони є добрі чи ні?

1. Господь сказав: „Продай, що маєш і дай убогим, а матимеш скарб на небі“ (Мат. 19, 22) і знову: „Продайте, що маєте і дайте милостиню“ (Лука 12, 33). Тому думаю, що хто покидає свояків з наміром посвятитися Богу, не повинен легкодушно лишати своїх інтересів. Повинен подбати, щоби з усею старанністю розпорядити своїм маєтком, як річчю, посвяченою Богу. Як що вміє і може, нехай це зробить сам або нехай старанно вибере таких, які дали докази, що вміють вірно й розумно завідувати дочасними добрами. Нехай знає, що небезпечно покидати їх своякам або завідувати ними через когонебудь. Бо коли чоловік, якому поручено старання про цісарські добра, хоч і не вкраде нічого, все таки не увільнюється від закиду, як що він занедбав придбати щось по змозі, то якаж кара чекає тих, що є недбалі, ліниві в роздаванні річей, посвячених вже Богу? Чиж не заслугоють на засуд? „Проклятий чоловік, що сповняє діло Господне байдужно“ (Єр. 48, 10).

2. Треба нам добре стерегтися, щоб ми під позором занехання одної заповіді не переступили другої. Бо не випадє

нам боротися із злими, ані сваритися: „А слугі Господньому не годиться сваритись“ (2 Тимот. 2, 24). З ким зле обійшлися свояки, той повинен пам'ятати на слова Господа: „Нема нікого, що оставив дім або братів або сестри або матір або батька або діти або поля“ не якбуть, але „для мене і для Євангелія і прийняв у сотеро стільки тепер, у цей час... а в будучім віці життя вічне“ (Марко 10, 29—30).

А тим, що зле обійшлися із свояком, який вступив до монастиря, треба представити перед очі гріх святокрадства по заповіді: „Колиж згрішить проти тебе твій брат, іди і викажи йому“ (Мат. 18, 15). Перед судом одначе ставати наказує нам Боже слово, бо: „А тому, хто хоче судитися з тобою і твою сорочку взяти, полиши йому і свиту“ (Мат. 5, 40). Апостол каже: „Чи сміє хто з вас, маючи справу з другим, судитися неред неправедними, а не перед святими?“ (1 Кор. 4, 1). Перед святих на суд пізвемо, але більше для спасення їх, ніж для дочасних дібр, бо й Господь по словам: „Коли тебе послухає“ додає: „ти позискав“ не гроші, але „свого брата“ (Мат. 18, 15).

Буває одначе, що чоловік, що нас скривдив, взиває перед світський суд і тоді для вияснення правди стаємо; не зачинаємо обжаловані боронитися, не виявляємо гніву або завзятости, але правду. Тим способом і його проти волі поправимо і самі не переступимо заповідей; поступимо, як Божі слуги, не сварливі, на гріш не закланні, настаючи усильно лиш на вияснення правди, а не переступаючи ніколи дозволеної міри дбайливости.

Питання 10.

Чи всіх, що приступають, належить приймати, чи лиш деяких і чи зараз треба приймати, чи по досвіді й по якім?

Відповідь:

1. Коли чоловіколюбєць Бог і Спаситель наш Ісус Христос до Себе всіх запрошує й каже: „Прийдіть до мене всі томлені і обтяжені, а я успокою вас“ (Матей 11, 28), то небезпечно є відпихати тих, що до Христа через нас приступають і бажають прийняти солодке ярмо Його і той тягар

заповідей, що нас піднімає до неба. Одначе не можна дозволити їм приступити до науки святости з неумитими ногами. Треба і в тім іти за прикладом Ісуса Христа, що молодця випитав про попередне життя та щойно тоді дозволив йому приступити до свого товариства, коли переконався в невинности минулого життя й поручив доповнити те, що до досконалости бракувало. Так само й ми повинні добре пізнати минуле життя тих, що хочать вступити до монастиря. Тим, що вже побожно, по Божому законі жили, треба тоді подати правила досконалішого життя; а про тих, які з грішного життя навернулися або давніше були рівнодушні, а тепер хочать зачати досконале життя пізнавання Бога, треба провідати, якої хто вдачі, чи не є він хиткий, скорий до осуджування.

2. Бо треба і в сталости підозрівати чоловіка скорого до судження й осуджувань. Такі звичайно не лиш самі ніякої користи не виносять, але й іншим є причиною шкоди; кидають на наше діло брехні, клевети, хули. Та і на них всякої надії не треба відразу тратити, бо нема порока, якого не можнаб направити печаливістю. Нема душевного злого норову, якого не мігби усунути страх Божий. Треба їм подати відповідні вправи, треба досвідчити їх постанову і витревалість через усильні, довгі труди. А коли знайдемо у них сталість, можна їх сміло прийняти; як що ні, належить їх відправити, поки ще до нас не пристали, щоби той досвід не приніс монастиреви шкоди. Рівнож треба пересвідчитися, чи грішник не стидається признатись до давних укритих і соромних прогрішень, чи обжаловує себе самого: а також, чи віддаляє від себе давних товаришів злого життя, чи не боїться їх застидати, чи йде за словами Давида: „Відступіть від мене всі, що творите беззаконня“ (Пс. 6, 9). Вкінці, чи забезпечується на будуче, щоб до давних пристрастей не вернути.

Вкінці загальний спосіб досвідчення новика: переконатися, чи готов він на кожне упокорення, чи готов прийняти найнижчі роботи, коли йому прикажуть. А коли настоятелі будуть тої гадки, що новик готов на всяке добре діло, неначе який посуд на службу Господови, нехай буде зачислений в ряди тих, що посвятилися Богу.

Особливож, коли хто із знатнішого життя звернеться до Христової покори, треба йому завдати щось, що у світських

людей уходить за велике пониження й уважати, чи без вагання віддається він Богу, як робітник готов на все.

Питання 11.

Про невільників.

Відповідь:

Коли невільники, що є під властю своїх панів, утікають до монастиря, треба їх упімнути, зробити їх ліпшими і відіслати, куди належать, за прикладом св. Павла, що Онисима зродив через Євангеліє й відіслав Филімонови. Переконав Онисима, що ярмо неволі понесене так, як Богу подобається, може його зробити гідним небесного царства. Филімонаж повчив, щоб памятав на слово Господне: „Бо коли відпустите людям їх провини, відпустить і вам Отець ваш небесний“ (Мат. 6, 14) і не виконав своїх погроз. Крім того навчив його, щоб відносився до Онисима з більшою любовю. „Бо мабуть тому відлучився від тебе на хвилю, щоби ти прийняв його на віки, вже не яко слугу, але замість слуги, яко улюбленого брата“ (Филим. 15—16).

Коли одначе лучиться недобрий пан, який наказує те, що противиться Божому закону й заставляє невільника переступити заповідь правдивого Пана, Господа нашого Ісуса Христа, треба подбати, щоб той слуга не зневажав Божого Імени ділами противними Богу. А зробимо це, приготуємо бідака до терпеливого знесення усіх терпінь, які йому завдають за те, що слухає більше Бога, ніж людей, як писано в Діяннях (5, 20). А можемо це й так зділати: приймемо невільника й самі знесемо усі прикrostи, які через нього на нас спадуть; це буде річ мила Богу.

Питання 12.

Як належить приймати тих, що живуть у подружжю?

Відповідь:

Коли подружені приступають до монашого життя, треба їх випитати, чи роблять це за спільною згодою, по приказу Апостола, бо „не має власти над своїм тілом“ (1 Кор. 7, 4),

при кількох свідках і так приймати. Бо не можна нічого ставити вище послуху належного Богу.

А коли одна сторона не годиться і спорить, не гадаючи приподобатися Богу, памятаймо на слово Апостола: „А в мирі покликав вас Бог“ (ст. 15 там саме). Нехай буде сповнений приказ Господа: „Коли хто приходить до мене, а не знає-видить свого батька і матір і жінку і діти..., не може бути моїм учеником“ (Лука 14, 26).

Бо не можна нічого ставити вище послуху Богу.

Знаємо, що у багатьох намір чистого життя часто переважає лиш по довгих і усильних молитвах і витривалім пості. Часто Бог майже зовсім непослушних приневолює до прийняття здорової гадки через тілесну конечність.

Питання 13.

Новикам треба вправи у мовчанню.

Відповідь:

Вправа у мовчанню добра для початкових, бо коли триматимуть язик, дадуть доказ здержливости, а перебуваючи в мовчанню без перерви й постійно, навчатися від тих, що вміють, як належить і питати і відповідати. Бо є щось і в тоні голосу і в мірі бесіди і в виборі хвилі і в доборі слів, що відріжняє монаха від світського. Усього того не навчитися, як що не відучиться світського. Мовчання дасть передовсім забуття давних злих привичок і спосібність до набуття добрих звичаїв. Нехайже монахи перебувають у мовчанню, ясна річ, поза часом псальмодії, хиба що потреба власної душі або необхідна конечність в заняттях вимагатиме промовлення.

Питання 14.

Про тих, що зложили обіти Богу, а потім стараються уневажнити їх.

Відповідь:

Кожного, хто прийнятий до монастиря опісля відкликання своєї обіти, треба уважати за чоловіка, що грішить проти Бога, перед Яким і Якому зложив приречення обітів: „Коли хто

згрішить Господови, хто за нього помолиться?“ (1 Цар. 2, 25); бо хто посвятився Богу, а потім вертає до світського життя, стається святокрадцем, сам себе неначе викрадає, відбирає те, що зложено як жертва Богу.

Справедливе діло такому й дверей до монастиря не отворити, навіть, колиб переходячи на короткий час, жадав лиш відпочинку. Бо й апостольський закон виразно наказує усунуватися від некарного: „І не приставайте з ним, щоб його застидати“ (2 Солун. 3, 14).

Питання 15.

У якій віці можна дозволити посвятитися Богу через обіти і коли обіт дівства треба уважати за важний?

Відповідь:

Господь сказав: „Оставьте дітей приходити до мене“ (Марк. 10, 14), а Апостол хвалить Тимотея, який з дитячого віку навчився св. Письма (2 Тимот. 3, 15) і поручає діти виховувати „в карности й напаминанню Господнім“ (Єфес. 6, 4). Тому гадаю, що можна приймати в кожному віці і в наймолодшій. Сироти самі беремо до себе, щоби статися за прикладом Йова вітцями сиріт (Йов 29, 19). Інші діти приймаємо, коли їх батьки приводять, і то при кількох свідках, щоб не давати нагоди тим, що нагоди шукають. Таким способом затикаймо уста людям, що на нас клеветуть і хулу против нас говорять.

Принятих не можна відразу причислити й прилучити до братів; зле їх поведення моглоби стати закидом против нашого способу життя. Треба їх виховувати в побожності, як діти цілої монашої суспільності; їх помешкання і спосіб життя повинні бути цілком відділені, як у мужеських так і в женських монастирях. Бо молодь не повинна мати у відношенню до старших ані смілости, ні більшої свободи. Коли будуть рідко із старшими сходитися, будуть їх більше почитати. Тим способом буде молодь устережена перед небезпекою злого прикладу або гордості, колиб виділа, що старші схибляють в річах, в яких вони поступають добре. Бо нема різниці між молодими літами і молодими чеснотами та розумом; тож не див-

ниця, коли нераз в обох знаходяться ті самі недомагання. Рівнож моглиби молоді наслідком частішого перебування із старшими пересаджувати в річах, в яких старші вже для самого віку вміють заховувати міру того, що годиться.

2. З уваги на те й на цілий порядок треба відділити помешкання хлопців і старших; так монастир (дім аскетів) не буде непокошений вправами і науками конечними для молодих. Молитви одначе нехай будуть спільні для молоді і для старших, по денному порядку, бо приклад старших звичайно буває для молодших поміччю до побожності і сокрушення, а й старшим молоді в молитвах чимало помагають.

Нехай новики мають свої вправи і осібні відповідні постанови що до сну і вставання, що до часу і якости поживи. Хтось із старших нехай буде їх наставником. Він повинен мати більше досвіду від інших і визначатися лагідністю і терпеливістю, розумною бесідою; нехай вітцівською добротю справляє схиблення молодих, вишукуючи на кожную помилку відповідні способи поправи; бо покута повинна бути й карою за гріх і вправою в поконуванні пристрастей. Розгнівався н. пр. хто на ровесника, нехай перепросить його і нехай буде приневолений послужити йому в міру провини; покора нищить у душі нахил до гніву, а бута буває звичайно коренем гніву; їв хто поза часом, більшу часть дня не дістане їсти; їв хто безмірно і нескромно, в часі їди прикажеться йому здалеку дивитися, як інші їдять по монашому. Буде мати і кару і науку. Сказав пусте слово, неправду, образив ближнього, переступив інше правило, — голод і мовчання поправлять його.

3. Повинні мати й відповідну школу. Нехай уживають висказів св. Письма замість вигаданих повістей, нехай привикають до оповідань про незвичайні й великі діла, нехай вчаться притч Соломона. Треба нагороджувати память слів і річей так, щоб легко і з приемністю, без труду й перешкоди доходили до знання. Можнаби їх легко навчити уваги і при звичаювати до панування над гадкою при добрім вихованню, часто питаючи, де є гадка, про що думають. Простота і щирість молодого віку, неспосібного до викрутів, легко відслонює тайни душі. Буває, що молодець буде вистерігатися гадки про дурниці вже для того самого, щоби безнастанно не зраджуватися.

Неодин буде боятися стиду, нагани і стало буде здержуватися від злих гадок.

4. Від самого початку, доки душа є проста й податна, як м'який віск, і легко приймає кожную витиснену форму, треба її заправляти до усіх добрих діл. Коли розум розвинеться і стане критично дивитися на світ, раз даний напрям лишиться і зачинаючи від переданих норм побожності, розум буде звертатися до того, що корисне, привычка подасть легкість доброго поступовання.

В тім віці можна дозволити на обіт дівства. Він буде важний, бо впливає з пересвідчення і розумної гадки після розвитку ума; у тім віці справедливий Суддя віддає вже по заслuzі й нагороду і кару грішникам чи праведним. На свідків такого настроєння треба запросити настоятелів церков. За їх посередництвом освятиться жертва цілого дочасного життя, принесена Богу в дарі, а свідоцтво їх укріпить діло, як каже святе Письмо: „При устах двох або трьох свідків буде ствержене кожне слово“ (Мат. 18, 16).

Тим способом поступовання братів не буде наражене на догану і клевету, а тим, які зложили Богу свої обіти й хотілиб їх опісля відкликати, не лишиться ніякий викрут безстидности.

А хто не схоче прийняти життя в дівстві, нехай буде відпущений при тих самих свідках, як чоловік, що не може зайнятися Христовими справами.

Коли так зложить монах обіти по довгих досвідах і розважаннях, які вільно буде йому робити через більше днів на самоті (але не скорше, щоб не здавалося, що приймаємо когось нагло і без застановлення), тоді треба його прийняти і зачислити до братів. З тої хвилі він і мешкає і їсть і працює із старшими.

Я забув сказати, тому тепер бодай додам, що не боронимо молодим перебувати через день з учителями ремесла чи штуки. Часто до якоїсь штуки треба вправи від наймолодших літ; тому як тільки хлопці покажуть якісь здібности, треба їм дати нагоду вивчитися їх. На ніч одначе нехай до ровесників вертають; з ними нехай теж конечно обідають, не із старшими.

Питання 16.

Чи потрібна мірність тому, хто хоче побожно жити?

Відповідь:

Здержливість є конечна, це ясне. До дарів св. Духа передовсім Апостол зачислює „здержливість“ (Галат. 5, 23); далі каже, що наша служба стається через здержливість безпороочно: „В трудах, у сторожнях, у постах, у чистоті“ (2 Кор. 6, 6), а на іншій місці: „У труді і нужді, часто в неспанню, у голоді і жаді, часто у постах“ (2 Корин. 11, 27) і знову: „А кожний, хто бореться на ігрищах, від усього здержується“ (1 Кор. 9, 25).

Нема річи, яка у рівній мірі давалаби побіду і панування над тілом, як здержливість. Вона є немов уздою на пориви молодости й пристрасти. Бо як каже Соломон: „Некорисною є розкіш немудрому“ (Притч. 19, 10). Чи є що дурніше, як тіло у розкошах і гуляща молодість? Тому каже Апостол: „Не догоджуйте тілу в похотях“ (Рим. 13, 14) і: „А котра живе у розкошах, хоч жива, є мертвою“ (1 Тим. 5, 6).

І приклад розкішного життя богача доказує, як конечною є здержливість, щоб і ми не почувли того, що почув богач: „Згадай, що ти зазнав добра у твоїм життю“ (Лук. 16, 25).

2. Як страшною річчю є немірність, навчав Апостол, зачисляючи її до знаків відступства: „В останні дні настануть люті часи, бо будуть люде самолюбні“ (2 Тим. 3, 1), а вичисливши більше родів злоти, додає: „клеветливі, нездержливі“.

Есава обжаловує св. Письмо за нездержливість, як за найбільше зло, бо за їжу втерав право первородства (Бит. 25, 33).

Нездержливість пхнула Адама у гріх. А усі святі визначалися здержливістю. Приклад святих, блажених і самого Господа в часі Його життя є для нас поміччю в умертвленню.

Мойсей за витревалість у пості й молитві (Второз. 9, 9) одержав закон і почув Боже слово: „як колиби хто говорив своїому другови“ (Исход 33, 11).

Ілія также удостоївся оглядання Бога по довгій пості.

А Даниїл? Колиж він дійшов до дивних видів? Чи не по двадцятім дні посту? (Дан. 10, 3).

А чим три юнаки вгасили силу вогню? Чи не здержливістю?

А Йоан Хреститель? Цілий спосіб його життя — чи не зачинався від здержливості? (Мат. 3, 4). І Господь від посту зачав виступати прилюдно (Мат. 4, 2).

Здержливістюж називаємо не повне відмовлення собі поживи, це булоби насильне нищення життя; здержливість — це відмовлення собі приємности для поконання пристрасти, а осягнення святости.

3. Одним словом, нам, що прямуємо до побожности, треба здержуватися від усього, в чім любуються пристрасні люде. А вправа у цій чесноті не відноситься лиш до приємности у їді, але розтягається радніше на усе, що є перешкодою у поступі.

Правдивий посник не тому поконує черево, щоби бути поконаним людською славою, й не тому буде вищий над нечисте пожадання, щоб піддаватися жадобі багатства або якомусь іншому неблагородному почуванню, як гнів, смуток чи інші пристрасти, що звичайно в неволі держать некарні душі. Одним словом, що завважуємо в усіх заповідях, які усі разом вяжуться й не даються виконати одна без другої, те саме особливим способом спостерігаємо у здержливости. Покірний н. пр. є той, хто здержливий у бажанню слави; убогий духом, хто здержливий у відношенню до дібр світа; лагідний, хто стримується від гніву і нетерпеливости; повна чеснота здержливости ставляє міру бесіди й забору очам та вкорочує цікавість слуху. А хто в тім усім нездержливий, той взагалі є неумертвлений і рознузданий.

Чи бачиш, як коло цеї заповіді усі інші довкола вяжуться?

Питання. 17.

Треба і сміх здержувати.

Відповідь:

1. Навіть це, що всі легковажать, заслугує на старанну увагу аскетів, що й сміх непомірний і нездержуваний є знаком нездержливости і браку панування над собою; є знаком, що розум не держить у послузі мягкой вдачі душі.

Нема в тім злого, коли виявиться радість душі ясным і щирим сміхом; стверджує це слово св. Письма: „Радіючому

серцю лице процвітає" (Притч. 15, 13). Але голосний, крикливий сміх, який неначе потрясає цілим тілом, не є знаком панування над собою, ані спокійної душі, ні вироблення, ні рівноваги.

Такий сміх ганить і Екклезіяст, бо він у високім степені зрушує сталість душі: „Сміху,“ — каже — „сказав прогрішення,“ а на іншій місці: „Як голос тернини під кітлом, так нерозумних сміх“ (Еккл. 7, 7).

Христос прийняв на Себе усі необхідні слабости тіла і усе, що могло би бути ознакою чесноти, як н. пр. утрудження, співчуття для терплячих; але в оповіданню Євангелія ніде не читаємо, щоб колинебудь сміявся; навіть нещасними називає тих, що сміються (Лука 6, 25).

Нехай лиш подвійне значіння слова „сміх“ не баламутить нас; бо св. Письмо часом називає сміхом радість душі й веселе настроєння, яке родиться в душі з осягнення добра. Як Сарра каже: „Сміх мені зробив Господь“, а Христос: „Блажені, що тепер плачете, бо будете сміятися“ (Лук. 6, 21). А у Йова читаємо: „Правдивим же уста наповняться сміху“ (Йов 8, 21). В тих уступах слово „сміх“ означає радість і веселість душі.

Хто вищий над усі пристрасти і невразливий на усякі приємности або бодай не виявляє цього, але у кожнім шкідливім почуванні уживання захоче силу і здержливість, той правдивий посник, а такий — це певне — є далекий від усякого гріха.

Часом треба здержуватися навіть від річей дозволених і потрібних до життя, коли йде про духовний пожиток братів, як каже Апостол: „Коли страва соблазняє мого брата, не їстиму мяса по вікі“ (1 Кор. 8, 13). Міг св. Павло жити з Євангелія, а не хотів того робити, щоби не було перешкодою для Христового Євангелія (1 Кор. 9, 12).

2. Здержливість — це усунення гріхів, присмирення пристрастей, це умертвлення тіла у самих природних порушеннях і пожаданнях його, це початок духовного життя, це дорога до осягнення вічних дібр, вона гасить жажду розкоші.

А розкіш — це велика примана до злого, вона то робить, що люде такі схильні до гріха, вона душу тягне у смерть, як вудкою. Хто їй не піддається, хто супротив неї не мягкий, як

невіста, той здержливістю усунеться від гріхів. А хоч усунеться від багатьох, а впаде в один, — вже він нездержливий. Як чоловік, що має одну недугу, не є здоровий, як несвобідний той, хто у неволі в одного.

Інші чесноти є укриті, мало коли показуються людям; здержливість же визначає чоловіка, вона при першій погляді видна. Атлета пізнається по сильних м'язах і здоровім вигляді; християнина по тілі висохлім з умиртвлення, по лиці блідім від здержливости. Так виглядме атлет Христових заповідей: ворога поконує в слабости тіла, у духовних боротьбах про святість життя, виявляє силу духа по словам: „Бо коли я немічний, тоді я сильний“ (2 Кор. 12, 10).

Вистане побачити здержливого чоловіка, який ледви дотикається конечних річей, — якаж це користь! Він ненавидить усяку службу тілу і прикрість причиняє йому страта тої короткої хвилі: від трапези встає скоро, спішить до праці.

Думаю, що нема проповіді, яка моглаб так порушити душу чоловіка нездержливого, відданого обжирству, як одна стріча із здержливим. Це одно хиба може його навести.

Це значить їсти і жити на славу Богу (1 Кор. 10, 31). Так і в трапезі світитимуть ваші добрі діла, щоб люде прославляли нашого небесного Вітця.

Питання 18.

Чи треба покушати усього, що нам подають?

Відповідь:

Треба і цю засаду прийняти, що борцям про святість потрібна здержливість для умиртвлення тіла¹⁾. Бо „кожний, хто бореться на ігрищах, від усього здержується“ (1 Кор. 9, 25). Коли одначе є люде безбожні, вороги Бога, яких совість нап'ятована злочинном, які стримуються від страв Богом даних²⁾, то треба вважати, щоби випадком не зійтися з ними у способі поступовання. Тому треба кожної страви покушати, коли випадком нагода лучається, щоб всім показувати, що: „Усе

¹⁾ *ὅπλασμός, ἐλοιάζω* — бю у лице.

²⁾ Сресь Маніхеїв.

чисте для чистих“ (Тит. 1, 15), „усяке Боже сотворіння добре і нічого не можна відкидати, що з подякою приймається, бо освячується словом Божим і молитвою“ (1 Тим. 4—5).

Заховаймо лиш мету здержливости: нехай нам вистануть дешеві страви, до життя конечно потрібні; уживаймо їх тільки по необхідности, стережімся і при них переситу. А зовсім не уживаймо страв, які служать приємности.

Так поконаємо любов розкоши й на скільки можливо вилічимо тих нещасних еретиків, а самі увільнимся від підзорів з обох сторін. „Бо чому моя свобода мається судити від чужої совісти“ (1 Кор. 10, 29)?

Здержливість — це знамя чоловіка, що вмер з Христом і умертвив свої члени, „що є земські“ (Кол. 3, 5). Здержливість — мати чистоти, підстава здоровля, — приготує обильні жнива для Христа, усуває „журбу цього віка“ (Мат. 13, 22) і розкоші життя і пожадання інших дібр, що їх усі „заглушує слово і воно буває без плоду“ (там саме).

Перед здержливістю й діяволи втікають, бо Господь учить нас, що: „А цей рід не виганяється, хиба молитвою і постом“ (Матей 17, 21).

Питання 19.

Яка є міра здержливости?

Відповідь:

1. У відношенню до пристрастей є лиш одна міра здержливости: повне відречення від усього, що веде до приємности, цеї згуби душ. А що до їди, то як ріжні є потреби людей, відповідно до віку, способу життя і стану здоровля, так і ріжними повинні бути міра і спосіб уживання.

Одним законом не можна обняти потреб усіх монахів. Означемо загальну міру для здорових і полишаємо тим, що їм поручено управу (настоятелям), щоб розумно відступали від неї по потребам одиниць. Не можемо обняти бесідою поодиноких случаїв, але тільки це, що творить загальну науку для всіх.

Настоятелі роздаватимуть страви по потребам, чи то відповідні для полекші хорим або утрудженим тяжким працями,

чи потрібні тому, хто приготовується на який більший труд, як н. пр. подорож або якусь іншу тяжку працю. Притім нехай не забувають на те, що записано: „І ділили їх між усіх, як кому було треба“ (Діян. 2, 45).

І так не можна визначити для усіх ані одного часу, ні одного способу, ані одної міри поживи: мета одначе нехай буде в усіх одна і та сама: заспокоєння конечної потреби.

А обжиратися й обтяжувати стравами жолудок заслугує на осудження, коли Господь сказав: „Горе вам насиченим тепер“ (Лука 6, 25). Немірність робить тіло неспосібним до праці, склонним до сну і менше відпорним на усі слабости. Врешті не годиться шукати у їжі вдоволення як мети. Мета їжі — потреба життя; при цім треба стеретися невмертвельної приемности.

Служити приемностям — це по просту з черева робити собі Бога.

Коли тіло потребує доповнення того, що тратить наслідком руху й іншим робом, з чого повстає природний голод, то розумний спосіб споживання страви велить доповнити страту так, щоб удержувати тілесне життя чи то сухою стравою чи плином.

2. Отож ми повинні уживати того, що простим способом заспокоює потребу. Сам Господь показав це, коли вгостив втомлений нарід, як написано (Мат. 15, 32), щоби не охляв на дорозі. Міг явити чудо на пустині, міг дати вибагливі страви, а подав таку просту: — ячмінні хліби (Йоан 6, 9) й по кусникови риби. Про напиток не згадує св. Письмо, бо сама природа дає воду, яка вистане на усі потреби, хіба що кому шкодить для слабого здоровля; тоді треба воду залишити по раді даній Тимотеєви (1 Тим. 5, 23). Так само треба відкинути усе, що приносить явну шкоду, бо нерозумно булоби приймати страви для удержання тіла і тим самим шкодити тілу й перешкаджати йому у сповненню його служби. А в тім маємо й приклад, як треба призвичаювати душу вистерігатися усього, що шкодить, хоч воно й миле.

Страви, які лекше можна мати і які лекше приготувити, найбільше й відповідають нам. Під покришкою посту не стараймося про дорожчі річі. Не заправляймо страв вишуканим корінням, але у кожній околиці берім те, що дешеве, що

найбільше потрібне, як оливи і тим подібних річей. А коли можна мати щось легко, без великих заходів, старань і замішання, а воно може хорим принести пільгу, то не відмовляймо їм того.

Питання 20.

Якої застави треба при прийняттях?

Відповідь:

Порожня слава, людський згляд, роблення про людське око — зовсім і у кожній справі заказані християнам; бо й той, що навіть сповнює так заповіді, тратить нагороду доброго діла. Тому монахи, які взяли на себе всесторонню покору для Христової заповіді, повинні майже до пересадки вистерігатися усього, що моглоби бути родом порожньої слави.

Видимо, що світські люде стидаються простоти і старанно приготовляють на прийяття гостя багато дорогих страв; тому боюся, щоб не закрався той порок і до нас та щоб ми не стягнули на себе закиду, що стидаємося убожества, яке Христос благословить. Як не випадає нам набувати срібних посудин і пурпурових занавіс і м'яких постель і тонко тканих шат, так само не можемо вигадувати страв чужих нашому станови. Сором нам бігати, вишукувати страви, які не відповідають потребі, але марній приємності і згубній порожності; і не лиш соромне, не лиш противне меті нашого життя, але й не абияку шкоду воно приносить; ті, що живуть у розкошах і щастя мірять вдоволенням черева, видять, що й ми звертаємося до тих самих старань, які їм видаються чимось великим. Колиж життя розкоші є зле, коли треба його виминати, то ніколи не можемо служити розкошам. Ніколи наганне не може бути відповідним.

Св. Письмо ганить м'яке, розкішне життя, уживання дорогіших олійків і пиття дорогого щідженого вина (Амос 6, 6), а вдовиця за життя мертвою названа за розкоші (1 Тим. 5, 6); богач через приємності цього життя тратить рай (Лука 16, 22).

І якеж нам діло до багатих застав? Приїхав гість? Як що він монахом і має ту саму мету життя, пізнає свою трапезу;

що лишив дома, знайде у нас. Є притомлений дорогою? Даймо йому для усунення втоми, що йому треба.

Прийшов до нас світський чоловік? Нехай навчиться з діл того, чого не навчила його бесіда; нехай має приклад, нехай досвідчить, що то є здержливість у їді. Нехай запам'ятає, якою є трапеза християн, чи є убожество, якого ми для Христа не стидаємося.

А коли його не порушить приклад, коли нас висміє, то бодай до нас не верне.

Коли побачимо, що багаті уважають уживання й приємність першими добрами, плачмо над ними; ціле життя їм марно сходить, розкоші поставляють собі за Бога, засліплені не видять, що вже у цім життю одержали нагороду і через теперішні розкоші йдуть у вічний вогонь і приготовану муку. Як що лучиться нагода, не вагаймося їм це отверто сказати. Але колиб ми самі мали бути в тім виноваті, колиб і ми шукали розкоші і приготовлювали страви, боюся, щоб ми не піддержували того, що маємо бурити, щоб ми самі не були суджені за те, за що інших осуджуємо. Ми жилиб тоді уживанням, раз с'як, раз так, немовби змінюючи маску. Требаби нам вади й одержу змінити, здібуючи шатних людей. А коли стидно нам так робити, то більше ще соромно змінити трапезу для людей відданих розкошам.

Життя християн є одноцільне; має лиш один напрям — до Божої слави (1 Кор. 10, 31). „Чи отже їсте, чи пете, чи що іншого робите, усе на славу Богу робіть“ — каже Павло, через якого Христос говорить. Многосторонне і різнородне життя світське преріжними способами змінюється для приподо- бання комунебудь.

3. Коли багатством страв і добром їх змінюєш заставу свого стола для приємности брата, обжаловуєш його, що дбає про приємности; приготуванням трапези стягнеш на нього закид немірности. Часто із способу приготувань вгадуємо, кого очікують і який він. Христос не похвалив Марти, занятої численними працями. „Марто, Марто, журишся і клопочешся про многе“ (Лука 10, 41), а тут мало треба або одного¹⁾. Каже:

¹⁾ Св. Василій уживав кодексу Нового Завіта, в яким цей текст так звучав: *ἀλλ'ὅταν δέ ἐσθε χρεια ἢ ἐνός* (порівняй *Ἐδικά*, правило 38) і тут св.

„мало“ — тоб то застав, або „одного“ — тоб то мети заспокоєння конечної потреби.

Знаєш добре, яку страву Христос подав пяти тисячам.

А патріярх Яків чоґож у Бога просив? „І дасть мені хліб на поживу і одєжу одягнутиє“ (Бит. 28, 20), „як що мені дасть хліб і одяг,“ не каже: як що дасть розкішні страви і надмір.

А щож каже наймудріший Соломон? „Ні баґатства, ні убожества не дай мені. Постав мені те, чоґо треба, що вистане, щоб я насичений не став брехливим і не сказав: хтож мене побачить? а знову вбогий, щоб не крав і не присягався іменем Бога мого“ (Притч. 30, 8—9).

Баґатством називає повне насичення, вбожеством крайну недостачу того, чоґо до життя треба. Стан посередній, без недостачі і без надміру в уживанню річей, означає це, чоґо треба і що вистане.

По здоровлю і силі тіла і по стану для кожного є інша міра того, що вистане. Тому, хто тяжко працює, треба обильнішої й поживнішої страви, слабому лекшої і у меншій кількості і врешті відповідної. А усім взагалі треба страви дешевої й такої, яку найлекше дістати.

В усім одначе повинна бути старанність і гостинність, але в границях дійсної потреби. Найвища гостинність — брати під увагу кожду потребу гостя.

„А ті, що уживають цього світа, начеби не уживали, бо проминає образ цього світа“ (1 Кор. 7, 31). Надужиттям є непотрібний видаток. Не маємо грошей? Коб ми їх ніколи не мали! Не повні комори? І щож воно шкодить? Наша пожива на один день, наше життя з праці рук. Чиж малиб ми видавати на приемности мягких людей те, що Бог на поживу дає голодним? Ми на два боки грішилиб, побільшаючи одним прикрість убожества, а другим шкоду переситу.

Василій говорить про мірність у їді, а текст пояснює не містичним способом, а звичайним: треба не баґато їди, вистане одна страва. Інакше наводить св. Василій те саме місце Луки (10, 40) в Конституціях р. 1.

Питання 21.

Як належить заховуватися з увагою на першенство сидження при обідах і вечерях?

Відповідь:

Христос приказав (Лука 14, 10), щоб ми, сідаючи до столу, займали послідне місце, бо всюди до покори хоче нас приневолювати. Хто отож старається робити усе по Христовим радам¹⁾, не може й цього занедбувати. Тому коли світські люде з нами сідають до столу, мусимо дати їм приклад, як належить не вивищатися, не шукати першого місця. Монахиж живуть на те, щоб давали собі взаїмний приклад покори; отож кожний повинен по порученню Христа брати послідне місце; не випадає одначе про те місце спорити; це псує порядок і робить замішання, крім того, колиб ми не хотіли собі взаїмно в тім спорі уступити, ставалиб ми знову подібними до тих, що рвуться до першого місця. Тому найліпше й тут добре пізнавати і дбати про те, що випадає, а порядок служення при столі лишати господареві так, як і Спаситель згадує, що до господаря належить (Лука 14, 10).

Тим способом будемо погоджуватися взаїмно в любови і все творити чемно, як ялося. З другої сторони покажемо, що наша покора не є середником приподобання людам, ані демагогічним простацтвом, сполученим з крикливими й упертими сторонами. Самим послухом сповнимо й покору. Сварня є більшим доказом гордості, ніж перше місце, приняте в дусі послуху.

Питання 22.

Яка одежа відповідає християнам?

Відповідь:

1. Ми виказали, яка потрібна покора, простота, — те, що дешеве, те, що можна мати без труду, щоби потреби тіла не були для нас причиною клопотів. Те саме відноситься

¹⁾ *ἐντολή* означає заповідь, закон і поручення, раду; св. Василій уживає цього слова в обох значіннях.

й до одержі; бо коли ми повинні старатися бути послідніми, то ясно, що і в одержі треба вибирати послідне. Як люде, які стараються про славу, шукають її в красі одержі, щоб інші зглядалися на них і завидували їм багатства одягу, так само, ясна річ, той, хто покорою своєю власне життя спровадить до найнижчого стану, мусить вибирати і в одержі те, що є найнижче.

Св. Апостол ганить Коринтян, що своєю виставністю упокоряли вбогих при спільних пирах; отож і той, хто прилюдно й пишно уживає багатішої незвичайної одержі, самим порівнянням упокоряє вбогого. Апостол каже: „Не мудруйте високо, а наслідуйте покірних“ (Рим. 12, 16); нехай кожний запитає себе, до кого християне повинні бути більше подібні, чи до тих, що в царських палатах живуть і носять мягкі одержі, чи до Предтечі й Проповідника Христового приходу, над якого не було більшого поміж уродженими з невіст (Мат. 11, 11), до Йоана, сина Захарії, якого одержа була зроблена з шерсті верблюда (Мат. 3, 4). Але й святі Старого Завіта „блукали в овечих і в козячих шкірах“ (Євр. 11, 37).

2. Чого треба шукати в уживанню одержі, вчить Апостол тим коротким словом: „Маючи одначе поживу і в що одягнутися, цим будемо вдоволені“ (1 Тим. 6, 8). Одного лиш вимагає потреба тіла: прикриття; не вимагає ані ріжнородности й краси, через яку впадємо в заказану виставність, щоби не сказати чого гіршого. Ріжнородність й окраса щойно пізніше впроваджені в життя пустими ремеслами й штуками. Відомо, перша одержа дана самим Богом для заспокоєння потреби: шкіряних хітонів (Бит. 3, 21) вистало для прикриття нескромности. А коли крім того сталося конечним, щоб одержа хоронила від зимна, стараймося, щоб обом цілям служив ужиток одержі: прикриттю стидливости й забезпечі перед змінами повітря.

А коли знову деякі одержі бувають більше або менше корисні, треба вибрати таку одержу, яка відповідалаби по можности усім потребам, щоб тим способом не було нарушення вбожества і щоб ми не мали одної одержі для людей, а другої для домашнього вжитку, або знову одної на день, а другої на ніч; тому добре придумати такий рід одержі, який на все виставби, і на приличне зодягнення в день і на достаточне в ночі.

Так будемо мати всі однакову одягу, по якій якби по відрубній відзнаці буде можна пізнати монаха¹⁾.

Спільна мета вкаже єдність у середнику.

3. Монаша одяга, відмінна від ноші світських людей є й тому корисна, що стає для них свідоцтвом нашого обіту жити по божому; стрічаючися з нами, будуть від нас вимагати справді монашого життя. Не одна міра в тім, що не годиться, що неприлично, для світських людей і для таких, що до великих засад признаються. Ніхто н. пр. не буде дивуватися, коли чоловік простий і без образования буде публично битися, говорити бридкі слова, у коршмі пересиджувати або подібне робити. Таке поступовання відповідає цілому способу його життя. Але коли той, що визнає совершенство, святість життя, занедбає щось невелике із своїх обовязків, зараз усі це спостерігають, усі закидують і ділають, як написано: „Відвернуться й розідруть вас“ (Мат. 7, 6).

Таким чином звичай ношення монашої одяжі є для слабих неначе школою, здержує від злих діл навіть против їх волі.

Тому як жовніри мають свою одягу, а сенатори свою, а кожний відповідну до свого стану й достоїнства, так треба, щоби й монах (християнин) мав свою відмінну одягу, щоб заховати припис Апостола, що каже раз, щоб єпископ був „чесним, скромним“ в одяжі (1 Тим. 3, 2), то знову приписує, щоб жінки: „строїли себе приличним одінням із стидливістю“ (1 Тим. 2, 9): окрасою називає Апостол скромність, простоту, покору, бо це є властива прикмета християн (монахів).

Те саме кажу і про обувок. Те, що найменше вишукане, що найдешевше, те, що вистане на конечну потребу, те треба вибирати відповідно до пори року.

Питання 23.

Про пояс.

Потребу пояса виказує звичай давних святих. З шерсти Йоан носив „ремінний пояс на своїх бедрах“ (Мат. 3, 4),

¹⁾ Дослівно: „християнин“; — так називає часто св. Василій монаха, що є *κατ' ἐξοχήν* християнином, ісповідником повної християнської науки Євангелія.

а перед ним Ілія. У св. Письмі пояс представлений якби відзнака того Божого мужа. „Муж оброслий,“ — каже св. Письмо — „а шкіряний пояс на його бедрах“ (4 Цар. 1, 8).

З Апостольських Діяній довідуємося, що і св. Петро уживав пояса. „Підпережись і обуй твоє обува,“ каже до нього Ангел. (Діян. 12, 8). Знаємо також, що св. Павло носив пояс. Читаємо, що Агаф узяв пояс Апостола, звязав собі руки й ноги й пророчив: „Мужа, що його цей пояс, так звяжуть в Єрусалимі“ (Діян. 21, 11). І Йов мав наказ носити пояс, як знак мужества душі і символ готовости до праці. „Як муж підпережи бедра твої“ (Йов 38, 3). З наказу не носити „ні гроша у ваші пояси“ (Мат. 10, 9) видимо, що всі Апостоли мали цей звичай.

Врешті для праці рук треба стягнутої одежі, яка не спинялаби рухів тіла. І так пояс буде стягати хитон. Так одежа із всіх сторін стягнена у фалди буде гріти й не буде в руках перешкаджати.

І Господь, коли приготовлявся служити Апостолам, взяв лентіон і опоясався.

Не будемо тут говорити про численність одежі; ми досить сказали, говорячи про вбожество. Коли хто має два хитони, має дати один тому, що не має, бо без сумніву є заказане уживання кількох одерж. Коли отже кому заказано мати два хитони, на щож закони про уживання їх?

Питання 24.

По такім обширнім представленню хотілиб ми повчитися, який має бути спосіб спільного життя?

Відповідь:

Апостол сказав: „А усе нехай діється прилично і по порядку“ (1 Кор. 14, 40). Тому думаю, що такий спосіб життя є й „приличним і по порядку,“ що у ньому заховується порядок, який панує поміж членами людського тіла: один сповняє службу ока, має повірене собі старання про усі спільні справи, одобряє, що зділано, предвижує, укладає, що мається зробити. Інший знову має службу уха або руки, щоб слухав і виконував, чого треба; і так по черзі кожний.

При тім треба знати, що як поміж членами тіла бубоби небезпечно, колиб один член не сповняв свого обовязку й не послужив другому у справі, для якої Створитель Бог його зділав, так саме кожне занедбання настоятеля чи підчиненого шкоду приносить; настоятель за всіх буде суджений, а непослух підчинених не без шкоди і страти, а більшу шкоду приносить, коли буває ще і згіршення інших. Зовсім так само, як колиб рука або нога не хотіла послухати розказу ока, н. пр. колиб рука зділала на шкоду цілого тіла або нога провадила у пропасть або колиб око, замкнувшись й не глядячи, не сповняло своєї задачі на власну шкоду і на шкоду цілого тіла. Кожний повинен на своїм місці виявляти нестружену ревність і сповняти слово Апостола: „В ревности не будьте ліниві“ (Рим. 12, 11), тоб то, горячі й ревні мають заслугу доброї волі, як недбалі в протиставленню заслугують на прокляття й на те страшне слово: „Горе, проклятий чоловік, який сповняє діло Господне байдужно“ (Єрем. 48, 10).

Питання 25.

Настоятель, що не напоминає тих, що грішать, здасть тяжкий рахунок перед Божим судом.

Відповідь:

Нехайжеж тямить той, якому поручено старання про всіх, що здасть рахунок за кожного з окрема. Як що який брат згрішить тому, що настоятель не повчив його в Божім законі, або згрішивши, не поправиться тому, що настоятель не навчив його способу поправи, Бог буде домагатися крови упавшого з рук настоятеля, по словам пророка (Єзек. 3, 20). А передовсім, коли настоятель занедбає щось із того, що Богу подобається, не з несвідомости, але тому, що схлібляючи підчиненим, приміняється до їх прогріхів, він підкопує монашу карність. „Ті, що вас блаженими називають, хвалять, вони обманюють вас і мішають ваші кроки (на манівці вас ведуть). А хто вами колотить, понесе суд, хто би він не був“ (Гал. 5, 10).

Щоби уйти того засуду, мусимо у бесідах братії виконати

оце правило апостольське¹⁾: „Бо ніколи не було у нас облесного слова, як знаєте, ані думки збагатитися, Бог свідком, ані не шукали ми у людей слави, ані у вас, ні у інших“ (1 Сол. 2, 5).

Хто чистий від цього порока, зможе дати певний провід — на власну нагороду, а на спасення підчинених. Не для людської слави, не для приподобання грішникам, не для оминення їх образи повинен настоятель сміло, в душі правдивої любови, з простотою напаминати і вчити. Нехай ніколи в нічім не сходить з простої дороги щирости і правди. Нехай так поступає, щоб до нього відносилися й ті слова Апостола: „Та ми були лагідні посеред вас, як пістунка доглядає своїх дітей, так з туги до вас хотіли ми радо передати вам не тільки Євангеліє Боже, але й наші душі“ (1 Сол. 2, 7).

Хто не так поступає, є сліпим провідником; сам у пропасть іде і інших веде в пропасть.

З усього того показується, яке то зло бути для брата не провідником, а причиною блукання. Є це знаком несповненої заповіді любови; бо коли дитина стоїть над ямою, нема вітця, який бувби байдужий, нема вітця, який упавшої дитини не піднісби. Чи треба казати, на скільки страшніше воно — не поратувати душі, що впала в пропасть зла?

Тому настоятель обов'язаний у відношенню до братії сторожити над їх душами, журитися про спасення кожного, як той, що має здати рахунок. Те старання повинно бути таке, щоб у всім виявлялася охота за них умирати — і для того загального Христового слова про любов: „Щоби хто свою душу положив за своїх друзів“ (Йоан 15, 13) та для особливого прикладу того, що сказав: „Хотіли ми радо передати вам не тільки Євангеліє Боже, але й наші душі“ (1 Сол. 2, 8).

Питання 26.

Треба відслонювати настоятелям також усі тайни серця.

Відповідь:

Кожний з підчинених, як що лиш він хоче робити значні

¹⁾ Цей уступ є, здається, єдиний, у яким св. Василій говорить як настоятель, але за хвилину знову бесіда про настоятелів.

поступи й утвердитися в монашім стані по законам і радам Христовим, не повинен ніякого порушення серця закривати й задержати у себе, не повинен ані слова сказати без відома і згоди настоятеля. Кожний повинен відслонювати перед настоятелями¹⁾ і тайни серця, бо до уряду настоятеля належить з милосердям і співчуттям дбати про немічних братів.

Таким способом буде укріплене те, що добре, а наганне буде справлене відповідним ліком. Тою спільною працею і взаїмною поміччю вперед будемо наближатися малими кроками до совершенства.

Питання 27.

Коли сам настоятель прогріється, повинні напімнути його ті, що мають перші місця в монастирі.

Відповідь:

Як настоятель повинен бути у всім провідником братії, так навпаки обовязком братії напімнути настоятеля, коли тільки підозрівають його у якійсь провині. Отже щоб не послабала карність, треба дати поручення напімнути настоятеля тим, що віком і розумом перевищають інших. Тому коли лучиться щось, що у настоятеля треба справити, поможемо напімненням і братови й собі самим, спроваджуючи на рівну дорогу того, який сам повинен бути неначе правилом нашого життя. А може бути й так, що деякі безпідставно підозрівали настоятеля і по тій причині мішалися й мали спокуси; тож переконавшись при нагоді напімнення про свою помилку, увільняться від свого підозріння.

Питання 28.

Як мають поступати всі у відношенню до непослушного?

Відповідь:

Коли хто є недбалий у виконанню Божих заповідей, брати повинні мати над ним милосердя, як над хорим членом

¹⁾ Τοῖς πεπιστευμένοις τῶν ἀδελφῶν ἐσπλάγγως καὶ συμπαθῶς ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἀσθενούντων (порівняй уваги в передмові); τῶν ἀδελφῶν відно-

тіла, а настоятель повинен старатися вилічити його хоробу науками й напімненнями.

Як що трававби в непослусі й напімнень не приймав, требаби його картати остріше в прияві усіх братів з усією усильністю й старанням приміняти лік до його недуги. А коли він таки не навернувся й не поправив поступовання, требаби викинути його як гріховодника; за прикладом лікарів член зіпсутий і непотрібний відтяти, бо — як то кажуть — стався для власного тіла трійлом. Одначе треба робити це не без сліз і великого жалю.

Коли лікарі пересвідчаться, що якийсь член є не до вилічення, вони не допускають, щоб гангрена дальше ширилася на здорові поближчі часті і звичайно випалюють та вирізують. Так і ми мусимо поступати з тими, що противляться Божим заповідям або є перешкодою у виконанню їх. Треба поступити так, як Господь приказав: „Колиж твоє праве око соблазняє тебе, вирви його і кинь від себе“ (Мат. 5, 29).

Лагідність для таких людей булаби подібна до тої нерозумної слабости у відношенні до синів, противної Божому законуви, за яку святе Письмо ганить Ілію (1 Цар. 3, 13).

Мати пересадну доброту для злих значить зраджувати правду, шкодити монастиреви й призвичаювати до легковаження гріхів. Тут можнаби сказати і чому: „а не радніше жаліли, щоби виключити зпоміж вас того, що допустився цього діла“ (1 Кор. 5, 2). Тоді діється те, що там вже записане: „Чиж не знаєте, що трохи квасу заквашує усе тісто?“ (1 Кор. 5, 6). „Тих, що грішать,“ — каже Апостол — „картай перед усіми, щоби й інші мали страх“ (1 Тимот. 5, 20).

2. Одним словом, хто не приймає від настоятеля ліку, той сам собі противиться. Коли не хоче слухати, коли йде за власною волею, чомуж лишається з настоятелем? Чомуж його називає настоятелем, провідником життя¹⁾? Коли хто раз рішився належати до братії й коли раз рішено, що є відповідне для монашої праці, він повинен слухати, хочаб видавалося, що

симо до *δοτενοὺτων*, не як Гарнієр до *τοῖς πεπιστευμένοις*. Порівняй ще коротші правила ч. 103.

¹⁾ Одні рукописи мають *δνομάζει*, а другі *ἐπιυράφεται* (так Гарнієр); властиво виходить на одно й те саме: називає або приймає фірму.

розказ перевищає сили; відповідь той, що над сили розказує, а монах нехай зберігає послух аж до смерти. Нехай памятає на Христа, що „ставши послухним аж до смерти, а смерти хрестної“ (Филип. 2, 8). Бунт і непослух — це знак численних пороків — слабої віри, хиткої надії, зарозумілості й гордості. Перед непослухом іде легковаження євангельських рад, бо хто вірить в Божі обітниці, хто має непохитну надію на Боже слово, не ухиляється від сповнення приказів, хочаб і які тяжкі були; знає, „що терпіння цього часу недостойні будучої слави, що має в нас обявитися“ (Рим. 8, 18).

Хто пересвідчений, що „хто упокорятиме себе, буде вищений“ (Мат. 23, 12), перевищує доброю волею сподівання настоятеля. Він знає, що: „Наше теперішнє легке горе приготує для нас вічну ваготу безконечної слави“ (2 Кор. 4, 17).

Питання 29.

Про того, що працює з гордістю і роптанням.

Відповідь:

Овочі праці того, що вивищається або¹⁾ ропче, не повинні бути змішані з овочами праці покірних серцем і сокрушених духом; побожні зовсім не повинні їх уживати, „бо що у людей високе, гидота перед Богом“ (Лука 16, 15). Апостол же пише: „Не ропчіть, як деякі з них роптали і погинули від губителя“ (1 Кор. 10, 10) або знову: „Не із жалю, ані з примусу“ (2 Кор. 9, 7). Тож не ялося приймати праць монахів, що ропчуть, як незаконних жертв, не годиться овочів їх праці мішати з працею братів. Бо коли ті, що ужили при престолі не святого вогню (Левіт 10, 1—2), стягнули на себе такий великий гнів, якжеж можнаби спокійно приймати для сповнення Божих заповідей праці, що походять з настроєння противного Богу? „Бо яка спільність праведности з беззаконністю або.. яка участь вірному з невірним?“ (2 Кор. 3, 14—15). Тому каже пророк: „Жертвує беззаконник телця, як убиває пса, а жертвує семідал, як кров із свині“ (Ісаія 56, 3). Діла чоловіка лінивого й непослушного треба усунути з монастиря.

¹⁾ Порівняй коротші правила ч. 39.

Настоятелі повинні на це дуже уважати. Моглиб самі переступити засаду того, що сказав: „Хто ходить дорогою невинности, цей мені служить, не живе у моїм домі такий, що творить гординю“ (Пс. 100, 6—7).

А в додатку це булоби причиною того, що ті, які допускаються гріха при самім сповненню Божих заповідей і псують добре діло чи лінивством в праці чи вивищуванням себе через пересадну ревність, тревалиби у своїм пороці. Прийманням їх праць не давалосьби їм дійти до свідомости помилок.

Настоятель повинен бути пересвідчений, що стягне на себе тяжкий і можливий гнів, як що не є добрим провідником для брата, бо „крови його домагатимуться від його руки,“ як каже пророк (Єзек. 3, 18); підчинений же нехай буде так настроений, щоб не усувався від ніякого розказу, хочби як трудного, у пересвідченню, що чекає його велика нагорода в небі. Ця надія вічної слави нехай буде радістю послушних, нехай сповняють діло Господне весело і з терпеливістю.

Питання 30.

З яким настроєнням повинен настоятель дбати про братію?

Відповідь:

А настоятель нехай не вивищається у достоїнстві, щоб не відпав від блаженства покори. Нехай боїться, „щоби розгордівши, не впав у суд діавола“ (1 Тим. 3, 6). Нехай буде пересвідчений, що старатися про багатьох значить багатьом служити. Хто служить багатьом раненим і стирає кров з кожної рани, прикладаючи до кожної відповідні ліки, службою не величається, вона для нього є нагодою покори, праці, боротьби. На скількиж більше повинен журитися й трудитися той, кому віддано лічення ран усієї братньої суспільности. Мету осягне лиш виконанням правила: „Коли хто хоче бути перший, нехай буде із всіх посліднім і усіх слугою“ (Мар. 9, 35).

Питання 31.

Чи треба приймати службу від настоятеля?

Відповідь:

І так повинні браття приймати службу, коли ті, що видаються першими в монастирі, хотять чинити такі зовнішні служби, які відносяться до тіла. Правило покорі наказує, щоби вище поставлений чинив служби та щоб нижчий їх приймав. Сам приклад Христа це вказує. Упокорився аж до умивання ніг ученикам, а вони не посміли противитися. А навіть Петро, який з великого почитання для Христа зразу не приймав служби, уступив і послухав, як тільки довідався про небезпеку непослуху. Нехай не боїться підчинений, що провиниться против покорі, коли йому старший служить. Це для його науки приклад до наслідування, не конечна потреба; нехай докаже покору у послуші й наслідуванню старшого, нехай не противиться, покриваючись покорою, бо булоб воно гордістю і зарозумілістю. Противлення — це знак непослуху, знак власної волі: не покорі, ані послуху, радніше вивищення себе й легковаження. Слухаймо Апостола: „терплячи один одного в любові“ (Єфес. 4, 2).

Питання 32.

Яке настроєння належить мати у відношенню до свояків?

Відповідь:

Прийнятим до монастиря не повинен настоятель позволяти хитатися й бути змінними. Нехай не позволяє їм опускати монастиря для відвідування свояків, ані жити з ними без свідків, ні мішатися до їх справ і ними опікуватися. Слово Боже не позволяє поміж братами говорити про те, що моє і що твоє. „А у множества віруючих було одно серце і одна душа; і ні один з тих, що мав, не казав, що це його, але було у них усе спільне“ (Діян. 4, 32). Тому батьки або родичі котрогось із монахів, як що вони по Божому живуть¹⁾, нехай будуть уважані всіма монахами якби за батьків або свояків по словам

¹⁾ *Et kath̄ Θεου ζῶσι*, тоб то, побожно на світлі; порівняй уваги у вступі.

Христовим: „Бо хто чинитиме волю мого Вітця, що на небесах, той мій брат і сестра і мати“ (Мат. 12, 50). Настоятель монастиря нехай тоді про них старається. Але коли вони вплутані в грішне життя¹⁾, нема нічого спільного між ними і нами. Наша справа — заховувати те, що Христу миле, без усякого розсіяння мисли на непотрібні річі. Ми не принесли їм ніякої користі, а своє життя наповнилиб замішанням і неспокоєм, ми стягнулиб на себе нагоду до гріхів. Навіть коли такий приходиться відвідати своїх давних свояків у монастирі, не повинні ми його приймати, як що не захоче Божих заповідей і легковажить побожне життя, бо тоді нема у нього любови Божої по словам Христовим: „Хто мене не любить, моїх слів не захоче“ (Йоан 14, 24). А якийже звязок правди з неправдою, „бо яка спільність праведности з беззаконністю або яка участь вірному з невірним?“ (2 Кор. 14—15).

Але передовсім треба усіма способами старатися відібрати усяку нагоду до гріха тим, що ще є в школі чеснот (у новіціяті), а найбільшою нагодою до гріха є пам'ять давного життя. Треба вважати, щоб нелучилося їм, як написано, що душею вернулися до Єгипту (Числа 14, 4). Наслідком розмов із свояками моглоб так статися. Загалом не треба позволяти ані своякови, ні гостеві розмовляти з монахами, хиба що ми певні, що вони будуть розмовляти прикладно і з користю для душ. А коли треба розмовляти з гостем, що випадком прийшов до монастиря, нехай роблять це монахи, які вміють мудро і з користю говорити і слухати, мають до того дар. Ясно вчить св. Апостол, що не кожний має ту силу та що лиш деякі одержують той дар (харізма): „Бо одному дається слово мудрости, а другому слово знання“ (1 Кор. 12, 8), а на іншій місці: „Щоби міг і напаминати здоровою наукою і переконати противних“²⁾ (Тит. 1, 9).

Питання 33.

Яке повинно бути відношення до сестер?

Відповідь:

1. Хто раз відрікся подружжя, ще більше ясно відрікся

¹⁾ Ἐμπεπλεγμένοι τῷ κοινῷ βίῳ.

²⁾ Порівняй коротші правила ч. 108, 111, 119.

журби, про яку говорить Апостол: „А хто оженений, журиться про те, що світове, як приподобатися жінці“ (1 Кор. 7, 33). Зовсім очищає душу з усякої журби, зверненої до приподобання невісті й боїться: „Бо Бог розсипав кости чоловікоугодників“ (Псал. 52, 6). Навіть із мужчиною не пристає в цілі приподобання, але тільки, коли треба і з любови ближнього, по наказови Божих заповідей.

Тому не все й не кожному, хто хоче, можна дозволити розмовляти з кимсь. Не кожна хвиля й не кожне місце тому відповідає. Як що хочемо, по приказу Апостола, не дати соблазну ані Юдеям, ані Єлинам (1 Кор. 10, 32), ані Божій Церкві, і все має бути в порядку, чемно, з добрим прикладом, треба означити і особу і час і потребу і місце так, щоби в усіх тих річах не було й тіни найменшого підзору, чи то в потребах тіла, чи в духовних річах нехай виявляється чесність і повага, коли хто має дозвіл видітися із сестрами й розмовляти про Божі справи. Тоді нехай буде бодай по двох з кожної сторони. Одна особа легко впадає в підзори, щоб не сказати більше, і не вистане, коли залежить на посвідченню, про що говорено, бо св. Письмо каже: „При устах двох або трьох свідків було ствержене кожне слово“ (Мат. 18, 16). А знову нехай не буде більше трьох свідків, щоб це не було перешкодою у ревнім труді й праці по заповідям Господа нашого Ісуса Христа.

2. А коли хто в монастирі має якусь осібну орудку до котрої з сестер, не треба їм дозволити з собою розмовляти. Вибрані зпоміж старших монахів мають говорити з вибраними зпоміж старших сестер і так лиш через їх посередництво полагоджуються потрібну справу. А той порядок повинен бути захований не лиш у взаїмних зносинах монахів і монахинь, але й у взаїмних відносинах двох мужеських або двох женських монастирів. Ті вибрані посередники нехай мають крім звичайної побожності й поваги в усіх справах ще ту прикмету, щоб уміли питати й відповідати, бути вірними й розважними в переведенню діла, як каже Давид: „Учинить слова свої на суді“ (Пс. 111, 5); так сповнять повірене собі діло і всі будуть з довірям віддавати їм справи. Інші знову нехай будуть призначені до услуг братам у потребах тіла, — монахи старші, під кожним оглядом поважні й вибрані до того, щоб

нікому не дали нагоди до гріха підзору. „Бо чому моя свобода мається судити від чужої совісти?“ (Кор. 10, 29).

Питання 34.

Якими повинні бути ті, що роздають братам потрібні річі?

Відповідь:

1. Нехай у кожному чині будуть визначені й ті, що роздають те, що кому потрібне, як написано: „Кожному, скільки кому було треба“ (Діян. 4, 35). Вони повинні усильно старатися бути для всіх милосерними і виrozumілими, щоб не давали нагоди до підзору їх в особливій якійсь любови, як каже Апостол: „Не роблячи нічого сторонничо“ (1 Тим. 5, 21). Нехай стережуться незгоди й сварні, яку, як чужу християнам, ганить той сам Апостол: „Колиж хто хоче бути сварливим, то ми такого звичаю не маємо, ані церкви Божі“ (1 Кор. 11, 16). Такі люди моглиб тим, з якими сваряться, відбирати потрібні річі, а тим, яким вони прихильніші, за багато давати. Одно — знак браку любови, друге — особлившої любови, яка заслугує на найбільшу нагану. Таке поступовання розбиває єдність взаємної любови братів, а тоді місце її займають підзори, заздрість і ліниwство до праці.

2. Ті, що роздають братам відповідно до потреби, мусять бути свободні від усякої прихильности до одних, а неприхильности до других не лиш для вище вказаних причин, але й для багатьох інших. І вони і всі інші, що сповняють якийсь уряд услуги для братів, повинні бути свідомі того настроєння; нехай показують таке старання про усіх, як колиб служили не людям, а самому Христу, який з безконечної доброти приймає для Себе все, що робимо для людей, посвячених Йому й обіцуює за те небесне царство. „Прийдіть, благословені мого Вітця, наслідуйте приготоване вам царство від основання світа“..., бо — „оскільки ви це вчинили одному з цих моїх найменших братів, мені вчинили“ (Мат. 25, 34—40). З другоїж сторони належить пізнати небезпеку недбальства й памятати це слово пророка: „Проклятий чоловік, який творить діло Господне байдужно“ (Єрем. 48, 10). Він не лиш викинений з небесного царства, але й чує той страшний і подавляючий засуд: „Ідіть

від мене, прокляті, в огонь вічний, приготований дияволу і його ангелам“ (Мат. 25, 41).

Тож коли нагороду ревности приймають ті, що старанно сповняють свої обов'язки, а такий страшний засуд чекє недбалих, якоїж старанности й праці треба у сповнюванні служби, щоби заслужити на назву Христового брата? По словам: „Бо хто чинитиме волю мого Вітця, що на небесах, той мій брат і сестра і мати“ (Мат. 12, 50).

3. Ми повинні у цілім життю, у здоровлю і в слабости, сповняти й ставити собі за мету Божу волю. В здоровлю — виказувати труд любови ревністю у Божих ділах; в слабости — мати терпеливість і витривалість з радістю. Хто так не постановив сповняти Божої волі, живе в подвійній небезпеці. Перша й найбільша, що відказується від Христа і тратить право до назви брата Христа, бо не сповняє Його волі; друга, що не сміє, як недостойний, брати участі в тім, що лиш для достойних приготоване. І тут треба памятати на слово Апостола: „А яко співробітники наминаємо вас, щоби ви не приймали ласки Божої на дармо“ (2 Кор. 6, 1).

Покликані до достоїнства Христових братів нехай не легковажать такої великої ласки Божої, нехай не тратять такого великого дару через занедбання Божого вподобання, радніше нехай слухають слова Апостола: „Прошу вас отже я вязень у Господі, щоби ходили достойно покликанню, яким вас покликано“ (Єфес. 4, 1).

Питання 35.

Чи воно добре, щоби в одній місцевости було кілька монастирів?

Відповідь:

Приклад членів тіла, якого часто уживаємо, дає нам добру відповідь на це питання. Ми виділи, що тіло, як що воно має бути спосібне до всякої праці, мусить мати і очі і язик і все, що потрібне й важне. Трудно знайти душу, спосібну стати оком для багатьох. То рідкість. Порядок вимагає, щоб настоятель монастиря був проворний, умів добре говорити, був здержливий, милосерний і в усіх справах шукав цілим серцем

Господнього оправдання; якжеж можна в однім селі знайти кількох таких людей? А колиб навіть вдалося знайти де таких двох чи трьох, що не легко лучається, а чого я ніколи не видів, то й тоді лучше, щоб вони між себе працю поділили і взаємно собі помагали. Коли один поза домом або занятий чи перешкоджений, як воно буває в монастирі, добре, щоби був інший, який розваживби братію; а як ні, то нехай один з них стане настоятелем іншого монастиря, де нема провідника.

Можемо наш предмет вияснити і прикладами з життя на світі.

Як ремісники бувають заздрісні у відношенню до товаришів і сам спосіб життя незначно їх до того веде, так і в нашім життю лучається й поміж монахами (коли в однім селі кілька монастирів). Зразу зачинається від супірництва в чесноті: хто кого перевищить у добрих ділах, у приймаанню гостей, в побільшенню числа монахів або в чім подібнім. Згодом переходять до суперечок. Брати, які з чужої місцевости приходять і по дорозі туди вступають, замість відпочинку мають і тут велику трудність, сумніви, не знають, до кого зайти. Трудно дати одним першенство, а часом не можна вдоволити обі сторони, особливо при поспіху. Тих знову братів, що давно вступили до монастиря, бентежить питання, кого мають вибрати настоятелем, бо конечно треба одних вибрати, а інших тим самим неначе оскорбити.

2. Від першої хвилі лучається, що вивищаються з великою духовною втратою, бо привикають судити братів — замість себе самих піддавати науці.

Отже коли в такім розділенню монастирів нема ніякого певного добра, а навпаки тільки зло, то такий розділ зовсім безпідставний; тож коли лучається, що десь із давна лишилася така розділена будова, требаби це зараз переробити й направити, особливо по досвіді такої великої шкоди. А хто требаби при своїм погляді, бувби, річ ясна, сварливим: „Колиж хто хоче бути сварливим,“ — каже Апостол — „то ми такого звичаю не маємо, ані церкви Божі“ (1 Кор. 11, 16); бо якуж причину подадуть як перешкоду до злуки? Потреби дому? Алеж при спільности стає все дешевше. Одно світло, одна піч може вистати, і так само в інших річах. Бо коли про що нам дбати,

то передовсім про ті всі потреби, щоб вони зменшалися. Крім того при розділі треба більше монахів до орудок поза домом, при злуці вистане половина. Самі без мене добре знаєте, як трудно знайти чоловіка, який не приносивби стиду Імени Христовому, але вмів, вийшовши з монастиря, обертатися між людьми відповідно свому званню.

Врешті, треваючи в розділі, якже дадуть добрий приклад людям, яких заохочують до згоди, намовляють до сповнення заповідей; живучи у незгоді, дають нагоду до підзорів. Читаємо у св. Письмі слова Апостола до Филипсеїв (2, 2—3): „Звершіть мою радість, щоби ви однаково думали, одну маючи любов, однодушні, згідливі, нічого не ділаючи із сварливости або пустої слави, але в покорі один одного вищим уважаючи від себе, не на своє кожний дивлячись, а на те, що є інших“.

3. Чи може бути більший доказ покори, як коли самі настоятелі є собі взаємно підчинені? Коли вони рівні в духовних добрах, ще краща буде їх будучина у монаших подвигах. Приклад дав сам Господь, коли Апостолів вислав по двох (Марко 6, 7).

Кожний радо підчиниться іншому, памятаючи на Христове слово: „Хто понижає себе, буде вивищений“ (Лук. 18, 14) (коли оба так поступлять, оба від Господа дістануть вінці слави, а для всіх братів стануть прикладом, неначе законом любови і покори)¹⁾. Колиж один має менше дарів, ніж другий, то справедливо, щоби сильніший помагав слабшому.

Установленням кількох монастирів в одній місцевости прямо переступається Апостольський приказ: „Не на своє кожний дивлячись, а на те, що є інших“ (Филип. 2, 4). Бо думаю, що така любов не до виконання при розділі; тоді кожна часть уважає за свою задачу памятати лиш про своїх, а зовсім забуває про інших, тим самим переступає поручення Апостола. В Апостольських Діяннях кається про тих перших святих християн раз, що: „У множества віруючих було одно серце і одна душа“ (Діян. 4, 31), а на іншій місці читаємо, що: „Усі, що вірили, були разом і мали усе спільне“ (Діян. 2, 44). З того показується, що між ними не було найменшого

¹⁾ Це речення додаємо, йдучи за повагою лиш одного рукопису, цеб то Кольберта.

розділу та що ні один не жив по власній волі: усіми керувала одна й та сама опіка, а було їх п'ять тисяч і певне, що неодно поміж ними було по людським розумінню немалою перешкодою єдності. Число монахів в одній місцевості все буде значно менше; так і якуж можуть мати причину розділятися на різні монастирі?

Коби це було можливе, щоб не лиш монахи в одній місцевості були злучені в однім монастирі, але щоб багато монастирів у різних місцевостях могло бути ведених одною гадкою тих, що вмiлиби ненаганно¹⁾ й мудро завідувати справами усіх у єдності духа і звязку мира!

Питання 36.

Про тих, що виступають з монастиря.

Відповідь:

Коли монахи раз обіцяли²⁾ собі взаїмну спільність життя, не вільно опускати монастиря без причини. З двох причин може лучитися, що хтось не треває при постанові спільного життя. Робить це або для шкоди, яку йому спільність приносить, або для непостійности і змінчивої вдачі. Як що кому згляд на шкоду каже опустити братію, нехай того не укриває, нехай скаже голосно, по словам Христовим: „Колиж згрішить проти тебе твій брат, іди і викажи йому між тобою і ним одним“ і далі (Мат. 18, 15). Як що осягне, чого жадав і наступить бажана поправа, — позискав братів, а не зробив монастиреви стиду; а коли брати тревають у злім і не приймають поправи, звернеться до тих, що можуть цю справу осудити, а тоді відступає з свідцтвом багатьох. Не відступить від братів, але від чужих, коли Господь того, що треває у злім,

¹⁾ Місце зіснує, деякі читають, як ми: *Ἀπροσκόπως*, ліпше: *ἀπροσκόπος*, у Сиріє-а: *ἀπροσκότως*, тоб то без особливої любови, нахилу до одного; інші читають: *ἀπροσκόλητως*, тоб то: без закиду.

²⁾ Слово *ἀλλήλοις* (взаїмно) показує, що за часів св. Василя *καθολοῦ* (слово означає обіт або і приречення монаші) бувало уживане і в значінню приречення даного братії; хоч із питання обш. 14. показується, що монахи склали обітти Богови.

прирівнює до поганина і митаря. „Нехай буде тобі, як поганин і митар“ (Мат. 18, 17).

А коли з власної легкодушності виступає з монастиря, нехай лічить ту свою слабкість і коли не поправиться, нехай його ніякий монастир не приймає¹⁾.

Коли однак лучається, що монах для сповнення Божої заповіді кожний кудиінде йде, то вони не покидають монастиря, але сповняють свою задачу.

Іншої розумної причини не можна найти: бо по перше, покидаючи братію, зневажають Імя Ісуса Христа Господа, яке усіх злучило; по друге, таке розлучення лишає їм причину взаїмних підзорів і не можуть мати що до себе взаїмної чистої совісти, а це знову противиться наказови Господа: „Коли отже приносиш твій дар до вітваря і там пригадаєш собі, що твій брат має щонебудь проти тебе, лиши там твій дар перед вітварем і йди помиритися перш із своїм братом і тоді прийди і принеси твій дар“ (Мат. 2, 23—24).

Питання 37.

Чи належить під покривкою молитов і псальмодії заказувати працю і які хвилі є відповідні на молитву, а передовсім чи треба працювати?

Відповідь:

Коли Христос Господь сказав, що „заслугує“ — не хто-будь, ані кожний, але лиш — „робітник на свій прожиток“ (Мат. 10, 10), а Апостол знову велить кожному трудитися і працювати своїми руками: „Те, що добре, щоби мав з чого дати тому, що в нужді“ (Єфес. 4, 28), — то ясно, що треба пильно працювати.

Не можна уважати за мету побожного життя покривки для лінивства, ані втечи перед трудом. Навпаки, монаше життя є нагодою до безнастанної боротьби і обильних трудів і терпеливості в прикростях. І ми мусимо колись мати відвагу сказати: „У труді і нужді, часто в неспанню, у голоді і жажді“ (2 Кор. 11, 27).

¹⁾ ἀλλοθθεντος ἔστω ταῖς ἀδελφότηταιν — нехай буде таким, що його ніякий монастир не може прийняти.

А праця й такий спосіб життя потрібні нам не лиш для умертвлення тіла, але й для сповнення любови ближнього, щоби Бог через нас давав немічним братам те, чого треба, по прикладу Апостола, який каже: (Діян. 20, 35) „Я усе показав вам, що так працюючи, треба підіймати немічних“ і знову: „Щоби мав з чого дати тому, що в нужді“ (Єфес. 4, 28). Так удостоїмося почути те слово: „Прийдіть, благословені мого Вітця, наслідуйте приготоване вам царство від основанийня світа; бо я був голодний, а ви дали мені їсти, я був жадучий, а ви напоїли мене“ (Мат. 25, 34—35).

2. Яким злом є ліниство, не треба й казати, коли Апостол приказує, щоби не їв той, хто не працює (2 Сол. 3, 10). Як кожному треба щоденного корму, так саме конечна є праця, відповідна силі. Не даром Соломон поміж похвалами і цю помістив: „Не їв корму в безчинности“ (Притч. 31, 27), а про себе Апостол сам свідчить: „Ані не їли у нікого дармо хліба, але в труді і напруженню ніч і день працювали“ (2 Сол. 3, 8). Хоч вільно йому було жити з Євангелія, коли Євагеліє проповідав. І сам Господь ставить ліниство на рівні із злобою, коли каже: „Лукавий слуго і лінивий“ (Мат. 25, 26).

А мудрий Соломон не лиш хлалить трудящого, як це ми вище виділи, але пристиджує чоловіка лінивого прикладом найменшого ества: „Иди до муравля,“ — каже — „о лінивий“ (Притч. 6, 6).

З того усього виходить: ми повинні боятися, що в день суду закинуть нам ліниство, бо той, що дав нам силу до праці, буде жадати праці відповідної силі, бо: „Від усякогож, кому дано много, много вимагатимуть від нього“ (Лука 12, 48).

А коли буває, що деякі під покривкою молитов і псальмодій усуваються від праці, то треба знати, що кожна справа має відповідну хвилю, як каже Екклезіяст, а на молитву і на псальмодію кожний час є відповідний, як і на інші духовні справи. Серед ручної роботи можемо часом і устами (коли це можливе або корисне, як добрий приклад), а як не устами, то серцем хвалити Бога: „Псальмами, гимнами й духовними піснями“ (Колос. 3, 16), як каже Апостол. Так будемо молитися серед праці і дякувати Богу, який дає рукам силу до праці, а розум просвічує своєю правдою. Він дає нам матеріял до праці і у знарядях і в предметі ремесла, яким хто

займається. Так будемо молитвою звертати діла рук наших до мети — приподобання себе Богу.

3. Тим способом набудемо і зібрання духа. Навчимося у кожнім ділі випрошувати у Бога добрий успіх для праці і дякувати за те, що дає; при тім збережемо добре намірення подоботися Йому. Так треба лучити молитву з працею; так лиш можна погодити ті два уступи Апостольських письм, які видаються противними собі: „Без перестанку моліться“ (1 Сол. 5, 17) і „ніч і день працювали“ (2 Сол. 3, 8).

Але хоч треба безнастанно молитися і благодарити і хоч це й закон приписує і природа вказує і нам воно є конечне, всеж не належить занедбувати часів, осібно призначених в монастирі на молитву. Ми їх вибрали не без причини; кожний з них пригадує нам особливим способом якесь добродійство Боже. Рано молимося (на утрени), щоби перші порушення душі і ума були жертвою Богу і щоби першим нашим заняттям, першим почуванням була радість у Бозі, як написано. „Я згадав на Бога і повеселів“ (Пс. 76, 4). Не хочемо зачинати ніякої роботи перед сповненням того, що написано: „До Тебе молитимусь, Господи. З досвідком вислухай голос мій, з досвідком, стану перед Тобою і Ти побачиш мене“ (Псалом 5, 4).

А у третій годині дня знову стаємо на молитву і скликаємо братію, хоч кожний є зайнятий своєю роботою. Пригадуємо собі дар св. Духа, що його Апостоли около 3 години дістали; усі одним почуванням, одним духом поклоняємося св. Духови, щоби і ми стали достойним духовного освячення; просимо, щоби св. Дух став провідником життя і вчив усього, що корисне по словам Давида: „Серце чисте устрій в мені, Боже, і дух правий віднови в нутрі моїм. Не відкинь мене від лица Твого і Духа Твого святого не відіймай від мене. Верни мені радість спасення Твого і духом владіючим утверди мене“ (Пс. 50, 12—15), а на іншій місці: „Дух Твій благий справить мене на дорогу праву“ (Пс. 142, 10) і так знову вертаємо до праці.

4. А коли випадком хто є поза монастирем або зайнятий працею, нехай безумовно там сповняє те, що приписане: „Бо де є двоє або троє зібраних у мое імя, там я є посеред них“ (Мат. 18, 20).

Що у 12-ій годині потрібна молитва, учимося від Святих, які кажуть: „Вечером і досвідком і в полудне розповіді і звіщу, а Він вислухає голос мій“ (Пс. 54, 18). При 12-ій годині відмовляємо Псалом 90-й, щоби бути вільними „від нападу біса у полудне“.

А що у дев'ятім часі знову треба молитися, повчили нас Апостоли. В Діяннях читаємо (3, 1), що Петро і Йоан ішли до святині на молитву „у дев'ятій годині“.

А коли день закінчиться, треба зложити Богу подяку за усе, що нам дав, і за все, що ми доброго зробили. А з ухиблень треба сповідатися, бо чи ми хочачи, чи й нехотя в чім схибили, у слові, чи в ділі, чи в самій тільки гадці, за усе треба переблагати Бога в молитві.

Незвичайно воно корисно застановлятися над минулими схибленнями, щоби їх стерегтися на будуче; тому Давид каже: „Ви, що признаєте у серцях ваших, на ложах ваших кайтеся“ (Псалом 4, 5).

5. А знову, коли ніч починається, треба просити, щоби ми мали спочинок невинний, свобідний від недобрих снів; у тім часі треба знову конечно відмовити 90-й Псалом.

Павло і Сила дали нам приклад, що треба у півночі вставати на молитву. В Діяннях читаємо, що: „Та у півночі Павло і Сила молячися, славили Бога“ (16, 25). А псальмопівець каже: „Я вставав у півночі, щоби визнавати присуди справедливости Твоєї“ (Пс. 118, 62).

І знову треба упередити ранню зорю і вставати на молитву, щоби день не застав нас у ліжку сплячих, бо написано: „Випередили очі мої досвідок, щоби роздумувати слова Твої“ (Псалом 118, 147).

Хто постановив приліжно жити на славу Божу і на славу Христа, не повинен занедбати ані одного з тих часів. Гадаю, що воно є корисне у назначених часах впровадити в ті молитви і псальмопіння якісь ріжничі і відміни, бо коли все те саме повторяється, нераз душа якось стає холодна, байдужна й розсіяна. Навпаки при змінах й ріжнородности псальмодії і співу в ріжних часах відновлюється жажда, а увага розбуджується.

Питання 38.

Ти повчив нас докладно про необхідність молитви і потребу праці. Ми раді би тепер довідатися, які ремесла відповідають нашому стану.

Відповідь:

Не легко це означити поодинокі ремесла. Кожний вибирає собі ремесло по властивості місця і потреби праць у кожній місцевості. Загалом однак можна те сказати, що нашому стану відповідають ті ремесла, які дають нам мир і спокій життя, не вимагають великих трудів при набуттю відповідного матеріалу, ані при продажі зділаних предметів і не дають нагоди до зайвих або шкідливих зносин з мужчинами або жінчинами. В кожній справі треба нам пам'ятати, що властивістю монахів є глядати простоти, стеречися вишукання і усякого збитку. Ніколи не служимо нерозумним і шкідливим пожаданням людей, не витворюємо відповідних їм предметів.

В ткацтві піднімаємося праць, які відповідають звичаям і потребам людського життя, а не того, що придумане розпусними для ловлення молодих. Так само у шевстві будемо служити працею тим, що шукають заспокоєння конечної потреби. Будівництво, столярка, ковальство й рільництво самі собою є в життю потрібні і приносять людям велику користь і власне для того не погорджуємо ними. Однак коли спричиняють замішання або розривають єдність спільного життя, тоді від них усуваємося. Більше цінимо ремесла, які дають нам зібрання в життю і помагають тревати в очах Божих та не відтягають нас ані від годин псальмодії, ні від молитви, ані від інших монаших порядків. Передовсім треваймо в праці для святости.

Тож коли у якій праці нема нічого, що моглоби шкодити тому першому найвищому нашому життю, вона буде для нас цінніша всіх, а передовсім рільництво, яке само доставляє потрібних річей і хоронить рільників перед скитанням і перед біганням сюди й туди. Річ ясна, коли воно, як ми це сказали, ні від сусідів, ані від своїх не приносить нам ніяких замішань і неспокою. (Порівняй правило обш. 55-е, яке є осібним трактатом, вложеним в обш. правила).

Питання 39.

Як належить продавати вироби нашої праці і як віддалятися з дому?

Відповідь:

Треба старатися вироби монастиря продавати недалеко, т. з. не занадто виходити в світ, щоб їх продати. Відповідніше для монахів перебувати в однім місці і корисніше для доброго прикладу іншим і для стислого заховання монашого денного порядку. Ліпше стратити щось на ціні, ніж для малого зиску перебувати довго поза домом. А колиб показалося, що це неможливе, треба вибирати і місцевости і міста і побожних людей, щоби те ходження не було для нас зовсім безкорисне.

На означені зібрання нехай збереться як найбільше братів, а кожний нехай принесе вироби своєї праці; нехай ідуть разом, в дорозі нехай співають псалми і моляться; нехай взаїмно дають собі добрий приклад. Коли прийшли на місце, нехай разом мешкають; так взаїмно нехай себе стережуть і нехай не опускають ні одного часу, призначеного на молитву, ані в день, ані в ночі. В товаристві безпечніше, ніж самому, зустріти без шкоди людей захланних і лукавих в додержанню умови. Бо й найгірші люде не хочуть мати більше свідків своєї неправедности.

Питання 40.

Про ярмарки.

Відповідь:

Нам монахам не випадає навіть бути на тих торгах чи ярмарках, які збираються при церквах з нагоди празника якого мученика. Християне не можуть являтися на ті празники і на ті місця для чого іншого, як для молитви, щоби пригадати собі святих, які аж до смерти боролися за сповнення обовязку, і щоби побудити себе до наслідування їх життя. Треба нам памятати на той страшний гнів Господа, що все і всюди був лагідний і покірного серця, як написано (Мат. 11, 29), одначе против тих, що в храмі продавали й купували, взяв у руки бич, бо усякі торги роблять з дому вертеп розби-

шак (Йоан 2, 15). Таж тому, що інші зіпсули той звичай, заховуваний святими, не будемо робити, як вони. Замість взаїмно за себе молитися і з народом припадати плачем перед Божий престол, щоб Його переблагати за гріхи і дякувати Йому за добродійства, а ближніх будувати словом заохоти, як за нашої ще пам'яті заховувалося, — замість того і святий час і святе місце заміняють на торговищу і ярмарок. Не будемо наслідувати їх спосіб поступовання, не будемо співучастю потверджувати їх глупоти. Радніше будемо наслідувати ті зібрання за часів Христових, про які оповідає св. Євангеліє, і будемо сповняти те, що Апостол приказує і що відноситься до нашого предмету: „Шож отже, брати? Коли сходитеся, кожний з вас має псалом, має науку, має обявлення, має мову, має пояснення; усе нехай буде на збудовання“ (1 Кор. 14, 26).

Питання 41.

Про самоволю і послух.

Відповідь:

Це певне, що в дозволених ремеслах (штуках) не можна кожному вчитися того, що хоче, але треба вказати те, до чого хто відповідний. Бо коли хто відрікся себе і відложив усяку власну волю, він вже не робить, що сам хоче, але що йому розкажуть. Хто радо себе віддав проводови і зарядови інших, тому вже не можна дозволити по власній його волі вибирати навіть у тім, що корисне. Настоятелі визначають його в ім'я Боже до того, що на їх гадку є відповідне.

А хто вибирає роботу по власній волі, сам себе обжалує по перше в самолюбстві, по друге в тім, що або для порожности й світової слави або в надії зиску або для чогось подібного має нахил до якогось заняття; або знову, що з лінивства і недбальства вибирає, що лекше, а усе те є знаком, що ще не увільнився від злих пристрастей. Ще не відрікся себе, хто бажає сповнити свої уподобання, ще не покинув світових справ, коли ще тримає його зиск або людська слава. Ще не умертвив свого тіла, хто не зносить труду праці. А до того дає доказ зарозумілости, коли думає, що його власна гадка є ліпша від гадки багатьох.

Отож хто має ремесло, прийняте і одобрене в монастирі, не повинен його покидати; знаком це несталої гадки й слабої легковажити те, що в руках. А як що хто ніякого ремесла не має, нехай не бере сам, нехай прийме, що більшість потвердить, щоб в усім мав захований послух.

Але знову не приймати того, що інші накладають, є рівнож наганим, як самому собі вибирати. І навіть коли хтось має ремесло, а воно не подобається братії, нехай добровільно відложить; нехай покаже, що до ніякої справи на світі не є привязаний. Іти за своїми гадками і бажаннями, то знак чоловіка, який не має надії (1 Сол., 4). Похвально воно у всім слухати, коли Апостол хвалить тих, що: „Себе самих віддали перш Господови і нам волею Божою“ (2 Кор. 8, 6).

2. Тому кожний повинен уважати на свою власну роботу і з запалом нею займатися та неначе на очах Божих з неструженою ревністю і з усильною увагою сповняти безнаганно своє діло, щоби міг завсіди сказати: „Оце як очі слуг у руки господарів своїх... так очі наші до Господа Бога нашого“ (Псалом 122, 2).

Не треба від одної праці переходити до другої, бо й природа наша не дозволяє виконувати добре кілька річей нараз і є воно корисніше одну річ старанно зробити, ніж братися до кількох, а не докінчити ані одної. Бо гадка, розділена на різні сторони, переходячи з одного предмету на другий, не лиш не доведе до краю ніякої справи, але в добавок є ще доказом несталою характеру і ту несталість побільшує. Може лучитися потреба і тоді, хто до того спосібний, може і в інших ремеслах помогти, і то не самохіть, але коли завізвуть. Робимо це не з засади, але винятково, як буває і з членами тіла, коли н. пр. заболить нога, спираємося на руку. І знову, як шкідливо є братися самохіть до чогось, так не приймати поручення є наганне.

Треба так поступати, щоби ані порок уподобання в собі не збільшався, ані правило послуху і підчинення не було нарушене.

Старання про знаряди є обов'язком ремісника в кожному званні. Як що лучилосяб коли, що щось є занедбане, нехай той, хто перший спостереже, подбає про ту річ, як про спільне добро. Бо хоч уживання знарядів належить до кожного

з окрема, користь з них є всім спільна. Хто не дбавби зовсім про те, що належить до іншого ремесла, показувавби, що відчужує себе від загалу. Бо дійсно, ремісники не можуть собі приписувати власности знарядів так, щоби н. пр. не дозволяли настоятелям монастиря уживати їх, якби він хотів, або самі собі дозволяли продавати чи міняти чи якимбудь способом позбувати або докуповувати нові.

Хто раз рішив, що не є васником навіть власних своїх рук і кому іншому поручив заряд усієї їх праці, якжеж мігби він розумно присвоювати собі знаряди свого ремесла і уживати над ними прав пана?

Питання 42.

З якою ціллю і яким настроєм повинен монах працювати?

Відповідь:

Треба також знати, що хто працює, повинен це робити не на те, щоби плодами праці служити власним потребам, але для сповнення заповіді Господа, який сказав: „Бо я був голодний, а ви дали мені їсти“ (Мат. 25, 35); бо взагалі є воно заказане турбуватися про себе самого: „Не журіться вашою душею, що вам їсти... ані вашим тілом, у що одягнутися“ (Мат. 6, 25) і зараз Христос додає: „Бо усім тим погане журяться“ (Мат. 6, 32). Кожний, значить, повинен поставити собі ціллю услугу потребуючим, а не власну потребу. Так уникне і закиду самолюбства і дістане благословення любови для ближнього від Господа, який сказав: „Оскільки ви це вчинили одному з цих найменших братів, мені вчинили“ (Мат. 25, 40).

Нехай ніхто не думає, що нашій науці противиться слово Апостола: „Щоби вони в мирі працюючи, їли свій хліб“ (2 Сол. 3, 12). Це сказане до лінивих і непорядних; бо ліпше, щоби кожний сам собі служив і не був тягаром для інших, ніж щоби жив у лінивстві. „Бо ми чули,“ — каже Апостол — „що деякі між вами живуть не так, як треба, нічого не роблять, тільки пустим займаються. А таким“ — каже — „приказуємо і напоминаємо... щоби вони в мирі працюючи, їли свій хліб“ (2 Сол. 3, 11—12). Сюди рівнож належить слово: „Ніч і день працювали, щоби нікому з вас не бути тягаром“ (стих 8). Апостол

з любови до братів, на приклад лінивим, піддавався трудам вище обов'язку. Той, що прямує до совершенства, повинен працювати день і ніч, щоби мав з чого: „Подати тому, який у нужді“ (Єфес. 4, 28).

2. Хто покладає надію на себе або на того, кому поручено у монастирі старання про потреби всіх і хто думає, що його власна праця чи праця товаришів є достаточною поміччю в життю, той покладає свою надію на чоловіка, отже наражається на небезпеку впасти в те страшне прокляття св. Письма: „Проклятий чоловік, що надіється на чоловіка і утвердить тіло рамени свого на нім і від Господа відступить серце його“ (Єрем. 17, 5). Словами „що надіється на чоловіка“ наказує св. Письмо покладати надію на кого іншого, а словами „утвердить тіло рамени свого“ наказує покладати надію на себе самого. Обі ті надії називає відступством від Бога і такі наслідки обох приводить: „Як дикі в пустині буде і не побачить, коли прийде добро“ (Єрем. 17, 6). Тим св. Письмо показує, що покладати надію чи то на себе, чи на когось іншого значить відступати від Господа.

Питання 43.

Спосіб праці достаточо нам виложений; хиба самі справи моглиби ще доповнити цю науку. Просимо тепер повчити нас, якими мають бути настоятелі монастирів і як мають правити братією?

Відповідь:

Про цю справу в головних точках ми вже говорили, але коли хочете ще ширшого пояснення цієї часті науки, не можемо її минути побіжно і добре робите, що бажаєте докладного представлення, бо звичайно підчинені бувають такими, якими є настоятелі й провідники.

Хто є настоятелем, повинен пам'ятати слова Апостола: „Будь взором для вірних“ (1 Тим. 4, 12). Нехай життя його буде ясным прикладом кожної Христової заповіді. Нехай ніколи не дасть причини думати, що якась заповідь є не до виконання або маловажна. Отож перш усього повинен ділати те, що перше; в Христовій любові повинен виконувати покору так,

щоб навіть без його слова сам приклад його діл був наукою сильнішою від усяких слів. Християнство є властиво наслідуванням Ісуса Христа в Його людській природі по покликанню кожного. Ті, що їм повірено провід багатьох, повинні бути для слабших якби посередниками в наслідуванні Христа по словам св. Павла: „Наслідуйте мене, як і я Христа“ (1 Кор. 11, 1).

2. Отож повинні давати повний приклад заховування глибокої покори, переданої Христом. „Навчіться від мене, бо я лагідний і покірного серця“ сказав Христос. Смирність, лагідність поведіння, покора серця нехай буде знаменем настоятеля. Бо коли Господь не стидався usługувати своїм слугам, а хотів служити цій глині, тому порохови, який створив і з якого зробив чоловіка, як сам каже: „А я між вами як той, що служить“ (Лука 22, 27), то якже ми маємо поступати супроти рівних собі? Коли буде нам можна думати, що ми стали до Нього подібні?

Покора — це чеснота, яку мусить мати настоятель аж у тій мірі. Крім того мусить він бути милосерний, виrozumілий для тих, що з браку вправи в чіось схибили. Не повинен мовчати на гріх, але лагідно і терпеливо обходитися з непослушними і подавати ліки з усяким милосердям і уміркованням. Настоятель повинен уміти находити спосіб лічення, відповідний пристрастям. Ніколи не повинен остро картати, але лагідно напаминати і вчити, як написано (2 Тим. 2, 25). Повинен бути уважний на все, що діється, бачний на будуче. Повинен бути у силі опертися сильним, а зносити слабкість немічних. Повинен уміти все робити і говорити для вироблення товаришів. Не повинен собі сам брати настоятельства, повинен бути вибраний тими, що в інших спільностях братів є першими і то коли в минулім життю дав досить доказів святого способу поведіння. „А цих також треба перш досвідчити“ — каже Апостол — „і так нехай служать, коли вони бездоганні“ (1 Тим. 3, 10). Хто є такий, нехай буде настоятелем, нехай між братами удержує лад і нехай роздає діла по здібностям кожного.

Питання 44.

Кому можна дозволити на виїзд і як треба його випитати, коли верне?

Відповідь:

Лиш таким можна дозволити на виїзд, що без ніякої власної шкоди, а з користю для інших вийдуть з монастиря. А коли відповідного нема, треба радніше знести брак потрібних річей і усякі клопоти, хочби до смерти, ніж легковажити шкоду душі для потреби тіла. Апостол каже: „Бо ліпше мені вмерти, як щоби знівечив мою славу“ (1 Кор. 9, 15). Так говорить про річі, які вільно залишити; на скількиж більше треба це сказати про річі приказані. Закон любови зарадить тій трудности. Бо коли випадком в одній суспільности братів забракне такого, якого можнаби післати, доповнять цей брак найближчі сусіди.

Монахи, виходячи з монастиря, будуть триматися в дорозі разом, один від другого не віддаляться, щоби ті, що є слабші і душею і тілом, устереглися шкоди в товаристві сильніших. Нехай настоятель наперед обдумає все, щоби в разі конечної вже потреби можна так трудности зарадити. Після повороту домів нехай, добре випитає того, хто виходив, що робив, з якими людьми приставав, про що з ними розмовляв, що думав, чи день і ніч проживав у страху Божім або чи випадком упав і яке правило зломив та чи це сталося для якоїсь внішньої невігоди, чи з власного недбальства.

2. Потім нехай настоятель потвердить усе, що було зроблене добре; нехай справить схиблення мудрим напінням. Так станеться, що братя, які виходять з монастиря, будуть більше пильнуватися, знаючи, що прийдеться їм здати справу з часу, пережитого поза монастирем, а ми покажемо, що чуємо і над віддаленими. І святі мали той звичай. Апостольські Діяння (11, 5) оповідають, як Петро вернув до Єрусалима і братії здавав справу із своїх відносин до поган. Так само Павло і Варнава, вернувши з подорожі, оповідали зібранню вірних, що Бог зділав з ними, а усі в мовчанню слухали їх оповідання (Діян. 11, 15). Це одначе треба завважити, що усякі ділання, торгування, купецькі зиски треба усяким способом минати.

Питання 45.

Чи треба, щоби в монастирі по настоятелю був інший, який мігби тоді, як його нема або коли він зайнятий, опікуватися братами?

Відповідь:

Часто лучається, що настоятель мусить бути поза монастирем чи то по причині хвороби, чи подорожі, чи для чого іншого. Тому треба, щоби в монастирі був такий, який бувби вибраний по його волі і за згодою досвідчених, щоби заступати настоятеля і братії давати науки. Не може бути, щоби без настоятеля монастир прибирав вид демократичного правління, це противилосьби правилу і переказаному порядку. Усе требаби заховувати на хвалу Божу те, що прийняте і постановлене. Треба також, щоби хтось був у монастирі, хто відповідавби на питання гостей, щоби брата мали науку і щоби не було замішання між ними. Те булоби знаком непорядку і причиною замішання, якби усі сходилися на розмову з гостем. Апостол не дозволяє навіть говорити у двох тим, які мають дар учити: „Колиж іншому, що сидить, буде уділене обявлення, перший нехай мовчить“ (1 Кор. 14, 30). А на інші місці осуджує невмісність такого замішання, коли каже: „Колиб зібралася уся церква разом і всі говорили незрозумілими мовами, а прийшлиби невчені або невірні, чи не скажуть, що ви божевільні?“ (1 Кор. 14, 22).

2. А колиб гість через похибку кому іншому поставив питання, то хочби запитаному не бракувало предмету до відповіді, нехай мовчить для самого порядку і нехай вкаже на брата, якому справа поручена, як зробили Апостоли при Господі; так буде захована чемність і порядок у бесіді. Бо коли не кожному ялося уживати при хорім чи ліку, чи ножа, а тільки тому, що навчився лікарської штуки через довгий час і досвід, практику і науку від інших, то чиж бувби в тім розум, щоби хтонебудь брався до лічення душ бесідою? В тій справі і найменша похибка дуже велику приносить шкоду. Між монахами навіть роздавання хліба не дозволяється кожному. Одному лиш поручають цю службу по відповіднім досвіді. Чиж не годиться з більшою ще слухністю одному із здібніших поручати роздавання духовного корму? Нехай

виконує цей уряд з великою обережністю і вибором. Це знак немалої зарозумілості, коли хто, запитаний про Божий закон, без страху, якбуть сміє відповідати, а не вказує на того, що має цей уряд орудування словом. Він, як вірний і мудрий с्रोїтель (Лука 12, 42), зістав вибраний до роздавання душевного корму у відповідну пору і до уживання мови після розумної оцінки річей: „Учинить слова свої на суді,“ як це написано (Пс. 111, 5). А коли випадком забуде щось, а інший спостереже, нехай не накидується зараз із осудом, нехай по-тиху піддасть свій додаток, бо моглаби це бути нагода для підчинених ставитися вище настоятеля. Навіть коли хто добре відповів, але не був до того покликаний, нехай підпадає карі за порушення порядку.

Питання 46.

Не треба укривати ані своїх похибок, ані брата.

Відповідь:

Кожну провину повинен виявити настоятелеви або той, що провинився, або ті, що провину його знають, коли самі не можуть направити його по Христовому приказу. Похибка замовчання стається в душі підшкірною хоробою. Не назвемо добродієм лікаря, який у тілі замикає хоробу, а радніше такого, який витягає її на верх, хочби з болем, різанням. Він справляє, що або тіло через рвати викидає те, що йому шкодить, або вагалом відслонюючи хоробу, знаходить спосіб потрібної курації. Так само укривати гріхи значить тільки, що хорому приготувувати смерть, бо „жалом смерти гріх“ (Кор. 15, 56) і „лучша явна догана тайної любови“ (Притч. 27, 5).

Нахайжеж брат братови не покриває його схиблень і гріхів, щоби не стався убійником брата або себе самого замість бути братолюбцем. Бо „який брат не вилічить себе в своїх ділах, є губителем самого себе“ (Притч. 18, 9).

Питання 47.

Про тих, що не приймають постанов настоятеля.

Відповідь:

Хто не приймає постанов настоятеля, повинен або при-

людно або на єдині сказати йому, як що має якусь справедливу причину, згідну з наукою св. Письма. Інакше нехай замовчить і сповнить, що приказане. Колиж сам стидається, нехай ужие посередників, щоби себе і братію увільнити від шкоди, як що приказ бувби противний св. Письму; або знову колиб показалося, що розказ справедливий, — щоби увільнився від безпідставного і небезпечного судження. „Хтож відріжняє, коли їсть, осуджується, бо не з віри“ (Рим. 14, 23) і щоби простішим не улекшив непослуху. „Краще булоби йому, якби завішено на його шию млиновий камінь і якби утонув у морській глибині,“ ніж як мавби згіршити одного з цих малих (Мат. 18, 6).

А колиби хтось тревав у непослусі, по тиху нарікав і ганив настоятеля, а публично не виявляв свого невдоволення, нехай буде викинений з монастиря, бо стався причиною роздору у монастирі і нарушає пересвідчення про повагу правила, є вчителем непослуху і бунту, „віддали від збору губителя, вийде з ним і суперечка“ (Притч. 22, 11) і знову: „Виключіть злого зпосеред вас самих“ (1 Кор. 5, 13), бо: „Трохи квасу заквашує усе тісто“ (1 Кор. 5, 6).

Питання 48.

Не треба мішатися до того, що робить настоятель, а пильнувати тільки свого діла.

Відповідь:

Щоб ніхто із шкодою власною і загалу не впадав у порок роптання, нехай браття взагалі заховують це правило, щоби ніхто цікаво не слідив за способом поступовання настоятеля, ані не випитував, що діється, хиба що він і степенем і розумом є настоятелеви близький. Бо таких конечно настоятель буде уживати до поради в спільних справах, ідучи за порадою того, що сказав: „Усе роби з радіою“ (Еккл. 32, 34). Бо коли ми віддали настоятелеви наші душі, щоб ними управляв і справу за них Богу здав, то смішно булоби річчю у дрібних справах не вірити йому й підозрівати його тай іншим давати нагоду до підзорів. Тому, щоб таке не лучалося, нехай кожний треває при тім, до чого покликаний; нехай так займається справами,

які до нього належать, щоб зовсім не журився справами інших. Нехай наслідує святих учеників Христових, між якими, хоч розмова Христа із Самаританкою могла була привести їх до підзорів, все таки „ніхто не сказав: Про що питаєш? або: Про що говориш з нею?“ (Йоан 4, 27).

Питання 49.

Про суперечки між братами.

Відповідь:

Про суперечки поміж братами треба це сказати: Коли лучиться, що брати не згоджуються у якійсь справі, не треба уперто з ними спорити, але віддати рішення досвідченчм. Щоби не було ані замішання порядку, колиби усі все питали, ані нагоди до суперечки, чи до непотрібних бесід, треба, щоби був установлений один досвідчений, який умівби подати усій братії на розважання справу, у якій двох не годиться або предложити її настоятелеви. Розсуджування спірних питань стожеться тим способом і чемніше і успішніше, бо коли у кожній справі треба і науки й досвіду, то ще більше у тих справах. Недосвідченим не дається навіть ремісничих знарядів; тим більше належить поручити ведення бесід здібним до того. Треба людей, які вмiлиби вибрати відповідне місце і час і спосіб питань і без сварливости, розумно робили закиди і мудро слухали і докладно переводили розвязку спірних питань для загального збудовання.

Питання 50.

Як повинен настоятель напаминати і карати (ἐπιτιμᾶν)?

Відповідь:

Але й тоді, коли ходить про напiмнення і нагани виновних, нехай настоятель не ділає загонисто. З нетерпеливістю і гнівом напаминати брата, — це не значить увільняти його від гріха, але стягати гріхи на себе. Тому Апостол каже: „Легідно картаючи тих, що противляться правді“ (2 Тим. 2, 25). Навіть, коли його хто злегковажить, нехай не гнівається. А коли побачить, що хтось другим гордить, нехай покаже

супроти грішника доброту, тоді може більше обуритися на сам гріх. Так вимине підзорів у самолюбстві і дасть доказ, що не має в ненависти грішника, але гріх. Те покажеться ясным з відмінного поступовання у своїй справі і в чужій. А колиб заховав противний порядок в обуренню і гніві, показавби ясно, що робить це не для Бога, ані для безпеки брата, який прогрівся, але з власної гордості і властлюбства.

Треба показувати ревність для слави Бога, якого зневажає кожне переступлення закону, а при тім милосердя братньої любови в грісі брата, бо тут справа в спасенню його душі. „Душа, що згрішить, помре“ (Єзек. 18, 4). Треба при кожнім грісі вдаряти на гріх і силою ударів виявляти тепло душі.

Питання 51.

Як треба поправляти похибки?

Відповідь:

Нехай настоятель поправляє тих, що мають недобрі нахили, способом лікарів, без гніву на хорого, тільки поконуючи хоробу; а коли треба, нехай ужие і строгости против хороби душі, нехай усуває марну славу покірними ділами, пусті бесіди мовчанням, немірний сон нічними молитвами, лінивство працею, обжирство постом, роптання відлученням від інших так, щоб ніхто з братів не хотів з тим, що ропче, працювати і щоб його робота не була змішана з роботою інших, — як це ми вище сказали — хиба вже покажеться, що щирим поканням увільнився від пристрасти; тоді можнаби прийняти роботу, зроблену з роптанням, хоч і тоді нехай не служить вона братам; нехай ужиють її до іншої ціли. Причина достаточна вияснена вище.

Питання 52.

З яким настроєм належить приймати покути?

Відповідь:

Як настоятель без пристрасти повинен лічити душевні слабости братів, так знову брати не повинні приймати покути

немов від ворога, ані уважати за тиранію того, що настоятель робить з милосердя для спасення їх душ. Коли хорі лікарів вважають за добродіїв, хоч вони їх ріжуть, припікають і дають їм гіркі лікарства, то не годиться, щоби ми не мали вдячності для тих лікарів наших душ, коли вони острішими середниками приготавлиють нам спасення. Коли Апостол сказав: „Бо коли я вас засмучую, то хто потішить мене, як не той, кого я засмучу?“ (2 Кор. 2, 2). А на іншій місці: „Бо оте саме, що ви засмутилися по Богу, яку велику спрочинило у вас старанність“ (2 Кор. 7, 11).

Коли маємо перед очима мету, за добродія треба уважати того, хто завдає нам спасенний біль і Богу милий смуток.

Питання. 53.

Як повинні учителі напаминати хлопців?

Відповідь:

Коли хлопці схиблять у чімсь, що відноситься до самої науки, повинні учителі поправляти їх і напаминати. Але коли їх схиблення є знаком злих обичаїв, непослуху, упору, лінивства, пустоти, брехливости або інших пороків, недозволених побожним людям, треба їх повести до настоятеля і обжалувати. До нього належить обдумати і спосіб і міру поправи. Бо коли й картання є ліком для душі, то воно не до кожного належить, як і не кожний може лічити; хиба сам настоятель комусь цю задачу поручить, але не зробить того без проби і намислу.

Питання 54.

Чи настоятелі монастирів повинні поміж собою радитися в своїх справах?

Відповідь:

Загальна рада в означенім часі і місці нераз є потрібна для настоятелів монастирів; на тих зібраннях нехай вони взаїмно уділяють собі ради в надзвичайній справі, в случаю трудности ведення деяких характерів і в тім, що кожний з них робить. Як що коли схибив хто з них, то певно воно відкривється при оцінці багатьох, а те, що добре, буде потверджене їх свідочством.

Питання 55.

Чи уживання ліків відповідає меті монашого життя?

Відповідь:

Бог дав нам кожную штуку і ремесло як поміч для слабости нашої природи. Рільництво потрібне нам, бо того, що земля сама видає, нам не вистане до заспокоєння потреб; ткацтво, бо уживання одежі потрібне для приличности і для захорони від зимна. Тій самій меті служить будівництво. Так само воно є з лікарською штукою. Наше тіло, вразливе на терпіння, підпадає ріжним шкодам, що походять з ріжних обставин або з поживи. Терпить і з надміру і з недостачі. Лікарська штука ставить собі за задачу усувати надмір, а доповняти недостаток. Дана нам вона від Бога, що править цілим нашим життям, на взір для лічення душ.

Як не булоб нам треба труду і праці рільництва, колиб ми були в раю розкошей, так само не требаб уживати ніякого лікарства для пільги тіла, колиб ми мали первісне здоровля, дане людям перед упадком, при сотворенню. І як тоді, коли ми вигнані з раю (на теперішнє місце побуту), почули те слово: „У поті твогого лица їстимеш твій хліб“ (Бит. 3, 11) та довгим досвідом, по довгих утяжливих працях над землею витворили собі штуку рільництва для пільги в прикрих наслідках прокляття, а Бог дав нам поняття й пізнання тої штуки, — так само й тепер, коли нам наказано вернути в ту землю, з якої ми взяті і з якою звязані тілом, немічним і засудженим на смерть за гріх, а тим самим і на всі терпіння, дано нам поміч лікарської штуки, яку бодай у якійсь части хорі в ній знаходять.

2. Бо не самі собою виростають рослини, які дають ліки, відповідні ріжним хоробам, але, ясна річ, з волі Сотворителя видає їх земля для нашої помочи. Природа ріжних корінів і листів і цвітів і овочів і соків, свійства металів і усіх багатств моря, які — як ми переконалися — відповідають потребам нашого тіла, не ріжняються зовсім від того, що служить їді і напивоки. Одначе того, що є занадто обдумане і пересадне і занадто багато часу забирає і неначе усе життя займає старанням про тіло, того усього мусить християнин уникати. Треба також старатися уживати тої штуки, як що її треба так, щоби

ми не покладали у ній усієї причини здоров'я і хвороби, а лікарства приймали на славу Божу, як образ того, що треба робити для душі. А коли не маємо лікарської помочи, не поклаймо в терпіннях усієї надії тільки у тій штуці, памятаймо, що Бог не допустить досвідів над наші сили: „Не допустить спокушувати вас більш того, що можете“ (1 Кор. 10, 13). Так, як то колись Господь, утворивши болото, помазав ним і казав умитися у Сілоамській купелі, то знову обмежившись на самій волі, лічив одним словом: „Хочу, очистися“ (Мат. 8, 3). Часом знову деяких лишав у прикрих трудах і справляв, що через досвід вироблялися. Так само з нами і тепер поступає. Часом видимо і неспостережено дотикає й підносить, коли бачить, що це корисне для наших душ, то знову хоче, щоб ми уживали матеріальних середників на полекшу у терпіннях. Відкладаючи уздоровлення, хоче дати тревалішу пам'ять ласки, а заразом і якийсь образ того старання, яке до душі відноситься, як це я вище сказав. Як у тілі треба усунути те, що чуже, а додати того, чого брак, так само і в душі нашій — треба усунути усе те, що чуже, а прийняти усе, що відповідає нашій природі. „Бог створив чоловіка правим“ (Еккл. 7, 30). Бог створив нас до добрих діл, щоби ми в них ходили.

3. Як для здоров'я тіла зносимо операції, випалювання і приймаємо гіркі лікарства, так само треба нам для здоров'я душі острої нагани, яка тне, як ніж, і покути прикрої, як гірке лікаство. Бесіда пророка ганить тих, що не були виховані у такій карности. „Або в Галааді не має ритини або лікаря нема там; тому то не євилічена рана доньки людей моїх“ (Єрем. 8, 22). На хронічні терпіння треба довгої курації і ліків прикрих і ріжних. Це знак, що і хвороби душі треба лічити витревалюю молитвою, довгим покаанням і строгим способом життя, що його св. Письмо піддасть нам як достаточне довилічення.

З того усього виходить, що не треба відкидати зовсім усяку поміч лікарської штуки тому, що деякі эле уживають її, так як зловживання куховарської штуки на обдумання приємности непоздержливими людьми або пекарства чи ткацтва переступленням границь конечности не є для нас причиною занехання тих ремесл. Навпаки ми повинні правим уживанням їх справляти усякі надужиття. Так само у лікарській штуці нерозумно є легковажити Божий дар по причині злов-

житку, який з нього роблять. Усяку надію виздоровлення покладає на праці лікарів є нерозумом, що, як видно, роблять деякі, що навіть стидаються лікарів називати спасителями. Але з другого боку загалом уникати усякої користі тої штуки є знаком гордості. Так треба поступати, як Єзекиїл; не уважав він соку із смокв за першу причину здоров'я, ані не приписував їмвилічення своєї рани; до причин славлення Бога додав і благодарення за сотворення смокв. Так само і ми, приймаючи удари з рук Бога, який з любов'ю і премудрістю править нашим життям, передовсім просимо пізнання причин, для яких дає нам хрести, а потім увільнення від терпінь і терпеливості, щоби разом з досвідом дав нам до кінця їх перенести.

4. Дануж нам ласку здоров'я, чи то через вино і елей, як у того, що попався в руки розбійників, чи через фіґи, як Єзекиїл, приймаймо з вдячністю і нема ніякої ріжниць між тим, чи Бог тайно укритим способом окружає нас опікою, чи через якісь тілесні предмети, які часто ведуть нас успішніше до пізнання Божого дару. Часто впадаємо в хоробу за кару і замість кари буваємо засуджені на знощення прикрого лічення. Здоровий розсудок не дозволяє усуватися від лічення без огляду на середники, які мають помогти, чи є це ніж, чи вогонь, чи острі і прикрі ліки, що болі завдають, чи то піст, чи то строга дієта, чи здержливість від усього, що шкодить; одначе при захованню — ще раз це повторюю — ціли користи душі, яка на тім прикладі вчиться дбати про своє здоров'я.

Не мала це небезпека думати, що кожне терпіння вимагає лікарства, бо не всі терпіння випливають із природи, ані не походять конечно з нездорової поживи, ані з іншої тілесної причини, в яких то слабостях часом, як видно, лікарська штука помагає. Часом хороба є карою за гріхи, даною для нашої поправи: „Бо кого любить Господь, карає“ (Притч. 3, 12) і: „Тому між вами багато немічних і слабих і багато спить. Бо колиби ми самі себе судили, не булиби суджені. Колиж нас судять, Богом караємося, щоби не були із цим світом засуджені“ (1 Кор. 11, 30—32). Хто так пізнає свої власні гріхи, той нехай, покинувши уживання усіх ліків, терпить у спокою те, що Господь Бог дає по словам пророка: „Гнів Господ-

ній потерплю, бо я згрішив Йому“ (Мих. 7, 9). Нехай поправиться, нехай видає достойні овочі покаяння, нехай памятає на Христові слова: „Це ти став здоров; вже не гріши, щоби тобі що гіршого не сталося“ (Йоан 5, 14). Буває й так, що на жадання лукавого чоловіколюбця Бог когось неначе великого борця вислилає до боротьби з ним і упокорює його гордість крайною терпеливістю своїх слуг, як це читаємо в історії Йова. Або — для прикладу тих, які не вміють зносити терпіння — Бог показує людей, які аж до смерти вміють зносити усі терпіння, як н. пр. Лазаря, який покритий ранами ніколи відай богача не просив, ніколи не нарікав на своє пониження, тому й одержав відпочинок на лоні Авраама, як той, що „зазнав у своїм життю зла“ (Лука 16, 25).

Часом видимо й інші причини слабости у святих, як у св. Апостола. Щоб не видавалося, що перейшов границі людської природи і щоб ніхто не думав, що у самій природі мав щось вищого, надлюдського, як думали Лікаонці, що вінці у жертву принесли. На доказ людської природи боровся Апостол безнастанно із слабістю (Діян. 14, 12).

5. І якуж користь можуть мати такі люде з лікарської штуки? Радніше мають небезпеку, що зійшовши з правдої розумної дороги, пересадно віддаються старанню про тіло; ті, які з недоброї страви самі на себе стягнули хворобу, повинні уживати лічення тіла, якби якого образу і прикладу для старання про душу, як це вище сказано. Бо здержливість від того, що шкодить по лікарським засадам, є й нам корисна і вибір того, що добре і заховання приказів і само виздоровлення тіла, перехід із слабости до здоровля нехай буде для нас заохотою, щоби не опускали рук у праці над душею. Устережемося гадки, що для душі є неможливо повернути через покаяння до властивого собі здоровля.

Отож ані зовсім нам не треба тої штуки відкидати, ані покладати на ній усієї надії. Як уживаємо штуки рільництва, а в Бога просимо овочів землі, і як керманичеви віддаємо керму корабля, а в Бога просимо спасення на морі, так само, коли треба спроваджувати лікаря, не відступаємо від надії на Бога.

Мені також видається, що та штука не мало причинюється до здержливости, бо виджу, що відбирає і розкоші, що

не похваляє переситу й ріжнородности страв і пересадне вишукування приправи усуває, як шкідливі річі і загалом називає недостаток матерю здоровля. І по тим причинам її рада не є для нас безкорисна.

Так, чи будемо коли уживати приписів лікарської штуки, чи від неї усунемося для одної з причин вище сказаних, всюди нехай буде захована наша мета приподобання Богу і всюди працюймо на користь наших душ. Заховуймо також розказ Апостола: „Чи отже що їсте, чи пете, чи що іншого робите, усе на славу Божу робіть“ (1 Кор. 10, 31).

ХІІІ. РОЗДІЛИ КОРОТКИХ ПРАВИЛ.

1. Чи можна без свідoctва богонадхненого Письма позволяти собі щонебудь та робити або говорити те, що кому видається добрим? Чи такий поступок виходить на добре?
2. Якої обітници мають вимагати від себе взаїмно ті, що хочуть по Божому разом жити?
3. Як маємо наvertати грішника і як поступати, коли не наvertеться?
4. Чи є немилосерний і чи грішить против любови монах, що упоминає братів і за дрібні гріхи та нудить їх, повторяючи: „Мусите каятись“?
5. Як треба каятись за кожний гріх?
6. Який той, що кається тільки словами, а не поправляється з гріхів?
7. Який засуд чекає тих, що боронять гріха?
8. Як належить приймати того, що щиро кається?
9. Як обходитися з непоправним?
10. З яким великим страхом і з якими обильними сльозами повинна душа відvertатися від гріхів, коли вона в багатьох тревала гріхах?
11. Як можна ненавидіти гріх?
12. Як може душа дійти до певности, що Бог відпустив їй гріхи? (П. К. 296).
13. Чи чоловік, що згрішив по хрещенню, має тратити надію спасення, коли знайдеться в багатьох гріхах, або до якої міри гріхів треба надіятися через покаєння на Боже чоловіколюб'я?
14. По яких овочах пізнається правдиве покаєння?
15. Що значить те слово: „Скільки разів провиниться проти мене мій брат і маю йому прощати?“ (Мат. 18, 21).
16. Чому душа деколи і без праці відчуває біль, покається і сама собою сокрушиться; а деколи не може каятись при найбільшому навіть зусиллі?

17. Чи і той заслугує на закид світової журби, що, думаючи про їду, зараз осудить себе?
18. Чи можна дати, хочби по довгім досвіді, який уряд в монастирі такому, що колись згрішив; а як можна, то який?
19. Чи можна слідити за таким, що його підозрівається в грішному ділі, якого явно не творить, щоби виявити скриті прогріхи?
20. Чи навернений має обминати товариства іновірців і відсуватися від злих?
21. Відки походить розсіяння й гадки і як їх устерегтися?
22. Відки походять гидкі сни?
23. Як далеко сягає засуд за пусті слова?
24. Що це лайка? (*λοιδορία*)
25. Що це обмова? (*καταλάλια* злословя)
26. На що заслугує той, хто злословить братови, слухає обмови або дає дозвіл на неї?
27. Як настоятелеви поступити з тим, хто злословить?
28. Про того, хто відповідає бутним голосом і зухвалими словами.
29. Яким чином можна не гніватися?
30. Як поконати мерзкі пожадання?
31. Чи взагалі не можна сміятися?
32. Відки походять надмірний і недочасний сон та як його збутися?
33. По чім пізнати чоловікоугодника? (*ὁ ἀνδρωπάρεσκος*)
34. Як уникати чоловікоугодности?
35. Як пізнати гордого (*ὁ ὑπερήφανος*) і як його лічити?
36. Чи можна шукати чести? (*τιμὴν*)
37. Як може стати ревним лінивий у заповідях?
38. Коли монах спротивляється приказови, а опісля виконає це сам добровільно?
39. А що коли хто слухає і роптає?
40. Як належить поправити такого брата, що засмучує брата?
41. Що робити, коли не хоче перепросити той, хто образив?
42. Що робити, коли оправдується той, що образив, а образений не хоче йому простити?
43. Як приймати того, що будить на молитву?
44. А на що заслугує буджений, коли невдоволений або гнівається?

45. Хто занедбує пізнання Божої волі, нехай не буде менше караний, ніж той, що знав, а не творив.
46. Чи є винен гріха той, що дозволяє другому грішити?
47. Чи годиться мовчати на гріх?
48. В чім лежить залежність?
49. Що значить слово „безчинствовати“ (*περπερευέουσαι*, пишатися)? (1 Кор. 1, 34).
50. Чи грішить і яку має пристрасть той, хто, відкинувши дорожчі одежі, хоче одначе, щоби дешева й убога одежа чи обувок були йому до вподоби?
51. Що значить слово „рака“? (Мат. 5, 22).
52. Хто є „пустославний“, а хто „чоловікоугодник“? (*κενδοξος — ἀνδρωπρόσκος*)
53. Що це є: „сквернь тіла“, а що „сквернь духа“ (2 Кор. 7, 1) і що „освячення“ та як можемо його набути?
54. Що це є самолюбство і як може самолюб пізнати себе?
55. Чим різняться від себе: „Гіркість, гнів, злість і суперечка?“ (пор. ще 4, 31; Діян. 15, 39).
56. Хто високомудрствує (Рим. 11, 20), хто величавий, хто гордий, надутий (напушений) і хто зарозумілий (*τετυφωμένος — περυσωμένος*)?
57. Чи не ліпше лишити в спокою такого, що в якомусь ділі непоправний, а частіше упоминаний терпить шкоду?
58. Чи тільки той завинив у брехні, хто умисне скаже неправду, чи той, хто говорить так із незнання?
59. Чи винен неправди той, хто в душі постановить щось зділати, а не зділає того?
60. Про такого, що нерозважно постановить щось противного Божій заповіді.
61. Коли хто не може працювати і не хоче учитися псалмів?
62. Хто і коли заслугує на суд за укривання таланту?
63. Хто і коли заслугує на суд із тих, що роптали проти останніх? (Мат. 20, 11).
64. Що це згіршення і як уникати цього гріха?
65. Що значить „правду Божу держать у неправді“ (Рим. 1, 18)?
66. Що це є суперництво (*ἔρις*) і ревність (*ἐρίθεια*), „сварня“ (2 Кор. 12, 20), „розпалення“ (Гал. 5, 20)?
67. Що це є „нечистота“ (*ἀκαθαρσία*), а що „розпуста“ (*ἀσέλγεια*) (2 Кор. 12, 21), „безстидність“?

68. Яке є знамя гніву (*θυμῶς*), а яке справедливого обурення?
69. Про такого, що не їсть менше від інших і не має слабого здоров'я, а нарікає, що не може працювати.
70. Як карати того, що не шанує одєжи або обувку?
71. Як обійтися з такими, що шукають у стравах смачнішого, або з такими, що шукають у них радніше кількості для насичення?
72. Про такого, що поміж братами поводитьсь в часі поживи нечемно та їсть пажерливо.
73. Про такого, що картає брата не з бажання поправити його, а з власної пімсти.
74. Про тих, що виходять з монастиря і постановляють пустинне життя.
75. Чи можна сатані приписувати кожний гріх у гадці, слові і ділі?
76. Чи годиться для якогось добра сказати неправду?
77. Що то є „зрада“ (*δόλος*), а що „лихі обичаї“ (*κακοήθεια*) (Рим. 1, 29)?
78. Хто є „винахідники злочинів“ (*εφευρέται κακῶν*) (Рим. 1, 30)?
79. Як поправити монаха, що все обжаловує себе в жорстокості для брата?
80. Відки походить деколи недостача в душі добрих гадок і богоугодних бажань?
81. Чи однаково треба картати побожних і байдужних?
82. Чи належитьсь та сама покута, коли старша монахиня допуститьсь того самого гріха, що й молодша?
83. Як обійтися з монахом, який у багатьох річах ненаганний, раз упаде?
84. Про неспокійного і бурливої вдачі.
85. Чи можна що власного мати у монашому товаристві?
86. Як обійтися з братом, що каже: „Не беру нічого від братів і нічого не дам, я своїм вдоволений“?
87. Чи кожному можна давати стару одєжу, кому хочетьсь, згідно із заповіддю (Лука 3, 11)?
88. Що це є „світова журба“ (Лука 8, 13)?
89. Коли сказано: „Вибавлення мужа душі власне йому багатство“ (Притч. 13, 8), що зробимо ми, у яких нема багатства?
90. Чи можна мати нічну одіж, волосінницю або іншу?
91. Що повинен робити монах, коли хтось — а ще до того нагий — просить одєжі, яку має на собі той, що нічого не має?

92. Господь приказав продати майно (Мат. 19, 21) — з якою гадкою треба це зділати?
93. Хто раз відрікся усього, зложив обіт нічого не мати — з яким настроєнням повинен уживати потрібних до життя: одєжи і поживи?
94. Про такого, що зголошується до монастиря, лишивши незаплачені податки.
95. Чи корисно, щоб вступаючи в монастир, негайно зачинати вчитися св. Письма?
96. Чи треба позволяти кожному учитися письма і віддаватися читанню?
97. Чи можна приймати чоловіка, який каже: Хочу у вас побути якийсь час для духовної користи?
98. З якою гадкою повинен настоятель приказувати або настановляти?
99. З яким настроєнням повинен поступати той, хто картає?
100. Як приймати подорожних і жебраків?
101. Про того, що йому поручено роздавання милостині і про жебраків.
102. Про того, що для якоїнебудь причини виходить з монастиря.
103. Чи треба упоминати старшого, коли у чім прогрішитесь?
104. Як треба братам роздавати уряди?
105. Чи ті, що вступають до монастиря, повинні зараз учитися ремесла (мистецтва — *τέχνας*)?
106. Яких покут уживати в монастирі?
107. Про того, що висловлює бажання монашого життя.
108. Чи можна настоятелеви в неприяві настоятельки говорити із сестрою про духовні річі?
109. Чи можна настоятелеви розмовляти часто з настоятелькою?
110. Чи повинна бути присутна старша сестра, коли монахиня сповідається перед священиком?
111. Чи настоятелька справедливо невдоволена, коли священник приказує щось сестрам без неї?
112. Чи добре, щоб настоятель приймав без ради братії того, що хоче вступити до монастиря?
113. Чи може той, кому поручена праця над душами, сповняти те слово: „Коли не навернетєся і не будете як діти“ (Мт. 1, 83)?

114. Чи кожного й в усім слухати?
115. Як ми повинні взаїмно собі бути послушні?
116. До якої міри слухати?
117. Яку недугу має той, хто не сповняє докладно буденних приказів що до заповіді праці, а хоче учитися (мистецтва) ремесла і як це стерпіти?
118. Яку заплату має той, хто ревний у заповіді праці, але робить не те, що приказано, а що сам хоче?
119. Чи можна монахам усуватися від порученого діла та шукати іншого?
120. Чи можна куди відійти без відома настоятеля?
121. Чи можна усуватися від тяжчих праць?
122. Чи можна стерпіти, як хто дістав покуту не брати благословення, а каже: „Не буду їсти без благословення“?
123. Чи треба стерпіти, щоб хто гнівався, коли не дозволяють йому робити, чого не вміє?
124. Коли хто випадком знайшовся поміж еретиками або поганями (*Ἐλληνας*), чи вільно йому з ними їсти або їх поздоровляти?
125. Чи повинен задержати діло той, кому воно поручене, а він без дозволу робить проти приказу або більше від нього?
126. Як не дати себе поконати пажерливості?
127. Кажуть деякі: „Чоловік не може не гніватися“.
128. Чи можна дозволити умертвлятися понад силу аж до перешкоди у заповіді праці (пор. пит. 117, 118)?
129. Про такого, що багато постить, а при обіді не може знести звичайних страв.
130. Як постити в потребі?
131. Чи добре творить, хто не їсть того самого, що братя?
132. Що це, як хто каже: „Мені це шкодить“ і гнівається, коли не дістане чого іншого?
133. А що, коли ще й ропче і нарікає?
134. А що, коли загніваний і брати не хоче, що дають?
135. Чи струджений може просити чогось над звичай?
136. Чи конечно, щоби усі сходилися на обід, і як поступити з тим, що спізняється та приходить по обіді?
137. Чи добре постановити собі здержуватись до якогось часу від якоїсь страви або напою?

138. Чи дозволяти кому в монастирі більше інших постити або не спасти по власній волі?
139. При довшім пості стаємо слабші до праці. Що вибирати: перешкоду, праці через піст, чи для праці піст залишити?
140. Чи дбати про хорого, що з нездержливости зів щось нездорове або їв за багато й набавився недуги?
141. Чи можуть гості перебувати в робітнях або і монахи, покинувши своє місце?
142. Чи можна ремісникам приймати замовлення без відома тих, яким це поручене?
143. Як повинні монахи при роботах дбати про віддане їм оруддя?
144. Як хто з недбалости загубить щось або з легкодумства зле ужие?
145. Як хто кому щось позичить або візьме?
146. А коли хто відмовить, як настоятель зажадає в потребі від кого оруддя?
147. Чи не дізнають душевної шкоди шафар або кухар, що заняті справами уряду не зможуть бути при псальмодії та молитві?
148. Що може у господарці шафар? (*κελλάριος*).
149. Яка провина господаря, коли що робить із приятливости (*προσωποληψία*) або супірництва (*φιλονεικία*)?
150. Що зробити, коли господар не дає братови, чого йому треба?
151. Чи годиться при праці говорити голосніше?
152. Про такого, що над сили мучиться, працюючи?
153. Як повинна сестра переховувати поручену їй вовну?
154. Чи немає в тім небезпеки, як кілька братів услугує сестрам і з конечности розійдуться на роботи?
155. Як услугувати хорим у шпиталі?
156. Чи все повинен мати той самий уряд цей, кому поручено спіжарню або що інше?
157. З яким настроєнням служити Богови?
158. Як приймати покуту?
159. Який є той, що гнівається за покуту?
160. З яким настроєнням маємо служити братам?
161. З якою покорою треба приймати прислугу брата?
162. Як треба мати взаїмну любов?

163. Яким способом можна набути любов ближнього?
164. Що значить: „Не судить, а не будуть і вас судити“ (Лук. 6, 37)?
165. Як пізнати, чи Божа ревність, чи гнів приводить брата проти гріха?
166. З яким настроєнням слухати того, що будить до заповіді (праці)?
167. Яка повинна бути душа, що її Бог дав благодать займатися Божою справою?
168. З яким настроєнням приймати одержувану чи одержувану, які вони не були?
169. Як має поводитись молодший брат, що вчить старшого віком?
170. Чи однаково поважати такого, що поступає ліпше, і такого, що поступає гірше?
171. А як обійтися з тим гіршим, коли його засмучує першенство побожнішого?
172. З яким страхом, переконанням та настроєнням причащатися Христового Тіла і Крови?
173. Чи годиться говорити в часі домашньої псалмодії?
174. Як можна порядно і ревно сповняти заповіді Господа?
175. Як виявляється, чи хто любить брата по заповіді Господа?
176. Які є вороги, що їх приказано любити?
177. Як мають сильні носити немочі слабих (Рим. 15, 1)?
178. Що значить: „Один одного тягарі носить“ (Гал. 6, 2)?
179. Як можна без любови мати таку велику віру, щоб і гори переносити й усе роздати убогим і власне тіло віддати на огонь (1 Кор. 13, 2)?
180. З якою охотою й увагою слухати читання при трапезі?
181. Як має поводитись убогий монастир у відношенні до скупого, коли в сусідстві є два монастирі: один убогий, а другий скупий у подаванні?
182. По яких овочах пізнати співчуття у картанню братів?
183. Чи можна з любови задержувати з братами зносини, коли вони випадково спорять?
184. Як можна при упімненні й картанню розумно говорити, але й заховувати належне настроєння у відношенні до Бога й брата?
185. З чого можна пізнати, чи добра буде радість, чи ні, коли

- хто, промовляючи до братів, бачить, що слухачі його бесідою переняті і тим тішитися?
186. За яких друзів треба душу віддавати (Йоан 15, 13)?
187. Чи годиться монахови приймати що від свояків по крові?
188. Як бачитися з нашими колишніми товаришами чи свояками, коли нас відвідують?
189. Чи годиться їх слухати, коли нас намовляють вернути з ними домів?
190. Чи співчувати з свояками по крові та бажати їх спасення?
191. Хто є: „лагідний“ (Мат. 5, 4)?
192. Який є смуток Бога ради, а який світовий (2 Кор. 7, 10)?
193. Що є радість о Господі і коли так радіти (Филип. 4, 4)?
194. Як смутитися, щоб сподобитися блаженства (Мат. 5, 5)?
195. Як усе робити на Божу славу (1 Кор. 10, 31)?
196. Як їсти й пити на Божу славу (1 Кор. 10, 31)?
197. Як має робити права рука, щоб не знала ліва (Мат 6, 3)?
198. Що це є покора і як набути її?
199. Як виробити собі сильну волю не зважати на небезпеки для заповіді Господа?
200. Як можуть помагати новикам ті, що вже давно трудяться у Божому ділі?
201. Як заховувати скуплення на молитві?
202. Чи можливе усе і всюди бути скупленим?
203. Чи є у всіх одна міра чеснот по заповіді Господа, чи один має їх більше, а другий менше?
204. Як сподобитися Св. Духа?
205. Які є убогі духом (Мат. 5)?
206. Яку має межу Господня заповідь: Не журитися, що мемо їсти й пити та в що будемо одягатись (Мат. 6, 31)?
207. Як працювати?
208. Чи добре зовсім мовчати?
209. Як боятися Божих судів?
210. Яка прилична одежа, що про неї згадує Апостол (1 Тим. 6, 8)?
211. Яка є міра любови до Бога?
212. Як набувається Божа любов?
213. Який є знак любови до Бога?
214. Чим ріжниться доброта і благість? (*Χρηστότης καὶ ἀγαθωσύνη*).

215. Хто миротворець, якого Господь називає блаженим?
216. В чім то треба навернутися і стати як діти (Мат. 18, 3)?
217. Як приймати Боже царство як діти?
218. Про який то „духовний розум“ просити Бога (Кол. 1, 9) та як можемо його сподобитися?
219. Як зможемо і Господови віддавати належну щиру та повну вдяку, коли хто прислужиться нам?
220. Чи дозволяти кожному, що хоче, навідувати сестри або хто і коли і як має їх відвідувати? (Порівняй правило обш. ч. 44).
221. Господь учить молитися, щоби не увійти у спокусу — чи можна просити, щоб не впадати в тілесні терпіння? А коли хто впаде, як має їх зносити?
222. Хто є суперником кожного з нас (Мат. 5, 25) і як з ним погодитися?
223. Що зробить той, що хоче постити з богоугодної причини, а це спостерігають проти його волі?
224. Чи ще тепер одні працюють від першої години, а інші від одинадцятої (Мат., 20) і хто вони?
225. Господь сказав: „Бо де є двоє або троє зібраних в моє ім'я, там я є посеред них“ (Мат. 18, 20) — як це сповнити?
226. Апостол каже: „Нас лають, а ми благословимо... нас лихословлять, а ми радуємося“ (1 Кор. 4, 12), якже благословенням відповідати на зневаги, якою потіхою на хули?
227. Чи кожний повинен з іншими ділитись думками, чи навпаки заховати їх собі, коли певно знає, що Богови подобається такий вчинок?
228. Чи в кожнім ділі брати під увагу волю тих, що гіршаться, та чи є випадки, у яких годиться не зважати на те, що хтось гіршиться?
229. Чи без засоромлення признаватись до гріхів перед усіми, чи тільки перед деякими і перед ким?
230. Що значить „жертву“ (Рим. 12, 1); а що „жертву розумну“ (*λογική λατρεία*)?
231. Коли брат, а може і священник кривдить мене та гнівається на мене, як можна мені у відношенню до нього сповняти заповідь про ворогів?
232. Чи по Божому поступає той, хто скривджений не виявить

- цього нікому, думаючи терпеливістю і прощенням здаватися на Божий суд?
233. Чи не спасеться той, що не має тільки одної чесноти?
234. Як голосити Господню смерть (1 Кор. 11, 26)?
235. Чи корисно є багато учитися із св. Письма?
236. Як повинні прийняти цю ласку ті, що сподобилися науки Четвероевангелія?
237. Яка душа руководиться Божою волею?
238. Чи можливе безнастанно псалмувати або читати або займатися Божим словом і як загалом немає хвилі на випадкову конечність низчих потреб тіла?
239. Що то є „скарб добрий“ і „скарб лукавий“ (Матей 12, 34)?
240. Чому ворота, що ведуть у погибель, є просторі, а дорога широка (Мат. 7, 13)?
241. Що значить: ворота є вузкі, а дорога, що веде до життя, тісна (Мат. 7, 14)?
242. Що значать слова: „Любіть один одного братньою любовю“ (*φιλοστοργος*) (Рим. 12, 10)?
243. Що Апостол хоче сказати тими словами: „Гнівайтесь, а не грішіть. Сонце нехай не заходить у вашім гніві“ (Єфес. 4, 26), коли на іншим місці каже: „Всяка гіркість і гнів і розярення нехай буде віддалена від вас“ (Єфес. 4,31)?
244. Що значать слова: „Дайте місце гнівови“ (Рим. 12, 19)?
245. Хто мудрий як змії, а тихий як голуб (Мат. 10, 16)?
246. Що значить: „Любов не осоромлює“ (1 Кор. 13, 5) (*οὐκ ἀσχημονεῖ*)?
247. Яка є хвальба о Господі (*ἡ ἐν κυρίῳ καύχησις*) (1 Кор. 10, 17), а яка заборонена хвальба?
248. Коли „Господь дає премудрість і від лица Його пізнання й розум“ (Притч. 2, 6) і коли: „Духом одному слово премудрости, а іншому слово знання“ (1 Кор. 12, 8); яким чином Господь закидає ученикам: „Чи й ви ще без розуміння?“ (Мат. 15, 16); і чому Апостол називає деяких нерозумними (Ри. 1, 31)?
249. Що є: праведно, а що є достойно (*δσιον καὶ δίκαιον*)?
250. Як дається „святе псам“ та кидається перли „перед безроги“; що значить: „щоби не потоптали їх своїми ногами, а обернувшись, не розірвали вас“ (Мат. 6, 6)?

251. Якже то Господь раз забороняє брати в дорогу торбину і мішок (*πίρα*) (Лука 10, 4), а на іншому місці знову говорить: „Та нині хто має міх, нехай візьме також і торбу; а хто не має, нехай продасть свою одягу і купить меч“ (Лука 22, 36)?
252. Що то є „насушний хліб,“ про який маємо що дня просити?
253. Що то є талант (Мат. 25, 15) і як множити його?
254. Що це за банк? (*τράπεζα*), до якого треба було, як каже Господь, зложити гроші (Лука 19, 23)?
255. Де має відійти той, що йому сказано: „Візьми твое і йди“ (Мат. 20, 14)?
256. Яку нагороду дістають такі однаково з останніми?
257. Хто є „полова, що буде спалена невгасаючим вогнем“ (Мат. 3, 12)?
258. Кого осуджує Апостол словами: „Позором покори і служення“ (Кол. 2, 18)?
259. Хто є „духом горячий“ (Рим. 12, 11)?
260. Чи може бути, щоби не був мудрий у собі той, хто не є немудрий; Апостол каже раз: „Не будьте нерозумними“ (Єфес. 5, 17), а дальше: „Не будьте зарозумілі на себе“ (Рим. 12, 16)?
261. Чому навіть деякі святі просили Бога і не діставали?
262. Яка різниця між бідністю (*πτωχεία*) і убожеством (*πενία*) і як міг Давид говорити по правді: „Бо яж бідний є і убогий“ (Псалом 39, 18)?
263. Чого хоче нас навчити Господь прикладами, до яких додає ці слова: „Так отже кожний з вас, хто не відречеться усього, що має, не може бути моїм учеником“ (Лука 14, 33)?
264. Апостол каже: „Щоби були чисті“ (Филип. 1, 10) і: „Але по ширости“ (2 Кор. 2, 17). Що то є чистота (*τὸ εὐλίκενός*)?
265. Чи до самих священників сказано: „Коли отже приносиш твій дар до вітваря“ (Мат. 5, 23—24)?
266. Що є та сіль, яку велить мати Господь (Мар. 9, 49)?
267. Якже кажуть деякі, що немає кінця кари, коли один: „Буде сильно битий,“ а другий „мало“ (Лука 12, 47—48)?
268. У якім значінню називаються деякі синами „невірними“

- (Єфес. 5, 6) і „дітьми гніву“ (Єфес. 2, 3)?
269. Коли написано: „Виповнюючи волю тіла і думок“ (Єфес. 2, 3); чи пожадання тіла є чим іншим, ніж пожадання, та чим вони є?
270. Що значать слова: „В клопотах, та не тратимо надії“ (2 Кор. 4, 8); (*Ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαιπορούμενοι*)?
271. Чи усі гріхи очищаються милостинею?
272. Яке справжнє значіння Господнього приказу: Не журитися про завтрішній день (Мат. 6, 34)?
273. В чім лежить хула на Св. Духа (Мар. 3, 29; Мат. 12, 31—32)?
274. Як можна стати дурним у цім віці (1 Кор. 3, 18)?
275. Чи сатана може перешкодити постанові святого?
276. Що значить слово Апостола: „Щоби ви переконувалися, що є волею Бога, добре і миле і звершене“ (Рим. 12, 2)?
277. Що це є „кліть“ (*ταμείον*) (Мат. 6, 6), в яку Господь каже входити на молитву?
278. Як „дух молиться, а ум без плоду є“ (1 Кор. 14, 14)?
279. Що значить: „Співайте розумно“ (Псал. 46, 8)?
280. Хто є „чистий серцем“ (Мат. 5, 8)?
281. Чи треба приневолювати законницю, яка не хоче співати?
282. Хто ті, що кажуть: „Ми їли перед тобою і пили“ і чують відповідь: „Не знаю вас“ (Лука 26—27)?
283. Чи є спільником той, що сповняє чийсь волю?
284. Чи може монастир прийняти від інших потрібне, коли є в біді через яке нещастя або недугу? А коли це годиться, від кого прийняти?
285. Чи повинен дуже дбати про гідну ціну товару, коли торгує з другим монастирем?
286. Чи можна перенести до шпиталю того, що живе у монастирі й занедужає?*)
287. Які є „овочі, достойні покаяння“ (Лука 3, 8)?
288. Чи той, що хоче сповідатися своїх гріхів, має всім сповідатися, чи комубудь та кому?
289. Що має робити той, що, покаявшись, впаде знов у ті самі гріхи?
290. Як „бути завсіди повними ревности в ділі Господнім“ (1 Кор. 15, 58)?

*) Відпис, принесений з Понту, не мав стільки питань. Дальші питання 287—313) і епітимії додані з книги Кесарійської.

291. Що це є „тростина надломлена“ і „лен димячий“ (Мат. 12, 20) та що значить: Не доломати тростини і не зага- сити лену?
 292. Чи повинен бути у монастирі учитель світських хлопців?
 293. Як обходитися з людьми, що вистерігаються тяжчих грі- хів, а без уваги допускаються лекших?
 294. Чому тратиться безнастанну пам'ять на Бога?
 295. По яких знаках пізнати чоловіка розсіяного?
 296. Як душа може бути переконана, що є чиста від гріхів?
 297. Як навертатися з гріхів?
 298. Чи слово Боже дозволяє добре творити по власній упо- добі?
 299. Як душа може впевнитись, що покинула славолюбство?
 300. Який є спосіб навернення, коли мова про річ невидиму?
 301. Коли хто каже: Мені совість нічого не закидає?
 302. Чи давати з господарки чужим жебракам?
 303. Чи слухати між братією усе, що хтонебудь говорить?
 304. Чи приймати те, що хтось із свояків хоче дати мона- стиреві?
 305. Чи приймати від чужих ради приязни або давного посво- рення?
 306. Як дійти до повного скуплення?
 307. Чи на переміну зачинати псалмодію або молитву?
 308. Чи в монастирі віддячуватись за дари і чи робити це у рівній мірі?
 309. Чи може відважитися приступити до св. Причастя той, кому лучилось щось звичайне та природне?
 310. Чи можна в простім домі приносити жертву?
 311. Чи відвідувати тих, що запрошують?
 312. Чи світських гостей накликувати до молитви?
 313. Чи працювати при гостях?
-

XIV. ВСТУП ДО КОРОТКИХ ПРАВИЛ.

Чоловіколюбчець Бог, що учить чоловіка розуму (Пс. 53, 10), приказує через Апостола, щоб ті, які мають учительський дар, „трєвали в науці“ (1 Тим. 4, 6); а тим, що їм треба вправи в Божій науці, поручає через Мойсея вчитися від інших: „Запитай твого вітця і повчить тебе, старців і скажуть тобі“ (Второз. 32, 6). Тому то я, що мені повірена служба слова, маю бути все готовий працювати над душами, усім разом голосити гадки і кожному з окрема, ставляти питання про все, що дотикає щирої віри і правди, на якій опирається життя по Євангелію Господа Ісуса Христа. Ці дві річі ведуть до досконалости.

А вашим обовязком не занедбувати нічого та намагаться з усього користати; поза наукою спільних зібрань ви повинні ще і з окрема питати про те, чого треба, та кожду свобідну хвилину обертати на набування корисних відомостей.

Тим то, коли Бог дав нам зібратися тут і маємо такий спокій від усякого заколоту, не займаймося вже нічим іншим, не кладімся спати, решту ночі посвятім розважанню та обговоренню необхідних справ. Сповнім те, що каже блажений Давид: „В законі (Божім) розважатиме день і ніч“ (Пс. 1, 2).

XV.

КОРОТШІ ПРАВИЛА.

Питання 1.

Чи можна без свідoctва богонадхненого Письма дозволити собі щось та творити або говорити те, що кому видається добрим і чи таке виходить на добро?

Відповідь:

Господь наш Ісус Христос говорить про святого Духа: „Бо не сам від себе говоритиме, а що почує, говоритиме“ (Йоан 16, 15); а про Себе каже: „Не може Син нічого ділати сам від себе“ (Йоан 5, 19); а на іншому місці: „Бо я не від себе самого говорив, а Отець, що мене післав, той дав мені заповідь, що маю казати і що говорити. І я знаю, що Його заповідь це життя вічне; що отже я говорю, говорю так, як сказав мені Отець“ (Йоан 12, 49—50). Нерозумом є хотіти від себе самого хочби тільки чоловікови думати, треба проводу св. Духа. Він один наставляє на дорогу правди у гадках, словах і ділах. Самі від себе ми неначе сліпі, живемо в темноті, як довго не просвічає нас, немов проміннями святих своїх заповідей, сонце праведности Господь Ісус Христос. Бо Господня заповідь, як каже св. Письмо, „ясна, освічуюча очі“ (Псалом 18, 9).

Та з усіх справ чи слів, які бувають у життю, про одні Божа заповідь говорить у св. Письмі, про інші мовчить. Тим то в справах, постановлених Письмом, нікому загалом не годиться ані ділати заборонене, ані приказане опускати; Господь раз на все звелів: „Намагайся сповняти усе, що тобі нині заповіджено“ (Второз. 12, 32).

Чоловіка, що важиться на таке, жде: „якесь страшне сподівання суду і огняний гнів, що має пожерти противників“ (Євр. 10, 27). А в справах, про які св. Письмо мовчить, поставив Павло таке правило: „Усе дозволене та усе корисне,

усе дозволене та усе буде. Нехай ніхто не шукає свого, а те, що другого“ (1 Кор. 10, 23—24). Тому неминуче або підчинитися Богови по заповідям або людям для них, бо написано: „Корючись один одному в страхі Божім“ (Єфес. 5, 21). А Господь сказав: „Коли хто хоче бути першим, нехай буде з усіх послідним і всім слугою“ (Мар. 9, 35); нехай відчужиться від власної волі по прикладі Христа, що сказав про Себе: „Бо я зійшов з неба, не щоби чинити волю мою, а волю того, що мене післав“ (Йоан 6, 38).

Питання 2.

Якого визнання мають взаємно домагатись від себе ті, що хочуть жити разом по божому?

Відповідь:

Того самого, що Господь домагався від кожного, що приступав: „Коли хто хоче за мною йти, нехай відречеться себе самого, візьме свій хрест і за мною іде“ (Мат. 16, 24). А що ті всі слова означають, ми вже сказали в питанні про те (Прав. обшир. пит. 8).

Питання 3.

Як маємо навертати грішника і що зробити, коли не навернеться?

Відповідь:

Так, як приказав нам Господь: „Колиж згрішить проти тебе твій брат, іди і викажи йому між тобою і ним одним. Коли тебе послухає, ти позискав свого брата. А коли тебе не послухає, візьми із собою ще одного або двох, щоби при устах двох або трьох свідків було стверджене кожне слово. Колиж їх не послухає, скажи церкві; а коли церкви не послухає, нехай буде тобі, як поганин і митар“ (Мат. 18, 15—18). А як так станеться: „Досить такому цієї кари від багатьох“ (2 Кор. 2, 6), хоч на іншомі місці Апостол каже: „Настоюй в пору і не в пору, картай, напоминай, грози з усякою терпеливістю і наукою“ (2 Тим. 4, 2) і знову: „Колиж хто не послухає нашого слова у цім посланні, цього назначить і не приставайте з ним, щоб його застидати“ (2 Сол. 3, 14).

Питання 4.

Чи є немилосерний та чи грішить проти любови монах, що упоминає братів і за дрібні гріхи і нудить їх і повторяє: Мусите каятися?

Відповідь:

Господь сказав з притиском, що ані: „одна йота або одна черта не минеться із закона, аж усе станеться“ (Мат. 5, 18) і проголосив: „Що за кожне слово пусте, яке скажуть люде, відповідать за нього в день суду“ (Мат. 12, 36); нічого не можна легковажити, що воно мале. Хто „погорджує чимсь, буде і тим погорджений“ (Притч. 13, 13). Врешті чи зважиться хто назвати гріх чимсь малим, коли Апостол вчить, що: „Переступленням закона Бога зневажаєш“ (Рим. 2, 23)? А коли: „жалом смерти гріх“ (1 Кор. 15, 56), не каже цей або той гріх, але загалом кожний гріх. Тому немилосерний той, що мовчить, а не той, що упоминає. Мовчання полишає отруту в рані, завдану укушенням зідливої змії. Хто мовчить, виступає і проти любови, бо сказано: „Хто жаліє тростини, ненавидить свого сина, а хто любить, той з маленьку його карає“ (Притч. 13, 24).

Питання 5.

Як треба каятися за кожний гріх і які виявляти гідні овочі покаяння?

Відповідь:

Треба мати настроєння того, що сказав: „Ненавиджу неправедности і гиджусь нею“ (Пс. 118, 163) і творити те, що сказано у четвертім псалмі і в багато інших. Треба наслідувати божий смуток тих, про яких свідчить Апостол, що відчували біль з приводу чужого гріха: „Бо оте саме, що ви засмутилися по Богу, яку велику спричинило у вас старанність, яке виправдання, яке негодування, який страх, яке бажання, яку ревність, яку відплату! В усім показалися ви чистими у тім ділі“ (2 Кор. 7, 12). Треба теж за прикладом Закхея множити діла противної чесноти.

Питання 6.

Який є той, що кається тільки в словах, а не поправляється з гріха?

Відповідь:

Думаю, що про такого написано: „Устами ворог придобується, а в серці зраду він голубить. Не вір йому, бо сім гидот сидить у нього в серці“ (Притч. 26, 25). А на іншому місці: „Як пес вертається до блювотини і стається мерзений, так дурний своєю злобою вертає до свого гріха“ (стих 11)

Питання 7.

Який засуд чекає тих, що боронять гріха?

Відповідь:

Думаю, що ще тяжчий, ніж того, про якого написано „Ліпше йому, колиби млинський камінь завішено на його шию і вкинено в море, як щоби соблазнив одного із цих малих“ (Лука 17, 2). Таке не то що не дає грішникови нагани і поправи, але й увільняє його від одбовязку та утверджує в грісі і інших приводить до подібних гріхів. Коли у такого оборонця гріха не видасть гідних овочів покаяння, то до нього відноситься Христове слово: „Колиж твоє праве око соблазляє тебе, вирви його і кинь від себе; бо ліпше для тебе, щоби згинув один з твоїх членів, як щоби все твоє тіло вкинено в пекло“ (Мат. 5, 29).

Питання 8.

Як треба прийняти того, що щиро кається?

Відповідь:

Так, як Господь сам научив словами: „Скликую друзів і сусідів, кажучи їм: Радуйтеся зі мною, бо я найшов мою вівцю, що загинула“ (Лук. 15, 6).

Питання 9.

Як обходитися з непоправним?

Відповідь:

Так, як це поручив Господь: „Колиж церкви не послухає,

нехай буде тобі, як поганин і митар“ Мат. 18, 17) і як навчив Апостол: „Щоби ви оминали кожного брата, що не поведеться, як треба, і не по поученню, що ви від нас дістали“ (2 Сол. 3, 6).

Питання 10.

Коли душа валялася у багатьох гріхах, то з яким страхом і з якими сльозами повинна вона відвертатися від них і з якою надією й любов'ю звертатися до Бога?

Відповідь:

Передовсім повинна осудити і зненавидіти давнє грішне життя і збридити собі й омерзити його пам'ять. Бо написано: „Я зненавидів неправедність і збридив собі її, а полюбив закон Твій“ (Пс. 118, 163). Дальше повинна душа взяти собі за науку страх — погрозу вічного засуду і вічної кари та пізнати, що час покаяння є часом сліз, як навчив Давид у 6-м псалмі. Нехай переконається, що очищення з гріхів через Христову Кров лежить у величі милосердя і у багатьох щедротах Бога, що сказав: „Колиб гріхи ваші були як багрянниця, як сніг' вибілю, коли булиб як кармазин, вибілю їх як вовну“ (Ісаія 1, 18). Тоді одержує душа можливість і силу подобатися Богови та каже: „Посилає на ніч сльози, а до світа радість“ (Псал. 29, 6). „Ти обернув плач мій у радість мені, Ти зняв з мене сумну плахту й опоясав мене радістю, щоб виспівувала Тобі душа моя“ (Пс. 29, 12—13). Так зближаючися до Бога, прославляє Його: „Вознесу Тебе Господи, бо Ти підняв мене і не допустив, щоб втішалися наді мною вороги мої“ (стих 1).

Питання 11.

Як можна ненавидіти гріхи?

Відповідь:

Немилий і прикрий випадок має наслідком усе ненависть того, що спричинило його. Тому коли хто ясно видить і знає, що гріхи причиною багатьох великих нещасть, природно в душі відчуває ненависть до гріха, яку мав Давид, коли казав: „Я зненавидів гріх і збридив його собі“ (Пс. 118, 163).

Питання 12.

Як може душа впевнитись, що Бог відпустив їй гріхи? (Пор. питання 296.)

Відповідь:

Коли спостереже в собі цей настрій: „Я гріх зненавидів і збридив його собі“; бо Бог, послаючи свого Єдинородного Сина для відпущення наших гріхів, сам неначе наперед усім їх відпустив. Але коли пророк Давид величає: „Милосердя і суд Бога“ (Пс. 100, 1) пісню і свідчить, що Бог є милосерний і справедливий, треба, щоби в нас здійснилося усе, що написали Пророки і Апостоли про покаяння. Так являються засуди Божої справедливості та звершається Його милосердя в прощенню гріхів.

Питання 13.

Чи може втратити надію на спасення той, хто по хрещенню знаходиться у силі зла і до якої міри гріхів можна мати через покаяння надію на Боже чоловіколюб'я?

Відповідь:

Якби можна зчислити силу Божих щедрот та змірити велич Божого милосердя у відношенню до величі й сили гріхів, требаби вдатись у розпуку. Але певне, що можна змірити й зчислити і найбільші гріхи, та неможливе мірити Боже милосердя, зчислити Його щедроти. Тому не пора на розпуку, але на пізнання милосердя, на признання і на осуд гріхів, яких прощення дається в Крові Христа, як написано (Єфес. 1, 7). А що не годиться тратити надії, того вчимося часто й ріжним ладом, а передовсім з притчі Господа Ісуса Христа про сина, що то, взявши від вітця добро, розтратив його на гріхи. З самих Христових слів бачимо, яку радість і свято спричинив його поворот.

І через пророка Ісаїю каже Бог: „І колиб були ваші гріхи як багряниця, немов сніг убілю їх і коли будуть як кармазин, як вовну умию їх“ (Іс. 1, 18). Одначе треба знати, що те справджується тільки тоді, коли зворот до покаяння з внутрішнього обридження гріха є визначний і виразний, як написано у Старім і Новім Завіті, а оwoчі покаяння є гідні, як сказано вище (в питанню 5-м).

Питання 14.

По яких овочах пізнати щире покаяння?

Відповідь:

Пізніше скажемо про поступовання навернених і про душевний стан цих, що відвернулися від гріха і про працю над овочами покаяння.

Питання 15.

Що значить те слово: »Скільки раз грішитиме проти мене брат мій, а я прощатиму йому« (Мат. 18, 21) і в яких гріхах належить до мене прощати?

Відповідь:

Власть прощати не дана без застерення: прощення вимагає послуху каянника і згоди з тим, що має дбати про його душу.

Бо є написано про них: „Що коли двоє з вас згодяться на землі про усяку річ, якої проситимуть, станеться їм від Вітця мого, що на небі“ (Мат. 18, 19). А які гріхи маємо прощати, нема що й питати, коли Новий Завіт не робить у них ніякої різниці, а обіцяє прощення кожного гріха тим, що щиро каються, та коли сам Господь обіцяв вислухати кожную молитву.

Питання 16.

Чому деколи душа прийде до жалю й без праці і сама собою відчуває біль, а деколи не може каятися і при найбільших зусиллях?

Відповідь:

Таке каяння — то Божий дар. Бог так або побуджає волю, щоб душа, дізнавши, який солодкий цей біль, намагалася його утревалити; або виявляє, що душа в більшій ревности може тревати в розкаянню і тому не має оправдання той, хто з байдужности тратить настроєння. А коли і при пильнім намаганню годі його розбудити, то це знак попереднього нашого недбальства, бо неможливо зачати щось прихапцем і відразу досягнути без роздумування та без довгої й пильної вправи.

Також виявляється тоді, що в душі переважають пристрасти, які не дозволяють їй бути свободною і тоді, якби вона хотіла того, як каже Апостол: „Яж тілесний, проданий під гріх... бо не що хочу, роблю, але що ненавиджу, те ділаю... Тепер же вже не я роблю це, а гріх, домує в мені“ (Рим. 7, 14—17). Бог допускає це на наше добро; бо душа з того, що відчуває нехотючи, приходить до пізнання своєї неволі, освідомлена в тій недобровільній службі гріха, утверджується та виривається із сіті діявола і тоді знаходить Боже милосердя, готове все прийняти тих, що щиро каються.

Питання 17.

Чи і такий заслугує на закид світової журби, що подумав про їду й зараз осудить себе?

Відповідь:

Коли гадка, попереджаючи потребу природи, звертається перед часом голоду до їди, це ясний знак несталої душі, привязання до землі, недбайливості в богоугодному ділі. Але й так готове Боже милосердя; бо коли опам'ятається, каєнням увільняється від закидів, як на будуче стережеться упадку та памятає на Христове слово: „Оце ти здоров, більше не гріши, щоби тобі що гіршого не сталося“ (Йоан 5, 14).

Але коли під впливом природної потреби й голоду змисли пробуджують гадку, а ум, зайнятий вищими справами, побіджає її, тоді гадка не є наганою, а перемога заслугує на похвалу.

Питання 18.

Чи можна у монастирі дати, хоч і по довгому досвіді, який уряд такому, що колись згрішив? А як можна, то який?

Відповідь:

Апостол сказав: „Не будьте нагодою соблазни ні Жидам, ні поганам, ні церкві Божій, як і я в усьому всім угоджаю, не шукаючи своєї користи, а користи багатьох, щоб спаслися“ (1 Кор. 10, 32—33). Памятаючи на це слово, мусимо дуже уважати, щоби ми не ставили перешкоди Євангелію Христа, не гіршили слабих та не давали злого прикладу. Тому конче

треба і у відношенню до тих, що грішили, пильно зважати на будовання віри і на поступ кожної чесноти у Христі.

Питання 19.

Коли кого посуджується про грішне діло, чи можна для виявлення скритих прогріхів слідити за таким, що його підозріваємо у грішному ділі, якого не творить явно?

Відповідь:

І Апостол ганить злі підзори (1 Тим. 6, 4), що походять з незичливого серця, але той, що йому повірено дбання про усіх (настоятель), повинен на всіх уважати в любови Христа, з бажання поправити брата, якого посуджує, з метою, як каже Апостол: „Щоб нам представити кожного чоловіка звершеного у Христі Ісусі“ (Кол. 1, 28).

Питання 20.

Чи той, кому доказали гріх, повинен утікати від товариства іновірців і усуватися від тих, що зле живуть?

Відповідь:

Апостол сказав: „Відлучайтеся від усякого брата, що ходить непорядно і не по переказу, який прийняв від нас“ (2 Сол. 3, 6). Тому є шкідна і небезпечна загалом кожному всяка участь в абиякім забороненім ділі чи гакою, чи словом, чи ділом. А кому доказано гріх, ще більше повинен уважати бачно на усе. Передусім тому, що звичайно душа, привикши до злого, стає менше відпорна на гріх; дальше тому, що як хорим на тілі треба більшої уваги і часто вони мусять уникати того, що корисне здоровим; тому й людям, що були хорі на душах, треба більшого догляду і дбання. А якої шкоди можна дізнати, пристаючи з грішниками, показує той сам Апостол словами: „Трохи квасу заквашує весь заміс“ (1 Кор. 5, 6). А коли таку шкоду приносить товариство людей, що блудять тільки в обичаях, то щож сказати про тих, що перенялись хибними науками про Бога? Прогріх в науці віри нищить ціле їх душевне здоровля. Невіра приводить їх до пристрастей, що знеславляють. Видно це з численних місць св. Письма, а переловсім з тих слів Послання до Римлян: „І як вони не дбали

про пізнання Бога, тому передав їм Бог ледачому умови, щоби робили те, що не годиться, наповнених усякою несправедливістю, злобою, лакімством, лукавством, повних зависти, душегубства, сварні, зради, лихих обичаїв, ропотників, клеветників, ненависників Богу, зухвальців, гордих, хвальків, винахідників злочинів, неслухняних родичам, нерозумних, непомірних, немилостивих, немилосерних. Вони пізнали Божий присуд, що хто таке робить, достойний смерти, і не тільки, хто те робить, але також, хто потурає тим, що роблять“ (Рим. 1, 28—32).

Питання 21.

Звідки походить розсіяння і гадки і як їх оберігатись¹⁾?

Відповідь:

Розсіяння походить з безділля ума, не зайнятого потрібним. А це знову походить з недостачі віри в присутність Бога, „що досліджує серця і нутро“ (Апок. 2, 23). Хто це вірить, певно виконує і те слово: „По всяк час Господь передо мною, бо Він по правиці мене, щоб я не захитався“ (Пс. 15, 8). Хто це сповняє і так живе, ніколи не відважиться та не буде мати часу думати про те, що не має ніякого звязку з будованням віри, якби й воно видавалося добрим, не говорячи вже про те, що заборонене й противне Богови.

Питання 22.

Звідки походять гідкі сни?

Відповідь:

Походять з пустих вражінь дня. Душа занята Божими правдами, душа чиста, що треває в гадці про добре і богоугодне (діло), буде мати й такі самі добрі та богоугодні сни.

Питання 23.

Як далеко сягає засуд за пусті слова (Мат. 12, 36)²⁾?

Відповідь:

Загалом кожне слово, що не дотикає нашої праці в Бозі,

¹⁾ Порівняй Правило обшир., питання 5.

²⁾ З відповіді видно, як невірно відає гадку латинський переклад:

є пусте. Зло з такої бесіди велике; бо нехай буде й добре те, що говориться, то коли воно не відноситься до будовання віри, та доброта не оправдує ще бесіди; сама обставина, що бесіда не має звязку із святим будованням віри, смутить св. Божого Духа. Ясно навчив того Апостол: „Ніяке погане слово нехай не виходить з ваших уст, а тільки добре на збудовання того, що корисне, щоби принесло добродійство слухачам“ і зараз додає: „А не засмучуйте святого Духа Божого, що ним запечатані“ (Єфес. 4, 29). Не треба й казати, яким є злом засмучувати св. Духа.

Питання 24.

Що є лайка (λοιδορία)?

Відповідь:

Кожне слово, сказане з метою пониження (брата), буде лайкою, хочаб воно й не видавалося зневагою; видно це з Євангелія, де про Жидів написано: „Вониж налаяли його і казали: Ти є його учеником“ (Йоан 9, 28).

Питання 25.

Що це є обмова (καταλαλία)?

Відповідь:

Думаю, що є два випадки, коли можна зле про когось говорити: щоби порадитися досвідченого, як грішника поправити і щоби перестеречи перед злим, колиб без перестороги міг хто приставати із злим, якби з добрим. А це заборонив Апостол. Він велів: „відлучатися від таких“ (2 Сол. 3, 14), щоби не впасти в сіті диявола. З Послання до Тимотея знаємо, що сам св. Апостол так поступав, — він пише: „Александр коляр накоїв мені лиха,... його й ти стережися, бо дуже спротивився нашим словам“ (2 Тим. 4, 14).

Хто поза тими двома випадками злословить другого, щоби подати його в ненависть або його висміяти, є обмовник, хоч і правдою є, що каже¹⁾.

„Ex cuiusmodi verbis otiosus sermo iudicetur“. Радніше сказатиб: *Quam late extenditur illud: „otiosum verbum;“* тут мова виразно про значіння Христоного слова: „Кожне слово пусте“ (Мат. 12, 36).

¹⁾ Термінологія св. Василя не розрізняє обмови, тоб то злословя,

Питання 26.

На що заслугує той, хто злословить брата, слухає або дозволяє на обмови?

Відповідь:

Оба заслугоють на відлучення від суспільности¹⁾ братів; бо: „Хто тайно обмовляє ближнього свого, цього я проганяв“ (Пс. 100, 5); і далі: „Радо не слухай обмовників, щоб ти не згордів“ (Притч. 20, 13)²⁾.

Питання 27.

Як поступити, коли хто злословить настоятеля?

Відповідь:

Видно це з Божого гніву на Маріям, що говорила проти Мойсея, бо Бог навіть на просьбу Мойсея не хотів без карі простити їй гріха.

Питання 28.

Чи вірити тому, хто відповідає бутним голосом та зухвалими словами, а упімнений каже: »Злого не маю в серці?«

Відповідь:

Як не всі недуги тіла, так і не всі пристрасти душі є явні.

опертого на правді, від клевети — злословя, опертого на ложі, одним словом (*καταλάλια, κατάλαλος і διαβάλλω*) означає обмову і клевету.

¹⁾ *Ἀφόρισμος* — означає й екскомунікацію. Так розуміє цей уступ Руфін в 43 гл. своєї перерібки правил св. Василя, значить, відлучення від церковного суспільства. Однак разом з Дукеем, якого ноти до творів св. Василя у виданнях Гарнієра, а по ньому Міня і Гома є поміщені на кінці кожного тому, думаємо, що і в цім уступі і в правилі 44 (де назначено кару відлучення в злуці з постом тому, хто збуджений рано гнівається) мова тут тільки про відлучення від суспільства братії — і хіба тим ріжнимся від Дукеея, що він виражає ту гадку дуже несміло (*suspicio*), а нам вона здається зовсім певною.

²⁾ В грецькій тексті Сімдесяти і в нашій читаємо: *„μη αγαπα καταλαλειν“* — „не люби клевети“; але в тій формі текст не доказувавби потреби відлучення клеветника, тому треба думати, що або св. Василій мав якийсь кодекс Септуагінти, в якому текст відповідав значінню Вульгати: *„μη ηδως αποδε καταλαλουντος“*, або св. Василій текст змінив. Про спосіб наводження слів св. Письма у св. Василя порівняй Схоліон.

Вони деколи невідомі й самому недужому. В недугах тіла мають лікарі признаки для пізнання скритих слабостей, яких недужий зовсім не спостерігає; так само і з душею. Хто грішить, не спостерігає власної пристрасти; треба одначе вірити Христови, що і йому подібним рішучо заявляє: „Злий чоловік із злого скарбу серця свого виносить зло“ (Лука 6, 45). Бо буває, що злий чоловік деколи позірно скаже добре слово або облудно зробить щось доброго. Але щоби добрий чоловік удавав зло, це неможливе, бо як каже Апостол: „Дбайте про чесне перед усіми людьми“ (Рим. 12, 17).

Питання 29.

Як можна не гніватися?

Відповідь:

Думаючи все, що Бог всевідучий і Господь всюди присутний дивиться на нас. Бо як підданий відважиться в очах царя творити щось цареві немиле? І той теж не гнівається, хто не домагається від інших послуху, але сам іде за чужою волею, признає всіх вищими від себе (порів. Филип. 2, 3). Бо хто для власної користі хоче, щоб його інші слухали, нехай знає, що Боже слово кожному каже служити іншим (Марко 10, 45; Єфес. 5, 21; Йоан 13).

А хто мавби гніватися за переступлення Божої заповіді? Не гніву тут треба, а милосердя, співчуття по словам Апостола: „Хто знемагає, а я не знемагаю“ (2 Кор. 11, 29).

Питання 30.

Як поклати мерзкі пожадання?

Відповідь:

Огненним пожаданням сповнення Божої волі і настроєнням того, що сказав: „Присуди Господні правдиві, всі справедливі — вони дорожчі над золото і над предорогий камінь і солодші над мід і патоку“ (Пс. 18, 10—11). Бо все, коли бажання ліпших може тішитися бажаним предметом, то воно приневолює легковажити менші добра й відвертатися від них, як того вчать всі Святі. Якже більше приневолює воно погорджувати злом, якого треба стидатися!

Питання 31.

Чи зовсім не можна сміятися¹⁾?

Відповідь:

Господь осуджує тих, що нині сміються (Лука 6, 25). Тому ясно, що віруючий не має часу на сміх, тим більше, що чимало таких людей: „Переступленням закона Бога зневажують“ (Рим. 2, 23), чимало їх умирає в гріхах; радніше над ними боліти та плакати.

Питання 32.

Звідки походить непомірний та невчасний²⁾ сон і як його позбутися?

Відповідь:

З того, що душа стає лінива до гадки про Бога та що легковажимо Божі суди. Таку сонливість поконуємо широкою і піднесеною гадкою про Божий Маєстат та жаждою сповнювання Його волі по словам: „Не дам спати очам моїм, ні дрімати повікам моїм і відпочинку на скрані мої, доки не найду для Господа оселі, дому для Бога Якова“ (Пс. 131, 4—5).

Питання 33.

По чім пізнати чоловікоугодника (ὁ ἀνδρωπάρεσκος)?

Відповідь:

Що виявляє зичливість для тих, що його хвалять, а рівнодушність для тих, що його ганяють. Бо коли хоче догодити Господови все і всюди постійний, то він буде сповняти це слово: „З оружжям праведности у правій і лівій руці, з славою і безчестям, ославленням і хвалою, як зводителі, а правдиві“ (2 Кор. 6, 7—8).

¹⁾ Порівняй обшир. Правило ч. 17.

²⁾ Латинський переклад віддає грецьке слово *δοταγμός* словом: сорогоспалість; св. Василій говорить про переступлення часу і міри, *ἄκαιρος καὶ ἄμετρος*, річ ясна, що можна говорити про уміркований сон у відповіднім часі, але нема ані міри, ані часу дозволеної оспалости.

Питання 34.

Як уникати чоловікоугоддя та огляду на людські похвали?

Відповідь:

Переконанням про Божу присутність, намаганням з усієї сили догодити Богови та горячим бажанням євангельських блаженств; бо хтож так забувається, щоби в очах Пана зневажати Його для вподоби співслуги та стягати на себе засуди?

Питання 35.

Як пізнати й лічити гордого (ὕπερφανος)?

Відповідь:

Пізнати з того, що шукає вивищення; а лічити гордість вірою в це слово: „Бог противиться гордим, а покірним дає ласку“ (Яков. 4, 6). Врешті треба завважити, що ніхто не зможе вилічитися з тої пристрасти, хочби й як боявся засуду гордих, коли зовсім не відступить від усякої любови слави. Так і ніхто не може відучитися якогось діялекту чи способу говорення або й якогось ремесла, як довго зовсім не покине не тільки відповідно до нього ділати й говорити, але й слухати про нього. Того треба держатися в усіх злих звичаях.

Питання 36.

Чи годиться шукати чести (τιμή)?

Відповідь:

Апостол научив нас віддавати кожному, що кому належить: „Кому честь, — честь“ (Рим. 13, 7), але не годиться домагатися чести, коли Господь сказав: „Як ви можете вірити, що славу один від одного приймаєте, а слави, що від одного Бога, не шукаєте“ (Йоан 5, 44). З того виходить, що шукати людської слави є признакою невіри, недостачі побожності, як сказав Апостол: „Колиб я ще людям хотів подобатися, не бувби слугою Христовим“ (Гал. 1, 10). А коли так осуджено припинання слави від людей, невисказаний належить суд тим, що бажають слави, якої не дають.

Питання 37.

Як може стати ревним лінивий у сповзевню заповідей?

Відповідь:

Пререконанням про присутність Г. Бога, що глядить на все, вірою в погрози лінивим та надією великої заплати від Бога, що обіцяв через Апостола Павла: „Кожний же прийме свою нагороду по своєму труду“ (1 Кор. 3, 8) і загалом вірою в усі слова св. Письма, що дотикають ревности або терпелювости на Божу славу.

Питання 38.

Коли монах противиться приказови, а опісля сам собою піде¹⁾?

Відповідь:

За те, що спротивився, треба признати його сварливим (*ἀντιλογικός*) і таким, що захоочує інших до спротиву. Тому належить ся йому такий засуд: „Кожний злий чоловік викликає бунти, а Господь пішле на нього немилостивого ангела“ (Притч. 17, 11).

Нехай впевниться, що не чоловікови противиться, ані чоловіка слухає, але самого Господа, який сказав: „Хто вас слухає, мене слухає, а хто вами погорджує, мною погорджує“ (Лука 10, 16). Нехайже опам'ятається, оправдається та коли позволять²⁾, нехай сповнить діло.

Питання 39.

А коли хто слухає і роптає?

Відповідь:

Апостол сказав: „Усе робіть без нарікання й вагання“ (Филип. 2, 14). Хто ропче, нехай буде відлучений від братів,

¹⁾ Питання недокінчене; належить догадатися: що робити тоді, коли... Може це слід способу, в який коротші Правила повстали. Могли дістатися до тексту й нотатки не дуже опрацьовані або і кілька питань про той сам предмет, а навіть те саме питання повторене двічі і майже та сама відповідь (порівняй корот. Правила, пит. 100 і 302).

²⁾ Міг настоятель за кару не дозволити, як анальоґічно в Правилі коротш. 39-ім і в обширн. 29-ім.

а його праця нехай їм не служить. Річ ясна, що він має слабу віру та хитку надію.

Питання 40.

Як поправити того брата, що засмутить брата?

Відповідь:

Завданий смуток може бути такий, як описує Апостол: „Бо ви засмутилися по Богу, щоби ні в чім не мали шкоди від нас“ (2 Кор. 7, 9). Тоді не той, що засмучує, а засмучений потребує поправи та повинен виявляти признаки Божого смутку.

А хто засмутив другого в рівнодушних справах, нехай памятає на слово Апостола: „Бо коли для їди твій брат сумує, то вже не по любови ходиш“ (Рим. 14, 15). Пізнавши блуд, нехай поступить так, як сказав Христос: „Коли отже приносиш твій дар до вівтаря і там пригадаєш собі, що твій брат має щонебудь проти тебе, лиши там твій дар перед вівтарем і йди помиритися перш із своїм братом і тоді прийди і принеси твій дар“ (Мат. 5, 23—24).

Питання 41.

Що робити, як образник не хоче перепросити?

Відповідь:

Ми повинні сповнити що до нього те, що Господь говорить про грішника, який не кається: „А коли церкви не послухає, нехай буде тобі, як поганин і митар“ (Мат. 18, 17).

Питання 42.

А що робити, коли той, що образив, перепрошує, а образжений не хоче простити?

Відповідь:

Ясний на нього суд Господа з притчі про слугу, що не хотів терпеливо ждати, не зважаючи на просьбу товариша: „Товариші його, побачивши, що сталося... розказали своєму панови“ (Мат. 18, 31—34). І загніваний пан відкликав ласку для нього і віддав його мучителям, як довго не сплатить усього довгу.

Питання 43.

Як прийняти того, що будить на молитву?

Відповідь:

Хто розуміє шкоду, якої дізнає у сні душа, що себе не є свідомо, хто знає користь неспання та передовсім хто знає, якою безмірною славою є ставати перед Богом на молитву, той прийме брата, що його будить на молитву, чи на якубудь іншу заповідь, як добродія, що приносить дари більші від усяких надій та бажань.

Питання 44.

А на що заслугує буджений, коли невдоволений або й гнівається?

Відповідь:

Поки що на відлучення і на піст; може покається, може пізнає, як легкодушно позбавив себе таких великих дібр. Навернений відчує радість вдяки, яку мав Давид, коли сказав: „Згадав на Бога і повеселів“ (Пс. 76, 4). А коли покута не зробить на нього вражіння, нехай буде відтятий від тіла, як зігнилий і зіпсутий член; бо написано: „Бо ліпше для тебе, щоби згинув один з твоїх членів, як щоби все твоє тіло пішло в пекло“ (Мат. 5, 30).

Питання 45.

Чи може бути оправданий той, хто не дбає про пізнання Божої волі, коли Господь сказав: »Той слуга, що пізнав волю свого пана, а не приготувався, ані не зробив по його волі, буде сильно битий. А котрий не знав і зробив достойне карі, буде битий мало«? (Порів. пит. 297.)

Відповідь:

Такий певне тільки удає незнання і не уникне цього засуду: „Колиб я був не прийшов і їм не говорив,“ — каже Господь — „не малиби гріха; а тепер не мають оправдання за свій гріх“ (Йоан 15, 22). Св. Письмо всім і всюди звіщає Божу волю. Належитьсся йому не менша кара, як тим, що не знають, а навпаки строгіша від тих, про яких написано: „Як їдь гадини, що затикає уха, щоби не почути голосу заклинаю-

чих, ліком лічена мудрцем¹⁾ (Пс. 57, 5—6). А коли занедбає поучення той, кому повірений уряд слова (настоятель), то заслугує на суд убійника, як написано (у Єзекіїл. 33, 8).

Питання 46.

Хто дозволяє на гріх іншому, є винен гріха.

Відповідь:

Видно це із слів Христа до Пилата: „Той, що видав мене тобі, більший має гріх“ (Йоан 19, 11), бо і Пилат, уступаючи Жидам, мав також гріх, хоч менший. Видно це і з прикладу Адама, що дозволив на гріх Еві, а Ева на гріх вужа: ніхто з них не остався без кари. Можна це пізнати і з самого Божого гніву на них при ближчій застанові, бо Адам вимовлявся тим: „Жінка, що її Ти мені дав, яка є зі мною, дала мені²⁾... і я їв“; А Бог відповідає: „Коли ти послухав голосу твоєї жінки і їв з дерева, якого заповів тобі цього одного не їсти... проклята земля в ділах твоїх“ і д.

Питання 47.

Чи годиться мовчати на гріх?

Відповідь:

Що не годиться, видно ясно з приказу Господа, що каже у Старім Завіті: „Наганою скартай ближнього твого і не стягнеш за нього на себе гріха“ (Лев. 19, 17). А в Євангелію: „Колиж згрішить проти тебе твій брат, іди і викажи йому між тобою і ним одним. Коли тебе послухає, ти позискав свого брата. А коли тебе не послухає, візьми із собою ще

¹⁾ Текст словянський має: „Обаваем, обавається от премудра,“ що значить: „коли премудрий чарами його чарує, тоб то змія, що затикає свої уха і не чує голосу тих, що чарують його піснею“. Вульгата каже: „veneficīi incantantis sapienter“. Септуагінта має: „*φάρμακον φαρμακευομένην λαρά σωφρόν*“. Наш словянський текст іде за Вульгатою. Цей уступ можна так свобідно перекласти: „Як глухі змії, що затикають уха, щоби не почули голосу чарівної пісні і не були уздоровлені ліком, який приготовляє мудрець“.

²⁾ Коли св. Василій пропускає з тексту св. Письма кілька слів побічного значіння, не зазначає того в тексті. В нашій перекладі означаємо це крапками.

одного або двох, щоби при устах двох або трьох свідків було ствержене кожне слово. Колиж їх не послухає, скажи церкві; а коли церкви не послухає, нехай буде тобі, як поганин і митар“ (Мат. 18, 15—18).

А який тяжкий засуд за цей гріх, то видно передусім із загального Христового висказу: „А хто не вірить в Сина, не побачить життя, але гнів Божий перебуває на нім“ (Йоан 3, 36). Дальше видно це з оповідань Старого і Нового Завіта. Бо ось, коли Агар вкрав золотий посуд і одіж, Бог розгнівався на цілий нарід, хоч він не знав ані грішника, ані гріха, доки гріх не виявився та Агар не дізнав страшної смерти разом з усією своєю ріднею. А хоч Ілій не мовчав на гріх своїх синів, що були дітьми погібелі, і упоминав їх часто та казав: „Ні, діти, ні, бо недобрий слух, який я чую про вас“ (1 Цар. 2, 24), хоч у довших бесідах представляв їм і злість гріха і конечність кари, тому тільки, що не досить карав їх, що не був против них відповідно ревний, побудив Божий гнів до того ступня, що весь нарід був побитий разом з його синами і навіть Кивот здобули чужинці; а сам Ілій згинув нещасною смертю (порівняй бесіду св. Василія про Божий суд). Колиж дізнали такого гніву не співвинні, а ті, що противилися гріхови і ганили його, щож сказати про тих, що знають і мовчать? Треба безумовно сповнити те, що Апостол пише до Коринтян, чому „а не радніше жаліли, щоби виключити зпоміж вас того, що допустився цього діла“ (1 Кор. 5, 2); і те, про що далі свідчить: „Бо оте саме, що ви засмутилися по Богу, яку велику спрочинило у вас старанність, яке виправдання, яке негодовання, який страх, яке бажання, яку ревність, яку відплату! У всім ви показалися чистими в тому ділі“ (2 Кор. 7, 11).

Хто не так чинить, певно наражається на небезпеку такої самої кари й смерти (як тоді Жиди із синами Ілія) або ще гіршої (Євр. 10, 59). Скільки той, що легковажить Господа Христа, є гірший від того, що погорджує Мойсеевим законом! Гірший є також той, що відважиться творити гріх, якого перед ним вже хтось допустився та був за те караний: „Коли за Каїна в семеро карається, то за Ламеха сімдесят раз по сім“ (Бит. 4, 24), хоч те саме згрішить.

Питання 48.

У чому лежить захланність?

Відповідь:

У тому, що хтось переступить границю права. По Старому Завіті буде це — дбати про себе більше, ніж про ближнього, бо написано: „Любитимеш ближнього твого, як самого себе“ (Лев. 19, 18); а по Євангелію — журитися про себе над потребу днини, як той, до кого сказано: „Безумний, цієї ночі твою душу візьмуть від тебе, а те, що ти наготовив, кому буде?“ Далі сказано загальніше: „Так є з тим, хто собі збирає, а не в Бога багатіє“ (Лука 12, 21).

Питання 49.

Що це є вивищати себе (περπερεθεσσαι, repererat agere)?

Відповідь:

Усе робиться не для потреби, але для пустої¹⁾ слави.

Питання 50.

Чи грішить і яку має пристрасть той, хто, відкинувши дорожчі одяжі, все таки хоче, щоб дешева і убога одяжа чи обувки були йому до вподоби?

Відповідь:

Хто цього бажає для вподоби людям, певно хоруге на чоловікоугоддя, забуває на Бога і в самому убожестві грішить пустою славою.

Питання 51.

Що значить слово »рака«?

Відповідь:

Є це слово народне для меншої зневаги, уживане супроти ближчих²⁾.

¹⁾ Те слово св. Василя повторяє другий Собор Нікейський кан.: 16. В Правилі 50-ім говорить про *πάθος τῆς περπερείας καλλωπισμός* — славу у тих, що чваняться простою, браком усякої оздобы; тому то не можемо, як Гарнієр, дати значіння „пустої оздобы“.

²⁾ Руфін (Сар. 73) каже: *domesticos*. Св. Єронім на V гл. Матейя

Питання 52.

Хто чванливий, а хто чоловікоугодник, коли Апостол каже: «Не пожадаймо пустої слави» (Гал. 5, 26) і знов: «Не про око служачи, щоби подобатися людям» (Єфес. 6, 6)?

Відповідь:

Думаю, що чванливий є той, хто робить або говорить щось для дешевої слави світа, для людей, що його видять або чують; чоловікоугодний є той, хто ділає по волі людей, щоб їм приподобатись, хоч те, що робить, заслугує на неславу.

Питання 53.

Що це є: «сквернь тіла», а що «сквернь духа» і як від них очищатися, що «святість» і як можемо її набути?¹⁾

Відповідь:

Скверність тіла є це злука з тими, що сповняють про-ступки; а скверність духа є це байдужість до проступків у словах чи ділах. А очищається із скверности той, хто слушає Апостольського приказу: „З такими навіть не їсти“ і інші подібні ради; або хто відчув те, що каже Давид: „Смуток огортав мене на вид грішників, що нехтують закон Твій“ (Пс. 118, 53) та має такий смуток, як Коринтяне, коли їм заки-нено байдужість до грішника: (2 Кор. 7, 11). Вони „у всім показали себе чистими в тім ділі“.

А святинею (святістю) є це зовсім віддатися Богови невинно кожної хвилі, подобатися Йому гадкою та бажанням. Сплямлене не може бути прийняте в жертвах; а уживати на світову, людську потребу присвячене Богови — це безбожне, страшне.

виводить слово „рака“ з єврейського й поясняє грецьким словом *κενός* (vacuus, порожній). Коли св. Василій називає слово рака народнім *ἐπιχώριον φῆμα*, *vernaculum, provinciale* (Rufinus), то видно чув його з уст люду Понту чи Кападокії.

¹⁾ „Очищуємо себе від всякої скверни тіла й духа, виконуючи освячення у страху Божім“ (2 Кор. 7, 2).

Питання 54.

Що це самолюбя та як може самолюб себе пізнати?

Відповідь:

Деколи уживається слів не в стислім, першім значінню, н. пр.: „Хто любить свою душу, погубить її; а хто ненавидить свою душу в цім світі, заховає її на життя вічне“ (Йоан 12, 25). Тому самолюбом є той, що явно себе любить. А він пізнає себе по тому, що все робить для себе, хоч і поступає по Божій заповіді. Хто для власного спокою залишає потребу братії — чи що до душі, чи що до тіла — зовнішно, прилюдно виявляє бридке самолюбство, що кінчиться погибіллю.

Питання 55.

Чим різниться гіркість (πικρὰ amaritudo), лютість (θυμός furor) гнів (ὄργη ira)¹⁾ і распря (παροξυσμός excaescentia²⁾?

Відповідь:

Гнів і лютість різниться настроєнням, порушенням. Хто гнівається тільки в душі, має це почуття по словам: „Гнівайтесь, а не грішіть“ (Псал. 4, 5). Лютість іде далі: „Лютість їх на подобу змії“ (Пс. 17, 5) або „Ірода, коли люто вів війну з Тиром і Сидоном“ (Діян. 12, 20)³⁾.

Питання 56.

Господь сказав: »Хто виноситься — понизиться« (Лук. 18, 4), а Апостол: »Високо не мудрувати« (Рим. 11, 20), а на іншому місці: »Чванливі, горді... надуті« (2 Тим. 3, 2) і далі: »Любов не надувається« (ὄψ πνευσιοῦται) (1 Кор. 13, 4). Хто високо мудрує? Хто є величавий? Хто гордий, хто надутий? Хто зарозумілий⁴⁾?

Відповідь:

Високо мудрує той, хто себе виносить, думає високо про

¹⁾ „Усяка гіркість і гнів і лютість і клич: „Нехай віддалиться від вас“ (Єфес.).

²⁾ „І повстав спір так, що відійшов один від одного“ (Діян. 15, 39).

³⁾ В грецькім тексті: *ἦν θυμομαχῶν*, у нашім: гнівається; ще сильніше почування, ніж лютість, називається запальчивістю, а завзяттям у тривалішому настроєнню.

⁴⁾ Слов'янський текст перекладає одним словом грецьке: *ἡπερέφανος* і *φυσιοῦται*.

свої діла, уважає себе ліпшим від інших, як той фарисей (Лука 18). Не входить у товариство покірних; його можна назвати і надутим — відповідно до закиду Коринтянам. Величавим Апостол називає чоловіка, який не постępuje по законам, не сповняє того слова: „Щоби мудрували і в тім самім поступаймо дальше“ (Филип. 3, 16), вишукує свої власні дороги праведности й побожности. Гордий є той, хто величається усім, що має, та намагається видавати себе вищим, ніж є. Зарозумілий значить майже те саме, що гордий. Про нього сказано: „Є гордий, нічого не знаючи“ (1 Тим. 6, 4).

Питання 57.

Чи не ліпше лишити в спокою такого, що є непоправний в якомусь ухибленню, а частіше напominаний терпить з того приводу¹⁾?

Відповідь:

Це сказано вже й на іншому місці; з довгою терпеливістю треба навертати грішника по приміру Господа. Як кому не вистачилоб упominання й карання багатяох, як Коринтійцєви, того треба признати поганином. А кого Господь осудив, того під ніякою умовою не можна впускати в монастир, коли Господь сказав, що: „Ліпше для тебе, щоби згнуло праве око і права рука“ (Мат. 5, 29). Ліпше без ока, без рук, без ноги увійти до Царства, ніж пожалувати того члена і бути вкиненим до: „Геєни огня, де є плач і скрегіт зубів“. А Апостол каже, що: „Трохи квасу заквашує усе тісто“ (1 Кор. 5, 6).

¹⁾ Руфін: De Monachorum institutis гл. 84, перекладає: si expedit illum intermitti. Так можнаби розуміти текст св. Василя, якби там було замість: *αὐτῷ* — *αὐτόν*. Латинський переклад у виданню Garnier'a і Migne-a передає те саме слово неоднаково в сенсі, розділі і в тексті. Нам здається, що монахи справді, питаючи, чи можна терпіти таке непоправне ухиблення, уживають слова *ἐλάττωμα*, це значить властиво: брак, ухиблення у чімсь малім, як у латинському перекладі: *vitium* (le vice), гірше від налогу; але те слово ніколи не означає дрібного якогось ухиблення. Слову *ἐλάττωμα* дуже добре відповідає друга часть питання: Чи можна його терпіти? Відповідь св. Василя говорить вже про грішників *ἀμαρτάνοντας* і певне не дозволяє терпіти згрішення. Цікавий це для характеристики св. Василя спосіб говорення і розуміння, про що гл. у моїй передмові до обширніших правил.

Монахи питають чємно, чи не можнаб лишити в спокою монаха, що

Питання 58.

Чи тільки той провинився брехнею, хто з розмислу скаже неправду, чи й той, хто її скаже з незнання?

Відповідь:

Засуд Господа певний на тих, що грішать з незнання: „А котрий не знав і зробив достойне кари, буде битий мало“ (Лука 12, 48). А всюди щире покаяння має сильну надію відпущення.

Питання 59.

Чи винен неправди той, що тільки в душі постановить щось зділати, а не зділає того?

Відповідь:

Як відповідає законови те, що постановив зробити, то не тільки винен неправди, але і непослуху, бо Бог є: „Вивідующий ясно серце і нутро“ (Пс. 7, 10).

Питання 60.

Чи той, хто постановить нерозважно зробити щось немиле Богови, має радніше залишити злу постанову, чи із страху перед неправдою сповнити гріх?

Відповідь:

Апостол каже: „Не тому, щоби ми були спосібні подумати що від себе, мов від себе“ (2 Кор. 2, 5). А сам Господь

похибляє в дрібному й не може поправитися. Св. Василій на їх питання не відповідає, чи радніше підставляє інше питання: відповідає на питання, чи годилося терпіти справжні гріхи і сходить на те, що такого не можна допустити. В слові, якого він тут уживає, міститься тонка іронія, бо ужито в децю невластивому значінню майже того самого слова, якого ужили монахи на вираження терпимости. Вони казали *ἐπαφιένας*, а св. Василій говорить про *ἐναφιένας*. Не міг св. Василій обжалувати в ліберальности чи в лясизмі своїх монахів, бо питання було і оправдане і мудре і бодай на мою гадку по богословськи можна було відповісти: так є, годиться терпіти. Св. Василій, боячися може, щоби пересадно не вияснювано його відповіді в значінню надто ліберальнім, відповідає тільки посередно по-такуючи, за те виступає сильно проти терпимости гріха і тому слову „терпіти, дати спокій“ противиться майже однозвучне слово „нагнати“. При усій повазі предмету годі не спостерегти усмішки дрібної іронії на лиці

свідчить про Себе, що: „Не може нічого ділати сам від себе“ (Йоан 5, 19), а в іншому місці: „Слова, які я вам говорю, не від себе говорю“ (Йоан 14, 10) і ще: „Бо я зійшов з неба, не щоби чинити волю мою, а волю того, що мене післав“ (Йоан 6, 38). Тому хто так поступав, повинен передовсім каятися, бо зважився сам із себе на постанову, а то і доброго не годиться чинити з власної волі; а ще більше тому, бо не боявся постанови противної Божій уподобі.

А що треба залишити нерозважну постанову, противну Божій заповіді, це видно ясно з прикладу св. Апостола Петра, який зразу постановив, що: „Не умиєш моїх ніг по віки,“ а опісля, коли почув Христовий висказ: „Коли не умию тебе, не матимеш части зі мною,“ відразу переменяє свою постанову та каже: „Господи, не тільки мої ноги, але і руки і голову“ (Йоан 13, 8—9).

Питання 61.

Як поступити з тим, що не може працювати і не хоче учитися псалмів?

Відповідь:

В Притчі говорить Господь про неплідну фігу: „Зрубай її, по що вона ще землю займає“ (Лука 13, 7). Треба його лічити з усякою бачністю; але коли не приймає ліку, треба до нього примінити те, що приписане на непоправних у грісі. Бо кому приписується брак добрих діл, цей осуджений з діяволом і його ангелами.

Питання 62.

Хто і коли заслугує на осуд за укриття таланту?

Відповідь:

Хто Божий дар задержує для власної користи, а не уживає його в користь інших, заслугує на суд, що скрив талант.

св. Василя і усміху ніби заведеної надії на устах монахів. Образ взятий з життя є майже фотографією та показує ще раз, що правила не штучно уложені питання — відповіді, але у великій часті справді неначе історичні події.

Питання 63.

Хто і коли заслугує на суд тих, що роптали проти послідних (Мат. 20)?

Відповідь:

Кожний є винуватий у власному грісі, тому ті, що ропчуть, підпадають під суд за роптання. Але ропчуть з усяких причин. Одні нарікають, що їм недостаток поживи, такі вони неуміровані в їді, а черево їм Богом; інші нарікають, що їх нагорода рівна з останніми, а тим виявляють заздрість, ту товаришку убійства; а ще інші для іншої причини.

Питання 64.

Господь Ісус Христос сказав: »Ліпше йому, колиби млинський камінь завітено на його шию і вкинено в море, як щоби соблазнив одного із цих малих«¹). Що є гіршити та як уникнемо такого страшного засуду?

Відповідь:

Гіршить той, хто в слові або в ділі творить протизаконне, зводить другого, як змії Еву, а Ева Адама; або хто перешкоджує у сповненню Божої волі, як Петро Господови, коли сказав: „Хорони тебе, Господи, нехай не буде тобі цього;“ — і почув: „Геть від мене, сатано, ти спокуюсою для мене, бо не думаєш про Боже, але про людське“ (Мат. 16, 22—23); абож хто впливає на настроєння слабого так, що він звертається до забороненого по словам Апостола: „Бо коли побачить хто кого, який має знання, що їсть в ідо льським храмі, чиж його совість, будучи немічна, не спонукує його їсти ідо льські жертви“ (1 Кор. 8, 10)? Ще далі додає: „Тому коли страва соблазняє мого брата, не їстиму мяса по віки, щоби не соблазнити мого брата“ (ст. 13).

Згіршення походить з різних причин: або від того, хто гіршить, або від того, що є згіршений. І то буває різно: або із злости або з незнання цього чи того. Адже буває, що при висказах, згідних з Божим словом, проявляється злість людей, які гіршаться; таке й при ділах. Буває, що хтось гіршиться

¹) В тексті св. Василія слова взяті частю з Євангелія св. Луки (17, 1), частю з Єванг. св. Мат. (18, 6).

сповненням Божої заповіді або коли хто свобідно уживає свого права. Так в Євангелію гіршилися фарисеї тим, що Христос ділав або творив по волі Вітця Небесного. Тому то коли люди гіршаться тим, що згідне з Божим законом, треба памятати на відповідь Господа, дану ученикам на ті їх слова: „Чи знаєш, що фарисеї, почувши це слово, соблазнилися?“ На те Христос відповів: „Кожна ростина, що не насадив її мій Отець небесний, буде викорінена. Зіставте їх; вони сліпі проводирі сліпих, а коли сліпий веде сліпого, оба в яму впадуть.“ (Мат. 15, 12-14). І багато таких уступів можна знайти в Євангелію й у Апостола.

Колиж хто гіршиться тим, що є нашим правом, що нам можна творити, тоді треба памятати на Христові слова, сказані до Петра: „Отже сини є вільні. Але щоби ми їх не соблазнили, іди до моря і закинь вудку, і котру першу піймаєш рибу, візьми, і отворивши їй уста, знайдеш статир; візьми його і дай їм за мене і за себе“ (Мат. 17, 25—26). Також треба памятати на слова св. Апостола Павла до Коринтян: „Не їстиму мяса по віки, щоби не соблазнити брата мого“; — і далі: „Добре не їсти мяса, ані не пити вина, ні того, чим твій брат ображається або соблазняється або знемагає“ (Рим. 14, 21).

А як страшно є легковажити згіршення брата в справах, які здаються нашим правом, показує приказ Христа, що забороняє взагалі згіршення усякого рода: „Глядіть, щоби не погордили одним із цих малих; бо кажу вам, що ангели їх на небесах безнастанно бачать лице мого Вітця небесного“ (Мат. 18, 10). Те саме учить Апостол: „А старайтеся радніше про те, щоби не давати братови образи або соблазни“ (Рим. 14, 13) і на іншому місці з більшим притиском і обильнішими словами: „Бо коли побачить хто того, який має знання, що їсть в ідолоськім храмі, чиж його совість, будучи немічна, не спонукає його їсти ідолоські жертви? Так згине немічний через твое знання брат, за котрого вмер Христос“ та додає: „А так грішачи проти братів і раннячи їх немічну совість, грішите проти Христа. Тому коли страва соблазняє мого брата, не їстиму мяса по віки, щоби не соблазнити мого брата“ (1 Кор. 8, 10—13). А на іншій місці по словах: „Або один я і Варнава не маємо власти цього робити?“ Додає вкінці: „Та ми не користали з тої власти, а все зносимо, щоби не ставляти якої перешкоди Євангелію Христовому“ (1 Кор. 9, 6 і 12).

Ми показали, як страшно згіршити брата в справах, у яких маємо право що робити; щож сказати про тих, що гіршать забороненими ділами чи бесідами. Найбільше, коли гіршитель має повагу більшої науки або є священником чи діяконом; він повинен бути інший, якби правило, взорець. Тим то, коли залишить хочби одно написане, зділає заборонене, чи опустить приписане або взагалі буде мовчати на гріх, уже тим самим заслугує на засуд, що зажадають крові грішника з його рук, як каже пророк Єзекїл (3, 18).

Питання 65.

Що значить: »Правду держати в неправді« (Рим. 1, 18)?

Відповідь:

Апостол ганить надуживання дібр, Богом даних, для власної користи: „Бо ми не такі, як багато, що торгують словом Божим“ (2 Кор. 2, 17) і далі: „Бо ніколи не було у нас облесного слова, як знаєте, ані думки збогатитися, Бог свідком, ані не шукали ми у людей слави, ані у вас, ані у інших“ (1. Сол. 2, 5—6).

Питання 66.

Що то є »супірництво, сварня«¹⁾ (2 Кор. 12, 20) і »розпалення« (Гал. 5, 20)?

Відповідь:

Супірництво є тоді, коли хто намагається не здаватись меншим від іншого; а гордовитість, коли хто булою та чванливістю побуджує і наушає інших до наслідування. Так то й Апостол до слова „сварня“ додає раз слово „пуста слава“: „Нічого не ділаючи із сварливости або пустої слави“ (Филип. 2, 3), а в іншому місці, згадавши пусту славу, додає інше слово на означення того самого, що назвав сварливістю: „Не пожадаймо пустої слави, один одного подражняючи“ (Гал. 5, 26).

¹⁾ Грецькі слова: *ἔρις* і *ἐριθεία* перекладає словянський текст одним словом „рвенія“, так н. пр. (Рим. 1, 30; Филип. 2, 3; 1, 16; Яков. 3, 14). Тільки в устуні Послання до Галат. *ἐριθείαι* передали словом: „ражження“. Дефініції св. Василія такі, що не знаходжу відповідної термінології для передання їх.

Питання 67.

Що є «нечистота» (*ἀκαθαρσία*), а що розпуста (студодіяння *ἀσέλγεια*) (Притч. 14, 26)?

Відповідь:

Що є нечистота, показує закон (Левіт. 15, 3), уживаючи цього слова на означення того, що буває з природної конечности, а не з волі; а розпусту має на гадці, як думаю, мудрий Соломон, коли каже: „Змисловий і безжурний буде в нужді“ (Притч. 14, 23)¹⁾ Розпуста булоби то настроєння душі, яка не вмілаби знести по мужньому болю: так як нездержлива є та душа, що не має сили проти розкошів, що повстають.

Питання 68.

Яка признака гніву (*θυμῶν*), яка справедливого обурення (*ἀγανακτήσεως*) і як часто починаючи обуренням, впадаємо в пристрасть гніву?

Відповідь:

В гніві душа шукає зла тому, що прогнівив; а розумне обурення має метою поправу грішника. Походить з невдоволення із злого діла; і не дивно, що душа, починаючи добрим почуванням, впадає в зло. Маємо багато таких прикладів. Тому треба памятати на слова св. Письма: „При стежці згіршення положили мені“ (Пс. 139, 6), і на іншому місці: „Навіть і силач не дістає вінця, коли не по приписам бореться“ (2 Тим. 2, 5). Всюди треба стеречися усього, що не в міру, не в пору, не в лад²⁾. Усе одно з тих трьох справляє, що переходить у зло те, що видається добрим.

Питання 69.

Як належить поступити з тим, що їсть не менше від інших

¹⁾ Св. Василій, наводячи Притч. Соломона, грає зближеними звуками слів: *ἀσέλγεια ἀνάληγτος* (*caerens dolore*). Тим зближає поняття нечистоти і „змисловости“ (*ἡδύς*), тоб то вразливости на присмність. (Порівняй увагу Дукея).

²⁾ Клясичний вислів, достойний часів Перікля: *φυλάσσεσθαι πανταχόθεν τὴν τε ἀμετρίαν καὶ τὴν ἀκαιρίαν καὶ τὴν ἀταξίαν*.

і хоч є сильної будови тіла та не має виразної слабости, нарікає, що не в силі працювати

Відповідь:

Вигляд лінивства є вже виглядом гріха. Бо належить виявляти і ревність і терпеливість до смерті. Та із слів Господа видно, що лінивому докоряється і неробством і лукавством: „Лукавий слуго і лінивий“ (Мат. 25, 26).

Питання 70.

Як карати того, що не шанує одержі або обувку; а упімнений підозріває настоятеля в скупости; і як поступити, коли по другім і третім упімненню треває в блуді?

Відповідь:

Апостол ганить усяке надужиття: „Щоби потребуючі цього світа були, як непотребуючі“ (1 Кор. 31), бо мірою уживання є необхідна конечність ужиття; уживання понад потребу походить із захланности, з розкоши або з пустої слави. А хто треває в блуді, то знак, що не покався.

Питання 71.

Як поступати в таких випадках, коли деякі шукають у стравах смаку, а інші радніше скількості та насичення?

Відповідь:

Оба хорують: один на любов розкошів, другий на захланність. А ніколи ані розкішний, ані захланний не є вільні від закиду; над обома треба працювати з любовю, щоби їх вилічити з пристрасти. Колиж не подужає, можна буде справедливо закнути їм нерозкаяність.

Питання 72.

Чи треба упоминати монаха, який в часі поживи поміж братами поводить ся нечемно, їсть або не пажерливо?

Відповідь:

Такий переступає Апостольську заповідь: „Чи отже їсте, чи пете, чи що іншого робите, усе на славу Богу робіть“ (1 Кор. 10, 31); а на іншому місці: „А усе нехай діється при-

лично і по порядку" (там саме 14, 40). Тому йому треба упізнання, хиба оправдує конечність праці або поспіху; але і тоді треба пильно уникати усього, що моглоби вражати.

Питання 73.

Як треба поправляти монаха, який і по частішій упізнанню все картіає брата не з бажання поправити його, але для пімсти?

Відповідь:

Треба його уважати самолюбом і жадним влади. Мудра ревність покаже спосіб поправи. А коли треває в блуді, видно, що брак йому щирого покаяння.

Питання 74.

Бажаємо навчитися з св. Письма, чи можна відлучати від братії монахів, які виходять з монастиря для пустельничого життя або для окремішного спільного життя.

Відповідь:

Господь часто говорив: „Не може Син нічого ділати сам від себе“ (Йоан 5, 19) і: „Бо я зійшов з неба, не щоби чинити волю мою, а волю того, що мене післав“ (Йоан 6, 38). А Апостол стверджує виразно, що: „Тіло пожадає проти духа, а дух проти тіла, бо вони собі взаїмно противляться, щоби ви не робили того, що хочете“ (Гал. 5, 17). Тому усе вибране з власної волі чуже монахам. Та ми відповіли докладніше в тій справі в обширніших правилах. (Порів. пит. обшир. 41, в части 7, 36).

Питання 75.

Чи розумно приписувати діявови кожний гріх у гадці, бесіді або в ділі?

Відповідь:

Думаю, що взагалі діявол сам собою не може бути для когось причиною гріха: може тільки довести небачних до гріхів пристрасти тим чином, що уживає природних схильностей та злих пристрастей.

Природних зворушень уживає тоді, як коли Христа кусив, спостерігши Його голод: „Коли ти Син Божий, скажи, щоби це каміння стало хлібом“ (Мат. 4, 3); а заборонених пристрастей уживає, як у Юди. Спостерігає у ньому захланність на гріш та ужив тої пристрасти, щоби довести до упадку і зради, побудив його захланність, показуючи 30 срібняків.

А що походить зло з нас самих, це ясно показують Христові слова: „Бо із серця виходять злі думки“ (Мат. 15, 19). То буває людям, які з недбальства лишують без управи природні прикмети душі, як це сказано в Притчах (24, 30—31): „Як нива чоловік нерозумний, як виноград чоловік тупоумний, коли зіставиш його, запустіє і зелом увесь пороєте і буде опущений“. — Душа так з недбальства опущена, несправлена конечно видасть тільки терня та будяки. Здійсниться те слово: „Я очікував, що видасть винні ягоди, а зродила терня“ (Іс. 5, 4) Вище про душу сказав пророк: „Насадив лозу Сорих“, що виясняється „вибрану“ (Ісаія 5, 2). Подібне знайдемо у пророка Єремії. Бог так каже: „Я посадив правдивий родючий виноград: якжеж ти перекинувся в гіркість, виноград чужий“ (Єрем. 2, 21).

Питання 76.

Чи можна сказати неправду для якоїсь користі?

Відповідь:

Таке заборонює Христове слово; каже просто, що лож є від діавола (Йоан 8, 44). Не допускає ніякого виїмку. Те саме стверджує Апостол: „Навіть і силач не дістає вінця, коли не по приписам бореться“ (2 Тим. 2, 5).

Питання 77.

Що значить хитрість («зрада» δόλος), а що лукавство («лихі обичаї» κακοήθεια) (Рим. 1, 29)

Відповідь:

Думаю, що лукавство є це перша, найскритша злість обичаїв; а хитрість це воля впроваджувати в блуд; коли хто удаване добро підсуває, як принаду та ним втягає кого в сіті.

Питання 78.

Хто винахідник зла (ἐφευρέται κακῶν)?

Відповідь:

Хто крім звичайного, усім відомого зла вишукує та вичищує все якесь нове.

Питання 79.

Як поправити монаха, що постійно обвинувачує себе в строгості для брата?

Відповідь:

Це походить, думаю, з бути або із смутку над ухибленнями тих, що повинні добре поступати. Бо воно вражає прикро, коли хто замість очікуваного добра знаходить зовсім протилежне. Треба великої старанності, щоби в першому випадку погамувати гордість, а в другому перед гнівом виявити зичливість та любов у пересторозі й упімненню. Щойно тоді, якби виявилося, що цей лік без користі для злого настроєння в данім випадку, треба нам розумно в пору ужити також рішучої, хоч спочутливої строгості для помочи й поправи упадаючого.

Питання 80.

Звідки походить, що душі брак часом добрих гадок і богоугодних бажань і як того устеречися?

Відповідь:

Давид сказав: „Запала в дрімоту душа моя від знеохочення“ (Пс. 118, 28). Тому ясне, що таке настроєння походить з сухости і невразливости душі. Коли душа пробуджена, твереза, добра гадка і богоугодні бажання не опускають її, навпаки душа сама видить, що вона від них відступає. Бо коли око тіла не насичується видом хоч дрібних Божих діл, не перестає бачити, хоч все видить те саме, скількиж більше око душі, коли чуйне і ясне, не може доволі надивитись на Божі чуда і на Божі ділання: „Суди Твої глибина велика“, каже Давид (Пс. 35, 7); і в іншому місці: „Дивне всезнання Твоє для мене, воно надто високе, не зможу до нього“ (Пс. 138, 6) і багато подібного.

Коли душі забракне доброї гадки, певно брак їй і просвічення: не світла, яке просвічає, а світла, яким око бачить та приймає просвічення.

Питання 81.

Чи треба однаково карати ревніших і байдужих, коли припадком сповнять помилку в тім самім ділі?

Відповідь:

Спосіб упімнення пізнаємо і з настроєння того, що сповнив помилку, і з самого способу сповнення помилки. Бо хоч здається, що така сама є помилка побожного і рівнодушного, одначе на ділі велика між ними різниця. Побожний монах власне тому, що є такий і сам рветься і щось його попихає до усього, що Богови подобається, тільки припадком часом і нехотячи поблудить, спотикнеться; а навпаки чоловік байдужий є ніякий, і собі і Богови, не робить різниці між чесною а гріхом. Як сама назва це показує¹⁾, він хоруге на перше основне зло: або легковажить Бога або не вірить, що є Бог. Бо є тільки такі дві причини гріха, як вказує св. Письмо: „Говорить беззаконник, в собі грішити, нема страху Божого перед очима у нього“ (Пс. 35, 1); і: „Сказав безумний в серці своїм: нема Бога, зіпсувались і стали мерзенними в починаннях“ (Пс. 13, 1). Так то або злегковажив і тому грішить або заперечує саме існування Бога і тому: „в починаннях“, у діланню псується. „Бога“ — каже Апостол до Тим. (1. 5, 6) — „визнаєте, а ділами відкидаєте Його“. Тому думаю, що треба ужити зовсім іншого способу карання для таких різних настроїв. Побожний монах вимагає хвилевої помочи²⁾, місцевого ліку; мусить дістати упімнення що до самого діла, в якому зблудив. А байдужий монах, коли має неначе зіпсуге усе здоровля душі, коли має увесь організм хорий, повинен дістати лік або на легковаження Бога або на невіру — як було сказано. Треба його остерігати, картати, жаліти над ним, як довго не прийде до переконання, що Бог є справедливий суддя і тоді настрашиться, або що є взагалі Бог — і тоді покається.

¹⁾ ἀδιάφορος = οὐδενίαν διαφορῶν τιθέμενος.

²⁾ τοπικὸν βοήθημα = образ взятий з медицини. потреба локального (місцевого) ліку.

Треба і те завважати, що Бог допускає часом помилки побожних для їхньої користі і духовного добра; часом тими помилками поправляє попереднє вивищення. Прикладом того є упадок св. Петра і те, що з ним сталося.

Питання 82.

Апостол каже: „Старші так, як матері“; питаємо, чи та сама покута належиться старшій монахині і молодшій, що допускаються того самого гріха?

Відповідь:

Апостол приказав старші шанувати, як матери, коли не роблять нічого такого, що заслугоє на кару. А коли припадково старша впаде в той сам гріх, що молодша, треба передовсім розважити природні, сказатиб помилки, слабости віку і так означити відповідну міру покути на кожний вік. На пр. майже природне в старости є лінивість, а в молодости навпаки; тому вікови відповідає радніше нерозвага, поривистість, нерозважна сміливість і подібні помилки, які впливають з природного в молодости запалу. Тому то сама помилка лінивства заслугоє у молодшої на тяжчу покуту, бо літа не є ніяким оправданням. А навпаки та сама помилка розсіяння, зухвальства, нагальности або неспокою стягає на старшу тяжчий закид, бо сам вік помагає їй до лагідности і спокою. Крім того треба зважати і на спосіб помилки в обох випадках і відповідно до того ужити способу лічення через відповідну покуту.

Питання 83.

Як обійтися з монахом, що в неодному ненаганні раз упаде?

Відповідь:

Як Господь з Петром.

Питання 84.

Чи добре говорить той, що караний за неспокійну і бурливу вдачу тим борониться, що Бог сотворив одних добрими, а других злими?

Відповідь:

Така гадка від давна осуджена, як ересь; бо є і богохульна

і безбожна і робить душу схильною до гріха; тому такого монаха треба або поправити або викинути (1 Кор. 5, 2), щоби не трапилося те слово: „Трохи квасу все тісто квасить“ (Гал. 5, 9; 1 Кор. 5, 6).

Питання 85.

Чи можна що власного мати в монашій дружині?

Відповідь:

Це противне свідочтву Діяній Апостольських про вірних. Там написано: „І ні один з тих, що мав, не казав, що це його“ (Діян. 4, 2). Тому хто називає що своїм, відчужується від Божої Церкви і від любови Христа, що навчив словом і ділом душу свою класти за другів (Йоан 15, 13). А як душу треба віддати, то скількиж більше зовнішні річі.

Питання 86.

Як поводитися з таким, що каже: »Не беру нічого від братії і нічого не даю, я своїм вдоволений«?

Відповідь:

Коли не навчиться заховувати ту науку Христа: „Щоби ви любили один одного, як я полюбив вас“ (Йоан 13, 34), треба нам вчинити те, що сказав Апостол: „Щоби виключити зпоміж вас того“ (1 Кор. 5, 2), викиньте зпоміж себе злого, щоби не сталося: „Що трохи квасу заквашує усе тісто“ (ст. 6).

Питання 87.

Чи кожний може стару свою одіж дати, кому хоче, по заповіді (Лука 3, 11)?

Відповідь:

Давати або брати, хочби й по заповіді, не належить до кожного монаха, а тільки до того, що йому після досвіду поручено той уряд. Він буде відповідно до потреби кожного давати і приймати.

Питання 88.

Що це є журба життя (журба цього віка (Мат. 13, 22)?

Відповідь:

Кожна журба є журбою цього віка, як тільки не помагає до побожності, хоч здається, що її предмет не є заборонений.

Питання 89.

Що зробимо ми, у яких не має багатства, коли сказано у св. Письмі: »Спасення чоловіка душі, своє йому багатство« (Притч. 13, 8)?

Відповідь:

Коли ми намагалися щось вчинити, а не могли, памятаймо на відповідь Господа, дану Петрови, як він зажурений питав: „Це ми покинули все і пішли за тобою, що отже нам буде“ (Мат. 19, 27)? А Христос відповів: „Кожний, хто покине братів або сестри або батька або матір або жінку або діти або поля або дім для мого імени і для Євангелія, в сотеро прийме і життя вічне наслідить“ (Мат. 19, 29). А коли через недбалість ми того не вчинили, покорім тепер добру волю. А як не маємо вже ані нагоди до того, ані можности, нехай буде для нас потіхою слово Апостола: „Не шукаю вашого, а вас“ (2 Кор. 12, 14).

Питання 90.

Чи можна мати нічну одежу: волосінницю або іншу?

Відповідь:

Уживання волосінниці приносить користь. Вона не служить потребі тіла, але умертвленню й покорі душі. А коли заборонено мати дві одежі (Лука 3, 13), нехай кожний уважає, чи поза вказаною метою годиться її уживати.

Питання 91.

Що має зробити монах, що нічого не має, коли хтось — ще й нагий — просить його тої одежі, яку він має на собі?

Відповідь:

Чи нагий, чи струджений і немічний¹⁾, чи з потреби про-

¹⁾ У грецькому тексті: *πονηρὸς*-злий; латинський перекладач каже: *pravus*; я радніше вибрав інше, не таке звичайне значіння, в якому говориться про: *πονηρὰ σάματος*.

силь), чи з захланности, — раз сказано: що давати або брати не належить до кожного, тільки до того, кому після досвіду поручений той уряд. Нехай буде збережене те слово: „Кожний, в якому покликанню покликаний, у тім нехай остаеться“ (1 Кор. 7, 20).

Питання 92.

Господь велів продати маєтки (Мат. 19, 21); в яку гадкою належить це вчинити? Чи тому, що самі маєтки природно шкодять? Чи тому, що звичайно душа ними займається?

Відповідь:

На те скажемо передусім, що якби маєтки були самі собою чимось злим, не бувби їх Бог сотворив: „Бо усяке Боже сотворіння добре і нічого не можна відкидати“ (1 Тим. 4, 4); далі скажемо, що не приказано відкинути маєтки, від них утечи, як від чогось злого, але велено роздати їх. Чоловік може бути осуджений не тому, що взагалі щось мав, але тому, що мав не добре поняття про маєтки і зле уживав їх. Безпристрасне і здорове настроєння супроти них і уживання їх по заповіді є для нас корисне в багатьох і дуже важних випадках; передусім для очищення душі з гріха й тому написано: „А вжеж з того, що маєте, давайте милостиню, і це все чисте буде вам“ (Лука 11, 41); далі для здобуття небесного царства; для набуття неперемінаючого скарбу по тим іншим словам: „Не бійся, мале стадо, бо вподобалося Вітцєви вашому дати вам царство. Продайте, що маєте, і дайте милостиню; робіть собі мішки, що не старіються, скарб, що не зменшається на небі“ (Лука 12, 32—33).

Питання 93.

З яким настроєнням повинен уживати потрібного до життя, як: одежі й поживи, той, хто раз покинув усяке майно і зложив обіт нічого не мати?

Відповідь:

Нехай памятає, що Бог є той, „що дає поживу всякому сотворінню“ (Пс. 135, 25); крім того нехай намагається бути Божим робітником, що заслугує на свою нагороду, і нехай її (поживу) дістає від того, кому поручено роздавати її в міру

і відповідну пору по словам: „І роздавано кожному, скільки кому було треба“ (Діян. 4, 35).

Питання 94.

Чи можна прийняти без шкоди для зголошеного і для монастиря такого, що зголошується до монастиря, лишивши незаплачені податки, а його свояки мають через нього клопоти?

Відповідь:

Господь наш Ісус Христос, запитаний, чи належить платити податки кесареви, чи ні, відповів: „Покажіть мені динар, чий має образ і напис?“ (Лука 12, 24); а коли відповіли, що кесаря, сказав: „Віддайте отже, що цісарське, цісареві, а що Боже, Богови“. З того видно ясно, що Господь навчив тих, що у них знаходяться річі кесаря, піддаватися його приказам; тому, коли хто, зголошуючись до монастиря, приносить із собою щось з того, що кесареве, повинен те заплатити. Але коли, покидаючи дім, усе лишає своякам, можна його прийняти без вагання.

Питання 95.

Чи корисно є, щоби вступаючі зараз зачинали учитися науки св. Письма?

Відповідь:

Відповідь на те питання впливає також з того, що вже сказано. Воно відповідне і конечне, щоби кожний навчився того, чого йому треба, з Богом-надхненого Письма, щоби утвердився в набожності і не привикав до людських передань.

Питання 96.

Чи треба дозволити кожному, що хоче, учитися письма і віддатися читанню?

Відповідь:

Апостол каже: „Щоби ви не робили того¹⁾, що хочете“. В кожному ділі шкідливо дозволити комусь на те, що він

¹⁾ Текст Апостола до Галатів (5, 17) відноситься до обов'язку покаяння тілесних пристрастей; Апостол велить не сповняти тілесних по-

вибирає власною волею. Усе, що призначили настоятелі, треба приймати, хочби й воно було противне волі. Власна воля заслугує на закид браку віри, коли Господь сказав: „Будьте готові; бо в котру годину не думаете, Син Чоловічий прийде“ (Лука 12, 40). Хто йде за своєю волею, ясно, що обіщює собі довге життя (порівняй правило коротше 97).

Питання 97.

Чи можна приймати чоловіка, що каже: „Хочу у вас якийсь час побути для духовної користі“?

Відповідь:

Господь сказав: „Хто приходять до мене, не вижену геть“ (Йоан 6, 37), алеж знов Апостол так говорить: „І то за втиснувшись ложних братів, що вкралися, щоби підглядати нашу свободу, що її маємо в Христі Ісусі, щоби нас поневолити; яким ми на хвилю не уступили і не покорилися, щоби правда Євангелія перебувала у нас“ (Гал. 2, 4—5). Тому треба йому дозволити увійти в монастир, передусім тому, що не знати, яка велика може бути з того користь. Часто буває, що хтось, користаючи якийсь час, набуває на все замишування до того способу життя, як це вже нераз сталося. Далі може бути, що чоловік, який мав про наше життя несправедливу і недобру гадку, ясно пізнає докладність і лад нашого життя: „*ἡ ἐν ἡμῖν ἀχολβεία*“. При нім треба заховувати ще з більшою старанністю монаший порядок, щоби прояснилася правда і щоби усунути підзори якогонебудь недбальства; так і ми приподобемося Богови і він або поправиться (скористає) або буде посоромлений.

Питання 98.

Яке настроєння повинен мати настоятель у тім, що приказує або постановляє?

Відповідь:

Супроти Бога як Христовий слуга і завідатель тайн Бо-

тей, а ходити духом; видавалобся тому, що треба той текст натягати, щоби ним доказати необхідність умиртвлення своєї волі і в духовних ділах, якими є наука і читання. Одначе хто знає докладність і глибину гадок св.

жих (1 Кор. 4, 1); нехай боїться щонебудь сказати або постановити проти Божої волі, про яку свідчить св. Письмо; щоби не став ложним свідком для Бога або святотрадом, бо святотрадом є заводити щось чуже Христовій науці або опустити щось, що Богови подобається.

А супроти братії нехай буде: „Як пістунка, що гріє свої діти“ (1 Сол. 2), нехай буде, як мати, що кормить свої діти, бажаючи передати кожному для Божого приподобання і спільного добра не тільки Боже Євангеліє, але і власну душу по заповіді Господа і Бога нашого Ісуса Христа, що сказав: „Нову заповідь даю вам, щоби ви любили один одного, як я полюбив вас“ (Йоан 13, 34). „Більшої від цієї любови ніхто не має, щоби хто свою душу положив за своїх друзів“ (Йо. 15, 13).

Питання 99.

З яким настроєнням треба картати?

Відповідь:

Супроти Бога треба мати настроєння царя Давида: „Я видів безрозумних і таяв, що слів Твоїх не хоронили“ (Псал. 118, 158). А для тих, що їх картається, треба мати серце вітця й лікаря, повне співчуття й милосердя, треба із знанням лічити, якби власну дитину, найбільше тоді, коли треба завдати біль, коли лік прикрий.

Питання 100.

Як приймати і відпускати жебраків і чи кожний, хто хоче, може давати хліб чи щонебудь?

Відповідь:

Коли Господь сказав: „Не добре відібрати хліб дітям і кинути псам“, алеж знов і похвалив також те слово: „алеж бо й пси їдять кришки, що падають із стола їх господарів“ (Мат. 15, 24), то той, кому поручено роздавання милостині, нехай це робить розумно. А хто би поза ним мішався до тої справи,

Василя, знайде саме в ужиттю такого енергійного тексту дуже ніжне зіставлення усього, що походить із самолюбства і з власної волі, з тілесними похотями. Таке зіставлення неначе виключає усяку можливість, щоби власна воля могла творити щось не зле.

нехай буде караний, як той, що псує порядок, як довго не навчиться пильнувати свого місця, бо Апостол сказав: „Кожний, у чім покликаний, брати, у тім нехай позістає“ (1 Кор. 7, 24).

Питання 101.

Чи той, кому поручено роздавання річей, посвячених Богови, повинен заховувати приказ: „Кожному, хто просить у тебе, дай“ (Лука 6, 30), „і від того, хто хоче позичити в тебе, не відвертайся“ (Мат. 5, 42)?

Відповідь:

Те слово: кожному, хто у тебе просить, давай і не відвертайся від того, що хоче від тебе позичити, сказане неначе на спробу; як показують дальші слова бесіди, воно сказане до злих, тому не повинно бути виконане безоглядно, але по обставинам. Головний приказ чи рада Христа є: „Усе, що маєш, продай і дай убогим“ (Лук. 18, 22); „продайте, що маєте, і дайте милостиню“ (Лука 12, 33). Але знов не є без небезпеки перенести на інших те, що призначене іншим, коли Господь сказав: „Мене післано тільки до погибших овець дому Ізраїля“ і „не добре відібрати хліб дітям і кинути псам“ (Мат. 15, 24—26). Чомужби кожний не мав сам від себе розсудити, що справедливо?

Питання 102.

Чи треба намовою здержувати того, що виступає з монастиря для якоїнебудь причини — чи ні, і під якими умовами треба його задержувати?

Відповідь:

Господь сказав: Приходячого до мене не вижену геть“ (Йоан 6, 37) і далі: „Не треба здоровим лікаря, а недужим“ (Мат. 9, 12), а на іншому місці¹⁾: „Хто з вас, маючи сто овець,

¹⁾ Маємо в тім тексті характеристичний випадок припадкової, здається, злуки чи змішання двох текстів: початок цитованого св. Василієм тексту взятий або бодай пригадує Луки 13, 15, де сказано: „Кожний з вас“. Св. Василій, здається, забув, що в тексті св. Мат. 18, 12 не сказано: „Хто з вас“, але: „Кожний чоловік“... В хвилі писання чи говорення злучив він ті два тексти в один. Це дуже рідкий випадок помилки у св. Василія, а її

і заблудить одна з них: чи не оставить девятдесят і девять в горах і йде шукати тої, що заблудила* (Мат. 18, 12), доки її не знайде. Так треба всіма можливими способами лічити хорого, так треба намагатись член звихнений випростувати. Але коли буде тревати в своїм блуді — який не буде той блуд — треба його відпустити, якби чужого, бо написано: „Кожна рослина, що не насадив її мій Отець небесний, буде викорінена. Зіставте їх“ (Мат. 15, 13—14). Вони є сліпі¹⁾.

Питання 103.

Ми вже навчилися, що треба підчинитися старшим аж до смерти; але буває, що хтось із старших помилився у чимось — чи треба його тоді упімнути і як і хто має цей обов'язок? Усе те хотілиб ми пізнати; і що зробити, коли не прийме упімнення?

Відповідь:

Про те сказано ясно у ширшій відповіді²⁾.

Питання 104.

Як треба розділяти уряди братам? Чи сам настоятель має справу розсуджувати, чи і братя віддавати свої голоси? Те саме і в женських монастирях.

Відповідь:

Коли кожному поручається уділяти іншим того, що сам добре знає³⁾, скількиж більше в справах таких важних, як розділ

rado назву щасливою, бо відслонює нам технічний, літературний, сказатиб, бік праці великого учителя. Св. Василій цитує пребагато текстів, впливає їх незвичайно зручно в свій текст, модифікуючи його деколи незначно, щоби його злучити із своєю бесідою в гармонійну цілість. Згадана помилка здається мені доказом, що св. Василій цитує св. Письмо з пам'яті. В наших часах т. зв. конкорданції улекшують цитування св. Письма; св. Василю треба було просто надлюдського якогось знання св. Письма і феноменальної пам'яті, щоби так уміти вязати уступи св. Письма, спираючись усе на ніжну, а річеву й певну інтерпретацію.

¹⁾ В тексті св. Матея є провідники сліпі; св. Василій змодифікував відповідно до потреби висказ св. Письма.

²⁾ Питання 27: маємо тут доказ, що коротші правила написані після обширніших.

³⁾ Здається, алюзія до слова св. Павла: „τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονοῦντας“ (Рим. 12, 31).

урядів, треба ради тих, що є до того здібні. Треба Божу справу (бо такою є кожний уряд в монастирі) по Божому віддавати таким монахам, які дали вже докази, що зуміють повірений уряд справувати богоугодно. І загалом у кожному ділі повинен настоятель пам'ятати на слова св. Письма: усе роби радою¹⁾.

Питання 105.

Чи ті, що вступають до монастиря, повинні зараз учитися ремесла (штуки τέχνης)?

Відповідь:

Настоятель розсудить.

Питання 106.

Яких треба уживати покут у монастирі для поправи грішників?

Відповідь:

Від осуду настоятеля нехай залежить і пора і рід покути, відповідно до віку і вдачі і ріжниць гріха.

Питання 107.

Чи можна дозволити входити в монастир такому, що висловлює бажання монашого життя, але знаходить перешкоди віддати себе зовсім такому життю чи то через опіку над свояками, чи то через видатки?

Відповідь:

Не без небезпеки воно здержувати бажання добра, однак не є також безпечно позволяти входячому займатися справами зовнішніми і чужими Божому життю; тому, коли хтось, входячи, віддається справам внутрішнім, а зовнішніх із собою не вносить, то такий подає ліпшу надію.

¹⁾ „Нічого не роби без ради“ (Сирах. 32, 21). Книга Сир. перекладена на словянське з Вульгати; в Септуагінті главі 32 Вульгати відповідає глава 35.

Питання 108.

Чи можна настоятелеви поза настоятелькою говорити із сестрою про духовні справи?

Відповідь:

Такий вчинок не відповідавби приказови Апостола: „Усе нехай діється прилично і по порядку“ (1 Кор. 14, 40).

Питання 109.

Чи можна настоятелеви часто з настоятелькою розмовляти, а до того й тоді, коли деякі братя тим гіршаться?

Відповідь¹⁾:

Апостол сказав: „Бо чому моя свобода має судитися від чужої совісті?“ (1 Кор. 10, 29). Добре буде наслідувати його, як і в іншому уступі сказав: „Та ми не користали з тої власти²⁾, щоби не ставити якої перешкоди Євангелію Христовому“ (1 Кор. 9, 12). По можности треба обмежити сходини до випадків найрідших і до способу вельми — оглядного.

Питання 110.

Чи повинна старша сестра бути присутна, коли інокія сповідається перед старшим?

Відповідь:

Буде приличніше й осторожніше, коли сестра в присут-

¹⁾ Клясичний є спосіб, в який св. Василій починає від знаменитої догани частих розмов, а кінчить на обмеженню їх зовсім радикально. Догана немов взята з життя і природна для монаха, що жие св. Письмом і готов навіть помилки оправдувати висказом св. Павла. На цитат, що ним монах оправдує свій поступок, відповідає св. Василій з усміхом іронії на устах і з діалектичною живістю.

²⁾ Трудно без довгого описування віддати усю гадку св. Василія. Зовсім марний латинський переклад: *ratioa brevioraque colloquia facere*. Св. Василій уживає передусім вислову *συντέμνειν συντοχίας*, обкромувати, обмежувати; спосіб того обмеження означає словом *ἐπι τὸ σπανιότερον* — що значить не тільки рідкість, але й тіснота — брак — ощадність (*σπανία*) і ще додає: *ἐπι τὸ ἐν ἀπαλλάκτοτερον*, а це значить, що можливо з найбільшою легкістю можна від них увільнитись, усунутись, вирятуватись (*ἀπαλλάσσω*). У двох словах цілий трактат, цілий канон, цитатом ліпше дібранім, який дискусію відразу спроваджує на властиву дорогу. Опісля, покидаючи всяку

ности старшої буде обжаловувати себе перед старшим, який із знання означить спосіб покути й поправи¹⁾.

Питання 111.

Чи настоятелька гнівається справедливо, коли настоятель приказує щось сестрам без її відома?

Відповідь:

І дуже справедливо.

Питання 112.

Чи добре, щоби настоятель приймав без ради братів того, що хоче вступити до монастиря; чи навпаки треба їм перш за все пізнати цю справу?

Відповідь:

Господь учить скликувати сусідів і приятелів (Лука 15, 6) на поворот покутуючого; з того виходить, що треба ще багато більше, коли приймати вступаючого за відомістю усієї братії, щоби разом тішитися й разом молитися.

Питання 113.

Чи той, якому поручена праця над душами, може сповнити те слово: „Коли не навернетеся і будете, як діти“ (Мат. 18, 3), бо має до діла з багатьома різними людьми?

Відповідь:

Премудрий Соломон сказав: „Є час усякої річи“, тому треба знати, що кожна справа (чеснота) має відповідну пору:

діялектику й дискусію, ляпідарним реченням з незвичайною силою й повагою ставляє закон, перед яким мусить замовкнути і мусить застигати монах, що перед хвилею текстом св. Письма оправдував свою помилку.

¹⁾ Трудно сказати, чи св. Василій говорить тут про сповідь як тайну, чи про самообжаловання у якихось провинах. Прилюдна сповідь у присутності настоятельки бувала, здається, ще нераз у IV столітті і то може більше в монастирях, ніж для світських людей, коли у монастирях був звичай обжаловувати себе прилюдно в помилках дня. Св. Василій говорить тут не про настоятеля, якого всюди називає *πρωτεύων*, але про пресвитера, про старшого. А старшими пресвитерами від перших віків християнства називали священників. Це вказувалоби на sacramентальне значіння сповіди, про яку тут мова. Ослабляє ту вказівку назва старшої *ή προϊήτέρα*, яку дає насто-

і покора і влада і нагана і потіха і поблажливість і сміливість і отвертість і доброта і строгість і одним словом усе. Тому деколи треба давати приклад покори і наслідувати в покорі діти, а найбільше тоді, коли є пора взаємної чести і обов'язків, і услуги і старання що до тіла; як це поучив Христос (умиваючи ноги). А деколи треба ужити своєї влади, яку Господь дав на будовання, а не на нищення, коли треба смілого і рішучого поступку. Деколи треба показати доброту потіхи, деколи безоглядність строгости, і так в усіх інших ділах.

Питання 114.

Чи треба кожного в усьому слухати, коли Господь приказав: „І хто примусить тебе йти тисячу кроків, іди з ним і два“ (Мат. 5, 41); а й Апостол учить: слухати в страхі Христовім¹⁾?

Відповідь:

Ріжниця між тими, що приказують, не повинна шкодити виконанню поручених діл підчинених, бо і Мойсей послухав доброї ради Ягора. Одначе різні поручення можуть дуже різнитися між собою; деякі просто противляться заповіді Божій або псують її або нарушують додатком чогось забороненого; інші навпаки сходяться з заповіддю або хоч і не зовсім виразно сходяться з заповіддю, то причинюються і помагають до її сповнення; тому треба пам'ятати на слово Апостола: „Пророцтв не легковажте, всегож досвідчайте, доброго держіться, здержуйтеся від усякого роду лукавства“ (1 Сол. 5, 19—21) і на іншому місці: „Помисли і усяку висоту, що повстає проти пізнання Божого і бере в полон кожний розум під послух Христа“ (2 Кор. 10, 4—5). Тому коли приказується нам

ятельці. Хиба та назва означає чи звичай чи раду св. Василя, щоби при таких обжалуваннях сестер була присутна не так настоятелька, як радніше котрась із старших віком сестер. Відповідь на усі ті сумніви далиби хиба глибокі студії над монашою і церковною дисципліною IV-го століття, яких досі на жаль немає. Вислів: *επιτοβαι εν τριβων της μετανοιας*, який влучно латинський перекладач передає словом *suggestere modum poenitentiae*, можна пояснити радою духовною, даною поза сповідю, але також і радою. долученою до sacramентального розршення.

¹⁾ „Повинуйтеся один одному в страху Божім“ (Єфес. 5, 22), новий доказ, що св. Василій наводить слова св. Письма з пам'яті.

щось зовсім згідне з заповідю Христа або що починається до її виконання, треба таку раду приймати як Божу волю з ревністю і старанністю, треба сповняти той приказ: „Один одного в любови Христа“ (Єфес. 4, 2) ¹⁾, але коли хто приказує нам щось противне заповіді Господній або її псує і нарушує, тоді треба сказати: „Треба слухати більше Бога, як людей“ (Діян. 5, 29). Треба памятати на слова Христа: „Вівці за чужим не йдуть, але втікають від нього, бо не знають чужого голосу“ (Йоан 10, 5). Треба памятати і на слово Апостола, який для нашої безпеки відважився порушити самих ангелів: „Та колиби ми“ — каже — „або ангел з неба проповідав вам більш того, що ми вам проповідали, нехай буде виклятий“ (Гал. 1, 8). Тими словами учить нас, що хочби був нам найближчий або і незвичайно знаменитий той, що перешкоджує сповнити те, що Господь приказав, або намовляв робити те, що Господь заборонив, кожний, що Господа любить, повинен його уникати і ним брідитися.

Питання 115.

Як ми повинні собі бути взаємно послушні?

Відповідь:

Так як невільники панам по словам Господа: „Хто хоче поміж вами бути великий, нехай буде послідній між усіма і слугою усіх“ (дещо змінені слова Мар. 10, 43; — Мат. 20, 26).⁴⁾ А до тих слів Христос додає сильніші: „Бо й Син Чоловічий не прийшов, щоб служили йому, але послужити“. Треба нам примінитись до слова Апостола: „Любовю Духа працюючи один одному“ (Гал. 5, 13) ²⁾.

Питання 116.

До якої границі треба слухати в правилі приподобатись Богови?

Відповідь:

Це показав Апостол, ставляючи нам за приклад послух

⁴⁾ Св. Василій помилився в тексті: замість наведеного хотів сказати: „Повинуйтеся один одному в страху Божім“ (Єфес. 5, 21), до слова любовою додав тільки Христа — порів. сказане при пит. 102.

²⁾ Слово Духа додано св. Василієм до слів св. Письма.

Господа: „Який стався послухним аж до смерти, а смерти хрестної“ (Фил. 2, 8); а передтим був сказав: „Бо такі повинні бути у вас думки, як і в Христі Ісусі“ (там саме, 5).

Питання 117.

Яку має недугу той, хто не сповняє докладно буденних приказів¹⁾ що до заповіді, а хоче учитися якогось ремесла, і чи можна таке терпіти?

Відповідь:

Такий є і упертий і самолюбний і невіруючий, бо не боїться суду Господа, що сказав: „Будьте готові, бо в котру годину не думаете, Син Чоловічий прийде“ (Лука 12, 40), бо хто що дня і що години ожидає Господа, працює над тим, щоби нинішній день не перейшов марно, і не журиться більше нічим. Коли прикажуть йому учитися ремесла, в послузі нехай має користь подобатися Богови, а не кару за проволоку (що обіцяє собі довге життя, порів. прав. кор. 96).

Питання 118.

Яку заплату має той що ревний у праці²⁾, але робить не те, що приказано, а що сам хоче?

Відповідь:

Уподобання у собі самім. А Апостол сказав: „Кожний з нас³⁾ нехай догоджує ближньому на добре, для збудовання“ (Рим. 15, 2); і додає сильніше слово: „Бо й Христос не собі догоджував“. Тому хто має уподобання в собі, повинен пізнати власну небезпеку. Крім того є й непослушний.

¹⁾ Про значіння слова *ἐπιτολή* гл. увагу при питанню 118.

²⁾ Видно, що за часів св. Василія працю, назначену кожному монахови, називано *ἐπιτολή* — заповідь. Це вислів, що пригадував безнастанний обовязок послуху. А був це певне загальний звичай, коли св. Василій задержує його навіть у випадку праці ревної, але противної послухови. У багатьох монастирях на Сході сама робота монаха називається послухом або службою. Ми виділи, що св. Василій називає з подібною гіперболею роздавання монаших урядів Божою справою чи господаркою *θεοῦ οἰκονομία*. Порівн. пит. 104.

³⁾ В св. Письмі: „Кожний з вас“.

Питання 119.

Чи можна монахам усуватися від порученого діла і шукати іншого?

Відповідь:

Послух (як сказано в пит. 116) має одну границю — смерть; хто усувається від порученого діла і шукає іншого, розв'язує передусім послух і ясно, що не відрікся себе; до того стається також причиною багатьох шкід для себе і для інших. Бо і багатьом отвирає двері спротиву і сам до того привикає. І коли не може кожний розсудити, що корисне, часто вибирає для себе те, що йому шкодить і дає причину братам до підзору, що більше йому залежить на тім ділі, якого шукає, ніж на тих братах, з якими повинен працювати. Словом, непослух є корінням багатьох великих бід. Але коли хто думає, що має яку причину випрошуватись від діла, нехай тільки скаже настоятелям і нехай полишить це їх осудови.

Питання 120.

Чи можна де відійти без повідомлення настоятеля?

Відповідь:

Господь сказав: „Не прийшов я сам від себе, але Він мене післав“¹⁾ — скількиж більше ніхто з нас не повинен собі дозволити на таке. Хто сам собі що дозволяє, то ясно, що хорує на гордість і підпадає під засуд Господа, що сказав: „Бо що у людей високе, гидота перед Богом“ (Лук. 16, 15). І взагалі щось собі самому дозволити заслугує на кару.

Питання 121.

Чи можна ухилятися від тяжких праць?

Відповідь:

Хто є щирий у любови до Бога і має сильне переконання про небесну нагороду, не є вдоволений тим, що робить, усе шукає й бажає додавати собі щось більше і хоч здається, що працює над силу, ніколи не є безпечний, що сповнив усі обовязки, все журиться, що є далекий від сповнення усього

¹⁾ „Але є правдивий той, що мене післав“ (Йоан 7, 28).

обовязку. Він слухає наказу Христа: „Коли виповните усе, що вам приказано, кажіть: „Ми слуги непотрібні, що мали були зробити, зробили“ (Лука 17, 10). Він читає і Апостола, для якого був світ розпятий, а він для світа (Гал. 6, 14): „Я не думаю про себе, що я дійшов до мети, але одно, забуваючи те, що позаду, а спішачися до того, що переді мною, біжу до мети по нагороду високого покликання Божого в Христі Ісусі“ (Филип. 3, 13—14). Міг Апостол жити з Євангелія, коли проповідав Євангеліє (1 Кор. 9, 14), одначе пише про себе: „У труді і напруженню ніч і день працювали... Не будьтоби ми не мали права, але щоби себе самих дати вам за взір, щоби ви нас наслідували“ (2 Сол. 8, 9)¹⁾. Тому хтож мігби бути такий тупий і невірний, щоби бути вдоволеним тим, що зділав, і ухилитися від праці тяжчої або прикрішої?

Питання 122. ²⁾

Чи можна стерпіти, щоби хтось, що йому наложено покуту: не брати благословення, говорив: „Не буду їсти без благословення?“

Відповідь:

Хто дає покуту, нехай розсудить, чи прогріх заслугував на ту подвійну покуту. Але коли кого осуджено недостойним

¹⁾ Слова уступу св. Павла: „щоби нікому з вас не бути тягарем“ у св. Василя пропущені може тому, бо і без цієї апостольської мети св. Василій жадає від монахів тяжкої праці.

²⁾ Непевне, у чому лежала та покута: „εὐλογῶν μὴ λαβεῖν“; — εὐλογία може бути і Причастям, як завважує безіменний автор уваг, поміщених на долі і при тексті в виданнях св. Василя. Я перекладаю: без благословення настоятеля. В *ἐπιθυμίαις*, довго приписуваних св. Василю, як одначе є пізнішою пам'яткою з часів, коли настоятель вже звався архиандритом, та покута (*γενέσθω ἀλευλογίας*) є приписана для настоятеля спальні (*ἀρχικουβητής*), який карає замішання і ломання мовчання (пок. 15). Хто при столі щось собі або другому додає (п. 17), хто працює без каптура (п. 18), хто розмовляє з гостем без дозволу (п. 119), хто візьме що від брата (п. 20), хто вмішується в чужу працю (п. 24), хто кому що дасть або заміняє (п. 25) і подіб., таким належить та покута. В усіх випадках провини, які здаються за малі для такої тяжкої покути, як позбавлення Причастя; крім того в тих самих епітиміях, приписаних св. Василю, є другий рід покути, який радніше треба уважати позбавленням Причастя: „ἔστω ἀκοινωνήτος“. На 60 епітимій приписана та покута тільки три рази

тільки благословення і він, не вважаючи на дозвіл, не хоче їсти, нехай буде караний як непослушний і гордий, а добре і ясно зрозуміє, що тим способом не лічить себе, але додає гріх до гріха.

Питання 123.

Чи можна стерпіти, щоби хто сумував, коли йому не поволять робити того, чого не уміє?

Відповідь:

Про те вже нераз сказано, що взагалі йти за власною волею або це дозволяти є проти здорового розуму, а не під-

і то за дійсно тяжкі провини, а власне: заслугує на ту покуту той, хто виходить з монастиря без благословення архимандрита (12), хто має щось у монастирі або поза монастирем (13), вкінці хто змовляється з другим, щоби виступити з монастиря або для іншого злого діла (14). Дуже неправильно слово *ἔστω ἀκοινωνητός* передає перекладач латинський словом *a caeteris sejungatur* (пит. 12) або *caeterorum privetur consortio* (пит. 13), вже ліпше *sit excommunicatus* (п. 14). Одначе мені здається, що правильний буде тільки той один переклад: „нехай буде позбавлений Причастя“; *κοινωνία* все значить Причастя (покута 31, 42). Бути відлученим від товариства братів *termino technico* називається *ἀφορίζεσθαι*; це покута дуже звичайна, на 60 покут — приписана 28 разів. Крім того в покуті 12-ій маємо певний доказ, що брання благословення від настоятеля було загадним обовязковим звичаєм у давних монастирях. *Λαβεῖν εὐλογία* — не може тому означати Причастя. Хто виходив з монастиря без благословення або не відпущений архимандритом з молитвою, був караний заборону Причастя (пок. 12). Це була кара тим болочіша, що монахи в давних часах приймали Причастя не дуже часто. День Причастя називався днем жертви *προσφορά* — *ἡμέρα προσφοράς* і було приписано, що кожний монах був обовязаний приступити до Причастя. Хто в той день без згоди архимандрита здержувався від Причастя, був караний браком благословення. Трудно напевно означити, в яких випадках настоятель давав братям благословення; одначе здається, що таке бувало при кожній важнішій справі. Монахи просили у настоятеля благословення, виходячи з монастиря (пит. 12), розходячися по Причастю до робіт (п. 42) -- і певне зачинаючи важнішу роботу. Недостойним настоятель відмовляв благословення, а це було не малим упокоренням перед усіма. Це була, здається, найзвичайніша покута, на 60 покут — 22 рази приписана. Характеристичне, що по приписаним св. Василієм покутам мав бути караний відлученням від товариства братів і той, що заслуживши на кару відмовлення благословення, обманює настоятеля і бере благословення (п. 16). Усе могло бути так управильнене, що кожний, почуваячися до вини, мав сам здержуватися від брання благословення. Епітимія малаби тоді характер *latae sententiae*. А могло бути і так, що по-

даватися судови багатьох значить наражатися на небезпеку непослуху і бунту.

Питання 124.

Чи можна їсти з еретиками чи з Єлимами або їх поздоровляти, коли хто випадком знайшовся між ними?

Відповідь:

Загального поздоровлення не забороняє Господь, коли каже: „Коли ви поздоровляєте тільки ваших друзів, що більш робите? Чи й погане так не роблять?“ (Мат. 5, 47). Але що до їди з ними, маємо вказівку Апостола, що того треба уникати. „Я писав вам у посланню: Щоби ви не приставали з розпусниками, не взагалі з розпусниками цього світа або з лакомими або з хижакками або ідолопоклонниками, бо інакше мусілиби ви вийти з цього світа. Тепер же я писав вам, щоби ви не приставали, коли той, що зветься братом, є розпусником або лакомим або ідолопоклонником або злорікою або паницею або хижакком, щоби ви з таким навіть не їли“ (1 Кор. 5, 9—11).

Питання 125.

Чи повинен задержати діло той, кому воно поручене, а він робить що без дозволу, поза приказ або понад нього?

Відповідь:

Взагалі не подобається Богови, коли самому собі щось брати, і ані належить, ані не годиться так поступати тим, що намагаються задержати звязок любови. А коли хто треває у своїм прогрісі, треба йому відібрати поручене діло, бо не сповняє приказу того, що сказав: „Кожний, у чім покликаний, браття, у тім нехай позістає“ (1 Кор. 7, 24), а ще сильніше: „Щоби не думав більш, як треба думати, але думав тверезо, як уділив Бог кожному міру віри“ (Рим. 12, 3).

куту давав нижчий настоятель, н. пр. наставник робіт або настоятель спальні (п. 15), накладаючи обовязок або усунутися від благословення або перед архимандритом обжалувати себе у провині. На ту другу практику вказує пок. 26, де виразно відріжнено того, що надає покуту, від архимандрита і постановлений є відклик від нього до архимандрита.

Питання 126.

Яким способом можна не датися поконати захланности в їдї?

Відповідь:

Коли хто постановить брати користь з усього, що служить ужиткови, чи воно приємне, чи немиле.†

Питання 127.

Кажуть деякі, що чоловік не може не гніватися.

Відповідь:

Якби навіть було можливе, щоб воїн гнівався в присутності свого короля, ще те слово не малоб значіння. Бо коли здержує ту пристрасть від чоловіка рівного що до природи самою вищістю достоїнства, скількиж більше повинно це статись, як хтось буде сильно переконаний, що Бог видить кожне його порушення; а Бог: „Досліджує утроби й серця“ (Апок. 2, 23), без порівняння більше видить кожне порушення душі, ніж чоловік те, що перед його очима.

Питання 128.

Чи можна дозволити кому умертвлятися понад силу до того ступня, що це йому перешкоджає в сповненню праці (заповіді — порівн. пр. кор. пит. 117 і 118)?

Відповідь:

Мені здається, що питання не дуже влучно поставлене, бо здержливість не лежить у здержанню від страв без значіння; з того може вийти і ослаблення тіла, а те і Апостол ганить: (Колос. 2, 23); але лежить вона в повному зреченню власної волі. А яка то небезпека власною волею відступати від заповіді Господа, це показують слова Апостола: „Виповняли волю тіла і думок і були з природи дітьми гніву“ (Єфес. 2, 3).

Питання 129.

Що радніше повинен вибрати той, який багато постить, а при обіді не може знести звичайних страв: чи з братами по-

стити й їсти, чи через надмірний піст домагаються інших страв при обіді?

Відповідь:

Міра посту не у волі кожного, але в потребі побожності¹⁾. Так і оповідають Діяння Апостольські 13, 2—3, так учимося від вибраного Давида (Псал. 34, 13). Тому хто так постить, стає гідний і спроможности пощення, бо: „Вірний, хто обіцяв“ (Євр. 10, 23).

Питання 130.

Як треба постити, коли трапиться потреба з огляду на щось, чого шукає побожність: чи з необхідности, чи радо?

Відповідь:

Господь сказав: „Блажені голодні й жадні правди“ (Мат. 5, 6), тому все, чого не робиться з жадобою й ревністю, хоч служить побожности, не має добрих наслідків. Тому постити, а робити те нерадо, не є без небезпеки; а постити в час такої потреби²⁾ необхідне, коли Апостол при інших своїх добрих ділах для нашої науки і те додає: „Часто в постах“ (2 Кор. 11, 27).

Питання 131.

Чи добре чинить, хто не їсть того самого, що браття?

Відповідь:

Взагалі вишукувати собі їду є проти заповіді, бо Господь сказав: „Не шукайте, що їстимете, або що питимете, і не вносіться в гору“ (Лук. 12, 29) і додає слово ще сильніше: „Бо того усього“ — каже — „народи світа шукають“. Той,

¹⁾ Комбефіс, один з коментаторів св. Василія, поясняє, що той відступ говорить про особи, а не про річі. Він думає, що належалоб сказати: „мірою посту повинна бути потреба тих, що приступають до побожного життя“. Що пояснення помилкове, це видно із наведених текстів і з закінчення відповіді. Св. Василій не думає про те, щоби одному монахови не можна дозволити більших постів, ніж другому, щоби піст мав бути означений пересічною силою братів. Одно тільки каже: належить тільки постити, скільки вимагає Божа справа, тоб то і власна святість і сповнення обов'язків. (Порівн. питання 130)

²⁾ Яким є усе наше життя.

кому це поручене, має завданням сповняти те, що написано: „І роздавано кожному, скільки кому було треба“ (Діян. 4, 35).

Питання 132.

Що це є, як хто каже: „Мені це шкодить“, і сумує, коли чого іншого не дістане?

Відповідь:

Ясно, що не дійшов до сильної надії Лазаря і не пізнав доволі любови того, що йому поручена опіка над усіма і над ним самим. Взагалі ніхто не повинен дозволяти собі судити про те, що шкодить і що помагає, нехай це лишає тому, кому поручено судити про те, що кожному корисне (настоятель).

А такий нехай передовсім шукає користи душі і щойно на другому місці нехай роздає те, що відповідає потребам тіла.

Питання 133.

А що, як до того ще й роптає?

Відповідь:

Заслугує на засуд тих, які роптали в пустині (Числ. 11, 1). А Апостол каже: „Не ропчіть, як деякі з них роптали і погнули від губителя“ (1 Кор. 10, 10).

Питання 134.

А що, коли хто загніваний не хоче брати того, що дають?

Відповідь:

Такий заслугує на те, щоби не дістати нічого, хочби й просив, як довго не осудить настоятель, що поправився з прогріха чи радніше з прогріхів.

Питання 135.

Чи хтось струджений може просити про щось більше, ніж звичайно?

Відповідь:

Коли піднявся труду для нагороди від Бога, не повинен тут шукати потіхи за труд; але повинен приготуватися на

нагороду від Господа. Нехай знає, що дістане і заплату за працю і потіху за труд від чоловіколюбця Бога. Але той, кому поручене роздавання кожному відповідно до потреби (Діян. 4, 35), повинен необхідно знати кожного працюючого і дбати про нього як належить.

Питання 136.

Чи безумовно треба, щоб усі сходилися на обід? Як поступити з тим, що спізниться і приходить після обіду?

Відповідь:

Коли хто спізниться через необхідність місця чи діла, треба з ним обійтися як з чоловіком, що сповняє те слово „Кожний, у чім покликаний, у тім нехай позістає“ (1 Кор. 7, 24). Той, що має нагляд над загальним порядком, нехай осудить і оправдає такого. Але коли міг наспіти, а не поспішився, нехай знає кару за недбальство; остане без обіду аж до назначеної години найближчого дня.

Питання 137.

Чи добре, щоби хто постановив собі до якогось часу здержатися від якоїсь страви або напою?

Відповідь:

Коли Господь сказав: „Не щоби чинити волю мою, а волю того, що післав мене (Вітця)“ (Йоан 7, 38), кожний вибір власної волі є шкідливий. Знав це Давид, коли казав: „З присягою постановив я хоронити присуди справедливости Твоєї“ (Пс. 118, 106), не мою власну волю.

Питання 138.

Чи можна в монастирі дозволити кому більше від інших постити або не спати по власній волі?

Відповідь:

Коли Господь сказав: „Я зійшов з неба, не щоби чинити волю мою, а волю того, що післав мене, Вітця“ (Йо. 6, 38) — усе, що хто робить з власної волі, є його власне, але далеке від побожності; нехайже боїться, щоби не почув від Бога, для

якого на його гадку працює: „На тебе гріх чигає, ти й мусиш панувати над ним“¹⁾ (1 Мой. 4, 7). А там хотіти більше в порівнянні з іншими навіть у ділах добрих є вивищенням себе й походить з гордості. Апостол показує, що воно зле: „Не сміємо“ — каже — „причислятися або рівняти себе з деякими, що самі себе хвалять“ (2 Кор. 10, 12). Покиньмож власну волю і охоту здаватися вищими і слухаймо апостольського поручення: „Чи отже їсте, чи пете, чи що іншого робите, все на славу Божу робіть“ (1 Кор. 10, 31). Вивищатися, шукати марної слави, подобатися собі самому, усе те зовсім невідповідне тим, що хочуть боротися правою боротьбою. Тому каже Апостол: „Не пожадаймо пустої слави“ (Гал. 5, 26); а на іншому місці: „Колиж хто хоче бути сварливим, то ми такого звичаю не маємо“ (1 Кор. 11, 16); і далі: „Ми повинні... не собі догоджувати“ (Рим. 15, 1) та додає сильніше слово: „Бо і Христос не собі догоджував“ (порів. Пит. 18).

Але коли хто думає, що йому треба чи більше посту, чи неспання, нехай справу передасть тим, що їм поручене загальне старання, причину, яку має, і нехай захоче те, що постановлять. Часто буде можна його потребу інакше заспокоїти.

Питання 139.

При довшім пості стаємо слабші до праці; що радніше вибрати: через піст перешкоджати собі в праці, чи для праці залишати піст?

Відповідь:

І посту і їди належить уживати з метою, відповідною побожності так, щоб ми постили тоді, коли через піст будемо могли ліпше сповняти Божу заповідь, і щоб ми їли не як захланні, але як Божі робітники тоді, коли Божий закон вимагає скріпляти тіло їдою; належить все заховати припис Апостола: „Чи отже їсте, чи пете, чи що іншого робите, все на славу Божу робіть“ (1 Кор. 10, 31).

¹⁾ Слова, висказані Богом до Каїна, коли не хотів приймати його жертви.

Питання 140.

Чи треба дбати про хорого монаха, який через нездержливість зів щось нездорове, шкідне або їв за багато і спричинив собі недугу?

Відповідь:

Нездержливість є певним злом і необхідно треба пильно над тою пристрастю працювати, щоби її вилічити, бо чоловіколюбець Бог, хочачи показати, яке велике зло криється в нездержливості, допускає часто, щоб душа через цю пристрасть ужила чогось, що шкодить тілу, щоб їй довести через тілесну недугу, яку на себе стягнула захланністю, до пізнання власної шкоди і до повного умірковання.

А дбати про тих, що пошкодили собі неуміркованням, є розумне й відповідне доброті. Одначе треба це робити мудро і з застановою, щоби ми випадком, дбаючи про тіла, не занедбали душі. Тому коли такий хорий із старання про тіло навчиться добре лічити також пристрасти душі, то йому треба віддати усяке старання. Але коли хорий, приймаючи послуги для тіла, виявляє, що про душу не дбає, ліпше дещо лишити його в терпіннях, що їх стягнув на себе неуміркованням; так може з часом дійде до пізнання себе самого, до гадки про вічну кару і зачне дбати про здоровля душі. „Кожний нас судять, Богом караємося, щоби не були із цим світом засуджені“ (1 Кор. 11, 32).

Питання 141.

Чи можуть гості перебувати в робітнях або і монахи, поки нувши своє місце?

Відповідь:

Хто знайдеться в робітнях крім того, що йому є поручений надзір над робітнями або господарка, повинен бути караний, бо псує порядок і гармонію членів тіла; йому відбереться дозволений прохід; нехай сидить у місці, призначеному відповідно для покути, і нехай віддасть роботу стараннішу і ліпшу від звичайної, як довго не навчиться сповняти те слово Апостола: „Кожний, у чому покликаний, у тому нехай позістає“ (1 Кор. 7, 24).

Питання 142.

Чи можна ремісникам приймати замовлення без відома тих, яким це діло поручено?

Відповідь:

Один і другий: той, що дає, і той, що приймає, підпадають під суд на злодія і на того, що йому помагає.

Питання 143.

Як повинні монахи при роботах дбати про віддані їм знаряди?

Відповідь:

Перше, як про річі, посвячені Богу; друге, як про те, без чого не можуть сповнити свого обов'язку.

Питання 144.

Коли хто з недбайливости що загубить або з легковаження зле уживе?

Відповідь:

Хто надуже, нехай буде як святокрад, а хто загубить, як той, що став причиною святокрадства, бо усе є посвячене Господу, віддане Богу.

Питання 145.

Як хто кому позичить або візьме без дозволу знаряд?

Відповідь:

Нехай буде признаний непослушним і самовільним; це належить до того, кому цей уряд поручений.

Питання 146.

А коли на випадок потреби настоятель зажадає від кого знаряду, а той відмовить?

Відповідь:

Якже зможе що до знарядів противитися настоятелеви, якому належить старання і про знаряди, той, хто віддав себе самого і члени власного тіла на ужиток браттям у любови Христа?

Питання 147.

Чи не дізнають душевної шкоди пивничний або кухар, коли вони, заняті справами своїх урядів, не зможуть бути присутні при псалмодії молитви?

Відповідь:

Кожний додержує закона власного діла (праці). Коли член тіла і дізнає шкоди, як занедбає те, що йому поручене; то більшої ще шкоди дізнає, як шкодить справі загальній. Тому нехай заховає дослівно те, що написано: „Співаючи і граючи в ваших серцях Господови“ (Єфес. 5, 19). І нехай не журиться, коли не зможе тілом разом з іншими бути в хорі; він сповняє той приказ: „Кожний у чому покликаний, у тому нехай позістає“ (1 Кор. 7, 24). Одначе треба бути обережним, щоби przypadком хто не уживав заняття працею для вигляду і хоч може сповнити завчасу поручену річ і дати іншим добрий приклад, щоби не дав братам згіршення і не стягнув на себе закиду недбайливости.

Питання 148.

(Яку власть має пивничний). Що можна в господарці тому, що йому поручено старання про спіжарню?

Відповідь:

Супроти того, що після досвіду поручив йому такий уряд, нехай памятає на слово Господне: „Я не можу сам від себе нічого чинити“ (Йо. 5, 19); а супроти тих, для яких має старання, нехай уважає на потребу кожного, бо сказано: „Роздавано кожному, скільки кому було треба“ (Діяння 4, 35). А той сам лад нехай заховують усі, що їм поручено подібні уряди.

Схоліон: У монастирях св. Василія не було ще вироблених різних урядів, не було назв на означення поодиноких урядів. Самого настоятеля не називає св. Василій ніде інакше, як тим загальним словом: настоятель — словом, яке означає всі роди настоятельства. Верховний настоятель монастиря творив і розділював уряди по власному осудови. Кілько разів св. Василій говорить про урядників (господарів, настоятелів), завсіди описує їх заняття, каже н. пр.: той, що йому вручений надзір над загальним порядком (п. 136), над працюючими (п. 141), над роботами (п. 142), над кухнею (п. 147), над спіжарнею; господар називається: той, що веде господарку (*ὁ οἰκονομῶν*) (п. 149). В пізніших часах, у яких уложено епітимії, неслушно

приписувані св. Василю, в часах, у яких настоятель монастиря називався вже архимандритом, знаходимо щойно назву *ἀρχικουλλητής*, настоятеля тобто *κουβίου* — спальні, який, здається, є найстаршим настоятелем після архимандрита, бо згадується про нього разом з архимандритом і зараз після нього. Інші урядники називаються ще *ἐπιτετυπομένοι* (пок. 19). Пор. також епітимії *εἰς τὰς κωνωνικάς* ч. 15 і 18.

Питання 149.

Яка провина господаря, коли що робить, зважаючи на приязнь (προσωποληψία) або з супірництва (φιλονεικία)?

Відповідь:

Апостол заборонює щонебудь робити „сторонничо“ (1 Тим. 5, 21), із схильності до кого; а на іншому місці каже: „Кожий хто хоче бути сварливим, то ми такого звичаю не маємо, ані церкви Божі“¹⁾ (1 Кор. 11, 16). Тому такий нехай буде признаний чужим Божій Церкві, як довго не поправиться. Одначе треба з великою розвагою досвідчати, до чого хто відповідний, заки поручиться йому якесь діло; без тої розваги настоятелі, віддаючи комусь те, що йому не відповідає, заслуговалиб на закид, що эле заряджують душами і заповідями Господа, а ті, що їм не відповідає діло поручене, знаходилиб у ньому нагоду до гріха.

Питання 150.

Що зробити, коли господар не дасть братови того, чого йому треба?

Відповідь:

Осудження такого поступку виявляється із слів Господа: „Ідть від мене, прокляті, в огонь вічний, приготований діяволу і його ангелам. Бо я був голодний і ви не дали мені їсти; був спрагнений і ви не напоїли мене“ і далі (Мат. 25, 41—42). А пророк каже: „Проклятий, хто творить діло Господне легко-важно“ (Єрем. 48, 10).

¹⁾*φιλονεικος* — *φιλονικος* = сварливий, що хоче конче побідити, вивитись; тому у св. Василя має звичайно значіння: вивищування себе гордості, нерозумної слави.

Питання 151.

Чи годиться в службі голосніше говорити?

Відповідь:

Міру голосу означає потреба слухачів; тому є зле, коли говориться за тихим голосом, якби лінивим і близьким шепоту; також, коли говориться над потребу, коли слухач мігби чути й тиху бесіду; такий крик також наганий, хіба нездарність і лінивість слухача зневолює нас ужити крику, щоби його неначе пробудити. Євангеліє оповідає, що і Господь так поступав: „Ісус кликав (*ἔκραξε* — крикнув) і говорив: Хто вірить в мене, не в мене вірить, а в того, що мене післав“ (Іо. 12, 42).

Питання 152.

Чи можна поручити щоденну службу в кухні такому, який напружується так над сили, що є кілька днів перешкоджений у звичайній роботі?

Відповідь:

Вже сказано, що той, якому поручено заряд робіт, повинен давати розпрядки з увагою на здібність і силу працюючого, щоби не почув, що „ставити перешкоду приказови“ (Пс. 93, 20). Одначе той, що йому поручене якесь діло, не може противитися, бо послух не має іншої границі, як тільки смерть.

Питання 153.

Як повинна сестра, що їй поручена вовна, ховати її й як уважати на працюючі сестри?

Відповідь:

Нехай на вовну так уважає, як колиб їй був відданий Божий депозит, а кожній сестрі нехай призначає і роздає працю, не оглядаючись на людей і без особлившої прихильности.

Питання 154.

Чи не має в тому небезпеки, коли трапляється, що кілька братів, usługуючи більше сестрам, для конечности розійдуться на роботу?

Відповідь:

Коли працюють із старанням про заповіді Господа і по Божому, кожний працюючий у власному ділі має заслугу подобатися Богови, а їх взаємна єдність у тім, що всі неначе однодушні, переняті одною гадкою сповняють те, що Апостол казав: „Коли я тілом віддалений, але духом з вами“ (Кол. 2, 5).

Питання 155.

Як ми повинні дбати про такого хорого, що не є таким? Коли вчимося, що хорим у шпиталі треба служити з таким настроєнням, якби братам Господа.

Відповідь:

Господь сказав: „Хто чинитиме волю мого Отця, що на небесах, той мій брат і сестра і мати моя є“ (Мат. 12, 50); а коли хто такий не є і виявляється грішником, що заслугує на цей висказ: „Хто творить гріх, є невірником гріха“ (Йо. 8, 34), то настоятель повинен його обучати і упоминати; колиж триває у своїх гріхах, то ясний є виразний засуд Господа, що до наведених слів додає: „Невірник не перебуває в домі“. А Апостол каже: „Виключіть злого зпоміж вас самих“ (1 Кор. 5, 13). Ті, що служують, не будуть мати труднощів, а всі будуть жити безпечно.

Питання 156.

Чи той, якому поручена спіжарня чи що інше, повинен усе мати цей уряд, чи змінитися?

Відповідь:

Коли захоче розумний лад і докладність правила, зміна непотрібна, а радніше трудна, шкідлива і безкорисна. Нехай має товариша, який повинен в часті причуватись роботи; щоб ми не знайшлися в клопоті про заступника на випадок необхідности і не були приневолені поручати діла невідповідному; псувавсяб лад і упадалаб карність через його нездарність.

Питання 157.

З яким настроєнням треба Богови служити і взагалі що це таке настроєння?

Відповідь:

Думаю, що добре настроєння це гаряче глибоке, сильне, незмінне бажання приподобатися Богу; до того настроєння доходимо пильним і довгим розважанням величи Божої слави, високими гадками, безнастанною пам'яттю на Божі добродійства; так доходить душа до виконання того слова: „Любитимеш Господа Бога твого усім серцем твоїм і усією душею твоєю і всім умом твоїм і усією силою твоєю“ (Мар. 12, 30) за прикладом Давида, що казав: „Так як олень бажає жерел води, так і душа моя тужить до Тебе, Боже“ (Псалом 41, 1). Таким то настроєнням треба Богови служити, так іти за словом Апостола: „Хто нас розлучить від любови Божої? чи горе, чи тіснота, чи переслідування, чи нагота, чи біль, чи меч?“ і дал. (Рим. 8, 35).

Питання 158.

З яким настроєнням треба приймати покуту?

Відповідь:

З таким, яке відповідає хорому синові в небезпеці смерті, що його лічить отець і лікар. Хоч гіркий і прикрий буває спосіб лічення, він сильно переконаний про любов і про досвід того, що дає покуту і бажає здоров'я.

Питання 159.

Який є той, що гнівається за упізнання?

Відповідь:

Не знає небезпеки гріха з огляду на Бога (прогніваного); не знає користи покаяння і не вірить тому, що казав: „Хто любить, старанно карає“ (Прич. 13, 25). Позбавляється користи, яку осягнув той, що казав: „Покарає мене праведний у милосердю і скартає мене“ (Пс. 140, 5). Його товариство є небезпечне для братії, перешкоджує їй у подвигах (монашого життя).

Питання 160.

З яким настроєнням повинні ми служити братам?

Відповідь:

Як би ми служили самому Господу, що сказав: „Тому що

ви зробили одному з цих братів моїх менших, мені зробили" (Мат. 25, 40). Причиниться до збереження того настроєння і це, коли такими є ті, що їм служиться. Тому настоятелі повинні над ними ревне працювати, щоби з любови до тіла не служили розкошам, череву; нехай з любови до Бога і до Христа через повну терпеливість стануться причиною хвали для Бога і причиною неслави для діавола, як справедливий Йов.

Схоліон: Св. Василій має виразно на гадці услугу хорим братам, повторяє науки і гадки, висказані в питанню 155.

Питання 161.

З якою покорою треба приймати услугу брата?

Відповідь:

Як невільник від пана; з такою, яку виявив Апостол Петро, коли услугував Господь, з чого учимося і про небезпеку тих, що не приймають услуги.

Питання 162.

Яку треба мати взаїмну любов?

Відповідь:

Яку виявив і якої научив Господь словами: „Любіть один одного, як я полюбив вас. Більшої від цієї любови ніхто не має, щоби хто свою душу положив за своїх другів“ (Йо. 15, 12—13), а коли душу треба віддавати, скількиж більше є конечно виявляти зичливість у щоденних подробицях, не з оглядів на людські обовязки, але щоби приподобатись Богу, а братам принести користь.

Питання 163.

Як можна набути любов ближнього?

Відповідь:

Передовсім побоюванням переступлення заповіді Господа, що сказав: „Хто не вірить в Сина, не побачить життя, але Божий гнів перебуває на ньому“ (Йо. 3, 36); далі бажанням вічного життя: „бо заповідь Його це життя вічне“ (Йоан 12, 50). А перша і найбільша заповідь є: „Любитимеш Господа Бога твого усім серцем твоїм і усією душею твоєю і усією

думкою своєю... а друга подібна до неї: любитимеш ближнього твого як себе самого" (Мат. 22, 37—39). Опісля бажанням стати подібним до Господа, що сказав: „Нову заповідь даю вам, щоби ви любили один одного, як я полюбив вас" (Йо. 13, 34).

Вкінці до любови ближнього доводить і таке роздумвання: коли брат є нашим добродієм, ми йому винні любов і по людській природі ту любов, яку заховують і погане, як каже Христос в Євангелії: „Коли ви любите тих, що вас люблять, яка вам заслуга, бо і грішники люблять тих, що їх люблять" (Лук. 6, 32). А колиж ближній зле нам творить, то й тоді повинні ми його любити не тільки для заповіди, але і тому, що творить нам більше добродійства, коли лиш віримо Господу, що сказав: „Ви блажені, коли вас ганьбитимуть і гнатимуть і злословитимуть за мене. Радуйтеся і веселіться, бо ваша нагорода велика на небі" (Мат. 5, 11—12).

Питання 164.

Що значить: »Не судить, а не будуть і вас судити« (Лук. 6, 37)?

Відповідь:

Господь раз каже: Не судить, а не будете суджені" — а іншим разом приказує творити справедливий суд: „Праведним судом судить" (Йо. 7, 24). Тому не кожне судження взагалі заборонене, учимося відрізняти. А коли годиться судити, коли ні, того учить Апостол. В справах, не приписаних св. Письмом, а лишених свободі кожного, пише: „А ти чого судиш свого брата?" (Рим. 14, 10). А дещо далі: „Не судить отже більш один одного" (там саме, 13). Але коли йде про справи, що Богу не подобаються, не похваляє тих, що не судили і висказує власний суд: „Та я не присутний тілом, — пише — але присутний духом, вже осудив як присутний того, що таке зробив; коли в ім'я Господа нашого Ісуса Христа зберетеся ви і мій дух, силою Господа нашого Ісуса Христа, видати такого сатані на погибіль тіла, щоби дух спасся в день Господа нашого Ісуса Христа" (1 Кор. 5, 3—5).

Тому, коли щось полишено нашій свободі або коли справа є непевна, не годиться брата судити по апостольському слову: „Тому не судить перед часом, аж прийде Господь, що освітить

покрите темрявою і виявить заміри серцець“ (1 Кор. 4, 5). Але Божий суд судити — це безумовна конечність, щоби через мовчання не стати учасником Божого гніву; хиба хтось, впадаючи в ті самі гріхи, що суджений, не мавби смілости судити брата і мусівби до себе віднести Господне слово: „Вийми перш бервено з твого ока, а тоді побачиш, як виняти скалку з ока брата твого“ (Мат. 7, 5).

Питання 165.

Як можна пізнати, чи Божя ревність, чи гнів побуджує брата проти гріха?

Відповідь:

Коли хто супроти кожного гріха має те почування, про яке Давид говорить: „Пожерла мене ревність для Тебе, що вороги мої забули Твої слова“ (Пс. 118, 139) — так це є Божя ревність. Але і тут треба розумної міри для будовання віри, бо коли цього настроення не було давно в душі, а вона буриться, то таке порушення є нестале і не зберігає мети побожності.

Питання 166.

З яким настроенням треба слухати того, хто будить до діла заповіді?

Відповідь:

З таким настроенням, з яким голодна дитина слухає няньки, що кличе до поживи; з тим настроенням, з яким кожний чоловік, дбаючи про життя, слухає того, що дає йому потрібне до життя. А радніше з настроенням стільки вищим, скільки цінніше будуче життя над теперішність. Бо Божя заповідь це вічне життя, як каже Господь (Йо. 12, 50).

А тим, чим при страві є спожиття, тим при заповіді є виконання, як знов Господь каже: „Моя страва є, щоби я творив волю того, що мене післав“ (Йо. 4, 34).

Питання 167.

Яка повинна бути душа, що їй Бог дав ласку займатися Божою справою?

Відповідь:

Така, яка була душа Давида, коли казав: „Хтож я є, Господи мій, Господи, і чим мій рід (дім), що Ти мене полюбив?“ (2 Цар. 7, 18); сповняючи це слово: „Дякуючи Богу Отцю, що зробив вас достойними взяти участь у наслідстві святих у світлі, що освободив нас від влади темноти і переніс у царство Сина своєї любови“ (Кол. 1, 12).

Питання 168.

З яким настроєнням треба приймати одержу, чи обувок, яке воно не булоб?

Відповідь:

Коли є за велике або мале, треба виявити потребу з належною чемністю, але коли різниться тим, що є убоге або не нове, треба пам'ятати на слова Господа: „Достойний є — каже — не хтонебудь, але робітник своєї нагороди“. Тому нехайже кожний застановиться над тим, чи здійав щось достойного Божих заповідей і Божих обітниць, а тоді не буде шукати іншого, буде дбати про те, що йому дали, як би був дістав над заслугу.

А те, що тут сказано про поживу, треба уважати правилом у кожній іншій справі, що відноситься до потреб тіла.

Питання 169.

Як повинен обходитися молодший віком брат із старшим, коли буде мати його учити?

Відповідь:

Так, як би сповняв службу по приказу Господа Бога, із страхом, щоби не підпасти тому засудови: „Проклятий, хто творить Господне діло недбайливо“ (Єрем. 48, 10). Нахай також уважає, щоби засліплений не впав у засідку диявола.

Питання 170.

Чи треба однаково поважати того, що ліпше поступає і того, що поступає гірше?

Відповідь:

Думаю, що годиться заховувати в усіх інших справах те,

що Господь сказав про відпущення гріхів: „Відпускається їй багато гріхів, бо багато полюбила; а кому мало прощається, мало любить“ (Лука 7, 47). Подібно Апостол постановляє що до пресвітерів: „Священики, що добре управляють, нехай удостаються подвійної часті, передусім ті, що трудяться у слові й науці“ (Тим. 5, 17).

Питання 171.

А як обійтися з тим нижчим, коли сумує тому, що побожнішого відзначено?

Відповідь:

Осуджує його зле настроення євангельська притча, у якій Господь так відзивається до засмучених рівною заплавою інших: „Чи око твоє лукаве, що я є добрий?“ (Мат. 20, 15). Ясний також на нього і на подібних йому Божий суд, висказаний пророком: „Той, перед яким лукавий без значіння, а славить тих, що Господа бояться“ (Пс. 14, 4).

Питання 172.

З яким страхом, з яким переконанням, з яким настроєнням треба нам причащатися Тіла і Крови Христової?

Відповідь:

Страху учить нас Апостол, кажучи: „Хто їсть і не недостойно, суд собі їсть і не“ (1 Кор. 11, 29). А переконання дає віра в слова Господа: „Це є моє тіло, що за вас є ломане, це чиніть на мою пам'ятку“ (Лук. 22, 19) і те свідоцтво Йоана, що оповідає про велич Божого Слова (ст. 24), опісля додає про Його звеличення: „Слово тілом сталося і замешкало між нами: ми бачили його славу, славу як Єдинородного від Отця, повне ласки і правди“ (Йо. 1, 14) та свідоцтво Апостола, що пише про Ісуса: „Що будучи в образі Божім, не уважав посяганням бути рівним Богу, але умалив себе, прийнявши вид слуги, ставши подібним людям і уподобившись чоловікови, понизив себе, ставши послухним аж до смерти, а смерти хрестної“ (Филип. 2, 6–8). Тому душа повірить у ті слова й інші подібні, коли пізнає величину слави і з подивом пізнає надмір покори й послуху, що Божий Син був Отцю послухний аж до смерти для

нашого життя; тоді думаю, що в душі зродиться любов до Бога і Отця, що: „Свого Сина не пощадив, а видав його за нас усіх“ (Рим. 8, 32), і любов до Єдинородного Його Сина, що був послухний аж до смерти за наше відкуплення і спасення. Так може оцінити слово Апостола, що здоровим душам ставляє немов правило повну свідомість тих справ у словах: „Бо любов Христа наглиє нас, які так думаємо, що як один умер за всіх, то усі вмерли; а він за всіх умер, щоби живі жили вже не для себе, а для того, що вмер за нас і воскрес“ (2 Кор. 5, 14—15). Хто причащається того Хліба і тої чаші, повинен мати те настроєння і те приготування.

Питання 173.

Чи годиться говорити в часі домашньої псалмодії?

Відповідь:

Крім тих, що їм поручено пильнування порядку і заряд працями, ніхто в тім часі не повинен нічого говорити. А і ті, коли яка конечна потреба приневолить що сказати, не повинні того робити необережно, але з увагою і на місце і на порядок і на повагу і на обережність перед згіршенням. Усі інші безумовно мусять заховати повне мовчання, бо коли в часі бесіди Апостол каже мовчати (1 Кор. 14, 30) навіть першому з тих, що мають поручене слово науки, в хвилі, коли іншому Бог дає що пояснити, скількиж більше в часі псалмодії повинні безумовно всі заховувати мовчання.

Питання 174.

Як можна в порядку і ревно сповняти заповіді Господа?

Відповідь:

З природи досвід того, що приємне і корисне, і очікування того самого вкладає в душу бажання і жадобу; тому коли хтось зненавидить і обридить собі беззаконня (Пс. 118, 163) і очистить душу з усякого гріха, сама з себе родиться в душі жадоба Божої заповіді. Бо як тіло тратить через недугу охоту і смак до страви, — так і душа через гріхи стає рівнодушна й оспала для Божих справ.

Ревність у сповненню закону зродиться в душі з глибо-

кого переконання, що заповідь Божа це вічне життя; а Божі обітниці є дійсністю для тих, що зберігають закон. Тоді легко знайдеться в душі те настроення Давида, що казав: „Господні присуди правдиві, оправдані самі собою. Вони більш пожадані, ніж золото та багато дорогих каменів і солодші від меду й патоки. Бо слуга твій захоче їх, а за заховання їх велика нагорода“ (Псал. 18, 11—12).

Питання 175.

Як виявляється, що хтось любить брата по заповіді Господа, і з чого пізнати, коли любов не така?

Відповідь:

Любов знаменна двома прикметами: Смуток і журба з того, що любленому шкодить, радість і старання про те, що йому приносить користь. Тому щасливий той, хто смутиться з причини грішника, який живе в страшній небезпеці. Блажений, хто тішиться з причини праведних, яких нагорода невисказана, як написано (1 Кор. 2, 9); і Апостол Павло каже те саме: „І коли терпить один член, терплять разом усі члени“ (1 Кор. 12, 26) відповідно основі любови у Христа, і як один член прославляється наміром подобатися Богови, усі інші члени разом з ним тішаються: „А коли славиться один член, радуються разом усі члени“ (1 Кор. 12, 26). А хто не так настроєний, ясно, що не любить брата.

Питання 176.

Які є вороги, що їх приказано любити, і як треба ворогів любити, чи тільки добрими ділами супроти них, чи також настроєнням, почуванням душі, і чи воно можливе?

Відповідь:

Знаючим ворога є охота шкодити і підступ. Тому кожного, що шкодить іншим, можна назвати ворогом; а передовсім грішника: бо оскільки воно залежне від нього, шкодить він різними способами і до того, з ким живе і з ким здибується, відноситься з лукавством і хитрістю; а що чоловік складається з душі і тіла, то що до душі — будемо їх любити, картаючи їх і упомінаючи їх і приводячи усіма способами до поправи;

що до тіла виявимо Їм любов добрими ділами, даючи Їм те, що до життя потрібне. Що любов є настроєнням душі, те кожному ясне; а що такий душевний стан є можливий, те показав і того навчив Господь, доказуючи любов до Отця і свою власну своїм послухом аж до смерти за ворогів — бо не умер за другів, як каже Апостол: „А Бог являє свою любов до нас, що як ще ми були грішниками, Христос умер за нас“ (Рим. 5, 8—9). І нас заохочує до того: „Будьте отже наслідувачами Божими як улюблені діти, ходіть у любові, як і Христос вас полюбив і віддав себе за нас на приношення і жертву Богу“ (Єфес. 5, 1—1). Христос добрий і справедливий не приказувавби любові ворогів, якби не давав і спромоги тої любові. Він показав також, що та спромога лежить неначе з конечности в самій природі, бо і звірина природно любить добродіїв; а чиж може приятель вчинити таке добродійство, як вороги, коли здобувають нам те блаженство Господа: „Блажені ви, коли вас ганьбитимуть і переслідуватимуть і зловитимуть за мене“ (Мат. 5, 12—13).

Питання 177.

Як мають сильні носити немочі слабих (Рим, 15, 1)? ¹⁾

Відповідь:

Коли: носити є — брати і лічити по словам: „Той наші немочі переняв і наші недуги поніс“ (Іс. навед. Мат. 8, 17), то сильні мають носити немочі слабих не так, що їх на себе приймають, але так, що немочі лічать; таке є і з покаанням, що ним так само немічні лічаються старанням сильніших.

Питання 178.

Що значить: »Один одного тягарі носить« (Гал. 4, 2) і який закон сповнимо тим?

Відповідь:

Те саме значить, що вище (пит. 177), бо гріх є тягарем, який душу стягає на дно ада; а гріхи носимо взаїмно і беремо на себе, ведучи грішників до покаання. Ті слова: носити за-

¹⁾ „Ми сильні повинні немочі немічних носити“.

мість: брати (*βασιλῆσαι ἀντὶ τοῦ ἀραὶ*) часто люде і у нас уживають, як я сам нераз чув.

А так сповнимо закон Христа, що сказав: „Я не прийшов, щоб візвати праведних, але грішних на покаяння“ (Лук. 5, 32) і нам приказує: „Коли згрішить проти тебе твій брат, іди і викажи йому між тобою і ним одним. Коли тебе послухає, ти позискав свого брата“ (Мат. 18, 15).

Питання 179.

Як можна без любови мати таку велику віру, щоб і гори переносити і усе роздати убогим і власне тіло віддати на огонь (1 Кор. 8, 2)?

Відповідь:

Не трудно зрозуміти ті слова Апостола: „Господи, Господи, чи ми не твоїм іменем пророкували і не твоїм іменем бісів виганяли і не твоїм іменем багато чуд творили?“ (Мат. 7, 22), коли пригадаємо собі ту відповідь Господа: „Не знаю вас, звідки ви є“ (Лук. 13, 27) тим, що казали: ¹⁾ „Господи, Господи“ і т. д.

Вони не говорили неправди, але надуживали Божої благодати для сповнення власної волі, а те противиться Божій любови. Немає противенства в тих двох річах: Божий дар даром дістати і бути недостойним. Бо Бог в часі терпеливості і довготерпеливості (Рим. 2, 4), що своїм сонцем освічує злих і добрих (Мат. 5, 45), дає і недостойним свої дари часто на користь того самого, що дістає, коли засоромлений доброту Божою звернеться до старання Йому приподобатися, а деколи для користи інших по словам Апостола: „Деякі що правда також із зависти і перекору, а інші з доброї волі проповідують Христа“ (Филип. 1, 15), після яких додає: „Колиби тільки всяким способом, чи то про око, чи по правді проповідувано Христа. І тим я тішуся“ (ст. 18).

Питання 180.

З яким настроєнням і з якою увагою повинні ми слухати

¹⁾ Св. Василій, наводячи, як вже завважено, уступи св. Письма з пам'яті, відповідь Апостола тим, що стукають у двері, в 13 гл. Луки, приклав до тих, що робили чуда в 7 гл. Матея. Відповідь у Матея дуже подібна і легко пам'ять могла взяти одну замість другої.

читання того, що нам читають при трапезі?

Відповідь:

З більшою радістю, ніж та, з якою їмо й пемо, щоб показати, що ум не звертається до приємності тіла, але більше тішиться словами Господа, відповідно до настрою того, що казав: „Солодші від меду й патоки“ (Пс. 18, 11).

Питання 181.

Яке має бути настроєння убогого монастиря супроти такого, що не дає, коли є два монастирі недалеко себе, з яких один є убогий, а другий в даванні скупий?

Відповідь:

Якжеж моглиби бути скупі в тілесних справах ті, що навчилися у любові Христа і душу за себе взаїмно віддавати, якби забули те слово: „Я був голодний і ви не дали мені їсти“ і д. (Мат. 25, 42); але колиби вже таке трапилось, нехай ті убогі будуть терпеливі, нехай наслідують Лазаря у переконанню, що у будучому віці будуть потішені.

Питання 182.

По яких овочах можна пізнати, чи хто із співчуттям картає братів?

Відповідь:

Передусім по знаках співчуття по словам Апостола: „Коли терпить один член, терплять разом усі члени“ (1 Кор. 12, 26) і „Хто соблазняється, а я не розпалююся“ (2 Кор. 11, 29), а опісля, коли однаково відчуває кожний гріх і однаково смутиться і боліє над гріхами що до інших, як і що до себе, а картаючи, не псує способу, поданого Господом.

Питання 183.

Чи можна з любови задержувати зносини з братами, коли вони припадково не годяться з собою?

Відповідь:

Господь сказав: „Як ти, Отче, у мені, а я у тобі, щоби і вони одно були в нас“ (Йо. 17, 21), а Апостол: „Однодушні,

згідливі" (Филип. 2, 2); а в Діян. Апост. сказано: „А у мно- жества віруючих було одно серце і одна душа“ (Діян. 4, 32). Ті, що спорять між собою, не мають з тою наукою нічого спільного. А любов, коли вона розумна, захоче це слово: „Хто любить, пильно карає“ (Прич. 13, 26); а любов неро- зумна, яка вона і не булаб, є все наганна, коли Господь сказав: „Хто любить батька або матір більш як мене, не є мене достойний“ (Мат. 10, 37).

Питання 184.

Як можна при упімненню й картанню не тільки розумно говорити, але й заховувати належне настроєння супроти Бога і брата, до якого говориться?

Відповідь:

Хто памятає на слово Апостола: „Так нехай уважає нас чоловік слугами Христовими і завідателями Тайн Божих“ (1 Кор. 4, 1); той напамінає і картає, не якби говорив з власного якогось знання і власною повагою, але якби сповняв Божу службу у праці над душами, відкупленими Христовою Кровю, із страхом і трепетом супроти Бога по словам: „Так проповідуємо, не щоби приподобатися людям, але Богу, що досвідчає наші серця“ (1 Сол. 2, 4) і з любовню і милосердям супроти братії, сповняючи те, що Апостол каже: „Як пістунка доглядає своїх дітей, так з туги до вас хотіли ми радо передати вам не тільки Євангеліє Боже, але й наші душі“ (там саме 7, 8).

Питання 185.

З чого можна пізнати, чи це добра радість, чи ні, коли хто, промсьвляючи до братів, видить, що слухачі в його бесідою переняті і тішаться тим?

Відповідь:

Коли його радість опирається на самих похвалах, видно, що походить із самолюбства. А коли спостерігає, що браття, які його хвалять, зараз добре розуміють те, що чуять, і ті- шиться надією добрих наслідків, яку дає те розуміння; далі коли мило йому видіти духовну користь із добрих діл, про яку

дбає і яка відповідає тим похвалам; а смутиться, коли спостереже брак тої духовної користи у тих, що хвалили; нехай дякує Богови, що удостоївся духовного зворушення, яке випливає з любови Бога і братів; що не шукав своєї слави, але Божої і причинився до духовної будови (християнського і монашого життя між братами).

Питання 186.

Коли нас учать мати таку любов, щоби і душу віддавати за другів (Йо. 13, 15), раді би ми знати, за яких то другів треба собі бажати (тої смерти)?

Відповідь:

Те настроєння душі або рід тої чесноти є з природи дуже ріжний; треба часто що іншого прийняти за грішників, а що іншого зділати для праведних. Одначе взагалі ми навчилися виявляти любов до смерти і за праведних і за грішників. Апостол каже: „А Бог являє свою любов до нас, що як ще ми були грішниками, Христос умер за нас“ (Рим. 5, 8). А що до праведних: „Як пістунка доглядає своїх дітей, так з туги до вас хотіли ми радо передати вам не тільки Євангеліє Боже, але й наші душі, бо ви сталися для нас дорогими“ (1 Сол. 2, 7—8).

Питання 187.

Чи годиться монахови приймати що від свояків по крові?

Відповідь:

Сваяки повинні віддавати тим, що приступають до Господа (вступають до монастиря). належну частку і нічого не відтягати, щоби не підпасти засудови святокрадства; одначе не добре, щоби ту їх частку видавано чи роздавано на очах тих, яких обходить; бо моглаби бути і для них причиною гордості і для убожчих, що приступили до того самого способу життя, нагодою смутку. Моглоби статись те, за що Апостол ганить Коринтян: „Ви застидали тих, що не мають“ (1 Кор. 11. 22). Тому нехай ті добра будуть віддані тому, що має в тій місцевості віддане собі старання про Церкву, коли є вірний і зможе ужити їх розумно. Так підуть за прикладом, поданим

у Діяннях Апостольських, де оповідається, що перші християне складали ціну своїх маєтків у стіп Апостолів. А коли заряджувати такими справами не належить до усіх, а тільки до тих, яких після досвіду установлено для того, то тим, що дадуть свояки, розпорядить він по своєму розумінню.

Схоліон: В правилах обширніших пит. 9 св. Василій застановляється над тою самою справою і опирає відповідь на тих самих основах. Цілу власність чоловіка, що посвячується Господу Богу, уважає річчю, що тим самим посвячена також Богови. Не можна вступаючому лишити її, не розпорядивши нею мудро (обш. прав.), не можна своякам задержувати її н. пр. тоді, коли вони винні ще вступаючому частку, належну спадком (прав. корот.) Про те, щоби та власність мала перейти на монастир, св. Василій не згадує ані в обширніших, ані в коротших правилах. В обширніших згадує про Христову раду продати майно і дати убогим (Мат. 19, 22), але не кладе на ту раду притиску, лише вступаючому до волі, що має з тим майном зробити, в чю користь завідувати ним якийсь час самому або через вибраних людей, пригадує тільки, що це річі посвячені Богови. В правилах коротших має на думці той дещо відмінний випадок, де майно вступаючого або його часть є в руках рідні. Во а має тоді обовязок тим майном розпорядити як добром, посвяченим Богови, має його віддати на Боже. Св. Василій з розмислу, здається, обминає ясного поставлення питання, чи монастир може приймати те майно або ціну за нього; видно мав у такій розв'язці питання деякі труднощі; хотів упередити покусу і звикд, що монастир як цілість є захланний на майно, одначе не міг і не хотів установляти, щоб монастиреви не можна було такої жертви приймати; у докінч. нню прав. коротшого говорить навіть про випадок, що завідування тим майном дістається у руки монаха, поставлевого настоятелем; але воно так поставлене, якби мало бути останнім, зі становишка законодавця найменше відповідним рішенням справи. Посередне рішення, яке св. Василій піддає в коротших правилах, лежить у відданчю усієї справи, чи усього майна вступаючого в руки єпископа або його заступника; бо тільки до нього можна віднести слово: *ὁ πειλοτευμένος τῆν προνοία τῶν κατὰ τόπον ἐκκλησιῶν* — настоятеля чи душпастиря місцевих церков. Характеристичне, що крім інших прикмет св. Василій вимагає, щоб той єпископ був вірний — *πιστός*, тоб то, — щоб мав правдиву віру. Положення цркв у IV столітті оправдує те застереження, бо часто бувало, що єпископ був явним або скритим аріянином.

Тому по гадці св. Василія так тре'аби ступнево означити те, що зробити з майном, посвяченим Богови, наслідком того, що власник посвятився службі Божій: перше — роздати його убогим; друге — власник, вступаючи до монастиря, розпоряджує ним сам собою або через кого іншого; третє — свояки віддають його до розпоряджєння єпископови; четвєрте — віддають його монастиреви. Канонічне право західної Церкви ставляє усі causes ріає, а тому й ужиття на фундовання чи дотовання монастирів на рівні з милостинею. Булоби цікавим питанням, — на жаль, як величезна більшість того рода питань не перестудіованим — як право східної Церкви

глядить на ту справу. Не треба додавати, що за часів св. Василія це питання правно не було рішене і що св. Василій про нього говорить — як вкінці всюди — не як законодавець, але як учитель.

Питання 188.

Як бачитися з нашими колишніми товаришами або свояками, коли нас відвідують?

Відповідь:

Так, як дав приклад і навчив Господь, коли донесено Йому: „Твоя мати і твої братя стоять на дворі, бажаючи тебе бачити“ (Лук. 8, 20). На це Він відповів: „Хто моя мати і хто мої братя?... Бо хто чинитиме волю мого Вітця, що на небесах, той мій брат і мати“ (Мат. 12, 48—50).

Питання 189.

Чи годиться слухати їх, коли хочуть нас намовити вернути з ними до дому?

Відповідь:

Коли це може статися для будови віри, треба по досвіді вислати того, який може так відійти; але колиб це мало статися з уваги на людей, треба уважати на відповідь Господа, дану чоловікови, який сказав: „Господи, позволь мені попросити тих, що є дома. Сказав до нього Ісус: Ніхто, що положить свою руку на рало і оглядається назад, не є здібний до царства Божого“ (Лук. 9, 61—62). Коли Господь так рішив справу чоловіка, який щойно бажав відречися світа, щож треба сказати про того (що вже відрікся).

Питання 190.

Чи треба мати співчуття для свояків, бажаючи їх спасення?

Відповідь:

Хто зродився з духа відповідно до висказу Христа (Йо. 3, 8) і одержав можливість стати Божим сином (Йо. 1, 12), той не оглядається на тілесні звязки, признає свояками своїх по вірі, про яких Господь сказав: „Моя мати і братя мої це ті, що слухають і чинять слово Боже“ (Лук. 8, 22). Тому нехай має співчуття для всіх, що віддаляються від Господа. Хто має для

них більше привязання, може думати, що має оправдання й оборону того почування у словах Апостола: „Бо я сам бажавби бути відлучений від Христа за моїх братів, рідних мені по тілу“ (Рим. 9, 3). Помиляється. З дальших слів пізнає, що Апостол цинив не звязок крови, але Ізраїля і незвичайні Божі для нього дари; і не тому, що Жиди були Його свояками, але тому, що Його свояки були Жидами і удостоїлися таких безмірних Божих добродійств. До них належало усиновлення, до них слава, до них Божий закон, до них культ, для них були завіти, для них обітниці; їх були Отці, з них вийшов Христос по плоти. Тому так високо цинить їх спасення. Не глядить на звязок крови, але на Господнє вчоловічення для них по словам: „Я не післаный, хиба до овець погибших дому Ізраїлевого“ (Мат. 15, 53).

Питання 191.

Хто лагідний (кроток)?

Відповідь:

Хто непохитно тревает у виборі річей, до яких стремить, щоби приподобатись Богови.

Питання 192.

Який смуток Бога ради, (2 Кор. 7, 10), а який світовий?

Відповідь:

Бога ради смутиться той, хто бере собі до серця переступлення і незаховання Божої заповіді по словам: „Огорнув мене гнів великий на грішників, що закон твій покинули“ (Пс. 118, 53), а світовий є той, якого причиною є щось людське, земське.

Питання 193.

Яка є радість у Господі (Филип. 4, 4)? Коли треба так радуватись?

Відповідь:

Тішитися з того, що робимо по заповіді Господа на Божу славу — це радість у Господі; тому коли сповняємо заповіді Христа або терпимо для Його Імени, треба нам радуватися і взаємно тішитися.

Питання 194.

Як смутитися, щоб ми удостоїлися блаженства (Мат. 5, 5)?

Відповідь:

Те питання містилось у попередньому про смуток Бога ради: „Коли плачемо над гріхами, чи то для неслави Божої, бо переступаючи закон, знеславляємо Бога“ (Рим. 2, 23), чи для небезпеки грішників: „Бо як душа згрішить, то умре“ (Єзек. 18, 4); коли наслідуюмо того, що сказав: „Щоб я не оплакував багатьох, що перше згрішили“ (2 Кор. 12, 21).

Питання 195.

Як можна усе робити на Божу славу (1 Кор. 10, 31)?

Відповідь:

Коли усе робиться для Бога по Божій заповіді і ні в чому не зважається на людські похвали і всюди памятається на слова Господа, що сказав: „Так нехай світить ваше світло перед людьми, щоби бачили ваші добрі діла і прославляли вашого Вітця, що на небесах“ (Мат. 5, 16).

Питання 196.

Як їсти й пити на славу Божу (1 Кор. 10, 31)?

Відповідь:

З памяттяю на добродія і з тим настроєнням душі, про яке повинен свідчити уклад тіла, що Бог нас бачить, а не як чоловік, що про нічого не думає; з метою поживи, коли хто їсть не як слуга черева для приємности, але як Божий робітник, щоб мати силу до праці по заповіді Христа.

Питання 197.

Як має робити права рука, щоб ліва не знала (Мат. 6, 3)?

Відповідь:

Коли ум з тревалою й пильною волею подобатися Богови працює над тим, щоби не зійти з дороги обовязку, тоді чоловік веде законну боротьбу; тоді на нічого не зважає, навіть на другу руку, памятає тільки про ту, якої треба до сповнення того, що тепер робить, так як ремісник у кожній праці звертає увагу на той один знаряд, якого йому тепер треба.

Питання 198.

Що є покора і як набути її?

Відповідь:

Усіх уважати вищими по припису Апостола (Филип. 2, 3). Набувається її пам'яттю за заповіді Господа, що сказав: „Навчіться від мене, бо я лагідний і покірного серця“ (Мат. 11, 29). Часто і різними способами показав те і навчив Господь. Набувається сильною надією в Його обітницю: „Хто себе вивищає, буде понижений“ (Лук. 14, 11). Набувається ревним і постійним повторюванням актів покори; розважуванням і вправою у кожній справі. Як це буває в усіх штуках, тільки з трудом безнастанною вправою можна набути звичай покори. А тим самим способом набувається вправу у кожній іншій чесноті по заповіді Господа нашого Ісуса Христа.

Питання 199.

Як можна виробити собі сильну волю не зважати на небезпеки для заповіді Господа?

Відповідь:

Передусім треба пам'ятати, що сам Господь за нас був послухний Отцю аж до смерти (Филип. 2, 8); опісля треба мати сильне переконання про силу заповіді, що є вічним життям, як написано (Йо. 12, 50); вкінці треба вірити тому слову Господа, що сказав: „Хто хоче душу свою спасти, погубить її, а хто погубить душу свою для мене і Євангелія, той спасе її“ (Мар. 8, 35).

Питання 200.

Як можуть допомогти початкуючим ті, що вже давно трудяться в Божому ділі?

Відповідь:

Коли є здорові і сильні, виявляючи рішучу ревність і даючи із себе приклад кожного доброго діла; а коли є немічні, таким душевним настроєнням, щоби і з лиця і з кожного руху виявлялося сильне переконання про Божу присутність та пам'ять на другий прихід Христа і тими усіма прикметами любови, які Апостол вчисляє (1 Кор. 13, 4—8):

„Любов є терпелива, любов є ласкава, не завидує, не чваниться, не надувається, не осоромлює, не є користолобна, не сердиться, не задумує зла, не тішиться неправдою, а тішиться правдою. Усе переносить, усьому вірить, усього надіється, усе перетерпить. Любов ніколи не гине“. Бо усе те можна сповнити і в немічному тілі.

Питання 201.

Як заховувати скуплення на молитві?

Відповідь:

Переконанням, що Бог перед очима; бо коли хто, дивлячися на зверхника і настоятеля і розмовляючи з ним, глядить на нього уважним оком; скількиж більше той, що Богови молиться, буде мати уважний ум з уваги на того, що „до-свідчує серця й утроби“ (Єр. 17, 10. — Апок. 2, 23); сповняючи те, що написано: „Підіймаючи чисті руки без гніву й спору“ (1 Тим. 2, 8).

Питання 202.

Чи можна бути все і всюди скупленим і як до того дійти?

Відповідь:

Що воно можливе, це показав Давид словами: „Очі мої все звернені до Господа“ (Псал. 24, 15). „По всяк час Господь переді мною; бо він по правиці у мене, щоб я не захитався“ (Пс. 15, 8). А як воно можливе, ми вже сказали: не треба дати душі хвилі дармовання від гадки про Бога, Божі діла і Божі дари і від безнастанного визнавання віри і подяки за усе.

Питання 203.

Чи є в усіх тільки одна міра чеснот по заповіді Господа; чи один має більше, а другий менше?

Відповідь:

Що не одна міра в усіх та що одному дано більше, другому менше, один показує більшу чесноту від другого, це ясне із слів Господа: „А посіяне на добрій землі це той, хто чує і розуміє та плід приносить і то приносить один у сто,

а другий у шістдесят, а інший у тридцять" (Мат. 13, 23). Те саме видно з притчі про „мниси і про таланти: „І дав тому п'ять талантів, тому два, а тому один" (Мат. 25, 15).

Увага. Слово „κατὰ φύσιν" не означає тільки: „добре діло", як помилково перекладає латинський перекладач, але й установу, чесноту, устої: обов'язок.

Питання 204.

Як можна удостоїтися стати учасником св. Духа?

Відповідь:

Господь наш Ісус Христос навчив: „Коли любите мене, мої заповіді захуйте. І я упрошу Вітця й іншого Утішителя дасть вам, щоби був з вами по віки: Духа правди, якого світ не може прийняти" (Йо. 14, 15—17). Тому як довго не захоуємо усіх заповідей Господа, як довго ми не є такі, щоби міг про нас посвідчити: ви не є з цього світа (Йо. 15, 19), не очікуймо св. Духа.

Питання 205.

Котрі є убогі духом (Мат. 5, 5)?

Відповідь:

Господь каже: „Слова, що я їм вам говорив, це дух і життя" (Йо. 6, 63) і далі: „Дух св... навчить вас усього і пригадає вам усе" (Йо. 14, 26). Усе вам пригадає, що вам скажу, бо: „Не сам від себе говоритиме, а що почує, говоритиме" (Йо. 16, 13). Ті є убогі духом, які не для іншої причини стали убогі, тільки для науки Господа, що сказав: „Іди, продай усе, що маєш і дай убогим" (Мат. 19, 21).

Але і той не є далекий від блажености, що приймає убогість, звідки вона не походилаб, і звертає її до Божої волі, як Лазар.

Питання 206.

Яку має границю заповідь Господа, що приказав не журитися про те, що будемо їсти або пити або в що будемо одягатись (Мат. 6, 21) — і як сповнити ту заповідь?

Відповідь:

Заповідь ця, як і кожна інша, має тільки одну границю:

пролиття крові, бо і Господь був послухний аж до смерті (Фил. 2, 8). А сповняється вона надією у Бозі. Бо забороняючи журбу, Господь додає й обітницю (Мат. 6, 32): „Таж знає Отець ваш небесний, що вам треба того всього“, заки про те Його попросите. Такий був Апостол, що казав: „Ми... мали присуд смерті, щоби не надіятися на себе, але на Бога, що воскрешує мертвих“ (2 Кор. 1, 9). Вибором, готовістю душі що дня умирав; піддержувала його Божа воля. Тому сміло каже: „Якби вмираючи, а це жиємо“ (2 Кор. 6, 9). Помагає такий волі горяче старання про Господні заповіді і ненасичена жадоба; хто нею перенятий, і часу не має думати про потреби тіла.

Питання 207.

Може праця в зовсім зайва, коли не годиться журитись про життєві потреби, бо Господь просто приказує: „Чиніть справу, що не гине“ (Йо. 6, 27)?

Відповідь:

Сам Господь у двох місцях пояснив заповідь; тут заборонив шукати потреб життя: „Отож не журіться, кажучи: Що їстимемо або питимемо або у що одягнемось? Бо усім тим погане журяться“ (Мат. 6, 31—32) і додає поручення: „Шукайте перш царства Божого і його правди“ (там саме, 33). А як треба шукати, показав на тих, яких признав достойними Царства Божого (за кормлення убогих і ін.).

В іншому місці заборонив працювати над кормом, що гине (Йо. 6, 26). Приказав працювати над тим кормом, що перебуває на вічне життя; а який то корм, це показав знов на іншому місці: „Моя страву, щоби я творив волю того, що мене післав (Вітця)“ (Йо. 4, 34). Колиж Бог хоче кормити голодного, напувати спрагненого, одівати нагого й ін., треба конечно наслідувати Апостола, що каже: „Я усе показав вам, що так працюючи, треба приймати немічних“ (Діян. 20, 35) і слухати його науки так висловленої: „Нехай радніше працює, роблячи своїми руками те, що добре, щоб мав з чого дати тому, що у нужді“ (Єф. 4, 28). З усієї тої науки, поданої Господом у Євангелії й Апостолом, виходить, що зовсім заборонено журитися про самого себе й для себе працювати; але

по заповіді Господа ревне належить журтися про потребу ближніх і для них працювати, тим більше, що Господь приймає на себе старання про тих, що Йому посвячені (убогі) і за те обіщює небесне царство.

Питання 208.

Чи добре є зовсім мовчати?

Відповідь:

По обставинам і особам судиться, чи мовчанка є добра, як учить богонадхнене Письмо. Про обставини так написано: „Тим то мовчить і розумний того часу, бо час це лихий“ (Ам. 5, 13); і далі: „Положив устам моїм загороду, як довго грішник переді мною“ (Пс. 38, 2), а про особи: „Колиж іншому, що сидить, буде уділене обявлення, перший нехай мовчить“ як каже Апостол (1 Кор. 14, 30) і далі: „Жінки ваші у церквах нехай мовчать“ (там саме, 34). Одначе бувають люде неподержливого язика, що не вміють заховувати того апостольського слова: „Ніяке погане слово нехай не виходить з ваших уст, а тільки добре на збудовання того, що корисне“ (Єф. 4, 29); їм треба повної мовчанки; нею вилічаться з пристрасти нахабности у бесіді і у тім вільнім часі зможуть навчитися, коли, що і як треба говорити, щоби бути милим слухачам (Єф. 4, 29).

Питання 209.

Як зможемо боятися Божих судів?

Відповідь:

З природи ожданія усякого зла спричиняє страх; так боїмося і звірят і зверхників, ождаючи від них чогось злого. Тому коли хтось повірив, що правдиві є погрози Господа і ождає страшного і жахливого виконання їх, боїться Божого суду.

Питання 210.

Яка є та прилична одежа, про яку згадує Апостол?

Відповідь:

Та, якої уживання відповідно до мети відповідає порі, місцю, особі, потребі; бо сам розум не позволяє тої самої

одежи у зимі і в літі, ані при роботі і відпочинку, слуги і пана, воїна і світського, мужчини і жінчини.

Питання 211.

Яка міра любови до Бога?

Відповідь:

Щоб душа все понад силу намагалася сповняти Божу волю, з метою у жадобі Його слави.

Питання 212.

Як набувається Божя любов?

Відповідь:

Коли по сумлінню і розумно будемо відноситися до добродійств Бога; що знаходимо і у звірят, бо бачимо, що пси люблять того, що їм дає поживу. Учимся того із тих слів жалю у Ісаїї пророка: (Іс. 1, 2—3) Як віл і осел з природи мають любов до того, що їм подає добродійство поживи; так само якже можемо і ми, як тільки із свідомістю і розумом будемо приймати добродійства, не любити того такого великого добродія — Бога? Природно сказатиб, і без науки здорова душа буде так настроєна.

Увага Порів. общ. правило ч. 1.

Питання 213.

Який є знак любови Бога?

Відповідь:

Сам Господь навчив це словами: „Коли любите мене, захуйте мої заповіді“ (Йо. 14, 15).

Питання 214.

Чим різниться доброта від благости?

Відповідь:

Давид каже: „Добрий Господь до всіх“ (Пс. 144, 9) — і: „Добрий муж, що є щедрий і дає“ (Пс. 111, 5) — і далі: „Ублажи, Господи, добрих“; а Єремія: „Добрий Господь для тих, що надіються на нього“. Думаю, що доброта обіймає більше, ніж

благість; відноситься до добродійств для всіх, що її потребу-
ють; а благість є більше обмежена у добродійствах і відно-
ситься радніше до того, що належиться.

Питання 215.

Хто є миротворець, якого Господь називає блаженим?

Відповідь:

Хто співділає з Христом по словам Апостола: „Ми отже послали Христові, що через них наче Бог вас наминає. Просимо замість Христа: Примиріться з Богом“ (2 Кор. 5, 20). і далі: „Оправдавшись отже вірою, маємо мир з Богом“ (Рим. 5, 1), бо любов іншого не є признана Господом: „Мій мир даю вам, не як світ дає, я даю вам“ (Йо. 14, 27).

Питання 216.

У чому то треба навернутись і стати як діти (Мат. 18, 3)?

Відповідь:

Сам той уступ Євангелія учить нас цього виявляючи при-
чину, для якої те слово сказано: що не треба шукати виви-
щення, що треба пам'ятати на рівність природи, любити рівня-
тися з тими, що де в чім здаються нижчими. Бо такі є діти
супроти себе, що досі не привикли до злости тих, з якими
живуть.

Питання 217.

Як приймемо Боже царство як діти?

Відповідь:

Як станемо супроти науки Господа такі, якою є дитина
у школі. Не противиться, не розправляє з учителями, з вірою
і послухом приймає науку.

Питання 218.

*Про який це духовний розум треба просити і як можемо його
удостоїтися (Кол. 1, 9)?*

Відповідь:

Духовного розуму учимося від самого Бога: „Нехай не
хвалиться мудрий мудрістю своєю і нехай не хвалиться кріп-

кий кріпкістю своєю і нехай не хвалиться багатий багатством своїм, але тим нехай хвалиться той, що хвалиться, що розуміє і знає Господа" (Єр. 9, 23—24) і від Апостола: „А зрозумійте, що є воля Божа" (Єф. 5, 17). А можемо удостоїтися того розуму, коли будемо творити те, що написано: „Вгамуйтеся і пізнайте, що я Бог" (Пс. 45, 11) і коли будемо переконані, що Боже слово є правдою: „Коли не увірите, не зможете поняти" (Іс. 7, 9).

Питання 219.

Коли зробить нам хтось добродійство, то як зможемо і Господу віддавати належну подяку, щирю і цілу, і заховати для добродія розумну вдяку, не віддаючи ані за багато, ані за мало?

Відповідь:

Коли будемо переконані, що Бог є першою причиною і останнім совершенством усякого добра; а чоловіка будемо признавати служителем Божого дару.

Питання 220.

Чи треба дозволяти кожному, хто хоче, навідувати сестри, або чи хто, коли і як має їх відвідувати?

Відповідь:

Вже сказано в правилах обширніших (44), що монах і з мужчиною по власній волі не може розмовляти. Можна йому це дозволити тільки тоді, коли напевне з розмови або буде мати користь або комусь pomoже. Скількиж більше треба на це зважати, коли йде про бесіду з невістами! Хто памятає на слова Христа: „Що за кожне слово пuste, яке скажуть люде, відповідять за нього у день суду" (Мат. 12, 36); хто про те памятає, в кожній справі боїться суду і слухає слів Апостола: „Чи отже їсте, чи пете, чи що іншого робите, все на славу Божу робіть" (1 Кор. 10, 31); той памятає і на те правило: „Усе нехай буде на збудовання" (1 Кор. 14, 26) і не хоче нічого робити на пuste без користи. А коли йде про ці питання: хто, коли і як? — треба вибирати і час і місце і особу так, щоби не було і найменшої тіни підозріння; щоби у кожній

справі остерегтися найменшого згіршення і щоби кожна розмова приносила духовну користь. Св. Письмо не дозволяє сам на сам з ніким сходитися, бо: „Двом ліпше, ніж одному“ (Еккл. 4, 9); а до того двох заслугує на більшу віру: „Бо як один упаде, то горе тому самотньому, як упаде, а нема другого, що піднявби його“ (там саме).

Питання 221.

Господь учить молитися, щоби не увійти в покусу; чи можна просити про те, щоби не впадати у тілесні терпіння; а коли хто в них впаде, то як має їх перенести?

Відповідь:

Не розрізняв рода покус, а взагалі приказав: „Моліться, щоби не увійшли в покусу“ (Лук. 22, 40); а хто вже увійшов, повинен просити від Господа такого виходу з покуси, щоб міг її перенести, щоби сповнити те слово: „А хто видержить до кінця, той спасеться“ (Мат. 24, 13).

Питання 222.

Хто є кожному з нас противником (Мат. 5, 25) і як треба з ним помиритися?

Відповідь:

Передусім називає тут Господь противником того, що хоче від нас відібрати щось з наших річей. Погодимось з ним, коли заховаємо приказ Господа: „Тому, хто хоче судитися з тобою і твою сорочку взяти, полиши йому й свиту“ (Мат. 5, 40) і в кожній подібній справі так саме.

Питання 223.

Коли Господь сказав: »А ти, коли постииш, намасти твою голову і умий твое лице, щоби люде не бачили тебе, коли постииш“ (Мат. 6, 17, 18); а хтось з якоїсь богоугодної причини хоче постити, що, як знаємо, і святі нераз творили; що зробить, як і проти його волі люде це спостерігають?

Відповідь:

Те поручення відноситься до тих, які стараються сповняти Божі заповіді про людське око; воно має на меті ви-

лічити їх з тої пристрасти, бо заповідь Господа, сповнена на Божу славу, з природи не може затаїтися перед тими, що Бога люблять; сам Господь виявив це словами: „Не може укритися місто, положене на горі. Ані не засвічують світильника і не ставлять його під посудину“ (Мат. 5, 14, 15).

Питання 224.

Чи і тепер одні працюють від першої години, а інші від одинадцятої, і хто вони (Мат. 20)?

Відповідь:

Може воно й усім в повні відоме з того, що оповідає богонадхнене Письмо: Багато є таких, що, як посвідчає Апостол (2 Тим. 3, 15), від дитинних літ учаться у св. книгах; а багато є таких, що, як Корнилій (Діян. 10), хоч добре користуються природними схильностями, для браку вчителів пізно доходять до повного знання. Бо: „Як можуть почувти без проповідуючого?“ (Рим. 10, 14). Тому, коли трапиться, що хто, як Корнилій, нічого злого не робить, а широ сповняє, що може і як знає, тому Бог дає те, що і Корнилієви, що не бере їм за зло час, який перейшов марне, бо воно сталося без їх вини, а вдоволяється їх бажанням, яке виявили тим, що по обставинам намагалися ділати до кінця старанно.

Питання 225.

Господь сказав: „Бо де є двоє або троє зібраних у мое ім'я, там я є посеред них“ (Мат. 18, 20); як зможемо це здійснити?

Відповідь:

Ті, що зібралися у чие ім'я, повинні знати ціль того, хто їх зібрав, і ту ціль мусять мати на оці, щоби зуміли йому приподобатись і не наразилися на закид злости і недбальства. Бо як візвані ким, коли мета того візвання жнива, пригортаються на те, а коли будова, то приступають відповідно приготовані; так і ми, візвані Господом, повинні памятати на слово Апостола: „Прошу вас отже я, вязень у Господі, щоби ходили достойно покликанню, яким вас покликано, з усякою покорою і лагідністю, з терпеливістю, терплячи один одного в любові, стараючися зберечи єдність духа у звязи

мира. Одно тіло й один дух, як ви й покликані до одної надії вашого покликання“ (Єф. 4, 1—4); а ще ясніше показує нам усе те Господь тою обітницею, що Її дає кожному: „Коли хто мене любить, моє слово заховає; і мій Отець полюбить його і до нього прийдемо і в ньому замешкаємо“ (Йо. 14, 23).

Так то сповнення заповіді тим одним є причиною того Божого перебування в ньому; те саме й поміж тими двома чи трьома, коли вони є достроєні до Його волі. А недостойні покликання і недібрані по Божій волі — хоч буде здаватися, що зібралися в ім'я Христа — почують: „На щож звете мене: Господи, Господи, а не робите, що я кажу“? (Лук. 6, 46).

Питання 226.

Апостол каже: »Нас лають, а ми благословимо... нас лихословлять, а ми потішаємо« (1 Кор. 4, 12); якжеж треба благословенням відповідати на зневаги, а якою потіхою на хули?

Відповідь:

Взагалі думаю, що Апостол хотів нас тут навчити своїм прикладом терпеливості супроти всіх і відплати добром за зло так, що треба нам так поступати не тільки супроти того, що нас зневажає, але й супроти кожного, що зло нам творить. Треба нам сповняти те слово: „Не давай побідитися злему, а побіджай зло добром“ (Рим. 12, 21). А слова: утішати уживає Письмо не у звичайнім значінню, але у розумінню утвердження серця у переконанню про правду, як у тому уступі Ісаїї: „Утішайте людей моїх, говорить Бог“ (Іс. 41). Так само Апостол каже: „Бо бажаю вас бачити, щоби вам уділити дещо духовного даровання для вашого утвердження, це є: утішитися між вами обопільною вірою, вашою і моєю“ (Рим. 1, 11, 12) і далі: „Та Бог, що потішає смиренних, потішив нас приходом Тита“ (2 Кор. 7, 6).

Питання 227.

Чи кожний повинен з іншим ділитися тим, що думає; чи навпаки повинен при собі заховати, коли напевне знає, що Богови подобається те, що творить?

Відповідь:

Треба нам памятати на Божий висказ у пророка: „Горе

тим, що мудрі в собі самих і перед собою розумні* (с. 5, 21) і на ті слова Апостола: „Бо бажаю вас бачити, щоби уділити дещо духовного даровання для вашого утвердження, це є: утішитися між вами обопільною вірою, вашою і моєю“ (Рим. 1, 11). Думаю, що ми повинні однодушним з нами піддавати (те, що думаємо), тим, що дали доказ віри і розуму; щоби було справлене помилкове, а potwierdжене те, що добре ¹⁾). Так уникнемо наведеного засуду на тих, що в собі самих є мудрі.

Питання 228.

Чи у кожному ділі треба брати під увагу волю тих, що гіршаться, або чи є випадки, у яких годиться на це не зважати, хоч дехто й гіршиться?

Відповідь:

Ми по змозі вияснили ту різницю, відповідаючи на вище питання. ²⁾

Питання 229.

Чи треба без усякого стиду признаватися до грішних дія перед усіма, чи тільки перед деякими, і які вони мають бути?

Відповідь:

При сповіді гріхів треба держатися тих самих основ, що й при відкриванню тілесних слабостей; тому так, як люде не відкривають усім недуги тіла, ані кому небудь, а тільки тим, що мають досвід лічення, так само треба сповідатися з гріхів перед тими, що можуть їх лічити по тим словам: „Ми сильні мусимо носити немочі безсильних“ (Рим. 15, 1).

Питання 230.

Що значить »служба« (Рим. 12, 1), а що »словесна служба«?

Відповідь:

Думаю, що служба це є ревне, постійне, уважне почи-

¹⁾ Порівняй праа. обширніше 26.

²⁾ Св. Василій має на гадці, здається, уступи з II. книги про хрещення, питання X, де обширно говорить про згіршення. Маємо тут дуже цінний доказ на те, що той твір написав він. Тому неслушно воно поміщене в Appendix-i.

тання того, чому служиться, а різницю між розумною й нерозумною службою подає нам Апостол, коли каже: „Знаєте, що коли ви були поганями, ходили до німих ідолів так, як вас ведено“ (1 Кор. 12, 2) і далі: „Щоби ви приносили ваші тіла в жертву живу, святу, милу Богу, як вашу розумну службу“ (Рим. 12, 1), бо хто дає себе вести, де ведуть, сповняє нерозумну службу, не йде за проводом розуму, дає себе порушити пориву бажань, віддається владі того, що веде, що і проти його волі — веде його, де хоче; а навпаки, хто з ясним розумом та доброю волею всюди і все з великою старанністю уважає і виконує Боже уподобання, той сповняє закон розумної служби по словам: „Світильник перед ногами моїми закон Твій і світло стежкам моїм“ (Пс. 118, 105) і далі: „І дорадники мої Твої устави праведности“ (там саме, 24).

Питання 231.

Чи вільно мені сповнити заповідь, дану мені про ворогів, супроти брата, а деколи й священника, що кривдить мене і гнівається на мене?

Відповідь:

Господь у заповідях, які дав про ворогів, не робить різниці ані що до ворога, ані що до неприязни, тільки означає, що той сам гріх є тяжчий у вищих ступенем, коли до них казав: „Чогож ти бачиш скалку в оці твого брата, а бервена у твоїм оці не бачиш?“ (Мат. 7, 3). Тому вищі й ті, що видаються славнішими, потребують більше ревности й уваги. Так приймемо на себе належну їм старанність, чи то потішаючи, чи картаючи з належною терпеливістю і сповняючи усе самі по заповіді Господа що до них, устережемося і з того боку усякого закиду.

Питання 232.

Чи по Божому поступає той, хто скривджений нікому того не виявить; думаючи, що терпеливістю і прощенням здається на Божий суд?

Відповідь:

Господь сказав: „А як станете на молитву, відпускайте, коли що маєте на кого, щоб і ваш Отець, що на небесах,

відпустив вам ваші провини“ (Мар. 11, 24) і далі: „Колиж згрішить проти тебе твій брат, іди і викажи йому між тобою і ним одним. Коли тебе послухає, ти позискав свого брата. А коли тебе не послухає, візьми із собою ще одного або двох, щоби при устах двох або трьох свідків було стверджене кожне слово. Колиж їх не послухає, нехай буде тобі, як поганин і митар. Істинно кажу вам: Що звяжете на землі, буде звязане на небі, а що розвяжете на землі, буде розвязане на небі“ (Мат. 18, 15—18). Тому треба бути терпеливим і великодушним і з щирої любови Богу молитися за того, що нас скривдив, і казати: „Господи, не постав їм того за гріх“ (Діян. 7, 60), щоби гніваючись на брата, не стати винним суду: „А я кажу вам, що кожний, хто гнівається на свого брата, стане перед судом; а хто скаже своєму братови: рака, стане перед радою; а хто скаже: безуме, заслужить на пекольний огонь“ (Мат. 5, 22). Одначе треба, щоби того, що скривдив брата, упінути й укарати, щоб і його увільнити від гніву, заповідженого синам непослуху. А хто про те не дбає і замовчить із власної великодушности, буде мати подвійний гріх: сам переступить ту заповідь: „Не будеш ненавидіти брата твого в серці твому. Докори поважно ближнього твого, щоб не бути тобі винуватим за гріх його“ (Лев. 19, 17); через мовчанку стається співучасником гріха і тому, що хоч може міг напімненням позискати брата, як сказав Господь (Мат. 18, 15), він дозволяє йому пропадати у грісі.

Питання 233.

Чи не спасеться такий, що йому не достав одної з усіх чеснот?

Відповідь:

І в Старім і в Новім Завіті є багато уступів, які можуть нас про те переконати; думаю, що для віруючого вистачить той один засуд, виданий на Петра. По таких численних великих добрих ділах, удостоївшись від Господа таких похвал, названий блаженим, коли здавалося, що в однім був непослушний і то не з недбальства, не з легковаження, але з побожності і з почитання Господа, за те одне почув: „Хто їсть зі мною хліб, підняв на мене свою п'яту“ (Йо. 13, 18).

Питання 234.

Як Господню смерть голосити (1 Кор. 1, 26)?

Відповідь:

Як Господь навчив словами: „Коли хто хоче за мною йти, нехай відречеться себе самого, візьме свій хрест і за мною йде“ (Мат. 16, 24), а Апостол доказав визнанням: „Яж далекий від того, щоби хвалитися, хиба хрестом Господа нашого Ісуса Христа, що через нього для мене світ розпятий, а я для світа“ (Гал. 6, 14). До того ми зобовязалися в самім хрещенню: „Чи не знаєте, що ми всі, які охрестилися в Христа Ісуса, у смерть його охрестилися?“ (Рим. 6, 3). До тих слів додає Апостол пояснення, що значить охрестилися в смерть Господа: „Що давний наш чоловік з ним став розпятий, щоби знівечити гріховне тіло і щоби ми не служили більш гріху“ (Там саме, 6). Не служити гріхови, а очистити себе від усякого привязання до життя і стати достойними того свідощтва апостольського: „Бо ви умерли і ваше життя погребане з Христом у Бозі“ (Кол. 3, 3), щоб ми могли сміло й свobodно казати: „Вже не багато говоритиму з вами, бо йде князь цього світа, і в мені не має він нічого“ (Іо. 14, 30).

Питання 235.

Чи корисно багато вчитися із св. Письма?

Відповідь:

Є два загальніші стани: ті, яким поручено настоятельство, і ті, що є поставлені на підчинення й послух по різним харизматам; думаю, що той, якому вручене настоятельство і старання про багатьох, повинен учитися і знати те, чого всім треба, щоби міг усіх учити приказів і рад і кожному вказати його обовязок. Усі інші повинні памятати на слово Апостола: „Бо ласкою, даною мені, говорю кожному з вас, щоби не думав більш, як треба думати, але думав тверезо, як уділив Бог кожному міру віри“ (Рим. 12, 3). Кожний повинен свій обовязок старанно пізнавати і сповняти і про нічого більше не журитись, щоб кожний удостоївся того голосу Христового: „Добре, слуго добрий і вірний, у малому був ти вірний, над багатьома тебе поставлю; увійди в радість свого пана“ (Мат. 24, 21).

Питання 236.

Як повинні прийняти цю ласку ті, що удостоїлися науки Четвероевангелія?

Відповідь:

Коли Господь заявив, що: „Котрий не знав і зробив достойне кари, буде битий мало. Від усякогож, кому дано багато, багато вимагатимуть від нього; а кому передано багато, більше зажадають від нього“ (Лук. 12, 48), повинні ми більше боятися й бути ревними, як навчив Апостол: „А як співробітники напоминаємо вас, щоби ви не приймали ласки Божої на дармо“ (2 Кор. 6, 1), а те станеться, коли послухаємо Господа, що каже: „Коли це знаєте, блажені будете, коли це зробите“ (Йо. 13, 17).

Питання 237.

Яка душа руководиться Божою волею?

Відповідь:

Та, що приймає приказ Господа: „Коли хто хоче за мною йти, нехай відречеться себе самого і візьме свій хрест і за мною йде“ (Мат. 16, 24), бо як не зачне від сповнення того, що є: відречися себе і взяти хрест, у собі самому знайде опісля багато перешкоди у наслідуванню.

Питання 238.

Чи можливе безнастанно псальмувати або читати або займатися Божим словом і чи взагалі немає хвилі на випадкову конечність заспокоювання нижчих потреб тіла?

Відповідь:

На те дав нам припис Апостол: „А все нехай діється прилично і по порядку“ (1 Кор. 14, 40) так, що треба в усьому відповідно до місця й часу заховувати те, що приличне і правильне.

Питання 239.

Що це є »добрий скарб« і »лукавий скарб« (Мат. 12, 35)?

Відповідь:

Душевний стан чесноти у Христі на славу Божу — це

добрий скарб. А злий наклін до того, що Господом заборонене — це злий скарб: з кожного з них походять по Господньому слові відповідні діла і слова недобрі або добрі.

Питання 240.

Чому ворота, що ведуть на погибель, називаються просторими, а дорога туди широкою (Мат. 7, 13)?

Відповідь:

Господь з любови до людей уживає назв і слів річей відомих для вираження догм правди. Тому, як на землі відступлення від простої дороги подає велику широкість, так само каже: хто сходить з дороги, що веде до небесного царства, знаходиться у широкому просторі блуду. Думаю, що слова: просторий і широкий означають те саме. Так уживають тих слів і в науках і в предметах світських. Тому країна, тоб то місце, чи простір блуду, є широка, а його границя — погибіль.

Питання 241.

Що значить те, що ворота є вузкі, а дорога, що веде до життя, є тісна (Мат. 7, 14)?

Відповідь:

І тут знов: вузке і тісне не означає що іншого; вузке є те, що стиснене; коли дорога є така обмежена, що подорожній з обох боків є неначе стиснений і з усіх сторін обмежений так, що кожний крок у бік, чи в право, чи в ліво, є небезпечний, — так, як на кладці впадає у ріку, хто тільки кроком збочить. Тому Давид каже: „При стежці перешкоди позаставляли мені“ (Пс. 139, 6). Тому, хто постановив увійти у життя вузкою і тісною путтю, повинен стеречися усякого переступлення й збочення від заповідей Господа; повинен сповнити те, що написано: „Щоб ти не відхилився ані на право, ані на ліво“ (Второзак. 17, 18).

Питання 242.

Що значать слова: »братолюбям один супроти другого ласкаві«?

Відповідь:

Ласкавістю можна назвати вищий ступінь приязни, ні-

жне бажання і настроєння того, що любить, супроти улюбленого. Щоби братня любов не була поверховна, але щира, повна почування, написано: у братній любові будьте супроти себе ласкаві.

Питання 243.

Що хоче сказати Апостол тими словами: »Гнівайтесь, а не грішіть. Сонце нехай не заходить у вашому гніві« (Єфес. 4, 26), коли на іншому місці каже: »Всяка гіркість і гнів і розярнення... нехай буде віддалена від вас« (Єфес. 4, 31)?

Відповідь:

Думаю, що Апостол прикладом Господа так уложив по порядку бесіду: як у Євангелію Господь наперед сказав: „Ви чули, що сказано старим“..., а опісля додає: „А я кажу вам“ (Мат. 5, 21—22); так і тут: Апостол зразу згадує Старий Завіт і те, що там було сказане: „Гнівайтесь, а не грішіть“ (Псал. 4, 5), а опісля додає свою науку, яка нам відповідає: „Всяка гіркість і гнів і розярнення і крик і хула нехай буде віддалена від вас, ураз із усякою злобою (Єфес. 4, 31).

Питання 244.

Що означають слова: »Дайте місце гнівови« (Рим. 12, 19)?

Відповідь:

Те саме, що: не противтесь злу, як написано (Мат. 5, 39); і тому, що вдаряє в праве лице, наставите друге; або і те; „Колиж переслідуватимуть вас у цьому місті, втікайте в друге“ (Мат. 10, 23).

Питання 245.

Хто є мудрий, як змія, а тихий, як голуб (Мат. 10, 16)?

Відповідь:

Мудрий, як змія, є той, хто з оглядністю й розвагою на те, що можливе і відповідне, так наукою орудує, що слухачів переконує; а тихий, як голуб, є той, що й не думає відпирати напасника і не перестає добром відплачуватися по словам Апостола: „Ви-ж, брати, не уставайте робити добре“ (2 Сол. 3, 13).

Господь, висилаючи Апостолів на проповідь, дає їм те поручення, бо треба тут було і мудрости до переконування і терпеливості супроти напасників. Як змія вмiла і приступити з облесним лицем і переконуюче говорити, щоби відтягнути від Бога і довести до гріха; так і ми повинні добирати і лице і місце і час і усіма способами так розумно орудувати бесiдою, щоби відвернути від гріха і до Бога завернути; так повинні ми заховати терпеливість у труднощах аж до кінця (Мат. 24, 13).

Питання 246.

Що значить »Любов... не осоромлює« (1 Кор. 13, 5)?

Вiдповiдь:

Те саме, що не змінє свого виду¹⁾, а вид любови то її прикмети, які в тому самому місці Апостол вчисляє.

Питання 247.

Св. Письмо каже: »І пильнуй того, що вимагає Господь Бог твій від тебе: ходи путями Його й держи Його установи, заповіди, що чинитимеш, і всюди, куди обернешся« (1 Цар. 2, 3), а Апостол раз признається: »Що говорю, не говорю у Господі, але як у безумстві, у цім случаю похвали« (2 Кор. 11, 17) і далі: »Я став безумним; ви мене приневолили. Бо ви повинніби мене хвалити. Бо я нічим не гірший від найвизначніших апостолів, хоч я є нічим« (там саме, 12, 11), а на іншому місці позволяє хвалитися: »Хто хвалиться в Господі, нехай хвалиться« (там саме, 10, 17); якаж є хвальба у Господі, а яка заборонена?

Вiдповiдь:

Ясно, що Апостол з konieczности з напругою боровся із злом, бо не говорить тих слів для власної хвальби, але на те, щоб застидати зухвалу чванливість і буту деяких людей. А хвалиться в Господі, хто добрі діла приписує не собі, а Господу, хто каже: „Усе можу в тому, що мене кріпить“ (Филип.

¹⁾ *ὅχι ἀσχημονεῖ* — не поступає неприлично, без форми, без чемного поведення, від *σχῆμα* — постава, форма, одежа, — звідси монаша схима. Це слово поясняє св. Василій так: любов не змінє виду, є стала в поведенню. Наш переклад: „не осоромлює“ пересуває значіння оригіналу

4, 13). А заборонена хвальба може бути подвійна; або по словам: „Хвалиться грішник у бажаннях душі своєї“¹⁾ (Пс. 10, 3); „Чого хвалишся у злобі, сильний; беззаконня кожного дня“ (Пс. 51, 3); або ж по словам: роблять, „щоби показатися людям“ (Мат. 6, 5), тоб то в цілі похвали за добрі діла, неначеб хвалилися тими ділами; требаби сказати, що ті люде є мовби святюкрадці, присвоюючи собі Божі дари, крадуть неначе собі належну Богови славу.

Питання 248.

Коли »Господь дає премудрість і з його уст знання й розум« (Прит. 2, 6) і коли »Одному дається Духом слово мудрости, а другому слово знання« (1 Кор. 12, 8); яким чином Господь закидає ученикам: »Чи й ви ще без розуміння?» (Мат. 15, 16) і чому Апостол винує деяких як нерозумних?

Відповідь:

Хто знає доброту Бога, який хоче, щоб усі люде спаслися й дійшли до пізнання правди (1 Тим. 2, 4); хто знає печальність св. Духа в заряді й роздаванню Божих дарів; той знає, що нерозум не походить з браку подавця, але з невіри обдарованого. Справедливо винується нерозумного, бо очі прижмурює на світло сонця, щоби тревати у темноті і не хоче бути просвіченим.

Питання 249.

Що є слушне (δσιον), а що справедливе (δίκαιον)?

Відповідь:

Слушне, думаю, те, що належиться зверхникови для його вишности; а справедливе те, що кожному віддається по заслугам його діл. Слушне бере під увагу найліпші дороги що до вдяки або відплати; а справедливість досвідчає і відплачує і за зле.

¹⁾ Св. Василій наводить цей стих по єврейському тексту, який був йому знаний з переводів Аквілі, Симмаха або Теодотіона; знана річ, що Оріген зіставив ті переводи з текстом оригіналу і переводом 70-ти. Нам ті переводи знані лиш у фрагментах. Знана також річ як св. Василій поділяв Орігена. Текст Пс. 10, 3 з єврейського переводить Ашкенази (Chawa Boża, Lwów 1927) „rozkoszując się pożądani. ością duszy“.

Питання 250.

*Яким чином дається »те, що святе, псам або кидається перли
»перед безроги« і як діється те, що слідує, »щоби не потоптали
їх своїми ногами, а обернувшись, не розірвали вас« (Мат. 7, 6)?*

Відповідь:

Добре нам це поясняє Апостол, що до слів, висказаних до Жидів, додає: „Ти хвалишся в законі, а переступленням закона Бога зневажаєш“ (Рим. 2, 23). Господь забороняє тої нечести, яку проступком наносимо святому Господньому Слову, бо причиною такого проступку буває, що люде чужі вірі думають, що можна Божу науку легковажити і тому сміливіше на нас нападають і закидами та зневагами неначе роздирають проступника.

Питання 251.

*Якже Господь раз забороняє брати в дорогу торбину і мішок
(Лук. 10, 4), а на іншому місці знов говорить: »Та нині хто
має міх, нехай візьме також і торбу; а хто не має, нехай
продасть свою одежу і купить меч« (Лук. 22, 36)?*

Відповідь:

Це сам Господь обясняє словами: „Бо кажу вам, що ще це, що написане, має сповнитися на мені: „Із беззаконними почислено його“ (Лук. 22, 37), бо зараз після сповнення пророцтва про меч каже до Петра: „Вложи свій меч у його місце, бо всі, що беруть за меч, від меча гинуть“ (Мат. 26, 52) — так, що те слово: хто має торбу, „нехай візьме“, або як має багато відписів: „візьме“ — не є приказом, але пророцвом Господа, що Апостоли, забувши Господні дари і закон, відважаться взяти мечі. А що св. Письмо часто уживає приказової форми замість будучої — це видно з багатьох місць, як н. пр.: „Нехай будуть сини його сиротами“ (Пс. 108, 9); „Діявол нехай стоїть праворуч у нього“ (там саме, 6) і подібно на іншому місці.

Питання 252.

Що є »насущний хліб«, про який маємо щодень просити?

Відповідь:

Коли цей, що працює, памятаючи на слово Господа: „Не

журіться вашою душею, що вам їсти або пити; ані вашим тілом, у що одягнутися. Чи душа не більш корму, а тіло більш одяжі?" (Мат. 6, 25) і на приказ Апостола: працювати, щоб ви мали давати потребууючому (Єфес. 4, 28), не працює для власної потреби, але для заповіді Господа, „заслугоє роробітник на свій прожиток" (Мат. 10, 10); щоденний хліб, тоб то хліб, потрібний нашій природі до щоденного життя, не уважає своїм, але просить про нього Бога; виявляє Йому свою потребу і так споживає те, що дає йому наставник, якого урядом є щодня сповняти те слово: „І роздавано кожному, скільки кому було треба" (Діян. 4, 35).

Питання 253.

Що є талант і як множити його (Мат. 25, 15)?

Відповідь:

Думаю, що та притча сказана про кожний Божий дар, щоб кожний множив ласку, яку має від Бога, уживаючи її на добро і користь багатьох; бо кожний є учасником Божої доброти.

Питання 254.

Що це за складниця то якої треба було — як каже Господь — вложити свої гроші (Лук. 19, 23)?¹⁾

Відповідь:

Притчі не подають науки в їх власних поняттях; ведуть тільки разом до пізнання предмету; тому як звичайно дається гроші купцям на зиск (і є такі, як я в Александрії пізнав, що гроші на те приймають), так само, хто прийняв якунебудь лепту, повинен її передавати потрібуючим або робити так, як Апостол приписав що до науки: „А що ти чув від мене через багатьох свідків, це передай вірним людям" (2 Тим. 2, 2), бо не тільки у науці; але і в кожній іншій справі справджується: одні мають силу і спроможність, а другі вправу в орудованню нею.

¹⁾ У словянським тексті: „по что не вдалъ еси сребра моего купцемъ"; — в грецьким: *ἐκί τῆν τραπεζαν* = ad mensam; *τραπεζα* — банк, стіл, Wechslerisch, крамниця, складниця.

Питання 255.

*Де має відійти той, якому сказано: «Візьми твое і йди»
(Матей 20, 14)?*

Відповідь:

Може йти у те саме місце, де приказано піти тим, що стояли по лівій руці і яких засуджено за брак добрих діл (Мат. 25, 41). Бо кожний, хто завидує братови, є гірший від лінивого. І св. Письмо має звичай ставляти заздрість часто на рівні з убійством (порівн. Рим. 1, 21; Галат. 5, 21).

Питання 256.

Яку нагороду дістають вони на рівні з останніми?

Відповідь:

Може тою нагородою є: не бути засудженим за злі діла, які хто зробив; а це є спільне всім послухним. Бо одержати вінець — це нагорода тих, що перебороли належно добру боротьбу, що закінчили біг і додержали віри у любові до Христа Господа (2 Тим. 4, 7). Може бути, що умовлена заплата є сторицею, яку в нинішнім віці обіцяв тим, що для Його заповіді усе покинули. Тому то слово: „візьми твое“ сказане може про ту нагороду. А коли ті перші робітники були хорі на пристрасть заздрости супроти тих, що одержали рівну заплату, може вже не одержать вічного життя, тільки у цьому віці одержать стократно, а в будучому будуть засуджені за заздрість і почують слово: йди.

Питання 257.

*Хто є «полова, що має бути спалена невгасаючим огнем»
(Мат. 3, 12)?*

Відповідь:

Ті, що є корисні достойним небесного царства, як солома пшениці; але роблять те не з любови до Бога, ані до ближніх — чи то в духовних дарах, чи в тілесних услугах — і через те остаються несовершеними.

Питання 258.

Кого осуджує Апостол словами: «під позором покори й служення» (Кол. 2, 18)?

Відповідь:

Думаю, що дальше слово поясняє питання; бо опісля

Апостола згадує у „непощаді тіла“ (там саме, 23). Такі є Маніхеї й їм подібні.

Питання 259.

Хто є духом горячий (Рим. 12, 11)?

Відповідь:

Хто горячою ревністю і ненасиченим бажанням і охочою готовістю сповняє Божу волю в любові Ісуса Христа Господа нашого, як написано: „У заповідях Його любується дуже“ (Пс. 111, 1).

Питання 260.

Коли Апостол каже: »Не будьте нерозумними« (Єфес. 5, 17), а опісля: »Не будьте зарозумілі на себе« (Рим. 12, 16) — чи може бути, щоби не був мудрий в собі, хто не є немудрий?

Відповідь:

Кожне поручення має свої границі. По словах: не будьте немудрими — додає: „А зрозумійте, що є воля Божа“, а до слів: не будь мудрим по свому — треба додати: „А бійся Бога і ухиляйся від усякого зла“ (Притч. 7). Тому не мудрий той, що не розуміє волі Господа, а мудрий по свому той, що, йдучи за своїми гадками, не руководиться вірою в Божі слова. Отож коли хто хоче бути ані не мудрим, ані мудрим по свому, нехай знає волю Господа з вірою в Нього і Божим страхом і нехай наслідує Апостола, що каже: „Бо збруя нашої боротьби не тілесна, а сильна Богом на зруйнування твердинь, якою ми буримо помисли і всяку висоту, що повстає проти пізнання Божого і бере у полон кожний розум під послух Христа“ (2 Кор. 10, 4, 5).

Питання 261.

Господь обіцяв: »Істинно кажу вам: коли матимете віру і не будете сумніватися, не тільки зробите те, щс із смоковницею, але коли цій горі скажете: Двигнись і кинься в море, станеться« (Мат. 21, 22) і: »Ще кажу вам: що коли двох а вас згодиться на землі про всяку річ, про яку проситимуть, станеться їм від мого Вітця, що на небесах« (Мат. 18, 19);

яким же чином і святі про щось Бога просили і не одержали, як і сам Апостол, що каже: »Тричі просив я про нього Господа, щоби від мене відступив« (2 Кор. 12, 8) і не одержав ласки і не упросив, так само і пророк Єремія і сам Мойсей?

Відповідь:

Сам Господь наш Ісус Христос молився: „Отче мій, коли можливо, нехай мине мене ця чаша“ (Мат. 26, 39) і зараз додав: „Одначе не як я хочу, а як Ти“ (там саме). Тому треба передовсім знати: що не вільно нам просити про усе, що хочемо, і що зовсім не вміємо просити про те, що нам корисне: „Бо про що молитися нам так, як належить, не знаємо“ (Рим. 8 26); тому треба свої просьби подавати з великою розвагою по Божій волі; а коли ми не вислухані, треба знати, що або треба витревалости або ревности по Христовій притчі: „Що треба завсіди молитись і не уставати“ (Лук. 18, 1) і по тому другому слові: „Для його настійчивости встане і дасть йому, скільки потребує“ (Лук. 11, 8). Може треба поправи старанности по тим словам, сказаним Богом через пророка до деяких: „І коли ви простягаєте руки ваші, то я відвертаю очі мої від вас, а як ви умножуєте молитви ваші, то я їх не чую, бо ваші руки повні крови. Обмийтесь, станьте чистими; відкиньте далеко ледачі вчинки ваші зперед очей моїх; перестаньте чинити зло“ (Іс. 1, 15—16), бо і тепер бувають руки багатьох закрівавлені; не можна про те сумніватися, коли віриться тому засудови Бога на тих, що їм приказано народови проповідати, а вони мовчали: „Крови грішника з руки сторожа доправляться буду“ (Єзек. 3, 18)

Знаючи про ту правду незмінну, казав Апостол: „Тому свідчуся вам нинішнього дня, що я чистий від крови усіх. Бо я не відтягався, щоби вам не обявляти всяку раду Божу“ (Діян. 20, 26—27).

А коли буде винен крови грішника той, що тільки мовчав; щож сказати про тих які ділами і словами гіршать інших?

Буває і таке, що Бог не вислухує молитов недостойних, як трапилося Давидови, коли бажав поставити Богови храм і Бог не допустив того. Не був він немилий Богови, але недостойний тої ласки. А Єремії не вислухано, здається, для злоби тих, за яких молився. Буває і таке, що занедбавши

відповідну хвилю, в якій треба було молитися, ми опісля за пізно вже і безуспішно просимо.

А що до того слова: „Тричі просив я про нього Господа щоби від мене відступив“ (2 Кор. 12, 8), треба знати, що преріжні можуть бути причини, для яких Бог або зсилає або допускає чи зовнішні, чи тілесні хрести і то з причин вищих і важніших над нашу потребу освободитися від них. Бо колиби хто міг знати, що через молитву і просьбу може увільнитися від терпіння, певне почувби те, що ті оба сліпі в Євангелію або тих десять прокажених або і кількох інших; але коли хто не знає причини, для якої його досвідчають (бо часто мусить терпеливістю досягнути мету Божого допусту), то коли тоді, маючи витревати до кінця, просить о увільнення — не є вислуханий, бо не достроюється до цілі Божого чоловіколюб'я.

А що до значіння тих слів: „Коли двох з вас радитеся“ пояснюють їх дальші слова; тут бесіда про те, що упоминає грішника і про упімненого, бо коли Бог не хоче смерті грішника (Єзек. 33, 11), але щоб навернувся і жив, як упімнений сокрушиться в душі і зійдеться з метою упоминаючого, про щонебудь будуть просити, тоб то: про відпущення якогонебудь гріха будуть просити, усе вислухає їх чоловіколюб'єць Бог. А коли навпаки упоминаний не згодиться з упоминаючим, не наступає відпущення, але звязання, як видно: „Що звяжете на землі, буде звязане на небі, а що розвяжете на землі, буде розвязане на небі“ (Мат. 18, 18). І так сповняється той засуд: „Колиж їх не послухає, скажи церкві; а коли церкви не послухає, нехай буде тобі, як поганин і митар“ (Мат. 18, 17).

Питання 262.

Св. Письмо хвалить бідному й убогість (πτωχεῖα, πενία) та каже: »Блажені убогі« (Мат. 5, 3) і: »Ти бажання убогих вислухав, Господи« (Пс. 9, 38) і далі: »Бідний і убогий похвалять ім'я Твое« (Пс. 73, 21); як аж є різниця між бідною і убожеством і як міг Давид казати: »Я є убогий і бідний« (Псалом 39, 18)?

Відповідь:

Згадуючи слово св. Апостола, що Господь для нас: „Зубожів, хоч був багатим“ (2 Кор. 8, 9), думаю, що убогий є той,

який з багатства зійшов на убогість, а бідний той, що від початку був у недостатку і той стан приймав богоугодно.

А Давид признається до убогости і бідности, може говорить це в імені Господа, якого називаємо убогим, бо для нас „зубожів, хоч був багатим“, а бідним, бо по тілі називали Його сином не багача, а ремісника. А може тому, що як Йов не збивав багатства і не признавав його своїм; усім орудував по волі Господа.

Питання 263.

Чого хоче нас навчити Господь прикладами, до яких додає ті слова: »Так отже кожний з вас, хто не відречеться усього, що має, не може бути моїм учеником« (Лук. 14, 33); бо коли хто хоче побудувати вежу або вести війну з другим царем, мусить приготувитися чи до будови, чи до війни, а як не е приготований, треба йому або від початку не класти основи або укладатися про мир; — чи ж і той, що хоче стати учеником Господа, мусить усього зречися, а як пізнає, що це для нього за трудне, чи можна йому і від початку не бути учеником Господа?

Відповідь:

Метою Господа у тих прикладах не є дозволяти бути або не бути учеником, але показати неможність приподобатися Богу серед справ, що розсівають душу, в яких можна легко наразитися на небезпеку впасти у сіті діавола і стати достойним наруги і сміху з причини залишення недокінченої справи, в якій хто, як здавалось, ревнував. Випрошувався від того пророк: „Бо я сказав: щоб знов не втішались наді мною вороги мої і коли спотикнулися ноги мої, вони величалися проти мене“ (Пс. 37, 17).

Питання 264.

Апостол каже: »Щоби ви були щирі« (Филип. 1) і: »по щирости« (2 Кор. 2, 17); що е щирість?

Відповідь:

Думаю, що щире є те, що є незмішане і зовсім очищене з усього противного, а зібране і звернене до самої по-

божності і навіть до усього, що в кожній порі і в кожному ділі зовсім докладно відповідає меті побожності так, що н. пр. хто має щось поручене, навіть не звертає уваги на інші добрі діла. Перше виходить з дальших слів Апостола; до слів: „По щирости“ додає: „Як від Бога, перед Богом у Христі говоримо“; а друге з тих слів: „Бо ласкою даною мені говорю кожному з вас, щоби не думав більш, як треба думати, але думав тверезо, як уділив Бог кожному міру віри“ (Рим. 12, 3). Те саме і з дальших.

Питання 265.

Чи до самих священників сказано: »Коли отже приносиш твій дар до віттаря і там пригадаєш собі, що твій брат має щонебудь проти тебе, лиши там твій дар перед віттарем і йди помиритися перш із своїм братом і тоді прийди і принеси твій дар« (Млт. 5, 23—24), чи і до усіх, і як кожний з нас приносить дар на престіл?

Відповідь:

Требаби те слово приймати в першому головному значінню до священників, бо написано: „А ви будете зватися священниками Господніми, слугами Бога всі“ (Іс. 61, 6) і: „Жертва хвали прославить мене“ (Пс. 49, 23) і: „Жертва Богу дух сокрушений“ (Пс. 50, 19), а й Апостол каже: „Щоби ви приносили ваші тіла в жертву живу, святу, милу Богу, як вашу розумну службу“ (Рим. 12, 1). Кожний з тих висказів є спільний усім і кожний з нас мусить усе те сповнити.

Питання 266.

Що є та сіль, яку каже мати Господь, словами: »Майте сіль у собі і мир майте між собою« (Мат. 9, 49), і Апостол каже: »Ваше слоцо нехай буде завжди миле, приправлене сіллю, щоб ви знали, як маєте кожному відповідати« (Кол. 4, 6)?

Відповідь:

І тут з дальших слів ясне значіння, бо із слів Господа

учимося не давати ніякої причини до порізнення між собою, до незгоди і суперечки, але держатися в звязку мира і єдності духа; а із слів Апостола кожний, що згадує на те слово: „Чиж їдять хліб без соли або чи є смак у пустих словах?“ (Йов. 6, 6), навчиться орудувати бесідою на будову віри, „щоби принести добродійство слухаючим“ (Єфес. 4, 29), користуючись і відповідним часом і гарним порядком, щоби лекше переконати слухачів.

Питання 267.

Коли один »буде сильно битий«, а другий »буде битий мало« (Лук. 12, 47); якже кажуть деякі, що нема кінця карі?

Відповідь:

Те, що в одних місцях богонадхненого Письма видається непевне й неясне, пояснюється тим, що сказане в інших місцях. Тому коли Господь висказав, що ті підуть на вічну муку (Мат. 25, 46), і далі висилає інших в огонь вічний, приготований дияволу і ангелам його (Мат. 25, 41); а на іншому місці, згадуючи геенну огня, додає: „де їх червак не вмирає і огонь не вгасає“ (Мар. 9, 45) і ще в Старім Завіті через Пророка про деяких заповів, що червак їх не устане, а огонь не вгаситься (Іс. 66, 24); коли подібних висказів багато є в богонадхненім Письмі, — то є одною з хитрощів диявола, що багато людей забуває на такі численні й такі ясні слова і вискази Господа та видумує собі якийсь кінець кар, щоб мати більше смілости у гріхах. Бо як має бути колись кінець муки, то безумовно і життя небесне буде мати кінець; а коли такого про те життя і подумати не можемо, то якжеж можна і вічній муці ставляти кінець, бо до обох однаково додається слово: „вічне“: „підуть ці — каже — на вічну муку, а праведники у життя вічне“ (Мат. 25, 46). Тому коли це загально відома правда, треба знати, що і те слово: „буде битий сильно“ і: „буде битий мало“ означає не кінець, але різницю між муками. Бо коли Бог є справедливим суддею не тільки для добрих, але й для злих і віддає кожному по його ділам, може бути, що одні, заслуживши на огонь невгасаючий або слабший або більше пекучий, а інші, заслуживши на червяка, що не кінчиться,

мали його або менше болючим або більше, кожний по заслугі; інші заслужили на геєнну, яка взагалі має преріжні муки, а інші ще на тьму кромішню, де для одного є тільки сльози, для другого скрегіт зубів, відповідно до сили терпіння. І та кромішня тьма, здається, конечно є щось внутрішнє. І те слово „на дні ада“ (Притч. 9, 18) показує, що є деякі в аді, але не на дні, що мають муку лекшу. Те можна завважати й тепер у терпіннях тіла. Бо один горячкує з іншими терпіннями й проявами хвороби; другий має горячку, але не таку, як тамтой; ще інший не має горячки, але має терпіння в якомусь члені тіла — і то знов один більше, другий менше. Те слово: сильно і мало — сказане Господом звичайним способом говорення, як і інші подібні. Знаємо, що того способу говорення уживається і про тих, що мають одно терпіння, н. пр. коли говоримо про когось, що має тільки горячку або терпить на очі. Дивуємося, що тільки натерпівся і як багато мав мук. І так те: сильно і мало бути битим — ще раз кажу — лежить не у треванню або закінченню часу, але в ріжниці мук.

Питання 268.

В якому значінню деякі називаються: »синами непослуху« (Єфес. 5, 6) і: »дітьми гніву« (Єфес. 2, 3)?

Відповідь:

Господь називає дитиною або сином чийсь того, хто чиюсь волю творить, чи доброго, чи злого: „Коли ви сини Авраама, — каже — робить діла Авраама“ (Йо. 8, 39) і далі: „Ви є від вітця дївола і похоти вашого вітця хочете робити (там саме, 44). Тому синами непослуху є ті, що творять діла непослуху. А може, як дївола називається не тільки грїшним, але самим неначе грїхом, бо, як думаю, є взірцем і учителем грїха; так само можнаби його назвати уосїбленим непослухом, бо є його речником. А дитиною гніву є хтось, наскільки стався достойний гніву, бо як достойних Господа і тих, що ділають діла світла і дня, Апостол називає синами світла і синами дня (1 Сол. 5, 5), так само треба розуміти і те слово: „Ми були дітьми гніву“ (Єфес. 2, 3). Тому треба знати, що син непослуху значить те саме, що син гніву, коли Господь

сказав: „Хто не слухає сина, не побачить життя, але гнів Божий перебуває на ньому“ (Йо. 3, 36)¹⁾.

Питання 269.

Коли стоїть написано: »виповняючи волю тіла і думок« (Єфес. 2, 3); чи пожадання тіла є чим іншим від пожадання думок (духа) і чим вони є?

Відповідь:

Пожадання тіла на іншому місці вичисляє у подробицях віддільно Апостол: „А явні є діла тіла, що ними є: чужоложство, нечистота, розпуста, ідолопоклонство, чародійство, ворожнечі, сварні, зависти, гніви, суперечки, незгоди, ереси, ненависти, (убійства), п'янства і тим подібне, про яке вам предсказую, що ті, які так роблять, не наслідять царства Божого“ (Гал. 5, 19—21) і на іншому місці загальніше: „Тому що мудровання тіла це вороговання супроти Бога; бо закони Божому не кориться, ані й не може“ (Рим. 8, 7), а пожаданнями думок можуть бути гадки, не похвалені свідоцтвом св. Письма; а такі є ті, про яких сказано: „Ми буримо помисли і всяку висоту, що повстає проти пізнання Божого“ (2 Кор. 10, 4, 5) — гадки, незахоплені послухом Христа. Тому то конечно й безпечно усе й усюди заховувати те слово Давида: „А дорадники мої — Твої устави праведности“ (Пс. 118, 24).

Питання 270.

Що значать слова: »у клопотах, та не тратимо надії« (2 Кор. 4, 8), — ми безраді, а не безнадійні?

Відповідь:

Апостол, виявляючи сильне переконання своєї надії в Бога — у супротивности до людського настрою, ставляє кожне слово в тому місці; що до людського настрою каже: „В усьому пригнетені журбою“ — а що до надії в Бога додає: „Але не упадаємо на душі“; і далі, що до людського способу думання, є ми безраді, що до надії в Бога — не безнадійні і так саме далі. Подібні його слова висказані на іншому місці:

¹⁾ В церковнім тексті: „иже не вѣрятъ во сына“; грецьке *ὁ ἀπειθῶν* має оба значіння: невірющий і неслухняний.

„А правдиві, як незнані, а знані, як вмираючі, а оце живі, як карані, а не повбивані, як сумні, але завсіди веселі, як убогі, а багатьох збагачуючі, як нічого не маючі, а все посідаючі“ (2 Кор. 6, 9, 10).

Питання 271.

Коли Господь сказав: »А вжеж з того, що маєте, давайте милостиню і це все чисте для вас« (Лук. 11, 41): чи з усіх гріхів, яких хто допустився, можна очиститися через милостиню?

Відповідь:

Сам звязок попередніх слів виявляє усе. Зразу сказав: „Тепер ви, фарисеї, очищаєте чаші й миски зверху, а що в нутрі у вас, повне грабіжи і лукавства“ (Лук. 11, 39); опісля додає: „А вжеж з того, що маєте, давайте милостиню, і це все чисте для вас“ (там саме, 41), тоб то усі ті гріхи і недобрі діла, яких допускаємося грабіжжю і захланністю. І Закхей те потверджує словами: „Це половину мого маєтку, Господи, даю убогим, і коли кого в чім скривдив, зверну в четверо“ (Лук. 19, 8). Так то усі ті гріхи, з яких можна викупитися і за які можна многократно віддати, очищаються тимже способом; кажу виразно: тим способом, бо він сам собою не вистачає до очищення, до якого передусім треба Божого милосердя і Крови Христа: в Ньому маємо відкуплення й усіх інших гріхів (Єфес. 1, 7), коли творимо за кожний гріх гідні овочі покаяння (Лук. 3, 8).

Питання 272.

Коли Господом приказано: не журитися про завтрашній день (Мат. 6, 34); яке є правдиве значіння того приказу, бо бачимо, що часто стараємося ревно про справи, потрібні до вжитку так, що складаємо їх доволі на довгий час?

Відповідь:

Хто прийняв науку Господа: „Шукайтеж перш царства Божого і Його правди“ (Мат. 6, 33) і хто переконаний про правду Його обітниці: „А це все доложиться вам“, той не буде журбами життя, що заглушують слово і роблять його

безплідним“ (Мат. 13, 22), непотрібно займати душі. В добрій боротьбі за Боже уподобання вірять Господньому слову: „Заслугує робітник на свій прожиток“ (Мат. 10, 10) і зовсім для нього нічого не ділає, а працює й журиться не для себе, але для Христової заповіді, як того Апостол дав і приклад і науку: „Я все показав вам, що так працюючи, треба підіймати немічних“ (Діян. 20, 35). Бо про себе журитися — це бридке самолюб'я, а журитися і працювати для заповіді — то похвальне настроєння любови Христа і братів.

Питання 273.

В чому лежить хула на св. Духа (Мар. 3, 29; Мат. 12, 31)?

Відповідь:

З хули фарисеїв, проти яких сказано те слово, видно, що і тепер той хулить на св. Духа, хто діла й овочі св. Духа приписує противникови. То й нам трапляється часто, коли пильного легкодушно називаємо гордим, а про гнів неправдиво обжаловуємо чоловіка, що виявляє добру ревність, і коли інші добрі діла ложно називаємо з недоброго підзору.

Питання 274.

Як можна стати дурним у цьому віці (1 Кор. 3, 18)?

Відповідь:

Через страх перед тим Божим судом: „Горе тим, що мудрі в собі самих і перед собою розумні“ (Іс. 5, 21) і наслідування того, що казав: „Став я скотом перед тобою“ (Пс. 72, 22). Відкинувши усяку гадку про мудрість, не треба якусь власну гадку уважати доброю, а навіть не треба зачинати щось думати, заки не привикнеться до Божого уподобання через заповідь Господа чи то в ділі, чи у слові, чи в гадці, коли Апостол сказав: „А маємо довіря до Бога через Христа. Не тому, щоби ми були здібні подумати що від себе, мов від себе, а наша здібність від Бога“, що навчає розуму чоловіка“ (Пс. 93, 10), як сказано.

Питання 275.

Чи сатана може перешкодити постанові святого, коли написано: »Бо я Павло раз і другий (хотів) прийти до вас і забронив нам сатана« (1 Сол. 2, 17)?

Відповідь:

Добрі діла сповняються або волею і розумом або тілом, його діланням чи терпінням; так отже діланням душі сатана ніяк не може перешкодити; а тим, які сповняються тілесною силою, часто Бог дозволяє на перешкоди для досвіду й упокорення чоловіка, щоби змінивши добру волю, був засоромлений, як засіяні на камені, що то з радістю на хвилю прийняли слово, а в час противности відразу вітступили від нього; або щоби виявилася їх витревалість у добрих постановках, у ревности добрих діл; як і сам Апостол, що постановивши часто прийти до Римлян, не зважаючи на перешкоди, як сам признає, від постанови не відступив, аж її не виконав; абож у терпеливості, як хто, натерпівшись стільки від діавола, спокушуваний сказати хулу або бути невдячним супроти Бога, все таки аж до найкрайніших нещасть не відступив від побожної гадки і здорового настрою супроти Бога; як то про нього записано: „В усьому тому не провинив Йов і не вивів нічого безумного проти Бога“ (Йов. 1, 22).

Питання 276.

Що значить те слово Апостола: „Щоби ви переконувалися, що є волею Бога, доброю і милою і звершеною“ (Рим. 12, 2)?

Відповідь:

Багато Бог хоче: одного в довготерпеливості й доброти і це й називається добром; другого з гніву за наші гріхи — і це називається злом; тим то й каже: „Я є той, що творить мир і буде зло“ (Іс. 45, 7) — зла не ті, за які нас карають, але ті, що мають нас поправляти; вони стають добром, бо через терпіння ведуть до поправи. Тому того, чого Бог хоче з терпеливості і з любови, треба нам і бажати і те наслідувати. „Бо будьте — каже — милосерні, як і Отець ваш милосерний“ (Лук. 6, 36). А Апостол каже: „Будьте отже наслідувачами Божими, як улюблені діти і ходіть у любові, як

і Христос вас полюбив і віддав себе за вас на приношення і жертву, Богу на солодкі пахощі“ (Єфес. 5, 1, 2); а того, чого хоче в гніві за наші гріхи і що називаємо злом для нашого горя, того не годиться ділати; бож тому, що є волею Божою, щоби люде часто гинули голодом, заразою або війною або чимсь подібним, — не мусимо тій волі служити. До подібних справ уживає Бог і злих служителів, як сказано: „Післав на них гнів ярости своєї; ярість і гнів і смуток, післане ангелами лютими“ (Пс. 77, 49). Тому то передовсім треба шукати, яка є добра воля Бога; опісля, коли її пізнаємо, треба слідити, чи те добро є Богу миле, бо буває щось само собою і Божою волею і добром, а коли виходить від невідповідної особи або діється в невідповіднім часі, вже Богу не миле. Н. пр. було волею Божою і було добром Богу кадило приносити; але не подобалось Богу, що те робили Датан і Авирон (Чис. 16, 17). Так саме є й Божою волею і добром давати милостиню (Мат. 6, 2), але робити це для людської слави вже не є Богу миле. І далі: було волею Божою і добром, щоб ученики проповідали по домах, що чули на ухо: (Мат. 10, 27), але перед часом що сказати вже Богу не подобалося: „Нікому — каже — не оповідайте цього видіння, доки Син Чоловічий не воскресє з мертвих“ (Мат. 17, 9) і словом, Божа воля тоді є і добра і богоугодна, коли сповняється в ній те, що Апостол каже: „Усе у славу Божу творить“ (1 Кор. 10, 31). „А все нехай діється прилично і по порядку“ (1 Кор. 14, 40); а опісля, коли що є і Божою волею і добре і богоугодне, і тоді ще не годиться бути вдоволенним і спокійним, треба старатися і трудитися, щоб воно було і повне і знамените як що до самої річи, коли вона є по приказу, чи то що до сили чоловіка: „Люби Господа Бога твого — каже Христос — усім серцем твоїм і всею душею твоєю і всею силою твоєю і всею думкою твоєю, а ближнього твого, як себе самого“ Лук. 10, 27), як і в Євангелії св. Йоана навчив Господь (Йо. 3. 34). Так треба сповняти всяку заповідь: „Блажений той слуга, якого пан його прийшовши, застане, що він так і робить“ (Мат. 24, 46).

Питання 277.

Що є та «скарбниця» (Мат. 6, 6), в яку каже Господь входити на молитву?

Відповідь:

Скарбницею звичайно звемо кімнату відокремлену, відділену, в яку складаємо те, що хочемо старанно заховати, і в якій можна скритися по тим словам пророка: „Ідіть, люде мої, увійдіть у хатину вашу, скрийтеся“ (Іс. 26, 20). А силу тої заповіді показує сам предмет; тут говориться про тих, що хорують на пристрасть вподоби людям так, що коли кого та пристрасть мучить, добре робить, усуваючися на молитву в самоту, як довго не набере звичаю не зважати на похвалу людей, а очі підносити до самого Бога, як той казав: „Ось бо, як очі слуг на руку панів своїх, як очі служки на руку пані своєї, так очі наші до Господа Бога нашого, аж помилює нас“ (Пс. 122, 2). А коли хто за Божою ласкою очиститься з тої пристрасти, вже не має потреби укривати добра, як сам Господь навчив: „Не може укритися місто, положене на горі. Ані не засвічують світильника і не ставлять його під посудину, а на свічнику і світить усім, що в хаті. Так нехай світить ваше світло перед людьми, щоби бачили ваші добрі діла і прославляли вашого Вітця, що на небесах“ (Мат. 5, 14—16). Те саме треба чинити при милостині і пості, про який тут бесіда і загалом при кожному ділі побожнім.

Питання 278.

Як дух «молиться, а ум є без пожитку» (1 Кор. 14, 14)?

Відповідь:

Те сказано про тих, що повторяють молитви в бесіді незнаній, бо каже: „Коли молюся язиками, мій дух молиться, але мій ум без пожитку“, бо коли присутнім слова молитви є незрозумілі, ум того, що молиться, безплідний, нічого не користає; а коли присутні розуміють молитву, яка може принести користь слухачам, тоді той, що молиться, має користь, поправу слухачів. Те саме треба сказати і про кожний висказ Божих слів, бо написано: „А тільки добре на збудовання віри“ (Єфес. 4, 29).

Питання 279.

Що значить: »Співайте розумно« (Пс. 46, 8)?

Відповідь:

Те, що при стравах є смак, відчуття якості кожної страви, те при словах св. Письма є розуміння: „Гортань доходить смаку страви, а ум розбирає слова“ (Йов. 12, 11). Тому коли хто має таке настроєння, відповідне до сили кожного слова, як відповідає смак якості кожної страви, той сповняє цю заповідь: „Співайте розумно“.

Питання 280.

Хто є »чистий серцем« (Мат. 5, 8)?

Відповідь:

Хто несвідомий ніякого легковаження Божого Закону, ані занедбання.

Питання 281.

Чи треба приневолювати монахиню, що не хоче співати?

Відповідь:

Коли не приступає до псалмодії з охотою і коли не виявляє настроєння того, що говорив: „Як солодкі слова Твої, вони понад мід устам моїм“ (Псал. 118, 103); коли не уважає лінивства великою втратою, нехай її поправлять або викинуть, щоби малий квас не зіпсув усього тіста.

Питання 282.

Які то кажуть: »Ми їли перед тобою й пили« і чують (відповідь): »Не знаю вас« (Лук. 26, 27)?

Відповідь:

Може ті, яких Апостол описав на власній особі: „Коліб я говорив язиками людськими й ангельськими, а любови не мав, ставби я мов мідь звеняча або кимвал бренячий. І хочби я мав дар пророцтва і знав усі тайни й усе знання і хочби я мав усю віру так, щоби гори переносити, а любови не мав, то я ніщо“ (1 Кор. 13, 1-2).

Того навчився Апостол від Господа, що про деяких

казав: бо дійсно, що робиться не з любови до Бога, але для похвали людей, щонебудь воно не булoб, не заслугує на похвалу побожності, але на засуд людської гадки, чи самолюбя, чи гордості, чи заздри, чи чогось подібного. Тому то Господь називає таке діло: ділом неправедним, злим і тим, що казали: „Ми їли перед тобою“, відповідає: „Відступіть від мене всі, що творите неправду“ (Лук. 13, 26). Якже не мали бути творцями неправости ті, що надуживали Божих дарів на торгoвлю власними приємностями. Такі були ті, про яких Апостол каже: „Бо ми не такі, як багато, що торгують обманчиво (*καπηλεύοντες*) словом Божим“ (2 Кор. 2, 17) і: „Що признають побожність оруддям зиску (*πορισμὸς* — торгoвля)“ (1 Тим. 6, 5). Той сам Апостол являється нам чистий від усього того в тих словах: „Але як нас удостоїв Бог повірити нам Євангеліє, так проповідуємо, не щоби подобатися людям, але Богу, що досвідчає наші серця. Бо ніколи не було в нас облесного слова, як знаєте, ані думки збагатитися, Бог свідком“ (1 Сол. 2, 4—6).

Питання 283.

Чи є спільником той, хто сповняє чиясь волю

Відповідь:

Коли віримо слову Господа: „Усякий, що творить гріх, є рабом гріха“ (Йо. 8, 34) і далі: „Ви є від вітця вашого диявола і похоти вашого вітця хочете творити“ (Йо. 8, 44), коли в те віримо, то знаємо, що не тільки за спільника, але за пана і за отця приймаємо того, чие діло творимо, по словам Господа. Те саме показує ясно й Апостол: „Чи не знаєте, що кому віддаєте себе в слуги на послух, то ви слугами того, кого слухаєте, або гріха на смерть або послуху на праведність?“ (Рим. 2, 6, 16.)

Питання 284.

Чи може монастир від інших приймати те, що потрібне, коли він у біді через яке нещастя або хорoбу; а як може, від кого має приймати

Відповідь:

Хто памятає на слова Господа: „Оскільки ви це вчи-

нили одному з цих моїх найменших братів, мені вчинили“ (Мат. 25, 40), той докладєє усякого старання і ревности і труду, щоби бути достойним зачислитися до братів Господа; тому коли хто є такий, нехай не вагається приймати, але нехай буде вдячний; а від кого треба приймати і коли і як, це повинен осудити (настоятель) той, що йому вручене спільно старання, памятаючи на слово Давида: „А слей грішного нехай не намастить голови моєї“ (Пс. 140, 5) і: „Хто ходить дорогою бездоганною, той служить мені“ (Пс. 100, 6).

Питання 285.

Чи монастир повинен дуже дбати про достойну ціну товару, коли торгує з монастирем?

Відповідь:

Коли слово (Боже) дозволяє браттям купувати взаємно і продавати, не маю що сказати; бо учимося уділяти собі взаємно те, чого треба по тим словам: „У нинішній час ваш надмір нехай служить для їх недостатку, щоби й їх надмір служив для вашого недостатку“ (2 Кор. 8, 14); але як деколи трапиться така конечність, радніше треба, щоби купуючий дуже уважав, чи не дає ціни за малої, як щоби це робив продаючий; оба повинні памятати те слово: „Кривди творити мужеві праведному не добре“ (Притч. 16, 26).

Питання 286.

Чи можна перенести до шпиталю такого, що живе в монастирі, а захорує?

Відповідь:

Треба уважати на кожне місце і на відповідну ціль для загального добра на Божу славу.

Питання 287.

Які є: »Плоди достойні покаяння« (Лук. 3, 8)?

Відповідь:

Діла праведности, противні гріхови. Той, що кається, повинен такі неначе овочі приносити, сповняючи те слово: „В усякому ділі доброму приносячи плід“ (Колос. 1, 10).

Питання 288.

Чи має усім сповідатися, чи комубудь і кому той, хто хоче сповідатися своїх гріхів?

Відповідь:

Мета Божого чоловіколюбця виявляється на грішнику по словам: „Не хочу смерти грішника, але щоби навернувся і був живий“ (Єзек. 33, 11). Коли отже повернення повинно відповідати гріхам і треба оwoчів достойних покаяння по тим словам: „Приносить owoчі достойні покаяння“ (Лук. 3, 8), щоби і для їх браку не сповнилася та погроза: „Кожна деревина, що не приносить доброго owoчу, буде зрубана і вкинена в огонь“ (Лук. 3, 9); то треба сповідати гріхи перед тими, що їм повірене роздавання Божих Тайн. Бо так і творили супроти святих ті, що давно каялися; тому в Євангелії написано, щоби обжаловувати себе у своїх гріхах перед Йоаном Хрестителем (Мат. 3, 6), а в Діянях перед Апостолами (Діян. 19, 18).

Питання 289.

Що має робити той, хто покаявшись з гріхів, знов у ті самі гріхи впаде?

Відповідь:

Що хтось після покаяння знов той сам гріх творить, це є знаком, що з самого початку не зовсім очистився з першої причини того гріха, з якої, якби з коріння, знов те саме виростає; бо подібно, як хто відігне било рослини, а лишить корінь, з нього наново виростає гилля, так і деякі гріхи не з себе мають початок, а виростають неначе з інших. Тому хто хоче з них очиститися, мусить передовсім вирвати причину тих гріхів. Н. пр. суперництво про першенство і заздрість не мають у собі своєї причини, але виростають із славолюбства, як з коріння. Бо хто дуже дбає про славу у людей, суперничить з тим, що має поважання у людей, а завидує тому, що має більшу славу. Тому то хто раз приловив себе на заздрости або сварливости і знов до того самого вертає, нехай пізнає, що в ньому глибшою причиною чи заздрости, чи того супірництва є на дні пристрасть славолюбства. Треба йому ту пристрасть лічити противною їй вправою

в покорі (а вправою в покорі є заняття понижаючими працями). Так виробить собі чесноту покорі і вже не поверне до того згаданого накорінка славолюбства. Те саме діється в кожнім подібнім грісі.

Питання 290.

Як можна бути все ревним у ділі Господньому (1 Кор. 15, 58)?

Відповідь:

Розмножуючи даний дар працею над користю й поступом ближніх або і ревнішою старанністю в справі Божій, ніж звичайно буває старанність про людські справи.

Питання 291.

Що є: »Тростина надломана і лен, що димить« (Мат. 21, 20) і що значить не доломати тростини і не згасити льону?

Відповідь:

Думаю, що надломаною тростиною є той, хто з якоюсь пристрастю сповняє заповідь Божу: не треба його ломати або викидати, але радніше лічити, як Господь (Мат. 6, 1) навчив: „Уважайте, щоби ви не виконували вашої праведности перед людьми, щоби вони вас бачили“. І Апостол поручає: „Усе робіть без нарікання і вагання“ (Фил. 2, 14); а на іншому місці: „Нічого не ділаючи із сварливости або пустої слави“ (Фил. 2, 3).

А льоном тліючим буде той, що не сповняє заповідей з горячим бажанням і з повною ревністю, але оспало й ліниво; його не треба придушувати, але радніше побудити згадкою Божого суду і Його обітниць.

Питання 292.

Чи повинен у монастирі бути учитель світських хлопців?

Відповідь:

Апостол каже: „А ви, батьки, не розсержуйте своїх дітей, а виховуйте їх у карности й напаминанню Господнім“ (Єфес. 6, 4). Коли їх родичі з тою ціллю віддають, а приймаючи є переконані, що можуть хлопців виховати в карности і страсі Божім, нехай буде захований той приказ Господа: „Полишіть дітей і не бороніть їм приходити до мене, бо

таких є царство небесне* (Мат. 19, 14), але коли тої цілі немає, ані тої надії, думаю, що це не є ані Богу миле, ані нам відповідне, ані корисне.

Питання 293.

Як обходитися з людьми, які стережуться тяжких гріхів, а без уваги допускаються легких?

Відповідь:

Передовсім треба знати, що в Новім Завіті немає такої різниці; до всіх гріхів відноситься один висказ Господа: „Той, що творить гріх, є рабом гріха“ (Йо. 8, 34), а опісля: „Слово, що я говорив, буде судити у послідаій день“ (Йо. 12, 48); а Йоан голосно кличе: „Той, що не вірує (не слухає = *ὁ ἀπειθῶν*) у Сина, не побачить життя, але гнів Божий перебуває на ньому“ (Йо. 3, 36). Непослух не для різниці між гріхами, але для переступлення заслугує на погрозу. Взагалі як що можна нам сказати: малий і великий гріх, без найменшого сумніву треба це так розуміти, що для кожного те є велике, що над ним панує, а мале те, над чим він панує; як між атлетами побідник є сильніший, а тоді другий слабший від того, що побідив, яким би там той не був. Тому треба при якимнебудь грісі супроти кожного, що грішить, заховувати приказ Господа: „Колиж згрішить проти тебе твій брат, іди і викажи йому між тобою і ним одним. Як тебе послухає, ти позискав брата твого. А як не послухає, візьми з собою ще одного або двох; щоби при устах двох або трьох свідків було стверджене кожне слово. Колиж їх не послухає, скажи церкві, а як і церкви не послухає, нехай буде тобі як поганин і митар“ (Мат. 18, 15—18). Супроти усіх таких нехай буде заховане те, що Апостол каже: „Ви не радніше жаліли, щоби виключити зпоміж вас того, що допустився цього діла“ (1 Кор. 5, 2), бо треба, щоби терпеливість і милосердя лучилося із строгістю¹⁾.

Питання 294.

Чому тратимо безперестанну пам'ять про Бога?

Відповідь:

Бо забуваємо на добродійства Бога і ми невдячні супроти добродія.

¹⁾ Порівняй сказане у загальному вступі до прав. обшири ст. 15.

Питання 295.

По яких знаках пізнається чоловіка розсіяного?

Відповідь:

Що занедбує справи Богу милі, бо пророк каже: „Я бачив Господа завсіди переді мною, бо він по правиці в мене, щоб я не захитався“ (Пс. 15, 8).

Питання 296.

Як душа може бути переконана, що є чиста від гріхів?

Відповідь:

Коли розпізнає в собі настроєння Давида, що казав: „Неправду я ненавидів і обмерзив собі“ (Пс. 118, 163); або пізнає, що в собі сповнила цей апостольський приказ: „Отож умертвляйте ваші земські члени і розпусту, пристрасть, злу похоть і лакімство, що є ідолопоклонствами, за які приходять гнів Божий“ (Колос. 3, 5, 6). Тут розтягаючи на всі гріхи той засуд, додає: „На синів супротивлення“. Тоді може душа з Давидом повторяти: „Не прилипне мені серце гнівне: лукавого, що відхиляється від мене, я не пізнав“ (Пс. 100, 3, 4) Той душевний стан можна в собі пізнати, коли й супроти грішників перейметься душа тим самим страшним співчуттям, що й святі. Давид каже: „Я бачив нерозумних і таяв, що вони не зберегли слів Твоїх“ (Пс. 118, 158), а Апостол: „Хто знемагає, а я не знемагаю; хто соблазняється, а я не розпалююся“ (2 Кор. 11, 29). Бо коли дійсно душа вища над тіло, як бачимо, що мерзимося і відвертаємося від усякого бруду тілесного, а вид кожної рани і кожної зради справляє серцю біль і смуток; скількиж більше мусить смуток і біль відчуті над грішниками кожний, хто має любов Христа і любов братню, коли бачить, як душу грішників роздирають неначе дикі звірята і деруть; і ллється кров і гниль показується, як каже Давид: „Бо беззаконства мої перевищили голову мою й наче тягар важкий затяжили на мені. Затухли й зігнили рани мої для нерозуму мого. Бідолашним став я й зігнувся до краю, день цілий ходив сумуючи“ (Пс. 37, 5—7). А Апостол каже: „Жало смерти гріх“ (1 Кор. 15, 56). Тому коли хто спостереже, що його душа так настроєна у відно-

шенню до своїх гріхів і до чужих, як з початку сказано, нехай буде певна, що є чиста від гріха.

Питання 297.

Як треба навертатися в гріхів?

Відповідь:

Наслідуючи душевний стан Давида, що зразу каже: „Беззаконство мое я пізнав і не затаїв гріха мого; я сказав: визнаю на себе Господови беззаконство мое“ (Пс. 31, 5); далі описує спосіб покаяння в шестім псалмі і в багато різних образах. Опісля йдучи за наукою Апостола, що свідчить про те, як Коринтяне віднеслися до чужого гріха: „Смуток по Богу спричинює покаяння на спасення“ (не безкорисне) і додає признаки того смутку: він „спричинив у вас велику старанність виправдання — негодовання — страх — бажання — ревність — відплату. В усьому показалися ви чистими у у тому ділі“ (2 Кор. 7, 10—11) — з усього того бачимо, що не тільки треба відступити від гріха і бути так настроєним супроти грішників, але й треба від грішників самих відступити, що й Давид виявив словами: „Відступіть від мене всі, що творите беззаконня“ (Пс. 6, 9), а Апостол приказав: „З таким ані не їсти“ (1 Кор. 6, 11).

Питання 298.

Чи слово Боже дозволяє добре робити по власному уподобанню?

Відповідь:

Хто подобається собі, чоловікови подобається, бо й він є чоловіком; тому як: „Проклята людина, що вповає на людей і робить тіло опорною своєю“, що означає довіря до своїх сил, до яких то слів пророк додає: „І від Господа відступить душа його“ (Єрем. 17, 5); так і хто подобається другому або робить що для догодження собі, той відпадає від побожності і впадає у пристрасть служення людській вподобі: „Бо працюють, — каже Господь — щоб люде їх бачили“. „Амінь, говорю вам, що прийняли свою нагороду“ (Мат. 6, 5) і Апостол це потверджує: „Колиб я ще людям хотів подобатися, не бувби я слугою Христовим“ (Гал. 1, 10) і тяжчу ще по-

грозу додає богонадхнене св. Письмо словами: „Бог розсипав кости чоловікоугодників“ (Пс. 52, 6).

Питання 299.

Як душа може бути певна, що відступила від славолюб'я?

Відповідь:

Коли послухає слів Господа: „Так нехай світить ваше світло перед людьми, щоби бачили ваші добрі діла і прославляли вашого Вітця, що на небесах“ (Мат. 5, 16) і приказу Апостола: „Чи їсте, чи пете, чи що іншого робите, усе на славу Божу робіть“ (1 Кор. 10, 31), щоби як той богочтець не дбає ані про теперішню, ані про будучу славу, а над усе цінить Божу любов і він мав сміливість і те говорити: „Ані теперішне, ані будуче... не зможе нас відлучити від любови Божої, що в Христі Ісусі, Господі нашім“ (Рим. 8, 38, 39), бо і сам Господь наш Ісус Христос каже: „А я не шукаю слави моєї“ (Йо. 8, 50) і: „Хто говорить від себе, своєї слави шукає; а хто шукає слави того, що його післав, цей є правдивий“ (Йо. 7, 18).

Питання 300.

Який є спосіб навернення — коли тут іде річ про справи невидимі?

Відповідь:

Спосіб навернення вияснюється в тамтому питанні, в якому була мова про те, як треба навертатися з гріхів; а що річ іде про справу (невидиму) незаметну, спогадаймо на Господа, що каже: „Немає нічого закритого, що не буде відкрито“ (Мат. 10, 26), і: „з переповні серця промовляють уста“ (Лук. 6, 45).

Питання 301.

Коли хто каже: »Сумління не закидає мені нічого«?

Відповідь:

Таке трапляється і в хворобах тіла. Бо є багато недуг, яких хорі не відчувають, всеж таки більше довіряють впенненням лікарів, ніж свому недосвідови. Те саме і в хворобах душі, хоч хтось несвідомий гріха закидів собі не робить,

то всеж таки повинен повірити більше тим, які можуть ліпше добачити в тому, що його дотикає. Так поступали і св. Апостоли, що хоч були певні щирого пров'язання до Господа, то всеж таки коли почули: „Один з вас зрадить мене“, повірили радніше словам Господа та спорячи, говорили: „Чи я, Господи?“ А ще ясніше учить нас того самого св. Петро, що з глибокої покори що правда не хоче згодитись прийняти услуги від Господа і Бога і Учителя свого, одначе в сильному переконанню про правду слів Господа, коли почув: „Доки не обмию тебе, не матимеш участі зі мною“, — говорить: „Не тільки ноги мої, але й руки й голову“ (Йо. 13, 8).

Питання 302.

Чи давати з господарки (монастиря) чужим жебракам?

Відповідь:

Ідучи за тим, що Господь сказав: „Мене післано тільки до погибших овець дому Ізраїля“ і: „Не добре відняти хліба дітям і покинути псам“, не конечно добром, призначеним для тих, що посвятились Богу, спомагати когобудь без розбору. А як хочемо поступити ось по словам невісти, яку Господь похвалив за її віру: „Так, Господи, але бо й пси їдять кришки, що падають із стола їх господарів“ (Мат. 15, 27), нехай це розсудить той, що йому повірений заряд спільним добром, а на суд його згодяться товариші по уряді, щоби з обильности світило сонце відповідно тому, як написано — на добрих і злих (Мат. 5, 45).

Питання 303.

Чи треба в братстві повинуватися усім, коли що приказують?

Відповідь:

Дуже трудно відповісти на те питання передусім тому, що виразно вказує на непорядок, коли всі говорять. Бо Апостол каже: „Нехай пророків двох або трьох говорить, а інші нехай судять“ (1 Кор. 14, 9). Опісля Апостол у розділі духовних дарів установив порядок для кожного з тих, що говорять, коли каже: „Кожному Бог розділив міру віри“ (Рим. 12, 3). А в прикладі членів тіла ясно показав, що кожний, хто говорить, має своє місце, і докладніше ще те означив сло-

вами: „Чи то навчає хто в науці, чи напминає хто в напминанню“ і д. (там., 7). Відси ясно, що не все дозволяється усім; кожний має правити в тому, до чого покликаний, і старанно сповняти те, що йому Господь повірив; тому той, що є наставником над усім і має всім приказувати, повинен з великою розвагою взяти на себе старання про це так, щоби належною дбайливістю дбав про усіх з метою приподобатись Богови і зважаючи на здібність кожного і силу для спільного добра, заряджував та приказував. А піддані при захованню доброго ладу і при послуші, що знає свої обовязки та міру, повинні памятати на слово Господа: „Мої вівці слухають мого голосу і я знаю їх і вони йдуть слідом за мною і я вічне життя даю їм“ (Йо. 10, 27), а вище: „За чужим не йдуть, а втікатимуть від нього, бо не знають голосу чужих“ (там., 5). Повинні памятати і на Апостола, що каже: „Колиж хто інакше вчить і не приступає до здорових слів Господа нашого Ісуса Христа і до науки побожної, той розгордів, нічого не знаючи“ (1 Тим. 6, 3) і вичисливши наслідки такого поступовання, додає: „Відступай від таких“ (т. с. 5), а на іншому місці: „Пророцтвами не гордуйте, усього досліджуйте, доброго держіться, від усякого виду лихого здержуйтесь“ (1 Сол. 5, 20—22). Тому коли хто що приказує по заповіді Господа, треба повинуватися, хочби з небезпечною життя; але коли що є поза заповіддю або проти заповіді, хоч приказувавби й ангел з неба або хто з Апостолів, не вважаючи на те, чи обіщує життя, чи грозить смертю, ніяк не можна слухати того, коли Апостол каже: „Якби й ми або ангел з неба проповідував вам поза тим, що ми проповідували, нехай буде анатема“ (Гал. 1, 8).

Питання 304.

Чи приймати те, що хтось із свояків хоче дати монастиреви?

Відповідь:

Та справа належить до настоятеля. Колиж питаєте про мою гадку, думаю, що безпечніше і корисніше для прикладу багатьох таких дарів не приймати. Бо в такому випадку буває, що монастир судять безоглядно. Крім того той, що його свояки щось на монастир дали, має нагоду гордитися, часто

буває те, що Апостол витикав тим, що на зборах вірних їли й пили: „Засоромлюєте тих, що не мають“ (1 Кор. 11, 22). Тому коли трапляються ті й інші ще нагоди до гріха, ліпше таких дарів зовсім не приймати. Однак треба те полишити осудови настоятеля, нехай розважить і судить, від кого можна прийняти дари і як їх розділити.

Питання 305.

*Чи приймати дари від чужих з приязни або давного посво-
ячення?*

Відповідь:

Це питання рівнозначне з тим, чи можна від свояків приймати дари. (П. к. 304.)

Питання 306.

*Як дійти до повного скуплення і в який спосіб зможемо осте-
речися розсіяння?*

Відповідь:

Коли хто перейметься настроєнням (душі) вибраного Давида, що говорив: „Я бачив Господа завсіди переді мною, бо він по правиці в мене, щоб я не захитався“ (Пс. 15, 8), то знов: „Очі мої завсіди до Господа, бо він вирве із сїти ноги мої“ (Пс. 24, 15), в іншому місці: „Це як очі слуг до рук господарів своїх, як очі служниці до рук господині своєї, так очі наші до Господа Бога нашого, доки не змилюється над нами“ (Пс. 122, 21). А щоби на меншому прикладі навчитись у важніших справах докладати більшого старання, нехай кожний сам у собі розважить, який він є (як поводитьсь) у присутности інших, хочби й рівних йому; як намагається бути без закиду, чи то коли стоїть, чи ходить, чи в якімнебудь своїм руху, чи в бесіді. А як стараємося уважати на себе перед людьми в справах перед ними явних, так само — і ще більше — повинні ми поступати, коли хто перейметься гадкою: що має перед собою Бога, що на нього глядить: „І просліджує серця й утроби“ (Пс. 7, 10), як написано — і Єдинородного Божого Сина (уявить собі) сповняючого те, що обіцяв: „Де є двох або трьох, зібраних в ім'я моє, там я є посеред їх“ (Мат. 18, 20) і (спомяне) св. Духа, як предстоїть

і дари розділяє і своєю силою ділає; і на ангелів покровителів кожного — по словам Господа: „Глядіть, щоби не погордили одним із цих малих; бо кажу вам, що ангели їх на небесах безнастанно бачать лице мого Вітця небесного“ (Мат. 18, 10). Праця такого і успішніша і ревніша, щоби набути як найліпшої побожності і тим чином кріпшає скуплення і усовершенується. А також коли намагається сповнити те, що сказано: „Благословлю Господа кожного часу, безнастанно хвала Його в устах моїх“ (Пс. 33, 2) і: „Поучиться в законі Його день і ніч“ (Псал. 1, 2), щоби так дух, зайнятий безнастанним розважанням і розсліджуванням волі і судів Божих, не мав часу на розсіяння.

Питання 307.

Чи на перемену зачинати псальмодію або молитви?

Відповідь:

Коли є більше достойних, нехай в тому ділі буде захований належний порядок так, щоби ані це не вважалось маловажною справою або рівнодушною, ані знов одностайність одної або другої особи не кидала підозріння гордості настоятеля і погорджування іншими.

Питання 308.

Чи в монастирі відплачуватися за дари і чи в однаковій мірі та чи міра відплати має відповідати дарункови?

Відповідь:

Це питання чисто людське, а коли буде треба дати доказ вдячності, нехай буде полишене осудови господаря, чи прийняти жертвоване та яким дарунком відплатитись.

Питання 309.

Чи може відважитися приступити до св. Причастя той, кому трапилося щось звичайне та природне?

Відповідь:

Апостол вказав, що вищий є від природи і звичаю той, що в св. хрещенню з Христом погребався (Рим. 6, 4). Там, де говорить про воду хрещення, після того, що сказав пер-

ше, так каже Апостол: „Це знаючи, що давній наш чоловік з ним став розпятий, щоби знівечити гріховне діло і щоби ми не служили більш гріху“ (Рим. 6, 6); а на іншому місці приказує: „Отож умертвляйте ваші земські члени, розпусту, нечистоту, страсть, злу похоть і лакімство, що є ідолопоклонством, за які приходить гнів Божий на синів невірства“ (Колос. 3, 5); іншим разом знов поставив правило, так кажучи: „А котрі Христові, розпjali своє тіло з пристрастями й похотями“ (Гал. 5, 24). А я знаю, що це за ласкою Христа здійснилося як у мужчин, так і у женщин через сильну віру в Господа. А коли хтось у нечистоті приступає до святині, то вже і з Старого Завіта знаємо, який страшний чекає його суд. А що святіший ще ніж сама святиня — є той (Христос), тому і страшнішим ще способом повчає про те нас Апостол: „Хто їсть і пє недостошно, суд собі їсть і пє“ (1 Кор. 11, 29).

Питання 310.

Чи можна в простім домі приносити жертву?

Відповідь:

Так само як св. Письмо не дозволяє вносити ніякого звичайного начиння до святині, також не годиться і звершати священодійства в домі звичайнім; бо і в Старім Завіті з Божого приказу подібне виразно не було дозволене. Колиж Господь каже: „Тут є щось більше від храму“ (Мат. 12, 6), а Апостол говорить: „Чи не маєте домів до їдженннн й пиття? Що маю вам сказати? Чи маю похвалити вас? У тому не похваляю. Бо я прийняв від Господа, що й вам передає“ (1 Кор. 11, 22—23) і те, що далі; то з того маємо повчитися, щоби ані звичайної вечері в Церкві не споживати (не їсти й не пити), ані вечері Господньої в домі звичайнім не збезчещати; хиба хтось у випадку конечности вибере найчистіше місце і дім і час найвідповідніший.

Питання 311.

Коли хто запросить нас, щоби його відвідати, чи треба це зробити?

Відповідь:

Відвіджувати є ділом Богу милим, але той, що відвідує,

повинен бути розважний у слуханню, а розумний у відповідях, заховуючи те, що сказано: „Ваше слово нехай буде все мило, приправлене сіллю, щоби ви знали, як маєте кожному відповідати“ (Колос. 4, 6). Але вибиратися в гостину до когось для посвоячення або приязни, те не є згідне з нашим покликанням.

Питання 312.

Чи накликувати до молитви світських, що нас навідують?

Відповідь:

Як вони є приятелями Божими, то воно не буде невідповідне, коли й Апостол пише до них: „Моліться і за мене, щоби мені було дане слово, як отворю мої уста, сміло голосити тайну Євангелія“ (Єфес. 6, 19).

Питання 313.

Чи працювати при гостях?

Відповідь:

З того, що належить зробити по приказу, не треба нічого переривати для тих, що до нас приходять з людяности; хиба що булаб якась особливша потреба доложити старання для душі, яке по приказу Господа має перше місце над стараннями для тіла; і Апостоли в Діяннях кажуть: „Не годиться, щоби ми полишили слово Боже і услугували при столах“ (Діян. 6, 2).

XVI. ЕПІТИМІЇ (ПОКУТИ).

1. Коли хто здоровий на тілі занедбає молитви і науки псалмів, оправдуючись оправданнями в гріхах (Пс. 140, 4), нехай буде відлучений або нехай постить один тиждень.

2. Коли хто напіннений з любов'ю за прогріх не прийме упінення та не попросить з покорою прощення усього, в чому прогрішився, і такий нехай буде відлучений тиждень.

3. Коли хто знає чийсь гріх і не намагається поправити його, ані не наминає в мирі з любов'ю у Христі, але гнівливо, неначеби радніше вивищав себе над брата, ніж хотівби його вилічити, нехай буде відлучений разом з обжалованим у грісі два тижні, бо наминав як ворог, а не як брат.

4. Коли хто образливо спротивиться порученню брата, яке може сповнити, та не послухає його з повною радістю у Христі, нехай буде відлучений тиждень за власну волю.

5. Коли хто пустословить або блазнує, не заховуючи з страхом і трепетом науки блаженного Апостола і св. Євангелій, нехай і він буде відлучений тиждень.

6. Коли хто крім „так“ і „ні“ присягався, нехай і він буде відлучений тиждень.

7. Коли хто знає про чий гріх і образливо картає його, немов щоби його виявити, і той нехай буде відлучений тиждень, як немилосерний, що радується з чужої біди.

8. Коли хто знає про чий гріх і бачить байдужність другого, що не перепрошує Бога скрушеним серцем і обильними сльозами, нехай упігне його і наклонює до покути й поправи. А коли не вважаючи на те (напіннений) занедбує своє спасення, нехай буде зовсім відділений від спільности життя, бо малий квас заквашує усю діжку, як каже св. муж (Галат. 5, 9).

9. Коли хто виходить без конечної потреби і безцільно

вештається, нехай такий буде відлучений, щоби дома відпочали його ноги, як є написано (Притч. 7, 11).

10. Коли хто без причини гнівається і зараз не перепросить брата, якому зробив прикрість, щоби йому відпустив провину, якою проти нього прогрішився, нехай буде відлучений тиждень.

11. Коли кого брат образив, а образений і на просьбу усієї братії не відпускає йому гріха та не памятає на слова: „Нехай відпускає жаль, який до кого має, як і Христос відпустив“ (Колос. 3, 13), такий нехай буде також відлучений тиждень.

12. Коли хто вийде з монастиря без благословення і невідпущений архимандритом з молитвою, нехай буде без Причастя (нехай буде поза суспільністю братів¹⁾).

13. Коли хто набуде що в монастирі або поза монастирем, нехай буде без Причастя.

14. Коли хто злучиться з іншими, щоби вийти з монастиря для сповнення якого злого діла, нехай буде без Причастя.

15. Коли хто з настоятелів спалень знайде брата, що чинить заколот або розмовляє в спальні, а не викине його з хору, нехай і сам буде без благословення.

16. Коли хто мав за кару лишитися без благословення і з легковаження не оправдається та візьме благословення, нехай буде відлучений.

17. Коли хто без дозволу архимандрита бере собі або кому другому щось у трапезі, нехай буде без благословення.

18. Коли хто без каптура працює 'денебудь, нехай буде без благословення.

19. Коли хто розмовляє з гостем або своїм без дозволу архимандрита окрім тих, що їм це поручено, нехай буде без благословення.

20. Коли хто візьме що від брата і укриє, нехай буде без благословення.

21. Коли хто, не маючи покути, їсть, не взявши благословення, нехай буде відлучений.

¹⁾ ἀκοινωνητος — без κοινωνία — без участі в Причастю або у спільності. Пор. покуту 31.

22. Коли хто в свою чергу не візьме благословення, нехай останеться без благословення, а коли з якоїсь причини спізнився, нехай оправдається.

23. Коли хто в ночі знайдеться з іншими на окремій місці або буде міняти місця спання без дозволу настоятелів, нехай буде відлучений.

24. Коли хто без дозволу вмішується в інше діло, нехай останеться без благословення.

25. Коли хто міняє що з ким або позичає без дозволу архимандрита, нехай останеться без благословення.

26. Коли хто вечером по Отченашу з іншими розмовляє, нехай буде відлучений.

27. Коли хто здоровий спить поза спальнею, нехай буде від інших відлучений.

28. Коли хто при їді в трапезі плете дурниці, нехай буде приневолений молитись.

29. Коли хто мав остатися без благословення і з жалю картає того, що його картав, і противиться і не приймає (його упімнень), нехай буде відлучений. А коли каже, що несправедливо його картали, нехай виявить архимандритови причину і нехай прийме його рішення.

30. Коли хто ображений на другого, злегковажить його і не примириться з ним перед Службою, а не скаже причини архимандритови або настоятелеви спалень, нехай буде відлучений.

31. Коли хто в день (жертви) приношення здержується від Причастя, нехай буде без благословення.

32. Коли хто спорить про св. Письмо, нехай останеться без благословення. А коли не вважаючи на напімнення, в тім прогрісі триває, нехай буде відлучений, як непослушний і впертий.

33. Коли хто пере свою одягу або чужу без дозволу, нехай останеться без благословення.

34. Як хто не прийде до стола, а не скаже причини, нехай лишиться без обіду.

35. Коли хто що згубить, а не найшовши, не скаже архимандритови, нехай лишиться без благословення.

36. Коли двох буде мати із собою частіші і ближчі

зносини, а напімнені не розлучаться, нехай будуть відлучені, доки не поправляться.

37. Коли хто вечером спізниться на Отче наш без причини, нехай стоїть на молитві, доки всі не заснуть.

38. Коли хто в часі Причастя, образений на брата, не дасть йому мира, нехай буде відлучений.

39. Коли хто усуне брата від порядку Служби окрім тих, що їм це поручене, нехай буде без благословення.

40. Коли хто знає, що брат хоче покинути монастир, і не донесе архимандритови або настоятелям, нехай буде відлучений.

41. Коли хто встав від трапези без дозволу архимандрита, нехай стоїть на молитві аж до Утрені.

42. Коли хто по Причастю вийде із Служби, заки всі взяли благословення, окрім людської потреби, нехай їсть окремо.

43. Коли хто причинився до позбавлення другого благословення, нехай і сам лишиться без благословення.

44. Коли хто говорить по келях окрім тих, що там мешкають, або настоятелів, нехай лишиться без благословення.

45. Коли хто блазнує або пустословить, нехай буде без благословення.

46. Коли хто злословить другому або слухає злословя без упімнення, а не донесе архимандритови, нехай буде разом із тамтим відлучений.

47. Коли хто говорить в огороді з другим або повторяє там псалми або спить окрім працюючих і настоятелів, нехай буде без благословення.

48. Коли хто вийде до фірти без дозволу настоятеля, нехай лишиться без благословення; а коли вийде до сторожі, нехай буде відлучений.

49. Коли хто дасть що або прийме на світі без дозволу архимандрита, нехай буде відлучений.

50. Коли хто вийде напроти гостя і розмовляє з ним окрім призначеного на те, нехай буде без благословення.

51. Коли хто докучає архимандритови під покривкою щоденної служби окрім келярія і седмичника, нехай лишиться без благословення, щоби при кожній службі седмичник

і кому справа поручена ревно дбали про всі потреби, щоби не впали в засуд недбальства.

52. Коли хто не в пору піде до кухні або до комори окрім призначених на те і наставників порядку, нехай лишиться без благословення.

53. Коли хто розворушений другим гнівається в часі Служби чи читання, нехай буде відлучений.

54. Коли хто без причини по візитації, що наступає по Утрени, увійде в нозокомію окрім настоятелів і тих, що їм це поручене, нехай лишиться без благословення.

55. Коли хто без дозволу нозокома увійде до нозокомії і там спічне, нехай лишиться без благословення; а коли є нездоровий або хорує, нехай це передосім скаже нозокомови.

56. Коли хто з хорих змінє місце спання без дозволу нозокома, нехай буде відлучений.

57. Коли хто призначений до служби в нозокомії дає що їсти братови без дозволу нозокома, нехай лишиться без благословення.

58. Коли хто з хорих мінє щось без дозволу нозокома або когось з usługуючих, нехай лишиться без благословення.

59. Коли хто окрім архимандрита пише до когось або приймає письма, нехай буде відлучений.

60. Коли хто посилає кому дарунок або приймає що без дозволу архимандрита, нехай буде без благословення.

XVII. ПОКУТИ (ЕПІТИМІЇ) ДЛЯ ІНОКИНЬ.

1. Та, що клялася якоюнебудь клятвою, нехай буде відлучена два тижні.

2. Та, що злословила одній із старших, яким поручено порядки в монастирі, нехай буде відлучена один тиждень.

3. Та, що тайком говорить щось проти неприсутньої сестри, щоби її знеславити, нехай буде відлучена тиждень.

4. Та, що якимбудь способом другу образить, нехай буде відлучена тиждень.

5. Та, що говорила б потайки, хоч не є старшою, призначеною на службу, нехай буде відлучена тиждень.

6. Та, що без кінцевої потреби не в пору своє слово вмішає і пустословить, нехай буде відлучена тиждень.

7. Та, що блазнує і неприлично сміється, нехай буде відлучена тиждень.

8. Та, що при службі і з потреби говорить до другої, але з криком і зухвало, нехай буде відлучена тиждень.

9. Та, що боронить засудженої за якийсь проступок теми, що їм повірений заряд і порядок, нехай буде відлучена з тою, що її боронить, два тижні.

10. Та, що говорить з тими, які приходять із світа, заки одержала дозвіл від настоятельки, нехай буде відлучена тиждень.

11. Та, що роптає за тісноту потрібних річей або за груд у праці, нехай буде відлучена тиждень.

12. Та, що противиться приказови старших, нехай буде відлучена тиждень.

13. Та, що з легковаженням, а не в спокою і з мовчанням сповняє приказ, нехай буде відлучена тиждень.

14. Та, що хотілаби гарно убиратися, нехай буде по першім або другім напінненню скартана в присутности духовного отця.

15. Та, що без дозволу старших піде до матери або сестри, нехай буде відлучена тиждень.

16. Та, що з образою сестри із злими знаками завертає очі, нехай буде відлучена тиждень.

17. Та, що по відпусті Причастя із світською женщиною говорить, нехай буде відлучена два тижні.

18. Та, що з роботи до роботи приходиться без дозволу старших, нехай буде відлучена тиждень.

19. Та, що не приймає покути або противиться або роптає і не спостерігає своєї користи в упінненню, нехай буде відлучена два тижні.

XVIII.

ГОЛОВИ НАУК.

1. Треба молитву ставляти вище усього.
2. Про увагу на гадки і що тіло не є зле, як деякі думали.
3. Не треба з жінщинами необережно розмовляти.
4. Треба мірити здержливість силою тіла і що тілесна праця є добра й законна.
5. Аскет повинен займатися відповідними працями.
6. Аскет не повинен з усіма людьми необережно розмовляти.
7. Не можна часто і без потреби виходити.
8. Непостійним монахам не треба додавати смілости та свободи слова, а радніше уникати їх.
9. Аскет не повинен ніяк бажати ані духовного чина, ані настоятельства над братами.
10. Не годиться для порожньої слави суперничати в добрих ділах.
11. Про відповідну пору бесід.
12. Аскет не повинен звертати уваги на пусті смішні річі.
13. Про лагідність і як доходить до любови.
14. Про розсудливість.
15. Про віру та надію.
16. Про покору.
17. Як недобрі гадки повстають на різний лад?
18. До тих, що живуть спільним життям.
19. Аскет повинен приступати до аскези з сильною постановою і про послух.
20. Не треба приставати із свояками, що живуть по світовому та журитися їх справами.
21. Не треба відступати від духовного братства.
22. Обширніше про послух.
23. Аскет повинен приймати і найнижчі праці з великою радістю.
24. Аскет не повинен бажати почесей і вивищення.

25. Про міру й простоту страв.
 26. Хто йде до совершенности, тому не може перешкодити те, що виходить з монастиря.
 27. Аскет не повинен мати власних занять.
 28. Настоятель повинен з вітцівською любов'ю займатися справами підчинених.
 29. В аскетичному пожиттю не повинно бути приязни двох або трьох братів.
 30. Аскет не повинен бажати ліпшої одежі або обуви.
 31. Настоятель повинен прикази достроювати до сил тіла.
 32. Браття не повині засмучуватися, коли признається яку полекшу слабшим.
 33. Настоятелі не повинні дозволяти аскетам свій монастир опускати і не приймати таких до спільности життя (в інших монастирі).
 34. Аскет, що жие в монастирі, не повинен нічого з дочасних річей мати на власність.
-

XIX. МОНАШИ НАУКИ ДЛЯ ТИХ, ЩО ПОДВИ- ЗАЮТЬСЯ В МОНАСТИРІ І НА САМОТІ.

ПЕРЕДМОВА.

1. Ти вибрав Христову філософію. Ти ум підніс понад життєві бажання та розкоші й журби; ти рішився душу за усяку ціну віддалити і увільнити від тілесних прикростей; а до нас ти часто звертався з питаннями, в який спосіб належить довершити розпочату боротьбу, щоб не дозволити потягнути себе пожаданням, що з тіла впливають на душу. Ти бажав знати, чого треба передусім як найбільше стеречися і що даліше робити, про які чесноти треба дбати, щоби старанно уникати усякого злого діла, а ревно сповняти добрі діла; тому то ти бажав мати нашу раду, виложену письмом. Це довело мене до рішення не злегковажити твоєї доброї волі та науками своїми утревалити і скріпити те, що в тобі є добре. Не можу я подати науки, яка вичерпалаб предмет, але не хочу мовчанням прикрити, якби якимсь насипом, ту науку, яку можу дати, бажаю тим способом уникнути засуду, висказаного на того, що скрив у землі свій талант.

Найчастіше буває, що для людей супружжа стає нагодою світових бажань, розкошів і журб, бо немає в природі тіла сильнішої і гіршої пристрасти, як у мужчин пожадання женського полу, а у женщин мужеського. І нічого в тому дивного, бо вона з природи прямує до видавання на світ наслідників, тому має й першорядне значіння і природно вимагає найсильнішого напруження. Також не дізнають люде тяжчих журб від тих, що на них спадають через супружжа, як каже Павло: „Оженившись, журиться про те, що належить до цього світа“ (1 Кор. 7, 33), тоб то є журбою перевантажений. Бо самітний має дбати тільки про потреби свого тіла,

а може їх і злегковажити, коли тільки зуміє на те рішитися. Але хто має старатися про жінку й діти, перестає бути паном власної волі, є приневолений робити те, що служить приємності жени і дітей; старанням про діти мусить стягати на себе пропасти журб, які вчисляти не пора.

2. Тим то хто хоче бути свобідний від вязів світа, утікає перед супружжам, як перед кайданами. А коли перед супружжам утік, відає своє життя Богу й обітує чистоту так, що вже не вільно йому звернутися до супружжа, мусить підійнятися боротьби за чистоту і поконувати природу і найсильніший її нахил. Такий чоловік стає так любителем Бога і бажає хочби в найменшій мірі наслідувати Божу вищість над усяку пристрасть; бажає досвідчити духової святости, спокою, безжурности, лагідности і тої радости й щастя, які з них родяться, та намагається ум піднести понад усяку земську і тілесну пристрасть, яка непокоїть душу. Чистим і незатемненим оком душі оглядає Божі справи. Світлом з неба наповнений, ніколи не може ним насититися. Вправивши душу в такий стан та настроєння, по можности зближається до Бога, стає Його любителем наймилішим, бо перейшовши ту тяжку і трудну боротьбу, не вважаючи на злуку з матерією, зумів чистим і відділеним від тілесних пристрастей умом дійти до бесіди з Богом. Справедливо і природно повиней той, що згаданими вправами піднісся до того стану, не дати себе наново втягнути тілесним покусам до участі в пристрастях тіла; він не повинен дозволити, щоб око його душі затемнилось якби темною якою мрякою, допускаючи до себе випадки, що з нижчих частей людського ества підносяться в гору. Не повинен допустити до того, щоб відпав від Божої і духової контемпляції та щоб зір ума затемнився димом пристрастей.

ПРО ТЕ, ЩО МОЛИТВУ ТРЕБА СТАВИТИ ВИЩЕ УСЬОГО.

РОЗДІЛ I.

1. Кожне діло, мій дорогий, і кожне слово Спаса нашого Ісуса Христа є законом побожности і чесноти; тому то Він став і чоловіком, щоби представити нам якби в образі по-

божність і чесноту, щоби по силі кожний і кожна наслідували той первовзір. Тому Він носить наше тіло, щоб і ми по силам наслідували Його спосіб життя. Тому коли почувеш про Його слово або Його діло, не слухай байдуже, по простому і якнебудь, але входи в глибіню наук, ставай учасником містичного значіння. І Марта приймає Господа, але Марія сідає у Його ніг; в обох сестрах добра воля, одначе розрізні діла; Марта служить і приготує те, що відповідає Його тілесній потребі, але Марія сидить у Його ніг і слухає Його бесіди; перша заспокоює потребу зовнішню, друга служить невідомому. Він був у дійсности і чоловік і Бог. Він, Господь, приймав добру волю обох жінок; але Марта, утомлена працею, просить Господа, щоб став посередником і казав сестрі помочи їй у праці: „Вели їй, — каже — щоб встала та послужила зі мною“ (Лук. 10, 40). А на те Господь: „Марто, Марто! журися і клопочешся про багато річей, а тут одного треба; Марія вибрала добру часть, якої не відберуть їй. Я тут не щоб лежати при столі та кормити тіло, я прийшов, щоби вас кормити словом правди і наукою тайн“. Він не відвертається від її занять, але тамту хвалить за її увагу. Дивись, як ті дві жінки представляють два стани, один нижчий, що вибирає тілесну службу, хоч і вона прекокорисна, другий, що здійснюється до видіння тайн, вищий і більше духовий. Слухаючи, приймай це духовим способом і вибирай, що хочеш. Коли хочеш служити, служи в ім'я Христа, Він же сказав: „Що тільки зробите одному з тих моїх найменших братів, ви для мене зробите“ (Мат. 25, 40). Чи приймеш подорожніх, чи нагодуєш убогих, чи потішиш сумних, чи подаш руку помочи тим, що в потребі чи біді, чи послужиш хорим, усе Христос приймає для Себе. Але коли схочеш наслідувати Марію, що залишила службу тіла, а підійнялася до оглядання духових видовищ, приступи як слід до того діла. Лиши тіло, покинь рільництво, журбу про їду, її приготування, сідай у ніг Господа та послухай Його бесіди, щоби ти став учасником тайн Божества. Оглядання науки Ісуса перевищує службу тіла.

2. Так то ти прийняв, мій милий, приклад і пояснення; вибирай, що хочеш: або будь слуга убогих або любитель Христових наук. А коли зможеш оба приклади наслідувати,

з обох боків добудеш овочів спасення. Одначе перше є духове слово, а усе інше другорядне. Марія — каже — добру часть вибрала. Колиж і ти хочеш бути жерцем Христа, сідай при Його ногах, приймай Його Євангеліє, залиши там усе своє життя, перебувай без журби; забудь і на власне тіло; так будеш міг розмовляти з Ним про Його теореме; так будеш наслідувати Марію і одержиш найвищу славу. А коли молишся, зважай, щоб ти прошенням одного в іншому не прогнівив Господа. Не проси про маєток, не про людську славу, не про власть, про ніщо переминаюче, проси про Боже царство, а усе, що треба тобі для тіла, Він тобі дасть, як сказав сам Господь: „Шукайте Божого царства і його правди, а усе інше додасться вам“ (Мат. 6, 33).

Є, дорогий, два способи молитви: один — славословя з покорою, а другий нижчий — прохання; тому коли молишся, не відразу переходи до прохання, бо так сам себе обжаловуєш, що конечність тебе приневолює до молитви. Тим то зачинаючи молитву, лиши себе, жінку, діти, покинь землю, перейди до неба, залиши усе створіння видиме і невидиме, зачни славословити Його, що усе створив. А коли будеш віддавати Йому славу, не блукай гадкою тут і там, не дай себе уносити уяві, як при слуханню казок про поганських богів; але вибирай слова св. Письма і говори: Благословлю Тебе, Господи довготерпеливий і милосерний; що дця Ти переносиш терпеливо мої гріхи і усім нам даєш спромогу покаяння; тому мовчиш і терпиш нас, Господи, щоб ми хвалили Тебе, що заряджуєш справою спасення нашого роду. Раз через страх, іншим разом через напіннення, раз через пророків, а опісля через прихід Твого Христа відвідуєш нас, бо Ти створив нас, а не ми; Ти є Бог наш!

3. А коли скінчиш славословити із св. Письма і віддаш славу Богу, тоді зачинай з покорою і говори: Я, Господи, не є достойний до Тебе говорити, бо я є великий грішник. Хоч ти і не свідомий ніякого тяжкого гріха, так повинен ти говорити, бо немає чоловіка без гріха, хиба тільки один Бог. Ми багато грішимо, а в більшій части ми того несвідомі, тому й Апостол каже: „Нічого я на себе не знаю, та тим я не оправдаюся“ (1 Кор. 4, 4). Тоб то: багато грішу і сам того не знаю. Тому й пророк каже: „Хтож знає гріхи?“ (Пс. 19, 12).

Ти не кажеш неправди, коли себе самого називаєш грішником: бо коли мовчиш, тим самим грішиш, що не кажеш: я грішник; радніше говори: я найбільший з усіх грішників, бо переступаю ту Божу заповідь: коли добре зробите усе, що звелено вам, кажіть, що слуги ми нікчемні, бо що повинні зроби́ти — зробили (Лук. 17, 10). Так ти все повинен думати: що я непожиточний. Памятай на те слово: смирі́м розум, один одного уважаючи більшим від себе (Филип. 2, 3). Молися до Бога із страхом і покорою протягай бесіду покори і говори: дякую Тобі, Господи, що Ти терпеливо переносив мої гріхи і досі не карав мене, я був достойний давно вже терпіти тисячні кари, бути відкинений від Твого лица, але милосерне Твоє чоловіколюб'я терпеливо мене переносило; дякую Тобі, хоч я і не спроможний дякувати Твому безконечному милосердю. І коли сповниш ті дві часті славослов'я і покори, тоді зачни просити, про що маєш просити, не про багатства, як я сказав, не про славу земську, не про здоров'я тіла. Він тебе створив і журиться про твоє спасення і знає, що кому треба: чи здоров'я, чи недуги (Мат. 6, 35); але, як приказано, проси про Боже царство, бо про потребу твого тіла, як я сказав, Він буде памятати (Мат. 6, 33). Бо наш монарх є найдостойніший і не любить, коли хтось Його просить про щось менше, коли хто з нас просить Його про те, про що не слід просити. Не стягай же на себе в молитві Божого гніву, проси для себе річей достойних Царя Бога. А коли просиш про річі достойні Бога, не перестань просити, аж одержиш; того вчить сам Господь, коли в Євангелію каже: Хто з вас матиме приятеля і прийде до нього о півночі і скаже йому: Друже, позич мені три хліби, бо мій приятель прийшов до мене з дороги і не маю що подати йому, а той із середини сказавби у відповідь: Не турбуй мене, вже двері зачинені і діти мої зі мною на постелі, не можу встати і дати тобі; кажу вам, хоч і не дасть йому, вставши, тому, що він йому другом, то для його настійчивости встане і дасть йому, скільки йому треба (Лук. 11, 5).

4. Господь дає нам приклад, щоб нас навчити витревалости й ревности в вірі. Цей приклад бере із взаємин людини до людини, щоб ти навчився ніколи не тратити надії; щоби ти не уставав, коли твоя просьба не вислухана, та так довго просив, аж доки не дістанеш, коли тільки, як я сказав, про-

сиш про те, що Бог хоче, і не говори: я грішник, Бог не вислухає мене. Власне на те, щоби ти не тратив надії, каже: „Хоч і не дасть йому тому, що він йому друг, одначе для докучання його дасть йому, скільки йому треба“ (Лук. 11, 8). А так хоч перемине і рік і три роки і чотири і ще більше, доки не одержиш, не відступай, але проси з вірою, сповняючи усе добрі діла, бо деколи буває, що хоч хтось з людей у молодечому віці дбав про здержливість, то опісля закралася до нього пристрасть, зворушилися пожадлиivosti природи, ослабла молитва, прилучилося вино, згинула здержливість і чоловік в усьому змінився. Такі то бувають переміни, а то тому, бо чоловік не противиться пристрастям доволі мужним духом. Тим то повинен кожний усе з себе давати і просити у Бога помочи в боротьбі, бо коли хто з лінивства віддає себе пристрастям і коли сам себе віддає в руки ворога, тому Бог не помагає в боротьбі, того не вислухає; вперед через гріх відчужився він від Бога; а хто хоче помочи від Бога, не занедбує свого обов'язку; а хто не занедбує свого обов'язку, того не покидає Божа поміч. Тому треба, щоби наше сумління нічого нам не закидало, і так щойно кликати Божої помочи; а кликати не недбало, не з розсіяним на усі сторони умом, бо хто так молиться, не тільки не приймає того, про що просить, але ще гірше гнівить Господа. Бо коли хто стоїть перед володарем та з ним розмовляє, робить це з великим страхом і зверхнім оком тіла не водить на усі сторони і внутрішнім оком душі боїться небезпеки; скількиж більше перед Богом треба стояти із страхом і трепетом і увесь ум мати звернений на Нього одного, а на ніщо інше не зважати. Бог дивиться не тільки на зовнішнього чоловіка, як люде, але скрізь переглядає і внутрішнього. Колиж так як слід стоїш перед очима Божими, а усе від себе принесеш, не відступай, доки не одержиш того, про що просиш. А коли твое сумління обвинувачує тебе в недбальстві або коли стоїш на молитві розсіяний, як можеш бути скушений, не смій стояти перед Богом, щоб молитва твоя не вийшла на гріх. А як для слабости грішкої природи не можеш молитися без розсіяння, скільки можеш перемагаючи себе і вилрвало стій перед очима Божими; ум звертай до Бога, стягай душу в себе саму, а Бог простить, бо не з недбальства, але з немочи не можеш як належить

стояти перед Богом. Коли так будеш себе силувати на кожне добре діло, не відступай, доки не одержиш те, про що просиш, але довготерпеливо стукай в Його двері і повторяй своє прохання; бо кожний, хто просить — одержує, і хто шукає — знаходить, і хто стукає — тому відчиняють (Лук. 11, 10). Бо щож іншого бажаєш осягнути, як не саме спасення в Бозі?

5. Хочеш видіти, мій милий, як терпеливі були святі і не знеохочувались? Коли Авраам був молодий, закликав його Бог із Асирійської землі, переніс його до Палестини, сказавши йому: „Тобі дам цю землю і потомкам твоїм по тобі і потомство твоє буде, як звізди на небі, що їх счислити не можна“ (Бит. 13, 15). І минуло велике число літ і завмерла в нім природа, у дверей стояла смерть і не сказав: „Господи, Ти все обіщовав мені діти, Ти казав, що я стану отцем багатьох народів, а від старости завмерла вже в мені сила природи і Сарра, моя жена, із старости не досвідчає вже того, що звичайно жінчині буває, так, що неправдою являється обітниця, бо якуж надію можемо мати ми обоє старі?“ Не казав того, не подумав, непорушний стояв при вірі; літами був старий, а заховав молодечу надію; його тіло тратило сили і вело до зневіри, а віра скріпляла і душу і тіло. Бог є, казав, той, що обіцяв, є Пан природи, не може статися інакше. Він і неможливе робить можливим, бо усе робить і зміняє по Своїй волі. Наслідуй віру Авраама: коли ослабла природа, завмерла сила, тоді жила надія в Бога. Прийми цей приклад. А ми рік молимося і устаємо; два роки постимо і лишавемо; не попадаймож у зневіру в Божу обітницю. Той, що Авраамови обіцяв розмножити його потомство, і нам обіцяв вволити прохання наше. Він сказав: „Прийдіть до мене всі знеможені та обтяжені, я упокою вас“ (Мат. 11, 28). Коли ти був далеко від Нього, утруджений і обтяжений страшним тягарем гріхів, з милосердя звернувся до тебе, щоб звільнити тебе від того тягару і дати тобі відпочинок, а ти не віриш Йому? Навіть колиб ми хотіли мовчати, саме сумління наше поставить нам закид. Бо не тому не віримо Йому, що Він не може дати нам полекші, але не хочемо брати на себе ярмо Його добре і легке, не хочемо через вузкі двері входити до небесного царства; воліємо радніше носити тягар гріхів і йти широкою дорогою через пристрасні пожадання і входити через широкі двері

у погибіль. Кажеш: Я часто просив і не одержав. Певне тому, що ти зле просив: або без віри або розсіяний або те, чого не слід було просити. А коли навіть ти просив про щось корисне, ти не витревав, бо написано: „У терпінню вашому осягнуть душі ваші“ (Лук. 21, 19) і: „Хто видержить до кінця, той спасеться“ (Мат. 10, 22).

6. Бог знає серце тих, що моляться і чомуж — питаєш — треба Йому нашого прохання? Чиж не знає, чого нам треба? На щож треба просити? Справді знає Бог, чого нам треба і уділяє нам щедро до ужитку всіх річей природи; Він добрий, дощ дождить на праведних і неправедних, і сонцем своїм просвічує добрих і злих і без нашої просьби; але віри, добрих діл, чеснот і небесного царства не одержиш без молитви, злученої з трудом і великою терпеливістю, бо передусім треба їх бажати, опісля шукати по правді, з вірою і витревалістю і усе своє приносити. Треба, щоб сумління ні в чому не осуджувало тебе, що ти просив недбало і ліниво, і треба, щоб ти тоді приймав, коли схоче Господь Бог, бо Він ліпше знає від тебе, що є для тебе добре. А може тому не відразу вислухує, щоб вчинити тебе ревнішим і витревалішим та щоб ти знав, чим є Божий дар і задержував його із страхом. Бо те, що одержуємо з великим трудом, намагаємось і заховати, щоб ми не стратили того свого труду і злегковаживши ласку Божу, не стали недостойними вічного життя. Бо на щож здалося Соломонови, що він скоро дістав ласку премудрости, коли її опісля втратив?

7. Тим то не будь малодушний, коли скоро не дістаєш прохання; якби добрий Господь знав певно, що діставши скоро Його ласку, не стратиш її, бувби готов і перед твоїм проханням уділити її. З любови до тебе так поступає; бо коли того, що дістав талант і заховав його цілим, засуджено тільки тому, що ним нічого не доробився, скільки тяжче засудять того, що його стратив? А коли це знаємо, чи скорше, чи пізніше одержуємо, треваймо у вдяці до Господа, бо усе, що Господь робить, є для нашого спасення, нашим обовязком є уважати, щоб з малодушности ми не уставали в молитві. Тому Господь сказав і притчу про вдовицю, яка витревалістю упросила несправедливого суддю, щоб і ми витревалістю осягали наші прохання. Бо тим то виявляється й наша віра і любов Бога,

коли і не одержуючи скоро, треваємо у вдяці. Дякуймож Йому за усе, щоб ми стали гідні осягнути вічні його добра. Бо Йому належиться слава у вік віка. Амінь.

ПРО УВАГУ НА ГАДКИ І ЩО ТІЛО НЕ Є ЗЛЕ, ЯК ДЕЯКІ ДУМАЛИ.

РОЗДІЛ II.

1. Передусім треба здержувати гадки усякими способами. Розум повинен мати над ними пильний надзір, щоб не позволяв душі йти за наглими поривами та уступати пристрастям тіла. Зір тіла — в оці, а видіння душі — в її природнім розумі і то не так, щоб одно було в другім, а душа і розум є одно. Розум — це природна сила розумної душі, а не додана до неї. Тим то коли душа, уживаючи тої своєї сили, вложеної в неї Сотворителем Богом у Тройці Одним, застановляється над тим, що дотикає обовязків і обичайности, тоді уникає зворушення тіла; вона передбачує непорядні його порушення й усмирює їх. Тоді уживає спокою, належного собі і в мирі і скупленню перебуває в природнім собі огляданню. Скільки можливе, очима душі неначе оглядає Пресвяту Тройцю, якій належиться поклін; догадується надміру блиску неприступного світла Божої слави; видить неначе сіяння предвічного блаженства, безконечну премудрість; незрушиму незмінність, безпристрасну і незмінну природу. Той, кому не може статися нічого несподіваного, бо в собі має знання усього буття минаючого і будучого, що обіймає вселенну й усе держить у руках, кому нічого не може противитися, чийого зору ніхто не може знести, той природно мусить мати безмежний спокій і безнастанну незмінність. Нам людям заколючують звичайно спокій нагли і несподівані події. Бог, в якого природі немає ані найменшого браку, який обіймає усяку силу й усе добро, мусить, річ ясна, з природи мати незмінну, безконечну, вічну радість, бо радість є товаришкою чесноти і доброти; тому пророк каже: „Господь буде радіти своїми ділами“ (Пс. 104, 31). Так то душа, що свій ум невсипуче займає відповідною працею, буде тревати в тих огляданнях, про які я згадав, і буде вправляти свої сили в тому, що праве й праведне, що прегарне

й мирне. А коли перестане розважати і оглядати вічні «правди, зараз тілесні пристрасти, якби люті заїлі собаки, вирвавшись сторожеви, кидаються та зачинають уїдати на душу; усі пристрасти, кожна в свій бік, рвуть її життєву силу і на всі боки її роздирають. Бо я думаю, що сила душі є подвійна, хоч вона є одна. Є в ній та сила, що дає життя тілу, і така, що дотикає правди, яку називаємо розумом. А що душа є злучена з тілом, тою самою злукою, самою природою дає тілу життєву силу, а не із свободної волі. Бо як сонце не може не просвічувати предметів, на які кидає свої проміння, так і душа не може не дати життя тілу, в якому є; а умова сила порушається свобідною волею; тому коли умову свою силу захоче в поготівлі, як каже пророк: „Твій сторож не дрімає“ (Пс. 21, 3); двома способами умом усмирює пристрасти тіла: і увагою на вищі для себе природні правди, якою займається, і тим, що приготує спокій тіла, здержує й усилює пристрасти. Але коли попаде в лінивство й умову свою силу лишає без руху, пристрасти тіла знаходять життєву силу душі не заняту і коли немає наставника і провідника, в суперечности із собою душу втягають у свої власні діла й бажання. Тому то пристрасти нашого тіла є сильні і великі, коли розум дармує, а стають покірні і слабкі, коли він править і заводить лад. Так то саме тіло не заслугує на нагану, коли хто справедливо хоче думати про нього. Мушу тут заперечити неправдиві гадки про тіло представленням своєї науки. Бо воно так, як кінь, мій дорогий, є чимось добрим і тим ліпшим, чим з природи є живіший і горячіший, тільки треба йому їздця чи візника, бо сам не має розуму; а коли сяде на нього їздець, уже на добро його природи.

2. Коли їздець як слід користується рухами коня і дає їм відповідний напрям, доходить до поставленої собі мети і сам спасається і виявляється, що кінь є найліпший до вжитку. Але коли їздець зле поводить з лошам, а воно в бік зїде з рівної дороги і побіжить на бездоріжжя або й понесе їздця й скине, тоді буває недбальство їздця для обох небезпекою. Так буває з душею і тілом: бо тіло має природні пориви не без причини, вони до чогось служать, на щось придаються; але воно не має розуму на те, щоб люде більше цінили душу для її вищости. А коли душа як належить править поривами

тіла, і тіло спасається і душа остається поза небезпекою. А коли, занедбавши управу й віддавшись знов недбальства, покине пановання над тілом, тіло, позбавлене розуму, сходить на бездоріжжя і душу втягає до того самого упадку не з власної злости, але для її недбальства. Якби пристрасти тіла були такі, що не моглиби бути поконані душею, тоді можнаби обжаловувати справедливо й тіло; але коли воно добре служить тим, що хочуть над ним панувати, не можна обжаловувати тіла, що воно причиною зла, уся вина лежить у недбальстві душі, що занедбала свою владу над тілом, бо і вона в собі не має ніякого природного зла, але брак добра на зло обертається, бо зло не є нічим іншим, як тільки браком чесноти.

НЕ ТРЕБА НЕОБЕРЕЖНО РОЗМОВЛЯТИ З ЖЕНЩИНАМИ.

РОЗДІЛ III.

1. Про увагу на гадки та про пановання над пристрастями тіла, про широту і спокій внутрішнього чоловіка і про роздумування і працю над справами, що його дотикають, ми по силі досить сказали; треба до того не тільки бути паном гадок, але і стеречися по змозі зближуватися до усього, що нас веде до побудження пристрастей, що непокоїть і заколючує ум і впроваджує душу в неспокій і боротьбу, бо конечно треба прийняти війну, яку накинено нам проти нашої волі, але нерозумом булоби добровільно на себе війну стягати. В першій війні навіть побіджений (хоч не дай Боже так упасти борцєви Христа!) осягне прощення, але кого візьмуть у полон у другій війні, той осмішить себе і до того не дістане прощення. Тому треба по змозі як найбільше утікати від розмов і товариства женщин, коли того не вимагає необхідна конєчність, а коли й прийде така конєчність, треба стеречися як вогню і чим скорше усуватися від них. Уважай, що про це говорить Божа премудрість: „Чи жару хто набере у пазуху, а не попалить одежи, чи ходитимеш по вогні, а не попалиш ніг?“ (Притч. 6, 27—28).

2. А коли хто каже, що йому не шкодить часта розмова з женщинами, той або не має природи мужчини і є сотворін-

ням предивним, поставленим на межі обох полів — як говорять, що є з роду євнухи. Але як і їм признати брак усякої пожадливості, бо мудрець сказав: „Бажання скопця звести дівичю“ (Сир. 20, 2). — А коли має мужеську природу, то затоплений у пристрасти не спостерігає того, поступає як піяки і божевільні, хорі на найстрашніші хороби уважають себе здоровими. Припустім на хвилю неможливе, що хтось не відчуває в собі пожадливості, то хоч він того не зазнає, не легко інших переконає, що так є; і вже те саме, що багатьох гіршить не для якогось кінцевого доброго діла, думаю, не є без небезпеки для нього. Крім того треба завважити, що хоч мужчині не приносили б шкоди гадки, годі про жінчини сумніватися, що вони не є чужі природі тіла. Часто буває, що жінчина слабша розумом, а горячіша почуванням багато потерпіла через чоловіка, що говорив з нею необережно; може сам не був зраний, а часто зранив, навіть не знаючи того. І коли жінчина навіть під видом духовної любови за часто приступає до аскета, зразу через очі допускає до душі гріх, неумірними поглядами, тішиться образом ближнього і тим способом псує внутрішнє дівичтво, наймиліше Божому женихови, нескромними гадками. Тому то, щоб нічого такого не бувало, треба стеречись, коли воно можливе, зовсім, а коли ні, то бодай частих і довгих розмов і товариства з жінчинами і то не з ненависти до жіночого роду — Боже сохрани — ані тому, що ми малиби відрікатися споріднення, але щоби по змозі власне їм помагати і їх стеречи. Треба нам дбати і молитися про усіх, що мають людську природу, а передовсім про тих із них, що піднялися боротьби за ангельську чесноту, бо вони тою самою дорогою йдуть, що й ми, але стеречись розмов з ними, щоби не викликати пристрасти, яку ми покинули і якої на все відrekliся.

ЗДЕРЖЛИВІСТЬ ТРЕБА МІРИТИ СИЛОЮ ТІЛА І ЩО ТІЛЕСНА ПРАЦЯ Є ДОБРА І ЗАКОННА.

РОЗДІЛ ІV.

1. З того виходить, що треба також і здержливості в їді. Бо пановання над черевом є побідою над пристрастями, а по-

біда над пристрастями це замирення і спокій душі, а мир душі — обильне жерело чеснот. А найліпша здержливість в їді буває тоді, коли хто приміняє її до сили тіла. Для деяких не є тяжке велике і довге умиртвлення, воно видається радніше відпочинком, ніж трудом, а то для сили і витривалості складу тіла. А те саме, що їм відовідає, може стати для інших причиною небезпеки. Бо між тілом і тілом може бути така різниця, як поміж крицею і залізом а хворостом і мягким слабим деревом, тому треба вибирати здержливість по мірі своєї сили. Чесноти, які дозрівають у самій душі, обов'язують однаково всіх, н. пр. лагідність, чесність, покора, братня любов, щирість, любов правди, співчуття, покора, людяність. Кажемо, що вони є чеснотами тільки душі, бо до їх набуття і вироблення тіло ні в чому душі не помагає, хіба що є для неї місцем ради, де радиться про них. А здержливість приписується кожному по силам тіла так, щоб вона і не була менша від справжньої сили, ані її не перевищала, бо думаю, що треба і на це уважати, щоб ми надмірним умиртвленням не ослабляли сили тіла та не зробили його слабим та нездібним до праці. Бо і Бог при творенні чоловіка не хоче, щоби він був безчинний і без руху, але здібний до праці. І в раю приказав Бог Адамови працювати і стеречи його (Бит. 2. 15) (бо хоч в тому слові криється і глибше значіння, одначе треба щильну звертати увагу і на властиве значіння слова), а по упадку чоловіка приказав у поті лица їсти хліб (Бит. 3. 19). А те, що сказав до Адама, відноситься до всіх його нащадків; воно ясне ось із чого: бо і на смерть засудив Бог Адама: „Ти земля і вернеш у землю“, а всі, що від Адама походять, так, як і він, підпадають під ту кару. Так то не треба нічого робити проти природи і законів Творця природи, але тревати в них, заховувати тіло здібним до праці і в ніякому напрямі надмірністю не ослабляти його, бож думаю, що найліпшою господаркою є заховувати поставлені межі.

2. Врешті можемо цю нашу науку потвердити численними свідцтвами Божого Письма. Воно приказує працювати і бути діяльним та радніше підпомагати слабість інших, ніж вимагати чужої помочи, а ніяк не наражати себе на недуги і не підкопувати здоровля непоміркованими умиртвленнями. Представлю тобі свідка, найдостойнішого віри, — св. Павла. З одно-

го боку каже: „Чуємо, що деякі з вас непорядно ходять, нічого не роблять“ (2 Сол. 3, 11), а неробство називає просто безладдям, бо ми — каже — „не робили безладдя між вами, ані не їли дармо хліб у кого, а в труді і журбі ніч і день робили діло“ (там саме, 7) і що більше: „Потребам моїм і тих, що були зі мною, служили ці руки мої“, а на іншому місці домагається: „Щоб мовчки роблячи, свій хліб їли“ (2 Сол. 3, 12); і знов: „І щоби ви були тихі та чинили своє та робили своїми руками“ (1 Сол. 4, 11). Треба аскетови бути вільним від усякої пересадки, йти середньою, справді царською дорогою, в ніякий бік ані на волос не сходити, ані не віддаватися легкості, ані через надмір умертвлення не робити тіла непотрібним, бо колиб було добре, щоб тіло було розслаблене і за життя мертве, то таких справді бувби нас створив від початку Бог, а коли не такими створив, справді те зробив, що признавав добрим; а коли так є добре, як Бог зробив, грішать ті, що не заховають того, що Бог зробив добрим.

3. На одно нехай уважає аскет поборности, чи випадком не втиснулося до його душі через недбальство зло, чи випадком не ослабла старанність і ревна увага на Бога; чи випадком не затемнилося в його душі освячення духа і чинність душі, що звідси впливає; бо коли усе те цвіте в душі, не можуть мати пристрасти тіла спромоги піднятися, коли душа, занята справами вищими, не дає тілу нагоди до розбудження пристрастей. Бо коли трапляється, що при напруженій гадці про справи цього життя і зір і слух остають немов безчинні й уся душа, неначе покидаючи змисли, є занята гадкою, скількиж більше не будемо мати нагоди звертатися до пристрастей, коли Божа любов буде в душі процвітати. Тоді, хочби пристрасти на хвилю порушилися, зараз усмирює їх висота душі. І щож ліпше — скажи мені: чи бути подібним до благородних овочевих дерев, що і самі розкішні, інших овочами тішать, чи до травиці, що в спекоті з посухи нидіє, і бути, як каже Пророк: „тим недовареним буряком“ (Іс. 51, 20), не бути в силі вистачити самому собі (і то тоді, коли від природи дістаємо силу лічити себе самих) і займатися Божою філософією тільки до половини, тоб то самою душею, а не усім життям, бо колиб ми жили поза тілом, з конечности мусілаби сама душа шукати ліпшого, а коли чоловік є подвійний,

і подвійне повинно бути старання про чесноту: через труди тіла і вправи душі. А труди тіла — не безчинність, а діло.

4. Але треба зважати і на те, щоб ми під призором потреб тіла не впали в службу розкоші, бо певне булоби найліпше, якби ми могли витримати безнастанний піст і при тому піднятися усієї праці тіла; але що мало є таких, що не ослабили при таких життю, треба в міру постити і віддати тілу найконечніші старання так, щоб не дати себе вести приємності при їді, але умом докладно означати межі потреби, як умний лікар, не зважаючи на приємність, приписує хорим ліки; коли душа має таке настроєння, не творить ріжниць в Божій філософії, чи хто їсть, чи не їсть; і дивлячись на ціль, навіть той, що так їсть, не тільки заховує здержливість, але й піст (їсть, якби не їв) і старання про тіло заслугує на похвалу, бо він поступає найкраще. Умірковане відживлення тіла і здержливість не розбуджують пристрасти і не роблять їх непобідними; вони такими стають з обильности страви і приємности у ній. Але досить про це. Ми своє твердження доволі доказали і правами природи і свідощтвами св. Письма. Тільки не досить, щоб те, що сказано, потверджувати самими доказами слів, треба і практичними прикладами скріпити раду. Тому перейдім до життя самого нашого Спасителя, яке пережив у тілі, лишаючи тим, що хочуть набожно жити, приклад і взірць чесноти на те, щоб усі, глядячи на той образ, здіймали з нього вірну копію, а не псували взірця перекрученим наслідуванням. Послухай, як наш Спаситель отверто каже, що Своє жяття ставляє усім, що Його слухають, образом найліпшого поступовання: „Коли хто — каже — мені служить, нехай іде за мною“ (Йо. 12, 26). Не говорить тут про ходження за Ним тілом, та дорога для всіх замкнена, бо знаємо, що Господь тепер є в небі що до тіла; говорить тут про прикладне наслідування Його способу життя, скільки воно для нас можливе.

5. І якже жив наш Спаситель, як поводився? Передусім ні в чому не грішив. Бо чиж міг гріх поконати саму праведність? Чиж могла неправда панувати над самою правдою, чиж могла слабість поконати саму силу, чи могло те, що не є, перевищити того, що є? Бо Бог існує вічно і не має в ніякому напрямку ніякої межі існування, а гріх властиво не є ніде і навіть у власному естві не має існування. Тільки в тих,

що гріх творять, більше ніж у самих злих ділах є гріх, а єство його в браку добра. Гріх приносить грішникови немов духовну мракку неправедности, яка розступається перед світлом праведности, бо світло світиться в темряві (Йо. 1, 5) і та темрява триває так довго, як довго триває гріх; а коли уступають грішні діла, так і єство гріха розходиться, „бо будуть шукати його гріха і не знайдуть“ (Пс. 10, 15), хоч з другого боку є захована для грішників кара за гріх. Так то: „Не вчинив Він гріха і неправди не було в устах Його“ (Іс. 53, 9), а навпаки дав пребагато прикладів довготерпеливості і лагідности, доброти і покори, чоловіколюб'я і людяности, терпеливості і розваги, словом усіх чеснот, як оповідають Євангелія. Приклад довготерпеливості давав, коли зносив затії Жидів, що новими зрадами все прикривали давні лукавства. А коли їх лагідно картав, то тільки на те, щоби здержати їх злобу і ані трохи не мстився над ними, добродійствами поконував їх нелюдність, добром противився їх злобі, а вкінці приймав хрест за тих, що Його на хресті розіпняли. Давав приклад лагідности і людяности, коли усіх допускав до Себе з однаковою добротою, дозволяв до Себе говорити не тільки праведним, але і тим, що були привикли до наймерзенішого способу життя; так приступали до Нього грішниця і митарі, не щоби побільшити недугу змисловості і захланности на гріш, але щоби душу з тих хоріб лічити; засоромлював їх свідомістю злочину, але давав їм надію поправи і вони дізнавали милосердя вищого над усяку надію. А якіж приклади Його чоловіколюб'я і милосердя? На пустині голодним товпам заставляє стіл обильно і подвійною приймає гостиною, обильністю і чудесним способом прийняття (Мат. 15, 32). То знов виражає співчуття над народом: що є як вівці без пастиря. Лічить тілесні слабости; члени зломані і покалічені простує. Лічить духові хороби, розв'язує нерозривні вязи гріха; увільняє від зобовязань, затягнених умовами з діаволом, отцем беззаконня. А скількиж прикладів покори! Не тільки приймає на Себе людське тіло, але вибирає, щоби бути чи там здаватися дитиною, низьких, глядячи на їх дочасний стан, щоби бути матір'ю, а видаватися Отцем. А приклади розваги? Коли збивав садукєїв, що висмівали воскресення, прикладом сімох братів, що один по другім умирали одній жінчині; то знов коли учеників фарисєїв і іродіяннів застидав та дав на

їх підступне і двозначне питання, чи треба податок платити кесареви (Мат. 22, 16), подвійну і влучну відповідь, яка могла з обох боків збити їх нерозум, бо приписувала не давати, але віддавати: „Віддайте кесареви кесареви“ (Мат. 22, 21), бо гріш був кесаря, його мав обличчя і напис.

6. Такі то головні чесноти душі, а подібних без числа більше. А якіж це чесноти тіла і скільки їх? Для них то я навів приклад. У перших літах підлягав батькам; лагідно і послухно зносив усі труди тіла. Його батьки були праведні і побожні, одначе убогі, не мали найпотрібніших річей (свідком того є ясла, що служили на пресвяте Рождество). Здається, займалися ручною працею, нею заробляли собі на конечні потреби. Ісус, їм підданий, як каже Письмо, розуміється, виявляв послух у праці з ними. Пізніше, коли проявляв Божі добродійства, вибирав Апостолів і зачинав проповідати Боже царство, зовсім не був безчинний і тілом слабий та не домагався служби від інших, але чи то в подорожах, йдучи пішки з учениками, usługував: „Я поміж вами, як той, що служить“ (Лук. 22, 27) і як Чоловічий Син не прийшов, щоб Йому служили, але щоб служити (Мат. 20, 28); то знов умивав ноги ученикам або довго протягав науки, переходив усе з місця на місце і працював над нашим спасенням (Йо. 13, 5). Раз тільки, як читаємо, ужив і то лиш на короткий час осяяти; не щоби приніс тілу полекшу, але щоби ділом потвердити пророцтво. А щож Апостоли? Чиж не наслідували Господа? Чиж не трудилися без устанку? Дивись на Павла, що безнастанно працює, відбуває часті подорожі, перепливає моря, наражається на небезпеки, на морські бурі, гонять його, б'ють, каменують, волею душі і силою тіла перемагає усі труднощі. Якби був безмірним умертвленням ослабив сили тіла, не бувби відібрав вінця за ті труди. Тому добрим ділом є наслідувати і чеснотами душі і трудами тіла його життя і Апостолів і віддавати тіло на услуги найкращих праць. Бо душа має вибирати добрі діла, які виконує сила тіла; а тіло сповняти те, що душа вибрала. А коли тіло немічне, діло чесноти остається несповнене, укрите в бажанню волі, як яка рослина, що зісохла в зелені і не виростає на користь тих, для яких є.

7. Але скаже хто: і Господь переніс довготривалий піст, а подібно і Мойсей і пророк Ілля. Тільки уважай, що наш

Господь лиш раз це зділав, так саме Мойсей і Ілля; зрештою все з належним уміркованням обходилися з тілом, робили його повним сили і живучи в трудах і працях чесноти душі, співпрацею тіла виславляли, чинили практичне життя якби печаттю і совершенністю духового життя; так поступав Мойсей, так Ілля, так і сам Йоан, який невисказаним Божим Провидінням так довго перебував на пустині. А коли Бог приказав, удався, в околицю замешкану, проповідав і хрестив — а цеж належить до ділання — і закінчив боротьбу життя смілим виступом перед Іродом. Так поступали цілі ряди святих і сам Ісус всі тревали в праці так, що з усіх боків ясно, що добре й корисно, щоб тіло було здорове, а не щоби було ослаблене, і що ліпше чинити його здібним до добрих діл, ніж щоби мало бути з власної волі безчинне. Це ясно із законів природи і з науки св. Письма і з діл усіх Святих і з способу життя Спасителя і з законів життя.

АСКЕТ ПОВИНЕН ЗАЙМАТИСЯ ВІДПОВІДНИМИ ПРАЦЯМИ.

РОЗДІЛ V,

Монах повинен займатись працями, відповідними йому, тоб то такими, що є далекі від усякої торгівлі, більшого розсіяння і користолюбности, які можемо сповняти по змозі дома, щоб і працювати і заховувати безжурність, а коли з коначної потреби треба буде працювати під голим небом, то це не буде перешкодою для Божої філософії. Бо для справдішнього філософа є тіло немов аскетар, де безпечно душа перебуває; навіть тоді, коли випаде бути на торзі, чи на зібранню, чи на горі, чи на рілі, чи серед великої товпи, вона перебуває в своїм природнім монастирі, в себе стягає ум і віддається відповідним роздумуванням. Бож можна і дома перебувати, а гадками блукати поза домом; бути на торзі, а настроєм душі бути немов у пустині; тоб то уважати тільки на себе та на Бога і не припиняти змислами того замішання, що через змисли накидається душі.

АСКЕТ НЕ ПОВИНЕН З УСІМА НЕОБЕРЕЖНО РОЗМОВЛЯТИ.

РОЗДІЛ VI.

1. Не треба бути смілим до всіх людей, ані довіряти їм ані необережно виявляти всі свої думки. Бо той, що жиє по Божому, має багато противників і часто і ті навіть, що йому найближчі, слідять за його життям; тому він не повинен легкодушно сходитися з тими, що живуть поза монастирем, бо коли і Спаситель, як каже Євангеліє, не зв'язався всім (а сам Ісус не зв'язався їм) (Йо. 2, 24), коли Він, пречистий, непорочний, ненаганний, праведний, сама чеснота, так поступав, якжеж ми грішні, схильні до злого, яких життя не все спрямоване до нашої ціли, коли будемо зв'язуватись комубудь з людей, не стягнемо на себе злих клевет — чи то для нашої природної слабости, чи з причини тих, що із злобою і витревалістю нас поборюють, якжеж уникнемо усякої біди? Лихі часто чернять і найліпші діла, а й найменші помилки не минають без тяжкої нагани.

2. Тому треба з великою обережністю розмовляти з тими, що не живуть у монастирі, бо до того ті, що не знають життя тих, що покинули світ, впадають і в інший блуд; вони думають, що хто змінив спосіб життя, не перемінив тільки самого способу думання, але просто переробив усю людську природу. Аскетів не судять, як людей, що мають ті самі людські пристрасти, а поконують їх хиба силою душі і відчуженням від розкошів. Навпаки думають, що природа їх тіл зовсім вже стала чужа і віддалена від усякої пристрасти; тому коли духовний чоловік хочби в чому дрібному відступив від добра, зараз усі, навіть ті, що перше найгорячіше хвалили і подивляли, стають найприкрішими обвинувателами, чим признаються, що не щирі були їх давні похвали. Бо як коли який борець упаде, зараз його противник кидається на нього, бе його і бере під ноги, так і ті, як тільки побачать, що борець за чесноту бодай трохи відступає від праведности, настають на нього обжалуванням і клеветами, немов ударяючи його збруєю, не застановляючись над тим, що самі кожної днини відбирають тисячі ран від стріл пристрастей.

А борці за побожність, хоч і облягають їх ті самі пристрасти, одначе мають або дуже малі втрати або часто і зовсім не мають, хоч і мають завзятішого від них противника. Бо монахи виповіли противникови війну на смерть і життя; лукавий уважає побіду над ними чимось великим, а коли його побють, то це для нього погром рішучий, бо тоді його поражають в усіх напрямках чесноти. А боротьбу проти тих, що віддали себе світови, легковажить, раз тому, що більша їх часть доброхить приймає свій погром, -- потягнена до того преріжними розкошами і пожаданнями, віддає лукавому побіду над собою без ніякого труду; а з другого боку ті, що бодай дещо, як здається, противляться гріхам, з ріжних причин легко від боротьби переходять до втечі; а коли він завдає удари, вони дістають численні і бридкі сліди свого поразення.

3. А коли трапиться, що дехто із світських, побідивши напір життєвих клопотів, зуміє звернутися до боротьби з лукавим, одначе і тоді не переносить він такої боротьби, як аскет: багато остається позаду. Перший, ідучи докладно за правом, певне веде процеси за справи дочасні; другий уступає із свого права і сповняє те, що написано: „Хто бере, що твое, не упоминайся“ (Лук. 6, 30). Перший, ударений віддає удари, скривджений відповідає кривдою, думає, що тим способом є в своїм праві; другий зносить, якби там не довго хто хотів його бити або кривдити. Цей старається панувати над усіма розкошами тіла, той же насичений приемностями. Якже борцем назвати світського в порівнянні з аскетом? Розваж і те, як звичайно світські люде думають про аскетів. Як тільки аскет признає, що мусить поживити тіло після довгого посту, тоді осуджують його, як колиб тіла не мав, був чистим духом, хочуть, щоби або зовсім не їв або як найменше.

4. А коли побачать, що аскет не зовсім без милосердя обходиться із своїм тілом, бодай у части заспокоює теперішню його потребу, осуджують і чернять його, називають розкішником і ненаситним і ту зневагу з одного розтягають на усіх; не памятають, що самі два рази, а деякі з них і три рази на день їдять, і то страви найсмачніші, найтовстіші, що пхають у себе безмірну силу мяса, вливають у себе без міри вина і як собаки по довгім неїдженню, увільнені з ланцюха.

кидаються на страви. А правдивий аскет уживає як найсухішої страви, щось мало поживного і то тільки раз на увесь день. Коли увесь день жиє в порядку і все умірковано і здержливо кормиться, нічого дивного, що коли прийде пора їди, з чистим сумлінням може заспокоювати потребу тіла. Нехай же нашої свободи не судить чуже сумління. Чому ж, коли ми з подякою споживаємо страви, відбираємо хулу за нашу подяку, — коли ми приймаємо піст і суху просту страву з такою радістю, з якою вони не приймають навіть розкішних і обильних і преріжну заставу? Одначе коли хто із світських людей є нам відомий з розваги і побожності і шанує наш спосіб життя, того часом не зле допустити до нашого стола, коли того треба.

НЕ МОЖНА ВИХОДИТИ ЧАСТО І БЕЗ ПОТРЕБИ.

РОЗДІЛ VII.

Не можна під призором відвиджування братів і приставання з ними часто з монастиря виходити, бо і це є винаходом діавола; ворог пробує таким способом поступовання ослабити нашу сталість та зіпсути порядок нашого життя і підсунути нам жадобу приемности й несталість гадок. Ми повинні самі з собою розмовляти, застановлятися над гріхами душі й поправляти їх. Бо хто недавно волею світ покинув і заслужив на похвалу, тим нахилом до доброго ще не набув совершенства чеснот, а часто навіть не обдумав собі способу їх набуття. Йому треба в мовчанню застановлятися над самим собою, спостеречи непорядні схильности й порушення душі, нужно їх поборювати, кращими гадками безлад простувати, бо лад душі є основою чеснот. Тому хто безнастанно виходить із дому і все скуплення і ядерність душі розвіває і розсипує, поволі привикає звертатись до приемностей душі, не зможе на себе самого зважати, ані пізнати неладу свого життя, не зможе в життя увести гармонії, коли душу буде роздрознювати, розбуджувати в ній пристрасні настрої. Тому повинен кожний як найбільше тревати в спокою і перебувати у себе, щоб мати те свідоцтво постійности обичаїв, не зовсім замикатися в келії, спокійно виходити тоді, коли

конечно треба, коли з того приводу сумління нічого не закидає, та відвиджувати найліпших зпоміж братів, що дають найкорисніший приклад святістю життя, приймати тим способом взірці чеснот з корисної для себе розмови, одначе в міру і без нагани. Бо буває, що виходячи так з келії, поборюємо нудьгу, яка находить часом на душу, набираємо сили, дещо відпочиваємо і заохочуємося до боротьби за побожність. А коли хто високо про себе думає тому, що з домівки не виходить, нехай знає, що виноситься для порожньої річи, бо ані не виходити не є саме собою добре, ані виходження деколи не може чоловіка вчинити добрим або злим; але сильна непорушна воля добра і навпаки легкість і змінливість чинить добрим або злим. А коли хто душу угревалить постійно в добрім і довготривалою аскезою набуде вправи в панованню над пристрастями і поконавши усі тілесні пожадливости і звязавши всякі непорядні порушення душі, довіряючи силі свого ума, схоче частіше з монастиря виходити для збудовання і відвиджування братів, такого Боже слово радніше буде заохочувати до виходження, щоби поставивши світильник на свічнику, давав усім світло доброї науки, одначе тільки тоді, коли безпечно може в слові і в ділі себе ставляти за приклад тим, з якими буде приставати, та коли себе забезпечить так, як Апостол каже: „щоб іншим проповідати, самому іноді не бути відкинутим“ (1 Кор. 9, 27).

НЕСТАЛИМ МОНАХАМ НЕ ТРЕБА ДАВАТИ СМІЛОСТИ ТА СВОБОДИ СЛОВА, А РАДНІШЕ УНИКАТИ ЇХ.

РОЗДІЛ VIII.

1. Треба уникати і тих, що є несталі і безнастанно від одних до других переходять, що все хотілиби без причини обходити монастирі і під призором духовної любови сповняють бажання тіла; в їх душах немає нічого сильного, нічого постійного, нема ладу, ані розваги, усе в них викривлене, схиблене, повне непостійности, неспокою, хитрости, облуди, брехні, нещирого підхлібства, у них мова непогамована, не-

здержливе черево, душа у них (змінлива), як літайка, йде за кожним повівом вітру; їх гадки літають, як листки, ніколи перед себе не дивляться, нерівно кидаються на різні сторони. Першим поривом кидаються в один бік і проти всякого, в супереч усім обчисленням несподівано звертаються до чогось іншого, хиткістю і змінчивістю гадки деколи сунуться, але ніколи не поступають.

2. Вони є подібні до тих робучих звірят, запряжених до млинського колеса, багато дороги зроблять, а лишаються завжди на тому самому місці; тіло змучиться, а не переступить вузкого простору; так і вони безнастанно обертаються коло пристрастей тіла, а зовсім не поступають до духовної висоти, обертаються в безконечнім колесі; крутяться все коло пожадливоростей і розкошів тіла, все вертають на те саме місце, ніколи не увільняться від лютої неволі для злої своєї волі. Для людського ока одягаються в одягу овець, а в середині прикривають захланну, люту і хитру лисицю і втягають у свою злобу багатьох, що не мають керми розуму і дають себе легко вести і доброму і злому, уважають за добре те, що їм хто переконуюче виложить: таких вони втягають у власну пропасть і зіпсуття їх уважають власною обороною, товариством у злому зменшають власне обжалування. Таких все треба стеречися, щоб не шкодили іншим, передаючи їм власну заразу душевну та щоби з усіх боків стиснені, бодай пізно на вернулись до добра. Засоромлення стане їх учителем, відвернення від них праведних стане для них напимненням до поправи. Того учив і св. Павло, коли говорив про людей, що не працюють, а мутуться: „Такого — каже — назначить і не мішайтесь з ним, щоб йому був сором“ (2 Сол. 3, 14).

АСКЕТ НЕ ПОВИНЕН НІЯК БАЖАТИ АНІ ДУХОВНОГО СТЕПЕНЯ, АНІ НАСТОЯТЕЛЬСТВА НАД БРАТАМИ.

РОЗДІЛ ІХ.

Духовного чина або настоятельства над братами ніяк не повинен бажати аскет; діявольська це хвороба і знак пожадання влади; це знамя найвищої злоби діавола, бо його

власне та пристрасть довела до упадку гордості. Хто терпить на ту пристрасть, має ту саму недугу, що й він. Крім того та пристрасть робить тих, над якими запанує, зависними і сварливими і обвинителями і безстидними і клеветниками і підхлібниками і крутіями і неприлично покірними і нелюдними і зухвалими і повними безконечних заколотів. Бо такий завидує і чернить праведних, часто бажає їм смерті, щоби з браку людей здібних до праці собі зеднати голоси. Буде схлібляти тим, від яких залежить допущення до свячень, і супроти них буде мати невольничу душу; буде зухвалий супроти нижчих, коли противляться, буде хитрити і рити, буде бурити і підозрівати і зіпсує увесь спокій душі, вижене Бога мира, що не буде мати де спочити. Знаючи ту шкоду, уникаймо нерозумного бажання. А коли Бог кого вибере до тої служби, знає премудрий, як зробити його достойним; але ми повинні бути собі свідомі, що ми ніколи про нічого такого не старалися, ані такого пожадання в душі не мали, бо це дуже тяжка недуга душі, і спричиняє наше відступлення від добра.

НЕ ГОДИТЬСЯ ДЛЯ ПОРОЖНЬОЇ СЛАВИ РЕВНУВАТИ В ДОБРИХ ДІЛАХ.

РОЗДІЛ X.

1. Треба найбільше стеречися порожньої слави, яка не здержує нас від трудів, що булоби меншим злом, але по трудах видирає нам вінці; вона трудна до покаяння, настає на наше спасення і ставляє нам засідки навіть на небесах і береться знищити і чесноти, що сягають самого неба. Коли побачить, що купець побожності нановнив корабель свого ума усякими товарами чеснот, тоді розбуджує свою бурю і намагається перевернути і потопити човен. Ум чоловіка, що пливе до небесного царства, допроваджує до того, що звертається до річей земських і до людської слави, і тоді несповівано роздуває всі багатства душі, основи чеснот розкидає по землі, нищить труди, що сягали неба; бо спричиняє, що від людей жадаємо нагороди за наші труди, коли треба нам дивитися на самого Бога і Йому повірювати наші добрі діла і від Нього самого очекувати нагороди, а ми, вибравши працювати

радніше для слави у людей, ніж дбати про чесноти для Господа Бога, жебраємо від них марної нагороди, похвали і так справедливо і слушно відпадаємо від Божої відплати, бо не трудимося для Бога, але стаємо наймитами людей. А коли замість нагороди дістаємо втрату нагороди, чогож можемо просити у Бога, для якого ми нічого не хотіли зробити? А що так справді є, послухай слів св. Євангелія про тих, які для людей добре творять: „Дійсно, кажу вам, відобрали свою нагороду“ (Мат. 6, 5).

2. Уникаймож марної слави, того на вид милого грабіжника духового багатства, принадного ворога наших чеснот, моля чеснот, порожньої слави, що нам мила, а краде наші добра, що медом заправляє отрую своєї мани і подає людським умам погубну чашу, щоб, як думаю, наситилися і наповнилися тою пристрастю. Бо для недосвідних порожня слава є солодка, а до того вона справляє, що нею повалені легко відступають від правого суду. Бо хто її бажає, той відрікається власного суду про річі і вважає цінним те, що ктонебудь подивляє. А коли люде нерозумні і подивляють зло, певне жадний порожньої слави буде творити усе те, що судді його справ будуть признавати добрим; тим то порожня слава не тільки псує добрі діла, але й веде до злих. Тому конечно треба глядіти та числитися з простим розумом і дивитися на Бога, що веде дорогою простої правди, і там іти, де Бог веде. А коли дехто ту дорогу буде хвалити, то не високо собі цінити ту похвалу, а оглядатися на похвалу з висоти й хиба тішитися з того, що люде вірно осуджують добрі діла. А коли інші ганять, не треба подаватися, а жаліти над тими, що не мають правдивого суду про річі і що лежать в найбільшій мряці ума.

ПРО ВІДПОВІДНУ ПОРУ БЕСІД.

РОЗДІЛ XI.

Такі то найважніші чесноти, які ми представили не відповідно до великої їх гідности, але по мірі нашої сили; усі інші чесноти, які прикрашують щоденну обичайність, кожний сам легко пізнає, н. пр. відповідну пору бесід і корисність бесіди. А корисною назвавби я бесіду про чесноту або бе-

сиду, до якої приневолює конечність, або загалом бесіду, спрямовану до збудовання вірних; усяка інша бесіда є злишня і безкорисна, а тому й наганна.

АСКЕТ НЕ ПОВИНЕН ЗВЕРТАТИ УВАГИ НА ПУСТІ Й СМІШНІ РІЧІ.

РОЗДІЛ XII.

Треба здержуватися від усякої сміховини. Хто такими річами займається, часто тратить розумний погляд на річ, коли душа проливається на сміх і тратить силу і постійність розваги. Часто надто це зло росте і сходить на безсоромні бесіди і останні сплетні так, що ніколи ті дві річі не йдуть в парі: тверезість душі і пустослов'я. А коли часом треба веселіших слів для розігнання смутку і туги, нехай ваша бесіда буде повна духової благодати і заправлена евангельською сіллю, щоби видавала милий запах внутрішнього мудрого ладу і подвійно потішала слухача: і веселістю і красою розваги.

ПРО ЛАГІДНІСТЬ, ЯК ДОХОДИТЬСЯ ДО ЛЮБОВИ.

РОЗДІЛ XIII.

Аскет повинен бути просто повний лагідности, бож або став або бажає стати причасником духа лагідности, а господар повинен бути подібний до гостя. А коли часом треба обурення супроти явно недбалого нам підчиненого, нехайже обурення буде умірковане розвагою; бо ножа уживають убійники, але й лікарі. Тільки ті, що з гнівом і жорстокістю беруть ніж у руки, сповняють наймерзеніші злочини, бо ближніх убивають, а ті, що з розумом уживають (ножа), ближнім приносять найбільшу користь, спасають їх від смерті. Так саме, хто вміє гніватися з розумом, приносить велику користь тому, на кого гнівається, поправляє його байдужність чи злість. А той, що уступає пристрасти гніву, нічого доброго не робить. А що при захованню лагідности треба і гніву в пору, видно з того: Про Мойсея говорить Письмо, що був найла-

гідніший з людей, одначе коли вимагали обставини, розгнівався і дійшов до такого унесення, що убив своїх краян (Ісх. 32, 27) і то раз тоді, коли золотого зробили тельця, а другий раз, коли почитанням на Бельпеґор осквернилися. Так то може і лагідний розпалитися гнівом і не зіпсути краси лагідности. Не порушитися і тоді, коли треба, не обуритися, це знак лінивства, а не лагідности. З лагідністю злучена звичайно терпеливість, бо лагідність — є матірю терпеливості; зрештою у тих, що справді лагідні і у яких немає звичаїв строгих, добродушність буває злучена з лагідністю, бо ество лагідности — це доброта. А ті обі чесноти з собою змішані дають любов.

ПРО РОЗВАЖНІСТЬ.

РОЗДІЛ XIV.

Кожне діло повинна все попереджати розсудливість, без неї кожне діло, хоч видавалосяб добре, звертається на зло, бо воно зділане не в пору і не в міру. А коли розсудливість приписує добрим ділам відразу і відповідну хвилю і міру, дивну вона приносить користь як для тих, що дають, так і для тих, що приймають.

ПРО ВІРУ І НАДІЮ.

РОЗДІЛ XV.

Кожне діло нехай попереджає віра в Бога, нехай товаришить йому добра надія, щоб ми вірою стверджували силу душі, а надією заохочувалися до добра. Бо ніяке добре діло людей не може бути сповнене без помочи з висоти; а ласка з висоти дається тим, що про неї стараються. Але обі ті річі повинні бути злучені до досконалої чесноти: людське старання і поміч упрощена вірою з висоти.

ПРО ПОКОРУ.

РОЗДІЛ XVI.

В усіх наших добрих ділах нехай душа відносить причину чесноти до Господа в переконанню, що зовсім нічого

власною силою не робить; бо з такого настроєння звичайно родиться покора, а покора є скарбницею чеснот. Ось тобі від нас, сказатиб, насіння бесід про чесноти, ти бери звідси і принеси нам обильні овочі, виповни те слово премудрости, що приписує мудрим давати нагоду, щоби ставали мудріші.

ЯК НЕДОБРІ ГАДКИ ПОВСТАЮТЬ РІЖНИМИ СПОСОБАМИ.

РОЗДІЛ XVII.

1. Коли ми попередно говорили про гадки, а не розрізнили, як ріжними способами недобрі гадки родяться в правому розумі, ми думали, що і те треба сьогодні додати, щоби була повна наука про той предмет. Так то є два способи, в яких неприличні гадки находять на правий ум: або тоді, коли душа з власного легкодумства блукається там, де не треба, і з мрії в ще гіршу мрію, або знов, коли діявол намагається думці піддати дурниці й відтягає її від уваги й оглядання добра. Тому коли в душі ослабне увага і скуплення мисли, а повстануть спомини річей щоденних і низьких, тоді розум з неувagi і з неосторожності звертається до тих предметів, що їх память наводить і задержуючися при них, з помилки переходить у прогріх, а вкінці доходить до наймерзеніших і найбрудніших гадок; таке легкодумство душі і розсіяння треба поправляти частішим і ревнішим наглядом ума і по змозі безнастанно займатися доброю гадкою.

2. Колиж діявол напосядеться на душу і з великим напором, як огнисті стріли, свої гадки накидає на спокійну і скуплену душу і хоче її несподівано запалити та розбудити в ній спомини давних покус, тоді треба строжкістю і ревнішою увагою таку покус поборювати, як борець напруженою увагою і звинністю тіла уникає ударів противника. Зрештою треба молитві і помочі з неба приписувати побіду в тій війні і уникнення ударів; того навчив нас і св. Павло словами: „А над усе взявши щит віри, яким здолієте всі розпалені стріли лукавого вгасити“ (Єфес. 6, 16). І хоч у самих молитвах піддає ворог злі гадки, нехай душа не перестає молитися, нехай не думає, що недобрий засів ворога і усякі обмани того дури-

світа є плодом її господарки; нехай буде переконана, що всі ті нерозумні гадки і образи походять від безстыдности того коїтеля хитрощів, нехай ще ревніше віддається молитві, нехай благає Бога, щоби розсипав ту злу будову, накинєну йому памяття неприличних думок, щоби міг без перешкоди зараз піднесенням ума скоро до Бога приступати і щоб не спинювали його погані думки. А хоч і така покуса буде протягатися через безстыдність противника, одначе не треба тратити надії і залишати боротьби, треба витревати так довго, поки Бог не возьме під увагу нашої витревалости і не просвітить нас ласкою св. Духа, яка відстрашить ворога, очистить наш ум і наповнить його Божим світлом і дасть, що душа в великім мирі з радістю буде служити Богу.

ДО ТИХ, ЩО ЖИЮТЬ СПІЛЬНО.

РОЗДІЛ XVIII.

1. Про пустельника, що живе на самоті, ми по силам досить сказали, як має він душу вправляти в чеснотах, як має обходитися з тілом, щоби нам представити досконалого філософа. Колиж більша часть аскетів живе в чинах, де взаїмно себе заохочують до чесноти і порівняння добрих діл, взаїмно помагають собі до поступу в добрім, ми признали справедливим і їм дати потіху науки. А передусім треба, щоби вони пізнали, якого великого добра є учасниками, та щоби так приймали заохоту до монашого життя, щоб виявили відповідну добру волю і ревність, гідну величи діла. Вони вертають до того, що з природи є добре, коли вибирають товариство і спільність життя. А найсовершеніша спільність, як думаю, є та, в якій приватна власність усунена, а забута усяка суперечність гадок, в якій немає ніякого замішання, ніякого супірництва та ніяких спорів, а усе є спільне, душі, гадки, тіла та усе, чим живиться і піддержується тіло. Спільний Бог, спільна торгівля побожности, спільне спасення, спільні боротьби, спільні труди, спільні вінці, усі є одним, а один не сам, але в усіх.

2. Щож можна порівняти з таким способом життя? Що щасливіше? Щож ліпшого від тої згоди і одности? Щож миліше від тої гармонії обичаїв та душ? Люде, що походять

із різних народів і країв, достроїли себе до такої досконалої тотожності, що є немов одна душа в багатьох тілах; показується, що й багато тіл є оруддями одної думки. Коли хто тілом хорий, має багатьох, що душею ділять його біль. Коли хорує чи упадає душею, має багатьох, що лічать його і підіймають. Взаїмно вони собі співслуги, взаїмно пани. В непереможній свободі заховують супроти себе найповнішу неволю, якої не зродила конечність насильства, яка не дає полоненим нещастя. З власної доброї волі їй підчинилися. Любов це справа, що свобідні взаїмно віддали себе в неволю і добра воля стереже свободи. Такими Бог хотів нас мати з первовіку. На те створив нас. Такі люде відновляють те первісне добро, прикривають гріх прародича Адама; бо між людьми не булоби розділу, ані спору, ані війни, якби гріх не був розділив природи. Вони є добрими наслідувачами Спасителя; вони живуть так, як Він у тілі. Як Він, зібравши кружок учеників, мав із ними усе спільне і Себе Апостолам віддав на спільну власність; так і вони, слухаючи настоятеля та заховуючи докладно правило життя, точно заховують спосіб життя Апостолів і самого Господа. Вони життям рівняються з ангелами, заховуючи, як ангели, повну одність. Немає поміж ангелами спору, немає супірництва, немає суперечок, кожний має те, що до усіх належить; а всі заховують усе в цілости у себе в своїй скарбниці, бо багатство ангелів не є у матерії, — не треба його ділити на части, коли його розділяється на багатьох. Не матеріяльне це майно, а духове багатство.

3. Тому коли ті добра є власністю кожного, чинять усіх однаково багатими, дають кожному власність неспірну і несумнівну. Бож оглядання Божої краси і найясніше поняття чеснот — це скарб ангелів, кожному з них вільно це оглядати, брати неначе у власність повне їх знання. Такі й правдиві аскети, вони не дбають про річі земські, думають тільки про небесні і набувають ті добра кожний цілі без поділу. Бо набуття чесноти і багатство в добрі діла — це похвальна захланність і грабіж без сльоз і пожадання, яким належаться вінці, провиниться тут той, хто не уживає насильства. Усі граблять, а нікого не кривдять; мир розділяє багатства. Аскети вперед захоплюють добра обіцяного царства, бо своїм способом життя, повним чеснот і своєю одністю є докладним відбиттям

стану і життя в небі. Вони то живуть без власности, не мають нічого окремого, усе у них спільне. Вони ясно показують людям, які великі добра спливають на нас із вчоловічення Спасителя. Бо людську природу, поломану і порозділювану на тисячні часті, збирають знов в одно і лучать із Богом. А це головна ціль тілесного життя Спасителя: довести людську природу до одности в собі і з Богом, усунути той лютий розділ, повернути первісну одність, як знаменитий якийсь лікар тілу, покрайному на багато частей, вернувби ліками первісну цілість.

4. Я це представив не на те, щоб хвалитися, ані щоб своєю бесідою прославляти монаше життя (бо і сила моєї бесіди не така, щоби я міг прославляти те, що велике, радніше навпаки я мігби слабкістю мого слова велику і славу річ затемнити), але щоби по силам представити і показати висоту і велич того чудного життя. Бо щож можнаби порівняти з цією красою? Де один отець, що наслідує небесного Отця, де багато синів, що намагаються один одного перевищити любовю до наставника, синів, що між собою є однодушні, а отцеві чеснотою віддають пошану, у яких не природа спричиняє одність, бо мають сильнішу від природи причину одности; цю одність спричиняє і стереже звязок св. Духа. Який же образ дочасних річей мігби виразити силу того чудового способу життя? На світі такого образу не знайдемо, треба його шукати в небі. Безпристрасний там на небі Отець; понад пристрастю і цей, бесідою і наукою усіх собі еднає. Нетлінні діти Небесного Отця і їх прибрала собі за діти чеснота. Любов звязала усе в небі, любов і їх злучила з собою. Справді і діявол перед цією фалангою в розпуці, не дорівнює таким численним борцям, що з ним воюють із такою справністю і так із собою зеднані. Любов так в одно зєднала всі їх щити, а дух те зеднання так скріпив і забезпечив, що стрілі ворога не остається найменшої цілини до удару. Поглянь на однодушну боротьбу сімох Макавеїв, знайдеш у них гарячішу злуку. Про них то пророк Давид у піснях голосить: „Що добре або що красне, як не те, коли браття разом живуть?“ (Псал. 132, 1). Добрим називає праведність і святість життя, а красним: радість однодушности і злуку. Хто той спосіб життя старанно заховує, той, здається мені, суперничить за нийвищу чесноту.

АСКЕТ ПОВИНЕН ПРИСТУПАТИ ДО АСКЕЗИ ІЗ СИЛЬНОЮ ПОСТАНОВОЮ І ПРО ПОСЛУХ.

РОЗДІЛ ХІХ.

Людам бистроумним стане той наш виклад признак нашого способу життя законом; одначе треба буде для простиших із братів ясніше виложити поодинокі приписи монашого життя. Тому зачнім. Передусім треба, щоби той, хто приступає до того способу життя, мав сильну, тревалу, незрушену постанову і волю, якої не моглиб ані змінити, ані ослабити духи злоби; повинен виявляти сталість мучеників силою душі аж до смерти; так повинен держатися Божих заповідей і бути послушним наставником; бо то в цьому життю справа найважливіша. Бо як Бог, будучи Отцем усіх і бажаючи, щоби Його називали Отцем, домагається від своїх слуг найдокладнішого послуху, так і духовний Отець, прикладаючи поміж людьми свої розпорядки до Божого закона, приказує безумовний послух. Хто займається якимсь ремеслом, н. пр. з тих, що то нам приносять користь у теперішньому життю, усяким способом слухає майстра і ні в чому не противиться його приказам, ані на коротку хвилю від нього не відступає, але весь час перебуває в очах учителя; їсть і не і заховує той спосіб життя, який він призначить; скількиж більше ті, що приступили до науки побожності і святости, коли раз переконаються, що можуть від ігумена набути ту науку, віддадуть йому з усяким підчиненням найповніший послух; не будуть питати про причину, чому що приказане, але сповнять приказане діло, хиба коли не будуть розуміти чогось, що дотикає спасення, тоді будуть могли чемно і з відповідною пошаною питатися і повчитися; а всі зусилля чоловіка нехай ідуть до того, щоб висота душі не була понижена бунтом розкоши. Бо якже моглаб душа, пригвожджена до землі розкішню тіла, дивитися свобідним оком в умове і для себе споріднене світло? Тому передусім треба вправлятися в умертвленню, воно є безпечним сторожем чистоти і не допускає, щоб ум, провідник життя, блукався тут і там; бо як стиснена в водопроводах вода силою стиснення підіймається в гору, бо не має де розливатися, так і людський ум, стиснений здержливістю, якби в вузкому проводі з усіх боків, здійсмається природною

силою до пожадання річей вищих, бо не має де розлитися. Бо і не може лишатися без руху дух, що таку від Створителя дістав природу і перешкоджений звертатися до річей пустих, не може не набувати напрямку до правди. А що до здержливости, то думаємо, що вона не дотикає самої їди (бо й багато поганських філософів робило так), але передусім блуканини очей; бо яка користь здержуватися від поживи, а їсти очима нездержливі змисловости або ухами слухати порожніх і диявольських звуків; зовсім безкорисна є здержливість в їді при нездержливости від гордості і порожньої слави. Тому й Апостол каже: „Боюся, щоб не попусувалися ваші думки“ (2 Кор. 11,3). Будьмож здержливі в усьому тому, щоби і на нас не впала нагана Господа: „Що перециджуємо комаху, а поликаємо верблюда“.

НЕ ГОДИТЬСЯ ПРИСТАВАТИ ІЗ СВОЯКАМИ, ЩО ЖИВУТЬ ПО СВІТОВОМУ ТА ЖУРИТИСЯ ЇХНІМИ СПРАВАМИ.

РОЗДІЛ XX.

1. Треба остільки волею відділитися від свояків, приятелів і батьків, оскільки, як бачимо, померші відступили від живих. Бо той, що справді узброївся до боротьби за чесноту і покинув увесь світ і все, що є на світі, і, сказатиби більше, хто розіпняв себе для світа, той помер для світа і для всіх, що є на світі, чи вони батьки, чи братя, чи вони в III-ому або IV-ому ступні посвоячені; коли і батьки покинуть світське життя і приймуть спосіб життя сина, тоді стають справжніми родичами, вони прийняли ступінь не родичів, а братів. Бо найправдивіший Отець є передусім Отець вселенної, а після Нього настоятель у духовному життю. А коли батьки залишилися при першому способі життя, тоді вони належать до світа, який ми покинули, і ніяк не є ближчі для нас, бо ми відкинули тілесного чоловіка, а через те позбулися всякого споріднення з ним. А той, що пильно дбає про приязнь людей, відданих світові і зовсім бажавби з ними сходитися, приймає через часті розмови їх настрої до своєї душі. Наповнив-

ши ум світовими гадками, відпадає від доброго наміру і трагить духовну мудрість; його душа вертає до давних блювотин, його зранив ворог, що через тілесне посвоячення хоче впровадити замішання в духовне життя.

2. Тому бажаймо своякам усякого добра, праведности і побожности і усього, що цінимо; нам годиться їм того бажати та їм годиться одержати ті добра за нашими молитвами. Зрештою будьмо свобідні від гадки і журби про них. Бо коли діявол спостереже, що ми скинули з себе всяку світову журбу і що біжимо опоясані до неба, підсуває нам память про свояків; справляє, що журимося їх справами і що ум зайнятий світовими журбами: Яке майно свояків, чи вистачає їм? Чи за мале? Яку мають користь із торгівлі, скільки з неї приростає маєтку? Які шкоди виходять із ріжних випадків життя і скільки то маєток зменшається? Діявол справляє, що тішимося їх зисками, а смутимося їх втратами, що стаємо ворогами їх ворогів (хоч нам приказано ворогів не мати) (Мат. 5, 44), а тішимося разом із їх приятелями, хоч вони часто не є гідні нашого духовного споріднення; справляє, що тішимося їх несправедливими і хитрими зисками. І так підсуває він нашій душі всі недобрі настроєння про світові справи, яких ми позбулися, щоб привикнути до духовних гадок. Матеріяльне-світове настроєння наново в душі розбуджується і нищить душу аскета, справляє, що нам остається тільки зовнішній вид монаха, немов статуя, позбавлена душі, чесноти. А часто з великої любови до свояків відважився аскет і на святокрадство, щоби служити потребі свояків. Бо те, що віддаємо святим, які себе самих посвятили Богу, уважається справді річчю посвяченою Богу. Тому хто бере щось із тих річей, належить до тих, що то відважуються на святокрадство.

3. Тому коли знаємо велику шкоду, яка виходить із любови до свояків, уникаймо всякої журби про них, як диявольської покуси. Бо і сам Господь заборонив таке привязання і такі взаємини. Одному з учеників не дозволив навіть попроситися з рідними, другому не дав навіть на тіло помершого вітця кинути землі. Коли перший хотів попроситися із свояками, сказав Господь: „Ніхто, положивши руку свою на рало і позираючи назад, нездібний до царства Божого“ (Лука 9, 62), другому, що хотів поховати вітця: „Йди слідом за мною, —

сказав — остав мертвим ховати своїх мерців“ (Лука 59, 60). Здавалося, що оба просили річи слушної та справедливої, але Спаситель не похвалив і не дозволив ані на хвилину від Себе відлучити питомців небесного Царства, щоб припадком не зробили, ані не подумали чогось нижчого від високої і небесної гадки з якоїсь схильности до земської і тілесної любови. Немов не годиться, щоб той, що мудрує про небесні річі, звертав якунебудь увагу на річі цеї землі, як колиб вже перенесений гадкою стався чоловіком не з того світа. Може хто закине: таж закон приказує дбати про свояків, коли каже: „Від однокровного твого не ховайся“ (Іс. 58, 7). А й Апостол каже: „Коли хто про своїх, а найбільш про домашніх не промишляє, той відцурався віри і гірший від невірного“ (1 Тим. 5, 8). Такому відповімо, що Божий Апостол сказав це до людей світських, що мали багатства і могли помочи біді сімі. Подібно треба розуміти і закон. Коротко сказавши, це сказано до живих, а не до мерців; бож мерці є свобідні від усякого подібного обовязку.

4. А ти мертвець, розіпнятий для цілого світа. Ти покинув усяке матеріяльне багатство, ти полюбив убогість. Ти посвятився Богу і став його скарбом. Як мертвець ти свобідний від усякої данини на свояків; як убогий не маєш що дати. Ти навіть віддав і тіло своє і над ним влади не маєш. Воно посвячене Богу, не годиться тобі уживати його на людські потреби. Ти повинен тільки з тими жити, що мають ті самі обичаї, що так, як ти, самих себе посвятили на Божу службу. Тому не тебе дотикають наведені слова св. Письма; чиж не згрішивби ти, якби ти зломав св. обіт аскези?

НЕ ГОДИТЬСЯ ВІДСТУПАТИ ВІД ДУХОВНОГО БРАТСТВА.

РОЗДІЛ ХХІ.

1. Треба мати і те ясне переконання, що хто раз вступив у звязок і злуку з духовним братством, не може ніяк відлучитися і віддалитися від братів, бо коли люде, що злучилися в товариство, оглядаючись на це матеріяльне життя, не можуть розлучитися проти умови, або хто так зробивби, підпавби

приписаним карам; то багато більше хто приступив до духовної спільности життя, яка дає вічний і нерозривний звязок, не може відлучитися і віддалитися від тих, з якими злучився; або коли так поступає, підпадає під найтяжчі кари з неба; коли викриється, що жена, яка жиє в супружжю і є злучена з мужем, настає на нього, то вона буває засуджена на смерть; оскільки більше провинюється у відступстві той, хто злучений у духовний звязок при свідку і посереднику святим Дусі!

2. Тому як члени тіла, злучені з собою природою, не можуть бути відтіяні від тіла або відтіяні вмирають, так і аскет, прийнятий до братства і злучений з ним вязами сильнішими від природи, бо єдністю духа, немає вже влади відділитися від братів або коли це робить, умирає на душі, є позбавлений ласки св. Духа, бо знехтував умову, складену під його проводом. А коли хто скаже, що деякі з братів є недобрі (усіх не буде обжаловувати, бо ж не в злім намірі вони зішлись разом так, щоби всіх можна назвати однодушними в злому), тому коли хто скаже, що деякі з братів є недобрі і що з необережності псують спільне добро, що не дбають про чесність, не заховують порядку так, як пристало аскетам, і що тому треба від них відлучитися, такий не видумав достаточної причини виступлення. Бо ані Петро, ані Андрей, ані Іован для злоби Юди не відступили від товариства інших Апостолів, ані ніякий інший Апостол не взяв того за притоку до відступлення; ніякому з них не перешкоджала його (Юди) злоба йти слідами Христа. По науці Господа супірничали в побожності і в чесноті, а не наслідували його злоби. Так само і той, що каже: „З причини злих я приневолений відділитися від духовного звязку“, не видумав справедливого призору власної нестійности. Він, як та камениста земля, що не може виплекати слова правди, через несталість ума і з причини малої покуси або нездержливости своїх обичаїв не зносить святого способу життя, в ньому слаба рости наука сохне в спекоті пристрастей. Видумує причини, що тільки здаються добрими, але не вистачають на його оборону перед судом Христа, сам себе обманує, бо немає річи лекшої, як себе обманювати, таж кожний для себе є занадто ласкавий суддя і признає корисним те, що йому приємне.

3. Нехайже такий буде осуджений судом самої правди.

бо стався він для багатьох причиною згіршення, злим прикладом побуджує до таких самих проступків; його участю нехай буде те слово: „Горе йому! Ліпше йому, щоб повішено йому млинове жорно на шиї і втоплено в глибині моря“ (Мат. 18, 6). Бо коли душа привикне до відступства, то вона наповняється великою нездержливістю і захланністю, пажерливістю, брехнею і всякою злобою, а вкінці впадає в пропасть проступків, звязана найгіршими пристрастями. Хто став провідником тих нещасних, нехай уважає, як багато душам став він причиною погібелі, хоч вже за власні проступки не може дати достаточної покути. Чомуж не наслідую він радніше великого Петра? Чомуж не дає іншим прикладу сильної віри і витревалости в добрім, щоб світло його добрих діл просвічувало дороги тих, що перебувають у тіні гріха?

А й праведний Ной не сказав Богови, що „мушу вийти з того світа, бо оці є злі“, а радніше витревав мужно і постійно і серед безодні злоби заховав непорушну побожність; ніколи не відступив від Господа, але з терпеливістю і витревалістю серед филь безбожності заховав старання про побожність. І Лот у Содомі серед такої страшної безбожності, беззаконня і злочинства заховав непорушену чесноту, не піддався спокушенням до злого; але серед гостеубійців і людей, що буюто і нездержністю топтали всі закони природи, і сам заховав незабруджену святість і інших по змозі намовляв до неї, добрим прикладом більше, ніж словами зоохочував до добра. А ти під покришкою правдивих або видуманих ухиблень братів думаєш про відступства та готов зневажити св. Духа; свою власну злобу і лінивство в праці над чистотою прикриваєш клеветою на братів.

4. Поучений тими прикладами нехайже захоче такий монах одність духа, яку сам вибрав при народженню до небесного життя. Бо й коли трапиться, що один палець руки терпить біль, через те другий не хоче відділитися від руки, і аж боїться, уникає болісної операції, а витревало заступає працю хорого пальця, щоб рука не була зовсім позбавлена немов природних галузей власної відповідної собі краси (пальців). Приложи той приклад до аскези і дивися, який біль і нечесть справляє він відступством своїм вразливим душам і як сам являється мертвий, позбавлений життя. А що не

може бути, щоб настоятель хотів підданого до зла намовляти так, що для ученика злий провід учителя мігби статися покришкою відступства і виступлення, то як хочеш, розважмо: Хто є Отець? Хто Учитель? Оба є виховавцями, один для своєї дитини, другий для ученика бажає і дбає про найліпше. Така вже природа вітців: бажати дітям, щоби ставали найліпші і найрозважніші і найчемніші, щоб діти мали як найліпшу славу, а через те вітці ставали славніші, бо їм приписуватимуть добрі діла дітей. А й учителі намагаються, щоб їх ученики ставалися як найзручніші й найсильніші, щоб силою і вправою побіджали противника і ставали славою і похвалою учителя. І кожний, хто іншого хоче вчити, з природи бажає учеників довести до як найповнішого прийняття науки. А коли така є природа вітців, якже учитель святости не бажавби для свого ученика, щоби був найліпший і наймудріший духовною мудрістю — тим більше, що добре знає, що коли ученик буде такий, він сам буде і перед людьми славний і світлі дістане від Христа вінці, як такий, що Христа слуг, а радніше сказати братів, бо і так Христос називав, своїми працями і стараннями зробив достойними пожиття з Ним. (Мат. 12, 49).

5. Але зважмо і це друге: коли ученик ставсяб злий через його науку, учитель буде мати незатертий стид у час суду, при зібранню усієї вселенної й не тільки буде засоромлений перед усіма небесними силами, але відбере і кару. Тому якжеж мігби настоятель не хотіти, щоби його ученик стався чесний і послухний? Зрештою для учителя не може принести злість ученика ніякої користі. Бо коли вони вибрали життя з собою, яка не булаб злість ученика, зараз її овочі має учитель. Як змія передусім кусає того, що її викохав, так і з усіх боків ясно виявляється і з природи діл і з користі настоятеля, що буде бажати і всіма способами дбати про те, щоби той, що його виховує, стався послухний і чесний; коли бувби він учителем злоби і неправедности, тоді, ясна річ, хотівби довести і своїх учеників до тої цілі, а коли є настоятелем чесноти і праведности, думаю, що ніколи не схоче вести ученика до мети просто противної. Тому немає ніякої справедливої притоки, хто хоче відлучитися від духовного товариства. Причиною того його бажання є нездержливі пристрасти, занедбання трудів, слаба і хитка воля. Не порозумів

він слова пророка Давида: „Блажений, хто захоче праведність“ (Пс. 106, 3) — хто захоче, а не хто нищить. Такий є подібний до дурних, що на піску непостійної постанови ставляють основи духовного будинку; кілька капель покус, малий потік — напасть ворога підмює, нищить і розбиває його.

ОБШИРНІШЕ ПРО ПОСЛУХ.

РОЗДІЛ XXII.

1. Ми представили по силам, як той, що раз прилучився до духовного товариства, повинен заховувати нерозривну одність. А тепер знов вернім до бесіди про послух. Ми вже вище коротко доторкнулися того предмету, а тепер виложім його обширніше. Покажемо, якого великого послуху для настоятеля домагається від аскета здорова наука; спробую з самого св. Письма виказати міру послуху. Апостол Павло в Письмі до Римлян (13, 11) приказує всім вищим властям коритися, не духовним, а світським; це видно з того, що говорить про данину і мито (ст. 7) і з тих слів, що хто противиться владі, Божому велінню противиться (ст. 2). Тому коли для світських володарів, що прийняли владу по людським законам, Божий закон вимагає від побожних такого послуху, коли ще тоді вони жили в такій безбожності, якийже послух винен аскет настоятелеви, поставленому по Божому, що то з Божого закону має владу! Якже не Божій постанові буде противитися той, хто противиться настоятелеви, коли надто отверто Апостол приказує в кожній справі піддаватися духовним зверхникам: „Слухайте настоятелів ваших і коріться їм, бо вони пильнують душ ваших, бо мають справу здати, щоб з радістю це робили, а не зігхаючи, бо це для вас не корисне“ (Євр. 14, 17). А коли є без користи не зовсім слухати, треба нам шукати того, що корисніше, бо по моїй думці те, що називається некорисним, є радніше великою шкодою, означає річ, за яку треба каятися і яку треба поправити.

2. Треба передусім наслідувати послух святих, який виявили супроти Бога, коли маємо ужити доброго прикладу в наших предметі, і добре сповнити послух. Нехай ніхто не

думає, що я хочу послух для настоятеля утревалити та що наводжу невідповідні приклади, порівнюючи за сміло послух для Бога з послухом для людей. Я це порівняння взяв із св. Письма. Дивись, що Господь каже в Євангелію про послух для своїх слуг: „Хто приймає вас, мене приймає“ (Мат. 10, 40), а на іншому місці: „Хто вас слухає, мене слухає, хто вами гордить, мною гордить“ (Лук. 10, 16). А що сказане до Апостолів відноситься до всіх настоятелів по них, це можна доказати численними певними свідоцтвами св. Письма і найяснішими доказами. Тому ми зовсім згідно з Божою наукою сказали, що треба нам брати за приклад нашого послуху настоятелям послух святих Богу. І якже святі були послухні Богу? Дивись на Авраама: Бог приказує йому покинути дім, вітчизну, маєток, посілости, свояків, приятелів і за усе те прийняти противні: чужу землю, місцевість незнану, скитання, убогість, страхи, небезпеки й усі неприємности, що стрічаються в подорожі. Уважай, як без застанови слухає, як покидає домашнє щастя і спокій і замість них приймає журби скитання.

3. Чи бачиш досконалого аскета, що погордив усім дочасним щастям для Бога? Але йдім даліше. Приходить він до Палестини на місце, призначене йому Богом на домівку. А коли голод навіщує той край, переходить до Єгипту і коли там відбирають йому жінку, не стає малодушним, не ганить Божого провидіння, що за свій послух відібрав таку нагороду; переносить і це терпеливо, ту кривду з усіх кривд найтяжчу, і то не раз, бо й вдруге завдану царем Герарів. Постановивши раз повинуватися Богу, вже не глядить на те, як ним розпоряджає Бог, а тільки на те, як сам має сповняти найдосконаліший, ненаганний послух; тому то вкінці дістає сина Ісаака, як нагороду за довгу молитву та віру. А коли бачив, як син у квіті віку розвивався і подавав батькам добру надію, що стане їх наслідником і утвердить на будуче рід, вкінці по таких надіях дістає від Бога приказ завести його на високу гору і принести в жертву Подавцеви. А коли дістав таке тверде поручення і ту страшну службу, яка була не то приказана, але вже виражена сильніше від природи, як лагідно переніс він те, як не втратив рівноваги, як не впав на душі, але з таким спокійним і незаколюченим умом поніс ярмо послуху, як колиб

мав ягнятко приносити в жертву, ішов із сином, бажаючи сповнити приказ, і ані трохи не розсліджував Божої волі, ані не ганив, дивився тільки на своє, щоби ні в чому не нарушити послуху. Так заслужив на світлий вінець для усього світа, стався стовпом віри і послуху. Я мігби переходити приклади послуху й інших святих, прославлених у Старому Завіті, щоби навчити монашого послуху без найменшого спротиву, але щоби не протягати довго бесіди, кожного, що хотівби цього навчитися, відсилаю до св. Письма; а ми звернім бесіду на учеників Спасителя, покажім, як вони слухали, як були підчинені. Промовляв до них Ісус тоді, коли тільки що зачинали бути Його учениками і ожидали, що незабаром їх Господь стане царствувати; думали, що самі не понесуть ніякого труду і що без ніякої небезпеки і праці будуть із Христом царствувати і стануть учасниками царської слави і почестей. Показує це Петро, коли противився словам Ісуса про Його будучу муку: „І взявши його Петро, почав докоряти йому, кажучи: Пожалій себе, Господи, нехай це не станеться тобі“ (Мат. 16, 22). Тими словами показав, що не ожидав нічого прикрого. Те саме видно з поступовання синів Заведея. Вони привели до Господа свою матір, а вона просила за них, щоби один по правій, а другий по лівій руці засіли при престолі Його. Не булиби поважилися про це просити, якби не думали, що незабаром настане Його царство. Булиб розуміли, що до самого Спасителя належало сидження по правиці Отця. І щож Христос сказав до них, що ожидали й надіялися того? „Це я вас посилаю, як овечок між вовки“. І хоч почули слово зовсім противне власній надії, не сказали, що прийшли для інших обітниць, що Його поручення противні їх надіям. Не сказали: ми ожидали відпочинку, а висилаеш нас на небезпеку, ми ожидали чести, а Ти обіцяеш неславу; ми ждали парства, а Ти приказуеш нам зносити переслідування і бути слугами всіх. Нічого такого не сказали, хоч і чули інші, прикріші слова, як н. пр.: „Тоді видаватимуть вас на муки і вбиватимуть вас і зненавидять вас усі народи для імени мого“ (Мат. 24, 9) і: „Водитимуть вас перед старших та царів за мене“ (Мат. 10, 18); і коли такі річі чули проти власної надії, схилили шию під те ярмо і радо йшли на всякі небезпеки, на суди, на зневаги, на побивання камінням, на неславу і нечести, на хрести і на всякі смерти; і усе те зно-

сили з такою охотою, що тішилися і обходили світлий празник тоді, коли сподобилися стати учасниками Христових мук. „Вони пішли веселі зперед ради, що за імя його удостоїлися бути зневаженими“ (Діян. 5, 41). Правдивий по Божому аскет повинен віддавати настоятелю таку готовість на все. Бо Христос вибрав учеників на взір того життя для людей, як ми це сказали. Бо настоятель не є нічим іншим, як заступником Спасителя і посередником поміж Богом і людьми. Він Богу приносить у жертву спасення тих, що його слухають.

5. Таке довідуємось також від самого Христа, що установив Петра по собі настоятелем своєї Церкви: „Петре, — каже — чи любиш мене більше, ніж вони?... Паси мої вівці“ (Йо. 21, 15). Усім з ряду душпастирям і учителям дає ту саму владу. А знаком того є те, що вони так саме вяжуть і розв'язують, як Петро. Тому як вівці слухають пастиря і там ідуть, де їх веде, так треба, щоби аскет по Божому слухав настоятеля і не розбирав приказів, коли є тільки чисті від гріха, але сповняв прикази з усякою охотою і радістю. Як ремісник і будівничий по власній волі уживає кожного знаряду свого ремесла і знаряд ніколи не скаже, що не дасться ужити на ту ціль, до якої ремісник уживає його, але віддається руці робітника, так треба, щоби аскет, немов знаряд потрібний до сповнення духовного будівництва, в усьому піддавався в усіх справах, в яких тільки ігумен зажадає його служби, щоби, відмовляючи своєї участі, не зіпсув досконалости доховного діла. І як знаряд не сам собі вибирає, що треба зробити до звершення діла, так саме треба, щоби й аскет не сам собі вибирав діла, але полишав розумови і практиці мистця увесь ужиток своєї праці. Розумний настоятель знає вдачу кожного і пристрасти і душевні порушення і до них добирає свої зарядження. Тому не можна ніяк противитися його зарядженням, треба бути переконаним, що є справою найтруднішою себе пізнавати і собою заряджувати, бо самолюб'я є людям вроджене і кожний з власної любови відступає від правдивого суду. А навпаки воно доволі легко дати себе пізнати і провадити, бо в осуді другого самолюб'я не творить перешкоди для пізнання цілої правди. Коли в монастирі запанує така згідність волі, легко буде поміж монахами проквітати і мир; легко осягнуть вони спасення з любов'ю і однодушністю.

АСКЕТ ПОВИНЕН І НАЙНИЖЧІ ПРАЦІ ПРИЙМАТИ З ВЕЛИКОЮ РАДІСТЮ.

РОЗДІЛ XXIII.

Треба, щоби аскет і найнижчі діла приймав із великою радістю; нехай знає, що усе, що чиниться для Бога, не є чимсь малим, але великим і духовим і гідним неба. Воно нам єднає небесну нагороду. Тому хоч прийдеться й поганяти худобу в службі загального добра, не треба противитися; а треба пам'ятати на Апостолів, що радо послушали Господа, коли приказав привести віслюка, і думати, що ті, для яких приймаємо доглядання худоби, є браття Спасителя і що зичливість та старання про них відносяться до Господа, що сказав: „Скільки раз ви чинили це одному з тих братів моїх менших, мені ви чинили“ (Мат. 25, 40). А коли Господь приймає для Себе те, що для найменших, — скількиж більше прийме те, що зділане для вибраних; тільки треба уважати, щоби низька служба не була нагодою недбальства; нехай такий захоче себе в повній дбайливості так, щоб і самому і товаришам принести користь. А коли прийде таку найнижчу послугу сповняти, треба знати, що і Спаситель служив ученикам і не уважав негідними Себе найменшої послуги, а для чоловіка це річ велика — наслідувати Бога і від тих найнижчих діл піднятися до височини наслідування. Зрештою хтож назве це низьким щось, до чого сам Бог руку прикладав?

АСКЕТ НЕ ПОВИНЕН БАЖАТИ ПОЧЕСТИ І ВИЩЕННЯ.

РОЗДІЛ XXIV.

1. Ніколи не повинен аскет бажати почесей, бо коли в них шукає відплати за свої труди і добрі діла, робить сумну заміну, тратить вічне за дочасне. А коли рішився тут жити в боротьбі, а в небі дістати вінець, повинен не тільки не бажати почесей, але їх навіть не приймати, відпихати їх від себе, щоби почесть на землі не була зменшенням небесної слави. Бо усе теперішнє життя це життя праці та боротьби, а будуче життя —

життя вінців і нагороди; як писав великий Павло тоді, коли мав закінчити земське життя і там перейти: „Боротьбою доброю я боровся, дорогу скінчив, віри додержав, на останок готовиться мені вінець правди, який віддасть мені Господь того дня, праведний Суддя“ (2 Тим. 4, 7). А і сам Господь каже: „У світі горе мати будете“ (Йо. 16, 33). І знов Апостол: „Численними муками треба нам увійти у царство Боже“ (Діян. 14, 22). Тому коли хочеш царювати в небі, не шукай тут ані спокою, ані чести, але коли будеш терпіти за науку, тоб то за правду, знай, що будеш опісля царювати, бо така установлена нагорода терпінь за чесноту. А коли не будеш терпіти, не очідай там вінців, бо ти не піднявся боротьби та трудів, призначених на землі для їх осягнення.

2. Нехайже аскет ніяким чином не шукає чести; нехай не бажає бути вивищений над іншими, бо „кожний, що себе вивищає, буде понижений, а хто понижається, буде вивищений“ (Лук. 14, 11). Коли аскет пнеться в гору, могутнього і важкого має покорителя, який може понизити аж в ад; а коли сам себе покорить, буде звеличений світло і славно. Бо Бог по власній силі підносить і покоряє. Чекай же, монаху, на того, що в слухний час вивищає і ніяк не будь малодушний на дочасні річі; ти є борцем і робітником Христа; ти обіцяв весь день боротися і зносити спекоту цілої днини. Чомуж перед закінченням дня шукаєш відпочинку? Чекай вечера, кінця земського життя, коли господар прийде і віддасть тобі заплату. Бо як настав вечір, сказав пан винниці до свого управителя: „Поклич робітників та роздай їм нагороду“ (Мат. 20, 8), не опівдні, ані на початку найму. Зажди на кінець життя, тоді дістанеш слушну нагороду. А тимчасом вдоволись останнім місцем, тоді приймеш перше.

ПРО МІРУ І ПРОСТОТУ СТРАВ.

РОЗДІЛ XXV.

Аскет не повинен ніяк бажати ріжних страв; не повинен під призором здержливости змінити поживи, бо це булоби переверненням порядку спільного життя та нагодою до згіршення як хто в товаристві аскетів дававби причину до такого

замішання; стягавби на себе євангельське слово: „Горє!“ Св. Отці були тої гадки, що замість якоїнебудь іншої заправи вистачає вивар сушеного мяса, яким заправляється інші страви, тоб то ярини, зварені на воді. Нехайже монах під призором гордої і самолюбної побожності, що ніби то вимовляється від їди усякого мяса, не шукає дорожчих страв і смачніших; нехай з подякою споживає кусник хліба, мачаючи його в тій юшці, заправленій сіллю, не зважаючи на ніщо. Бо той кусник сушеного мяса, вкинений у воду разом із яринами (коли так буває), не є ніякою розкішшю, але це справжня і докладна здержливість аскетів; тому правдивий аскет святости не повинен противитися тій нашій установі. Бо наша здержливість різниться від жидівської, ми уникаємо розкоши і ситости.

ХТО ЙДЕ ДО ДОСКОНАЛОСТІ, ТОМУ НЕ МОЖЕ ШКОДИТИ Й ВИХІД ІЗ МОНАСТІРЯ.

РОЗДІД XXVI.

1. Хто каже, що для нього шкідливе виходити з монастиря або подорожувати в конечній потребі монастиря і через те усувається від виходження з монастиря — той не знає ще правдивого послуху і не розуміє, що тій чесноті противитися усяка лїнь; нехайже дивиться на приклади святих, як вони сповняли послух, як ні в чому ані трохи не противилися і не вимовлялися від сповнення і найприкріших поручень; нехай учиться досконалого послуху. А коли комусь справді виходження з монастиря шкодить, нехай просить братію, щоби за нього молила Бога і нехай сам просить Бога з сильною надією, щоб стався пожиточним і добрим оруддям. В усіх духовних працях і усіх тілесних службах і працях певно Бог, що приймає добру волю тих, що шукають чесноти, дасть йому ту силу, коли Сам до прошення заохочує і каже: „Просіть, то й дасться вам, шукайте, то й знайдете, стукайте, то й відчиниться вам; бо кожний, хто просить, одержує, хто шукає — знаходить, хто стукає, тому відчиняють“ (Мат. 7, 7), а на іншому місці: „Колиж у кого з вас недостає премудрости, нехай просить у Бога, що дає всім щедро, та не осоромлює, то-

й дасться йому" (Як. 1, 5). Нехай просить із вірою без ніякого сумніву. І одним словом, в усім, коли тільки душа слабне в досконалості послуху, а діявол спинює добру волю, затемнює її й вяже, уживаймо того способу, благаймо Бога, просім Його, щоби нам дав легкість у сповнюванню добрих діл, щоби пригвоздив наше тіло Божим страхом, щоби наша гадка в Ньому утвердилася і не далася потягати пожадливістю тіла; бо коли ум блукається, тоді світові пожадання будяться в душі і піддають гадкам всілякі нісенітниці й справляють, що стаємо ліниві до добрих діл.

2. Тому не відтягаймося від того, щоби кожний з нас власною працею причинявся до заспокоєння спільних і конечних справ матеріальних монастиря, тільки просім Бога благодати по монашому працювати. Бо колиби всі за прикладом першого усувалися від тих праць, хтож сповнить конечну роботу? Приклад ясніше це покаже. Бо воїн, який щойно записався до війська, не пробує товаришам накинути свого способу життя, але сам приймає військові звичаї і спосіб життя; так і той, що приступає до духовного товариства, не повинен хотіти тамтих потягнути до свого способу поступовання, а навпаки свій спосіб поступовання примінити до звичаїв і правил товариства

АСКЕТ НЕ ПОВИНЕН МАТИ ВЛАСНИХ ЗАНЯТЬ.

РОЗДІЛ XXVII.

Нехай аскет не має ані на хвилю такої свободи, щоб міг займатися якимись своїми справами. Бо і зняряд сам не порушається без ремісника, ані член тіла не може й на хвилю відділитися від тіла або порушитися проти волі внутрішнього керманича і настоятеля усього тіла; так саме й аскет не може нічого робити проти волі настоятеля. А коли казавби, що слабкість тіла не дозволяє йому виконати поручень, нехай позволить, щоб настоятель розслідив ту його слабкість. Зрештою як буде пам'ятати на св. Письмо, присилує себе до виконання поручень; бо знайде в св. Письмі ту науку: „Ще ви аж до крови не постояли, борючися проти гріха“ (Євр. 12, 4); і знов: „Тим то зомліли руки і зомліли коліна, випростуйте“ (там саме, ст. 12).

НАСТОЯТЕЛЬ ПОВИНЕН ІЗ ВІТЦІВСЬКОЮ ЛЮБОВЮ ЗАЙМАТИСЯ СПРАВАМИ ПІДЧИНЕНИХ.

РОЗДІЛ XXVIII.

І сам ігумен, як отець, що дбає про рідні діти, нехай вважає на потребу кожного і по змозі нехай присвячує кожному потрібну печаливість і старанність; члена справді слабого чи то душевно, чи тілесно, нехай піддержує з любовю і зичливістю, питомою вітцєви.

В АСКЕТИЧНОМУ ЖИТТЮ НЕ ПОВИННО БУТИ ПРИЯЗНИ ДВОХ АБО ТРЬОХ БРАТІВ.

РОЗДІЛ XXIX.

Взаїмну любов повинні мати браття, одначе не повинні заводитися окремі кружки двох або трьох; бо це не є любов, а бунт і розлім і признака злого настроєння таких приятелів. Бо якби такі любили спільне добро монашого життя, малиби спільну і одномірну любов до всіх. А як відділяються і відріжняються від інших і творять товариство в товаристві, не добрий є звязок такої приязни. Є щось поза справою загальною, що їх лучить, поза порядком спільного життя впроваджують щось нового. Тому не можуть бути дозволені по монастирях такі частинні приязни. Не можна позволяти, щоби хтось під покривкою братньої любови шукав товариства одного брата, він через те виявлявби злу волю і нарушувавби правила спільного пожиття. Як довго всі перебувають у доброму, буде кожний мати звязок і лучність з усіма. А коли хто, спротивляючися загальному порядку, схоче одного брата до себе потягнути, того передусім, як хорого на умі, в чотири очи напімне кожний, що думає здорово, а коли не схоче прийняти ліку інших розумніших братів, ужиється до того напімнення по св. Євангелію: „Колиж тебе не послухає, візьми з собою ще одного або двох“ (Мат. 16, 18), а коли і тих не послухає, треба виявити настоятелю недугу його душі. А коли і настоятелю не буде послушний, треба його уважати пога-

ниним або митарем, треба як вівцю заражену відділити від стада, щоби й інших своєю хворобою не заразив; а якби не було такого, якому закодирби злий приклад, тільки тоді після усього сказаного можна допустити довготерпеливість у надії поправи. А довготерпеливість буде тільки в тому, щоби його не викидати, а не в тому, щоби його не упоминати і не карати законними покутами і карами.

АСКЕТ НЕ ПОВИНЕН БАЖАТИ ЛІПШОЇ ОДЕЖИ АБО ОБУВКУ.

РОЗДІЛ ХХХ.

Ми не повинні шукати ліпшої одежи, ані обувку, але вибирати дешевші, щоби і в тому виявити покору і не стягнути на себе закиду, що ми дбаємо про строї, що ми самолюби без братньої любови; бо хто бажає вишуканого, є далекий від любови і покори.

НАСТОЯТЕЛЬ ПОВИНЕН ПРИКАЗИ ДОСТРОЮВАТИ ДО СИЛ ТІЛА І ПРО ТИХ, ЩО СКРИВАЮТЬ СВОЮ СИЛУ.

РОЗДІЛ ХХХІ.

Настоятель повинен уважати на те, щоби не накладати обовязків над фізичну силу і через те слабшого побуджувати до спротиву; як отець однаково всім зичливий і що всіх любить, повинен знати силу кожного і щойно так розділяти роботу, а знов ті, що не признаються до сили, яку мають, яку Бог їм дав, і супроти настоятелів поведяться неприлично та не слухають їх приказів, матимуть строгу відповідальність перед Богом. Бо як настоятелеви грозить велика і невиносима небезпека, коли закриває талант науки і не проголошує кожному будучого суду за гріхи, так далеко більшу матиме небезпеку той, що одержав від Бога силу тіла на службу загальному добру, а робить її безкорисною і закриває її.

БРАТТЯ НЕ ПОВИННІ ЗАСМУЧУВАТИСЯ, КОЛИ ПРИЗНАЄТЬСЯ ЯКУСЬ ПОЛЕКШУ СЛАБШИМ.

РОЗДІЛ XXXII.

Коли настоятель призначає слабшим відповідні служби і призначає їм якусь полекшу, як того треба, браття не повинні смутитися, ані гніватися. Ті, що є сильніші, повинні бути виrozumілі для тих, що того потребують, немов для слабших членів, і так повинні виконувати духовну любов; бо і нога в тілі не повстає проти руки і не приневолює її до сповнення своєї роботи, ані ціла рука не вкладає усього тягару своєї праці на малий палець, але кожний член уживає сили, яку має з роду і помагає слабшим. Коли заховаємо той порядок у духовному тілі, покажемо, що ми є справді тілом Христа і „членами від часті“ (1 Кор. 12, 27). Бо заховуємо порядок одиности і взаїмну згоду і любов без ніякої суперечности.

НАСТОЯТЕЛІ НЕ ПОВИННІ ПОЗВОЛЯТИ АСКЕТАМ ПОКИДАТИ СВІЙ МОНАСТІР, КОЛИ ВОНИ ТОГО ЗАБАЖАЮТЬ, АНІ НЕ ПРИЙМАТИ ЇХ ДО СПІЛЬНОСТИ ЖИТТЯ В ІНШОМУ МОНАСТІРІ.

РОЗДІЛ XXXIII.

1. Ігумени духовних родин повинні заховувати взаїмно зичливість і взаїмно про себе дбати; не повинні псувати собі взаїмно працю, ані без розваги і досвіду приймати монахів, що виступили з іншого монастиря. Це булоби найбільше замішання, непорядок і упадок духовного діла. Бо тих братів, що є ревніші, держить Божий страх і вони витревало й сильно перебувають у доброму; а тих, що є більше байдужні і ліниві, приневолює і веде до чесноти стид перед людьми та принука з їх боку. Тому коли байдужний побачить, що йому вільно безкарно усунутися від трудів раз вибраного монастиря і перенестися до іншого й там жити без надзору та карности, то він

легко виходить, а той, що його легко приймає, буде причиною його згуби. Те зло може так розширитися, що може зводити з правої й доброї дороги і тих, що праведно живуть, а тоді треба приписати згубу всіх тому, що дає нагоду до такого упадку. Тому, щоби таке не траплялося, братів, що виступають, наминаймо або спроваджаймо там, звідки прийшли; або коли нас не хочуть послухати, відвертаймось від них і усуваймось від їх товариства і всіх братів просім, щоби так саме поступали. Поправлені тим поступованням може вернуть до власного монастиря під владу вибраного ними пастиря; а колиби тревали в легковаженню духовної спільности, то бодай інші, що побачать, як вони стали мерзенні, з того прикладу навчатися і будуть стеречися їх наслідувати.

2. А що то не мої слова, але ясні вискази св. Письма, наведу тут те, що говорить св. Павло, картаючи тих, що жили нездержливо, між іншими піяків і клеветників, і накладаючи на них кару: „Коли хто, звавшись братом, буде або перелюбник або зажерливий або ідолослужитель або п'яниця, з таким і не їсти“ (1 Кор. 5, 11). І знов на іншому місці про тих, що нічого не робили, а тільки цікаво про все випитувалися, каже: „Такого назначить і не мішайтеся з ним“ (2 Сол. 3, 14). А всім ясно, що той, який топче приречення, дані св. Духови, допускається гіршого злочину від зажерливого або піяка або від дармоїда. Тому справедливо сам розум велить, щоби тих, що перевертають духовний порядок монастиря, не допускати до товариства з тими, що той порядок піддержують. Тільки тоді виступлення брата не заслугує на ніяку нагану, коли діється за дозволом настоятеля для якоїсь слушної причини.

АСКЕТ, ЩО ЖИЄ В МОНАСТІРІ, НЕ ПОВИНЕН НІЧОГО МАТИ НА ВЛАСНІСТЬ ІЗ ДОЧАСНИХ РІЧЕЙ.

РОЗДІЛ XXXIV.

1. Аскет, що вибрав життя в монастирі, про яке ми говорили, не повинен мати на власність чогонебудь із дочасних річей, бо коли не так поступає, передусім псує поря-

док спільного життя через віддільну власність, а крім того дає проти себе докази великого браку віри, немов не вірить, що Бог прокормить тих, що зєдинились у Його святе Імя, немов не чув слова Давида: „Я був молодий і постарівся, та ніколи не бачив опущеного праведника, ані щоб рід його просив хліба“ (Пс. 36, 25); а говорить про хліб духовний, що душу кормить, або про фізичний корм тіла. Бо коли Христос є поміж тими, що зібралися у двох або трьох в Його Імя, то багато певніше буде там, де багато більше, численніше зібрання людей. І так або не забракне нам нічого потрібного, коли Христос буде з нами, так як і Жиди в пустині не мали ніякого недостатку, або навіть коли забракне, для досвідчення нашого ліпше є терпіти недостаток і бути з Христом, ніж бути багатим в усі добра життя, а відлученим від усього. Але шкода з такої приватної власности на тому не кінчиться, а сягає дальше. Бо хто намагається мати щось свого, не про що інше думає, як про відділення і відлучення від братів. Бо як не до того стремить, то по щож йому власність? Він жеж знає, що з ласки Христа Його слуги завсіди живуть в обильности усього потрібного, тому ясне, що такий думає про відірвання й передання на смерть власної душі. Він продає власне спасення за дрібні шагики і може троха сміло скажу — стається другим Юдою, зачинаючи від крадежи. Бо приватна власність є крадіжжю і кінчиться зрадою. Такий монах продає слово правди, як Юда Христа. Законом нашого життя є не відлучатися від братії, з якою ми злучилися, і не набувати нічого на власність і загалом нічого тайком не чинити, не давати ніколи злого прикладу на шкоду братів. Тому хто, не зважаючи на Божий страх і на установи св. Духа, задумує крадіж (бо крадіжжю є яканебудь приватна власність, звідкинебудь походилаб), а опісля і відступлення і відлучення, якжеж він не продававби слова правди, якжеж не стававби другим Юдою, коли продає правду, скільки його сили? Тому конечно треба всяким способом намагатись не мати чогось окремого поза тим, що всім однаково дається в монастирі. Треба про те дбати, щоб заховувати душу чисту від тої плями і внутрішнього чоловіка очищати з усіх інших брудів, тоб то з усіх гадок нечистих і недобрих, що занечишують внутрішній храм духа, з усякої хитрости і облуди, зависти і спору, що

нищать до коріння любов і виганяють із душі Бога. Бо коли Бог є любовю, — то хто любови не має, не має Божої благодати.

2. Кожний із нас повинен свою душу удержувати в усякій покорі і чистоті і готовості до добрих діл, відвертаючи свій ум від річей дочасних і уважати, щоби в теперішню хвилю ні в чому не відступати від Божої волі і не ослабити постійности монашого життя. Бо таке настроєння душі увільняє нас від усякого розсіяння і справляє, що з побожністю і витревалістю дбаємо про всі чесноти і передусім піддержуємо ту гадку в душі, що Бог є добрий, що є причиною всякого добра, а ніколи ніякого зла, хоч нам і дає для нашої поправи деколи гіркий лік; бо Бог є немов лікарем людських душ і відповідно до недуги приготує відповідні ліки, якими, коли треба, очищує душу від найтяжчих гріхів. Знаючи це, благодарім Його, хоч досвідчаємо і найприкрішого лічення, ми через те увільнені від наших прогріхів. А переносити великі досвідчення і поконувати великі покуси — це буває у рідких людей, подібних до Авраама.

Такі то є науки, що їх Божя благодать піддала нашому низькому і слабому розумови для заохоти вас, що вибрали спільність монашого життя. З тої нашої бесіди показується для нашого розуму це ясне, що немає поміж людьми способу життя ані світлішого, ані милішого, ані вищого. Ми із словами науки і заохоти звернулися і до тих, що вибрали спосіб життя пустинників, а в обох тих способах життя є одна ціль: приподобатися Христу. Ті науки взаємно доповняються, тому читаймо і ті слова до пустинників. Може бути, що і звідтам щось корисного додасться до тих наук, щось, що зможе прикрасити і просвітити спільність монашого життя.

Кінець монаших наук.

XX. ЛИСТ СВ. ВАСИЛІЯ ДО СВ. ГРИГОРІЯ. ВАСИЛІЙ ГРИГОРІЄВИ (ЛИСТ 2 [1]).

1. Я пізнав Твого листа, як пізнаються діти приятелів з того, що подібні до батьків. Пишеш, що вигляд місцевости не має великого значіння для того, щоб Тебе заохотити до життя з нами, заки не довідаєшся про наш спосіб і порядок життя. Те слово справді Твое, гідне Твоєї душі, що маловажить усе земське в порівнянні з обіцяним щастям. Стидно мені описувати, що сам у тій самоті роблю днями й ночами. Бо я покинув життя в місті, як причину безнастанних шкід, а не зумів досі себе самого покинути. І я подібний до тих, що то на морі мучаться і хорують тому, що не привикли до плавби; невдоволені великим кораблем, бо дуже кидає, переходять на човни чи лодку і там знов хорують і ради собі не дають, бо разом із ними переходить нуда і слабість. Таке то й зі мною. Бо з собою всюди ношу вроджені пристрасти і всюди маю той сам внутрішній неспокій так, що не багато користаю з цієї самоти. Тому скажу тільки те, що треба робити і яким способом іти слідом Того, що веде нас до спасення: „Бо коли хто хоче йти за мною, — каже Христос — нехай відречеться себе самого, нехай візьме свій хрест і йде за мною“ (Мат. 16, 24).

2. Треба старатися заховувати душу в спокою; бо так як око не може ясно видіти свого предмету, коли є безнастанно в руху, коли звертається то на боки, то в гору, то в діл — зір мусить спочати на тім, що бачить, коли має ясно це оглянути — так і ум чоловіка ніяк не може ясно приглянутися правді, коли преріжні світові журби розривають його на всі боки. Свобідного ще від звязків супружжя непокоїть дика пожадливість і пристрасти трудні до поборення і злочасна любов. А того знов, що звязаний супружжям, непокоїть

Інший навал клопотів: коли дітей немає — бажання дітей, коли є діти — журба про їх виховання; треба жінку пильнувати, дбати про дім, вести слуги, а тут приносять шкоду недобре зроблені контракти, спори з сусідами, процеси в судах, небезпека при купнях-продажах, труди в господарці. Кожна днина приносить свою мряку на душу; а ніч переймає журбу дня і непокоїть ум такими самими снами. На усе те одна рада: зовсім усунутися із світа. А покинути світ не значить тілом вийти поза нього, але душу відірвати від участі в пристрастях тіла; статися без міста, без дому, без власности, без товариства приятелів, без посідання, без середників до життя, без орудок, без торгівлі, без знання всіх людських мудрощів; так бути готовим прийняти у серце відбиття Божої правди й науки. Приготовання серця — це позбуття всіх мудровань, які находять на душу з давних злих звичаїв. Бо й на воску не можна нічого написати, як довго не зітреться написаних на ньому знаків, так і на душі не можна виписати Божої правди, як не усунеться усіх попередніх звичаїв. А до того не мало причиняється самота; вона усмиряє наші пристрасти, дає розумови можливість зовсім побороти їх у душі.

Бо як дикі звірята легко можна поконати, коли їх усмирити, так і пристрасти, гніви і страхи і смутки — ті уїдливі лиха душі, приспані самотою і не роздратовувані безнастанним кормом, стають легкі для побіди силою розуму. Нехайже буде місцевість така, як ось та наша, свобідна від людей так, щоби ніхто чужий не міг переривати тягlosti духовних вправ. А аскеза побожности живить душу побожними гадками. І щож може давати більше щастя, як наслідувати на землі ангельські хори; досвіта йти на молитву, піснями і співами хвалити Сотворителя, а опісля коли сонце ясніше засвітить, звертатися до праці, а кожній праці є товаришкою молитва, — піснями, як сіллю, заправляємо роботу. Милозвучність духовних імнів дає душі веселе і щасливе настроєння. Так то спокій є початком очищення душі, коли язик не говорить про людські справи, коли очі не задержуться на принадних і красних формах тіл, а слухом не впроваджується до душі звуків, що ослабляють її силу, не слухається мельодій, зложених для розкоші, ані бесід легких і побуджуючих до сміху, бо це звичайно найбільше розв'язує силу душі. Бо коли ум не розсі-

вається на зовнішні річі і не розпливається через змисли на світ, входить у себе самого, а через себе підноситься до гадки про Бога, а залитий світлом тої краси забуває на саму природу, не звертається ані до журби про їду, ані про одягу. Свобідний від усяких земських старань звертає усю свою силу на набуття вічних дібр, думає тільки про те, як набутти здержливість і мужество і справедливість і розсудок і всі інші чесноти, які містяться в тамтих родах і праведному піддють спосіб сповняти як належить усі справи життя.

3. Найліпшою дорогою, щоб знайти те, що відповідне, є також розважання богонадхнених книг; бо в них знаходяться і науки добрих діл і списані життя блажених мужів, немовби які живі ікони Божого життя подано до наслідування їх добрих діл. Коли хто спостереже, що йому щось бракує, нехай звертається до того наслідування, нехай черпає, якби з якоїсь спільної лікарні, лік відповідний на свою хоробу. Любитель чистоти, вглиблюючись частим читанням в історію Йосифа, і від нього учиться святої здержливости, коли бачить, що Йосиф був не тільки здержливий на всякі розкоші, але й постійний, витревалий у чесноті. Мужества навчиться від Йова, що заховав незломану силу душі серед найбільших життєвих незгодин, стаючи в одній хвилі з багача убогим, з вітця багатьох милих дітей бездітним. Він не змінився ні в чому, а ще й ані словом не розгнівався, ані гнівного слова не сказав, коли його приятелі, що прийшли його потішати, робили йому докори і так побільшали його смуток. Або знов хто хотівби стати лагідний і великодушний так, щоби великою силою духа поборювати гріх, а лагідно обходитися з людьми, знайде Давида, з одного боку знаменитого в воєнних подвигах, а з другого лагідного і нездібного до гніву, коли справа була про пімсту над ворогами. Такий самий був і Мойсей великий силою духа, коли повставав на тих, що прогрішилися проти Бога, а притім зносив клевети на себе з великою лагідністю. І взагалі, як маляр, коли копіює образ, то часто на нього дивиться і намагається в свою роботу перенести його риси і характер, так само треба, щоб той, хто хоче стати всесторонно совершенним у чеснотах, часто споглядав на життя святих, немов на взірці які повні життя і сили і намагався вчинити їх добра своїми через наслідування.

4. Опісля по читанню йде молитва. Вона робить душу ще сильнішою і повнішою життя, збуджуючи в ній любов до Бога. А та молитва добра, яка душі піддає ясну гадку про Бога. А тоді є мешкання Бога в душі, коли памятаємо про те, що Бог у нас самих є присутній. Так стаємо Божим храмом, коли тревалість тої памяти не є ніколи перервана земськими гадками і коли ум не каламутять несподівано пристрасти, коли той, що любить Бога, усе покидає і до Бога увесь звертається, коли викидає із серця пристрасти, що тягнуть до нездержливости і треває у вправах, що ведуть до чесноти.

5. А передусім треба намагатися не бути нерозважним в уживанню бесіди, питати без сварливости і відповідати без зарозумілости; не переривати, коли хто що добре говорить, не бажати власної бесіди вмішувати для попису, знати міру в бесіді і слуханню, не стидатися приймати поучення і вчити без заздрости, а коли хто навчився чого від іншого, не закривати того, як роблять упавші жінщини, що підкидають незаконні діти, треба з вдячністю голосити, хто вітцем тої науки. Найліпше уживати уміркованого голосу так, щоби ані для тихости не був неможливий для схоплення слухом, ані для грубости й крикливости не ставав немилый. Перше подумайте, що маеш сказати, а опісля щойно віддай до прилюдного вжитку. Коли хто до тебе приступає, будь чемний і вічливий і милий у розмовах. Не полюй на те, щоби приподобатися свободою слова, але лагідним упімненням намагайся бути корисним. Брусватости всюди уникай, навіть коли треба картати, бо як через покору понизиш себе, зробиш, що прийме лікарство той, що його потребує. Часто буває корисний той спосіб напімнення, що його ужив пророк, який, коли Давид згрішив, навів присуд, не від себе, але ужив підсунення іншої особи, його самого поставив суддею власного гріха, і коли він видав засуд сам проти себе, не міг гніватися на картаючого.

6. Покірному і сокрушеному настроєнню відповідає опісля око сумне і спущене в діл до землі, занедбаний вигляд, нерозчесаний волос, брудна одіж; треба, щоби на нас природно виявлялося те, що з жалоби роблять ті, що є в смутку. Хитон повинен бути стягнений поясом до тіла і то ані вище

бедер, бо воно виглядає по жіночому, ані вільно, щоби хитон спадав свobodно, бо воно виглядає мягко. Хід не повинен бути лінійний, бо це вказує на слабкість душі, ані знов гордий, бо це вказує на неумертвлені пристрасти душі. Ціль одєжи одна: бути прикриттям для тіла, щоби вистачала на зиму чи на літо. Також не можна дбати про барвність краски, ані про ніжність і мягкість виробу, бо в одєжі зважати на краску — це виглядає на стрій, якого уживають невісти, прикрашуючи різними квітами волос і лице. Хитон повинен бути такий грубий, щоб не було треба другого для пригріття тіла; обувок дешевий і простий, одначе такий, щоби йому нічого не бракувало до сповнення його задачі. Одним словом, як в одєжі належить мати на оці потребу, так саме в кормі хліб заспокоює голод, а вода гасить спрагу здорового. До того страви з ярини відповідно до потреби піддержують сили тіла. Не їсти пажерливо з виразною захланністю, в усьому заховувати скромність, лагідність і здержливість розкоши. І при їді розум нехай буде зайнятий справами Божими. Нехай уживає як нагоди до вихвалювання Бога: чи природу страви, чи будову тіла: (споживаючи страву,) нехай думає н. пр., як Бог, що усім заряджує, преріжні види страв примінює до ріжних потреб тіла. Нехай молитва перед їдою відповідає Божим дарам вже даним або ожиданим, молитви після їди нехай містять подяку за одержані дари і просьбу про обіцяні. Треба постійно їсти в однім часі, щоби з 24 годин доби та одна година зовсім вистачила на усі потреби тіла, а всі інші години нехай переживає аскет у духовних вправах. Сон має бути легкий, не глибокий, який з природи відповідає легкій дієті. До того умисне нехай буде перериваний гадкою про великі справи. Тяжкий, глибокий сон, при ослабленю тіла дає доступ нерозумним снищам; хто так спить, щодня перебуває в смерті. Чим для інших є ранок, тим для аскетів північ; спокій ночі дає душі найліпшу свободу: ані око, ані ухо не передає тоді душі шкідних образів або звуків. Ум сам собою перебуває з Богом, вправляється в роздумуванню гріхів, обдумує собі способи, як стеретися від зла, випрошує собі у Бога поміч до сповнення своїх постанов.

XXI. ПРО ДОСКОНАЛІСТЬ МОНАШОГО ЖИТТЯ (ЛИСТ 22 АБО 411).

1. Є багато річей, які богонадхнене Письмо поручає захувати тим, що хочуть приподобатися Богови. Одначе я уважаю потрібним сьогондѣ пригадати коротко тільки ті справи, що до яких поміж вами знялися сумніви і спори, скажу те, чоґо я навчився з богонадхненого Письма. Але свідоцтва слів св. Письма не трудні для зрозуміння полишу тим, що вправляються в читанню, вони їх зрозуміють і будуть могли іншим пригадати. Тому скажу тільки таке: що християнин повинен мати поняття і гадки, достойні свого небесного покликання, і повинен вести життя, достойне Євангелія. Християнин не повинен дозволити нікому відтягнути себе від памяти про Бога, про Божу волю і Божий суд. Християнин повинен в усім стати досконаліший від праведности (закона) і не повинен ані клясти, ані говорити неправду. Не треба хулити, ані злословити, ані спорити, ані мститися. Не треба злом за зло віддавати. Не треба гніватися. Треба бути терпеливим, зносити усі кривди і напаминати в пору того, що кривдить, не з бажання пімсти, але для поправи брата, як Господь приказав. Не годиться говорити проти неприсутного брата, щоби йому шкодити, бо це є злословлення, хоч і правдою є те, що говоритьсѣ. Треба відвертатися від того хто злословить. Не треба вести пустих розмов. Не треба сміятися, ані зносити сміховиків. Не треба говорити пустих слів, тоб то слів, які не стоять у звязку ані з користю слухачів, ані з конечним ужитком дозволеного нам Богом так, що і працюючі повинні намагатися, оскільки воно можливе, звертатися до тих, що їм повірено розумно орудувати словом на будівництво віри, щоби не засмучувати св. Духа Бога. Ніхто з тих, що приходять, не повинен свобідно зближатися або говорити з братами, заки ті, що мають догляд над порядком, розсудять, яка Божя воля для загального добра. Треба стеречи ся пиянства і тільки дуже умірковано уживати мяса та взагалі не шукати ніколи приемности в їді і напитку, бо хто бореться, від усього здержується. З річей, даваних кожному до вжитку, нічоґо не треба уважати своєю власністю, ані не робити запасів — одначе оскільки йде про старанність в усіх річах, треба про кожду річ дбати, як про Божу і нічоґо

не легковажити з того, що викидається і про що не дбається, коли таке трапиться. Ніхто не повинен уважати себе власним паном, але невільником, відданим Богом на службу братів, — так усе треба думати і робити, одначе кожний у своїм чині.

2. Не треба роптати-нарікати ані для недостатку річей потрібних, ані за труд робіт, бо про кожну з тих справ мають судити ті, що їм вони повірені. Не треба робити крику, ані давати ніякого знаку чи руху, з якого пізнається гнів або забуття на Божу присутність. Треба уміркованого голосу. Не треба бутно і з погордою відповідати чи відноситися до когонебудь, але в усім виявляти скромність і пошану для усіх. Не треба очима давати хитрих знаків або робити інші знаки чи рухи, які є прикрі братови або означають легковаження. Не треба шукати краси в одезах, ані в обувку, — це є пуста. Годиться уживати дешевих річей на заспокоєння потреб тіла. Не треба нічого видавати понад потребу або для самохвальби, — це надужиття. Не треба шукати слави, ані убігатись про першенство. Кожний повинен уважати усіх вищими від себе. Не годиться бути непослушним. Хто може працювати, не повинен даром їсти; але і той, що працює над якимсь добрим ділом на славу Христа, повинен приневолювати себе до ревної праці з усіх сил. Кожний повинен з одобренням настоятелів усе так робити з розумом і переконанням, якби чинив це на славу Божу; навіть треба так їсти і пити. Не годиться переходити від одного діла до другого без одобрення поставлених над тими справами, хиба якась конечна потреба ненадійно приневолисть слабшому помогти. Кожний повинен лишитися в тім, до чого призначений, і не повинен переступати міри та вмішуватися до справ непоручених, хиба наставники осудять, що комусь треба якоїсь помочи. Ніхто з одної робітні не повинен знаходитися в іншій. Не годиться нічого робити для супірництва або комусь на перекір.

3. Не годиться завидувати другому похвали; ані тішитися з чужих недостатків. З любови до Христа треба смутитися і плакати над недостатками брата, а тішитися з його добрих діл. Не треба бути рівнодушним на чужі гріхи, ані мовчати на них. Той, що упоминає брата, повинен це робити з усяким співчуттям, з Божого страху і з метою навернення грішника. Упіннений або картаний повинен радо приймати упіннення

та добачати в упімненню власну користь. Ніхто не повинен противитися ані тому, що виступив з закидом, ані іншому, коли закидає щонебудь; а коли кому закид видається безпідставний, треба в чотири очі представити свою правду і або переконати або дати себе переконати. Кожний повинен ділати, скільки його спромоги. Кожний повинен задобрити того, до кого має уразу. Не годиться мати жалю до того, що згрішив і покаювся, але з усього серця прощати. Коли хто каже, що покається з якогось гріха, повинен не тільки жалувати за те, що зробив, але й творити достойні овочі покаяння. Караний за якийсь гріх або прощений, згрішивши знов, приготовляє собі гірший засуд гніву, ніж за першим разом. Коли упімнеться раз і другий когось, а він усе таки треває в прогрісі, треба про те донести настоятелеви, щоб може упімнений багатьома навернувся. А коли і так не поправиться, треба його тоді усунути, як згіршення, та признати поганином і митарем, для безпеки тих, що дбають про послух, по словам: „Коли безбожний упаде, праведні бояться“. Але треба над ним і плакати, як над членом, відтятим рід тіла. Не повинно сонце заходити на гнів брата, щоби ніч не зайшла поміж них і не лишила провини непростеної на день суду. Не годиться відкладати на завтра свою справу, бо завтрішня днина непевна, багато з великими замірами не діждало завтрішнього дня. Не треба дозволити себе зводити ситости черева, з неї походять нічні фантазми. Не треба протягати без міри роботи, ані переходити міри здержливости по словам Апостола: „Коли маємо поживу і чим прикритися — досить із нас“ (1 Тим. 6, 8), бо обильність над потребу виглядає на захланність, а захланність заслугує на засуд за ідолопоклонство (Колос. 3, 15). Не треба бути захланником на гріш, ані збирати річі непотрібні. Хто приступає до Бога, повинен в усім обіймати убожество і бути пробитий Божим страхом по словам: „Пригвозди Твоїм страхом моє тіло, бо я Твоїх судів налякався“ (Пс. 118). Давби Господь, щоб ви, прийнявши повним переконанням сказане, приносили на Божу славу достойні овочі духа за Божою ласкою і поміччю Господа Нашого Ісуса Христа — Амінь.

XXII. ПИСЬМО ПОРУЧАЮЧЕ ДО МОНАХА (ЛИСТ 23 АБО 383).

Віддавець того письма, як каже, погордив марністю цього світа і пізнавши, що усі приємності теперішнього життя тут кінчатся, приготавляють вічний огонь і скоро переминають, прийшов до мене та виявив бажання покинути це нужденне сумне життя, відречися усіх розкошів тіла і вступити на дорогу, що веде до Господніх мешкань. Конче треба, щоби Ваше Преподобя повчили його. Коли має щире бажання справді блаженого способу життя і має в душі правдиву і святую любов (до Бога), тоб то любить Господа Бога нашого з усього серця і з усіх сил і з усіх мислей, треба, щоби Ваше Преподобя вказали йому всі труднощі і невігоди тісної і тяжкої дороги та утвердили його в надії на вічні добра, яких тепер не бачимо, але які є зложені в обітницях, даних тим, що є достойні Господа. Тому то письмом тим прошу Вас, щоби Ви його повчили і допомогли йому і без мене доконати відречення і щоби Ви дали йому наставника, як це приписували св. Отці. Опісля нехай йому буде виложено усе, що дотикає монашого способу життя, щоби так його прийнято до монастиря і щоби він самохіть прийняв на себе боротьбу за побожність, піддався доброму ярму Господа і зачав життя наслідування Того, що для нас став убогим і прийняв на Себе тіло і тим способом убігався про вінець небесного поклику та осягнув хвалу у Господа.

Коли він хотів осягнути вінець Божої любови тут у нас, то зразу не приймив я його до нашого монастиря, бажаючи з Вашим Преподобям приготувати його до тої боротьби і віддати його одному з Ваших, якого сам би собі вибрав, який його добре виховавби і зробивби з нього випробованого борця, такого, щоби безнастанною ревністю ранив і побіджав великодержця тьми віка цього і духів злоби, з яким маємо по словам блаженого Апостола боротьбу. Це, що я задумав зробити з Вами, нехай Ваша Милість зробить і без мене.

XXIII. ДО ХИЛЬОНА, СВОГО УЧЕНИКА (ЛИСТ 42 АБО 1).

1. Стану для Тебе, дорогий Брате, причиною спасеного діла, коли з охотою приймеш мою раду, як поступати, а передусім у тих справах, у яких сам просиш про цю раду. Бо багато може відважилосся зачати монаше життя, але не багато їх достойно довершило зачате. А взагалі не в самій постанові кінець діла, тим кінцем є оwoch трудів і праці. Не осягають ніякої користи ті, що не прямують до кінця намірів, а стають на самім порозі монашого життя і крім того осмішують свою постанову та стягають на себе закид браку мужества і браку волі. Про таких говорить Господь: „Хтож, бажаючи поставити дім, сівши, не розраховує кошту, чи має на докінчення, щоби, коли поставить основу і не зможе докінчити, перехожі не стали висмівати його та казати: що цей чоловік положив підвалини, а не може докінчити“ (Лук. 14, 28). Після початку повинен наступити охочий поступ у чесноті. Бо і преславний борець св. Павло, бажаючи, щоб ми щодня поступали вперед, а не перебували в споко-о вдоволення по сповненню добрих діл, так каже: „Забуваючи на справи поза мною і силуєчись до тих, що переді мною, біжу по намірі до нагороди покликання з висоти“ (Филип. 3, 13). Бо таке є усе життя людське. Невдоволене тим, що перейшло, воно кормиться не минулим, а радніше будучим. Що pomoже чоловікови вчорашне насичення, коли нинішній природний голод не знаходить поживи? Так і душа не має користи з вчорашнього доброго діла, якого не доповняє і нинішня чеснота. Яким тебе знаходжу, — говорять — так тебе і суджу.

2. Тому то даремний є труд праведника і безнаганне стає життя грішника, коли тільки прийде переміна; перший переходить із ліпшого до гіршого, другий із гіршого до ліпшого. Так і у Єзекіїла знаходимо ту науку, висказану в імені Божім: „Коли — каже — праведний, відвернувшись, згрішить, не буду памятати попередніх праведних його діл, але вмре у беззаконню своїм“; і те саме каже про грішника: „Коли навернувшись, зачне праведно поступати, буде жити праведним життям“ (Єз. 18, 24, 27, 28). Де поділось стільки таких великих трудів Божого слуги Мойсея, коли одна хвиля спротивлення

замкнула перед ним вступ до обіцяної землі? Яку користь мав Гезій із спільного життя з Єлисеєм, коли за захланність стягнув на себе проказу? Яка для Соломона користь із превеликої мудрости і високого поняття про Бога, коли опісля через нерозумну любов попав в ідолопоклонство? І для блаженного Давида хвиля забуття не остала без закиду за гріх супроти Урія. Булоб доволі упадку Юди, щоби навчити осторожности того, що хоче жити Божим життям. Так довго був учеником Христа, а опісля, продавши Учителя для малої користи, стягнув на себе погибіль. Тому будь переконаний, Брате, що не той совершений, хто добре зачав, але той, що добре скінчив, той тільки прийтий у Бога. Не дай же сну Твоїм очам, Брате. Нехай не дримають Твої повіки (Пс. 131, 4), щоби Ти (спасся) втік як серна з сіти, як пичка з сильця (Прит. 6, 5). Дивись, ідеш серед самих сітей, ходиш по високім мурі, звідси упасти не є безпечно; тому відразу не простягай руки до самого вершка аскези, а передовсім не довіряй собі самому, щоби Ти з браку досвіду не впав із вижин аскези; ліпше поволі поступати. Тому поволі відбирай собі приємности життя, поволі позбувайся усякого звичаю, щоби нараз роздразнивши усі пристрасти, Ти не стягнув на себе бурю покус. Коли побідиш по силам одну пристрасть, переходи до поконування другої — так поволі всі пристрасти побідиш, бо є одно імя розкоши, але преріжні предмети. Тому, Брате, будь передусім терпеливий у кожній покусі; бо якже є безчисленні проби вірного, страти на світі, закиди, брехні, невірности, клевети, переслідування! Такими і подібними річами досвідчається вірний. Відтак перебувай у спокою; не будь скорий до бесіди, ані до спору, ані до сварні, ані до порожньої слави, не будь цікавий (про усе толкувати), але будь правдолюбний, маломовний, готовий усе не вчити інших, але вчитися. Не випитуй цікаво про життя світських людей, немає в тому для тебе користи. Як каже: „Нехай мої уста не говорять діл людських“ (Пс. 16, 4), бо хто охочо говорить про справи грішників, побуджує в собі пристрасти; радніше роздумуй над життям праведних, так знайдеш для себе користь. Не намагайся показувати себе, не переходи сіл і домів, утікай перед ними, як перед сітями душ; а коли хтось із побожности запросить Тебе до свого дому з ріжних причин, нехай такий учиться насліду-

вати віру сотника, що здержував Ісуса, коли до нього приходив, щоби уздоровити його хлопця, словами: „Господи, я недостойний, щоб ти зайшов під мій дах, але скажи тільки слово і мій хлопець буде здоров“. А коли Ісус відповів: „Йди, як ти повірив, нехай станеться тобі“; від тої хвили хлопець вернув до здоровля. Знай же, Брате, що не присутність Христа, але віра просячого уздоровила хорого. Так і сьогодні, коли молишся на місці, на якому Ти є, а хорий повірить, що йому Твоя молитва допоможе, усе станеться йому по бажанню.

3. Не будеш любити свояків над Бога, бо: „Хто любить отця або матір — каже Христос — або братів більше мене, не є мене достойний“ (Мат. 10, 37). І щож значить заповідь Господа: „Коли хто — каже — не візьме хреста свого і не йде за мною, не може бути моїм учеником“? Коли Ти разом з Христом умер для рідних своїх по крові, чомуж хочеш знов приставати з ними? Те, що ти збуриш для Христа, хочеш для свояків наново збудувати? Ти ставби переступником, тому для потреб Твоїх рідних не відступай від цього місця, бо покидаючи це місце, відступаєш може і від цього способу життя. Не люби товпи, ані села, ані міста, будь любителем пустині. Із собою самим перебувай у скупленню. Уважай своїм завданням молитви і хор. Не занедбуй і читання передусім Нового Завіта, бо читання Старого Завіта часто шкодить — не тому, щоби там були записані річі шкідливі, але тому, що за слабкий є ум читаючих. Кожний хліб є доброю поживою, але шкодить хорим. Так саме кожне Богом надхнене Письмо корисне (2 Тим. 3, 16) і немає в ньому річі не святої, хиба те є для кого не святе, що хто уважає не святим. Усього досвідчай, а вибирай добре; здержуйся від усякого виду зла (1 Сол. 5, 21), бо усе можна, але не усе годиться (1 Кор. 6, 12). Будь супроти усіх, що з ними пристаєш, в усьому без закиду, будь вічливий, братолюбний, милий, покірний; в принаманню гостей не пересаджуй у коштовности прийняття. Вдоволений тим, що є, не приймай більше над щоденну потребу самітнього життя; а передусім уникай золота, як ворога душі і родителя гріхів і слугу діавола. Не стягай на себе закиду захланности під покривкою служби убогим. А коли хто для убогих приносить тобі гроші, а знаєш чиюсь біду, тому самому, що приніс гроші, порадь, щоби роздав потребуєчим братам, щоби ти не сплямив свого сумління прийняттям грошей.

4. Уникай розкоши, старайся про здержливість, нехай Твоє тіло привикає до праці, а душа до покус. Уважай розділення душі від тіла увільненням від усякого зла, очікуй уживання вічних дібр, яких усі святі стали учасниками. Так якби Ти мав у руках вагу, кожній діявольській покусі протиставляй побожну гадку; а найбільше тоді, коли покуса Тобі каже: „По щож сидіти на тому місці? Якуж маєш користь із цього, що Ти покинув товариство людей? Чи не знаєш, що Богом поставлені єпископи Божих церков живуть із людьми близько і безнастанно обходять духовні празники, з яких багато користають присутні? Там толкується укрите значіння притч, обясняється науки Апостолів, вискази Євангелія, там викладається богословя, там сходяться духовні браття і сам їх вид приносить користь присутнім; і Ти позбавляєш себе таких великих дібр і тут сидиш і дичієш, як звір? Видиш тут велику пустиню, брак усякого товариства людей, брак науки, відчуження від братів, а й дух стається безчинний що до Божої заповіді“. Тому коли покуса повстане, щоби Тебе повалити тими на вид гарними гадками, протистав їм побожною думкою досвід життя, кажи: „Коли ти мені представляєш, що гарні є справи світа, тому й я тут переселився, уважаючи себе недостойним дібр світа, бо до них домішується і зло, а радніше зло переважає. Раз мені трапилось на такому духовному празнику зійтись вкінці з одним братом, який видавався повний Божого страху, а був у власти дівола, і я почув від нього веселі бесіди і казки, зложені для ошуки слухачів. А опісля я попав і на злодіїв і на грабіжників і на тиранів; я видів неприличне поведення піяків і кров кривджених. Я втік перед гріхом чужолоства, але гадкою серця я сплямив своє дівицтво. Я чув багато гарних і корисних для душі слів, але у ніякого учителя я не знайшов чесноти, відповідної словам. А опісля я чув знов тисячні трагедії, що мягкими мельодіями ослабляли душу. Я чув і солодкий звук кітари, оплески тим, що скакали; я чув бесіди коміків; багато дурниць і дотепів і крик незмірної товпи. Я видів і сльози ограблених і біль засланих тиранами і зойк людей мучених. І я видів, що це не був вже празник духовне свято, але море, яким кидав вітер і буря, і усіх разом філя мала поглотити. Скажи мені, покусю, скажи мені ти, демоне хвилевої розкоші і порожности, щож мені з того,

що я там видів і чув, коли я не в силі помочти нікому з тих кривджених, коли мені не вільно ані боронити слабих, ані двигнути упавших, а може і сам мавби я на віки згинути? Бо як трохи чистої води згине на великім вітрі і в поросі, так саме те мале добро, яке, як нам здається, можемо в життю зробити, прикриває сила зла. Бо трагедії, як терня, вбиваються в серця тих, що живуть на світі в radoщах і приємностях, щоби затемнити чистоту псалмодії; а люди тої самої природи завдають братам своїм кривди, щоби виявилася терпеливість убогих.

5. І каж мені з того користь? Хиба тільки шкода для душі. Тому то я, як воробець, перелітаю з гори. Бо як воробець я увільнився з сітей ловців. Тому то, люта покусо, перебуваю на тій пустині, в якій перебував і Господь. Тут Мамбрійський дуб; тут драбина до неба; тут полк ангелів, який видів Яків; тут пустиня, в якій нарід очищений дістав закон і так увійшов в обіцяну землю, побачив Бога. Тут Кармільська гора, де перебуваючи Ілія, приподобався Богу. Тут рівнина, на якій Ездра, усунувшись на самоту, написав на приказ Божий свої Богом надхнені письма. Тут пустиня, в якій блажений Йоан кормився саранчею і проповідав людям покаяння. Тут Оливна гора, на яку Христос виходив молитися і нас навчив молитись. Тут Христос, любитель пустині, бо сказав: „Де двох або трьох є зібраних в мое ім'я, там я є між ними“ (Мат. 18, 20). Тут тісна, вузка дорога, що веде до життя. Тут учителі і пророки, що скиталися по пустинях, по горах, по печерах і пропастях земських (Євр. 11, 38). Тут Апостоли, Євангелисти, тут життя монахів, горожан пустині. Усе те я обіймаю всім серцем у надії досягнути те, що обіцяне ученикам Христа і всім іншим Святим, могу щиро сказати: „Для слів твоїх уст держусь жорстокої дороги“ (Пс. 16, 4); бо знаю, що милий Богу Авраам, послушний Його голосови, переселився в пустиню; знаю терпіння Ісаака і подорожі патріярха Якова; знаю, що тут продали чистого Йосифа; знаю, як три молодці, перші постники, боролися з огнем. Даніїл перебував два рази в ямі львів, Єремію, великого проповідника правди, засуджено на яму болота; Ісаію, очевидця тайних обявлень, перепиловано; Ізраїля заслаю в неволю; Йоана за картання чужолоства стято; Мучеників Христа убито. І на щож так ба-

гато говорю?¹⁾ Де самого нашого Спасителя розпято за нас, щоб своєю смертю дав нам життя; а Він усіх нас помазав на терпіння і потягнув до них. До Нього я спішу і до Отця і до св. Духа, борюся про те, щоб признав мене щирим сином, признаю себе недостойним земських дібр. А там не я для світа, але світ для мене.

Роздумуючи таке в собі і ревно сповняючи те, що Тобі сказане, змагайся до смерти за правду. Бо і Христос стався послушний до смерти. А й Апостол каже: „Уважайте, щоб у нікого з вас не було неправого серця, щоб відступив від живого Бога; але упоминайтеся взаїмно; і один другого будуйте, доки ще говориться сьогодні“ (Євр. 12, 15). Сьогоднішнім днем називає св. Письмо увесь час нашого життя. Так то живучи, Брате, і себе спасеш і мене звеселиш і Бога прославиш у вік віка. Амінь.

XXIV. КОРОТКЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЄВАНГЕЛЬСЬКОГО ЗАКОНА ДЛЯ ПУСТИНИКІВ. (ЛИСТ 43 АБО 2). (НАПМІНЕННЯ МОЛОДИМ).

Ти — монах, чоловік віруючий, ти віддаєшся побожності, научись євангельського способу життя, поконування тіла, покори душі, чистоти серця, усмирення усякого гніву. Коли тебе приневолять, зроби більше Христа ради. Скривджений не судись, ненавиджений люби, переслідуваний терпи, проклинаний благослови. Умри для гріха, будь розпятий із Христом зложи на Господа усяку журбу, щоби ти дійшов там, де міряди ангелів, торжества первородних, престоли Апостолів, трони пророків, скиптри патріархів, вінці мучеників та похвали праведників. Бажай бути причисленим до тих праведних у Христі Ісусі нашім Господі, якому слава у віки. Амінь.

¹⁾ Св. Василій незаметно переходить від слів, якими монах має відповісти покусі, до своєї бесіди так, що не знати, де повинен стояти знак наведення.

ДО УПАВШОГО МОНАХА (ЛИСТ 44).

1. Не кажу радуватися, бо немає радості безбожним¹⁾. Мені не хочеться вірити, не міститься в голові, щоби ти допускався такого злочину, коли справді так є, як усім вже видається. Дивуюся, як щезла така мудрість, як зникла така сила; звідки така сліпота впала на тебе; яким способом, навіть не застановившись, ти наніс душам людським таку велику погибель? Коли це правда, ти і власну душу кинув у пропасть і знищив бодрість усіх тих, що дізнаються про твій упадок. Ти злегковажив віру, ти покинув святу боротьбу, тому й плачу над тобою. Хтож із священників не заплаче? Хтож із духовних не буде сумувати; хтож із світських не відчує болю; хтож з аскетів не буде ридати? Може і сонце затемниться на твій упадок, може зрушаться небесні сили на вид твоєї погібелі. Заплакало і каміння без чуття над твоїм шалом, самі вороги заплакали над безмірним твоїм беззаконням. О, якеж велике засліплення, якеж страшна жорстокість! Ти Бога не злякався, ти не стидався людей, ти не уважав на приятелів. Як при розбиттю корабля ти усе втратив. Тому плачу над тобою нещасним. Ти усім проповідав вузку дорогу до царства Божого і від царства сам відпав. Ти, що побуджував до Божого страху усіх, сам не заховав його перед очима. Проповідник святости виявився грішником. Той, що хвалився убожеством, виявився святотрадом; той, що вказував усім небезпеку Божої кари, сам її на себе стягнув. Якжеж над тобою не плакати, не боліти?! Якже загасла зоря рання! Хто тільки про те почує, буде боліти Назорей, ясніший від золота, став чорніший від смоли. Дорогий син Сіона став зужитим сосудом. Память того, що його хвалило усе св. Письмо, нині загинула з шумом. Бистрий умом — загинув. Ріжнородний ум сповнив ріжнородний гріх. Тим, що їм помагала твоя наука, пошкодив твій упадок Ті, що наставляли уха на твою бесіду, затикають їх, коли чують про твою погибель. А я плачу і рידаю, з усіх усюдів переповнений смутком, попелом кормлюся; біль мій я прикрив мішком; і повторяю тобі ті жалісні похвали, чи

¹⁾ Радуйся по грецьки: *χαίρε*, — тільки що по нашому: вітаю, по-здоровляю.

радніше складаю надгробну бесіду і не знаходжу ані потіхи, ані заради; не бачу перед собою потіхи, бо немає для мене плястра, ані оливи, ані перевязки, моя рана дуже болісна, хтож мене вилічить?

2. Коли остається тобі ще надія спасення, коли хоч трохи памятаєш про Бога, коли бажаш ще вічних дібр, коли боїшся кар, приготованих для грішників, що не покаялися, пробудись зараз, піднеси очі до неба, опам'ятайся, перестань грішити, відкинь від себе те п'янство, в якому потапаєш, встань проти того, що тебе поконав. Мужно піднесися з землі! Згадай доброго Пастиря, що біжить вже тебе видерти, як маєш ще здорові ноги або кусник уха, біжи від того, що тебе зранив, пригадай собі Боже милосердя, Бог вилічить тебе оливою і вином, не трать надії на спасення. Пригадай собі те, що написано: „Що Бог підносить упавшого, наvertsає того, що відвернувся“ (Єрем. 8, 4), лічить зраненого, рятує того, що попався в зуби диких звірів, не відкидає того, що признається до вини. Господь не хоче смерті грішника (Єзек. 18, 32), але навернення його й життя. Не легковаж собі цього, як той, що впав на дно пропасти (Прич. 18, 5). Тепер час Божої терпеливості, частого терпіння, час ліку, час поправи. Ти впав — встань, ти згрішив — перестань, не стій на дорозі грішників (Пс. 1, 1), утікай від неї. Бо коли обернешся і засмутишся — спасешся, через труд — здоровля і через піт — спасення. Уважай, щоби ти, додержуючи слова людям, не переступив слова, даного Богу, яке ти заприсяг при багатьох свідках. Не дай себе ніяким людським розумованням відвернути від приходу до мене. Я тебе прийму, оплачу тебе — мого покійника, я вилічу. Я буду гірко плакати над хоробою дитини мого роду. Усі тебе приймуть, усі з тобою разом будуть трудитися, не впадай у розпуку і пригадай собі давні часи: є спасення, є поправа. Відваги — не розпуки! Немче закона, який засуджував би на смерть без милосердя, а є благодать, що відкладає кару, приймає поправу; ще не замкнулися двері, ще слухає жених, ще не панує гріх. На ново зачни бій, не зволікай; змилуйся над собою самим та над усіма у Христі Господі нашім, якому слава і сила, нині і все і у вік віків.

XXV. ДО УПАВШОГО МОНАХА (ЛИСТ 45 [4]).

1. Подвійний страх упав на мою душу з твоєї причини. З одного боку попихає мене до безоглядності якийсь немилосердний дух, а з другого боку, коли хочу мати співчуття, боюся впасти у вільнодумну рівнодушність на гріхи. Тому то перед написанням того письма я скріпив розумованням ослаблену руку, але не міг усунути з лица виразу смутку і болю над тобою; я так за тебе стидався, що того стиду ніяк закрити не можу. Горе мені! Щож напишу? Яку на тім роздорозжжх виберу дорогу? Коли пригадаю собі давнє твоє порожнє життє на світї, коли ти був багатий і шукав маленької слави у людей, дрїжу. Тодї йшли за тобою підхлїбники, ти уживав хвилевих розкошів — з явною небезпекою при несправедливих зисках, тодї страх перед зрадниками не давав тобї думати про спасення душї, заняття прилюдними справами не давали тобї дома спокою, а прерїжнї клопоти відтягали твою душу від того, що один мїг тобї дати помїч. Коли опїсля ти задумав навестися до Спасителя, Він вложив у твою душу спасенїй для тебе страх; Він тебе вирвав із злого, захоронив, хоч ти давно про Нього й не дбав; ти зачав вправлятися в перетвореннє характеру і набуттє чеснот; ти злегковажив багатство, що криє стїльки небезпеки. ти полишив дїм і життє з женою; увесь в ідеалах, як чужинець і путник на землї, ти покинув мїста і села, а перенїсся до Єрусалиму (монастиря), де я з тобою жив і подивляв твої великі труди. Ти цїлими тижнями в постї перебував на молитвї; ти утїкав від бесїди з людьми, ти жив життєм мирним у самотї далеко від світa. Ти умертвляв тїло острою волосїницею, твердим ременем перепоясував іebra, ти витревало умертвляв члени тїла; від довгих постїв шкїра у тебе прилягала до кїстяка, жолудок зїсох як тернина¹⁾, ребра усї виставали. Довгї ночї ти перебув на молитвї, виславляючи Бога, і потоки слїз спливали по лицї й бородї. Але на що згадувати усї подробицї? Памятаєш, кїлько то разїв святї тебе витали, обїймали, як тебе поздоровляли, як руки стискали, кїлько то разїв Божї слуги з почестю приступали і обнимали ноги?

¹⁾ Властиво як диня — має на гадцї якийсь рїд динї, що зсихає і морщиться.

2. І якийже кінець? Вістка про твій упадок скорше, ніж стріла, зранила наші уха і вбилася в наші серця, як вістря меча. Якийже обман чарівника кинув тебе в ту страшну пропасть? Якіж діявольські сіті обезсилили силу чесноти, деж поділися оповідання про твої труди? Чи може не вірити їм, чи навпаки з того, що виявилось, прийняти за правду і те, що досі було скрите? Душі, що прибігали до Бога, ти звязав страшними присягами, коли св. Письмо приписує діяволу усе, що є попри ті короткі слова: „Так і ні“ (Мат. 5, 36). Ти став причиною погубної присяги, а до того стягнув сором на стан монаший і ти стягнув хули на самих ангелів: на самого Господа. Славу чистоти ти понизив, сплямив обіт здержливости, раби з нас сміються, Жиди і погане представляють у театрі наші справи; ти ослабив праці монахів, через тебе ревніші бояться і подивляють силу діявола; слабших і байдужих ти спонукав до наслідування тебе; скільки було в твоїй силі, ти знехтував ту славу Христа, яку виразив словами: „Відваги, я побідив світ“ (Йо. 16, 33) і його князя; ти подав вітчизні час неслеви; ти здійснив те слово Притч: „Як олень стрілою зраниений в печінку“ (Притч. 7, 22). Але щож, не завалилася вежа сили; не замовкло ще цілюче напіннення, не замкнулися ще брами міста пристановища; не травай же в пропасти зла; не віддавай себе чоловікоубійникови. Господь може випростувати зломаного. Не втікай далеко, прибіжи до нас. Верни до праць молодечих; новими добрими ділами побіди брудну, повзаючу по землі розкіш. Поглянь на день кінця нашого життя, який зближається. Пізнай, що вже навіть діти Жидів і поган наворачтаються до Бога, не вирікайся Спасителя світа, щоб ти не підпав тому страшному засудови: „Не знаю вас, що ви за одні“ (Лука 18, 27).

XXVI. ДО ДІВИЦІ, ЩО ЗГРІШИЛА¹⁾ (ЛИСТ 46 АБО 5).

1. Сьогодні пора говорити те слово пророка: „Хто дасть моїй голові воду, а очам моїм із жерела сльоз і буду оплакувати зранені доньки мого народа“ (Єр. 9, 1). Бо хоч вони

¹⁾ Вийшовши заміж по обітах, які дійсно зложила, хоч це й заперечувала.

лежать у глибокім мовчанню, повалені ударом, а смертна рана відібрала їм почуття болю, але нам не годиться без сльоз перейти над таким нещастям. Бо коли Єремія думав, що треба обильними сльозами оплакувати тих, що вмерли тілом, щож сказати про той погром душі? „Зранені твої — не поранені мечами, а полягли твої — не полягли на війні“ (Іс. 22, 2). Я оплакую жало смерти, смертний гріх і розпалені стріли злого духа, які душі разом з тілами по варварськи спалили. Справді сам Божий закон на вид такого злочину застогнавби, закон, що вічно повторяє: „Не пожадай жени ближнього твого“ (Второзак. 21), а в Євангеліях: „Хто тільки подивиться на жінчину з пожадливістю, вже з нею згрішив у своїм серці“ (Мат. 5, 28); тепер бачить безстидний гріх обручниці Христа, якій Христос головою. Застогналиби і самі душі святих, застогнавби ревнитель Фінеес, що не може ще й тепер взяти в руки списи і на тілі покарати злочин; і Хреститель Йоан, що не може покинути неба, як колись покинув пустиню на те, щоби скартати беззаконня, а колиб прийшло терпіти, волівби стратити життя, ніж свободу слова. А може як кров Авеля, так і він також і по смерті говорить, може Йоан голосніше тепер повторяє те, що говорив про Іродіяду: „Не вільно тобі її мати“ (Мат. 14, 4); бо хоч і тіло Йоана, як вимагала природа, приняло Божий засуд (смерти) і язик мовчить, але Боже слово не вяжеться (2 Тим. 2, 9). Він аж до смерти відважно підносив свій голос, коли видів подружжя рівного собі чоловіка збезчещене. Щож сказавби на вид такої страшної зневаги, завданої самій пресвітлій подружній світлиці Господа?

2. А ти зірвала ярмо того Божого звязку, ти покинула непорочну подружню світлицю правдивого Царя; ти впала соромно в те погане і безбожне зіпсуття. А що не маеш що відповісти на цей прикрий закид і не знаходиш ніякого способу укрити свій упадок, стрімголов летиш у безличність. А що безбожний, впавши в пропасть зла, стає зовсім байдужий, ти просто й заперечуєш умову з правдивим Женихом і впевняєш, що ти не дівця (посвячена Богу), що ти ніколи обітів не складала; хоч ти мала і привилеї і чесноти дівцтва. Пригадай собі прегарні обіти, які ти зложила перед Богом, ангегами і людьми; пригадай собі пречесне зібрання і святу дружину дів і Господній збір і Церкву святих. Пригадай собі

старушку бабку, що досі ще має молоду силу і цвите чесно-
тами; і матір, яка у Бозі суперничає з нею та новими і див-
ними трудами і працями намагається побідити жаль розлуки;
пригадай собі сестру, що наслідує, ба й перевищає свою
матір і подвигами дівництва доловняє свої попередні добрі
діла і тебе, свою сестру, і словами і прикладом заохочує до
тої самої євангельської чесноти. Пригадай собі усіх їх і ангель-
ські хороводи з ними перед Божим престолом і ангельську
природу в тілі і небесне життя на землі. Пригадай собі мирні
дні і просвічені ночі і духовні пісні і звучні псальмопісні
і молитви святих і святе й непорочне ложе і дівичий поступ
і умірковання в їді, коли ти так гарно просила про задержання
нетлінного дівництва. Деж поділося те твоє святе настроєння
духа, де пречудна обичайність і простота одежи, що лицювала
діві, і румянець дівичого стиду і гарна блідість лиця із здерж-
ливості в їді та недоспаних ночей, блідість гарніша від усякої
гарної краски? Як часто ти проливала сльози в молитвах про
заховання ненарушеного дівництва! Кілько разів ти писала
листи до святих і випрошувала собі їх молитви не для осяг-
нення людського подружжя чи радніше неславно страченого
в ньому дівництва, але ти просила, щоб ти не покидала Го-
спода Ісуса! Кілько разів ти прийняла дари від Жениха! Чи
згадувати почести, які тобі віддавали для Нього Його слуги;
життя з дівами, прогульки з ними, привіти від них, похвали
за дівництво, дари, письма до дівиці? А тепер за малим по-
дувом вітру, того духа, який впливає на дітей непослуху, ти
усе те заперечила і цінний той скарб, за який треба боро-
тися аж до смерти, ти віддала за коротку хвилю розкоши,
яка на часину побуджує твій смак і незабаром стає прикріша,
ніж жовч.

3. Хтож цього не оплакувавби, хтож не казавби, як вірне
місто Сіон (Іс. 1, 21) стало чужоложне; а сам Господь чиж
не повторивби до чоловіка, що має духа Єремії: „Чиж ти
видів, що вчинила мені дівця Ізраїль?“ (Єр. 18, 13). Я зару-
чив її собі в вірі й чистоті й справедливості й суді й мило-
сердю й помилованню (Ос. 2, 17), як Я їй це обіцяв через
пророка Осію. А вона полюбила чужих і за життя Мого, її
Мужа, називається чужоложною і не стидається другого мужа.
А що скаже Божий і блажений Павол, весільний староста

Христа — і той старий і цей теперішній¹⁾, при яким, як при учителю і посереднику, вона покинула батьківський дім і злучилася з Господом? Чи не сказалиби оба на вид такого зла: „Страх, якого я боявся, прийшов на мене і те, чого я лякався,лучилося мені“ (Йов 3, 25). Бо я обручив тебе одному мужеві, святу діву ■представити Христови (2 Кор. 11, 2). Але я боявся все, щоби так, як колись вуж своєю хитрістю ошукав Еву, щоби так і твої змисли не далися звести. Тому я усе намагався тисячними замовленнями усмирювати пристрасть і тисячними сторожами стеречи Христову обручницю; я все ■представляв життя незаможньою, що вона одна дбає про справи Господа, щоби була свята тілом і душею (1 Кор. 7, 34), і проповідав честь дівництва, називав тебе Божим храмом, якби додаючи крил добрій волі.

Підносячи до Ісуса, я помагав вистерігатись упадку через страх перед злом словами: „Коли хто храм Божий зіпсує, знищить його Господь“ (1 Кор. 3, 17). Я додавав і поміч моїх молитов, щоби тільки заховати твоє тіло, твою душу цілими і ненаганнями на прихід Господа нашого Ісуса Христа. Але моя праця була без користи і солодка праця мала гіркий кінець. Мушу оплакувати ту, якою я мав тішитися, бо ось ти вужем обманена гірше ніж Ева; зіпсулася не тільки твоя душа, але з душею й тіло і що страшно, про що стид мені говорити, а не можу мовчати, воно болить мене в костях, як горіючий і спалюючий огонь; я з усіх боків розглядаюся і не можу того перенести — тиж взяла члени Христа і вчинила їх членами блудниці (1 Кор. 6, 15). Те зло з усіх найгірше, це нечуваний злочин. „Перейдіть — каже — острови Хетім і дивіться і пішліть у Кидар і добре уважайте, чи таке сталося, чи зміняють народи своїх богів, хоч вони і не богами?“ (Єрем. 2, 10—11); а дівця замінила свою славу, її слава в її нечести. Здивувалося небо і стряслася земля, Господь і тепер каже, що два зла вчинила дівця: Мене полишила, правдивого святого Жениха святих душ, і втікла до безбожного, до беззаконного губителя душі і тіла (Єр. 2, 12—13), відступила від Бога, свого Спасителя і віддала свої члени в неволю нечистоті і беззаконню (Рим. 6, 19). Забула Мене і пішла за своїм любителем (Ос. 2, 13), від якого не буде мати помочи.

¹⁾ Здається єпископ або духовний отець Інокіні.

4. Ліпше булоби йому, якби жорновий камінь привісили йому до шиї та кинули його в море, як мав згіршити Христову дівицю (Лук. 17, 2). Чи може зухвалий слуга дійти до того шалу, щоб кинутися на ложе свого пана; і який розбійник дійде до тої безличности, щоби красти річі посвячені Богу — і то не мертві посудини, але живі тіла, в яких жие душа, створена на образ Божий? Чи від віків знайшовся такий зухвалий, який в середині міста і в ясне полудне смівби на царськїм образі домалювати постаті нечистих поросят? Колиб хто збезчестив подружжя чоловіка, без милосердя при двох або трьох свідках умирає; скількиж гіршої — думаєте — кари заслугує той, хто потоптав Божого Сина і збезчестив обручену йому обітами діву і знеславив духа дівства (Євр. 10, 29). Алеж вона — каже — хотіла, я не проти її волі знасилував її. Алеж бо нещасна та женщина єгипетська була без памяти з любови до прегарого Йосифа, а не побідила чесноти чистого; шал нездержливої не приневолив його до беззаконня, хоч руками й силувала його. Але таке була вже постановила — каже — і вже не була дівцею і колиб я не був хотів, хто інший бувби її зіпсув. Треба було, щоби Сина Чоловічого передано на смерть, одначе горе тому, який його продав (Мар. 14, 21) і треба, щоби прийшли згіршення, одначе горе тому, через кого приходять (Мат. 18, 7).

5. До того, чи той, що впав, не підійметься, чи не навернеться той, що відвернувся (Єр. 8, 4)? Через що відвернулася дівиця без стида, хоч чула слова Жениха-Христа, висказані Єремією: „І я сказав по усіх її упадках: Навернися до мене — і не навернулася“ (Єр. 3, 7). „Чиж немає живиці в Галааді, чи немає там ліку? Чомуж не поступає лічення доньки мого народу“ (Єр. 8, 22)? Знайдеш у Божому Письмі багато ліків на недуги, багато середників, що ведуть від згуби до спасення; є там представлені тайни смерті і воскресення; наука про страшний суд і вічні кари; правди про покаєння і відпущення гріхів; тисячні приклади навернення, драхма і вівця і блудний син, що згинув і віднайшовся, був умер і віджив. Уживаймо тих ліків на хоробу, вони вернуть здоровля душам. Розваж також останній день (бо не будеш жити на віки) і передсмертній жах, брак віддиху і годину смерті і близький Божий засуд і ангелів присутних і душу налякану тими страшними

річками і повну терпіння в гірких закидах сумління — з жалем буде вона звертатися до землі. Розваж безумовну конечність тої далекої подорожи. Опиши собі уявою останню хвилю спільного життя, коли прийде Божий Син у своїй славі з ангелами своїми, прийде і не замовчить (Пс. 49, 3); коли прийде судити живих і мертвих і віддати кожному по його ділам; коли затрубить остання труба і пробудить тих, що сплять від віка і воскреснуть, добрі на вічне життя, а злі на вічну кару. Пригадай собі видіння Даніїла, як нам перед очі ставить суд: „Я видів, — каже — як престולי були поставлені і старший днями засів; одяга його біла, як сніг, а волос на його голові, як чиста вовна, а колеса його огонь палючий; огненна ріка перепливала попри нього; і тисячі тисячів служили йому і міліони міліонів стояли перед ним і трибунал був поставлений і книги розтворилися“ (Дан. 7, 9—10). Добрі і недобрі діла, явні і скриті, діла, слова і гадки, усе те несподівано було обявлене перед очима ангелів і людей. Якжеж прийматимуть це ті, що зле жили? Де скриється та душа, яка в очах тільки глядачів нараз покажеться повна стиду? В якому тілі перенесе ті вічні і невиносимі муки, де карає невгасаючий огонь і хробак неустаючий і страшне і мрачне дно ада і гіркі стогози і ридання і плач і скрегіт зубів і нещастя без кінця? По смерті вже не можна увільнитися від них і немає ані ніякого способу, ані ніякої штуки, щоби втіти від тих страшних мук.

6. Тепер можна їх уникнути. Доки час, підносімся з упадку, не тратимо надії, коли відступимо від зла. Ісус Христос прийшов грішників спасти, прийдім, поклонімся і припадім до Нього і плачмо перед Ним (Пс. 94, 6). Слово, що взиває нас до покаяння, кличе і повторяє: „Прийдіть до мене усі струджені й обтяжені і я успокою вас“ (Мат. 11, 29). Є дорога спасення, коли тільки схочемо. Смерть була повалила нас; але зрозумій, що Бог стер усяку сльозу з усякого лица тих, що покаялися (Іс. 25, 8). Вірний Господь в усіх словах своїх (Пс. 94, 13). Не каже неправди, коли говорить: „Якби ваші гріхи були мов багрянця, я убілю їх, неначе сніг, якби були мов кармазин червоні — обмию їх, неначе вовну“ (Іс. 1, 18). Готовий той великий лікар душ вилічити твої рани. Він є спасителем не твоїм тільки, а усіх тих, які попалися в неволю гріха. Його слова, Його солодкі і спасені уста так кажуть: „Не потрібують здо-

рові лікаря, але хорі; не прийшов я призвати праведних, але грішників на покаєння“ (Мат. 9, 12, 13). Якийже буде твій або чийнебудь викрут? Господь хоче очистити твою нечисту рану і показати тобі світло після темряви. Шукає тебе добрий Пастир, покинувши вівці, що не заблукалися. Коли віддашся Йому, не буде зволікати, не буде цуратися Чоловіколюбець взяти тебе на Свої рамена, буде тішитися, що знайшлася погибша вівця. Стоїть отець і жде твого повороту, тільки вертай з блуканини, і коли ще будеш далеко, прибіжить, припаде тобі на шию, батьківськими обіймами пригорне тебе вже очищену покаєнням; і наложить на душу першу одежу, а здіме з тебе старого чоловіка з його ділами, і наложить перстень на руку очищену кровю; і наложить обувок на ноги, що звернулися із злої стежки на євангельську дорогу мира; і заповість ангелам і людям день радості і віхи і буде святкувати усіма способами твоє спасення; бо каже: „Справді кажу вам, що в небі буває радість перед Богом з одного наверненого грішника“ (Лук. 15, 7). А коли хто з тих, що ніби то стоять, підійме закид, що ти за скоро принята, сам той добрий Отець відповість за тебе: „Треба було тішитися і радуватися, що та моя донька була померла, і ожила, була згинула, і знайшлася“ (Лука 15, 32).

XXVII. ДО КЕСАРЯ ПАТРИЦІЯ ПРО ПРИЧАСТЯ (ЛИСТ 93 АБО 289).

Щоденно причащатися і приймати св. Тіло і Кров Христа є добрим і дуже корисним ділом; бо Христос ясно сказав: „Хто їсть мое Тіло і пє мою Кров, має вічне життя.“ (Йо. 6, 55). І хтож буде сумніватися, що бути безнастанно учасником життя це є жити обильним і богатим життям? Ми в Кесарії причащаємося чотири рази кожного тижня: в неділю, в четвер, п'ятницю й суботу, а в інші дні, коли випаде пам'ять якогось святого. В часах переслідування, коли немає священника або діякона, може хтось бути приневолений власною рукою брати св. Причастя. Не треба доказувати, що так вільно поступити; давний звичай є доказом. Всі монахи, жиючи в пустині, де

немає священика, заховують дома і самі собі дають св. Причастя. А в Александрії і в Єгипті кожний християнин із народу звичайно заховує Найсвятіші Дари в своїм домі і коли хоче, приймає св. Причастя. Бо коли раз священик жертву сповнив і роздав, той, що взяв кілька частиць разом і поодинокі їх споживає, повинен думати так, що він їх за кожним разом неначе від священика приймає і причащається. Бо і в церкві священик дає частицю, а той, що приймає, має повне право брати її й з власної руки спожити. А на одно виходить, чи хто прийме від священика одну лише частицю, чи кілька разом.

XXVIII. ЛИСТ 366. ВАСИЛІЙ ДО МОНАХА УРВІКА ПРО ПОЗДЕРЖНІСТЬ.

Добре робиш, приписуючи нам неначе правило, щоб ми пізнавали не лише саму поздержність, але і її овочі. А тим овочем є посідання Бога. Бо бути вільним від зіпсуття то є Бога посідати; підпадати зіпсуттю це те саме, що бути учасником життя цього світа. Поздержність це заперечення тіла та визнання Бога. Вона відступає від усього, що смертне, її суть, її тіло — неначе Божий Дух; вона лучить нас із Богом, вона не знає заздрости. Бо хто любить тіло, буде завсіди завидувати, а хто не допускає до серця хвороби тлінности, стається сильний на всякі труди. І хоч тілом умирає, жиє нетлінням. А коли до дна річ розберемо, поздержність видається мені бути самим Богом, який нічого не пожадає, а усе має в Собі; нічого не бажає, не має ніякої пристрасти, ані в очах, ані в ухах; не має ніякого браку, є вповні щасливий. Пожадання це хвороба душі, поздержність це її здоровля. Але треба дивитися на поздержність не лише з одного боку тілесної пристрасти, вона відноситься до усього того, чого душа з пристрастю бажає, невдоволена конечно потрібним; до заздрости, що повстає з пожадання золота, та до багато інших беззаконств, що родяться з інших пристрастей. І не упиватися є також поздержність і не обідатися і панувати над тілом і над злими гадками, коли то якісь недо-

брі, ложні гадки лякають душу, а серце розділяється на різні пусті видумки. Одним словом поздержність робить нас свободними, вона лічить і дає силу; не лише учить нас чистоти, але й дає її. Поздержність є благодаттю Бога. Ісус видавався самою поздержністю, був лекший від землі й моря, бо ані земля Його не носила, ані море. Бо як по морю ходив, так і на землі не був тягарем. Бо коли тління є смертю, а не тління безсмертям, Ісус безсмертям Своїм проявляв божество і не показував і тіни тління, особливим способом їв і пив... Коли тільки є в нас трохи поздержности, ми є вищі від цілого світа. А про ангелів ми чули, що коли стратили поздержність, з неба впали для своєї пристрасти. Бо не зійшли з неба, але поконані були скинені з нього. Чим поконані? Пристрастю.

Щож булаби могла зділати та недуга, якби було там те око? Бо поздержність це є те око прости, про яке Ісус говорить (Мат. 6, 22). Якби ми мали трохи поздержности, ми би не любили цього життя, але любилиби небесне і ми дійшлиби там, де булоби наше серце. Як то кажуть: розум видить, розум чує. Так то я написав тобі багато, хоч воно малим чим видається. Кожне слово тут важне і знаю, що читаючи, пізнаєш це.

Кінець
і Богу Найвищому
слава.

ІНДЕКС.

Скорочення уживані в індексі.

- А. Б. = аскетична бесіда
1. А. Б. = перша а. б., названа „вступною аскетичною наукою“
2. А. Б. = друга а. б. — „бесіда про відречення світа і про духовну досконалість“
3. А. Б. = третя а. б. „про аскезу, що повинна бути окрасою монаха“
- М. Н. = монаші науки
- В. С. О. П. = Вступне слово до обширних правил
- гл. = глава
- пр. = правило
- пит. = питання
- н. = наука
- К. П. = коротші правила
- О. П. = обширніші правила

- Адам. Згубило його лакімство. 2. А. Б. 7. ст. 14.
- Ананія. (Діяння 5, 5). На чому полягає його гріх. 4. А. Б. 2. ст. 130.
- Ангел. Що є питоме ангельській природі. 4. А. Б. ст. 130.
- Аскетичне життя. Його похвала. 1. А. Б. ст. 5. Його ціль. 5. А. Б. 1. ст. 135. Заохота до нього, нагороди, не виключає женщин. 1. А. Б. ст. 7. Не треба легкомісно приступати до нього, не без великої страсти для душі вертається до світа. В аскетичному житті трудніший гріх. 2. А. Б. 1. ст. 8.
- Благодарення. Як погодити вдячність для Бога і для чоловіка. К. П. 219 ст. 326.
- Ближні. Як любити їх. Етіка 5. К. П. 175—176. ст. 309 і 242. ст. 335. Любів ближнього, — познака християнина. О. П. 3. ст. 153. Не кожна прикрість ближнього противна любови. Етіка 5, 5. ст. 47.
- Богатство. Треба роздавати між убогих. 2. А. Б. 1—2. ст. 8. Як роздавати їх. О. П. 9. ст. 164. Який ужиток має бути. К. П. 92. ст. 275.
- Божа воля. У всьому треба шукати її і ставити вище своєї волі. Етіка 9.

- ст. 50. Одинока ціль життя в здоровлю і хоробі. О. П. 54, 3. ст. 195. Яка душа звертається до Божої волі. К. П. 237. ст. 334. Бог хоче чого іншого як справедливий, а чого іншого як милосерний. К. П. 276. ст. 352, 353. До другого примінатися, від першого усуватися (там саме). Як сповняти Божі заповіді. Етіка 18. ст. 57. Так як Бог хоче. гл. 1. ст. 57, не на приподобання людям. гл. 2. ст. 57, з усильністю. гл. 3. ст. 58, з великою жаждою. гл. 5. ст. 58, як добрий приклад. гл. 6. ст. 58 і т. д. Коли хто сповняє нещиро (там саме 19, 2). ст. 60. Сповнення Христових заповідей знак любови. Етіка 3, 2. ст. 45.
- Божий дар.** Нічого дивного, що і недостойний дістає його. К. П. 179. ст. 311. Не можна його купити за гроші. Етіка 58. ст. 87. Треба поділитися ним з убогими. К. П. 254. ст. 340. Приняте даром — даром давати. Етіка 58. гл. 3. ст. 87. Кожний повинен з вдячністю тревати при своїм дарі. Етіка 60. ст. 89. Хто ужне перший Божий дар, заслугоє на дальші. Етіка 58. гл. 4. ст. 88. Божі дари не виключають засудження. Етіка 7. ст. 48. К. П. 179. ст. 311. Кожному даються по мірі віри. Етіка 58, гл. 2. ст. 87. Злочинцями всі, що надуживають Божих дарів. К. П. 282. ст. 356.
- Божий закон.** Порядок Божих заповідей. О. П. 1. ст. 147. Дана нам сила до сповнення всіх заповідей. О. П. 2, 1. ст. 148. Треба стеретгтися під призором одної заповіді не занедбати другої. О. П. 9, 2. ст. 164. Не годиться лниво сповняти навіть і найтруднішої заповіді (приказу). О. П. 29. ст. 189 (кінець). Потрібна сталість у виконуванні заповідей. Цілий вступ до О. П. 139—144. Всі заповіді звязані з собою,
- н. пр. покора з поздержкістю. О. П. 16, 3. ст. 172. Нічого не легковажити як щось мале. К. П. 4. ст. 239.
- Братня любов.** Одною рівною любовю любити всіх. А. Б. 4, 5. ст. 133. Пересадна любов для одного є доказом браку любови для другого (там саме). Хто для якоїнебудь причини монаха брата або свояка більше любить, ніж іншого, грішить проти цілої суспільности (там саме 5). ст. 133.
- Будження.** На молитву як приймати К. П. 43—44. ст. 254.
- Вихід із монастиря.** Небезпечний для монаха. 2. А. Б. ст. 13. Як узброєним виходити. Як перебувати в келії. 7. М. Н. ст. 398. Перебувай в келії не довгі дні, ані місяці, але ціле життя. 2. А. Б. ст. 18. Покуса виступлення. 21. М. Н. ст. 412.
- Відречення.** Ціла друга бесіда аскетична. О. П. 8. ст. 161. Відречення це увільнення від усяких звязків із дочасним життям; в чому совершенне відречення, як для монахів конечно (там саме).
- Віра.** Усе про віру: ст. 31. Не ставити порожних питань. Етіка 25. ст. 64. Лагідніше поступати з людьми слабої віри. Етіка 41. гл. 2. ст. 73. Не можна терпіти тих, що подають іншу науку. Етіка 40. ст. 73. І в найменших річах треба вірити Богу. Етіка. 8. ст. 48. Стеретгтися цікавого мудрвання (Бесіда про віру). ст. 36. Стеретгтися власного суду. Етіка 8. гл. 3. ст. 49. Віру визнавати устами. Етіка 6. ст. 47. Потреба і добрих діл. Етіка 7. ст. 48. В чому лежить боротьба віри. Етіка 8. ст. 47. Чи можна без любови мати віру, щоби переносити гори. К. П. 179. ст. 311. Символ віри св. Василія. (Бесіда про віру) ст. 35.

Волосіявниця. Знана монахам св. Василія. К. П. 90. ст. 274.

Вороги. Чи можна їх любити і як любити. К. П. 176. ст. 309. Гріх ворожнечі є тяжчий у тих, що є на вищій ступні. К. П. 237. ст. 334.

Второпність. Правда й фальшва. К. П. 239. ст. 334. Що значить: не будьте второпні собі. К. П. 260. ст. 342. Мудрий як змія. К. П. 245. ст. 336.

Гадки. Як їх здержувати і порядкувати. 2. М. Н. ст. 386. Як родяться злі гадки. 17. М. Н. ст. 405.

Глухий. Як стати глухим на цім світі. К. П. 274. ст. 351.

Гнів. Чи можна зовсім поконати гнів. К. П. 127. ст. 291. Ріжні роди гніву. К. П. 55. ст. 259. Що значить: дайте місце гнівови. К. П. 244. ст. 336. Що значить: гнівайтеся, а не согрішайте. К. П. 243. ст. 336. Хто є сином гніву. К. П. 268. ст. 348. Як розр'якити ревність від гніву. К. П. 165. ст. 305.

Гордість. По чім пізнати і як вилічити. К. П. 35. ст. 251. Хто гордий, хто зарозумілий, хто надутий. К. П. 56. ст. 259. Як пізнає душа, що є свобідна від бажання слави. К. П. 199. ст. 319. З гордості родяться різні пороки душ. 2. А. Б. 9. ст. 16.

Гріх. Як відступати від гріха. К. П. 10. ст. 241. Гріх повторений по покуті. К. П. 289. ст. 358. Кінець гріха смерть. Єтіка 10. ст. 51. Які причини гріха. К. П. 81. ст. 271. В якім значінню можна сказати: більший і менший гріх. К. П. 293. ст. 360. Хто допускає гріх, винен є гріха. К. П. 46. ст. 255. Мовчання на гріх. 47. ст. 255. Як бути певним, що гріх відпущений. К. П. 12. ст. 242. Гріх у сущности своїй є нічим. 4. М. Н. 5. ст. 392. Численність гріхів не оправдує розпуки. К. П. 15. ст. 242.

Як знати, що душа чиста від гріха. К. П. 296. ст. 361. Як ненавидіти гріх. К. П. 11. ст. 241. Який гріх я маю простити. К. П. 15. ст. 243.

Дівство. Дар дівства, в чому? А. Б. 5, 1—2. ст. 135. Хто в дівстві не хоче жити, нехай при свідках буде відпущений. О. П. 15. ст. 169. В якім році допускається обіт дівства (там саме). Монастирі дівць, те саме правило, що й монахів. А. Б. 5. ст. 138.

Діти. В чім наслідувати їх. К. П. 216. ст. 325.

Діявол. Його мистецтво в ошукуванню душ. 2. А. Б. 2. ст. 9. Як не хочеш боротьби з ним, перенесися на інший світ. 2. А. Б. 2. ст. 10. Кусить до опущення монастиря (там саме 4). ст. 11. Довів багатьох до засудження через гріх пяти міст (там саме 5). ст. 11. Одначе не кожного гріха причиною. К. П. 75. ст. 268. А радніше ніякою (там саме). Чи діявол може спинити постанову святого. К. П. 275. ст. 352.

Діякони. Єтіка 71, 2. ст. 115.

Добро. Є рідке, тому і мало є спасених. 2. А. Б. 9. ст. 17.

Душа. Має правити тілом. 3. А. Б. ст. 19. Подвійна сила в душі: одна дає силу життя, друга пізнає правду (там саме). 2. ст. 20. Поступом душ є поступ у покорі. 2. А. Б. 10. ст. 18. Кожний брак у душі походить із гордості (там саме). Душу треба віддавати за приятелів і ворогів. К. П. 186. ст. 314. Мир душі знаком чесноти. 7. М. Н. 1. ст. 398. Душа в молодости як мягкий віск. О. П. 15, 4. ст. 171.

Єретик. Уникати їх на рівні з налоговими грішниками. К. П. 20. ст. 245. Як це получить з лагідністю Божою.

13. М. Н. ст. 403. Не їсти з ним і не поздоровляти. К. П. 124. ст. 290
- Жаль за гріхи даром Божим.** К. П. 16. ст. 243. Брак жалю знаком великих провин інших (там саме).
- Женщина.** Не треба неосторожно говорити з ними. 2. М. Н. ст. 388. Збиваються ті, які кажуть, що нема для них небезпеки з жінчинами (там саме 2). ст. 388. Уникати розмов 3. М. Н. ст. 388.
- Жертва.** Як складаємо жертву перед жертвенником. К. П. 265. ст. 346.
- Життя.** З праведниками без чеснот безкорисне. Етіка. 16. ст. 56. Користь із спільного життя. О. П. 7. ст. 157. Потрібне самітне. О. П. 6. ст. 156. Небезпеки пустельничого життя. О. П. 7. ст. 157. Похвала спільного життя. М. Н. 18. 2. ст. 406. Яка найсовершеніша спільність життя (там саме 1). ст. 406. Що значить жура цього життя і як лічити її. К. П. 206. ст. 321. Життя віддати за Христа. Етіка 64. ст. 93. Нагорода життя тільки по довгих працях. Вступ до Обширніших Правил. ст. 140. Небезпеки життя на світі. О. П. 6. ст. 156.
- Засліплення.** Кара на добровільне засліплення. Про Божий суд. 3. ст. 22.
- Зідля.** Ліком на різні хвороби. О. П. 55. ст. 217.
- Звичай.** Довгий звичай має силу природи. О. П. 6. 1. ст. 156.
- Зло.** Колинебудь сповнене є завсіди злом. 4. А. Б. ст. 134. Хто є винахідником зла. К. П. 78. ст. 270.
- Злослов'я.** Дві причини, для яких вільно говорити зле про ближніх. К. П. 25. ст. 247.
- Існит совісті.** Поручений вечер перед спочинком. 4. А. Б. ст. 134.
- Картання.** Як приймати його. Етіка 72, 6. ст. 117. Приміяти його до настроєння грішника. К. П. 81. ст. 271. і до віку 82. ст. 272.
- Келія.** Вихід з неї небезпечний. 2. А. Б. 5. ст. 13. З яким настроєнням виходити з келії (там саме), ст. 13. Як перебувати в келії. М. Н. 7. ст. 398.
- Клир.** Не годиться монахови бажати священства або настоятельства. М. Н. 9. ст. 400.
- Кліть.** Що є кімнатка, в яку треба входити на молитву. К. П. 277. ст. 354.
- Клявзура.** М. Н. 4. ст. 394.
- Кротість.** Хто є кроткий (лагідний). К. П. 191. ст. 317.
- Ладність.** Монах має бути повний ладності. 13. М. Н. ст. 403. Вона не виключає справедливого гніву (там саме). Різнитися від природної повільности (там саме) ст. 403.
- Лінивство.** Як поправити лінивого. К. П. 37. ст. 252.
- Лож.** Лож висказана для користи. К. П. 76. ст. 279. Треба зовсіди уникати. Етіка 24. ст. 64.
- Любов.** Доказ правдивої любови. К. П. 175. ст. 309. Як дійти до любови ворогів. К. П. 176. ст. 309. Два роди любови. К. П. 183. ст. 312. Любити праведних і неправедних. К. П. 186. ст. 314. Як любити тих, що зневажили нас. К. П. 230. ст. 330.
- Любов Бога.** О. П. 2. ст. 148. К. П. 211—213. ст. 324. Є вроджена чоловікови. О. П. 2, 1. ст. 148. Є одною чеснотою, але її силою сповняються всі заповіді (там саме). Як любити Бога? Етіка Пр. 3. ст. 45. Як набути Божу любов? К. П. 212. ст. 324. Різні причини любити Бога. О. П. 2. ст. 148.
- Любов ближнього.** Етіка Пр. 5. ст. 46. О. П. 3. ст. 152. К. П. 214. ст. 324. Як любити ближнього? К. П.

175. ст. 309. Любов ворогів. 176. ст. 309. Носити немочі немічних. К. П. 177. ст. 310. Пояснення слова. Рим. 13, 10. К. П. 242. ст. 335. Любов ближнього є ознакою християнина. О. П. 3. ст. 152. Не кожна прикрість, зділана ближньому, противиться любови. Етіка. Пр. 5. гл. 2, 3. ст. 46—47.

Любов власна. Вроджена чоловікови. 22. М. Н. 5. ст. 419. По чім пізнати її. К. П. 54. ст. 259.

Марія і Марта є символами двох станів. 1. М. Н. ст. 380.

Мовчання. Користь із мовчання. К. П. 208. ст. 325. Учить, що, коли й як говорити (там саме). Мовчання поручене монахам. 5. А. Б. 137. і дівцям. Корисне для початкуючих. О. П. ст. 168. Його овочі (там саме). Не вільно монахови без позволення відповідати гостеві. О. П. 45. ст. 211. Мовчання приписане в часі церк. правила. К. П. 173. ст. 308. Час говорення. 5. А. Б. ст. 137.

Молитва. Треба усильно молитися. Етіка Пр. 56. ст. 84. Шість глав про молитву. Треба ставити молитву над усе. М. Н. 1. ст. 379. Як молитися, з яким почуванням, два способи молитви, не зражатися, коли не вислухана молитва (там саме). Молитва незрозуміла без овочів. К. П. 278. ст. 354. Що значить: Увійди в комірку і там молися. К. П. 277. ст. 354. Нехай не буде багатословна. Етіка Пр. 56. Гл. 3. ст. 85. За ворогів. Гл. 6. ст. 86. Не відступається від молитви без великої шкоди. 2. А. Б. ст. 16. Усильно прикладатися до молитви (там саме) ст. 16. Старших і хлопців разом. О. П. 15. 2. ст. 170. Монах повинен безнастанно молитися. 3. А. Б. ст. 19. У всім благодарити (там саме). Чого стеречися на молитві. К. П. 261. ст.

343. Не годиться нам просити, про що нам тільки подобається. Чому молитва не вислухана (там саме). Як набути увагу при молитві. К. П. 201—202. ст. 320.

Монастир. Який порядок у монастирі.

4. А. Б. 3. ст. 131—132. Не повинно бути менше монахів як 10 (там саме). Не повинно бути двох монастирів в однім селі. О. П. ст. 195. Сусіднім монастирям у біді, як помагати. К. П. 284. ст. 234 і 356. Чи монастирі можуть із собою торгувати і як. К. П. 234. ст. 357. Вхід до монастиря замкнений жінщинам і деяким мужчинам. 4. А. Б. ст. 133. Коли вільно виходити з монастиря. 5. А. Б. ст. 138. М. Н. ст. 426. Не вільно монахови виходити з монастиря без відома ігумена. К. П. ст. 287.

Монах. Ріжним способом кусить його діявол. 2. А. Б. ст. 9—10. Треба йому досвідченого провідника, якому віддавсяби цілковито, відкинувши свою волю. 2. А. Б. ст. 10. Недобрий провідник. 2. А. Б. ст. 11. Що робиться поза провідником, є крадіжкою і святокрадством. 2. А. Б. ст. 11—12. Щирість для провідника (там саме). Нехай буде монах пересвідчений, що є найбільшим грішником і послідним з людей. 2. А. Б. ст. 12. Уха нехай має отверті на послух, а руки до його виконання (там саме). Нехай часто показується Богу. 2. А. Б. ст. 12. Нехай старається про більші чесноти, а менших не занедбує. 2. А. Б. ст. 12. Нехай стрежеється пустих бесід. 2. А. Б. ст. 12. Нехай не виходить із дому і з келії; небезпека виходу. 2. А. Б. ст. 13. Як уникати нечистих покус. 2. А. Б. ст. 13—15. Покуса захлапности. 2. А. Б. ст. 14. Св. Василій не видів поправи монаха, що тайно їв. 2. А. Б. ст. 14. Страшні наслідки захлапности, а чуда по-

- здержности. 2. А. Б. ст. 14—15. Важність правила церковного. 2. А. Б. ст. 15—16. Розложення церк. правила. 4. А. Б. ст. 132. і О. П. ст. 199. Вимівки від церк. правила. 2. А. Б. ст. 16—17. І найнижча праця монаха є чимсь великим, бо є дорогою до небесного царства; є збіркою всіх чеснот. 2. А. Б. ст. 16—17.
- Монаше життя.** Його достоїнство. 4. А. Б. ст. 134. Яке має бути. 3. А. Б. ст. 20. і 2. А. Б. Похвала монашого життя. 1. А. Б. ст. 1—3. Його ціль. 5. А. Б. ст. 135. Заохота до монашого життя. 1. А. Б. ст. 6. і 2. А. Б. Нагорода монашого життя. 1. А. Б. ст. 6. 2. А. Б. ст. 11. Не виключаються жінки. 1. А. Б. ст. 7. і 5. А. Б. ст. 135. Нерозважно не приступати до нього. 2. А. Б. ст. 8. В монашім життю не так легко грішити. Попереджає його досвід і вправа. 2. А. Б. ст. 14. і К. П. ст. 241.
- Мудрий як змії.** К. П. 245. ст. 336.
- Навернення.** Навернення з гріха повинно відповідати його родови. К. П. 288. ст. 358. Повинно бути stále (там саме), 289. ст. 358. Як навернутися з гріха. К. П. 297. ст. 362. Який спосіб навернення в річах невидимих. К. П. 300. ст. 363.
- Намісник (заступник настоятеля).** О. П. 45. ст. 211. Він намагає настоятеля. О. П. 27. ст. 187. Заступає настоятеля в його неприсутності. О. П. 45. ст. 211.
- Напiмнення.** Немилосерний, хто мовчить, а не хто намагає. К. П. 4. ст. 239. Перед ним треба очистити себе. Етіка 51. ст. 80. Чого уникати в напiмненню. К. П. 73. ст. 268. Як пізнати, чи хто з ревности, чи з гніву намагає. К. П. 165. ст. 305. По чім пізнати милосердя в напiмненню. К. П. 182. ст. 312.
- Настоятель.** Етіка. Пр. 80. гл. 12—21. ст. 124—126. О. П. гл. 43. ст. 208. М. Н. ст. 424. Повинен із вітцiвською зичливістю займатися справами підданих. М. Н. 28. ст. 427. Прикази примінати до їх сил. М. Н. 31. ст. 425. Не повинен приймати тих, що виступили. М. Н. 33. ст. 426. Який має бути старець. 2. А. Б. ст. 16. Прикмети провідника монашого життя. 2. А. Б. 2. ст. 9. Який має бути. О. П. 25. ст. 185. Віддасть строгий рахунок, коли залишить напiмнення грішників (там саме). Має часом наслідувати покору дітей, а часом строгість. К. П. 115. ст. 283. Повинен бути прикладом. О. П. 45. ст. 208. Покірний і милосерний і інше (там саме). Як має нагадувати. О. П. 50. ст. 214. Як карати. О. П. 51. ст. 215. Настроєння отця і лікаря. К. П. 99. ст. 278. В яким дусі приказувати. К. П. 98. ст. 277. Ріжні напiмнення відповідно до настроєння грішника. К. П. 81. ст. 271. За всіх відповідає і за всіх здасть справу. О. П. 25. ст. 185. Крови їх із рук його пошукують. О. П. ст. 189. Нехай буде послідним з усіх і всім слугою. О. П. 30. ст. 190. Повинен уважати на усе. К. П. 19. ст. 243. Як бути настроєним до непослушних. О. П. 28. ст. 187. Розділяє братам уряди і праці за порадю старших братів. К. П. 104. ст. 280. Свої прикази повинен примінати до сил тіла. М. Н. 31. ст. 425. Вибирають його перші в інших монастирях. О. П. ст. 209. Неприсутного заступає намісник, вибраний ним і братами. О. П. 45. ст. 211. Не легко знайти настоятеля, який би мав всі потрібні прикмети. О. П. 35. ст. 195. Коли збудить, хто має його напiмнути. О. П. 27. ст. 187. Не повинен часто з настоятельською говорити. К. П. 109. ст. 282. Не су

- дити способу його поступовання. О. П. 48. ст. 213. (Гл. також слово: *п о с л у х*).
- Невдячність.** Кара за невдячність. О. П. 4. ст. 153.
- Недуга.** Часто бувають карою за гріх. О. П. 55. ст. 217.
- Незгода.** Причина незгоди у схизматиків є легковаження Бога. Про Божий суд. 2. А. Б. ст. 21.
- Незгода поміж братами.** Як усунути її. О. П. 49. стр. 214. Хто обмовляє брата або слухає обмови, має бути відділений від спільности з братами. К. П. 26. ст. 248. Відповідь нечемна без злої волі. К. П. 28. ст. 248. Случай, коли один другого засмутив. К. П. 40—42. ст. 253. Хто заєдно оскаржується, що є строгий для братів. К. П. 79. стр. 270.
- Немірність.** Страшні наслідки. О. П. 15. ст. 170. Чи лічити хорого з надмірного їдження. К. П. 140. ст. 296.
- Неміч.** Що значить немочі немічних носити. К. П. 177. ст. 310.
- Непослух.** Рід гордості. О. П. 28. 2. ст. 188. Кари за непослух. Про Божий суд. ст. 25—26. Як поступати з непослушним. О. П. 28. ст. 187. Хто не слухає, сам собі противиться (там саме) 2. ст. 148. Непослушних треба карати і віддаляти. О. П. 47. ст. 212. Хто непослушний. К. П. 117. ст. 286. Ріжні случаи непослуху. К. П. 118—123. ст. 286—289 і 125. ст. 290.
- Несвідомість.** Етіка 9, 5. ст. 51. Добровільна несвідомість побільшає гріх. К. П. 45. ст. 254.
- Несталість.** Кого уважати несталим. О. П. 10. ст. 165.
- Нечистота.** Що є нечисть і що нечистота. К. П. 67. ст. 266.
- Новіціят.** О. П. 9—15. ст. 164—169. Кому віддати свої добра на світі. О. П. 9. ст. 164. Чи приймати всіх, кого і коли. О. П. 10. ст. 165. При-
- нимання невільників. О. П. ст. 167. Про прийняття жонатих. О. П. 12. ст. 167. Час проби. О. П. 10. стр. 165. Ціль проби (там саме). Потрібні упокорення (там саме). 2. ст. 166. Потрібне мовчання. О. П. 13. ст. 168. Відділення від старших. О. П. 15. ст. 169. Магістер новиків. О. П. 15. 2. ст. 170. Які покути дає (там саме). Чого і як учити новиків (там саме). 3. ст. 170. Коли учаться ремесла, можуть у день перебувати з учителями ремесла (там саме). 4. ст. 171. На ніч і на обід вертають до своїх (там саме). 4. ст. 171. Довгодневне розважання перед обітами (там саме). Видаляється з новіціату при свідках (там саме). Пробу треба примінати до обычая вступаючого. О. П. 10. 2. ст. 166. Новики повинні вчитися висказів св. Письма. К. П. 95. ст. 276. Перед прийняттям до новіціату вислухати Ради. К. П. 112. ст. 283. Чи приймати що за новиків від їх свояків. К. П. 304. ст. 365. Своєки віддають монастиреви всі добра вступаючих. К. П. 187. ст. 314. Завідує ними настоятель (там саме).
- Обіти.** По них не вільно вернути на світ. 4. А. Б. 2. ст. 22. Хто по обітах вертає на світ, грішить проти Бога. О. П. 15. 4. ст. 171. При обітах свідками парохі (там саме). До обітів допускається по повнім розвинненню розуму (там саме). Не дається обітів хіба по довгій пробі. О. П. 15. ст. 169—171. Коли вільно, а коли ні, виступати по обітах. О. П. 36. ст. 198. Які причини несталости. М. Н. 21. ст. 412. Хто раз злучився з духовною братією, не може відлучитися від неї (там саме). Якої професії мають вимагати браття від себе. К. П. 2. ст. 238.
- Обмова.** Що є обмова. К. П. 25. ст. 247. На яку кару заслуге той, хто

слухає обмови. К. П. 26. ст. 248. Хто обмовляє настоятеля. К. П. 27. ст. 248. Приклад Марії, сестри Мойсея. Про Божий суд. 5. ст. 25. Обмова диявола. К. П. 75. ст. 268.

Одіж. Яка одіж відповідає монахам. О. П. 22. ст. 181. Пояс. О. П. 23. ст. 183. Не вільно мати двох одягів. К. П. 90. ст. 274. Позволена друга тільки для умертвлення тіла (там саме). З яким настроєнням приймати одіж чи обувку. К. П. 198. ст. 319. Не вільно вибирати гірші. М. Н. 30. ст. 425. К. П. 210. ст. 323.

Память на Бога. Коли хто тратить її. К. П. 294. ст. 360.

Пекло. Карою вічною. К. П. 267. ст. 347.

Пізнання Бога. Найвище пізнання цього світа є нічим супроти пізнання Бога. Про віру. ст. 33. Пізнати себе і вилічити є справа найтрудніша. 22. М. Н. 5. ст. 419.

Піст. Чи дозволяти піст над сили? К. П. 128. ст. 291. Чи ліпше їсти з братами, чи постити осібними стравами. К. П. 129. ст. 291. Як радо постити. 130. ст. 292. Піст по силам. М. Н. 4. ст. 389. Овочі посту. 2. А. Б. 2. ст. 10. і М. Н. ст. 386.

Побожність. Небезпечно сповняти нерадо те, що дотикає побожності. К. П. 150. ст. 292. Побожність означає міру посту й їди. К. П. 139. ст. 295. Хто бажає подобатися комусь або собі, відпадає від побожності. К. П. ст. 362. Любитель побожності повинен уважати на одно. 4. М. Н. ст. 389. На вступі до побожності потрібний страх. О. П. 4. ст. 153.

Поздержність. О. П. 16. 17. 18. 19. ст. 172—177. Чим є? О. П. 16. ст. 172. Її овочі, (там саме) і О. П. 17. 2. ст. 175. Яка совершена? О. П. 16. ст. 172. Відповідна до сили кож-

ного. 4. М. Н. ст. 389. Не є поздержний, хто побіджений хочби в одному. О. П. 16. 3. ст. 175 і часто. Міра поздержности. О. П. 19. ст. 176. На перший погляд пізнається. О. П. 17. ст. 175. Її вид приносить користь усім (там саме). В справах душі поздержність одна для всіх; в стравах ріжна. Поздержність від позволенних річей. О. П. 17. 1. ст. 173. прим. Павла (там саме). Поздержність очей. 19. М. Н. ст. 409. Силою тіла мірити поздержність. 4. М. Н. ст. 389. Овочі поздержности. 2. А. Б. 7. ст. 14—15.

Покаяння. По яких овочах пізнати? К. П. 14. ст. 243 і 287. ст. 357. Як і за який гріх каятися. К. П. 5. ст. 239. Покаяння словами без поправки життя. К. П. 6. ст. 240. Як приймати каючогося. К. П. 8. ст. 240. З яким страхом і слезами відступати від гріха. К. П. 10. ст. 241. Як ненавидіти гріх. К. П. 11. ст. 241. По чім пізнати, що Бог простив гріх. К. П. 12. ст. 242 і 296. ст. 361. До якої міри надіятися Божого милосердя. К. П. 13. ст. 242. Кому сповілятися з гріхів. К. П. 288. ст. 358. Хто по покаянню вертає до гріха. К. П. 289. ст. 358. Як навертатися з гріха. К. П. 297. ст. 362. Про Божий страх. О. П. 4. ст. 153. Відречення. О. П. 8. ст. 161.

Покора. Будь пересвідчений, що ти послідний і великий грішник, старайся бути послідним усіх і всіх слугою. 2. А. Б. ст. 11. При старшій не сидай, на питання смирно й покійно відповідай. Не питаний мовчи. Першого місця і першого сидження уникай. 2. А. Б. ст. 15. Покора родить усі чесноти, служба братам веде до покори. 2. А. Б. ст. 16. Нехай не виносить тебе духовний ступінь, а радше нехай упокоряє. Поступ душі поступом покори. Покора

наслідуванням Христа. Не старайся приказувати братам. 2. А. Б. ст. 18. Про покору. Етіка. ст. 74. ст. 86. ст. 88. К. П. 36. ст. 251. 161. ст. 303. 15. М. Н. 9. ст. 400. 16. 404. Означає місце в царстві небеснім. Етіка. ст. 74. Вона гасить гнів. О. П. 15, 2. ст. 170.

Покута Має бути відповідна до гріха 4. А. Б. ст. 129. Покутою є недопущення до хору або спільности молитов або спільної трапези (там саме). Як приймає покути. О. П. 52. ст. 215. Як наставники варстатів мають карати хлопців. О. П. 53. ст. 216. Який той, що невдоволений з покути. К. П. 159. ст. 302.

Послух. О. П. 41. ст. 205 і К. П. 39. ст. 252. 120. ст. 237. 74. ст. 268. 227. ст. 329. 298. ст. 362. 303. ст. 364. 116. ст. 285. 114. ст. 284. 313. ст. 369. 118. ст. 286. М. Н. 19. ст. 409. 21. ст. 412. 22. ст. 416. Велика нагорода послуху (Гомілія 12 на початок притч. Вступ). Монахам конечно потрібний. 2. А. Б. ст. 10. Власну волю треба відкинути, себе цілковито віддати настоятелю (там саме). Не роби нічого поза гадкою настоятеля (там саме) н. 4. Усе, що без нього, є крадіжкою і святокрадством. Хоч добрим видається, приносить смерть. Послух підставою ладу в Церкві. В. С. 4. ст. 143. Послух є все в монастирі. М. Н. 19. ст. 409. Монах повинен наслідувати послух святих для Бога. М. Н. 22. ст. 416. Монах не є паном себе самого. М. Н. 27. ст. 423. З яким настроєнням слухати. К. П. 166. ст. 305. Як далеко розтягається? К. П. 116. ст. 285. Який послух є совершений? 5. А. Б. ст. 136. Послух у добрих ділах (там саме). Послух у малих річах (милий Богу). Етіка, правило 37. ст. 71. Прикази, що переходять силу. О. П. 28. ст. 188. 2. ст. 181. Власна воля

взагалі чужа здоровому розсудкови. К. П. 123. ст. 289. Кожний суд власної волі є небезпечний. К. П. 137. ст. 294. Усе, що з власної волі, чуже побожності. К. П. 138. ст. 294 і страшне. Навіть добрих діл не годиться робити з власної волі. К. П. 60. ст. 261. Хто вибирає щось із власної волі, то воно є чуже любителям побожності. К. П. 74. ст. 268. Небезпечно дозволяти це. К. П. 96. ст. 276. Не кожного треба слухати. К. П. 114. 303. ст. 284. Хто слухає з роптаням. К. П. 39. ст. 252.

Погіха. Ріжні значіння того слова в св. Письмі. К. П. 226. ст. 329.

Правило церковне. Що значить: співайте розумно? К. П. 279. ст. 355. Чи змушувати того, що не хоче співати? К. П. 281. ст. 355. Хто перешкоджений через службу, чи що трапить. К. П. 147. ст. 298. Розложення церковних часів. 4. А. Б. ст. 132. Як розложене. 4. А. Б. 4. ст. 132. Полудневу відправу ділиться на дві, щоб їх мати сім (там саме). Чому сім і чому в таких часах. О. П. 37. 4. ст. 201. Кожна часть правила пригадує ріжні Божі добродійства (там саме) н. 3. ст. 201. Користь із такого розділу (там саме 5) ст. 202. Як співати псальми. К. П. 279. ст. 355. Зачинати псальми на переміну. К. П. 307. ст. 367.

Праця. Її похвала. 2. А. Б. 3. ст. 17. 11. 9. Поручена особливо монахам. Корисна не тільки для умертвлення тіла, але й для любови ближнього. О. П. 37. ст. 200. Усильної молитви не виключає. Не треба її опускати під призором молитви. Часи для ручної праці приписані монахам (там саме). Які ремесла відповідають монашеству. О. П. ст. 203. Як продавати овочі праці. О. П. 39. ст. 204. Рільництво, будівництво, тесельство, столярство, ковальство,

- а особливим способом поручене рільництво. О. П. 38. ст. 203. Вибирати ті, що менше розсівають. М. Н. 5. ст. 395. Як погодити обов'язок праці з тим словом: Не журіться, що будете їсти. К. П. 207. ст. 322. І найпокірнішу працю треба приймати. М. Н. 23. ст. 420. Не годиться відмовлятися від призначеної праці. К. П. 119. ст. 287. ані від найтяжчої. К. П. 121. ст. 287. Хто не хоче працювати, а не хорий, той лінох. К. П. 69. ст. 266—267. Хто не може працювати, ані молитися. К. П. 61. ст. 262. З яким розположенням працювати. О. П. 42. ст. 207. К. П. 207. ст. 322. Як дбати про знаряди праці. К. П. 143 до 146. ст. 297. Як бути щедрим у Господній праці. К. П. 390. ст. 259.
- Причастя.** Потрібне до вічного життя. Етіка 21. ст. 61. Чи приступати до Причастя по природній плямі. К. П. 309. ст. 367. Чи можна Господню Вечеру відправляти в приватнім домі. К. П. 310. ст. 368. Приготування до Причастя. Етіка 21, 2—3. ст. 62. З яким страхом. К. П. 172. ст. 307. Щоденне Причастя. Лист. В Кападокій причащаються на тиждень 4 рази. (там саме).
- Приятелі.** Як їх любити. Етіка 5. ст. 46. Мужно полишати їх для Христа. 2. А. Б. 2. ст. 9.
- Радість.** О Господі, яка. К. П. 193. ст. 317.
- Рака.** Що значить те слово. К. П. 51. ст. 257.
- Ревність.** Хто горить духом (Рим. 12, 11). К. П. 259. ст. 341.
- Робота ручна.** Похвали всякої послуги. 2. А. Б. 9. ст. 16. Монах повинен працювати руками. 3. А. Б. 1. ст. 19. Роботи по черзі. 4. А. Б. 5. ст. 25. Одно ремесло мати. О. П. 41. 2. ст. 206. Не вимовлятися від тяжкої праці. К. П. 121. ст. 287. Які праці відповідають монахам. О. П. 38. ст. 203. Як продавати овочі праці. О. П. 39. ст. 204. З яким розположенням працювати. О. П. 42. ст. 207. Хто не хоче працювати, а не хорий, є ліпвий. К. П. 69. ст. 266. Хто не може працювати, ані співати в хорі. К. П. 61. ст. 262. Ручна праця з любови для ближніх. О. П. 37. ст. 199. Хто не працює — нехай не їсть (там саме). 2. О. П. 37. 2. ст. 200. Не опускає праці під призором молитви (там саме) 3. ст. 201. Час призначений на ручну роботу (там саме 3—4). ст. 201—202. Які ремесла відповідні монахам. О. П. 38. ст. 203. Як обходитися із знарядями ремесла. К. П. 143—146. ст. 297.
- Розважання.** Користь розважання. 2. М. Н. 3. ст. 387. Розважання Божої волі очищає душу з гріха. О. П. 6 1. ст. 156. Розважання вище ділання. 1. М. Н. 2. ст. 380. Яке настрояння потрібне душі. 2. М. Н. ст. 386. Розумова сила душі. 2. М. Н. 2. ст. 387.
- Розкіш.** Служити розкоші є черево зробити своїм Богом. О. П. 19. ст. 176. Уважати, щоб розкоші не понизили душі. М. Н. 19. ст. 409.
- Розум.** Про який то розум треба просити Бога. К. П. 218. ст. 325. Брак того розуму походить із браку віри. К. П. 240. ст. 335.
- Роптання.** Заборонене монахам. О. П. 29. ст. 189. Роботи роптаючого не мішати з роботою братів. О. П. 51. ст. 215. Хто повинується, а роптає. К. П. 39. ст. 252. Караний нарівні з непослушним. О. П. 47. ст. 212. Ріжні причини роптання. К. П. 63. ст. 263.
- Сварня.** Що є. К. П. 68. ст. 266.
- Світ.** Покинення світа. 2. А. Б. ст. 8. О. П. 8. ст. 161.

- Своєки.** Як бути настроєним до них О. П. 32. ст. 191.
- Св. Дух.** Як стати гідним участя. К. П. 204. ст. 321. Хто хулить св. Духа. Етіка. 35. ст. 64. і К. П. 275. ст. 351.
- Св. Письмо.** Знання Старого Завіта і знання Євангелія. Бесіда про віру. 2. ст. 33. Уживає форми приказу як віщовання К. П. 251. ст. 339. Ужито св. Письма. Етіка 26. ст. 65. Знаки пізнання людей. Етіка 28. ст. 66. Не сумніватися в тому, що позволене св. Письмом. Етіка 54. гл. 2 ст. 83. В тих річах не судити себе взаємно. Етіка 54. ст. 82. гл. 1. Щось додавати або опускати значить: відпасти від віри. Про віру. 1. ст. 31. Неясні уступи св. Письма толкуються іншими, К. П. 267. ст. 347. Читання св. Письма поручене монахам. З. А. Б. 1. ст. 19. Чи треба багато вчитися із св. Письма. К. П. 235. ст. 333. Наука Четвероевангелія великою ласкою. К. П. 236. ст. 334. Чи зачати науку від самого початку св. Письма. К. П. 95. ст. 276. Користь розуміння св. Письма. К. П. 279. ст. 355.
- Сіль.** Яку сіль приказує Господь мати. К. П. 246. ст. 337.
- Слава.** Не шукати людської слави. К. П. 36. ст. 251. Як оминати пожадання людської слави. К. П. 34. ст. 251. Не робити добра для порожньої слави. 10. М. Н. ст. 401. Шукають порожньої слави і у витертім убранню. К. П. 50. ст. 257. Чим різниться порожня слава від людської уваги. К. П. 52. ст. 258.
- Слово нуєт.** Етіка 25. 2. ст. 64. По чому пізнати порожню бесіду. К. П. 23. ст. 246. Злословлення. К. П. 25. ст. 247. Злословлення проти настоятеля. К. П. 27. ст. 248. Обмова братів і слухання обмов. К. П. 26. ст. 248. Голосніша бесіда; коли ужи-
- вати. К. П. 151. ст. 300. Слово по-тіхи. 2. Б. А. 8. ст. 16.
- Сміх.** Слово має різні значіння. О. П. 17. ст. 173. Здержуватися від надмірного сміху; поміркований не є неприличний. Христос ніколи не сміявся (там саме). Не пристойть монахам. К. П. 31. ст. 250.
- Соблазн.** Чим є. Етіка 32. ст. 67. Треба і від доброго здержатися, щоби уникнути соблазни (там саме гл. 3). Уникати. К. П. 64. ст. 263. Божу волю треба сповняти без страху соблазни. К. П. 64. ст. 263. Що є і як стергтися її. К. П. 64. ст. 263.
- Світльне життя** (кіновія). Його похвали і користь. Голови наук. ст. 376. та М. Н. ст. 406. Вище стоїть від пустельничого життя. О. П. 7. ст. 157. Приписи спільного життя. 18. М. Н. ст. 406.
- Сповідь.** Сповідатися перед тими, що можуть лічити гріх. К. П. 229. ст. 330. Перед тими, яким поручено роздавання Божих Тайн. К. П. 288. ст. 358. Не затаювати гріхів своїх і інших. О. П. 46. ст. 212. Чи може бути присутна настоятелька при сповіді СС. перед священником. К. П. 110 ст. 282. Прилюдна сповідь відбувається для лічення гріха спільних молитов. 4. А. Б. ст. 134.
- Сюмнини.** Спомини давного життя нагодою гріха. О. П. 32. ст. 192.
- Спротив.** Спротив і бунт є доказами багатьох прогріхів. О. П. 28. ст. 187.
- Страх Божий.** О. П. 4. ст. 153. К. П. 209. ст. 323. Як боятися Божих судів (там саме).
- Суд.** Що значить: не судить. К. П. 164. ст. 304. Різні роди судів, не кожний заборонений (там саме). Гірший суд где тих, що знали. Етіка 9. ст. 51. Не легковажити Божого суду. Етіка 11. ст. 52. Найстрашніше зло, — легковажити Божий суд. О. П. 7. ст. 157—159. Як дійти до страху перед

Божим судом. К. П. 209. ст. 323. Легко судити людей є знаком несталості. О. П. 10. ст. 165—166.

Схизма. Причини схизм у Церкві. Про суд. 2. ст. 21. Схизматиків не можна назвати членами Христа (там саме 3). ст. 22.

Тіло. Потрібна праця тіла. 4. М. Н. ст. 389. Само в собі не є зле. 2. М. Н. ст. 386. Не ослабляти його неуміркованими пересадками. 4. М. Н. ст. 389. Пороки тіла приписуються душі. 2. М. Н. 3. ст. 386. Тіло порівняне до коня (там саме). 2. ст. 387.

Трапеза. Яка має бути у монахів. О. П. 19. 2. ст. 177. Як заховуватися при трапезі. О. П. 21. ст. 184. Приняття гостей в трапезі. О. П. 20. ст. 178. Читання при трапезі. К. П. 180. ст. 311. Кого запрошувати до стола. 6. М. Н. ст. 397.

Убожество. Яка різниця поміж убожеством і нуждою. К. П. 262. ст. 344. Хто убогий духом? К. П. 205. ст. 321. Убожество прикрасою монахів. 3. А. Б. ст. 19. Його першою чеснотою (там саме). Усе у монахів спільне. 4. А. Б. ст. 133. Роздача в руках настоятеля (там саме). Монах не повинен мати нічого в життю. 3. А. Б. ст. 19. Нікому не вільно дати кому хоче свого старого одягу, ані милостині. К. П. 100. ст. 278. З яким настроєнням уживати потрібних річей. К. П. 93. ст. 275. Нічого приватно не мати М. Н. 34. ст. 427.

Уряд господаря келляріос (шафара і кухаря). Нічого не тратить не присутний в хорі. К. П. 147. ст. 298. Яку має власть (там саме) 148. ст. 298. На що заслугує, коли сторонничий (там саме) 149. ст. 299. Коли не дає цього, що треба братови (там саме). 150. ст. 299. Не часто

мінати його (там саме). 156. ст. 301. Нехай має помічника (там саме). ст. 301. Його прикмети. О. П. 34. ст. 194. Не легко знайти відповідного (там саме). Передусім мусить бути далекий від усякої особлившої любови або неохоти. К. П. 149. ст. 299.

Услуги віддаванні браттям. Як їх приймати від братів. П. К. 161. ст. 303. Як usługувати браттям. П. К. 160. ст. 302.

Уцтиве. Що є уцтиве і що справедливе. К. П. 249. ст. 338.

Харч. Повинен бути такий, щоби не служив розкоші, ані ослабляв тіла. 4. А. Б. ст. 132. Найліпше, коли для харчів не треба виходити з дому (там саме). Усе, що дають, їсти. О. П. 18. ст. 175. Вино дозволене монахам як лік. 4. А. Б. ст. 132. Поздержність від вина. 3. А. Б. 3. ст. 20. і 4. А. Б. ст. 132. Який харч приписаний. 4. А. Б. 3. ст. 131. Монахи кормляться раз на день дуже сухими стравами. М. Н. 6. 4. ст. 397. Не похваляється незвичайних постів без дозволення настоятеля. К. П. 138. ст. 294. Чи опускати працю для посту, чи піст для праці. К. П. 139. ст. 295. Шкідливі страви для здоровля. К. П. 140. ст. 296. Їдьте усе, що подадуть. О. П. 18. ст. 175. Яка міра поздержности. О. П. ст. 176. Які страви подавати гостям. О. П. 20. ст. 178. Егіка 38. ст. 72. Яке старання є похвальне про річі потрібні до життя. К. П. 272. ст. 350. Належить їсти по благодаренню. Егіка 56. 2. ст. 85. Не кожний апетит осуджується. К. П. 17. ст. 244. Як не датися пожадливості потрави. К. П. 126. ст. 291. Як їсти й пити на славу Божу. К. П. 196. ст. 318. В їді не шукати смаку, ані скількості. К. П. 71. ст. 267. Ганиться пожадливість. К

- П. 72. ст. 267. Час і міру поживи назначають настоятелі. О. П. 19. ст. 176. Страви для хорих (там саме.) Ціль поживи — вдоволення конечної потреби. О. П. 23. ст. 183. Одного тільки треба (Лук. 10) дання. О. П. 23. ст. 183. Піст цілковитий і уміркований. 4. М. Н. 4. ст. 389. Просте приготування страв. О. П. 19. 2. ст. 177. Приклад Христа і Павла. (там саме). Вибирати, що легше приготується. Не можна під призором поздержности вишукувати дорожчі страви (там саме). Ріжні ради монахам що до вибору страв. К. П. 130—140. ст. 292—296.
- Хлопці.** Сироти прийняті до монастиря, а ті, яких родичі віддають, приймається при свідках. К. П. 15. ст. 243. Як виховується їх. Помешкання відділене від старших. Спільні молитви цілим монастирем, кари, нагороди, ремесла, яких учаться. В день перебувають у варстатах, на ніч у новіціяті, як в їх душі впоювати побожність. К. П. 15. ст. 243. Як майстри карають провини хлопців. К. П. 53. ст. 258. Чи може бути в монастирі учитель світських хлопців. К. П. 292. ст. 359.
- Християнин.** Обовязки християнина. Про віру 5. ст. 36. Знамя християнина. Етіка 5. ст. 46. Що є питома християнам. Етіка 80. ст. 122. Життя християнина стає. О. П. 22. ст. 181. Життя перших християн. Про Божий суд. 4. ст. 24.
- Христос.** Його життя на світі. 4. М. Н. 5. ст. 392. Кожне діло і кожне слово Спасителя правилом чесноти. 1. М. Н. ст. 379.
- Царство небесне.** Як приймати. К. П. 217. ст. 325. Як вузка дорога і тісні двері. К. П. 241. ст. 335 і 40. ст. 253.
- Цікавість.** Заказана. Етіка 9, 2. ст. 50. хиба в річах обовязку (там саме) 3. ст. 51.
- Час.** На що даний теперішній час. Етіка 1. гл. 2. ст. 42. Відповідний на кожду справу. Етіка 14. ст. 55. Кожний час на служення Богу. Етіка 13. ст. 55.
- Чеснота.** Чим є. О. П. 2. ст. 148. Чесноти виконані самою душею. М. Н. 4, 1. ст. 390.
- Чисті серцем.** Хто. К. П. 280. ст. 355.
- Чистота.** 5 А. Б. ст. 135. Покуси проти чистоти 2. А. Б. ст. 12.
- Читання до стола.** З якою увагою слухати. К. П. 180. ст. 311.
- Щирість.** Всі тайни серця треба відкривати настоятелям. О. П. 26. ст. 188. 2. А. Б. 4. ст. 11. Коли що добре, чому укривається? (там саме).
- Щирість для настоятеля.** П. О. 26. ст. 186. Не укривати своїх гріхів, ані гріхів брата. П. О. 46. ст. 212. К. П. 229. ст. 330.

ЗМІСТ.

Введення	ст. 1
Вступне слово	3
I. Вступна (I) аскетична наука	5
II. Бесіда про відречення світа та духову досконалість (II аск. бес.)	8
III. Бесіда про аскезу як окрасу монаха (III аск. бес.)	19
IV. Про Божий суд	21
V. Про віру	31
VI. Індекс моральних правил (Етіка)	39
VII. Початок моральних правил (Етіка)	42
1 пр. Треба негайно каятися (гл. 1. ст. 42), бо тільки за життя на це час, а по смерті суд! (гл. 2. ст. 42). Каянник нехай оплакує свої гріхи (гл. 3. ст. 43), вистерігається їх і творить оwoчі покаяння (гл. 4. ст. 43), бо із смертю час заслуги minae безповоротно (гл. 5. 43).	
2 пр. Хто хоче Богови служити, нехай не мішається у справи невластиві поboжності (гл. 1. ст. 44.), нехай очиститься на тілі і душі (гл. 2. ст. 44.) й не прив'язується до нічого, що противиться Божій заповіді (гл. 3. ст. 42).	
3 пр. 1. заповідь Бога: люби Бога, а 2. люби ближнього (гл. 1. ст. 45). Не любить Бога і Христа той, що не захоче заповідей Його і не зносить терпінь (гл. 2. ст. 45).	
4 пр. Хто сповняє Божу волю, той почитає Бога, а пестуваючи Його закони, зневажає Його (гл. 1. ст. 46).	
5 пр. Позбутись ненависти до людей! Ворогів треба любити, а за друзів, як конечно, то й душу положити (гл. 1. ст. 46), бо ознакою учеників Христа є взаїмна любов (гл. 2. ст. 46). Хто шкодить ближньому і ослаблює його віру, той доoказує, що брак у нього любови до Христа і ближнього (гл. 3. ст. 47). Християнин, що любить, є зичливий навіть супроти тих, що йому роблять прикрість (гл. 4. ст. 47), а й нераз, для добра ближнього, засмутить його (гл. 5. ст. 47).	
6 пр. Визнаючи Христа і Його науку, треба позбутись всякої боязни і стиду перед людьми (гл. 1. ст. 47).	

- 7 пр. Хто не слухає Божих заповідей, той осуджений Богом, хочби про-око він їх визнавав (гл. 1. ст. 48).
- 8 пр. Віра лежить у пересвідченню, що кожне слово Боже правдиве (гл. 1. ст. 48). Хто не вірить у менших річах, той буде невірний і в біль-ших (гл. 2. ст. 49). У вірі не можна опиратись на своїх розумован-нях чи пересвідченнях; вискази Божі заслугоють на віру понад усе (гл. 3. ст. 49).
- 9 пр. Слова Господні треба вислухати, зрозуміти і волю Божу сповнити (гл. 1. ст. 50). Віддаливши від себе зайву цікавість (гл. 2. ст. 50), ревні люде радяться, як приподобатися Богови (гл. 3. ст. 51), а за-питані стараються розумно відповідати (гл. 4. ст. 51). Ті, що сві-домо не виповнять своїх обов'язків, стягають на себе тяжчий суд, ніж ті, що блудять із несвідомости (гл. 5. ст. 51).
- 10 пр. Смерть то кінець гріха (гл. 1. ст. 51), а вічне життя то кінець заповіді Божої (гл. 2. ст. 52).
- 11 пр. Не легковажити собі Божих судів (гл. 1. ст. 52)! Хто по одержанню прощення гріхів на ново грішить, той готує собі тяжчий суд, ніж був попередній (гл. 2. ст. 52). Із тих, що попали під Божий суд, повинні інші повчитись (гл. 3. ст. 53). Замість кар за безбожність допускає часто Бог злі діла (гл. 4. ст. 53), Багато грішників ніколи не убогає Бога (гл. 5. ст. 53).
- 12 пр. Хто противиться у чомунебудь, той відсуває від себе Бога; кожне слово Господа треба приймати з пересвідчення (гл. 1. ст. 53). Не треба йти за переданнями, що нехтують Божу заповідь (гл. 2. ст. 54). Усе, що передав Бог через Євангеліє і Апостолів, треба пересте-рігати (гл. 3. ст. 54) підпорядковуючи свою волю під Божу (гл. 4. ст. 54).
- 13 пр. Все треба бути готовим сповняти Божі діла; відклати їх небезпечно (гл. 1. ст. 55). Тому кожну хвилю треба використати на виповню-ванню Божої волі (гл. 2. ст. 55).
- 14 пр. Не мішати з собою незгідні річі; робити чи говорити у властиву хвилю! (гл. 1. ст. 55).
- 15 пр. Не годиться занедбувати власні діла, уповаючи на добрі діла інших (гл. 1. ст. 56).
- 16 пр. Що pomoже жити з добрими людьми, не поправляючи своєї вдачі? (гл. 1. ст. 56).
- 17 пр. Із настанням часу. обявленого знаками св. Письма, треба упоряд-кувати свої справи (гл. 1. ст. 56).
- 18 пр. Божі заповіді треба виповняти (гл. 1. ст. 57, не щоби подобатись людям, а Богу (гл. 2. ст. 57), і то сумлінно, з добрим наміренням перед Богом і людьми, під загрозою осудження (гл. 3. ст. 58). За добре завідування малими річами поручається більш (гл. 4. ст. 58). Заповіді Божі треба сповняти з жадобою все більше бажати (гл. 5. ст. 58), щоб просвітити всіх та Бога прославити (гл. 6. ст. 58).
- 19 пр. Не перешкоджувати тому, хто чинить Божу волю, а той, що спов-няє її. Не повинен уступати, а витревати у своєму переконанню (гл. 1. ст. 59). Не перешкоджувати й тому, що виповняє Божу запо-

- вдів не з доброго наміру, коли він захоче на вні докладність Господньої науки і має ум достойний ділам (гл. 2. ст. 60).
- 20 пр. Віруючих у Господа треба хрестити (гл. 1. ст. 60), бо силою хрещення змінється охрещений що до думок, слів і діл (гл. 2. ст. 61).
- 21 пр. Св. Причастя є конечне до вічного життя (гл. 1. ст. 61), але не має користи з нього той, хто приймає його без застанови, а осудження стягає на себе, хто негідно приймає його (гл. 2. ст. 62) Приймати його треба на спомин послуху для Господа аж до смерти (гл. 3. ст. 62), а прийнявши його, треба благодарити Господа (гл. 4. ст. 63).
- 22 пр. Сповнення гріха відчуває від Господа й наближає до діавола (гл. 1. ст. 63), а сповнюванням Божої волі удосконалюється злука з Господом (гл. 2. ст. 63).
- 23 пр. Мимовільний наклін до гріха вказує на звязок із попередньо сповненими гріхами (гл. 1. ст. 63).
- 24 пр. Все говорити правду! (гл. 1. ст. 64).
- 25 пр. Не витягати безкорисні й спірні питання (гл. 1. ст. 63) й не висказувати пусті слова, бо тим засмучується св. Духа Божого (гл. 2. ст. 64).
- 26 пр. Усякий висказ або річ ствердити свідоцтвом св. Письма (гл. 1. ст. 65), а й тим навіть, що відоме з природи і звичаю життя (гл. 2. ст. 65).
- 27 пр. Не уподібнюватись відчуженим науці Г. Бога, а наслідувати Бога й святих Його (гл. 1. ст. 65).
- 28 пр. Не давати себе пірвати на осліп тим, що удають правду; пізнавати людей по знаках, поданих у св. Письмі (гл. 1. ст. 66).
- 29 пр. Своє ісповідання треба посвідчити ділами (гл. 1. ст. 66).
- 30 пр. Не вмшувати до святих річей буденних (гл. 1. ст. 66), а річ, віддану Богови, святою уважати доти, доки захочеться у ній Божа воля (гл. 2. ст. 67).
- 31 пр. З річей, Богови відданих людей, уживати тільки злишні (гл. 1. ст. 67).
- 32 пр. Кожному віддати по справедливості (гл. 1. ст. 67).
- 33 пр. Не гіршити! (гл. 1. ст. 68). Згіршенням є усе, що противиться Божій волі (гл. 2. ст. 68). Навіть слово св. Письма полишити, коли через те чує хто наклін до гріха (гл. 3. ст. 68); робити й те, що не конечне, щоб кого не згіршити (гл. 4. ст. 69). За те без уваги на згіршення бути свобідним у тому, де є воля Божа (гл. 5. ст. 69).
- 34 пр. Бути взірцем добрих діл! (гл. 1. ст. 70).
- 35 пр. Хто приписує оочі св. Духа ворогови, той хулить на Нього (гл. 1. ст. 70).
- 36 пр. Хто не слухає і не приймає тих, що зберігають Господню науку, той осуджений (гл. 1. ст. 71).
- 37 пр. І найменша услуга по силам мила Богови (гл. 1. ст. 71).
- 38 пр. Християнин повинен гостити і братів (гл. 1. ст. 72).
- 39 пр. У вірі треба бути непохитним (гл. 1. ст. 72).
- 40 пр. Не терпіти лжеучителів, хочби вони тим способом пробували непостійних (гл. 1. ст. 73).
- 41 пр. Усяке згіршення відтати (гл. 1. ст. 73). Із слабшими у вірі поступати лагідніше, ведучи їх до досконалости (гл. 2. ст. 73).

- 42 пр. Господь не прийшов розв'язати закон, а доповнити його (гл. 1. ст. 74).
- 43 пр. Євангеліє не дозволяє й на тайні пристрасти душі (гл. 1. ст. 74).
- 44 пр. Христове ярмо миле, а усе незгідне з Євангелієм прикре й тяжке (гл. 1. ст. 74).
- 45 пр. Ті, що не заховують рівности дітей між собою, недостойні небесного царства (гл. 1. ст. 74). Хто хоче в небі більшої слави, той мусить тут полюбити усе, що найгірше (гл. 2. ст. 74)
- 46 пр. Треба ревности у більших річах (гл. 1. ст. 75); ті, що в більших річах легкодушні й недбалі, будуть тяжко осуджені (гл. 2. ст. 75) Попри менші прикази перш усього виповнити більші (гл. 3. ст. 75).
- 47 пр. Скарби громадити в небі! (гл. 1. ст. 76).
- 48 пр. Бути милосерним і оочим до милостині! (гл. 1. ст. 76). Давати усе, що понад конечне до життя (гл. 2. ст. 76), бо по словам Господа треба бути убогим (гл. 3. ст. 77) і вільним від усякого лакіинства та окраси, погордивши обильністю й виставністю (гл. 4. ст. 77). Замість дбати надто про удержання життя, всі справи поручити Богови (гл. 5. ст. 77). Але про потреби братів треба журитись (гл. 6. ст. 78). Хто не хоче працювати, негідний їсти (гл. 7. ст. 77).
- 49 пр. Не правуватись і за конечне навіть окриття тіла (гл. 1. ст. 79) не боротись і не мститись, а жити з усіма в згоді (гл. 2. ст. 79). Не відплачуватись кривдою за покривдження (гл. 3. ст. 79).
- 50 пр. Інших приводити до Христового мира! (гл. 1. ст. 80).
- 51 пр. Передусім очиститись від гріха, а тоді упоминати другого (гл. 1. ст. 80).
- 52 пр. З приводу грішників сумувати і плакати (гл. 1. ст. 80) і не мовчати на гріх (гл. 2. ст. 81). Згода з грішниками можлива тільки в цілі доведення їх до каєння (гл. 3. ст. 81), а від тих, що, не вважаючи на усякі старання про поправу, тривають у своїй злобі, треба відвернутись (гл. 4. ст. 81).
- 53 пр. Усім прощати провини (гл. 1. ст. 82).
- 54 пр. Не осуджувати себе взаємно в дозволенних справах (гл. 1. ст. 82) і не сумніватись у дозволенім (гл. 2. ст. 83); не видавати суду чи в неясних річах (гл. 3. ст. 83), чи з уваги на особи (гл. 4. ст. 83), а судячи кого, перш за усе докладно розслідувати все, що проти нього (гл. 5. ст. 83).
- 55 пр. Ласка кожного діла і зношення терпінь для І. Христа походить від Бога (гл. 1. ст. 83); за добродійства Божі треба благодарити (гл. 2. ст. 84).
- 56 пр. У молитвах і стороженню бути витревалим (гл. 1. ст. 84). Перед уживанням і щоденних річей для тіла перш за все благодарити Бога (гл. 2. ст. 85). Не просити Бога про проминаюче (гл. 3. ст. 85), а треба знати, як молитись (гл. 4. ст. 85). Треба за себе взаємно молитись (гл. 5. ст. 85), навіть за ворогів (гл. 6. ст. 86). Мужчина не має молитись з накритою, а невіста з відкритою головою (гл. 7. ст. 86).
- 57 пр. Не високо думати про свої діла і не легковажити інших (гл. 1. ст. 86).

- 58 пр. Дар Божий не дістається за гроші або штукаю (гл. 1. ст. 87), а дає його Бог по вірі на користь (гл. 2. ст. 87). Ласки Божої не зловживати для приємности, а даром її давати (гл. 3. ст. 87); хто з вдячністю приймає перший дар Божий, той заслугує на інший, інакше заслугує на кару (гл. 4. ст. 88).
- 59 пр. Не зважати на славу людську і не стреміти до чести (гл. 1. ст. 88).
- 60 пр. Дари св. Духа є ріжні; треба бути вдоволеним тим, що одержалося і достроєним у любови Христа (гл. 1. ст. 89).
- 61 пр. Не погорджувати слугами Божої ласки за простоту (гл. 1. ст. 90).
- 62 пр. Аж до смерти бути приготіваним на покуси, щоб у хвилі досвіду не захитатись! (гл. 1. ст. 90). Не виставляти себе на покуси і молитись, щоб у них не увійти (гл. 2. ст. 91). Перед переслідуваннями уступати, а в покусах молитись про витривалість і сповнення Божої волі (гл. 3. ст. 92), памятаючи при тім про вискази богонадхнених книг, і так охоронити себе від шкоди (гл. 4. ст. 92).
- 63 пр. Не журитись і не тратити надії на Бога в нещастю, а бути мужним (гл. 1. ст. 92).
- 64 пр. Аж до смерти усе з радістю терпіти для Господа і його заповідей (гл. 1. ст. 93).
- 65 пр. У хвилі смерти молитись (гл. 1. ст. 94).
- 66 пр. Не покидати тих, що боряться про побожність (гл. 1. ст. 94).
- 67 пр. Не смутитися над помершими (гл. 1. ст. 95).
- 68 пр. Будуче життя ангельське повне радості (гл. 1. ст. 95), а прихід Господа у ньому не тілесний, а в славі Вітця (гл. 2. ст. 95).
- 69 пр. Що забороне разом, те й разом буде суджене (гл. 1. ст. 96), а що разом похвалене, те й разом буде благословлене (гл. 2. ст. 97).
- 70 пр. У діякони чи присвітери поставляти ненаганних і випробованих людей (гл. 1. ст. 100); не можна в тому бути нерозважним! Усякі закиди треба під загрозою співвини у грісі виявити (гл. 2. ст. 101). Вибраний зачне проповідати, коли це буде поручено (гл. 3. ст. 102), він повинен зараз слухати, а не відкладати (гл. 4. ст. 102). Не учини того, що чуже Євангелію (гл. 5. ст. 103), а того, що Г. Бог в Євангелію і через Апостолів приказав (гл. 6. ст. 103). Хто замовчить щось конечного для приподобання Богови, той стається винним крови тих, що в небезпеці (гл. 7. ст. 103). Заохочувати до ліпшого й в неприказаних св. Письмом річах (гл. 8. ст. 104). Не годиться накладати обовязків, коли сам той, що накладає, не сповняє їх (гл. 9. ст. 104). Настоятель слова повинен бути прикладом усякого доброго діла (гл. 10. ст. 104), не повинен бути гордий із свого молодого віку та безпечний, для добрих діл, памятаючи, що його службою є робити лучшими повірених йому (гл. 11. ст. 104—105). Обховаючи повірені собі села і міста (гл. 12. ст. 105), повинен він голосити Євангеліє сміло, не зважаючи на переслідування (гл. 13. ст. 105), молячись про поступ повірених йому (гл. 14. ст. 106); добрі діла можна виявляти іншим (гл. 15. ст. 106). Дбати треба і про неприємних (гл. 16. ст. 107). Тих, що нас запрошують до добродійства, слухати (гл. 17. ст. 107), а тих, що прийняли слово правди,

утверджувати (гл. 18. ст. 107). З любов'ю і старанністю дбати про тих, яких учить (гл. 19. ст. 107), будучи милосерним і лагідним (гл. 20. ст. 108) та спочуваючи їм у потребах тіла (гл. 21. ст. 108). Настоятель науки не повинен займатись дрібними справами із залишенням більших (гл. 22. ст. 109), а говорити має не для слави чи попису і не схлібляючи слухачам, на славу Божови (гл. 23. ст. 109). І не повинен зловживати своєю владою на картання підчинених та вноситись над слухачів, а бути покірним (гл. 24. ст. 110). Не годиться проповідати Євангеліє для спорів, зависти чи супірництва (гл. 25. ст. 111) і не уживати в проповіді людських прикмет і вищости (гл. 26. ст. 111), а успіху надіятися треба не із свого старання, а від Бога (гл. 27. ст. 111). Проповідник Євангелія не повинен мати нічого понад те, що конечне (гл. 28. ст. 112), позбувшись журби про дочасні справи (гл. 29. ст. 112). Ті, що проповідями приподоблюються тільки слухачам, відпадають від Божої служби (гл. 30. ст. 112); їх метою доводити до звершення всіх (гл. 31. ст. 112). Противників напаминати терпеливо і лагідно (гл. 32. ст. 113), уступати нераз на їх бажання й не наставати уперто (гл. 33. ст. 113), відступаючи й від тих, що не приймають Євангелія (гл. 34. ст. 113) й від непослушних (гл. 35. ст. 114). Супроти всіх і все захищувати Господні вискази і бути безсторонним (гл. 36. ст. 114), дбаючи тільки про те, щоб приподобитись Божови, що повинні ствердити самі ті, що йому повірять (гл. 37. ст. 114).

- 71 пр. Вимоги від єпископів, пресвітерів (гл. 1. ст. 114) і дяконів (гл. 2. ст. 115).
- 72 пр. Слухачі, що знають св. Письмо, повинні приймати, що згідне з ним, і відкидати незгідне й уникати тих, що держаться незгідного (гл. 1. ст. 115), а ті, що не знають св. Письма, повинні з оковів св. Духа пізнавати і приймати святих (гл. 2. ст. 116). Тих, що правильно подають слово правди, повинні приймати (гл. 3. ст. 116), бо хто не слухає Господніх посланців, тим самим безчестить і Того, що їх післав і стягає на себе засуд гірший Содомі і Гоморі (гл. 4. ст. 116). Науку Божих заповідей треба приймати як таку, що єднає життя, (гл. 5. ст. 116), а нагану і напимнення як лік, що усуває пристрасти. Тому поблажливість у напаминанню грішників спричиняє їм велику шкоду й небезпеку (гл. 6. ст. 117).
- 73 пр. Супруги не повинні розлучатися, хіба за чужолоство або ставлення перешкод у побожності (гл. 1. ст. 117). По відпущенню жінки чи мужа не може ні муж женитись, ні жінка виходити за муж (гл. 2. ст. 118). Мужі мають любити свої жінки, як Христос Церкву (гл. 3. ст. 118). Жінки не повинні стрітись, а дбати про добрі діла (гл. 5. ст. 118); в церкві мають мовчати, а дома роздумувати, як подобатись Божови (гл. 6. ст. 119).
- 74 пр. Вдови, сильніші тілом, повинні працювати (гл. 1. ст. 119), а випробовані в добрих ділах віддаватись молитвам і постам (гл. 2. ст. 119).
- 75 пр. Слуги повинні слухати своїх панів в справах, не противних Божому закону (гл. 1. ст. 120), а пани щедрим серцем відплачуватись їм відповідною заплаатою (гл. 2. ст. 120).

- 76 пр. Діти повинні почитати і слухати родичів у всім, а родичі виховувати дітей у карності і строгості, поступаючи при тім з ними лагідно й терпеливо (гл. ст. 2. 121).
- 77 пр. Дівці повинні бути вільні від журби цього віку і благодарячи Бога, надіялись небесного царства (гл. 1. ст. 121).
- 78 пр. Не годиться воїнам кривдити і клеветати (гл. 1. ст. 122).
- 79 пр. Князі мають бути месниками Божих законів (гл. 1. ст. 122); постановленням влади повинуватися в тому, що не противиться заповідям Божим (гл. 2. ст. 122).
- 80 пр. Християне мають бути учениками Христа, примінюючись до усього, що видять і чують із св. Письма (гл. 1. ст. 122), віцями Христа, слухаючи Пастиря (гл. 2. ст. 125), віттями Христа, вщпленими в Нього, творячи все, що достойне Його (гл. 3. ст. 123), членами Христа, злученими з Ним, як з головою (гл. 4. ст. 123), невістою Христа, непорочною по волі Жениха (гл. 5. ст. 123), чистими храмами Божими (гл. 6. ст. 123, непорочною жертвою, що зберігає здоровля побожності в членах і частях (гл. 7. ст. 124), Божими дітьми (гл. 8. ст. 124), світлом світа (гл. 9. ст. 124, сіллю землі (гл. 10. ст. 124) і словом життя (гл. 11. ст. 125). А проповідники повинні бути: апостолами і слугами Христа та господарями Божих Таїнств (гл. 12. ст. 124), проповідниками небесного Царства (гл. 13. ст. 125), образом і законом побожності (гл. 14. ст. 125), оком тіла (гл. 15. ст. 125), пастирями Христових овець (гл. 16. ст. 125), лікарями душ (гл. 16 ст. 126, батьками і кормителями своїх дітей (гл. 18 ст. 126), помічниками Бога (гл. 19. ст. 126), огородниками віток Божих (гл. 20. ст. 126) і будівниками Божого храму (гл. 21. ст. 136). Знаменем християнина є віра через любов, а знаменем віри пересвідчення в правду Божих слів. Усе, що не з віри, є гріхом (гл. 22. ст. 127). Знаменем любови до Бога є заховувати заповіді любови ближнього, не шукаючи свого добра. Знаменем християнина: на ново народитись із води і Духа в хрещенню і бути мертвим на гріх (гл. 22. ст. 127). Знаменем християнина є бути чистим від плями тіла і духа, а в непорочності приймати Тіло і Кров Христа, взаємно себе любити, безнастанно мати перед собою Г. Бога та бути готовим до досконалости (гл. 22. ст. 128).

VIII. Аскетична бесіда (четверта)	129
IX. Аскетична бесіда (пята)	135
X. Вступне слово до обширніших правил	139
XI. Розділи обширніших правил	145
XII. Обширніші правила (питань 55)	147
1 пит.: Про порядок і звязок Божих заповідей	148
2 „ Про любов до Бога і природний нахил до сповнення Божих заповідей	148
3 „ Про любов ближнього	152
4 „ Про страх Божий	153

5	пит.: Про скуплення духа	153
6	„ Потреби самоти	156
7	„ Про спільне життя з тими, що мають ту саму мету, що ми: приподобатись Богови; пустинне життя трудне й небезпечне	157
8	„ Про самовідречення	161
9	„ Чи вступаючи до монастиря має свою власність лишити своякам?	164
10	„ Кого, коли і як приймати?	165
11	„ Про невільників	167
12	„ Як приймати тих, що живуть у подружжю	167
13	„ Новикам треба вправи у мовчанню	168
14	„ Про тих, що зложили обіти Богу, а потім стараються їх уневажнити	168
15	„ У якому віці дозволяти хлопцям складати обіти і коли важний обіт дівства?	169
16	„ Чи потрібне умірковання, хто хоче побожно жити	172
17	„ Треба і сміх здержувати	173
18	„ Чи треба покушати усього, що нам подають?	175
19	„ Яка є міра здержливості?	176
20	„ Якої застави треба при прийняттах?	178
21	„ Як заховуватись з увагою на першенство сидження при обідах і вечерях	181
22	„ Яка одежа відповідає християнам?	181
23	„ Про пояс	183
24	„ Який має бути спосіб спільного життя	184
25	„ Настоятель, що не наминає грішників, здасть тяжкий рахунок перед Богом	185
26	„ Треба настоятелеви відслонювати усі тайни серця	186
27	„ Настоятеля, що прогрішиться, повинні напімнути ті, що мають перші місця в монастирі	187
28	„ Як мають поступати всі у відношенню до непослушного	187
29	„ Про того, що працює з гордістю і ропанням	189
30	„ З яким настроєнням повинен настоятель дбати про братію?	190
31	„ Чи треба приймати услугу від настоятеля?	191
32	„ Яке настроєння мати у відношенню до свояків?	191
33	„ Яке повинно бути настроєння до сестер?	192
34	„ Якими повинні бути ті, що роздають братам потрібні річі?	194
35	„ Чи добре, щоби в одній місцевості було кілька монастирів?	195
36	„ Про тих, що виступають із монастиря	198
37	„ Чи під покривкою молитов і исальмодії заказувати працю і які хвилі відповідні на молитву, а передусім чи треба працювати?	199
38	„ Які ремесла відповідають нашому станови?	203
39	„ Які продавати вироби нашої праці і як віддаляти з дому?	204
40	„ Про ярмарки	204
41	„ Про самоволо і послух	205
42	„ З якою ціллю і яким настроєнням повинен монах працювати?	207
43	„ Якими мають бути настоятелі монастирів і як правити братією	208

- 44 **пит.:** Кому дозволити на виїзд, як його витати, коли верне? . . . 210
- 45 „ Чи крім настоятеля в монастирі треба другого для опіки братією, коли настоятеля немає або коли він зайнятий? . . . 211
- 46 „ Не треба укривати ані своїх помилок, ані брата . . . 212
- 47 „ Про тих, що не приймають постанов настоятеля . . . 212
- 48 „ Не мішати до того, що робить настоятель, а пильнувати свого діла . . . 215
- 49 „ Про суперечки між братами . . . 214
- 50 „ Як повинен настоятель нагадувати й карати? . . . 214
- 51 „ Як треба поправляти помилки? . . . 215
- 52 „ З яким настроєм приймати покути? . . . 215
- 53 „ Як повинні учителі нагадувати хлопців? . . . 216
- 54 „ Чи настоятелі монастирів повинні радитись поміж собою? . . . 216
- 55 „ Чи уживання ліків відповідає меті монашого життя? . . . 217
- XIII.** Розділи коротших правил 222
- XIV.** Вступне слово до коротших правил 236
- XV.** Коротші правила (питань 313) 237
- 1 **пит.:** Чи можна без свідчення св. Письма дозволити собі щось та творити або говорити те, що комусь видається добре і чи таке виходить на добро? 237
- 2 „ Якого визнання мають взаємно домагатися ті, що хочуть жити разом по божому? 238
- 3 „ Як нахвалити грішника і що робити, коли не навернется? . . . 238
- 4 „ Чи є немилосерний та чи грішить проти любови монах, що упоминає братів і за дрібні гріхи і нудить їх і повторяє: „Мусите каятись?“ 239
- 5 „ Як каятись за кожний гріх і які виявляти гідні оwoчі покаєння? . . . 239
- 6 „ Який є той, що кається тільки в словах, а не поправляється з гріха? 240
- 7 „ Який засуд чекає тих, що боронять гріха? 240
- 8 „ Як прийняти того, що щиро кається? 240
- 9 „ Як обходитися з непоправним? 240
- 10 „ З яким страхом і з якими сльозами повинна душа відвертатися від гріхів, в яких валялася, й з якою надією та любов'ю звертатися до Бога? 241
- 11 „ Як можна ненавидіти гріхи? 242
- 12 „ Як може душа влєвнитись, що Бог відпустив їй гріхи? . . . 242
- 13 „ Чи може втратити надію на спасення той, хто по хрещенню находиться у силі зла і до якої міри гріхів можна мати через покаєння надію на Боже чоловіколюб'я? 242
- 14 „ По яких овочах пізнати щире покаєння? 243
- 15 „ Що значить те слово: „Скільки раз грішитиме проти мене брат мій, а я прощатиму йому“ (Мат. 18, 22) і в яких гріхах належить до мене прощати? 243
- 16 „ Чому деколи душа приїде і без праці до жалю і сама відчуває біль, а деколи не може каятись і при найбільших зусиллях? . . . 243

- 17 **пит.:** Чи й такий заслугоє на закид світової журби, що подумає про їду й зараз осудить себе? 244
- 18 „ Чи й який уряд можна дати у монастирі такому, що колись згрішив? 244
- 19 „ Чи можна слїдити за таким, що його підозрївається у грїшному дїлі, якого явно не творить, щоби виявити скритї прогріхи? . 245
- 20 „ Чи той, кому доказано грїх, повинен обминати товариства іновірцїв і усуватися від тих, що зле живуть? 245
- 21 „ Звідки походить розсїяння і гадки та як їх оберїгатись? . 246
- 22 „ Звідки походять гидкі сни? 246
- 23 „ Як далеко сягає засуд за пустї слова (Мат. 12, 36) . . . 246
- 24 „ Що є лайка (*λοιδωρία*)? 247
- 25 „ Що це є обмова (*καταλαλλα*)? 247
- 26 „ На що заслугоє той, що злословить брата, слухає або позволяє на обмови? 248
- 27 „ Як поступити, коли хто злословить настоятеля? 248
- 28 „ Чи вірити тому, що відповідає бутно й зухвало, а упїмнений каже: „Злого не маю на серці“? 248
- 29 „ Як можна не гнїватися? 249
- 30 „ Як поконати мерзкі пожаданнїя? 249
- 31 „ Чи зовсїм не можна смїятись? 250
- 32 „ Звідки походить непомірний та невчасний сон і як його позбутись? 250
- 33 „ По чому пізнати чоловікоугодника (*ὁ ἀνθρώπουρέσκος*)? 250
- 34 „ Як уникати чоловікоугодїя та огляду на людські похвали? . 251
- 35 „ Як пізнати й лічити гордого (*ἐπερήφανος*)? 251
- 36 „ Чи годиться шукати чести (*τιμή*)? 251
- 37 „ Як може стати ревним лїнвивий у сповнюванню заповїдей? . 252
- 38 „ Коли монах противиться приказови, а опїсля сам собою піде? 252
- 39 „ А коли хто слухає і роптає? 252
- 40 „ Як поправити того брата, що засмутить брата? 253
- 41 „ Що робити, як образник не хоче перепросити? 253
- 42 „ А що робити, коли той, що образив, перепрошує, а образений не хоче простити? 253
- 43 „ Як прийняти того, що будить на молитву? 254
- 44 „ Ана що заслугоє буджений, коли невдоволений або й гнївається? 254
- 45 „ Чи може бути оправданий той, хто не дбає про пізнання Божї волї? 254
- 46 „ Хто позволяє на грїх іншому, є вишен грїха 255
- 47 „ Чи годиться мовчати на грїх? 255
- 48 „ У чому лежить закланнїсть? 257
- 49 „ Що це є вивищати себе (*περπερεύειναι*, *perregam agere*)? . 257
- 50 „ Чи грїшить і яку має пристрасть той, хто відкинувши дорожчі одежі, все таки хоче, щоб дешева і убога одежа чи обувок були йому до вподоби? 257
- 51 „ Що значить слово: „рака“? 257
- 52 „ Хто є чванливий, а хто чоловікоугодник? 258

- 53 **пит.:** Що це є „сквернь тіла“, а що „сквернь духа“ і як від них очищатися; що „святість“ і як можемо її набути? . . . 258
- 54 „ Що це є самолюб'я та як може самолюб себе пізнати? . . . 259
- 55 „ Чим різниться гіркість, лють, гнів і распря? . . . 259
- 56 „ Хто високо мудреє, хто величавий, хто гордий, хто надутий, хто зарозумілий? . . . 259
- 57 „ Чи не ліпше лишити в спокою такого, що є неоправний у якомусь ухибленню, а частіше напominаний терпить із того приводу? 260
- 58 „ Чи тільки той провинився брехнею, хто з розмислу скаже неправду, чи і той, хто її скаже з незнання? . . . 261
- 59 „ Чи винен неправди той, що тільки в душі постановить щось зділати, а не зділає того? . . . 261
- 60 „ Чи той, хто постановить нерозважно зробити щось немиле Богови, має залишити злу постанову, чи із страху перед неправдою сповнити гріх? . . . 261
- 61 „ Як поступити з тим, що не може працювати і не хоче учитись псалмів? . . . 262
- 62 „ Хто і коли заслугує на осуд за укряття таланту? . . . 262
- 63 „ Хто і коли заслугує на осуд тих, що роптали проти послідніх (Мат. 20)? . . . 263
- 64 „ Що це гіршити та як уникнемо такого страшного засуду? . . . 263
- 65 „ Що значить: „Правду держати в неправді“ (Рим. 1, 18)? . . . 265
- 66 „ Що таке „супірництво, сварня“ (2 Кор. 12, 12) і „розпалення“ (Гал. 5, 20)? . . . 265
- 67 „ Що таке „нечистота“, а що розпуста? (Притч. 14, 26)? . . . 266
- 68 „ Яка признака гніву, яка справедливого обурення, і як часто починаючи обуренням, впадаємо в пристрасть гніву? . . . 266
- 69 „ Як поступати з тим, що їсть не менше від інших і не має виразної слабости, а нарікає, що не в силі працювати? . . . 266
- 70 „ Як карати того, що не шанує одежі або обувку, а упімнений треває в блуді? . . . 267
- 71 „ Як поступати, коли деякі шукають у стравах смаку, а інші скількості та насичення? . . . 267
- 72 „ Як упominати монаха, який нечемний, їсть або не пажерливо? 267
- 73 „ Як поправляти монаха, який картає брата не для поправи, а з пімсти? . . . 268
- 74 „ Чи можна відлучатися від братії монахів для пустельничого життя? . . . 268
- 75 „ Чи розумно приписувати діяволу кожний гріх у гадці, бесіді або в ділі? . . . 268
- 76 „ Чи можна сказати неправду для якоїсь користи? . . . 269
- 77 „ Що значить хитрість, а що лукавство? . . . 269
- 78 „ Хто винахідник зла? . . . 270
- 79 „ Як поправити монаха, що постійно обвинувачує себе в строгости для брата? . . . 270
- 80 „ Звідки походить, що душі брак часом добрих гадок і бажань і як того устеречись? . . . 270

81	пит.: Чи однаково карати ревніших і байдужих, коли сповнять помилку?	271
82	„ Чи та сама покута належиться старшій і молодшій монахині за гріх?	272
83	„ Як обійтись з монахом, що в неодному ненаганний раз упаде?	272
84	„ Чи добре говорить той, що караний за неспокійну і бурливу вдачу борониться тим, що Бог сотворив одних добрими, а других злими?	272
85	„ Чи можна що власного мати в монашій дружині?	273
86	„ Як поводитися з таким, що каже: „Не беру нічого від братії й нічого не даю“?	273
87	„ Чи кожний може дати свою стару одіж, кому хоче, по заповіді (Лук. 3, 11)?	273
88	„ Що це є журба життя (журба цього віка — Мат. 13, 22)?	273
89	„ Що зробимо ми, у яких нема богатства?	274
90	„ Чи можна мати нічну одіж: волосінницю або іншу?	274
91	„ Що має зробити монах, що нічого не має, коли хтось просить його останньої одіжі?	274
92	„ Господь велів продати маєтки (Мат. 19, 21); з якою гадкою це вчинити?	275
93	„ З яким настроєнням уживати потрібного до життя: одіжі й поживи по обіті?	275
94	„ Чи приймати до монастиря такого, який лишив незаплачені податки?	276
95	„ Чи корисно, щоб вступаючі зараз зачинали учитись св.Письма?	276
96	„ Чи дозволити кожному, що хоче, учитися письма і віддатися читанню?	275
97	„ Чи приймати чоловіка, що каже: „Хочу у вас якийсь час побути для духовної користі“?	277
98	„ З яким настроєнням має настоятель приказувати або постановляти?	277
99	„ З яким настроєнням картати?	278
100	„ Як приймати і відпускати жебраків?	278
101	„ Чи той, кому поручено роздавати річі, повинен кожному давати, хто просить?	279
102	„ Чи і під якими умовами задержувати того, що вступає до монастиря?	279
103	„ Чи у випадку помилки з боку старшого упійнути його; як і хто це має зробити?	280
104	„ Як треба розділяти уряди братам чи сестрам?	280
105	„ Чи вступаючі до монастиря повинні зараз учитися ремесла?	281
106	„ Яких покут уживати для грішників?	281
107	„ Чи дозволити вступити до монастиря такому, що бажає по монашому жити, але має перешкоди, чи то через опіку над свояками, чи то через видатки?	281
108	„ Чи можна настоятелям поза настоятелькою говорити із сестрою про дух. справи?	282

109	пит.:	Чи можна настоятелям часто говорити з настоятелькою?	282
110	„	Чи повинна старша сестра бути присутня, коли інокія сповідається перед старшим?	282
111	„	Чи настоятелька справедливо гнівається, коли настоятель приказує щось сестрам без її відома?	283
112	„	Чи настоятель має приймати до монастиря без ради, чи за радою братів?	283
113	„	Чи той, кому доручена праця над душами, може сповнити те слово: „Коли не навернетесь і не будете, як діти“ (Мат. 18, 3)?	283
114	„	Чи треба кожного у всьому слухати?	284
115	„	Як ми повинні собі бути взаємно послухні?	285
116	„	До якої границі треба слухати?	285
117	„	Яку недугу має той, хто не сповняє докладно буденних приказів, а хоче учитися якогось ремесла?	286
118	„	Яку заплату має той, що ревний у праці, але робить не те, що приказано, а що сам хоче?	286
119	„	Чи можна монахам усуватися від порученого діла і шукати іншого?	287
120	„	Чи можна де відійти без повідомлення настоятеля?	287
121	„	Чи можна ухилитись від тяжких праць?	287
122	„	Чи можна стерпіти, щоби хтось, що має наложено покуту: не брати благословення, говорив: „Не буду їсти без благословення“?	288
123	„	Чи можна стерпіти, щоби хто сумував, коли йому не дозволять робити того, чого не уміє?	289
124	„	Чи можна їсти з еретиками чи з Єлинами або їх поздовляти?	290
125	„	Чи може задержати діло той, кому воно поручене, а він робить що без дозволу, поза приказ або понад нього?	290
126	„	Яким способом не дати себе поконати захланности в їді?	291
127	„	Кажуть деякі, що чоловік не може не гніватися . . .	291
128	„	Чи дозволити на умиртвлення понад силу?	291
129	„	Що повинен вибрати той, який багато постить, а не може знести звичайних страв?	291
130	„	Як постити в потребі?	292
131	„	Чи добре чинить, хто не їсть того самого, що браття?	292
132	„	Що це є, як хто каже: „Мені це шкодить“, і сумує, коли чого іншого не дістане?	293
133	„	А що, як до того ще й роптає? . . .	293
134	„	А що, коли хто загніваний не хоче брати того, що дають?	293
135	„	Чи хтось стружаний може просити про щось більше, ніж звичайно?	293
136	„	Чи безумовно треба, щоб усі сходились на обід? Як поступити з тим, що спізниться?	294
137	„	Чи добре, як хто постановив собі до якогось часу здержатись від страви чи напою?	294

138	пит.:	Чи дозволити комусь більше від інших постити або не спати по власній волі?	294
139	„	Що вибрати: чи через піст перешкоджати собі в праці, чи для праці залишити піст?	295
140	„	Чи дбати про хорого монаха, який спричинив собі недугу нездержливістю?	296
141	„	Чи можуть гості перебувати в робітнях або й монахи?	296
142	„	Чи приймати ремісникам замовлення без відома тих, яким це діло поручено?	297
143	„	Як повинні монахи при роботах дбати про віддані їм знаряди?	297
144	„	Коли хто з недбайливости що загубить або з легковаження зле ужне?	297
145	„	Як хто комусь позичить або візьме без дозволу знаряд?	297
146	„	А коли настоятель зажадає від кого знаряду, а той відмовить?	297
147	„	Чи не дізнають душевної шкоди пивничний або кухар, коли вони, заняті справами своїх урядів, не зможуть бути присутні при псальмодії?	298
148	„	Що можна в господарці тому, що йому поручено старання про спіжарню?	298
149	„	Яка провина господаря, коли що робить, зважаючи на приязнь або з супірицтва?	299
150	„	Що зробити, коли господар не дасть братови того, чого йому треба?	299
151	„	Чи годиться в службі голосніше говорити?	300
152	„	Чи поручити щоденну службу в кухні такому, який напружується так понад сили, що кілька днів перешкоджений у звичайній роботі?	300
153	„	Як повинна сестра переховувати поручену їй вовну?	300
154	„	Чи нема в тому небезпеки, як кілька братів, услугоючи більше сестрам, із конечности розійдуться на роботу?	300
155	„	Як треба услуговати хорим у шпиталі?	301
156	„	Чи той, якому поручена спіжарня чи що інше, повинен усе мати цей уряд?	301
157	„	Що таке настроєння і з яким настроєнням треба служити Богови?	301
158	„	З яким настроєнням приймати покуту?	302
159	„	Який є той, що гнівається за напiмнення?	302
160	„	З яким настроєнням служити братам?	302
161	„	З якою покірною приймати службу брата?	303
162	„	Яку мати взаїмну любов?	303
163	„	Як можна набути любов ближнього?	303
164	„	Що значить: „Не судіть, а не будуть і вас судити“ (Лук. 6. 37)?	304
165	„	Як пізнати, чи Божа ревність, чи гнів побуджує брата проти гріха?	305
166	„	З яким настроєнням слухати того, хто будить до діла заповіді?	305
167	„	Яка повинна бути душа, що їй Бог дав ласку займатись Божою справою?	305

168	пит.: З яким настроєнням приймати одєжу чи обувок? . . .	306
169	„ Як повинен обходитися молодший брат із старшим, навчаючи його?	306
170	„ Чи однаково поважати того, що ліпше поступає і того, що гірше?	306
171	„ А як обійтися з нижчим, коли сумує, що відзначено побожнішого?	307
172	„ З яким страхом, переконанням та настроєнням причащатися?	307
173	„ Чи годиться говорити в часі домашньої псалмодії?	308
174	„ Як можна в порядку і ревно сповняти заповіді Господа?	308
175	„ Як виявляється, чи хтось любить брата по заповіді Господа, чи ні?	309
176	„ Які є вороги, що їх приказано любити, і як треба ворогів любити?	309
177	„ Як мають сильні носити немочі слабих (Рим. 15, 1)?	310
178	„ Що значить: „Один одного тягарі носить“ (Гал. 4, 2) і який закон сповнимо тим?	310
179	„ Як можна без любови мати велику віру?	311
180	„ Як слухати читання при трапезі?	312
181	„ Яке має бути настроєння убогого монастиря супроти такого, що в даванню скупий?	312
182	„ По чім пізнати, чи хто із співчуття картає братів?	312
183	„ Чи можна з любови задержувати зносини з братами, що не годяться з собою?	312
184	„ Як можна при упімненню й картанню розумно говорити, але й заховати належне настроєння супроти Бога і брата?	313
185	„ З чого пізнати, чи це добра радість, чи ні, коли слухачі переняті бесідою й тішається тим?	313
186	„ За яких то другів треба й душу віддати (Йо. 13, 15)?	314
187	„ Чи годиться монахови приймати що від свояків по крові?	314
188	„ Як бачитися з колишніми товаришами, чи свояками при відвідинах?	316
189	„ Чи слухати їх, коли намовляють вернути з ними до дому?	316
190	„ Чи мати співчуття для свояків, бажаючи їх спасення?	316
191	„ Хто лагідний?	317
192	„ Який смуток Бога ради (Кор. 7, 10), а який світовий?	317
193	„ Яка є радість у Господі (Филип. 4, 4) і коли так радуватися?	317
194	„ Як смутитися, щоб удостоїтись блаженства (Мат. 5, 5)?	318
195	„ Як можна усе робити на Божу славу (1 Кор. 10, 31)?	318
196	„ Як їсти й пити на Божу славу (1 Кор. 10, 31)?	318
197	„ Як має робити права рука, щоб ліва не знала (Мат. 6, 3)?	318
198	„ Що є покора і як набути її?	319
199	„ Як виробити собі сильну волю не зважати на небезпеки для Господніх заповідей?	319
200	„ Як помогти початкуючим?	319
201	„ Як заховувати зкуплення на молитві?	320
202	„ Чи можна бути все і всюди скупленим і як до того дійти?	320

203	пит.: Чи є в усіх тільки одна міра чеснот по заповіді Господа?	320
204	„ Як удостоїться стати учасником св. Духа?	321
205	„ Котрі є убогі духом?	321
206	„ Яку має границю і як сповнити заповідь Господа: не журитися, що їсти або пити, чи в що одягатися будемо (Мат. 6, 21)?	321
207	„ Чи зайва праця, коли не годиться журитись про життєві потреби?	322
208	„ Чи добре є зовсім мовчати?	323
209	„ Як зможемо боятись Божих судів?	323
210	„ Яка то прилична одежа, про яку згадує Апостол?	323
211	„ Яка міра любови до Бога?	324
212	„ Як набувається Божа любов?	324
213	„ Який є знак любови Бога?	324
214	„ Чим різниться доброта від благодисти?	324
215	„ Хто є миротворець, якого Господь називає блаженным?	325
216	„ У чому то треба навернутись і стати як діти?	325
217	„ Як приймемо Боже царство як діти?	325
218	„ Про який це духовний розум просити і як його удостоїться?	326
219	„ Як зможемо і Господу віддати належну подяку і добродієви рівночасно розумно віддячитись за одержане від нього добродійство?	326
220	„ Хто, коли і як може відвідувати сестри?	326
221	„ Чи можна молитись, щоб не впадати у тілесні терпіння і як їх зносити?	327
222	„ Хто є противником кожному з нас (Мат. 5, 25) і як з ним помиритись?	327
223	„ Що зробить той, що хоче постити з богоугодної причини, а це спостерігають проти його волі?	327
224	„ Чи й тепер одні працюють від першої години, а інші від одинадцятої і хто вони (Мат. 18, 20)?	328
225	„ Як сповнити слова Господа: „Бо де є двоє або троє зібраних у мое ім'я, там я є посеред них“ (Мат. 18, 20)?	328
226	„ Як благословенням відповідати на зневаги й якою потіхою на хули?	329
227	„ Чи кожний повинен з іншим ділитись тим, що думає?	229
228	„ Чи у кожному ділі брати під увагу волю тих, що гіршаться?	330
229	„ Чи признаватися до грішних діл перед усіма, чи перед деякими і перед ким?	330
230	„ Що значить „служба“ (Рим. 12, 1), а що „словесна служба“?	330
231	„ Чи сповнити заповідь про ворогів супроти брата або священика, що кривдить мене і гнівається на мене?	331
232	„ Чи по Божому поступає той, хто скривджений нікому того не виявить?	331
233	„ Чи не спасеться такий, що йому недостає одної з усіх чеснот?	332
234	„ Як Господню смерть голосити (1 Кор. 1, 26)?	333
235	„ Чи корисно багато вчитися із св. Письма?	333

- 236 **пит.:** Як повинні прийняти цю ласку ті, що удостоїлися науки четвероєвангелія 334
- 237 „ Яка душа роководиться Божою волею? 334
- 238 „ Чи взагалі немає хвилі на заспокоювання нижчих потреб тіла? 334
- 239 „ Що це є „добрий скарб“ і „лукавий скарб“ (Мат. 12, 35)? 334
- 240 „ Чому ворота до погибелі називаються просторими, а дорога широкою? 335
- 241 „ Що значить, що ворота до життя вузкі, а дорога тісна? . 335
- 242 „ Що значать слова: „братолюбям один супроти другого ласкаві?“ 335
- 243 „ Що хоче сказати Апостол словами: „Гнівайтесь, а не грішіть. Сонце нехай не заходить у вашому гніві“ (Єфес. 4, 26), коли на іншому місці каже: „Всяка гіркість і гнів і розярнення... нехай буде віддалена від вас“ (Єфес. 4, 31)? 336
- 244 „ Що означають слова: „Дайте місце гнівови“ (Рим. 12, 19)? 336
- 245 „ Хто є мудрий, як змія, а тихий, як голуб (Мат. 10, 16)? . 336
- 246 „ Що значить: „Любов... не осоромлює“ (1 Кор. 13, 5)? . 337
- 247 „ Яка є хвальба в Господі, а яка заборонена? 337
- 248 „ Чому Господь закидає ученикам: „Чи й ви ще без розуміння?“ (Мат. 15, 16) і чому Апостол вину деяких як нерозумних, коли „Господь дає премудрість“... (Прит. 2, 6) і коли: „Одному дає Духом слово мудрости, а другому знання“ (Мат. 15, 16)? 338
- 249 „ Що є слушне, а що справедливе? 338
- 250 „ Як дається: „те, що святе, псам“ або кидається перли „перед безроги“ і що значить: „щоби не потоптали їх своїми ногами, а обернувшись, на розірвали вас“ (Мат. 7, 6)? 339
- 251 „ Як Господь раз забороняє брати в дорогу торбину і мішок (Лук. 10, 4), а на іншому місці каже брати (Лук 22, 36)? . 339
- 252 „ Що є „насущений хліб“, про який маємо що день просити? 339
- 253 „ Що є талант і як множити його (Мат. 25, 15)? 340
- 254 „ Що це за складниця, до якої треба було вложити свої гроші (Лук. 19, 23)? 340
- 255 „ Де має відійти той, якому сказано: „Візьми твое і йди“ (Мат. 20, 14)? 341
- 256 „ Яку нагороду дістають вони на рівні з останніми? 341
- 257 „ Хто є „полова, що має бути спалена невгасаючим огнем“ (Мат. 3, 12)? 341
- 258 „ Кого осуджує Апостол словами: „під позором покори й служення“ (Кол. 2, 18)? 341
- 259 „ Хто є духом горячий (Рим. 12, 11)? 342
- 260 „ Чи може бути, щоби не був мудрий у собі, хто є немудрий (Єфес. 5, 17; — Рим. 12, 16)? 342
- 261 „ Чому навіть деякі святі просили Бога і не діставали? . . . 342
- 262 „ Яка є різниця між біднотою і убожеством (Пс. 39, 18)? . 344
- 263 „ Чого хоче нас навчити Господь прикладами? 345
- 264 „ Що є щирість (Филип. 1; 2 Кор. 2, 17)? 345

265	пит.: Чи до самих священників сказано: „Коли отже приносиш твій дар до вітвара“ (Мат. 5, 23)?	346
266	„ Що є та сіль, яку велить мати Господь (Мар. 9, 49)?	346
267	„ Якже кажуть деякі, що нема кінця кари, коли один „буде сильно битий“, а другий „буде битий мало“ (Лук. 12, 47)?	347
268	„ В якому значінню деякі називаються: „синами непослуху“ (Єфес. 5, 6) і „дітьми гніву“ (Єфес. 2, 3)?	348
269	„ Чи пожадання тіла є чим іншим, ніж пожадання думок, і чим вони є?	349
270	„ Що означають слова: „у клопотах, та не тратимо надії“ (2 Кор. 4, 8)?	349
271	„ Чи усі гріхи очищаються милостинею (Лук. 11, 41)?	350
272	„ Яке правдиве значіння слів: „не журитися про завтрішній день“ (Мат. 6, 34)?	350
273	„ В чому лежить хула на св. Духа?	351
274	„ Як можна стати дурним у цьому віці (1 Кор. 3, 18)?	351
275	„ Чи сатана може перешкодити постанові святого?	352
276	„ Що значить слово Апостола: „Щоби ви переконувалися, що є волею Бога, доброю і милою і звершеною“ (Рим. 12, 2)?	352
277	„ Що є та „світлиця“ (Мат. 6, 6), в яку каже Господь входити на молитву?	354
278	„ Як „дух молиться, а ум є без пожитку“ (1 Кор. 14, 14)?	354
279	„ Що значить: „Співайте розумно“ (Пс. 46, 8)?	355
280	„ Хто є „чистий серцем“ (Мат. 5, 8)?	355
281	„ Чи треба приневолювати монахиню, що не може співати?	355
282	„ Які то кажуть: „Ми їли перед тобою і пили“ й чують: „Не знаю вас“ (Лук. 26, 27)?	355
283	„ Чи є спільником той, хто сповняє чиясь волю?	356
284	„ Чи і від кого може монастир від інших приймати те, що потрібне?	356
285	„ Чи монастир має дбати про достойну ціну товару, торгуючи з монастирем?	357
286	„ Чи можна перенести до шпиталю такого, що захорує в монастирі?	357
287	„ Які є „плоди покаяння“ (Лук. 3, 8)?	357
288	„ Чи має усім сповідатися, чи комубудь і кому той, що хоче сповідатися?	358
289	„ Що має робити той, хто покаявшись з гріхів, знов впаде в ті самі гріхи?	358
290	„ Як можна бути все ревним у ділі Господньому?	359
291	„ Що є: „Тростина надломаца і лен, що димить“ (Мат. 21, 20) і що значить: „не доломати тростини і не загасити льону“?	359
292	„ Чи повинен бути у монастирі учитель світських хлопців?	359
293	„ Як обходитися з людьми, які стережуться тяжких гріхів, а допускаються легких?	360
294	„ Чому тратимо безперестанну пам'ять про Бога?	360
295	„ По яких знаках пізнається розсіяного чоловіка?	361

296	гіт.: Як душа може бути переконана, що є чиста від гріхів?	361
297	„ Як треба навертатися з гріхів?	362
298	„ Чи слово Боже дозволяє добре робити по власному уподо- банню?	362
299	„ Як душа може бути певна, що відступила від славлюбья?	363
300	„ Який є спосіб навернення — коли тут іде річ про справи невидимі?	363
301	„ Коли хто каже: „Сумління не закидає мені нічого“?	363
302	„ Чи давати з господарки (монастиря) чужим жебракам?	364
303	„ Чи треба в братстві повишуватися усім, коли що приказують?	364
304	„ Чи приймати те, що хтось із свояків хоче дати монастиреви?	365
305	„ Чи приймати дари від чужих із приязни або данного посво- чення?	366
306	„ Як дійти до повного скуплення і в який спосіб зможемо осте- речися розсіяння?	366
307	„ Чи на перемену зачинати псальмодію або молитви?	367
308	„ Чи і як відплачуватися монастиреви за дари?	367
309	„ Чи може відважитися приступити до св. Причастя той, кому трапилося щось звичайне та природне?	367
310	„ Чи можна в иростім домі приносити жертву?	368
311	„ Коли хто запросить нас, щоби його відвідати, чи треба це зробити?	368
312	„ Чи накликувати до молитви світських, що нас навідують?	369
313	„ Чи працювати при гостях?	369
XVI. Епітимії (покути) (числом 60)		370
XVII. Покути для інокій		374
XVIII. Голови наук		376
XIX. Монаші науки (числом 34)		378
Передмова		378
1	наука. Про те, що молитву треба ставити вище усього	379
2	„ Про увагу на гадки і що тіло не є зле, як деякі думали	386
3	„ Не треба необережно розмовляти з жінщинами	388
4	„ Здержливість треба мірити силою тіла і що тілесна праця є добра і законна	389
5	„ Аскет повинен займатися відповідними працями	395
6	„ Аскет не повинен з усіма необережно розмовляти	396
7	„ Не можна виходити часто і без потреби	398
8	„ Несталим монахам не треба давати смілости та свободи слова, а радніше уникати їх	399
9	„ Аскет не повинен ніяк бажати ані духовного ступня, ані настоятельства над братами	400
10	„ Не годиться для порожньої слави ревнувати в добрих ділах	401
11	„ Про відповідну пору бесід	402
12	„ Аскет не повинен звертати уваги на пусті й смішні річі	402
13	„ Про лагідність, як доходить до любови	402

14	наука. Про розважність	404
15	„ Про віру й надію	404
16	„ Про покору	404
17	„ Як недобрі гадки повстають різними способами	405
18	„ До тих, що живуть спільно	406
19	„ Аскет повинен приступати до аскези із сильною постановою і про послух	409
20	„ Не годиться приставати із свояками, що живуть по світовому та журитися їхніми справами	410
21	„ Не годиться відступати від духовного братства	412
22	„ Обширніше про послух	416
23	„ Аскет повинен і найнижчі праці приймати з великою радістю	420
24	„ Аскет не повинен бажати почести і вивищення	420
25	„ Про міру й простоту страв	421
26	„ Хто йде до досконалости, тому не може шкодити й вихід з монастиря	422
27	„ Аскет не повинен мати власних занять	425
28	„ Настоятель повинен із вітцівською любовію займатися справами підчинених	424
29	„ В аскетичному життю не повинно бути приятні двох або трьох братів	424
30	„ Аскет не повинен бажати ліпшої одежі або обувку	425
31	„ Настоятель повинен прикази достроювати до сил тіла і про тих, що скривають свою силу	425
32	„ Браття не повинні засмучуватися, коли признається якусь полекшу слабшим	426
33	„ Настоятели не повинні дозволяти аскетам покидати свій монастир, коли вони того забажають, ані не приймати їх до спільности життя в іншому монастирі	426
34	„ Аскет, що жие в монастирі, не повинен нічого мати на власність із дочасних річей	427
XX. Лист св. Василія до св. Григорія (лист 2 [1])		430
XXI. Лист про досконалість монашого життя (лист 22 або 411)		435
XXII. Письмо поручаюче до монаха (л. 23 або 383)		438
XXIII. До Хильона, свого ученика (л. 42 або 1)		439
XXIV. Коротке представлення евангельського закона для пустинників (л. 43 або 2). Напімнення молодим		444
XXV. До упавшого монаха (л. 44)		445
До упавшого монаха (л. 45 [4])		447
XXVI. До дівиці, що згрішила (л. 46 або 5)		448
XXVII. Про Причастя (лист 93 або 289)		454
XXVIII. Про поздержність (лист 366)		455
Індекс		457
Зміст		471

